

ባሕረ ሐሳብ

የዘመን ቁጠራ ቅርሶችን
ከታሪክ ማስታወሻ ጋራ

ጌታቸው ኃይሌ

ኮሌጅሺል (ሚኒሶታ) ፲፱፻፺፫ ዓ. ም.

የደራሲው መብት በሕግ የተጠበቀ ነው

© 2000 by Getatchew Haile, Avon, Minnesota
All Rights Reserved

Bahra Hassab

ISBN: 0-9706663-0-6

Library of Congress Card Number: 00-193363

የመጽሐፉንና የሽፋኑን መልክ ያዘጋጀው፡ አምነ አስፋው

ይህን መጽሐፍ ለመግዛት ከታች ባለው አድራሻ መጠየቅ ይቻላል።

Inquires can be sent to:

Bahra Hassab

P.O. Box 113

Avon, MN 56310, USA

ለእኅታችን

ለወይዘሮ ጠቢያው ኃይሌ

እምነ አህጉር ከሎን አንስተ ዓለም ዛቲ፥

ነያ ሠናይት ኢትዮጵያ አሐቲ።

(እባታችን የሠርን ጊዜ ከዳዊቷ ላይ የጻፈላት ቅጽ)

ወሰብ ርኢክዎ ለውእቱ ጋዕዝ ወተጠየቅዎ፡ ወአእመርኩ ከመ ለለጅ እምኔሆሙ ይፈቅድ አስተጻንኦት ባህሉ ዘያለምድ ቦቱ። ወኢተክህሉ ለጅ ይሚጥ ምክረ ካልኦ በርቲዕ ቃል፤ ወኢከመ ያግብእ ንብ ጥያቄ ዘበአማን፤ እስመ ኮነ ለለጅ እምኔሆሙ ይሔሊ ከመ ቃለ ጽድቅ ህሉ በኀቢሁ።

ጭቅጭቁን እንዳየሁት ብመረምረው፡ (ምክንያቱ) ሁሉም በየበኩሉ የለመደውን የራሱን ባህል ለማጠንከር ስለሚፈልግ መሆኑ ገባኝ። ሁሉም እውነት ከሱ ጋር እንዳለች ስለሚያምን አንዱ የሌላውን አስተያየት በቀና አነጋገር መቃወም ወይም ከእውነተኛ ምርምር ውስጥ ማስገባት አልተቻለውም። “አቤ ቫክር”

Bahra Hassab, the title of the book means "computus". It discusses the mathematical system which the Ethiopian and Coptic Orthodox Churches use or fixing their movable feasts and fasts. A perpetual calendar for the said feasts and fasts is also given in a table of the 532- year cycle. The other content of the book related to the computus is a table that synchronizes the Ethiopian (Julian) calendar with the Western (Gregorian) calendar for the years AD 1261 to AD 2316. In addition, the book records chronologically the history of Ethiopia from 1 AD to he present, AD 2000.

ቅድመ መቅደም

ቋሚ በዓላት	8
ዓመታዊ በዓላት	8
ወርጎዊ በዓላት	9
የቅድስት ማርያም በዓላት	9
ሐዋርያትና ወንጌላውያን የሚታሰቡባቸው ዕለቶች	10
ሊቃነ መላእክቱ የሚታሰቡባቸው ዕለቶች	11
በአክሱም ዘመነ መንግሥት ከግብፅና ከሶርያ መጥተው ምንክሮናን ያስፋፉ መነኮሳት የሚታሰቡባቸው ዕለቶች	11
ከሁዳይ ጋራ የተያያዙ በዓላት	12
ጸመ ገሀድ	12

መቅደም	13
ምስጋና	18

ምዕራፍ ፩

መግቢያ	19
ዘመን እንዴት (ለምንስ) ይለካል?	20
አዕዋድ	24
ዓውደ ዕለት	25
ዕለት ሲለካ	25
መጽሐፈ ሄኖክ	28
ጊዜ በሰዓት ሲመጠን	29
የዕለቱ ሰዓቶች በየወሩ	29
ሳምንት	30
ዓውደ ወርጎ	34
ዓውደ ዓመት	35
ዓውደ ጳጉሜን	38
ዓውደ አበቅቱ	39
ዓውደ ፀሐይ	45
ዓውደ ማኅተም	45
ዓውደ ቀመር	45
ሰንት ዓውደ ቀመሮች እለፉ?	47
የሰማዕ(ታ)ት ዓውደ ቀመር	52
እውነተኛው ዓመተ ሰማዕ(ታ)ት	54
ቁሳር ዲዮቅልጥያኖስ ለምን ከክርስቲያኖች ጋራ ተጣላ?	54

ዘመን ቁጠራ ለቤተ ክርስቲያን 63
በዘመን አቁጣጠር ከምዕራብ ክርስቲያኖች ለምን ተለየን? 65

ምዕራፍ ፩

የባሕረ ሐሳብ አወጣጥ 69
መምህሩ ምን ይላል? 70
የዓመቱ ዕለታት 73
ያለንበት ዘመን በዓመተ ዓለም 73
የበዓላትና የእጽዋማት ተውሳክ 74
የዕለታት ተውሳክ 75
ልምምድ አንድ 81
ልምምድ ሁለት 86

ምዕራፍ ፪

መጻሕፍቱ ምን ይላሉ? 103
ከአባ ጊዮርጊስ ወልደ ዓሚድ 104
የዓለም ዘመን 105
የኢትዮጵያ ሊቃውንት ስለጳጉሜን የሚያስተምሩት 106
ዕለተ የሐንስ (የፀሐይ አበቅቱ) 107
ከሊቀ ጳጳስ ድሜጥሮስ 108
የአይሁድ በዓላትና እጽዋማት ተውሳክ 111
ሰባቱ አዕዋዳት 111
የነቢያት ትንቢትና የዘመን አቁጣጠር 112
የጌታችን የምድር ላይ ዘመን 112
መስኮቶች (ኖጎት፣ ጎዋጎው) 114
የየወሩ ከዋክብት (ሐሳብ መናዝል) 117
የሕዝቦች ወራት ዝምድና 118
የወራቱ ስም 120
የክንትሮስ ስሌት (ሐሳብ ክንትሮስ) 120
የክንትሮስን ስሌት (ሐሳብ ክንትሮስ) በዝርዝር ልንገር 121
ኬክሮስ 122
የዓመቱ አራቱ ክፍሎች (ወራት) 123
የዘመን ቁጠራ መነሻዎች 123
ቀመር፡ ኢየሴልዩ፡ ሰባ፤ 124
አንድ ሺህ ዓመት አንድ አንድ ዕለት ነው 126
የአራቱ ወንጌላውያን ሰንበቶች 127
ከአዳም ጀምሮ የተፈጸሙ ዘመኖች 129
የሳቤላ ትንቢት 133

የወር መባቻ (በዘይወርቅ...) 135
የጸሎት ጊዜያት 135
የአምላክህን ሰንበት አክብራት 136
ሰንት ሰዓት ነው? 137
አራተ ሊቃውንት 138

ምዕራፍ ፫

የዓቢይ ቀመር ሠንጠረዥ 141
የበዓላትና የእጽዋማት አሰላል በዘመናዊ ዘዴ 143
ምዕራፍ ፬
ዓመተ ምሕረትን በዓመተ እግዚእ ማስተባበሪያ ሠንጠረዥ 173
መለማመጃ 174

ምዕራፍ ፭

መጻሕፍቱ ምን ታሪክ መዝግቦታል? 227
ከአዳም እስከ ንጉሥ ሰሎሞን 229
ከሰሎሞን ልጅ ከምኒልክ እንደሆኑ እስከ ባዜን ዘመን መንግሥት 230
ከባዜን እስከ አብርሃና እጽብሐ ዘመን መንግሥት 230
ከአርፍድ እስከ ድልክላድ -- እስከ ዛሬ የመንግሥት ግልበጣ 231
የዛሬ ነገሥታት 232
ከዛሬ ዘመን መንግሥት እስከ ይኩኖ አምላክ በስደት
የቀጠለው የአክሱም ቤተ መንግሥት ዘር 232
ከአክሱም እስከግራኝ ዐመፅ 233
የግራኝ ዐመፅና ያደረሰው ጥፋት 237
የኑንደር መንግሥት 246
ዘመነ መሳፍንት 262
የኢትዮጵያ አንድነት ዘመን 265
የኢጣሊያ ወረራ (1928-1933) 272
አዲስ ዘመን 274
የብጥብጥ ዘመን 275

ዋቢ መጻሕፍት (ዋና ዋናዎቹ)

መጠቀም 277
..... 281

ቅድመ መቅደም

ቋሚ በዓላት

የባሕረ ሐሳብ ትምህርት ተንቀሳቃሽ በዓላት የሚውሉበትን፡ አጽዋማት የሚገቡበትን ለማወቅ ነው እንጂ በየወሩም ሆነ በየመቱ ሁል ጊዜ በዚያው ባለፈውም ወር ሆነ ባለፈው ዓመት በዋሉበት ቀን የሚውሉትን ቋሚ በዓላት አይመለከትም፡፡ ስለቋሚ በዓላት የሚያስፈልገው ቀናቸውን በቃል ማስታወስ ወይም በመዝገብ መያዝ ነው፡፡

መጽሐፈ ስንክሳርን ብንከፍት ከመስከረም 1 ቀን እስከ ጳጉሜን 6 ቀን ያሉት 366 ቀኖች ጻድቃን፡ መላእክት ወይም አምላካዊ በዓል የሚታሰብባቸው ሆነው እናገኛቸዋለን፡፡ እዚህ የምመዘግባቸው በዓላት እነዚያን ሁሉ ሳይሆን በሕዝብ ክርስቲያኑ ዘንድ ሁሉ የሚከበሩትን ነው፡፡ እነዚህ በዓላት በመሠረቱ በዓመት አንድ ቀን ቢከበሩም እንደልማድ ሆኖ አንጻንዶቹ በየወሩም ይታሰባሉ፡፡

(1) ዓመታዊ በዓላት

- ርእሰ ዓውደ ዓመት (እንቁጣጣሽ)፡ መስከረም 1፡
- መስቀል፡ መስከረም 10 (የአፄ መስቀል፡ በአፄ ዳዊት ዘመን ግማደ መስቀሉ ወደኢትዮጵያ የመጣበት ዕለት)፡
- መስቀል፡ መስከረም 17 (ጠፍቶ የነበረውን ክርስቶስ የተሰቀለበትን መስቀል ንግሥት እሌኒ አስፈልጋ ያገኘችበት ዕለት)፡
- ሚካኤል፡ ኅዳር 12 (እስራኤላውያንን ሊረዳ ለኢየሱስ የተገለጸበት ዕለት)፡
- የጸመ ስብከት (የገና/የነቢያት ጸም) መጀመሪያ፡ ኅዳር 15፡
- ገብርኤል፡ ታኅሣሥ 19 እና መጋቢት 19 (ቅድስት ማርያምን ስላበሠራት)፡
- ልደት፡ ታኅሣሥ 29 (በሠግር ዓመት ታኅሣሥ 28)፡
- ግዝረት፡ ጥር 6 (ጌታችን የተገዘረበት ዕለት)፡
- ሥላሴ፡ ጥር 7 (አምላክ ለአብርሃም በሥላሴው የተገለጸበት ዕለት፡ አድያም ሰገድ ኢየሱስ በሐምሌ 7 ቀን 1686 ዓ. ም. የጌንደር ደብረ ብርሃን ሥላሴን ያስቀደሰ ጊዜ ሐምሌ 7ም እንደ ዓመት በዓል እንዲከበር ዐወጀ)፡
- ጥምቀት/ኤጲፋንያ፡ ጥር 11 (የሐንስ ኢየሱስን ያጠመቀበት ዕለት)፡
- ቃና ዘገለፋ፡ ጥር 12 (ጌታችን ቃና በምትባል የገለፋ መንደር በሠርግ ላይ ውሐውን ወደ ወይን የለወጠበት ቀን፡ የመጀመሪያ ተአምሩ)፡
- ስምዖን፡ የካቲት 8 (ታሪኩን ገጽ 138-139 ላይ ተመልከት)፡
- በዓለ መስቀል፡ መጋቢት 10 (መስቀሉ ጠፍቶ እንደገና የተገኘበት ዕለት)፡
- መድኃኔ ዓለም/ስቅለት፡ መጋቢት 27 (ስቅለት አሁን ተንቀሳቃሽ ሆኗል፡ ቢሆንም የጥንቱ ዕለት ይታሰባል)፡
- ትስብእት/በዓለ ወልድ፡ መጋቢት 29 (ኢየሱስ ክርስቶስን የወነሰችበት ዕለት)፡
- ጊዮርጊስ፡ ሚያዝያ 23 (በሰማዕትነት የተገደለበት ዕለት)፡

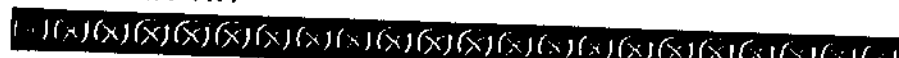
የጸመ ሐዋርያት ጸም መፍቻ፡ ሐምሌ 5፡
 ደብረ ታቦር (ቡሄ)፡ ነሐሴ 13 (ክርስቶስ ለሐዋርያት ብርሃን ለብሶ አምላክነቱን የገለጸበት ዕለት)፡
 ፍልሰታ፡ ነሐሴ 16 (የቅድስት ማርያም ሥጋ ወደሰማይ የፈለሰበት ዕለት)፡፡

(2) ወርኅዊ በዓላት

- ወር በገባ በ
- 1፡ ልደታ (ቅድስት ማርያም ግንቦት 1 ቀን የተወለደችበት ዕለት)፡
- 5፡ አቦ (አቡን ገብረ መንፈስ ቅዱስ መጋቢት 5 ቀን ያረፉበት ዕለት)፡
- 7፡ ሥላሴ (አምላክ ለአብርሃም በሥላሴው ጥር 7 ቀን የተገለጸበት ዕለት)፡
- 12፡ ሚካኤል (መነሻው ኅዳር 12 ቀን ይሁን እንጂ በወሩ ሁሉ በ12ተኛው ቀን ተአምር ሠርቷል)፡
- 16፡ ኪዳነ ምሕረት (ቅድስት ማርያም የአማላጅነት ሥልጣን የካቲት 16 ቀን የተቀበለችበት ዕለት)፡
- 19፡ ገብርኤል (መልእክ ለቅድስት ማርያም ክርስቶስን እንደምትወልድ ያበሠረበት ዕለት፡ ታኅሣሥ 19 እና መጋቢት 19)፡
- 21፡ ማርያም (ጥር 21 ቀን ያረፈችበት ዕለት)፡
- 23፡ ጊዮርጊስ (ሚያዝያ 23 ቀን ሰማዕት የሆነበት ዕለት)፡
- 24፡ ተክለ ሃይማኖት (የተወለዱበት ታኅሣሥ 24 ቀንና ያረፉበት ነሐሴ 24 ቀን)፡
- 27፡ መድኃኔ ዓለም (ኢየሱስ ክርስቶስ መጋቢት 27 ቀን የተሰቀለበት ዕለት)፡
- 29፡ ትስብእት (ቅድስት ማርያም መጋቢት 29 ቀን ኢየሱስ ክርስቶስን የወነሰችበት)፡፡

(3) የቅድስት ማርያም በዓላት

- እነዚህ ቀናት የቅድስት ማርያም በዓላት እንዲሆኑ ያዘዘው አፄ ዘርአ ያዕቆብ ነው፡፡
- መስከረም 10 ቀን፡ ጼዴንያ (ቅዱስ ሉቃስ የሣለው ተአምራት የሚሠራው የማርያም ሥዕል ጼዴንያ ደማስቆ ከሚባል ቦታ በክብር የተቀመጠበት ዕለት)፡
- መስከረም 21 ቀን (የጥር 21 ቀን ዕረፍቷን ለማስታወስ)፡
- ጥቅምት 21 ቀን (የጥር 21 ቀን ዕረፍቷን ለማስታወስ)፡
- ኅዳር 6 ቀን፡ ደብረ ቀስቃሪ (ላይ ላይ ግብፅ የገባችበት ዕለት)፡
- ኅዳር 21 ቀን (ዕረፍቷን ለማስታወስ)፡
- ታኅሣሥ 3 ቀን፡ በአታ (በሕፃንነቷ ከቤተ ሰሊ ተለይታ ቤተ መቅደስ የገባችበት ዕለት)፡
- ታኅሣሥ 21 ቀን (ዕረፍቷን ለማስታወስ)፡
- ታኅሣሥ 22 ቀን፡ የጥልጥልያ (Toledo) ጳጳስ አባ ደቅሰዮስ (ሂልደፎንስ) በዓሏን ያወጀበት ዕለት፡

ታኅሣሥ 28 ቀን፥ ገና፤

ታኅሣሥ 29 ቀን፥ ልደት (ክርስቶስን የወለደችበት ዕለት)፤

ጥር 21 ቀን፥ ዕረፍታ (ያረፈችበት ዕለት)፤

የካቲት 16፥ ኪዳን ምሕረት (ሰሟን የጠራ፥ ተዝካሯን የዘከረ በክርስቶስ እማኒን እንዲምርሳት ልጇ ቃል ኪዳኑን ለእናቱ የሰጠበት ዕለት)፤

የካቲት 21 ቀን (ዕረፍቷን ለማስታወስ)፤

መጋቢት 21 ቀን (ዕረፍቷን ለማስታወስ)፤

መጋቢት 29 ቀን፥ ፅንሰታ (ኢየሱስ ክርስቶስን የፀነሰችበት ዕለት)፤

ሚያዝያ 21 ቀን፥ (ዕረፍቷን ለማስታወስ)፤

ግንቦት 1 ቀን፥ ልደታ (የተወለደችበት ዕለት)፤

ግንቦት 21 ቀን፥ (ዕረፍቷን ለማስታወስ)፤

ግብፅ ውስጥ ከግንቦት 21 እስከ 25 ታላቅ በዓል ያደርግላታል ይባላል።

ግንቦት 24 ቀን፥ ስደታ (ሄሮድስ ልጇን እንዳይገድልባት ከዮሴፍና ከሰሎሜ ጋራ ተሰዳ ግብፅ የገባችበት ዕለት)፤

ግንቦት 25 ቀን፥ ልጇ በሕፃንነቱ ዘንጎችን ተክሎ ዛፎች ያደረገበት ዕለት፤

ሰኔ 8 ቀን፥ ልጇ ከአለት ድንጋይ ጠበል ያፈለቀበት ዕለት፤

ሰኔ 20 ቀን፥ ጌታና ሐዋርያት በማርያም ስም የተቀደሰውን ቤተ ክርስቲያን የሠሩበት ዕለት፤

ሰኔ 21 ቀን፥ የመጀመሪያው ቤተ ክርስቲያን የተቀደሰበት ዕለት (ወዲያውም ዕረፍቷን ለማስታወስ)፤

ሐምሌ 21 ቀን፥ (ዕረፍቷን ለማስታወስ)፤

ነሐሴ 7 ቀን፥ ቊጽረታ (የተፀነሰችበት ዕለት)፤

ነሐሴ 16 ቀን፥ ፍልሰታ (ሥጋዋ ወደሰማይ የሄደበት ዕለት)፤

ጸመ ፍልሰታ በነሐሴ 1 ቀን ተጀምሮ በነሐሴ 15 ቀን ያልቃል።

(4) ሐዋርያትና ወንጌላውያን የሚታሰቡባቸው ዕለቶች፤

በርተሎሜዎስ፥ መስከረም 1፤

ማቴዎስ፥ ጥቅምት 12፤

እስጢፋኖስ፥ ጥቅምት 17፤

ሉቃስ፥ ጥቅምት 22፤

ፊልጶስ፥ ኅዳር 18፤

እንድርያስ፥ ታኅሣሥ 4፤

ዮሐንስ፥ ጥር 4፤

ያዕቆብ ወልደ እልፍዮስ፥ የካቲት 10፤

ማጥያስ፥ መጋቢት 8፤

ያዕቆብ ወልደ ዘብዴዎስ፥ ሚያዝያ 17፤

ማርቆስ፥ ሚያዝያ 30፤

ቶማስ፥ ግንቦት 26፤

ታዲዎስ፥ ሐምሌ 2፤

ኢፕሮስ ወዳውሉስ (የጸመ ሐዋርያት ጸም መፍቻ)፥ ሐምሌ 5፤

ናትናኤል፥ ሐምሌ 10፤

ያዕቆብ የጌታ ወንድም፥ ሐምሌ 18።

(5) ሊቃነ መላእክቱ የሚታሰቡባቸው ዕለቶች

ራጉኤል፥ መስከረም 1፤

አፍኒን፥ ኅዳር 8፤

ሚካኤል፥ ኅዳር 12፤

ፋኑኤል፥ ታኅሣሥ 3፤

ገብርኤል፥ ታኅሣሥ 19፤

ሱርያል፥ ጥር 27፤

ሳቁኤል፥ ሐምሌ 5፤

ኡራኤል፥ ሐምሌ 21፤

ሩፋኤል፥ ጳጉሜን 3፤

እርባዕቱ እንስሳ፥ ኅዳር 8፤

24ቱ ካህናት ሰማይ፥ ኅዳር 24።

(6) በአክሱም ዘመነ መንግሥት ከግብፅና ከሶርያ መጥተው ምንኩስናን ያስፋፉ መንኮሳት የሚታሰቡባቸው ዕለቶች፤

እንጠሊዎን፥ ጥቅምት 6፤

አረጋዊ/ዘሚካኤል፥ ጥቅምት 14፤

ይምኢታ፥ ጥቅምት 28፤

ሊቃኖስ፥ ኅዳር 25፤

የፅ፥ ታኅሣሥ 4፤

ሊባኖስ/መጣዕ፥ ጥር 3፤

ጽሕማ፥ ጥር 16፤

አሌፍ፥ መጋቢት 11፤

አፍኤ፥ ግንቦት 29፤

ጉባ፥ ግንቦት 29፤

ይሥሐቅ/ገሪማ፥ ሰኔ 17።

ከሊባኖስ/መጣዕ በቀር ሌሎች ተስኦቱ ቅዱሳን የሚባሉት ናቸው። “የፅ” እና “አሌፍ” ያንድ ሰው ስም ሳይሆኑ አይቀሩም።

ከሁዳዴ ጋራ የተያያዙ በዓላት

ዘወረደ፡ የመጀመሪያው እሑድና ሳምንቱ፤

ቅድስት፡ ሁለተኛው እሑድና ሳምንቱ፤

ምክራብ፡ ሶስተኛው እሑድና ሳምንቱ፤

መፃፃፊ፡ አራተኛው እሑድና ሳምንቱ፤

ደብረ ዘይት፡ አምስተኛው እሑድና ሳምንቱ፤

ገብር ጌር፡ ስድስተኛው እሑድና ሳምንቱ፤

ኒቆዲሞስ፡ ሰባተኛው እሑድና ሳምንቱ፤

ሆሣዕና፡ ስምንተኛው (ከትንሣኤ አስቀድሞ የሚመጣው) እሑድና ሳምንቱ፤

ሰሙን ሕማማት፡ (ከትንሣኤ በፊት ከሰኞ እስከ ቅዳሜ ያለው ሳምንት)፤

ጎሙስ፡ ጸሎተ ጎሙስ፤

ዓርብ፡ ሰቅለት፤

ቅዳሜ፡ ስዑር (የተሻረ፡ የማይከበር ዕለት)፤

እሑድ፡ ትንሣኤ፤

ሰኞ፡ ማዕደት (የትንሣኤ ማግስት)፤

ማክሰኞ፡ ቶማስ፤

ረቡዕ፡ አልዓዘር፤

ጎሙስ፡ አዳም፤

ዓርብ፡ ቤተ ክርስቲያን፤

ቅዳሜ፡ አንስት (መቃብሩን ሊያዩ በጠዋት ስለሄዱት ሴቶች)፤

እሑድ፡ ዳግም (ዳግማዊ) ትንሣኤ፡፡

ጸመ ገሀድ

የጥምቀትና የልደት ዕለት ጸም የለም፡፡

ጥምቀትና ልደት ረቡዕ ከዋሉ በምትኩ ማክሰኞ ይጸማል፡ ዓርብ ከዋሉ ጎሙስ ይጸማል፡፡

ማስታወሻ፡ የልደት ገሀድ የሚመለከተው ክልደት በፊት የሚመጣውን ጸመ ነቢያትን (ስብከተ ገናን) የማይጸሙትን ነው፡፡

መቅድም

ይህን መጽሐፍ እንዳዘጋጀ የገፋፉኝ ብዙ ነገሮች ሲሆኑ ከነሱ ውስጥ በተለየ ሁለቱን (አንዱን በመጀመሪያ በሰፊው፡ በኋላ ደግሞ ሁለተኛውን ባጭሩ) ልግለጻቸው፡፡

በእድሜ በኔና በአባቴ ማህል የሚሆን የቤተ ሰባችን ወዳጅ (ካህን ነው) ከስድስት ዓመት በፊት ሊጠይቀኝ መጥቶ ስንጫወት፡ “አንተ ልጅ ሆነህ ልብ አትለው ይሆናል እንጂ አባባ ንይሌ እኮ ባሕረ ሐሳቡን ሲያወጡት ለጉድ ነው” አለኝ፡፡ (ወዳጆችን ስሜታችንን የሚቀስቅሱ ብዙ ትዝታዎችን አስታወሰ፡ ባሕረ ሐሳብ ማውጣት የተማርኩት “አባባ ንይሌ” ባሕረ ሐሳብ ሲያወጣ ስምጅው መሆኑን ግን አላስታወሰም ወይም በዚያን ጊዜ ልብ አላለውም ኖሯል፡፡)

ከጨዋታችን የተረዳሁት ቁም ነገር ባሕረ ሐሳብ የማውጣት ችሎታ ለወዳጆችንና እንደሱ ላሉ ለሌሎችም ካህናት ከባድ ከመሆኑ የተነሣ “ለጉድ” የሚታይ፡ ሊቁን መምህር ሊቅ ካልሆነ ካህንና መሃይምን የሚለይ ሰውቀት መሆኑን ነው፡፡ እውነትም ከባድ ይመስላል፡፡ መምህራኑ ባሕረ ሐሳብ የሚያወጡበት አንድ ያልታወቀ ሰው በአንድ ባልታወቀ ዘመን ያቀነባበረላቸው አንድ መንገድ አላቸው፤ ሁሉም የሚያስተምሩት እሱ ነው፡፡ ግን መንገዱ ምንም እንኳን በታላቅ ችሎታ የተጠረገ ቢሆንም ለሰው ሁሉ ወገግ ብሎ ስለማይታይ፡ ሁለተኛው ብዙ ሊታወቅ (በቃል ሊያዙ) የሚገባቸው ዓዋጆች (ሕጎች) ስላሉበት፡ ሶስተኛው ዘመናዊው ያራቴ መደብ ቊጥር ስልት (መደመር፡ መቀነስ፡ ማባዛት፡ በተለየም ማካፈል) በዚያን ጊዜ ስላልታወቀ፡ ባሕረ ሐሳብ ማውጣት ይኸንን ሁሉ መሰናክል በሚያስደንቅ ሁኔታ የሚያልፉ የጥቂት ሰዎች ችሎታ ሆኖ ቀርቷል፡፡

የግዕዝና የአማርኛ የብራና መጻሕፍትን ስመለከት ስለባሕረ ሐሳብ የተጻፉት መጻሕፍትም በውስጣቸው ያለው ቋንቋው ሳይቀር ሁሉም ያንኑ መምህራኑ የሚያስተምሩትን ነው፡፡ በዚያ ሳይ አራት የታተሙ መጻሕፍት አንብቤያለሁ፤ እነዚህ መጻሕፍትም ካንዱ አቶ መሠረት ስብሐት ለአብ ካሳተሙት በቀር ሌሎች አንዱ ከሌላው በአንዳንድ ጥቃቅን ነገሮች ይለያዩ እንደሆነ ነው እንጂ ሁሉም ያቀረቡልን ያንኑ ያልታተሙት መጻሕፍት የያዙትንና መምህራኑ የሚያስተምሩትን ነው፤ ተጨማሪ ማብራሪያ የለባቸውም፡፡ ይኸ ለተማሪው ችግር መፍጠሩ ግልጽ ነው፡፡ መጀመሪያውን መንገዱ ለሰው ሁሉ ወገግ ብሎ አይታይም ብያለሁ፡፡ ሁለተኛ፡ መጽሐፍ ቀጂዎቹ ጥንቃቄ ይጉድላቸዋል፤ አንድንና አራትን፡ (፩፡ ፬) ስድስትንና ሰባትን፡ (፮፡ ፯) አራትንና ዘጠኝን፡ (፱፡ ፲) ስምንትንና ስላን (፳፡ ፳) ያሳስቷቸዋል፡፡ ሲቀዱ አልፎ አልፎ ቃላት፡ አንዳንድ ጊዜም ድፍን መሥመር፡ ዘልለው ይሄዳሉ፡፡ በዚያ ሳይ ዘመን በጨመረ ቊጥር ቋንቋ እየተለወጠ ስለሚሄድ በአንድ ትውልድ የተቀነባበረ ጽሑፍ በሚቀጥለው ትውልድ እንደገና ካልተቀነባበረ ወገንታው የባሰውን እየደበዘዘ ይሄዳል፡፡ መምህራኑ ስለባሕረ ሐሳብ የሚያስተምሩት ትምህርት ሰውቀቱ የተከበረ፡ የአቀነባበሩ ቀልጣፋነትም ለዘመኑ የሚደነቅ ነው፡፡ ግን ዘመኑ ስለተለወጠ

አቀነባበሩም አብሮ መለወጥ የሚገባው ነው፤ ሆኖም እስካሁን ይኸን ያደረገ አላጋጠመንም። ካገራችን ትምህርት የተገኘ ፅውቀት ያላቸውን አባቶቻችንን ለምን አትጽፉም ሲሏቸው ቢጽፉ ከላይ እንዳይሆኑት ከመምህራቸው በቃል የተረከቡትን ለተማሪዎቻቸው በቃል ከማስረከብ ብለው በጽሑፍ ያስተላልፉታል እንጂ ከራሳቸው ትዝብት የሚያክሉበት አንዳችም ነገር የለም፤ ካለ በጣም የተመጠነ ነው። ይኸ ደግሞ ከመጽሐፍ እንደመገልበጥ ከቃል መገልበጥ እንጂ መጽሐፍ መጻፍ አይባልም። የድርሰት መብት ቢጠበቅ ኖሮ፤ መብቱ የመጀመሪያው ደራሲ እንጂ የዛሬዎቹ አሳታሚዎች አይሆንም ነበረ።

በዚህ መጽሐፍ ለማድረግ የሞከርኩት አበው (አባቶቻችን) ያቆዩልንን የባሕረ ሐሳብ ትምህርት በትውልዳችን ቋንቋ ማቅረብ ሲሆን ዓላማዬ ለማንም የአራት መደብ የቀጥር ትምህርት ለተማሪ ሰው (ከልሂቅ እስከ ደቂቅ) ባሕረ ሐሳብ የማውጣት ችሎታን ማስተማር ነው። ባሕረ ሐሳብ የማውጣት ፅውቀት እርግጥ የሚከበር ፅውቀት ነው፤ ግን ቀላል ስለሆነ በኔ አስተያየት የመጀመሪያውን የቀጥር ስሌት የተማሪና የፅውቀት ፍላጎት ያለው ሁሉ ሊማረው የሚችል ነው።

መጽሐፉ ገለጣ ብቻ ሳይሆን መለማመጃዎችም አሉበት። ለመለማመጃ ላቀረብኳቸው ጥያቄዎች ሁሉ መልሳቸውንና እንዴት እንደሚመለሱ ዘዴውን ከጥያቄዎቹ ቀጥሎ ሰጥቻለሁ። ከእነዚህ መለማመጃዎች ውስጥ ጥቂቶቹ በጣም ቀላሎች ስለሆኑ እንባቢ ንቆ ያልፋቸዋል ብዬ አሰጋለሁ። ባሕረ ሐሳብ ማውጣትን ተራ ልምድ ለማድረግ እንዲረዱ ታስበው የቀረቡ ናቸውና አንዳቸውም እንዳይታሉ አሳስባለሁ። ከባድ መስለው የሚታዩት መለማመጃዎችም መልሶቻቸው አንድ ጥርጊያ መንገድ ይዘው “እርምጃ በእርምጃ” (ደረጃ በደረጃ) ስለሚሄዱ እርምጃዎቹን መከታተል አያስቸግርም። በመጀመሪያው ሁለት ምዕራፎች ውስጥ የተጻፉትን ዓዋጆች እያስታወስ መለማመጃዎቹን ጠንቅቆ የተከታተለ ሰው የባሕረ ሐሳብ ሊቅ ሊሆን ምንም አይቀረው።

“ምንም አይቀረው” ያልኩት ለዓላማዬ የማያስፈልግ ሆኖ የታየኝን የባሕረ ሐሳብ ትምህርት በእነዚህ በሁለቱ ምዕራፎች ውስጥ ስላሳስባለሁት ነው። ፍጹም ሊቅ መሆን ያልፈለገ ከስሌቱ ጋራ አብሮ የሚሄደው ትምህርት ያለባቸውን የሚቀጥሉትን ምዕራፎች መከታተል እያስፈልገውም ለማለት ነው። ሁላችንም እንደምናውቀው የባሕረ ሐሳብ ፅውቀት የሚያስፈልገን አንዳንድ በዓላትና አጽዋማት የሚውሉባቸው (በተለይም የሁዳዴ ጾም የሚጀምርበትና የትንሣኤ በዓል የሚውልበት) ዕለቶች በየዓመቱ ስለሚለዋወጡ በአለንበትና በመጪዎቹ ዓመቶች ምን ቀን እንደሚጀምሩ ወይም እንደሚውሉ ለማወቅ ነው። የመጀመሪያዎቹን ሁለት ምዕራፎች በርጋታ የተከታተለ ይኸን ፅውቀት ይገበያል።

የባሕረ ሐሳብ መምህር ግን በምዕራፍ አንድና በምዕራፍ ሁለት ካቀረብኩት አልፎ ሌላ ብዙ ነገር ያስተምራል። ለምሳሌ፡ አንደኛ፡- እነዚህ የክርስቲያን በዓላት የሚውሉበትን ቀን ከማወቅና የማወቂያቸውን ዘዴ ከማስተማር አልፎ በተጨማሪ የአይሁድ በዓላት የሚውሉበትን ቀን እየፈለገ ይናገራል፤ መፈለጊያ ዘዴውንም ያስተምረናል። ተማሪዎቹ “እነዚህ ደግሞ ምን ሊያደርጉልን ነው አወጣጣቸውን

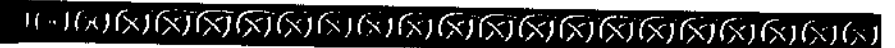

የምንማረው? የአይሁድን ጾማቸውን አንጸመው፤ በዓላቸውን አናከብረው! በማያገባን ነገር ለምን እንደከማለን?” ሲሉት፡ የሚያገኙት መልስ፡ “አረት (የአይሁድ የሃይማኖት ሕግ) ለወንጌል (ለክርስቲያኖች ሃይማኖት ሕግ) አምሳል፤ መርገፍ እንደሆነች በዘመነ ብሉይ (ለአይሁድ ሃይማኖት ተከታዮች) የተሠሩ በዓላትና አጽዋማት በዘመነ ሐዲስ (ለክርስቲያን ሃይማኖት ተከታዮች) ለተሠሩ በዓላትና አጽዋማት አምሳል፤ መርገፍ ናቸውና ስለዚህ እንማራቸዋለን፤ እናስተምራቸዋለን! እናንተም አርፋችሁ ተማሩ” የሚል ነው።

የአይሁድ ባህል ከኛ ባህል ገብቶ መገኘቱ ታሪክ ተመራማሪዎችን የሚሰብ ርእስ ነገር ነው። ክርስቲያኖች ሆነን ለምን እንደ አይሁድ ቅዳሜን እናከብራለን? ለምን እንደ አይሁድ እንገዛለን? ለምን አይሁድ በሚለዩበት ዘዴ ሥጋው የሚበላና የማይበላ ከብት እንለያለን? በሚሉት ጥያቄዎች ላይ አሁን ደግሞ ክርስቲያኖች ሆነን የአይሁድ በዓላት የሚውሉበትን ቀኖች ለምን እንማራለን? የሚል ተጨማሪ ጥያቄ ማንሣት አስፈላጊ ነው። ጥያቄው ከአይሁድ (ከሰሎሞናውያን) ሥልጣኔ ጋራ ለምን ይኸንን ያህል ግንኙነት እንዳለን እንድንመራመር፤ መልሱ ደግሞ ታሪካችንን እንድናውቅ ያደርገናል። ትምህርቱ ግን ለብሉይ ኪዳን አስተማሪዎች ካልሆነ በቀር ለኛ ጥቅሙ አልታየንም። ስለዚህ ዘዴው ምንም የክርስቲያኑን በዓላትና አጽዋማት እንደማውጣት ቀላል ቢሆንም በመጀመሪያዎቹ ሁለት ምዕራፎች ውስጥ አልተቸሁትም፤ “ምንም የማይቀረው ፍጹም ሊቅ” ለመሆን የሚፈልግ ካለ ግን የቀረውን ከሶስተኛው ምዕራፍና ከታተሙት የባሕረ ሐሳብ መጻሕፍት ውስጥ ፈልጎ ማግኘት ይቻላል። የመጽሐፉ ዋና ዓላማ አንብቦ የሚጠቀምበት ሰው ሊቅነቱን እንዲያሟላ ሳይሆን ሊቅ ያልሆነ ሰውም የክርስትና በዓላትና አጽዋማት የሚውሉበትንና የሚጀምሩበትን ቀን ራሱ ፈልጎ ለማወቅ እንዲችል ማድረግ ነው።

ሁለተኛ፡- ነቢያት (በተለየም ሄኖክ፤ ዳንኤል፤ ኤርምያስ፤ ዕዝራ፤ ሕዝቅኤል) ክርስቶስ የሚወለድበትንና ዓለም የምታልፍበትን ዘመን በሱባዔና በሰንበታት (በሰባት ዓመት)፤ በኢየሴልዩ (በ49 ዓመት)፤ በሌላም የተለያዩ ምልክቶች ስላመለኩቱ መምህሩ እነዚህን መጻሕፍት እየጠቀሰ ቀጥሮቹን በባሕረ ሐሳብ ዘዴ ቁጥሮ፤ ምልክቶችን ሲጠርድ ሲዋረድ በደረሰን የአንድምታ ትርጓሜ ተርጉሞ ያሳያል። ይኸ ችሎታ ለሃይማኖት መምህራን አስፈላጊነቱ ግልጽ ነው። እዚህ ግን ይህንንም የምትቸው ከምዕራፍ 1 ነው፤ ያም ቢሆን የመምህራኑን ያህል አላስፋፋሁትም።

ወደ ሁለተኛው ዓላማዬ ልምጣ -- ይህን መጽሐፍ ያሳተምኩት በባህል በተለየም በቋንቋ ረገድ በመምህራኑና ባሁኑ ትውልድ መካከል ያለው ግንኙነት እንዳያቋርጥ (ቀዛይነት እንዲኖረው) ለማድረግ ነው። ይኸንን በማሰብ በጽሑፈ ውስጥ ብዙዎቹን የባሕረ ሐሳብ ቃላት በየቦታቸው ጠብቂያቸዋለሁ፤ በተጨማሪም፡ መጽሐፉ የተጻፈለት አማርኛ ማንበብና የአንደኛ ደረጃ የቀጥር ችሎታ ያለው ይህ ያሁኑ ሳሙኤል፤ አያውቃቸው ይሆናል ብዬ የምጠረጥራቸውን ቃላት ሁሉ በየቦታቸው መጠበቅ ብቻ ሳይሆን “እንዲህ ማለት እንዲህ ማለት ነው” እያልኩ አብራርቻቸዋለሁ። ባክረ ሐሳብ ለማውጣት ፍላጎቱ የሌለው ሰው ቢኖር ሌላው ቢቀር የሚሰለው ሲሳል ሆነ ማለት እንደሆነ ማወቅ ይፈልግ ይመስለኛል። አማርኛ የሚናገር ሰው “አበቅቤ”፤

“መጥቅሶ”፡ “ቀመር”፡ ወዘተ. ሲባል እነዚህ ቃላት ከየትም ይምጡ ከየት አማርኛ ሆነዋልና አማርኛ አላዋቂ ሆኖ መገኘት የለበትም፡፡ አበውን በቀጥታው ስለወቀስኳቸው “አንተስ” እንዳልባል መጽሐፉ እንዲህ እንዲህ ያሉ ብዙ የራሴን ትዝብቶች ይዟል፡፡

ምዕራፍ ፩ ሲወርድ ሲዋረድ የደረሰንን (እና ያልደረሰንንም) የባሕረ ሐሳብ ትምህርት ያብራራል፡፡ ማብራሪያ ስለሆነ “መግቢያ” የሚል ርእስ ሰጥቶታል፡፡ በአንዳንዱ ንዑስ ርእስ መጨረሻ ላይ አንዳንድ ጥያቄዎችና መልዕኾቸው አሉ፡፡ አንባቢውን ለምዕራፍ ፪ የሚያዘጋጁ ስለሆኑ እነሱን በጥንቃቄ መከታተል ያስፈልጋል፡፡

ምዕራፍ ፪ መምህሩ ባሕረ ሐሳብ እንዴት እንደሚያወጣ ከሱ ከራሱ አንድንሰማ የሚያደርግ ክፍል ነው፡፡ ትምህርቱን አስፈላጊ ሆኖ እስካገኘሁበት ድረስ የኔን ማብራሪያ በቅንፍ እያከልኩበት እንደ ውዳሴ ማርያም በቃል የተረከብኩትን ከመጻሕፍቱ ጋራ እያስተያየሁ አቅርቤዋለሁ፡፡ በዚህም ሆነ በሌሎቹ ምዕራፎች፡ ሊጠቀሱ የሚገባቸው የመሰሉኝን የግዕዝ ዓረፍተ ነገሮች አልፎ አልፎ ስጠቅስ ሁሉንም ወደ አማርኛ ተረጉሜ ትርጉማቸውን በቅንፍ እየሰጠሁ ነው፡፡ ዓረፍተ ነገሮቹ ቀላሎች ስለሆኑ በሰጠሁት ትርጉማቸው ርዳታ የሚሉትን ለመከታተል ይቻላል፡፡ እነዚያም ለዓላማችን አማርኛቸው ብቻ ይበቃል፡፡ ከላይ እንደጠቀስኩት፡ ይኸንን ምዕራፍ በመለማመጃዎች ደምድሜዋለሁ፡፡ መለማመጃዎቹ ጥያቄዎችና መልዕኾቸው ስለሆኑ ለመከተል እንደሚያስቸግሩ በድጋሚ ለማስታወስ እፈልጋለሁ፡፡

ምዕራፍ ፫ የቀደመትን ሁለቱን ምዕራፎች ላዘጋጅ ያልተነሡ ለባህል ታሪካችን ሲባል መነሣት ያለባቸውን “ከየመጻሕፍቱ” የሰበሰቡበት ነው፡፡ በዚህ ምዕራፍ “መጻሕፍት” የምለው በእጅ ተጽፈው በገጻማት፡ በአድባራት፡ በአብያተ ክርስቲያን እቃ ቤት፡ በግለ ሰብም ቤት የሚገኙትን (ለግሌ በ1960 ዓ. ም. ያስቀዳሁትን) የባሕረ ሐሳብ መጻሕፍትን ነው፡፡ ከነዚህ ውስጥ በቅርብ ያጠናቀቁ ጥቂቶቹን በተለይም በአፄ ኢያሱ ዘመን መንግሥት በ1677 ዓ. ም. (ጌንደር ውስጥ?) የተጻፈውን የአዲስ ዓለም ማርያምን ባሕረ ሐሳብ (EMML 6285)፡ በራስ ሣህለ ሥላሴ ዘመን የተጻፈውን የሚጣቅ ተክለ ሃይማኖትን ባሕረ ሐሳብ (EMML 2114)፡ በ1374 ዓ. ም. ተጽፎ በ15ኛ ምእት ዓመት እንደገና በአፄ ዘርአ ያዕቆብ ዘመን የተቀዳውን የደብረ ሐይቅ እስጢፋኖስን ባሕረ ሐሳብ (EMML 2063)፡ የጸሐፊ ትእዛዝ ገብረ ሥላሴን ባሕረ ሐሳብ (EMML 49) ነው፡፡ የግሌ ያልሆኑትን ያጠናቋቸው ራሳቸውን መጻሕፍቱን ሳይሆን በምሥራቅ በመጥምቁ ዮሐንስ ዩኒቨርሲቲ ቤተ መጻሕፍት የሚገኙትን የማይክሮፊልም ፎቶግራፎቻቸውን ነው፡፡ መጻሕፍቱን ለቀዱት አባቶችና ማይክሮፊልማቸውን እንዳጠና ለፈቀደልኝ ለቅዱስ ዮሐንስ ዩኒቨርሲቲ ቤተ መጻሕፍት የማይክሮፊልም ክፍል ከፍ ያለ ምስጋናዬን በዚህ አጋጣሚ አቀርባለሁ፡፡

የመንበረ ፀባዖት ቅ. ሥላሴ ካቴድራል የድርሰት ክፍል በ1962 ዓ. ም. ያሳተመውንም አቡሻክር (የቀን መቀጠሪያ) መጽሐፍ ያስገባኝን ያህል አጥንቶታል፡፡

የመጽሐፉ ዓላማ የአቡ ሻክርንና የሌሎችንም ደራሲዎች የባሕረ ሐሳብ ድርሰት ግዕዙን ከነአማርኛው ለአንባቢዎች ለማቅረብ ሲሆን አዘጋጁ ያደረገው የግድፈት ብዛትና የተርጓሚው ጥንቃቄ ማጥደል ዕውቀቱን ለሠፊውና ለሚቀጥለው ትውልድ ለማውረስ የታሰበውን የተቀደሰ ጥረት ያንኑ ያህል ቀንሶበታል፡፡ በመጽሐፉ ውስጥ 59 አርእስት እንደሚተክበት ማውጫው (አርእስተ አንቀጽ) እያመለከተ መጽሐፉ ያንን ያህል ትችት የለበትም፡፡ ሆኖም ከ1962 ዓ. ም. እስከ 2480 ዓ. ም. የበዓላቱን መዋያና የአጽዋማቱን መግቢያ የሚያመለክተው ሠንጠረዥ በቀላሉ ሊታረመው ከሚችሉ አንድ ሁለት ስሕተቶች በቀር በጥንቃቄ ተቀድቷል፡፡ የድርሰቱ ክፍል ሠንጠረዥን ከምን መጽሐፍ ቀድቶ እንዳሳተመው መጽሐፉ አይናገርም፡፡

ሌላው ከታተመ መጻሕፍት ውስጥ ያጠናቀቁ ሊቀ መዝሙሩን ሞገስ ዕቁበ ጊዮርጊስ በማንበረ ሐዋርያት ፍ.ሃ. [= ፍሬ ሃይማኖት] ትጋትና ፈቃድ አስመራ ላይ በ1969 ዓ. ም. በኮከበ ጽባሕ ቤተ ማህተም አትጊነት ያሳተሙት መጽሐፈ ሰዓታት ምስለ ክፍሉ ጸዋትዊሁ ወባሕረ ሐሳብ ነው፡፡ ይህ መጽሐፍ መጠኑ ትንሽ (የኪስ)፡ ገጽ 631) ሆኖ በተለየ የባሕረ ሐሳብ ክፍል (ገጽ 566-631) የታተመው በአማርኛ ነው፡፡ ከ1972 ዓ. ም. እስከ 1983 ዓ. ም. ባለው ዘመን ውስጥ በዓላቱ የሚውሉበትን አጽዋማቱ የሚገቡበትን ዕለት የሚያመለክት ሠንጠረዥ አለው፡፡ ሠንጠረዡ በአሁኑ ጊዜ ጠቃሚነቱ ለታሪክ ብቻ ነው፡፡

የባሕረ ሐሳብ ዕውቀቱን ሊያስፋፋ የሚፈልግ ከላይ ከጠቀስኳቸው መጻሕፍት በተጨማሪ አቶ መሠረት ሰብሐት ለአብ በመካኒ ኢየሱስ ሲሚናሪ ድጎማ ትውፊታዊ ንባብ ዘመንና ታሪኩ በሚል ርእስ በ1981 ዓ. ም. ሆንግ ኮንግ ያሳተሙትንና የOtto Neugebauerን *Ethiopic Astronomy and Computus*, Vien 1979 ቢያጠና ይጠቀማል፡፡ የአቶ መሠረት የበዓላት ሠንጠረዥ እስከ 2000 ዓ. ም. ይሄዳል፡፡

ምዕራፍ ፬ የበዓላትና የአጽዋማት ሠንጠረዥ፡ ምዕራፍ ፭ በተለያየ የዘመን ቁጠራ ዘዴ የሚሰጡ ዘመኖችን ማስተባበሪያ ሠንጠረዥ ናቸው፡፡ ይኸ በምዕራፍ ፭ የተመዘገበው በዓውደ ሰማዕ(ታ)ት መጀመሪያ ጀምሮ በዓመተ ምሕረት (ዓ. ም.) እና በዓመት እግዚእ (A. D.) መካከል ያለውን ግንኙነት የሚያሳየው “ዓመተ ምሕረትን በዓመተ እግዚእ ማስተባበሪያ ሠንጠረዥ” በኛ ዘመን ቁጠራዎች የተመዘገበን የታሪክ ድርጊት ወደ እነሱ የዘመን ቁጠራ (ወደ ዓመተ እግዚእ (A. D.))፡ በነሱ (በዓመት እግዚእ) የዘመን ቁጠራ የተመዘገበን የታሪክ ድርጊት ወደኛ (ወደ ዓመተ ምሕረት) የዘመን ቁጠራ ለማዞር የሚረዳ ነው፡፡ የሚያገለግለው ከኋላ ከ1261 ዓመተ ምሕረት እስከ ወደፊቱ እስከ 2316 ዓ. ም. ላለው ዘመን ስለሆነ የጠቃሚነቱን መጠን ማንም ሊገምተው ይችላል፡፡ ሠንጠረዡ ከዓውደ ቀመርና ከዓውደ ሰማዕ(ታ)ት እንጻር ሲታይ ዘላለማዊ ነው፡፡ “ዓውደ ቀመር”፡ “ዓውደ ሰማዕ(ታ)ት” ምን እንደሆኑ ከአስፈላጊው ቦታ አስፈላጊውን ያህል ተተችተዋል፡፡

ምዕራፍ ፭ የታሪክ ማስታወሻ ነው፡፡ ማስታወሻው ከባሕረ ሐሳብ ትምህርት ጋራ ያለውን ግንኙነት የሚገባውን ያህል ከምዕራፉ መግቢያ ላይ አብራርቻለሁ፡፡

ምስጋና

የዚህን ድርሰት ረቂቁን እንደጨረስኩ የዘመኑ ሳይንስ ዕውቀት ላላቸው ለአቶ አምነ አስፋውና ለፕሮፌሰር ሀብተ ጊዮርጊስ ቸርነት አሳይቻቸው ሁለቱም ምሁራን ጠቃሚ ሐሳቦች አቅርበውልኛል፤ ሐሳቦቹን ከምስጋና ጋራ ተቀብዬ ድርሰቴን አሻሽየባቸዋለሁ። መጻሕፍቱን እንድመረምራቸው ለፈቀደልኝና ላቀረበልኝ ለቅዱስ ዮሐንስ ዩኒቨርሲቲ በተለያዩ ለማይክሮፊልሙ ክፍል (HMML, EMMML) ምስጋናዬን በድጋሚ አቀርባለሁ።

በመጀመሪያዎቹ ሁለት ምዕራፎች ውስጥ የጻፍኩትን መግለጫ በመከታተል ገጽ 143-144 ላይ ያለውን ለሒሳቡ አጭር ዘመናዊ መንገድ ያወጣለት፣ ሒሳቡን በኮምፒውተር አስገብቶ ከ1949 ዓ. ም. እስከ 2480 ዓ. ም. ላለው ዘመን የሚሆነውን የአንዱን ድፍን ዓውደ ቀመር (ከ1 እስከ 532 ዓመት) በዓላት መዋያና አጽዋማት መግቢያ በሠንጠረዥ ያዘጋጀው፣ ገጽ 178-225 ላይ ያለውን የዓመተ ምሕረትንና የዓመተ እግዚእን (A. D.) ግንኙነት የሚያሳየውን ሠንጠረዥ በኮምፒውተር እንዲያዘጋጅልኝ በጠየቅሁት መሠረት ያዘጋጀልኝ፣ መጽሐፉንም እኔ በምፈልገው መልክ የጎትመት ቅርጽ የሰጠው አቶ አምነ አስፋው ነው። በዚያ ላይ የተደጋገሙ እርማቶቹን በማስተካከልና ለመጽሐፉ መጠቁሚያ ሳዘጋጅ በገጽ 230-276 የሚገኙትን ሰዎች በመሰብሰብና የፊደል ተራቸውን በማስያዝ ጊዜውንና ችሎታውን ሳይቆጥብ አካፍሎኛል። አቶ አምነ ይኸንን ሁሉ ያደረገው እኔን ለመርዳት ብቻ ሳይሆን የኢትዮጵያ ቅርስ በኢትዮጵያውን ዘንድ እንዲስፋፋ ከፍ ያለ ፍላጎት ስላለው ጭምር ስለሆነ የሚቀርብለት ምስጋና ከኔ ብቻ አይሆንም።

የImage Makers ባለቤት አቶ ዓለሜ ታደሰ (የኢትዮጵያ ልጅ) ይህ ድርሰት ለጎትመት መድረሱን እንደሰማ ከዚያ ቀጥሎ ያለውን ብዙ ሥራ ለመከታተል ፈቃደኛ መሆኑን ስለነገረኝና ስለረዳኝ ተገቢውን ምስጋና አቀርብለታለሁ።

መጽሐፉን በኮምፒውተር የጻፈችልኝ ባለቤቴ ምሥራቅ አማረ ናት። እኅታችን ወይዘሮ ማርታ አማረ የጎትመት ስሕተት እንዳለበት ለማረም ረቂቁን ሰላነበበችልኝ አመሰግናለሁ።

ጌታቸው ኃይለ
ቅዱስ ዮሐንስ ዩኒቨርሲቲ
ኮሌጅቪል (ሚኒሶታ)
ሐምሌ ፲፱፻፺፪ ዓ. ም.

ምዕራፍ ፩

መግቢያ

ዘመን በተለወጠ ቀጥር በኢትዮጵያውያን ማህል የሚነሳው ጥያቄ “ለውጡ በኛ በኢትዮጵያውያን ክርስቲያኖች በመስከረም 1 ቀን (ሴፕቴምበር 11/12) ሲሆን በምዕራባውያን ክርስቲያኖች በጃንዋሪ 1 ቀን (ፕሮ 9/10) የሚሆነው ለምንድነው?” የሚል ነው። የዘመን አቁጣጠር ልዩነት ያለው በኛና በምዕራባውያን መካከል ብቻ አይደለም። እንዲያውም ከሌሎች ጋራ ሲተያይ የኛ ልዩነት ኢምንት ነው። ይኸ የባህል (የትውፊት) ጉዳይ ስለሆነ ልዩ ልዩ ባህል ያላቸው ብዙዎች ሕዝቦች የየራሳቸው የዘመን አቁጣጠር መንገድ አላቸው። በመሠረቱ የባህል መለያየት ሊገርመን አይገባም።

በኛና በምዕራባውያን መካከል የዘመን ልዩነት መኖሩ የገረመን አቁጣጠሩን የመሠረትንበት የሁለታችንም ባህል (ክርስትና) አንድ ሆኖ ሳለ አቁጣጠራችን አንድ አለመሆኑ ነው። እኛ “ዓመተ ምሕረት” ስንል እነሱ “ዓመተ እግዚእ (Anno Domini)” ይላሉ። ምስጢሩ አንድ ነው፤ “ዓመተ ምሕረት” (ዓ. ም.) ኢየሱስ ክርስቶስ በመወለዱ ለሰው ልጅ ምሕረት የሆነበት ዘመን (ወይም ኢየሱስ ክርስቶስ ከተወለደበት ጀምሮ ያለው ዘመን) ማለት ነው፤ “ዓመተ እግዚእ” (ዓ. እ.፣ A.D.) የጌታ(ችን) ዘመን (ወይም ኢየሱስ ክርስቶስ ከተወለደበት ጀምሮ ያለው ዘመን) ማለት ነው።

ታዲያ ምስጢሩ እንዲህ አንድ ከሆነ ለምን የተለያየ መንገድ አለን? መልሱ ተላል ነው፤ የዘመን አቁጣጠራችን የተመሠረተው በክርስትና ታሪክ ላይ ብቻ አይደለም። የዘመን ቁጠራ ዘዴ የታወቀውና ይሠራበት የነበረው ከዘመን ክርስትና በፊት ነው። ከምዕራባውያን ጋር የተለያየው የክርስትናን የዘመን አቁጣጠር ተቀብለን ቀድሞ እንሠራበት ከነበረው ከጥንቱ የዘመን አቁጣጠር ጋራ ስናያይዝ በተለያየ መንገድ ስለተጠቀምን ነው። መጀመሪያ በጠቅላላው ስለዘመን አቁጣጠር እንተርክና በኋላ የልዩነታችንን ጉዳይ እናመጣለን።

የዘመን አቁጣጠርን ዘዴ በኛ ሀገር ባሕረ ሐሳብ (“የሐሳብ”) ወይም፣ “የሒሳብ ባሕር” ይሉታል። መርሐ ዕውረም ይባላል፤ “የዕውር መመሪያ”፣ “ዕውርን የሚመራ” ማለት ነው። ለምን መርሐ ዕውር እንዳሉት አላውቅም፤ ዘዴውን እስከዚህ ድረስ አቃልለናዋል ማለታቸው ይሆናል። አንዳንድ ቦታ ሐሳብ ብርሃን፣ መጽሐፈ ሐሳብ የሚል ስም እንደተሰጠውም አይቻለሁ። ዘዴውን (ለሁለተኛ ወይም ለሶስተኛ ጊዜ) ያገኘነውና እኛ ያስፋፋነው በ13ኛ ምእት ዓመት የኖረ አቡ ሻክር የሚባል አንድ የግብፅ ዲያቆን በዐረብኛ ካቀነባበረው ባሕረ ሐሳብ ስለሆነ ራሱን አቁጣጠሩንም አቡሻክር (አቡሻክር) እንለዋለን። ድርሰትን በደራሲው መጥራት አዲስ ነገር አይደለም። የባሕረ ሐሳብ መምህር የሚያስተምረን ዘመን አቁጣጠርን መጀመሪያ ሙሴ፣ በኋላ ሐዋርያት፣ ከነሱ

ምስጋና

የዚህን ድርሰት ረቂቁን እንደጨረስኩ የዘመኑ ሳይንስ ዕውቀት ላላቸው ለአቶ አምነ አስፋውና ለፕሮፌሰር ሀብተ ጊዮርጊስ ቸርነት አሳይቻቸው ሁለቱም ምሁራን ጠቃሚ ሐሳቦች አቅርበውልኛል፤ ሐሳቦቹን ከምስጋና ጋራ ተቀብዬ ድርሰቴን አሻሽየባቸዋለሁ። መጽሐፍቱን እንድመረምራቸው ለፈቀደልኝና ላቀረበልኝ ለቅዱስ ዮሐንስ ዩኒቨርሲቲ በተለየም ለማይክሮፌልሙ ክፍል (HMML, EMLL) ምስጋናዬን በድጋሚ አቀርባለሁ።

በመጀመሪያዎቹ ሁለት ምዕራፎች ውስጥ የጻፍኩትን መግለጫ በመከታተል ገጽ 143-144 ላይ ያለውን ለሒሳብ አጭር ዘመናዊ መንገድ ያወጣለት፡ ሒሳቡን በክምፒውተር አስገብቶ ከ1949 ዓ. ም. እስከ 2480 ዓ. ም. ላለው ዘመን የሚሆነውን የእንዱን ድፍን ዓውደ ቀመር (ከ1 እስከ 532 ዓመት) በዓላት መዋዋይ አጽዋማት መግቢያ በሠንጠረዥ ያዘጋጀው፡ ገጽ 178-225 ላይ ያለውን የዓመተ ምሕረትንና የዓመተ እግዚእን (A. D.) ግንኙነት የሚያሳየውን ሠንጠረዥ በክምፒውተር እንዲያዘጋጅልኝ በጠየቅሁት መሠረት ያዘጋጀልኝ፤ መጽሐፉንም እኔ በምፈልገው መልክ የጎትመት ቅርጽ የሰጠው አቶ አምነ አስፋው ነው። በዚያ ላይ የተደጋገሙ እርማቶቹን በማስተካከልና ለመጽሐፉ መጠቁሚያ ሳዘጋጅ በገጽ 230-276 የሚገኙትን ስሞች በመስብሰብና የፊደል ተራቸውን በማስያዝ ጊዜውንና ችሎታውን ሳይቆጥብ አካፍሎኛል። አቶ አምነ ይኸንን ሁሉ ያደረገው እኔን ለመርዳት ብቻ ሳይሆን የኢትዮጵያ ቅርስ በኢትዮጵያውን ዘንድ እንዲሰፋፋ ከፍ ያለ ፍላጎት ስላለው ጭምር ስለሆነ የሚቀርብለት ምስጋና ከኔ ብቻ አይሆንም።

የImage Makers ባለቤት አቶ ዓለሜ ታደሰ (የኢትዮጵያ ልጅ) ይህ ድርሰት ለጎትመት መድረሱን እንደሰማ ከዚያ ቀጥሎ ያለውን ብዙ ሥራ ለመከታተል ፈቃደኛ መሆኑን ስለነገረኝና ስለረዳኝ ተገቢውን ምስጋና አቀርብታለሁ።

መጽሐፉን በክምፒውተር የጻፈችልኝ ባለቤቴ ምሥራቅ አማረ ናት። እንታችን ወይዘሮ ማርታ አማረ የጎትመት ስሕተት እንዳለበት ለማረም ረቂቁን ስላነበበችልኝ አመሰግናለሁ።

ጌታቸው ኃይሌ
ቅዱስ ዮሐንስ ዩኒቨርሲቲ
ኮሌጅቪል (ሚኒሶታ)
ሐምሌ ፲፱፻፺፪ ዓ. ም.

ምዕራፍ ፩

መግቢያ

ዘመን በተለወጠ ቊጥር በኢትዮጵያውያን ማህል የሚነሳው ጥያቄ “ለውጡ በ፤ በኢትዮጵያውያን ክርስቲያኖች በመስከረም 1 ቀን (ሴፕቴምበር 11/12) ሲሆን በምዕራባውያን ክርስቲያኖች በጃንዋሪ 1 ቀን (ጥር 9/10) የሚሆነው ለምንድነው? የሚል ነው። የዘመን አቁጣጠር ልዩነት ያለው በኛና በምዕራባውያን መካከል ብቻ አይደለም። እንዲያውም ከሌሎች ጋራ ሲተያይ የኛ ልዩነት እምንት ነው። ይን የባህል (የትውፊት) ጉዳይ ስለሆነ ልዩ ልዩ ባህል ያላቸው ብዙዎች ሕዝቦች የየራሳቸው የዘመን አቁጣጠር መንገድ አላቸው። በመሠረቱ የባህል መለያየት ሊገርመን አይገባም።

በኛና በምዕራባውያን መካከል የዘመን ልዩነት መኖሩ የገረመን አቁጣጠሩን የመሠረትንበት የሁለታችንም ባህል (ክርስትና) አንድ ሆኖ ሳለ አቁጣጠራችን አንድ አለመሆኑ ነው። እኛ “ዓመተ ምሕረት” ስንል እነሱ “ዓመተ እግዚእ (Anno Domini)” ይላሉ። ምስጢሩ አንድ ነው፤ “ዓመተ ምሕረት” (ዓ. ም.) ኢየሱስ ክርስቶስ በመወለዱ ለሰው ልጅ ምሕረት የሆነበት ዘመን (ወይም ኢየሱስ ክርስቶስ ከተወለደበት ጀምሮ ያለው ዘመን) ማለት ነው፤ “ዓመተ እግዚእ” (ዓ. እ.; A.D.) የጌታ(ችን) ዘመን (ወይም ኢየሱስ ክርስቶስ ከተወለደበት ጀምሮ ያለው ዘመን) ማለት ነው።

ታዲያ ምስጢሩ እንዲህ አንድ ከሆነ ለምን የተለያየ መንገድ አለን? መልሱ ቀላል ነው፤ የዘመን አቁጣጠራችን የተመሠረተው በክርስትና ታሪክ ላይ ብቻ አይደለም። የዘመን ቁጠራ ዘዴ የታወቀውና ይሠራበት የነበረው ከዘመን ክርስትና በፊት ነው። ከምዕራባውያን ጋር የተለያየነው የክርስትናን የዘመን አቁጣጠር ተቀብለን ቀድሞ እንሠራበት ከነበረው ከጥንቱ የዘመን አቁጣጠር በተለያየ መንገድ ስለተጠቀምን ነው። መጀመሪያ በጠቅላላው ስለዘመን አቁጣጠር እንተርዝና በኋላ የልዩነታችንን ጉዳይ እናመጣለን።

የዘመን አቁጣጠርን ዘዴ በኛ ሀገር ባሕረ ሐሳብ (“የሐሳብ” ወይም፡ “የሒሳብ ባሕረ”) ይለታል። መርሐ ዕውርም ይባላል፡ “የዕውር መመሪያ”፤ “ዕውርን የሚመራ” ማለት ነው። ለምን መርሐ ዕውር እንዳሉት አላውቅም፤ ዘዴውን እስከዚህ ድረስ ኢቀልነዋል ማለታቸው ይሆናል። አንዳንድ ቦታ ሐሳብ ብርሃን፤ መጽሐፈ ሐሳብ የሚል ስም እንደተሰጠውም አይቻለሁ። ዘዴውን (ለሁለተኛ ወይም ለሶስተኛ ጊዜ) ያገኘነውና እኛ ያስፋፋነው በ13ኛ ምእት ዓመት የኖረ አቡ ሻክር የሚባል አንድ የግብፅ ጲያቆን በሀረብኛ ካቀነባበረው ባሕረ ሐሳብ ስለሆነ ራሱን አቁጣጠሩንም አቡሻክር (አቡሻክር) እንለዋለን። ድርሰትን በደራሲው መጥራት አዲስ ነገር አይደለም። የባሕረ ሐሳብ መምህር የሚያስተምረን ዘመን አቁጣጠርን መጀመሪያ ሙሴ፤ በኋላ ሐዋርያት፤ ከነሱ

ቀጥሎ በ240 ዓ. ም. የእስክንድርያው ሊቀ ጳጳሳት ቅዱስ ድሜጥሮስ፡ በመጨረሻም አቡ ሻክር እንዳቀነባበሩት ነው። እኛ ኢትዮጵያውያን መቼ ወደኛ እንዳመጣነው በትክክል የሚታወቅ ነገር የለም። ግን መጀመሪያ ራሳችን የደረሰንበት የዘመን አቁጣጠር ሥርዓት እንደነበረን የሚያሳዩ አንዳንድ ምልክቶች አሉ። በዚያ ላይ የውጪውን ዕውቀት በተደጋጋሚ በተለያዩ ዘመን እንዳመጣነው አያጠራጥርም። አንደኛ፡ የስያሜ ጉዳይ (terminology) አለ። በግዕዙ የባሕረ ሐሳብ መጻሕፍት ውስጥ እንደሚታየው ለአንዱ ነገር (ሐሳብ)፡ ለራሱ ለትምህርቱ ሳይቀር፡ ብዙ የተለያዩ ስሞች ተሰጥተውት ይገኛል፤ ይህ ከሆነ ምንጩ የተለያዩ ለመሆኑ ክብደት ያለው ማስረጃ ነው። ሁለተኛ፡ ዲያቆን አቡ ሻክር የኖረው በዓሥራ ሶስተኛው ምእት ዓመት ውስጥ ሆኖ ሳለ “አቡሻክር” ብለን በስሙ በምንጠራው የግዕዝ መጽሐፍ ውስጥ ስለዘመን አቁጣጠር ችግር በዓሥራ ስድስተኛው ምእት ዓመት የነበረ ክርክር ይገኝበታል።

ዘመን እንዴት (ለምንስ) ይለካል?

እስካሁን እንደምናውቀው ዘመን መጀመሪያም መጨረሻም የለውም። ታዲያ መጀመሪያና መጨረሻ የሌለውን ነገር መለካት (መክንዳት) እና መቀጠር ይቻላልን? ከየት ጀምረን፡ እንደምንስ አድርገን፡ እንከንዳው? እንዴት እንቀጥጠረው? ዘመን ሳይቆጠር የነበሩ የመጀመሪያዎቹ ሰዎች ያጋጠማቸው ችግር ይኸ ነበር። ሕዝቦች በየመሰላቸው በተለያዩ መንገድ ሞክረውታል። የዘመን አቁጣጠር ባህል (ትውፊት) ነው የሚባለው ለዚህ ነው። የሞከሩትም በሁለት መንገድ ነው -- በሰው ሠራሽ ነገሮችና በተፈጥሮ ክሥተቶች እየተመሩ።

ዘመን መጀመሪያም መጨረሻም ባይኖረውም በዓለማችን ውስጥ ከተወሰነ ጊዜ በኋላ ተመልሰው የሚመጡና የተወሰነ ጊዜ ቆይተው የሚሄዱ ነገሮች ወይም የተፈጥሮ ክሥተቶች አሉ። መሬት ሲለካ ወንዞች፡ ተራራዎች የድምበር ምልክቶች እንደሚደረጉ እነዚህም የተፈጥሮ ክሥተቶች ዘመን ሲለካ የመነሻና የመድረሻ ምልክቶች ሊሆኑ ይችላሉ። እንዲያውም ዘመንን መለካትና መቀጠር ካስፈለገበት ምክንያቶች አንዱ የእነዚህ ክሥተቶች እየተመላለሱ መምጣት ነው። ምክንያቱም ክሥተቶቹ ምልክት ከመሆናቸው በላይ እየተመላለሱ እየመጡ ሕይወታችንን ይነኩብናል። ምልላሳቸው ከቀጥተው ጋር ውጪ ስለሆነ ተመልሰው የሚመጡበትን ጊዜ ማወቅና ሲመጡ እየጠበቁ መታዘዝ ወይም ተጽእኖቸውን ለማምለጥ ዘዴ መፈለግ አለብን። ሕይወታችንን የምንመራው እነሱ በሚያዙን መሠረት ነው፤ ሙሉ ነፃነት የለንም። ለምሳሌ በተወሰነ ጊዜ ቀኑ ይጀምራል፤ ይኸ አንድ ክሥተት ነው። ቀን ጀመረ ብለን ለሥራ እንጣደፋለን። በተወሰነ ጊዜ ቀኑ ያልቃል፤ ማለት፡ የተወሰነ ጊዜ ቆይቶ ይሄዳል፤ ይኸም አንድ ሌላ ክሥተት ነው። ሥራ እንድናቆም የቀኑ ማለቅ ያስገድደናል። እንደ ኢያሱ ፀሐይን አቁመን ቀኑን የማስረዘም አቅም የለንም። በተወሰነ ጊዜ ለተወሰነ ጊዜ እየሩ ይሞቃል -- ሌላ ክሥተት። እርሻ ለማረስ (ሰብል ለመሰብሰብ) እንጣደፋለን። በተወሰነ ጊዜ አየሩ ይቀዘቅዛል፤ ዝናም ይዘንማል። አየሩ

የሚቀዘቅዘው፡ ዝናም የሚዘንመው መቼ እንደሆነ አስቀድመን ማወቅ አለብን፤ እንደነበረ ሌልያስ፡ እንደ ደብረ ቢዘኑ አቡነ ዮሐንስ ሰማይን መለጎምና መክፈት አንችልም፤ ቀዝቃዛውን ዘመን በሕይወትና በጤና ለማለፍ፡ በዝናሙ ለመጠቀም ብዙ ዝግጅት ያስፈልገናል። አለዚያ በብርድም ሆነ በእህል እጦት እናልቃለን፤ ተዝናንተን ቁጭ ብለን ሁለተኛውን ዙር መጠበቅ አንችልም፤ አቅሙ የለንም።

መስከረም ጠብቶ ይላል ወታደር፤

ዘጠኝ ወር ቢጋ የት ሂዶ ነበር!

የሚለው ይተረትብናል።

እነዚህ በዓለማችን ውስጥ ያሉት ተመላሳሽ ክሥተቶች ጌቶቻችን (ተጽእኖ የሚያመጡብን) ከሆኑ እንድንታዘዛቸው ወይም እንድንቋቋማቸው እንማን እንደሆኑ በዝርዝር ማወቅ ግዴታችን ነው።

ተመላሳሾቹ ክሥተቶች (የተፈጥሮ ምልክቶች) በመካሄዱ ላይ የሚፈጁት ዘመን ወይም ጊዜ በግዕዝ ቋንቋ ዓውድ ይባላል፤ “ዓውድ” ማለት “ዙሪያ”፡ “ክብ”፡ “እንደቀለበት ዞሮ የሚገጥም ጊዜ” (cycle) ማለት ነው። በአማርኛም ዓውድማ (ውድማ) ማለት የመጣው ከዚህ ከግዕዝ ቃል ነው። ውድማው “ዓውድማ” (“ውድማ”) የተባለው መደብ በሚመስለው ክብ ቦታ ላይ ከብቶች አሂዶ የሚያሄዱት ተመላላሽ ስለሚሆኑት ነው። ታቦት ሲነግሥ ካህናቱ ታቦቱን ተሸክመው ሕዝብ ክርስቲያኑ ወንዱ በዝማሬ፡ ሴቱ በእልልታ እያጀበ ቤተ ክርስቲያኑን ይሞራሉ። ይኸ ሥርዓት “ዑደት” ይባላል። “ዞሮ መምጣት” ማለት ነው። ዓውዶች (አዕዋድ) ይመላለሳሉ፤ ዞረው ይገጥማሉ ማለት ነው።

ከዘመን ቁጠራ ጥቅም ዋናው ታሪክን ለመመዝገብ ስለሆነ አባቶቻችን የውጪ ታሪክ ጸሐፊዎችን፡ በተለያም በ13ኛው ምእት ዓመት የኖሩትን አቡ ሻክርንና ጊዮርጊስ ወልደ ዓሚድን (ጄርጂስ ኢብን አል-ዓሚድን)፡ አርአያ በማድረግ የዓለምንና የኢትዮጵያን ነገሥታት ታሪክ በባሕረ ሐሳብ መጻሕፍታቸው ይመዘግባሉ። የኔ ድርሰት ያንን በሞላ እንዳለ አያንጸባርቅም። ግን በአጋጣሚው በመጠቀም (ወዲያውም ባህሉን ማክበር ይሆናል) በማስታወሻ ሊያዙ የሚገባቸውን ድርጊቶች፡ በተለያም የነገሥታቱን ስምና የገዙበትን ዘመን፡ በገጽ 229-276 ላይ ይዞ ይገኛል።

ሁለተኛ፡ የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት የዘመን መለዋወጥ ከከዋክብት (በተለያም ከጥላኦቶቹ) ሂደት ጋር የተያያዘ መሆኑን እንደደረሱበት ግልጽ ነው። ግን መምህራኑ ከዚህ አልፈው በተፈጥሮ ክሥተቶቹ ሁሉ አንዳንድ ከክብ እያሰለጠኑባቸው -- ነፋሱን፡ ድርሱን፡ ትንፈርን የሚያመጡ ከዋክብት መሆናቸውን ያመለክታሉ። የኔ ድርሰት በዚህ ረገድ ለምሳሌ ያህል አንዳንድ ነገሮችን ያነግላል እንጂ መላውን የሥነ ከዋክብት ዕውቀት አልያዘም።

ሶስተኛ፡ ዓለም የምታልፍበት ዘመን በቅዱሳት መጻሕፍት ውስጥ በምልክት የተጻፈ መሆኑን ብዙ ሰዎች ስለሚያምኑበት የባሕረ ሐሳብ ትምህርት ያከብቱ ሊቃውንት ምልክቱን ተርጉመው፡ ምስጢሩን ፈትተው ያንን ዘመን ለማወቅ ብዙ ጥረዋል። ታሪካችንን ስናነብ ዘመኑን በመቅነው ያሉም እንደነበሩ እንረዳለን። ከነዚህ

ውስጥ አንዱ ንጉሥ ዘርአ ያዕቆብና ባካባቢው የሰበሰባቸው ካህናትና ደብተራዎች ነበሩ። ንጉሡ ካንድ ቦታ ላይ ከዚህ ቦታች ያለውን ማስታወሻ ትቆልናል፡

እምቀዳሚ ዓመተ መንግሥቱ ለገብረ መስቀል እስከ ተፍጻሜ(ተ) ፲፫ ቀመር ፎፂ፬፻ ዓመት። ወዘተርፈ እምእሉ ሹ፱ ዓመት ወኮነ ኮሎ ፎፂ ዓመት። ዝውእቱ ዘተምህርን እምአበዊን ቀደምት፤ ወእምድጎረዝ እግዚአብሔር የአምር፤ ሎቱ ስብሐት ለዓለም፤ አሜን።

ከገብረ መስቀል የግዛት ዘመን መጀመሪያ አንሥቶ 13ተኛው (ዓውደ) ቀመር እስኪያልቅ ድረስ (ያለው ጊዜ) 532 ዓመት ነው። ከዚያ (ሰባተኛው ሺህ ሊያልቅ) የሚቀረው 84 ዓመት ነው። ሲደመር 7000 ዓመት ይሆናል። ከቀደምት አባቶቻችን የተማርነው ይኸንን ነው። ከዚያ በኋላ (የሚሆነውን) እግዚአብሔር ያውቃል፤ ምስጋና ለዘላለም ለሱ ይሁን፤ አሜን።

ከሌላ ቦታ ደግሞ ንጉሡ እንዲህ ይላል፡-

ወፍጻሚሆንሰ ለ፲ወ፫ አቅማር በ፭፻ወ፱፻፲ወ፮ ይከውን። ወይተርፍ ጁወ፱ ዓመት ለፍጻሜ ሱባ፯ ዕለታቲሁ ለእግዚአብሔር ዘውእቶን ፎፂ ዓመታት። እስመ ሰቡዐ መዋዕለ ወሀበ እግዚአብሔር ለእኝሰ እመሕያው ምስፍና በዲበ ምድር። እስመ ፲፫ ዓመት አሐቲ ዕለት ቡነበ እግዚአብሔር። ወበእንተዝ ይቤሉ ለአዳም አመ ዕለት ትበልዕ እምኔሁ ሞተ ትመውት። ወሶበ ዐለወ ትእዛዞ በጽሐ ስልጣን ሞት ላዕሌሁ። በ፱፻፱። ወፎ ዓ. ም. ሐጸ እምዕለተ እግዚአብሔር በከመ ጽሑፍ ዘይብል እስመ ፲፫ ዓመት በቅድሚክ ከመ ዕለት እንተ ትማልም ኅለፈት።

የ13ቱ ዓውደ ቀመሮች መጨረሻ በ6916 (ዓመተ ዓለም) ይሆናል። የእግዚአብሔር የዕለቶቹ ሱባ፯፤ ማለት 7000 ዓመቶች፤ ሊያልቁ 84 ዓመት ይቀራል። ምክንያቱም እግዚአብሔር ለሰው ልጅ በምድር ላይ እንዲሰለጥንበት የሰጠው ሰባት ዘመን (ዕለት) ነውና። ምክንያቱም 1000 ዓመት በእግዚአብሔር ዘንድ አንዲት ቀን ነች። በዚህ ምክንያት አዳምን “(ከዛፏ) የበላህነት ዕለት ሞትን ትሞታለህ” ብሎት ነበረ። የእግዚአብሔርን ትእዛዝ በጣሰ ጊዜ የሞት ስልጣን የ930 (ዓመት ሲሆነው) ደረሰበት። “1000 ዓመት በእንተ ፊት ትናንት እንዳለፈች ዕለት ነው” የሚል እንደተጻፈው ከእግዚአብሔር 1 ዕለት ላይ 70 ዓመት ጉድሎታል።

እንግዲህ አንዱ የተጠረጠረው የምጽአት ዘመን በየባሕረ ሐሳብ መጻሕፍት ጎልቶ የሚታየው ስምንተኛው ሺህ ነበረ። ዓለም የተፈጠረው ከክርስቶስ ልደት በፊት በ5500 ዓመት ነው ተብሎ ስለሚታመን ስምንተኛው ሺህ የጀመረው ሰባተኛው ሺህ በጳጉሜን 6 ቀን፤ 1500 ዓ. ም. አልቆ መስከረም 1 ቀን፤ 1501 ዓ. ም. (መስከረም 1 ቀን፤ 7001 ዓ. ዓ.) ሲጀምር ነበረ። እኔ ዘርአ ያዕቆብ በጳጉሜን 3 ቀን፤ 1460 ዓ. ም. (6960 ዓ. ዓ.) ስለሞተ የፈራው አልደረሰበትም። በ1500 ዓ. ም. በጳጉሜን ወር ሕዝብ ክርስቲያኑ የነበረበትን ፍርሃት ያነበበ ሰው በዚያ ዘመን ስላልተወለደ ወይም ቀደም ብሎ ሞቱም እንደሆነ ቀደም ብሎ ስለሞተ አምላኩን ያመሰግናል፤ በሕይወት ያነበሩት ሁሉ በአንድ ጊዜ አለቅን ያሉ ይመስላል። በዚያን ዘመን ኢትዮጵያን ይገዛ የነበረው ንጉሥ እኔ ናእድ በክረምት ወራት ወደዘመቻ ሲሄድ አንኮበር አጠገብ አይራራ የምትባል ወንዝ ሞልታ ነሐሴ 7 ቀን 1500 ዓ. ም. ውሐዋ ስለወሰደው አምላክ ስምንተኛውን ሺህ (1501ን) እንዳያይ መማሩ ነው ተብሎ ተጽፎለታል።

ስምንተኛውን ሺህ በድፍኑ ይፈራታል እንጂ ሲገባ ምን እንደሚሆን ለሊቃውንቱም ቢሆን በትክክል ግልጽ አልሆነላቸውም። ዘርአ ያዕቆብም “ከዚያ በኋላ (የሚሆነውን) እግዚአብሔር ያውቃል” እንዳለ አይተናል። ግን እሱም ሆነ ሌሎቹ በዚህ አላቆሙም። አንዳንዶቹ ክርስቶስ (እውነተኛው መሲሕ) ሁለተኛ መጥቶ ከጎሩያኑ (ከጻድቃኑ) ጋራ አንድ ሺህ ዓመት ይነግሣል ሲሉ ሌሎቹ ደግሞ መጀመሪያ ሐሳዊ መሲሕ (ውሸተኛው መሲሕ) ይገኝና አንድ ሺህ ዓመት ይነግሣል ይላሉ። ስምንተኛው ሺህ የክርስቶስና የጎሩያኑ የግዛት ዘመን ይሆናል የሚሉ ዘመኑን “ምሳሕ በደብረ ጽዮን” በጽዮን ተራራ ላይ የሲሳይ ዘመን ይሉታል። ኢትዮጵያ ውስጥ የተደረሱት ፍክራ ኢየሱስ፤ ራእያ ባርነጽ ትንቢተ ዕዝራ በዚሁ ሐሳብ ላይ የተመሠረተ ናቸው። መነሻቸው (ጥንቱ) ከላይ ስሙን የጠቀስኩት ጊዮርጊስ ወልደ ዓሚድ (ጂርጂስ ኢብን አል-ዓሚድ) የሚባለው ክርስቲያን ግብፃዊ የደረሰው የታሪክ መጽሐፍ፤ የዮሐንስ ራእይ (በተለይ ምዕራፍ 14)፤ ተአምረ ኢየሱስ እና መጽሐፈ ኪዳን ናቸው። ግን ጊዮርጊስ ወልደ ዓሚድ የጻፈውን በጥሞና ለተመለከተው እንደዚህ እንዳላለ ይጠረጥራል። እሱ ያለው እንደዚህ ነው፡-

ሠራዕያነ ሕግሰ ይቤሉ ከመ ጎልቄ ዓመታት ኮነ እምጥንቱ እስከ ተፍጻሜቱ ፎ ምእት ዓመት። ባሕቱ አልቦ ዘየአምሮ ለዘንቱ እመጻሕፍቲሆሙ።

ሕግ አውጪዎች (“የሃይማኖት አስተማሪዎች” ማለት ነው) የሃሳቦች ቍጥር ከመጀመሪያው እስከ መጨረሻው ሰባት ሺሕ ዓመት ነው ይላሉ። ግን ከመጽሐፎቻቸው መካከል የትኛውም ይኸንን (ነገር) አያመለክትም።

እኔ ዘርአ ያዕቆብ ይኸንን የ“ምሳሕ በደብረ ጽዮን” ትርጉም እንደትልቅ ሃይማኖት ቁጥሮች የተለየ አስተያየት የሚሰጠውን ሁሉ በንጉሣዊ ሥልጣን ይገሥባው ነበረ።

ስምንተኛው ሺህ ጊዜውን ጠብቆ ገባ፤ ምንም የተለየ አዲስ ነገር ሳይከሰት ሕይወት ቀጠለች። የሰው አእምሮ ግን የምስጢር ተገዢ በመሆኑ አስተያየቱን አልለወጠም። ረኅብ፣ ተስቦ፣ ጦርነት፣ ሽብር በተነሣ ቍጥር፣ መሬት በተንቀጠቀጠ፣ የፀሐይን ብርሃን የጨረቃ ጥላ፣ የጨረቃን ብርሃን የምድር ጥላ፣ በጋረደብን ቍጥር፣ እነዚህ የተፈጥሮ መቅሠፍቶችና “አስፈሪ” የሰማይ ምልክቶች በሌላው ሺህ ዘመን ያልደረሱ ይመስላል “በስምንተኛው ሺህ ይደርሳል የተባለው ነው” የሚል ትርጓሜ የሚሰጡ ጥቂቶች አይደሉም። በሕዝቡም ዘንድ “ወይ ስምንተኛው ሺ!” ሲባል እንሰማለን። ግን እነዚህ የሰማይ ምልክቶች የዓለም ፍጻሜ ነጋሪት ባይሆኑም፣ ገዢዎቻችንን በማስደንገጥ የዐውቆ አጥፊ ፍርዳቸውን እንዲለውጡ ያደረጉበት ጊዜ ነበረ።

የምስጢር ተገዥነቱ ይቀጥላል፤ ካባቱ መጻሕፍት አንዱ እስከ 1950 ዓ. ም. ድረስ ባሉት ዓመታት ውስጥ የበዓላቱንና የአጽዋማቱን ዕለታት እንደሚያሳይ አስታውሳለሁ። አባቱ እንደነገረኝ እስከ 1950 ዓ. ም. ባለው ዘመን ውስጥ የበዓላቱንና የአጽዋማቱን ዕለታት ያወጣልን መንፈስ ቅዱስ ገልጾለት የእስክንድርያው ሊቀ ጳጳሳት ቅዱስ ድሜጥሮስ ነው። (የባሕረ ሐሳብ ምንጮች እንደሚሉት ድሜጥሮስ በዓላቱን ያወጣው እሱ ሊቀ ጳጳሳት ከሆነበት ከ26ተኛው ዓመት፣ ማለትም፣ ከ240 ዓ. ም. ጀምሮ ነው) ታዲያ 1950 ዓ. ም. ላይ ሲደርስ ያቆመው ለምንድነው? ብዬ አባቱን ብጠይቀው ያገኘሁት መልስ “መንፈስ ቅዱስ ከዚያ ማለፍ አያስፈልግም ብሎታል” የሚል ነበረ። ካገኘሁት መልስ የተረዳሁት 1950 ዓ. ም. የዓለም ማለቂያ (ምጽአት) መሆኑን ነበረ። አሁን ሳስታውስው በ1950 ዓ. ም. ለምን እንዳልፈራሁ አላውቅም። ምናልባት በዚያን ጊዜ አገር ውስጥ ስላልነበርኩ ዘመኑ ልብ ሳልለው አልፎ ይሆናል።

አሁን ደግሞ የምዕራባውያን 2000 ዓ. እ. ሲገባ ስንት ሰው እንደተርበደበደ ስምተናል፤ ግን አሁንም ምንም አንዳችም ያልተለመደ ልዩ ክሥተት አልታየም፤ ይኸም ሆኖ ምስጢሩ ይቀጥላል። የባሕረ ሐሳብ መጻሕፍት የሚጀምሩት “ንቀድም በረድኤተ እግዚአብሔር ዜና አርእስተ ሐሳብ ዘእምፍጥረት ዓለም እስከ ተፍጻሜተ ዓለም” (በእግዚአብሔር ርዳታ የዓለምን ፍጥረት የባሕረ ሐሳብን አርእስት ትችት እስከ ዓለም መጨረሻ ድረስ እናቀርባለን) ብለው ነው። የኔም ድርሰት በረድኤተ እግዚአብሔር የተዘጋጀው አበው በዓላቱ የሚውሉበትን፣ አጽዋማቱ የሚጀምሩበትን ዕለት ሲያወጡ የሚጠቀሙበትን ዘዴ ለመጠቀም ቢሆንም ምጽአት (የዓለም መጨረሻ) የሚሆንበትን ጊዜ ለማወቅ እንዴት እንደሚጠቀሙም ያሳያል።

አዕዋድ

አዕዋድ (ዓውዶች) ይፈጸማሉ እንጂ ማለቂያ የላቸውም። አንድ ዓውድ ሲፈጸም እሱን ጥሎ እሱን የሚመስል ሌላ ዓውድ ይተካበታል። አንድ ቀን ሲፈጸም ሌላ ቀን ይተካበታል፤ አንድ ሳምንት ሲፈጸም ሌላ ሳምንት ይተካበታል፤ አንድ ዓመት ሲፈጸም ሌላ ዓመት ይተካበታል።

የባሕረ ሐሳብ መምህር የሚያስተምረን ዋና ዋናዎቹ የዘመን ዓውዶች (አዕዋድ) ከዚህ በታች ተተችተዋል።

1. ዓውደ ዕለት

በአንድ ዕለት ውስጥ አንድ የተወሰነ የቀን ጊዜና አንድ የተወሰነ የሌሊት ጊዜ አሉ፤ እነዚህ ጊዜዎች እየተመላለሱ ይመጣሉ። ዑደታቸው አንድ ዕለት ይባላል። ዕለትን መለካት አለብን። ግን እንዴት አድርገን እንለካው? ርቀን ሳንሄድ መጀመሪያ ቋንቋችንን እናስተካክል፤ የቀንና የሌሊት ምልልሳቸው ከብርሃንና ከጨለማ ጋራ የተያያዙ ስለሆነ አባቶች “ብርሃን ያለበትን (ፀሐይ የምትታይበትን) የዕለት ክፍል ቀን እንበለው፣ ብርሃን የሌለበትን (ፀሐይ የማትታይበትን) የዕለት ክፍል ሌሊት እንበለው” አሉ።

በ“ዕለት” እና በ“ቀን” መካከል ያለውን ልዩነት ልብ እንበል። “ዕለት” የምንለው ቀንና ሌሊቱን (24ቱን ሰዓት) ነው። “ቀን” የምንለው ግን ቀኑን (ብርሃን ያለበትን ጊዜ) ብቻ ነው። ቀኑን በግዕዝ “መዓልት” ይሉታል፤ ወዓለ “ዋለ” ከሚለው ግሥ የተወለደ ቃል ነው። በአማርኛም “የት ወለደ መጣህ?” ማለት “ቀኑን የት አሳልፈህ መጣህ?” ማለት ነው። ከአቡጊዳ የተተረጎመው መጽሐፍ ስለዚህ ጉዳይ ሲተች “ዕለት” የሚያመለክተው ቀንና ሌሊቱን ቢሆንም አንዳንድ ጊዜ ቀኑንም ያመለክታል ይልቅ ቀንና ሌሊቱን በአንድ ቃል ለመግለጽ ከ“ዕለት” ይልቅ “ዮም” [= ዛሬ] የሚለው ቃል እንደሚሻል ይጠቁማል። “ዛሬ” የምንለው ቀኑንና ሌሊቱን የሚያጠቃልለውን ጊዜ ነው። አንድ ዕለት (ዮም) የሚጀምረው መቼ ነው? ጠዋት ወይስ ከእኩል ሌሊት በኋላ? እኛ ጠዋት እንላለን፤ ምዕራባውያን ከእኩል ሌሊት በኋላ ይላሉ፤ የባህል ጉዳይ ነው። “ቀን” እና “ዕለት” ሌላም አገልግሎት አላቸው፤ “ቀን” የወሩን (date)፣ “ዕለት” የሳምንቱን (day) ቀን ይለዩልናል። ለምሳሌ “ቀኑ መስከረም 25 ቀን፣ ዕለቱ ነሐስ” እንላለን። “ቀኑ ስንት ነው?” እና “ዕለቱ ምንድነው?” መልሳቸው የተለያዩ ነው። በልማድ ግን እነዚህ ልዩነቶች ተደባልቀዋል።

ወደ ተነሣንበት እንመለስና፤ የቀኑና የሌሊቱ (በመጀመሪያው ትርጉማቸው) ርዝመታቸው ምን ያህል ነው? ሁለተኛስ እኩል ነው፤ ወይስ አይደለም? ይኸንንም ለማወቅ ፈለጉ፤ ግን በምን ይለኳቸው? ከፈጠሩት ብዙ የመለኪያ ዘዴዎች አንዱን እንመልከትና እናድንቅላቸው።

ዕለት ሲለካ

ርዝመታቸው እኩል የሆኑ ሁለት ሻማዎች ሠሩና ልክ ፀሐይ ስትወጣ (ቀኑ ሲጀምር ማለት ነው) እንዱን ሻማ አበሩት። ልክ ፀሐይ ስትገባ (ቀኑ ሲያልቅና ሌሊቱ ሲጀምር ማለት ነው) እሱን አጠፋና ሌላውን (ሁለተኛውን) ሻማ አበሩት፤ ጧት ፀሐይ እንደገና ስትወጣ (ሌሊቱ አልቆ ሌላ አዲስ ቀን ሲጀመር ሲል ማለት ነው) ሻማውን አጠፋት። አሁን እንግዲህ ከየሻማዎቹ (ከሁለቱ ሻማዎች) ላይ ምን ምን ያህል እንደተቃጠለላቸው

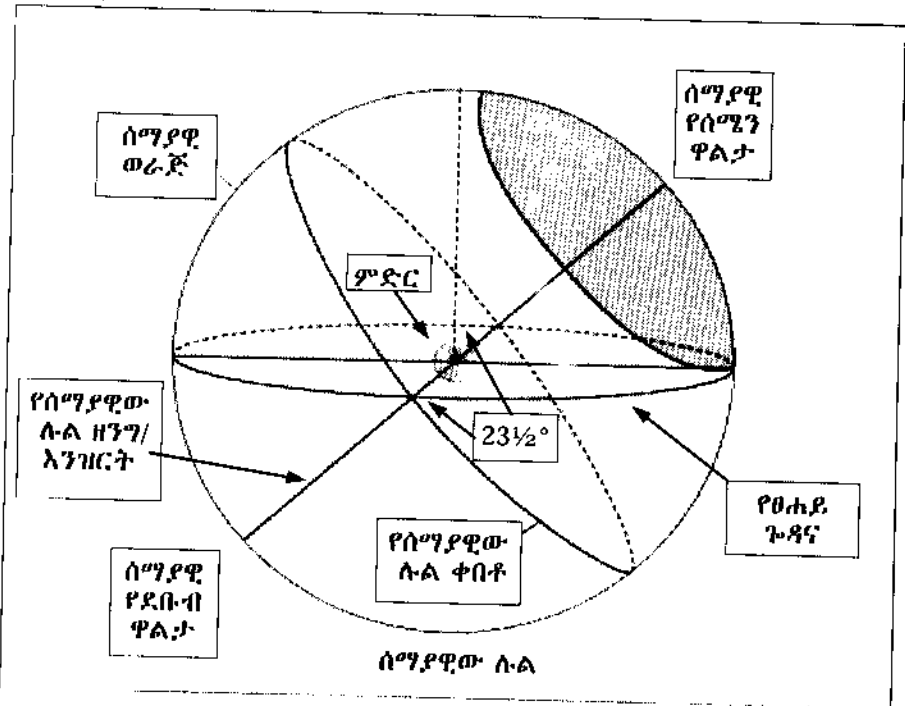
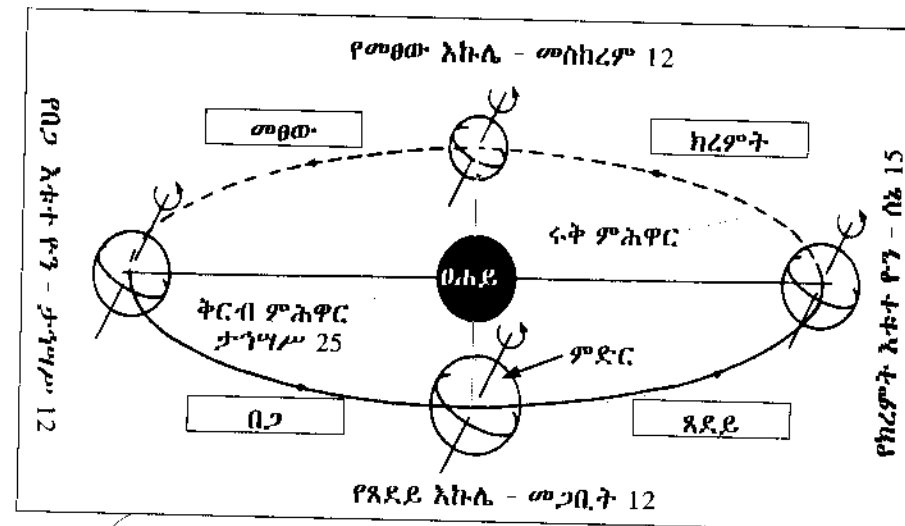
ሲያስተያዩት ከሁለቱም ሻማዎች (ከቀኑ ሻማና ከሌሊቱ ሻማ) ላይ የተቃጠለው አኩል አልሆነም አለ (ያልተቃጠለውን በማየት የተቃጠለውን መገመት ይቻላል)። ከአንዱ ላይ ይችን ታክል ሻማ ሲተርፍ ከሌላው ላይ ረዘም ያለ ሻማ ይቀራል።

ሁለት ሁለት ሻማ እያመጡ መከራቸውን ሳያቋርጡ በየዕለቱ ቀጠሉ። የሚገርመው በየዕለቱ ከእሳት የሚተርፈው ሻማ በመጠኑም ቢሆን ያንዱ የባሰውን ይረዝማል፤ የሌላው የባሰውን ያጥራል። ዝም ብለው መከራቸውን ሲቀጥሉ አንድ ዕለት ያም መርዘሙን ይኸም ማጠሩን አቆሙ። ማለት፡ ላንድ ዕለትም ቢሆን፤ ይኸም በትናንቱ ርዝመቱ፤ ያም በትናንቱ እጥረቱ ረጋ። ይኸ በሆነ በማግስቱ መከራቸውን ሲቀጥሉ ያ እንደለመደው ያጥራል ብለው የጠበቁት መርዘም፤ ይረዝማል ብለው የጠበቁት ማጠር ጀመረ። መከራቸውን ዝም ብለው ሲቀጥሉ አንድ ዕለት ከሁለቱም ሻማዎች ላይ እኩል ተቃጥሎላቸው አገኙ። በዚያ ዕለት ቀኑና ሌሊቱ እኩል ነበሩ ማለት ነው።

ጉርጆቹን (ሳይቃጠሉ የተረፉትን) ሻማዎች የተቃጠሉበትን ቀን የሚያስታውስ ምልክት እያደረጉባቸው ከትተዋቸው ፍሮ ሰብስበው ቢቁጥሯቸው ቀኑና ሌሊቱ እኩል የሚሆኑት በየ182 ዕለት (ተኩል) መሆኑን ዐወቁት። ይኸውም አንድ ጊዜ የሙቀት ወራት ከመጀመሩ አስቀድሞ በጸደይ (spring)፤ አንድ ጊዜ ደግሞ የቅዝቃዜው ወራት ከመጀመሩ አስቀድሞ በመፀው (autumn) ነው። ለምን እንዲህ ሆነ? ከሁለቱ ዓይነት የመሬት ጉዞ (ዙሪት) ጋር የተያያዘ ነው።

(1) (የቀድሞ ሰዎች ልብ ባይሉትም) መሬት እንደ እንዝርት ትዞራለች፤ (ትሽከረከራለች)። መሬት ትልቅ ስለሆነች ያንን (በራሷ ላይ) የምትዞረውን ዙሪት ለመግጠም አንድ ዕለት (አንድ ቀንና አንድ ሌሊት) ይፈጅባታል። ይህ አንዱ ዙሪቷ ነው። “ዕለታዊ ዙሪት” ልንለው እንችላለን። (2) መሬት እንደ እንዝርት የምትሽከረከረው ፀሐይን በሩቁ ሆና እየዞረች ነው። ፀሐይን ስትዞር ዙሪቱን ከጀመረችበት ለመድረስ (ዞራ ለመግጠም) አንድ ዓመት ይፈጅባታል። ይኸንኛውን ዙሪት “ዓመታዊ ዙሪት” ልንለው እንችላለን። ከዚህ መሬት የቁመቸው ወደ አንድ በኩል ዘምበል ብላ ስለሆነ በየ182 ዕለት (ተኩል) ብቻ የቀኑና የሌሊቱ ጊዜ እኩል ይሆናል። ማለት፤ ትሽከረከራለች፤ ከዘንባላንቷ የተነሣ እግረ መንገዷንም እንዴ (180 ዕለት ተኩል ሙሉ) ወደላይ በኋላ ደግሞ (182 ዕለት ተኩል ሙሉ) ወደታች የምትንቋቀቅ ትመሰላለች።

መሬት እንዲህ “ስትቀብጥ” ፀሐይ ባንድ ቦታ ቆማ (ከተፈጠረችበት ቀን ጀምሮ ብዙ ሳትነቃነቅ) ትታዘባታለች። (ዳዊት “ወአጽንአ ለምድር ከመ ኢታንቀልቅል”፤ “መሬትን እንዳትነቃነቅ አጠነከራት” ያለው “ስትዞር እኛን የተሽከመችንን አታንገጫግጫንም” ማለቱ ይመስላል።) መሬት ፀሐይን ስትዞር በየ182 ዕለት (ተኩል) ፀሐይ አንድ ጊዜ (አንድ ዕለት) ብቻ መሬትን ከማህል ወገሷ ላይ ታገኛታለች፤ (በአንድ ዓመት ውስጥ ሁለት ጊዜ፤ ወይም ሁለት ዕለት ማለት ነው።) በዚያን ጊዜ ፀሐይና የመሬት እምብርት ፊት ለፊት ይተያያሉ ማለቱ ነው። በዚያ ፀሐይ የመሬትን ማህል ቀበቶ (ኢኳቶርን) ፊት ለፊት በየምታገኝባቸው ሁለት ዕለቶች የሌሊቱ

ርዝመትና የቀኑ ርዝመት እኩል ይሆናሉ። ሁለቱን ዕለቶች “እኩል” (equinox) እንባላቸው -- የጸደይ እኩልና የመፀው እኩል (vernal equinox and autumnal equinox)።

የቀድሞ ሰዎች ሰማይ ክብ ሆኖ በምድር ዙሪያ የሚሸከረከር ይመስላቸው ነበረ። ፀሐይና ጨረቃ እንደ ኮከቦች በክቡ ሰማይ የተሰኩ ሳይሆኑ በየግላቸው በምድር የሚዞሩ ይመስላቸው ነበረ። ሰማይ በምድር ሲዞር የሚሸከረከርበት ሰማያዊ ቀበቶ (celestial equator) እና የሚሸከረከርበት ሰማያዊ ዋልቶች (celestial poles) አሉት። እነዚህንም ዋልቶች ሰማያዊ የሰሜን ዋልታ (celestial north pole) እና ሰማያዊ የደቡብ ዋልታ (celestial south pole) ይሏቸዋል።

ፀሐይ ምድርን ትሆራታለች ብለው ሲገምቱ መንገዷን የፀሐይ ጉዳና (ecliptic) ብለውታል። በኋላ የመጡ ተመራማሪዎች የምትዞረው ምድር እንጂ ፀሐይ እንዳይደለች ሲረዱ ያንን የፀሐይ ጉዳና የምድር መንገድ ፈር (Earth's orbital) አሉት። የጸደይና የመፀው እኩል ዕለት የሚውሉት መሬት ፈረን (ecliptic) ይዞ በምታዘግምበት ጊዜ ሰማያዊ ቀበቶን ስታልፈው (ስታቋርጠው) ነው። የምድር መንገድ ፈር (Earth's orbital) ከሰማያዊ ቀበቶ ጋራ ሲነጻጸር በ23.5 ዲግሪ ያጋድላል። ሁለቱ አንዴ የመፀውንና አንዴ የጸደይን እኩል ለማስገኘት በዓመት ሁለት ጊዜ ይተሳለፋሉ።

መጽሐፈ ሄኖክ

በባቡር ተሳፍሮ የሚጓዝ ሰው በመስኮት አርቆ ሲያይ ባቡሩ ባንድ ቦታ ቆሞ ቤቱ፣ ዛፋ፣ ተራራው ከብቱ ሁሉ አያለፈው የሚሄድ ይመስለዋል። ሄኖክም እንደሁላችንም በመሬት ተሳፍሮ (መሬትን እየጋለበ) ሲጓዝ ፀሐይ “ስትወጣና ስትገባ” አይቶ እውነትም ከምሥራቅ ተነሥታ ወደ ምዕራብ የምትጓዝ መስሎት ነበረ። እኛም እስከ ቅርብ ጊዜ ድረስ እምነታችን ይኸው ነበረ። “መሬት መጣች” ወይም “ሄደች” በማለት ፈንታ “ፀሐይ ወጣች”፣ “ፀሐይ ገባች” እንል ነበረ። አሁንም እንላለን።

ለሄኖክ የመሰለው ይኸ ብቻ አይደለም፤ መሬት ፀሐይን ለመዞር ስትገሠግሥ ማህል ቀበቶዋ ወደላይ ሲሆን ፀሐይ ወደታች እየወረደች ከወደታች የምትወጣ፣ ወደታች ሲሆን ፀሐይ ወደላይ እየሄደች ከዚያ የምትወጣ ስለመሰለው የተደረደረ። በምሥራቅ በኩል ስድስት መውጫ መስኮቶች (መሳክው) በምዕራብ በኩል ስድስት መግቢያ መስኮቶች እና ደጃፎች (ነዋሳው) አሏት፤ ቀኑና ሌሊቱ የሚረዝመውና የሚያጥረው በሩቁና በቅርቡ መስኮት በምትወጣበት ጊዜ ነው አለ (መጽሐፈ ሄኖክ ምዕ. 21)። በሊቃውንቱ አተረጓጎም በየመስኮቱ ሁለት ሁለት ወር ትወጣበታለች/ ትገባበታለች። በመጀመሪያው መስኮት በጥርና በታሃሣሥ፣ በሁለተኛው መስኮት በየካቲትና በኅዳር፣ በሶስተኛው መስኮት በመጋቢትና በጥቅምት፣ በአራተኛው መስኮት በሚያዝያና በመስከረም፣ በአምስተኛው መስኮት በግንቦትና በነሐሴ፣ በስድስተኛው መስኮት በሰኔና በሐምሌ። ጨረቃ ግን ስድስቱንም በአንድ ወር ውስጥ ትመላለስባቸዋለች።

ከሄኖክ አስቀድሞ የነበረው (ጭቅጭቅ ላለማንነት “ከሱ በኋላ የነበረው” ማለቱ ይሻላል) “አባታችን” አብርሃም መመራመሩን ጀመር አድርጎ የሰማይ ላይ ብርሃናትንና የተፈጥሮ ክሥተቶችን መመራመር እንደነበረበት ጭጠራ ኅጢአት መስሎት ለእግዚአብሔር ይቅርታ ከማቅረብ ጋር እርግፍ አድርጎ ተወው (መጽሐፈ ኩፋሌ ምዕ. 12)።

ጊዜ በሰዓት ሲመጠን

የሌሊቱና የቀኑ ርዝመቶች እኩል ሊሆኑም ሳይሆኑም ይችላሉ፤ ግን ሁለቱ ርዝመቶች ሲደባለቁ ዕለቱ ምን ያህል ነው? እሱን ማወቅ ይቻላል፤ ዘዴው መለኪያ መፈለግ ብቻ ነው። ሁለት እኩል ሻማዎች አዘጋጅቶ ቀንና ሌሊት ሲለኩ የተቃጠላቸውን የሚያህለውን ክፍል ወስዶ የፈለጉትን ያህል (ካሥርም ሆነ ከሃያ ወይም ዛሬ እንደሚደረገው ከሃያ አራት ቦታ) እኩል መክተፍ ነው። እውነትም የጥንት ሰዎች ከተለያዩ ቦታ ከፋፍለውታል። ግን የማታ ማታ ከ24 ቦታ የከፋፈሉ ረትተው አሁን የያዝነው የነሱን አከፋፈል ነው። እነዚህ ሰዎች ዕለቱን እኩል ከ24 ቦታ ከተፋና አንዷን “ከትፎ” “አንድ ሰዓት” አሏት፤ አንድ ዕለት 24 ሰዓት አለው አሉ። በጠቅላላ አንጋገር ሌሊቱ 12 ሰዓት ቀኑ 12 ሰዓት ነው ማለት ይቻላል ነበረ። ነገር ግን ይኸ የሚሆነው በዓመት ውስጥ ሁለት ዕለት ብቻ ነው -- የመፀው እኩል ዕለት እና የጸደይ እኩል ዕለት ብቻ። በሌላው ጊዜ ቀኑ ረዝሞ ሌሊቱ ያጥራል፤ ወይም ቀኑ አጥሮ ሌሊቱ ይረዝማል። ይኸ በግልጽ የሚታየው እንደኢትዮጵያ ለኢኳተሩ ቅርብ በሆኑት አገሮች ሳይሆን በሰሜንና በደቡብ ባሉ አገሮች ነው። ስዊድን አንድ ድፍን ዓመት የኖሩ ኢትዮጵያውያን ያይን ምስክሮች ናቸው።

በኢትዮጵያ ግን የቀኑና የሌሊቱ ርዝመት ከወር ወደወር ብዙ አይለያይም። ከባሕረ ሐሳብ መምህራንና ከሰንክሳሩ እንደምንረዳው ልዩነቱ በመደብ 1 እንደተመለከተው ነው፤ ከ15 ሰዓት አይወጣም፤ ከ9 ሰዓት አይወርድም።

የዕለቱ ሰዓቶች በየወሩ

ሰንክሳሩ የዓመቱን መጀመሪያ (መስከረምን) ከዚህ በታች ባሉት ቃላት ያስተዋውቀናል።

ዝንቱ ወርጎ መስከረም ቡሩክ፣ ወውእቱ ርእሰ ዓመታት ዘግብፅ ወዘኢትዮጵያ። መዓልቱ ወሌሊቱ ለዝንቱ ወርጎ ዕሩይ ፤ወደ ሰዓቱ። ወእምዝ የሐፀፅ እምአሚሩ ለወርጎ መስከረም።

ይህ የመስከረም ወር የተባረከ ነው፤ እሱውም የግብፅና የኢትዮጵያ ዓመቶች መጀመሪያ ነው። የዚህ ወር ቀኑና ሌሊቱ እኩል 12 ሰዓት ነው። ከዚህ በኋላ ከመስከረም 1 ቀን ጀምሮ (ቀኑ) እየጎደለ ይሄዳል።

ወር	የቀኑ ሰዓቶች	የሌሊት ሰዓቶች
መስከረም	12	12 (የመጣው እኩሌ)
ጥቅምት	11	13
ኅዳር	10	14
ታኅሣሥ	9	15
ጥር	10	14
የካቲት	11	13
መጋቢት	12	12 (የጸደይ እኩሌ)
ሚያዝያ	13	11
ግንቦት	14	10
ሰኔ	15	9
ሐምሌ	14	10
ነሐሴ/(ጳጉሜን)	13	11

መደብ 1

ሰዓቱን የሚገምቱት ጥላቸውን በሚማቸው እየለኩ ነበር።

አንዱን የሰዓት ክትፎ (አንዱን ሰዓት) ከ60 ቦታ ከትፈው አንዱን “የክትፎ ክትፎ” (ድቁቅ ደቃይት) ደቂቃ አሏት፤ አንድ ሰዓት 60 ደቂቃ አላት አሉ። አንዱን ደቂቃ ከ60 ቦታ ከትፈው አንዱን “ክትፎ” ወይም “ክታፊ” ዳግሚት (ሰከንድ) አሏትና አንድ ደቂቃ 60 ዳግሚት (ሰከንድ) አላት አሉ። በዛሬው ዘመን “ክትፎው” ቀጥሏል፤ ለምሳሌ በሩሜና በዋና ውድድር አትሌቶች የሚቀዳደሙት በትንሿ የጊዜ ቀራጭ (በሳልሲት፣ በራብዒት) ነው።

የዕለቱን ጊዜ እንዲህ አድርጎ መከፋፈል ዓለም የተቀበለው ነው። በኛ አካባቢ (በምሥራቁ ዓለም) በሰዓት፣ በኬክሮስ፣ በኬንትሮስ፣ ወዘተ. ከፋፍለውት ነበር (አንድ ኬክሮስ 24 ደቂቃ ነው)፤ ዓለም ስላልተቀበለው ቀርቷል።

ሳምንት

በዘመን ቁጠራ ዓውደ ዕለት የሚሉት ሰዓቱን 24 ሰዓት (ተመሳሳሰው የሚመጡትን የሳምንት ዕለቶች) ነው።

የመጀመሪያውን 24 ሰዓት (የመጀመሪያውን ዕለት) እሑድ አሉት። “እሑድ” ማለት “አንደኛ”፣ “አንድ የሆነ” ወይም “መጀመሪያ” ማለት ነው። “እሑድ” ከሚለው የግዕዝ ቃል የተወለደ ነው። እሑድ መጀመሪያ (አንደኛ) የሆነው ዓለም የተፈጠረበትና ዕለት የተገኘበት መሆኑን ለማመልከት ነው። መምህራኑ እንደዚህ አንድ ነገር ተጀመረበት የሚሉትን ማንኛውንም ጊዜ ጥንት ይሉታል፤ “መነሻ”፣ “መጀመሪያ” (origin) ማለታቸው ነው። ይኸኛውን ጊዜ “ጥንተ ዕለት” (የዕለት መጀመሪያ)፣

“ጥንተ ፍጥረት ዘዓለም” (የዓለም ፍጥረት መጀመሪያ) ይሉታል። የእምነት ጉዳይ ነው፤ ብሉይ ኪዳን “በመጀመሪያ እግዚአብሔር ሰማይንና ምድርን ፈጠረ” (ዘፍ. ም. 1፣ ቀ. 1) ባለው ላይ የተመረከብ ነው። ከእሑድ አስቀድሞ ዘመን ቢኖርም የዘመን ቁጠራን በጀመሩልን የዱሮ ሰዎች እምነትና አስተያየት ዓለምና ዕለት አልነበሩም።

ሁለተኛውን 24 ሰዓት (ሁለተኛውን ዕለት) ስኑይ አሉት፤ አማሮች ያንን ወስደው ወደ “ሰኞ” ለወጡት። (የ“ን” እና የ“የ” ዘር እንደዚህ እንደ “ኑይ” ሲከታተሉ አንደበታቸው ወደ “ኘ” ዘር ያጨማድዳቸዋል።) “ሰኑይ” (ሰኞ) ማለት “ሁለተኛ” ማለት ነው። “ሰኑይ”ን የወለደው የግዕዝ ቃል ጠፍቷል።

ሶስተኛውን 24 ሰዓት (ሶስተኛውን ዕለት) በግዕዝ ሠላሳ አሉት፤ “ሶስተኛ” ማለት ነው። በአማርኛ “ማክሰኞ” አሉት፤ “የሰኞ ማክሰኞ” (ማግስት) ማለታቸው ይመስለኛል። የባሕረ ሐሳብ ተማሪዎች ለማክሰኞ ልዩ ትኩረት መስጠት አለባቸው፤ ምክንያቱም እንደመምህሩ አባባል ማክሰኞ ጥንተ ቀመር ነው። “ጥንተ ቀመር” ማለት ዘመን ቁጠራ የተጀመረበት ማለት ነው። ሲቃውንቱ ዘመን ሲቁጥሩ የሚጀምሩት ዓለም ከተፈጠረበት ከእሑድ ሳይሆን ዘመን ቁጠራ ከተጀመረበት ከማክሰኞ ነው።

አራተኛውን 24 ሰዓት (አራተኛውን ዕለት) በግዕዝ ረቡዕ አሉት፤ “አራተኛ” ማለት ነው። አማርኛ ተናጋሪዎች “አ”ን እና “ሀ”ን በቃል መጀመሪያ ላይ ሲመጡ ካልሆነ ነገር ይመጣል ወይም እቃሉ ውስጥ ማከማተር ስለሚወዱ “ረቡ”፣ ከዚያ ቀጥሎ “ሮብ” አሉት። ፀሐይ፣ ጨረቃ፣ ከዋክብትም የተፈጠሩበት ዕለት ስለሆነ የብርሃን ጥንት (ጥንትዮን) ይሉታል።

አምስተኛውን 24 ሰዓት (አምስተኛውን ዕለት) በግዕዝ ኀሙስ አሉት፤ “አምስተኛ” ማለት ነው። አማርኛ “ሀ”ን፣ “ኀ”ን፣ “ሀ”ን ወደ “አ” ስለሚለውጡ ኀሙስን “አሙስ” የሚሉ ሞልተዋል።

ስድስተኛውን 24 ሰዓት (ስድስተኛውን ዕለት) “ሰዱስ” (ስድስተኛ) ይሉታል ብለን ስንጠባበቅ ዓርብ አሉት። ቃሉ የተገኘው “ዐርብ” (መሽ) ከሚለው የግዕዝ ቃል ነው። የ“ዓርብ” ትርጉም “ምሽት” ነው። “ምሽት” የቀን ማለቂያ እንደሆነ “ዓርብ”ም የሳምንቱ ማለቂያ መሆኑ ነው። የ“ዓርብ” ሌላው ትርጉሙ “ዝግጅት”፣ “ዋዜማ” ነው። አይሁድ ቅዳሜን (ክርስቲያኖች ቅድስት ማርያምን የሚያከብሯትን ያህል) ያከብሯት ነበረ። ቅዳሜን ለማክበር ከቅዳሜ በፊት ያለውን ዕለት (ዓርብን) የዝግጅት ቀን ያደርጉት ነበረ። የሚካሄድ በዓል ዓርብ ሲውል ኀሙስ ዕለት “ነገ ዓርብ ነው” በማለት ፈንታ “ነገ ሚካኤል ነው” እንደምንለው እነሱም ኀሙስ ላይ ሲደርሱ “ነገ ዝግጅት ነው” ይሉ ነበረ ማለት ነው (ለምሳሌ፣ ማቴ. ም. 27፣ ቀ. 62፣ ዮሐ. ም. 19፣ ቀ. 42)። ዓርብ ማለት “የቅዳሜ ዋዜማ” ማለት ነው ልንል እንችላለን።

የመጨረሻውን 24 ሰዓት (ሰባተኛውን ዕለት) “ሰቡዕ” (ሰባተኛ) ይሉታል ብለን ስንጠባበቅ ሰንበት አሉት። “ሰንበት” ማለት “ዕረፍት” (“የዕረፍት ዕለት”) ማለት ነው። “ሰቡዕ” ወይም ሰባተኛ በማለት ፈንታ ሰንበት ያሉበት ምክንያት አላቸው። ብሉይ ኪዳን በሰጡን በአይሁድ ዘንድ ሰባተኛው ዕለት እግዚአብሔር ዓለምንና በሙስጡ ያሉትን ፍጥረቶች (እሙሤን ገሙሤን) ሁሉ ፈጥሮ ያረፈበት ዕለት ነው።

“ሰባተኛዋን ዕለት እንደኔ ዕረፋባት፡ ቀድሷት፡ አለዚያ ወዮላችሁ” ብሎ አገዛዷ፡፡ የሚካሄድ በዓል ቅዳሜ ሲሆን ቅዳሜ ዕለት “ዛሬ ቅዳሜ ነው” በማለት ፈንታ “ዛሬ ሚካኤል ነው” እንደምንለው እነሱም ቅዳሜ ዕለት “ዛሬ ሰቡዕ ነው” በማለት ፈንታ “ዛሬ ዕረፍት ነው” ይሉ ነበር ማለት ነው፡፡

“ሰንበት” የሚለው ቃል የተገኘው “ሸባት” ከሚለው ከአይሁድ ቋንቋ ከዕብራይስጥ ነው፡፡ “ሰ” እና “ሸ” ቢወራረሱ አይገርመንም፡፡ ግን “ን” ከየት መጣች? ከግሪክኛው ቃል ነው፡፡ እንዴት አድርጎ? እኛ ብሉይ ኪዳንን (የአይሁዶችን ቅዱስ መጽሐፍ) ወደግዕዝ የተረጎምነው በቀጥታ ከዕብራይስጥ ሳይሆን በ285-246 ቅድመ ክርስቶስ (ቅ. ክ.) ግብፅን ይገዛ በነበረው በበጥሊሞስ ፊላዴልፍ ትእዛዝ ሰባ የአይሁድ ሊቃናት ወደግሪክኛ ከተረጎሙት አራተ ሊቃውንት (Septuagint) ከሚባለው ምንጭ ነው -- የግዕዙ ብሉይ ኪዳናችን የትርጉም ትርጉም ነው፡፡ እዚያ እግረኩ ውስጥ ሰንበትን “ሰብበት” (sabbaton) ይለዋል፡፡ ሁለት “በ” ተከታትለው ስለመጡ ለመጀመሪያው “በ” የ “ን” ድምፅ ስጥተነዋል፡፡ ስለ አራተ ሊቃውንት ገጽ 138 ላይ ተመልከት፡፡

ሰባተኛዋን ዕለት የኛ ሰዎች ከቅርብ ጊዜ ጀምሮ “ሰንበት” ማለታቸውን ትተው ቀዳሚት ሰንበት ይሏታል፡፡ አስቀድሞ (ጥንት) የነበረች የመጀመሪያይቷ የዕረፍት ዕለት መሆኗን ለማመልከት ነው፡፡ ይኸንንም ያሉበት ምክንያት እሁድ በኋላ የመጣች፡፡ ክርስቶስ ከሞት የተነሣባት (ለክርስቲያኖች የኋላ) ሰንበት ስለሆነች ነው፡፡ ሰባተኛውን ቀን “ቀዳሚት ሰንበት” ካሏት እሁድን “ዳግሚት ሰንበት” ወይም “ደጋሪት ሰንበት” ሊሏት ይችላል ነበር፡፡ እውነትም አንዳንድ መጻሕፍት “ደጋሪት ሰንበት” ይሏታል፡፡ ዛሬ ቀዳሚት ሰንበትን በአማርኛ አጠር በማድረግ “ቅዳሜ” (ቀዳሚት) እንላታለን፡፡ እንደ እውነቱ ከሆነ “ቅዳሜ” (ቀዳሚት) ቅጽል እንጂ ስም አይደለም፡፡ “የመጀመሪያዋ ሰንበት” በማለት ፈንታ “የመጀመሪያዋ” እንላታለን፡፡ አዲስ አበባን ከምዕረባውያን ለምደን “አዲስ” እንደምንል ማለት ነው፡፡ ስሕተት ሲለመድ በዚህ አልተጀመረም፡፡

የሳምንቱን ዕለቶች አንደኛ፡ ሁለተኛ እያሉ በቀጥታ ከመጥራት ምዕራባውያን እንደሚያደርጉት የተጸውሮ ስም ቢሰጧቸው ጥሩ ነበረ የሚሉ አሉ፡፡ ምን ስም እንሰጣቸው? ካስፈለገ ሰባት የታወቁ የታሪክ ሰዎች ፈልገን (ሰኛ፡ ማክሰኞ፡ ወዘተ. ከማለት ይልቅ) በነሱ ልንጠራቸው እንችላለን -- በሰዎቹ ከተሰማማን!

በክርስቲያኑ ዓለም ሥራ ሰኞ ስለሚጀመር ሰኞ የሳምንቱ መጀመሪያ የሚመስላቸው አሉ፡፡ ሥራ የሚጀመረው በአይሁድ ዘንድ እሁድ፡ በእስላሞች ዘንድ ቅዳሜ ነው፡፡ መተሳሰብ ሲመጣና በቴክኖሎጂ ርዳታ የሥራ ሰዓት እየተቀነሰ ሲሄድ ሥራችንን ሁላችንም ሰኞ ጠዋት ጀምረን ኅሙስ ማታ እናቆም ይሆናል፡፡ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ብሉይ ኪዳንን ስለምታከብር የምታዘው ዕረፍት ከዓርብ ማታ ጀምሮ እስከ እሁድ ማታ ነው፡፡ የሳምንቱ መጀመሪያ ሰኞ እንዲመስል ያደረገው ሌላው ምክንያት የውዳሴ ማርያም አዘግጃጀት ነው፡፡ ዳዊታችን ውስጥ ውዳሴ ማርያም በሰኞ ይጀምርና በእሁድ ያልቃል፡፡ ግን ይኸ በኋላ የመጣ ሥርዓት ነው፡፡ ቀደም ብለው በተቀዱ ዳዊቶች ውስጥ ውዳሴ ማርያም የሚጀምረው በእሁድ ነው፡፡

የሳምንቱን ዓውድ (ዓውድ ዕለቱን) ሰባት 24 ሰዓት (ሰባት ዕለት) በማድረግ ፈንታ ቢፈልጉ ዓሥር 24 ሰዓት (ዓሥር ዕለት) ወይም ከዚያ የበለጠ ወይም ያነሰ ሊያደርጉት ይችሉ ነበር፡፡ ሰባት ዕለት ያደረጉት ሰባቱ ከዋክብት (planets) በዕለቱ ላይ ሥልጣን ያላቸው ስለመሰላቸው ለነሱ መታሰቢያ ሲሉ ሁለተኛም ባቢሎናውያንና አይሁድ ዘንድ 7 ቅዱስ ቀጥር ስለሆነና ለሌላ ጉዳይም አንድ ዓውድ (ዓውድ ሱባዔ) ስላደረጉት ነው፡፡

ዓውድ መፈጸሚያ እንጂ ማለቂያ ስለሌለው አንዱ ዓውድ ዕለት ሲፈጸም ሌላ ዓውድ ዕለት ይተካል፤ አንድ ሳምንት ሲፈጸም ሌላ ሳምንት ይተካል፡፡

ጥያቄ፡-

- (1) ዓለም ከተፈጠረ እስከዛሬ ስንት ዓውድ ዕለቶች (ሳምንቶች) አልፈዋል?
 - (2) እኛ አሁን ያለነው በስንተኛው ዓውድ ዕለት (ሳምንት) ነው?
 - (3) ዕለቱን ምንድነው (ሰኞ? ማክሰኞ?)?
- (ዓለም የተፈጠረው ከክርስቶስ ልደት በፊት በ5500 ዓመት ነው፤ ከክርስቶስ ልደት እስከዛሬ 1992 ዓመት ሆኗል፤ ከዚያ ተነሥቶ ሶስቱን ጥያቄዎች መመለስ ነዋ!)

የመልስ ትችት፡-

የምንፈልገው ዓለም ከተፈጠረ እስከ ዛሬ ባሉት ዓመቶች ውስጥ ያሉትን ሳምንቶች ነው፡፡

ዓመቶቹ = 5500 + 1992 = 7492 ሆነዋል፡፡ ግን 1992 ዓ. ም.ን ጀመርነው እንጂ አልፈጸማቸውም፡፡ ያለነው ለምሳሌ ሐምሌ 10 ቀን፡ በ1992 ዓ. ም. ነው እንበል፡፡ እንዲህ ከሆነ የምንቁጥረው የ7491 ዓመቶችንና ከ1992 ዓ. ም. እስከ ሐምሌ 10 ቀን ያሉትን ዕለቶች ብቻ ነው፡፡ ዕለቶቹን ቁጥረን መልሱን ስናገኝ ወደሳምንት እንለውጣቸዋለን፡፡

በአንድ ዓመት ውስጥ 365 ዕለት ካለ፡ በ7491 ዓመቶች = 7491 x 365 = 2,734,215 ዕለቶች አሉ፡፡ በነሱ ላይ ከመስከረም 1 እስከ ሐምሌ 10 (1992 ዓ. ም.) ያሉትን ዕለቶች (ዓሥር ወር ከ10 ዕለት = 310 ዕለቶች) እንደምርባቸዋለን፡፡

2,734,215 + 310 = 2,734,525 ዕለቶች ይሆናሉ፡፡ ዓውድ ዓመቱ በየ4 ዓመቱ 366 ቀን ስለሚሆን መጀመሪያ ስንት 366 ዕለት ያላቸው ዓመቶች እንዳሉ እንይ፡፡ ዘዴው ዓመቶቹን ለ4 ማካፈል ነው፡፡

7491 ÷ 4 = 1872 (ከ3 ዓመት)፡፡ እነዚህ 1872 ዓመቶች ከሌሎቹ ዓመቶች ተለይተው ሁሉም አንድ አንድ ትርፍ ቀን ሰላላቸው በ2,734,525 ዕለቶች ላይ የነሱ 1872 ዕለቶች ይደመራሉ፡፡

በ7491 ዓመቶች ከ10 ወር ከ10 ቀን ውስጥ = 2,734,525 + 1872 = 2,736,397 ዕለቶች አሉ እንላለን፡፡ እነዚህ ስንት ዓውድ ዕለቶች እንደሆኑ ለማወቅ በ7 ማካፈል ነው፡፡

2736397 ÷ 7 = 390913 ደርሶ 6 ዕለት ይተርፋል፡፡

መልስ:-

- (1) ዓለም ከተፈጠረ (ዘመን መቀጠር ከተጀመረ እንሥቶ) እስከ ሐምሌ 10 ቀን ድረስ 390913 ዓመደ ዕለቶች (ዓምንቶች) ከ6 ዕለት ሆኗል።
- (2) እኛ አሁን (ሐምሌ 10 ቀን) ያለነው በ390914ተኛው ዓመደ ዕለት (ዓምንት) ነው።
- (3) የተነሣንበት (ዓለም የተፈጠረበት ሳይሆን) ዘመን ቁጠራ የተጀመረበት መስከረም 1 ቀን ማክሰኞ ዕለት ስለሆነ ማክሰኞን የመጀመሪያው ቀን አድርገን ስድስተኛው ቀን እሁድ ነው እንላለን።

2. ዓውደ ወርጎ

የዱሮ ሰዎች ዕለቱን 24 ሰዓት ካደረጉ በኋላ ሌላ የተወሰነ ጊዜ ጠብቆ የሚመላለስ ነገር (ክሥተት) እንዳለ ሲፈልጉ ጨረቃንና የሴቶችን ወራት (የሴቶችን አበባ) አገኙ። ጨረቃ ከሰማይ ላይ አንድ ጊዜ 29 ዕለት አንድ ጊዜ 30 ዕለት በተለያየ መጠኗ ትታይና በየ29/30 ዕለት ግን አንድ ዕለት በሙሉ መጠኗ ትታያለች፤ በዚያን ጊዜ ጨረቃ ተወለደች (ልደተ ወርጎ ሆነ) እንላለን፤ “ወርጎ” ማለት “ጨረቃ” ማለት ነው። ያንን ጨረቃ ተወልዳ ሳታቋርጥ በየቀኑ የምትታይበትን (ረጅም) ጊዜ ወር አሉት። “ወር” “ወርጎ” ከሚለው የግዕዝ ቃል የመጣ ነው። ትርጉሙም ያው “ጨረቃ” ማለት ነው። “እገሌ አንድ ወር ቆይቶ መጣ” ማለት “አንድ የጨረቃ ዓውደ (ዓውደ ወርጎ) አሳልፎ መጣ” ማለት ነው። አማርኛ ተናጋሪዎች ወርን እስከ ቅርብ ጊዜ ድረስ “ወርጎ” ይሉት ነበር። ግን “ሀ”ን፣ “ሐ”ን፣ “ኀ”ን፣ “ዐ”ን ወደ “እ” መለወጥና በቃል መጨረሻ ሲመጣ ቆርጦ መጣል ወይም ቀድሞት ከመጣው ፈደል (ድምፅ) ጋራ ማጨማደድ ልምዳቸው ስለሆነ መጀመሪያ “ወርእ” ብለው በመጨረሻ እነሆ “ወር” አሉት።

የጨረቃን 29/30 ዕለት መታየት የዓመት መቀጠሪያ አድርገውት ነበረ፤ ግን ሁለቱን እኩሌዎች (የጸደይን 182 ዕለት ተኩልንና የመፀውን 182 ዕለት ተኩልን) የሚያቅፉና በታቸውን የሚያሳዩ ጨረቃዎች (የጨረቃ ወሮች) አልተገኙም። 12 ጨረቃ ቢይዙ ዓውደ ዓመት ለመመላት በ11 ዕለት ይጉድላል (12 x 29/30 = 354 ዕለት ይሆናል)፤ 13 ጨረቃ ቢይዙ በ19 ዕለት ይበዛል (13 x 29/30 = 384 ዕለት ይሆናል)። ስለዚህ ተዉት። ሆኖም ያልተዉት ሕዝቦች (ለምሳሌ፡ አይሁዶችና ዐረቦች) አሁንም አሉ። እኛም ብንሆን በጨረቃ መቀጠሩን ብንተወውም ስሙን አልተውነውም። (ጊዜውን በፀሐይ መውጣትና መግባት እየቁጠርን) “ወር” (ጨረቃ) እንለዋለን። ሁለተኛው የሃይማኖታችን መሥራቾች እንደ ትንሣኤ ያሉ “የሚንቀሳቀሱ” (ያልተተከሉ) በዓላትንና አጽዋማትን (የመንፈሳዊ በዓሎችንና ጸዎችን) መቸ እንዲውሉ የወሰኑት ዘመን በጨረቃ በሚቁጠር ሥርዓት (ትወፊት) ላይ ነው። ዛሬ በየዓመቱ ቀናቸው የሚወሰነው እንደዚያው እንደዱሮው በጨረቃ እየተቁጠረ ነው። ስለዚህ ወራችንን በጨረቃ ሂደት ባንለካም ሥርዓቱን እንጠቀምበታለን። ለዝርዝሩ እንመለሳለን።

የሴቶች ወራት (የአበባ ዓውድ) በየሴቱ የራሱ መጀመሪያና መጨረሻ ስላለው ሞከር አድርገው ተውት፤ ምክንያቱም ቢጠቀሙበት እንኳን ለየሴቱ የጊዜ መለኪያ ከመሆን ሊያልፍ አይችልም።

ዓውድ መፈጸሚያ እንጂ ማለቂያ ስለሌለው አንዱ ዓውደ ወርጎ ሲፈጸም ሌላ ዓውደ ወርጎ ይተካል፤ አንድ ወር ሲፈጸም ሌላ ወር ይተካል።

ጥያቄ:-

- (1) ዓለም ከተፈጠረ እስከዛሬ ስንት ዓውደ ወር-ኖች (ወሮች) አልፈዋል?
- (2) እኛ አሁን ያለነው በስንተኛው ዓውደ ወርጎ (ወር) ነው?
- (3) ያለንበት ወሩስ ከገባ ስንት ቀን ሆነው?

የመልስ ትችት:-

መጀመሪያ ዓመቶቹን እናግኝ፤
 $5500 + 1991 = 7491$ ዓመት እና የ1992 ዓ. ም. (እስከ ሐምሌ) 10 ወሮች።
 ለጊዜው የ1992 ዓ. ም.ን 10 ወሮች እናቆይና በ7491 ዓመቶች ውስጥ ስንት ዓውደ ወር-ኖች (ወሮች) እንዳሉ እንይ፤ ዓመቱ 12 ወር ከ1 ጳጉሜን መሆኑን እናውቃለን:-

መልስ:-

- (1) $12 \times 7491 = 89892$ ባለ 30 ቀን ዓውደ ወር-ኖች (ወሮች)፤
 $1 \times 10 = 10$ የ1992 ዓ. ም. ወሮች፤
 $1 \times 7491 = 7491$ ባለ 5/6 ቀን ጳጉሜኖች፤
 $ድምር = 89892 + 10 = 89902$ ዓውደ ወር-ኖች ከ7491 ጳጉሜኖች።
- (2) እኛ አሁን (በሐምሌ 10 ቀን) ያለነው 89902 ዓውደ ወር-ኖችንና 7491 ጳጉሜኖች ጨርሰን በ89903ተኛው ዓውደ ወርጎ ነው።
- (3) ያለንበት ዓውደ ወርጎ (89903ተኛው ዓውደ ወርጎ) ከገባ 10 ቀን ሆኖታል።

3. ዓውደ ዓመት

ተመልሰው ለመምጣት 365 ዕለት ከጥቂት ሰዓቶችና ደቂቃዎች የሚያስፈልጋቸው ቢያንስ ቢያንስ ሁለት ነገሮች አሉ። እነሱም ከላይ የተቸናቸው ሁለቱ እኩሌዎች ናቸው -- የጸደይ እኩሌ እና የመፀው እኩሌ። እነዚህን ሁለት እኩሌዎች ለማካተት 365 ዕለት ከጥቂት ሰዓቶችና ደቂቃዎች የሚያስፈልገውን ዘመን “ዓውደ ዓመት” ይሉታል። አንድ ዓውደ ዓመት አንድ የሙቀትና አንድ የቅዝቃዜ ወራት ይፈጸሙበታል። ርዝመቱ (በጣም ከተራቀቅን) 365 ዕለት፣ ከ5 ሰዓት፣ ከ48 ደቂቃ፣ ከ46 ጳጉሜት (ሰከንድ) ነው። ዕለትን በፀሐይ መውጣትና መግባት ስለመጠኑት ይኸንን ርዝመቱ 365 ዕለት ከ5 ሰዓት፣ ከ45 ደቂቃ፣ ከ46 ጳጉሜት (ሰከንድ) የሚሆነውን (ዓውደ) ዓመት የፀሐይ ዓመት ይሉታል። በጨረቃ የሚቁጥሩ ሕዝቦች

ዓመታቸው 354 ዕለት ነው። (ዓውደ) ዓመቱንም ዓውደ ጨረቃ ወይም የጨረቃ ዓመት ይሉታል። አንድ ሰው “ዓመቱ ስንት ዕለት አለበት?” ብሎ ሲጠይቅ ትክክለኛው መልስ፡ “በፀሐይ (በዓውደ ዓመት) 365/6፤ በጨረቃ (በዓውደ ጨረቃ) 354/5” ነው።

የዓመቱ ርዝመት በደቂቃና በዳግሚት ጭምር የሚቁጠር ከሆነ ዛሬ ዓለም እንደሚያደርገው ልክ እኩል ሌሊት ሲሆን ከአሮጌው ዓመት ወደአዲሱ ዓመት ተሽጋገርን ማለት ልክ አይደለም። የመሸጋገሪያዋ ቅጽበት ከዓመት ዓመት ትለያያለች፤ ግን አማራጭ የለንም፤ ትክክለኛ ለመሆን ስንል ትክክለኛውን የዘመን መለወጫ ቅጽበት ለማግኘት በየዓመቱ ሰዓቱን፣ ደቂቃውን፣ ዳግሚቱን ስንፈልግ አንኖርም፤ ዝም ብሎ እኩል ሌሊቱ ላይ መሳሰሉ ይሻላል።

ዓውደ ዓመት በዕለታት ብቻ ሳይሆን በወራትም እንደሚከፈል እናውቃለን። በፀሐይ ሲከፈል 12 ባለ30 ቀንና 13ኛ 1 ባለ 5/6 ቀን ወሮች ይኖሩታል። እያንዳንዱ ወር ስም አለው። ከመጀመሪያው ጀምረን ስንሄድ መስከረም፣ ጥቅምት፣ ኅዳር፣ ታኅሣሥ፣ ጥር፣ የካቲት፣ መጋቢት፣ ሚያዝያ፣ ግንቦት፣ ሰኔ፣ ሐምሌ፣ ነሐሴ፣ ጳጉሜን (ቋግሜ) ናቸው። ከጳጉሜን በቀር የነዚህን ስሞች ትርጉም የሚያውቅ የለም። ከውጪ የመጡ ናቸው እንዳንል ወሮቻቸውን በእነዚህ ስሞች የሚጠሩ ሕዝቦች አላገኘንም። የዘመን ቁጠራን ዘዴ ከውጪ የመጣን ቀን የፈጠርናቸው ስሞች ናቸው ወይስ እኛም እንደሌሎች ሕዝቦች የዘመን ቁጠራን ዘዴ ደርሰንበት በዚያውም ለወሮቻችን ስም አውጥተንላቸው ነበረ?

ለዚህ ጥያቄ መልስ ከመስጠታችን በፊት ሁለት ነገሮችን መንገዝብ ይኖርብናል። አንደኛ የሳምንቱን ዕለታት ስም እሑድ፣ ሰኞ፣ ወዘተ. እያልን እኛ ከቋንቋችን የፈጠርናቸው ቢሆንም ሐሳቡ የብሉይ ኪዳን ሐሳብ ነው። እዚያ ቀኖቹ የሚጀምሩት በእሑድ ሆኖ ስማቸውም ልክ በእኛ ዘንድ እንደሆነው አንደኛ፣ ሁለተኛ፣ ሶስተኛ፣ አራተኛ፣ አምስተኛ፣ ዘግጅት (የዜማ)፣ ሰንበት ነው የሚባሉት። ዘመን ቁጠራን ብሉይ ኪዳን ከማግኘታችን በፊት እኛው ራሳችን ደርሰንበት ቢሆን ኖሮ ለሳምንቱ ዕለታት የብሉይ ኪዳን ስም ሳይሆን ሌላ ስም እንሰጣቸው ነበረ።

ሁለተኛም የኢትዮጵያ ወሮች በስም ከግብፅ ቤተ ክርስቲያን የወር ስሞች ጋራ አይመሳሰል እንጂ አካሄዳቸው አንድ ዓይነት ነው። ከስንክሳር እንዳገኘነውም፣ የግብፅ ቤተ ክርስቲያን ዓውደ ዓመቷን የምታከብረው እኛ በምናከብርበት ጊዜ (መስከረም 1 ቀን = 1 Thoth ቲቶ!) ነው። እዚያ የዓመቱ አከፋፈልም እንደኛው ነው። 12 ባለ 30 ዕለት ወሮችና የመጨረሻ (ባለ 5/6 ቀን) 13ኛ ወር አላት፤ ስሟም ጳጉሜን (ኢፓሳሜኔ) ነው። ይኸ ሁሉ አጋጣሚ አይደለም። እንዲያውም “እነሱም እንደኛ” ከማለት ይልቅ “እኛም እንደእነሱ” ማለቱ ትክክለኛ አኒጋገር ሳይሆን አይቀርም። “እኛን የኢትዮጵያን ሕዝብ የሚያህል የፅውቀትና የሥልጣኔ ምንጭ በዓለም ውስጥ የለም” የሚል ሰው እነዚህን ነጥቦች መስማት አይፈልግም። ሆኖም ዋጋ ልንሰጠው የሚገባ ሌላ ነገር አለ። በሕዝብነትና በመንግሥትነት ከክርስትና በፊት ለብዙ ዓመታት ኖረን ከሆነ ምንም ቢሆን ዕለትን ከዕለት ሳንለይና ስም ሳንሰጣቸው አንቀርም፤ ምናልባት ብሉይ ኪዳንን ስንቀበል ያምላክን ቃል ለማክበር ስንል የኛን ትተን የብሉይን ዘዴ በመቀበል

የብሉይን የሚመስል አዲስ ስም አውጥተንላቸው ይሆናል። “ከጥቀር ሕዝብ ይኸንን ያህል ፅውቀትና ሥልጣኔ አይወጣም” የሚል ሰው ይኸንን ነጥብ መስማት አይፈልግም።

በበኩሉ የአይሁድን ባህል (ብሉይንም ሆነ ሐዲስን) ከመቀበላችን በፊት ለዓመቱ ወሮች ብቻ ሳይሆን ለሳምንቱ ቀኖችም ስም እንደነበረን ብዙ አልጠራጠርም። ሕዝቦች ሃይማኖት ሲለወጡ ከሃይማኖት ጋራ የተያያዙ ባህሎች አብረው ይለወጣሉ። በኛም የደረሰው ይኸው ሳይሆን አይቀርም። ለምሳሌ ሩቅ ሳንሄድ ከደራሲው ከአቡ ሻክር እንዳገኘነው ዐረቦች እስልምናን ከመቀበላቸው በፊት (“በመዋዕል ዕቦድ”፣ “በድንቀርና ዘመን”) ለዓመቱ ወሮችና ለሳምንቱ ቀኖች ያወጡላቸውን ስሞች እስልምናን ሲቀበሉ (“ወሶበ አስተርአየ ሕገ ተንበላት”፣ “የእስላሞች ሃይማኖት ሲመጣ”) በአዲስ ስሞች እንዳሉ ለውጠዋቸዋል። እኛ ግን (አዲስ ሃይማኖት ስንቀበል) የወሮቹን ስሞች ጠብቀን የዕለታቱን ስሞች ለውጠናቸዋል ማለት ይቻላል። ይኸንን ያደረግንበት ምክንያት ይኖረናል። የዕለቱ ቀኖች ስሞቻቸው ከመጽሐፍ ቅዱሱ አጠራር ጋር ተያይዞዋል። መልእክትም አለባቸው። መልእክቱን ለመጠበቅ ሲባል ስሞቹ መለወጥ ነበረባቸው። የወራቱ ስሞች ግን መንፈሳዊ ትርጉም ወይም መልእክት ስለሌለባቸው መለወጥ አሳስፈላቸውም። መቼም ይህ ሁሉ ግምት ነው፤ የጣልናቸውን የዕለቶች የጥንቶችን ስሞች ታሪክ መዝጋቢዎች አላቆዩልንም።

ግብያች ወሮቻቸውን የሚጠሩት ከዚህ በታች ባለው ነው፡ ቱት/ቶት/ቲቶ (መስከረም)፣ ባባ/ፓኦር (ጥቅምት)፣ ሀቱር/ሀቶር (ኅዳር)፣ ኪሃክ/ኮያክ (ታኅሣሥ)፣ ጡባ/ቶቢ (ጥር)፣ አምሺር/ሜሺር (የካቲት)፣ በሪምሃት/ፋሜናት (መጋቢት)፣ በሮሙዳ/ፋርሙቲ (ሚያዝያ)፣ በሸንሰ/ፓኖምስ (ግንቦት)፣ በኡና/ፓኦኒ (ሰኔ)፣ አቢብ/ኤፒፕ (ሐምሌ)፣ መስሪ/ሜሶሪ (ነሐሴ)፣ ኒሳ/ኤፓሳሜኔ (ጳጉሜን)።

እኛ ክርስቲያኖች ዓመቱን በጨረቃ ወራት ስለማንከፍል ለጨረቃ ወራት ስም የለንም፤ ኦሮንም እንደሆነ አላቆየነውም። ዓመታቸውን በጨረቃ የሚለኩ ሕዝቦች ግን (ለምሳሌ አይሁድ፣ ዐረቦችና የሶርያ ክርስቲያኖች) ለጨረቃ ወሮቻቸው ስም አላቸው። ወሮቹ 12 ናቸው፤ ከግዕዙ ባሕረ ሐሳብ እንዳገኘነው በዐረብኛ፣ መሐረም 30 ዕለት (የካቲት)፣ ሰፈር (ጸፈር) 29 ዕለት (መጋቢት)፣ ረቢዕ ቀዳማዊ 30 ዕለት (ሚያዝያ)፣ ረቢዕ ደኃራዊ 29 ዕለት (ግንቦት)፣ ዠማዲ ቀዳማዊ 30 ዕለት (ሰኔ)፣ ዠማዲ ደኃራዊ (ጳጉሜን) 30 ዕለት (ሐምሌ)፣ ረዠብ 30 ዕለት (ነሐሴ)፣ ሻባን (ገሰባን) 29 ዕለት (መስከረም)፣ ረመዳን 30 ዕለት (ጥቅምት)፣ ሸዋል (ሰዋል) ማዕለት (ኅዳር)፣ ዱ አልቀዕዳ 30 ዕለት (ታኅሣሥ)፣ ዱ አልሂጥ 29 ዕለት (ጥር) ይባላሉ። በዕብራይስጥ ታስረን ቀዳማዊ ወይም እስርስ 30 ዕለት (ጥቅምት)፣ ታስረን ካልእ ወይም መርክዋን 29 ዕለት (ኅዳር)፣ ካኑን ቀዳማዊ ወይም ክዕሳው 30 ዕለት (ታኅሣሥ)፣ ካኑን ደኃራዊ ወይም ወፋት 29 ዕለት (ጥር)፣ ሰባጥ 30 ዕለት (የካቲት)፣ አዳር 29 ዕለት (መጋቢት)፣ ኒሳን 30 ዕለት (ሚያዝያ)፣ አያር 29 ዕለት (ግንቦት)፣ ሐዚራን ወይም ሴዋን 30 ዕለት (ሰኔ)፣ ተሙዝ 29 ዕለት (ሐምሌ)፣ አብ 30 ዕለት (ነሐሴ)፣ አይሉል 29 ዕለት (መስከረም) ይባላሉ። በሱርስት ተሸረን ቀዳማዊ፣ ተሸረን ደኃራዊ፣ ካኑን ቀዳማዊ፣ ካኑን ደኃራዊ፣ ሰባጥ፣ አዳር፣ ኒሳን፣ አያር፣ ሐዚራን፣ ተሙዝ፣ አብ፣ አይሉል

ይባላሉ። ዓመታቸውን በ12 ጨረቃ የሚለኩ ሕዝቦች ዓመታቸው 354 ቀን እየሆነ ወደኋላ እንዳይቀርባቸው (ከፀሐይ ዓመት ጋራ አብሮ ለማስኬድ በየሶስት ዓመቱ የአንድ ድፍን ወር ሠግር (leap year) ያደርጋሉ። በዚያ ዓመት ዓመቱ 13 ወር ይኖረዋል ማለት ነው። ዕብረውያን ለ13ኛውም ወር አዳር የሚለውን ስም ይሰጡና ከሁለቱ ወሮች አንዱን “አዳር ቀዳማዊ” ሌላውን “አዳር ደጋራዊ” ይሉታል።

ዓውድ መፈጸሚያ እንጂ ማለቂያ ስለሌለው አንዱ ዓውድ ዓመት ሲፈጸም ሌላ ዓውድ ዓመት ይተካል፤ እንደ ዓመት ሲፈጸም ሌላ ዓመት ይተካል።

ጥያቄ፡-

- (1) ዓለም ከተፈጠረ እስከሳራ ስንት ዓውድ ዓመት (ዓመቶች) አልፈዋል?
- (2) እኛ አሁን ያለነው በስንተኛው ዓውድ ዓመት (ዓመት) ነው?
- (3) በስንተኛው ዓውድ ወርኅ ነው ያለነው?
- (4) ዓውድ ወርኅ (ወሩ) ምንድን ነው?

መልስ፡-

- (1) ከአዳም እስከ ክርስቶስ = 5500 ዓመት ነው። ከክርስቶስ እስከኛ = 1992 ዓመት ነው። ዓለም ከተፈጠረ እስከሳራ = $5500 + 1992 = 7492$ ዓውድ ዓመት (ዓመቶች) አልፈዋል። የለም አላለፉም፤ ያለፉት 7491 ዓውድ ዓመቶች (ዓመቶች) ብቻ ናቸው። 1992 ዓ. ም. ማ ተጀመረ እንጂ ገና አላለፈም (አልተፈጸመም)፤ ያለነው ገና ሐምሌ 10 ቀን 1992 ዓ. ም. ነው። ዓመቱ ሊያልቅ ገና (ከሐምሌ 20 ዕለት፣ ከነሐሴ 30 ዕለት፣ ከጳጉሜን 5 ዕለት =) 56 ዕለቶች ቀርተውታል።
- (2) እኛ ያለነው በ7492ተኛው ዓውድ ዓመት ነው።
- (3) ያለንበት ዓውድ ወርኅ = $7492 \times 12 = 89904$ ተኛው ነው።
- (4) ወሩ ሐምሌ ነው ብለናል (11ደኛው ወር)።

4. ዓውድ ጳጉሜን

ያለፈውን ክፍል ሰደመድም እንዳልኩት ዓመቱን ሁልጊዜ በዕለት፣ በሰዓት፣ በደቂቃ፣ በዳግሚት (በሰከንድ) አስተካክሎ መክፈል ሲቻልም አይመችም፤ ስለዚህ እያንዳንዱን ዓመት በአጠቃላይ አነጋገር 365 ዕለት አድርገው ከዕለት የተረፈውን ጊዜ (ማለት 5 ሰዓት፣ 48 ደቂቃ፣ 46 ዳግሚት የሚሆነውን ጊዜ) ያከማቻል። የተከማቸው በየ4 ዓመቱ 23 ሰዓት፣ ከ15 ደቂቃ፣ ከ7 ዳግሚት ይወጣዋል። ያ ለአንድ ዕለት ቅርብ ስለሆነ አንድ ዕለት ተብሎ አራተኛው ዓመት ላይ ይጨመርና አራተኛው ዓመት 366 ዕለት ይኖረዋል። ይህ የሚደረግበትን የ4ቱን ዓመት ዓውድ (4ኛውን ዓመት አይደለም፤ ለአራተኛው ዓመት ትርፍ ጊዜ የሚያዋጡትን 4ቱን ዓመቶች የሚያጠቃልለውን ዓውድ ነው) ዓውድ ጳጉሜን አሉት። ዓውድ ጳጉሜን አራት ዓመት ነው። “ጳጉሜን” የግሪክ ቃል ነው። “ዓመቱ በዕለት ሲለካ የተረሳ” ማለት ነው።

“የተረሳው የሰዓት፣ የደቂቃ፣ የዳግሚት (የሰከንድ) ዘመን ተረስቶ አልተረሳም። ይኸው 4 ዓመት (አንድ ዓውድ) ሙሉ ሰብስበን አንድ ዕለት አድርገንዋል” ሲሉ ነው።

የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት በዚህ ዓውድ ውስጥ ያሉትን አራቱን ዓመታት ለወንጌላውያን መታሰቢያ አድርገዋቸዋል። የመጀመሪያው ዓመት ማቴዎስ፣ ቀጥሎ ያለው ማርቆስ፣ ቀጥሎ ያለው ሉቃስ፣ የመጨረሻው ዓመት ዮሐንስ ይባላል። ተራቸው በማቴዎስ ጀምሮ በዮሐንስ ያለቀው የወንጌላውያን መጻሕፍት (ወንጌሎች) በአንድ ሲጠረዙ የተሰማቸውን ቅደም ተከተል ተከትሎ ነው (ማቴዎስ፣ ማርቆስ፣ ሉቃስ፣ ዮሐንስ)። “የተረሳቸው” (ወይም ሰንቷና ደቂቃ ተጠራቅመው የፈጠሯት) ዕለት ዘመነ ሉቃስን ስለምታረዝመው፣ የዮሐንስ ዓመት (ዘመነ ዮሐንስ) የሚጀምረው ከሌሎች በአንድ ዕለት ዘግይቶ ነው። ዓመቱ በአንዲት “ሠርኅ ገባ” ዕለት ስለሚዘገይ ሠግር (በእንግሊዝኛ leap year) ይባላል።

ከአሮጌው ዓመት ወደአዲሱ ዓመት የመሸጋገሪያ ቅጽበት በየዓመቱ ይለያያል ብለናል። በአበው አገማመት፣ “ማቴዎስ ምግብናውን (ግዛቱን ማለት ነው) በሠርክ (ማታ በ12 ሰዓት ማለት ነው) ይጀምራል፤ ከሠርክ እስከ መንፈቀ ሌሊት በ6 ሰዓት፣ በ15 ኬክሮስ ይፈጽማል (ከሌሊቱ 6 ሰዓት ወይም በሌላ አቈጣጠር ከሌሊቱ 15 ኬክሮስ ወስዶ ያልቃል ማለት ነው)። ማርቆስ ምግብናውን በመንፈቀ ሌሊት (እኩል ሌሊት ማለት ነው) ይጀምራል፤ ከመንፈቀ ሌሊት እስከ ነግህ (ከጠዋቱ በ12 ሰዓት ማለት ነው) በ6 ሰዓት በ15 ኬክሮስ ይፈጽማል። ሉቃስ ምግብናውን በነግህ ይጀምራል፤ ከነግህ እስከ ቀትር (እስከ እኩል ቀን ማለት ነው) በ6 ሰዓት በ15 ኬክሮስ ይፈጽማል። ዮሐንስ ምግብናውን በቀትር ይጀምራል፤ ከቀትር እስከ ሠርክ በ6 ሰዓት በ15 ኬክሮስ ይፈጽማል።” አንድ ኬክሮስ 24 ደቂቃ ነው። በ6 ሰዓት (= በ15 ኬክሮስ) የሚሉት የሠግሯን አንድ ዕለት (24 ሰዓቶች) ለአራቱ ወንጌላውያን እኩል ለማካፈል ነው ($24 \div 4 = 6$ ሰዓት ወይም 15 ኬክሮስ)።

ርእስ ዓውድ ዓመታችን ዮሐንስ የሚባለው በወንጌላዊ ዮሐንስ ሳይሆን በመጥምቁ ዮሐንስ ነው።

5. ዓውድ አበቅቱ

በየ19 ዓመት አንድ የሚመላለስ ነገር አለ። እሱውም ምድርን የምትዞር ጨረቃና ተተክላ የምትኖር ፀሐይ በየ19 ዓመቱ በአንድ ጠዋት እኩል ይወጡና እኩል ይታያሉ። (ለዓይኖችን ይምሰሉን እንጂ ምስጢሩ ከሁለቱ ዛሬዎች -- ከምድርና ከጨረቃ ዙሪት -- ጋር የተያያዘ ነው።) አበው ይኸንን ባለ19 ዓመት ዓውድ ዓውድ አበቅቱ ብለውታል፤ አንዳንድ ጊዜም ዓውድ ወርኅ ይሉታል። “ወርኅ” ማለት “ጨረቃ” ማለት እንደሆነ እናውቃለን። እሱ ሻክር ግን ዓውድ ቀመር ይለዋል። “ቀመር” ማለት በዕረብኛ “ጨረቃ” ማለት ስለሆነ ስያሜው እንደ ዓውድ ወርኅ የሚገባ ነበረ፤ ነገር ግን “ዓውድ ቀመርን” አባቶቻችን ለሌላ ዓውድ ስለሰጡት ታሪኩን ከማወቅ ማለፍ አያስፈልገንም።

“አበቅቴ” የግሪክ ቃል ነው። በእንግሊዝኛ “ኤፓክት” (epact) ይባላል። ዛሬ የምንሠራበትን የዘመን ቁጠራ ዕውቀት ከውጪ ባመጣንበት ጊዜ የ“ፒ” ድምፅ በግዕዝ (ወይም ምንጫችን ዐረብኛ ከሆነ በዐረብኛ) ውስጥ ስላልነበረ “አፒቅቴ” በማለት ፈንታ “አበቅቴ” አሉት። ግን አንዳንድ መጻሕፍት ውስጥ “አጸቅቴ” የሚል ይገኛል። ይኸም የተለያዩ ምንጮች እንደነበሩን ይጠቁማል። “አበቅቴ” የሚባለው መስከረም 1 ቀን ዓውደ ዓመት ሲጀመር የጨረቃ ዓመታዊ እድሜ ነው። ጨረቃ መጀመሪያ ሙሉ ገዱን ይዛ ስትወጣ “ተወለደች” ይባላል። በየ29/30 ቀን እንዳዲስ ትወለዳለች፤ ያ የምትወለድበት ዕለት ሠርቀ ሌሊት (“የሌሊት መውጫ”) ይባላል። ለዕለቱ ይኸን ስም የሰጡት ምናልባት የጨረቃ ግዛቷ ሌሊት ስለሆነ ይሆናል። በዚያው አስተሳሰብ የፀሐይ ወር የሚጀምርበት ዕለት ሠርቀ መዓልት (“የቀን መውጫ”)፣ “የብርሃን መጀመሪያ”፣ ፕንትሮን) ይባላል። ቀኑ የፀሐይ ግዛት እንደሆነ እናውቃለን።

የጨረቃ ዓመትና የፀሐይ ዓመት ሁሉም እኩል እንዳይደሉ እናውቃለን። የጨረቃ ወር አንዳንድ ጊዜ አጠር ስለሚል (ሕፀፅ “ጉድለት” ስለሚኖረው ወይም ሕፀፅ “ጎደሎ” ስለሆነ) በመስከረም የጀመረው ዓመት አልቆ አዲስ ዓመት በአዲስ መስከረም 1 ቀን ሲጀምር የጨረቃ ዓመታዊ እድሜ (epact) 19 ዓመት ሙሉ (አንድ ዓውደ ቀመር ሙሉ) ከዓመት ዓመት ይለያያል። ከመጀመሪያው ዓመት ጀምሮ ጥንሄድ ከ0 (ዜሮ) ይጀምርና ከዚህ በታች ባሉት ዕለቶች ይለያያል፡- 0፣ 11፣ 22፣ 3፣ 14፣ 25፣ 6፣ 17፣ 28፣ 9፣ 20፣ 1፣ 12፣ 23፣ 4፣ 15፣ 26፣ 7፣ 18። እነዚህ አበቅቴ ይባላሉ። ዓውደ አበቅቴ የሚባለው እነዚህን አበቅቴዎች የሚሰበስበው የ19 ዓመት ዓውድ ነው።

ምስጢሩ ቀላል ነው። የጨረቃን ዓመትና የፀሐይን ዓመት የሁለቱንም ወሮች በ30 ቀን እየመጠንን መስከረም 1 ቀን ላይ እኩል ብናስጀምራቸው አንዳንድ የጨረቃ ወሮች አጭር (ሕፀፅ) ከመሆናቸው የተነሣ (29 ቀን ብቻ ከመሆናቸው የተነሣ) ቶሎ ቶሎ ስለሚያልቁ የፀሐይ ዓመት (365ቱ ቀን) ሳያልቅ የጨረቃ ዓመት (354ቱ ቀን) ቀደም ብሎ መጀመሪያ ነሐሴ 24 ቀን ላይ ያልቃል። የፀሐይ ዓመት ጳጉሜን 5 ላይ አልቆ መስከረም 1 ላይ የሚቀጥለውን (ሁለተኛውን) ዓመት ሲጀምር በዚያን ጊዜ ጨረቃ የራሷን ዓመት ነሐሴ 25 ቀን ጀምራ 11 ዕለት አሳልፋ ያገኛታል -- ከነሐሴ የተረፈው 6 ቀንና የጳጉሜን 5 ቀን ተደምረው ማለት ነው። “የግዕዙን አባባል ለማስታወስ፡ “ዘአንበለ ያብጽሕ ፀሐይ ዓውደ ዓመት ይወጥን ቦቱ ወርኅ ካልአ ዓመተ እምቅድመ ፲ወ፩ ዕለት ዘውእትሙ ፩ ሕፀፀ አውራኅ ወ፩ ጳጉሜን” (ፀሐይ ዓውደ ዓመቱን ሳይፈጽም ጨረቃ ከ11 ቀን ቀደም ብሎ ሁለተኛውን ዓመት ይጀምርበታል፤ እነዚህም ቀኖች 6 የጎደሎዎቹ ወራትና 5 ጳጉሜን ናቸው)። ጨረቃ የሚቀጥለውን ዓመት የምትጀምርበት ዕለት ልደተ አበቅቴ (“የአበቅቴ መወለጃ”) ይባላል። እንዳየነው፣ የመጀመሪያው አበቅቴ 11 ቀን፣ የመጀመሪያው ልደተ አበቅቴ ነሐሴ 25 ቀን ነው።

የጨረቃ ወር አንድ ጊዜ 29 ዕለት፣ ሌላ ጊዜ 30 ዕለት መሆኑን እያወቅን ለምንድነው ሁሉንም 30 ዕለት የምናደርጋቸው? ምስጢሩ ቀላል ነው። የሚያንጸጽሩት የጨረቃን ወር (29/30ን) ከፀሐይ ወር (ከ30) ጋራ ሳይሆን የጨረቃን ዓመት (354ን ቀን) ከፀሐይ ዓመት (ከ365 ቀን) ጋራ ነው።

ከነሐሴ 25 እስከ ጳጉሜን 5 ቀን ያሉት 11ዱ ዕለቶች (የጨረቃ ዓመታዊ እድሜ) የሚያመለክቱት የጨረቃ ዓመት (354 ቀን) ከፀሐይ ዓመት (ከ365 ቀን) በ11 ዕለት ማጠፍን ነው። እነዚህ 11 ዕለቶች የጨረቃ ዓመታዊ እድሜ ወይም አበቅቴ ይባላሉ። የሚቀጥለው የጨረቃ ዓመት ቀኖቹ ሲቆጠሩ አብረው ስለሚቆጠሩ (ስለሚደመሩ) ተውሳክ አበቅቴ የሚሏቸውም አሉ። “ተውሳክ” ማለት “ተጨማሪ” ማለት ነው። ከ3ኛው መስከረም ሲደርሱ ሌላ 11 ቀን ይጨመርና መስከረም 1 ላይ የጨረቃ ዓመታዊ እድሜ (አበቅቴ ወይም ተውሳክ አበቅቴ) 22 ይሆናል። በአራተኛው ዓመት 33 ቀን ይሆናል፤ ግን የጨረቃ እድሜ ከ30 ቀን መብለጥ የለበትምና የጨረቃን ዓመት ከፀሐይ ዓመት ጋራ አብሮ ለማስኬድ አንድ ድፍን ወር (30 ቀን) ገድፎ [= ጥሎ] በአራተኛው ዓመት እድሜዋ 3ቀን ይሆናል። ወር እንደዚህ ሲገደፍ [= ሲጣል] ማግረ ሆነ ይባላል።

እንደዚህ 11 ቀን እየጨመሩና ድምሩ ወር ሲሞላ (30 ቀን ሲሆን) እየገደፉ ቢሄዱ 19 ዓመት ሙሉ (አንድ ድፍን ዓውደ ቀመር) መስከረም 1 ቀን ላይ የጨረቃ ዓመታዊ እድሜ ከላይ የተሰጠው 11፣ 22፣ 3፣ 14፣ ወዘተ. ሆኖ ይገኛል። ከነዚህ በኋላ (ከ19 ዓመት በኋላ ማለት ነው) አዲስ ዓውደ አበቅቴ ይጀምራል። ዘመንና ሕይወት እንዲህ እያሉ ይቀጥላሉ፤ በአንድ ዓውደ አበቅቴ የተገኙት 19 አበቅቴዎች ራሳቸውን ይደግማሉ፤ ራሳቸውን ስለሚደግሙ እንደገና መቀመር አያስፈልገንም። አንዴ የቀመርነውን በቃልም ሆነ በማስታወሻ መያዝ ነው። “አበቅቴ” እና “ዓውደ አበቅቴ” እንዳይምታቱብን እንጠንቅቅ። “አበቅቴ” የጨረቃ ዓመታዊ እድሜ፣ “ዓውደ አበቅቴ” የጨረቃን የተለያዩ ዓመታዊ እድሜዎች የሚያሳይ ባለ19 ዓመት ዓውድ መሆኑን አንርሳ። (እንደ ሊቃውንቱ አባባል 28 የተለያዩ ዓውደ አበቅቴዎች አሉ። (ገጽ 145-172 ተመልከት)። እነዚህን ዓውደ አበቅቴዎች የተለያዩ የሚያደርጋቸው 28ቱም የተለያዩ ጠባይ ስለሚታይባቸው ነው። 28ቱ ተጠቃልለው አንድ ዓውድ ይወጣቸዋል፤ ያንን በተራው እንተቸዋለን።

አበቅቴ የጨረቃ ዓመታዊ እድሜ ነው ብለናል። እድሜው 354 ቀን ሲሞላ ሌላ የጨረቃ ዓመት ወይም አበቅቴ ይጀመራል። ያ ዕለት ልደተ አበቅቴ (የአበቅቴ ልደት) ይባላል። ወርታዊው የጨረቃ ልደት ከዚህ የተለየ ነው። ጨረቃ የምትወለደው በየወሩ ሲሆን አንድ ጊዜ ከ29 ቀን፣ ሌላ ጊዜ ከ30 ቀን በኋላ ነው። የልደቷ ቀን (የምትወለድበት ዕለት) ደግሞ ሠርቀ ሌሊት (“የሌሊት መውጫ”) ይባላል። “ልደተ ወርኅ” በዓመት ዓሥራ ሁለት ጊዜ ሲሆን “ልደተ አበቅቴ” በዓመት አንድ ጊዜ ብቻ ነው። አበቅቴ ተወልዶ የመጀመሪያው ወር (30ው ቀን) የሚሞላበት ቀን ደግሞ መጥቅስ ይባላል። አበቅቴ መስከረም 1 ላይ 11 ሲሆን ወሩ የሚሞላው (30 ቀን የሚሆነው) መስከረም 19 ላይ ነው፤ መጥቅስ (30 - 11 =) 19 ይሆናል። አበቅቴ መስከረም 1 ላይ 22 ሲሆን ወሩ የሚሞላው (30 ቀን የሚሆነው) መስከረም 8 ላይ ነበረ፤ ግን መጥቅስ ከ8ና ከዚያ በታች ከወረደ ሠግር ተብሎ መጥቅስ የሚውለው በሚቀጥለው ወር ላይ ነውና፤ መጥቅስ ጥቅምት 8 ቀን ላይ ዋለ እንላለን። መጥቅስ (30 - 22) 8 ይሆናል፤ እንዲህ እያለ ይቀጥላል። ዋናው ነገር አበቅቴና መጥቅስ

ሲደመሩ ከ30 አለመብለጣቸውና አለማነሳቸው ነው። ዓዋጁም የሚለው የሚከተለውን ነው፡

ዓዋጅ 1:- “አበቅቴ ወመጥቅቅ ክልሌሆሙ ንቡረ ኢይበዝኑ እምፃ ወኢይውገዱ እምፃ፤ ወትረ ይከውኑ ፃ።”
(አበቅቴና መጥቅቅ ሁለቱ በንብረታቸው ከ30 አይበዙም፤ ከ30 አይነድሉም፤ ዘወትር 30 ይሆናሉ።)

ዓዋጅ 2:- “አበቅቴ እምጽ ለነሐሴ ኢይውገድ፤ ወእምጽ ለጳጉሜን ኢይበዝን ።”
(አበቅቴ ከነሐሴ 8 (እና ከዚያም) ኢያንሰም፤ ከጳጉሜን 5 (እና ከዚያም) አይበልጥም።)

ዓዋጅ 3:- “መጥቅቅ እምፂወጽ ለመስከረም ኢይወርድ ወእምፂወፂ ለጥቅምት ኢየሀርግ ።”
(መጥቅቅ ከመስከረም 15 አይወርድም፤ ከጥቅምት 13 በላይ አይወጣም።)

ዓዋጅ 4:- የ19ኛን ዓመት (የዓውደ አበቅቴን ዓመቶች ማለት ነው) አበቅቴ ስናወጣ ዓውደ ጨረቃን (የጨረቃን ዓመት) 19 ዓመት ሙሉ ሁል ጊዜ 354 ዕለት፤ ዓውደ ዓመትን (የፀሐይን ዓመት) 19 ዓመት ሙሉ ሁል ጊዜ 365 ዕለት በማድረግ ነው።

በዚህ በአራተኛው ዓዋጅ መሠረት ጳጉሜን 5 ቀን ብቻ መሆኗ ነው። ከጨረቃ ዓመትም እንዲሁ ከ354 በላይ ያሉት ሰዓቶችና ደቂቃዎች ይጣላሉ።

መጥቅቅ ለምን “መጥቅቅ” እንደተባለ ግልጽ አይደለም። ቃሉ የተገኘው “ጠቅላ” (“ደወለ”) ከሚለው የግዕዝ ግሥ ሆኖ ትርጉሙ “ደወለ”፤ “ቀርን” (“ጠፋምባ፤ መለከት”) ነው። ዓመቱ አልቆ ሌላ ዓመት ሲጀምር ደወል ይደወል እንደሆነ መጥቅቅ ማለት “ደወል የሚደወልበት ቀን” ማለት ነው። እውነትም አይሁድ ርእሰ ዓውደ ዓመታቸው ላይ (New Year's Day) አዲሱን ዓመት ለማብሰር ደወል ይደውሉ፤ ቀርን (ጠፋምባ፤ መለከት) ይነፉ ነበረ ይባላል። አበው እንደሚሉት መጥቅቅ “መጥቅቅ” የተባለው በዚህ ምክንያት ሊሆን ይችላል። ለማንኛውም በመደብ 2 የቀረቡት “አበቅቴ”፤ “መጥቅቅ”፤ ልደተ አበቅቴ የማይለወጡ በየዓውደ አበቅቴው (በየ19 ዓመቱ) የሚመላለሱ ስለሆነ በእንክብካቤ እንጠብቃቸው።

የአንድ ዓውደ አበቅቴ አበቅቴና መጥቅቅ
መስ = መስከረም፤ ጥቅ = ጥቅምት

የዓውደ አበቅቴ

ዓመቶች	አበቅቴ ወይም ተውሳክ አበቅቴ	መጥቅቅ	ልደተ አበቅቴ
ተራ ቀጥር			
1ኛ ዓመት	0 (አልቦ)	30 (መስ)	(መስከረም 1 ቀን)
2ኛ ዓመት	11 (መስከረም)	19 (መስ)	ነሐሴ 25 ቀን
3ኛ ዓመት	22 (ሠግር)	8 (ጥቅ)	ነሐሴ 14 ቀን
4ኛ ዓመት	3	27 (መስ)	ጳጉሜን 3 ቀን
5ኛ ዓመት	14	16 (መስ)	ነሐሴ 22 ቀን
6ኛ ዓመት	25 (ሠግር)	5 (ጥቅ)	ነሐሴ 11 ቀን
7ኛ ዓመት	6	24 (መስ)	ነሐሴ 30 ቀን
8ኛ ዓመት	17	13 (ጥቅ)	ነሐሴ 19 ቀን
9ኛ ዓመት	28 (ሠግር)	2 (ጥቅ)	ነሐሴ 8 ቀን
10ኛ ዓመት	9	21 (መስ)	ነሐሴ 27 ቀን
11ኛ ዓመት	20 (ሠግር)	10 (ጥቅ)	ነሐሴ 16 ቀን
12ኛ ዓመት	1	29 (መስ)	ጳጉሜን 5 ቀን
13ኛ ዓመት	12	18 (መስ)	ነሐሴ 24 ቀን
14ኛ ዓመት	23 (ሠግር)	7 (ጥቅ)	ነሐሴ 13 ቀን
15ኛ ዓመት	4	26 (መስ)	ጳጉሜን 2 ቀን
16ኛ ዓመት	15	15 (መስ)	ነሐሴ 21 ቀን
17ኛ ዓመት	26 (ሠግር)	4 (ጥቅ)	ነሐሴ 10 ቀን
18ኛ ዓመት	7	23 (መስ)	ነሐሴ 29 ቀን
19ኛ ዓመት	18	12 (ጥቅ)	ነሐሴ 18 ቀን

መደብ 2

ዓውድ ይፈጽማል እንጂ ስለማያልቅ አንድ ዓውደ አበቅቴ ሲፈጸም (ማለት 19 ዓመት ሲሞላ) ሌላ ዓውደ አበቅቴ ይተካል። የባሕረ ሐሳብ መጽሐፍም የሚለው “ወከመዝ ተወውድ በበፀዘ ዓመት። ወእምድጎረ ፀወዝ ዓመት ይገብእ ሐሳብ ንበ ዘቀዳሚ። ወአልቦ ከትረተ መዋዕል ለዝ ሐሳብ እስከ ለዓለም” (እንደዚህ እያደረግህ በየ19 ዓመቱ መልሰህ ታመጣዋለህ። ከ19 ዓመት በኋላ አቈጣጠሩ ወደ ቀድሞው ይመለሳል። ለዚህ አቈጣጠር ዘላለም የዘመን ገደብ የለውም -- “ዘመን እንደውሐ አይከተርም”) ነው። ዋናው ነገር “ዛሬ ቀኑ ምንድን ነው?” ሲባል መልሱ “ማክሰኞ፤ ረቡዕ፤ ወዘተ.” እንደሚሆን፤ “ዘንድሮ ዓውደ አበቅቴው ስንት ነው?” ሲባል መልሱን ማወቅ ነው።

ዓውደ አበቅቴን ከማንኛውም ዓውድ ይበልጥ ጠንቅቀን ልናውቀው የሚገባን ነው። ባሕረ ሐሳብ የተመሠረተው ዓውደ አበቅቴ ላይ ነው። የመጀመሪያው ዓውደ አበቅቴ የጀመረው ማክሰኞ ቀን ነው። በምን ዐወቅነው? የጀመሩት ነግረውናል።

ጥያቄ፡-

- (1) ዓለም ከተፈጠረ እስከሠፊ ስንት ዓውደ አበቅቴዎች አልፈዋል?
- (2) እኛ አሁን ያለነው በስንተኛው ዓውደ አበቅቴ ነው?
- (3) ካለንበት ዓውደ አበቅቴ ላይ ስንት ዓመት ተነሥቶለታል?
- (4) ያለንበት ዓውደ አበቅቴ ሊፈጸምና የሚቀጥለው ዓውደ ቀመር ሊገባ ስንት ዓመት ቀርቶታል?
- (5) አበቅቴና ዓውደ አበቅቴ ልዩነታቸው ምንድን ነው?
- (6) ተውሳክ አበቅቴ ምንድን ነው?
- (7) ልደተ አበቅቴ መቼ ነው?
- (8) መጥቅፅ ምንድን ነው?
- (9) ልደተ ወርኅ ምንድን ነው?

መልስ፡-

- (1) ዓለም ከተፈጠረ እስከሠፊ ያለፉትን ዓውደ ዓበቅቴዎች ለማወቅ ዓለም ከተፈጠረ እስከሠፊ ያሉትን ዓመቶች (ማለት ፡ 7492 ዓመቶችን) በ19 ማካፊል (መግደፍ) ነው፡-
 $7492 \div 19 = 394$ ሆኖ ትርፉ 6 ነው። ይህ ማለት 394 ዓውደ አበቅቴዎች አልፈው ከ395ተኛ ዓውደ አበቅቴ 6ተኛው ዓመት ላይ ነን።
- (2) አሁን ያለነው በ395ተኛው ዓውደ አበቅቴ ነው።
- (3) ካለንበት ዓውደ አበቅቴ 6 ዓመት ተነሥቶለታል፤ የለም፡ 6 ዓመት አልተነሣለትም፤ የተነሣለት 5 ዓመት ብቻ ነው። 6ተኛው ዓመትማ ተጀመረ እንጂ አልተፈጸመም።
- (4) ካለንበት ዓውደ አበቅቴ ላይ 5 ዓመት እና 6ተኛው ዓመት ከተጀመረ ያለፉት ጥቂት ቀኖች ሄደውለት $19 - 5$ ዓመት ከጥቂት ቀኖች = 13 ዓመትና (ካለንበት ዓመት የተረፉት ወሮች) ይቀራሉ።
- (5) አበቅቴ፡- መስከረም 1 ዕለት የጨረቃ ዓመታዊ እድሜ ነው። አልቦ (0)፡ 11፡ 22፡ 3፡ ወዘተ. እያለ በእንድ ድፍን ዓውደ ዓበቅቴ (ከ1 እስከ 19 ዓመት) ይሄዳል። ዓውደ አበቅቴ በየ19 ዓመቱ የሚመላለስ ዓውድ ነው። ባጭሩ አበቅቴ “እድሜ” ነው። የጨረቃ፡ ዓውደ አበቅቴ ግን “ዓውድ” ነው። ባለ19 ዓመት።
- (6) “ተውሳክ አበቅቴ” አበቅቴ ነው። አበቅቴና ተውሳክ አበቅቴ የጨረቃ ዓመታዊ እድሜ ሁለት ስዎች ናቸው።
- (7) “ልደተ አበቅቴ” የጨረቃ ዓመት ባለቀ ማግስቱ ነው።
- (8) መጥቅፅ የጨረቃ ዓመትና የጨረቃ የመጀመሪያ 30ኛ ቀናቸውን የሚያከብሩበት ዕለት ነው። ለምሳሌ የጨረቃ ዓመትና የጨረቃ ወር

የጀመረው ነሐሴ 25 ቀን ቢሆን ወር የሚሆናቸው መስከረም 19 ቀን ነው። ነሐሴ 25 ቀን የተወለደ ልጅም ሆነ አበቅቴ ወር የሚሆነው መስከረም 19 ቀን መሆኑ አይካድም።

- (9) “ልደተ ወርኅ” ጨረቃ በየወሩ (በየ29 እና 30 ቀኑ) እንደ አዲስ የምትታይበት ቀን ነው።

6. ዓውደ ፀሐይ

የዚህ ዓውድ ዘመን 28 ዓመት ነው። በየ28 ዓመት መስከረም 1 ቀን ዕለቱ ረቡዕ፤ ወንጌላዊው ማቴዎስ ይሆኑና ዓውደ ዓመት፡ ዓውደ ጳጉሜንና ዓውደ ፀሐይ እኩል ይጀምራሉ። አባቶቻችን ይኸንን ዓውድ ለምን ለማወቅ እንደፈለጉ በጽሑፍ ያቀዩልን ነገር የለም፤ ካለም እኔ አላገኘሁትም፤ ግን ቀደም ብዬ ነካ ካደረግሁት ከዓውደ ሱባዒ (7×4) እና ዝቅ ብዬ ከምተቸው ከዓውደ ቀመር 2ፊ የተያያዘ መሆኑ ግልጽ ነው፤ ማለትም፡ ራሱ 28 አንድ ዓውድ ከመሆኑም ሌላ 28 ዓውደ አበቅቴዎች (28×19) አንድ ዓውድ ይወጣቸዋል። ለአቄጣጠር (ለመግደፍ) እንዲመቻቸውም እንደተጠቀሙበት ይታያል። የዓውደ ፀሐይ ሌላ ስሙ ንኡስ ዓውድ ነው። ንኡስ የተባለው ርዝመቱ ቀጥሎ ከምተቻቸው ከዓውደ ማኅተምና ከዓውደ ቀመር አነስተኛ ስለሆነ ነው።

7. ዓውደ ማኅተም

76 ዓመትን አንድ ዓውድ አድርገው ዓውደ ማኅተም አሉት። በየ76 ዓመት መስከረም 1 ቀን፡ ወንጌላዊው ዮሐንስ፡ አበቅቴው 18 ይሆኑና፡ ዓውደ ዓመት፡ ዓውደ ጳጉሜን፡ ዓውደ አበቅቴ፡ ዓውደ ማኅተም እኩል አንድ ብለው ይጀምራሉ። ዓውደ ማኅተም አራት ዓውደ አበቅቴ ነው ($4 \times 19 = 76$)። የዓውደ አበቅቴን ምስጢር ያወቀ የዓውደ ማኅተም ምስጢር አይገደውም። የዓውደ ማኅተምን ጥቅም የሚቀጥለውን ዓውድ (ዓውደ ቀመርን) ስንተች እናመጣለን። የዓውደ ማኅተም ሌላ ስሙ ማእከላዊ ዓውድ ነው።

8. ዓውደ ቀመር

ዓውደ ቀመር በዓለማችን ውስጥ የሚመላለሱ ዓውዶች ሁሉ (አንድ ሳይቀር) ግጥምጥም የሚለብት ትልቅ/ታላቅ ዓውድ ነው፤ እንዲያውም አንዳንድ መጻሕፍት ውስጥ ሌላ ስሙ ዓቢይ ዓውድ ነው። የዘመኑ ርዝመት 532 ዓመት ነው፤ ያንን ዘመን በርዩድ ወይም በርዩድስ ይሉታል፤ የግሪክ ቃል ነው። Period ከሚለው ቃል 2ፊ የተያያዘ ነው። አባቶች ይኸንን ዓውድ የሚያሳዩን ዓውደ ዓበቅቴን በዓውደ ፀሐይ አባዘተው (19×28) ነው። ዓውደ ፀሐይን የሚፈልጉት አንድ ዓውደ ቀመር 28 ዓውደ አበቅቴ ስለሆነ ሳይሆን አይቀርም። በገጽ 145-172 የተሰጠውን ሠንጠረዥ ተመልከት።

“ቀመር” በዐረብኛ ቋንቋ “ጨረቃ” ማለት እንደሆነ ተናግረናል። ዓውደ ቀመር የጨረቃ ሂደትን የሚቁጥር ስለሆነ ቀጥሮ ማለትም ይሆናል። “ቀመር” [= “ቁጠረ”፣ “ገደፈ”፣ “አደራጀ”] የሚል ግሥም አለው። አንዳንድ ምንጮች ዓውደ ቀመርን በአጭሩ ቀመር ይሉታል። “ቀመር ብሂል መስፈርት” (ቀመር ማለት መለኪያ ማለት ነው) የሚልም አለ። ዋልታ በክብነቱ ምክንያት በግዕዝ “ቀመር” ነው የሚባለው። ሊቃውንቱ መጽሐፍ ሲያስተምሩ አራቱ ወንጌሎች የሚስማሙበትን የክርስቶስን ታሪክ በየምዕራፋቸው ቁጥረው የሚያሳዩበትን ሠንጠረዥም “ቀመር” ይሉታል። አራቱም ወንጌሎች የዘገቡት ድርጊት (የክርስቶስ ታሪክ) አለ፤ ሶስቱ ብቻ የዘገቡት አለ፤ ሁለቱ ብቻ የዘገቡት አለ፤ ሁሉም በየቦኩሉ ለየብቻው የዘገበው (ሌላው ወንጌላዊ ያልዘገበው) ድርጊት አለ። እነዚህን እየሰበሰቡ “የአራቱ፣ የሶስቱ፣ የሁለቱ፣ የያንዳንዳቸው ወንጌላዊያን ቀመር” ይሏቸዋል።

ወደ ባሕረ ሐሳባችን እንመለስና፡ ሊቃውንቱ አንዳንድ ጊዜ ዓውደ ቀመርን በሠንጠረዥ የሚያሳዩት ዓውደ አበቅቱን 28 ጊዜ መድቦ በመዘርዘር ነው ብለናል። የዘመኑ ርዝመት 532 ዓመት የሆነበት ምክንያት በዓለማችን ውስጥ የሚመለሉት የተፈጥሮ ክሥተቶች ሁሉ በአንድነት እኩል ለመጀመርና ራሳቸውን “ሀ” ብለው እንደገና ለመድገም 532 ዓመት ስለሚፈጅባቸው ነው።

ባሕረ ሐሳብ “ጥንቱ ለቀመር ዕለተ ሠሉስ፡ ወንጌላዊ ማቴዎስ፡ ወፍጻሜሁ ዕለተ ሰኑይ” (የቀመር መነሻው ማክሰኞ ዕለት፡ ወንጌላዊው ማቴዎስ፡ መጨረሻው ሰኞ ነው) እንደሚለው ይኸ ዓውድ ሲጀመር መስከረም 1 ቀን፡ ዕለቱ ማክሰኞ፡ ወንጌላዊው ማቴዎስ፡ ይሆንና ዓውደ ዓመት፡ ዓውደ ጳጉሜን፡ ዓውደ አበቅቱ፡ ዓውደ ማጎተም፡ ራሱ ዓውደ ቀመር እኩል አንድ ብለው በአንድነት መስከረም 1 ቀን ላይ አብረው ጀምረው፡ ዓውደ ዓመት በጀመረ በ365/6 ዕለት (ዓመት ሲሞላ፡ ከሌሎች ቀደም ብሎ ማለት ነው)፡ ዓውደ ጳጉሜን በጀመረ በ4 ዓመቱ፡ ዓውደ አበቅቱ በጀመረ በ19 ዓመቱ፡ ዓውደ ፀሐይ በጀመረ በ28 ዓመቱ፡ ዓውደ ማጎተም በጀመረ በ76 ዓመቱ፡ ዓውደ ቀመር በጀመረ በ532 ዓመቱ ማለት ነበረባቸው፤ ግን ዓውደ ፀሐይንና ዓውደ ማጎተምን በተለያዩ ጊዜ ስለሚያስጀምሯቸው ሁሉም እንዲህ እኩል አይሄዱም። ዓውደ ቀመር የጀመረበትን ጊዜ ጥንት (መነሻ፡ መጀመሪያ ይሉታል)። ዕለቱንም ማክሰኞን ጥንተ ቀመር (የቀመር መጀመሪያ) ይሉታል -- ልክ እሑድን “ጥንተ ዕለት” እንዳሉት።

በኢትዮጵያ ኦርቶዶክስ ክርስቲያኖች ዘንድ ዓውደ ቀመር አዲስ ዘመን፡ አዲስ ሕይወት አዲስ የታሪክ ምዕራፍ ነው። የኢትዮጵያ ታሪክ መዝጋቢዎች የዓውደ ቀመር ሠንጠረዥ (532 መሥመር ያለበት ሠንጠረዥ) ሠርተው በየመሥመሩ (በየዓመቱ ማለት ነው) የተፈጸሙትን ዋና ዋና ታሪካችንን በረቂቅ ፊደል ይመዘግቡበታል። ግን ይኸ ዓውድ በየ532 ዓመት እንደገና ስለሚመለስ ዘመኑን በትክክል ለማወቅ ልዩ ጥንቃቄን ይጠይቃል። ለምሳሌ፡ ስለንጉሥ ሰይፈ አርዕድ ዕረፍት ሲመዘግቡ፡ “ዓውደ ቀመር በጀመረ በ480 ዓመት ላይ ንጉሥ ሰይፈ አርዕድ ሞተ” ብለዋል፤ ግን ተጨማሪ ማስረጃ ከሌለን ንጉሡ በየትኛው ዓውደ ቀመር እንደሞተ አይታወቅም።

“በሚያዝያ 5 ቀን ዘመቻ ተዘመተ” እንደማለት ነው፤ እንዲህ ቢባል “በየትኛው ሚያዝያ?” ይባላል፤ የዚያን ያህል ዋጋ ቢስ ምዝገባ ባይሆንም በአመዘጋገብ ረገድ የዚያ ብጢ ነው።

የዓውደ ቀመር ዋና ጥቅሙ ተንቀሳቃሽ በዓላትና አጽዋማትን (በየዓመቱ በተለያዩ ቀን የሚውሉትን ወይም የሚጀምሩትን በዓሎችና ጸሞች) እንዳይንቀሳቀሱ (በየ532 ዓመቱ ሁል ጊዜ አንድ ቀን ላይ እንዲያርፉ፡ እንዲጀምሩ) ለማድረግ ነው። የበዓላቱ መዋዩ የተለያዩ ቀኖች ሁሉ በዚህ ዓውድ ተጠቃልለዋል። ተንቀሳቃሽ (በአንድ ቦታ የማይረጉ) በዓላትና አጽዋማት የሚባሉት ለምሳሌ፡ የነሃዌ ጸም፡ ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ)፡ ትንሣኤ፡ ጸመ ሐዋርያት (የሰኔ ጸም)፡ ጸመ ድጎነት ናቸው። የሚንቀሳቀሱትን እንዳይንቀሳቀሱ ማድረግ አይቻልም፤ ግን እንቅስቃሴያቸው (ማለት፡ በዓመቱ ውስጥ ከፍና ዝቅ የሚሉት) በተወሰኑ ቀናት ውስጥና ቀናት ላይ ብቻ ነው፤ ከዚያ አያልፉም። ታዲያ እነዚያን የተወሰኑ ቀኖች ለመሰብሰብ አንድ ዓውደ ቀመር (ማለት 532 ዓመት) ወይም 28 ዓውደ አበቅቱ (ማለት 28 x 19 ዓመት) መከታተል ያስፈልጋል። ዘዴው በገጽ 145-172 ላይ እንዳቀረበኩት የዓውደ ቀመር ሠንጠረዥ አዘጋጅቶ በ532ቱ ዓመቶች ውስጥ እነዚህ በዓላትና አጽዋማት በየአንዳንዱ ዓመት በየትኛው ቀን እንደሚውሉ መመዝገብ ነው። አንዱ 532 ዓመት ሲፈጸም የሚቀጥለው 532 ዓመት ያለፈው 532 ዓመት የያዘውን አሠሠን ገሠሠን እንዳለ ይዞ ይተካል።

በዓላት ሁሉ በየዓመቱ በአንዱ ዕለት እንደዋሉት እንደገና ተመልሰው በነዚህ ዕለቶች ሲውሉ ለማየት 532 ዓመት ቁጭ ብሎ መጠበቅ ወይም መኖር አያስፈልገንም። መምህሩ እንደነገረን፡ ዓቢይ ቀመር ካሁን በፊት 14 ጊዜ ተደጋግሞ መጥቷል። (ካሁን ያለነው በ15ኛው ዓውደ ቀመር ነው።) ከ14ቱ ዓውደ ቀመሮች ማንኛውንም አንዱን መመርመር እንችላለን። ወይም ከኛ በፊት የኖሩ ሰዎች ማየት እንችላለን። ከነዚህ አንዱ ገጽ 145-172 ላይ ተሰጥቷል። የሚባለው የሚንቀሳቀሱ በዓላትንና አጽዋማትን ለመጀመሪያ ጊዜ በአንድ ዓውደ ቀመር ላይ ሰብስቦ ያቀረበ በ400 ዓ. ም. ግድም የኖረ አንዳንድ የሚባል ግብፃዊ መነሻ ሲሆን ነው። ያቀረበው ዓውደ ቀመር ከ5853 ዓ. ዓ. እስከ 6384 ዓ. ዓ. የወደቀውን (12ኛውን ዓውደ ቀመር) ነው። ለምሳሌ፡ ትንሣኤ ከ1 እስከ 532 ባሉት በያንዳንዳቸው ዓመት ውስጥ በምን ቀን እንደሚውል በዚያ ሠንጠረዥ ተመዝግቧል። ያ ሠንጠረዥ ያለው ሰው (እሱ ሰውየው) በየትኛው የዓውደ ቀመር ዓመት (ዓመተ ዓውደ ቀመር) እንዳለ አይቶ ሠንጠረዥን ቢያይ የዚያን ዓመት የበዓልና የጸም ዕለት ይነግረዋል።

ስንት ዓውደ ቀመሮች አለፉ?

አበው እንደነገሩን ከሆነ፡ ዛሬ ያለነው በ15ተኛው ዓውደ ቀመር ነው። 14ኛው ዓውደ ቀመር፡ ተፈጽሞ 15ኛው የጀመረው 1948 ዓ. ም. አልቆ 1949 ዓ. ም. የጀመረ ጊዜ ነው። ማለት፡ የ1948 ዓ. ም. ማለቂያ (ጳጉሜን 5 ቀን) የ14ኛው ዓውደ ቀመር መፈጸሚያ (የአንድ 532 ዓመት ዓውድ ማለቂያ) ነበረ። በ1949 ዓ. ም. (በመስከረም 1 ቀን) 15ኛ የተባለውን አዲስ ዓውደ ቀመር “ሀ” ብለን (አንድ ብለን) ጀምረናል።

ይኸን ጽሑፍ ማዘጋጀት የጀመርኩት በ1992 ዓ. ም. ማህል ላይ ነው። በዚያን ጊዜ የነበረው ዓውደ ቀመር (15ኛው 532 ዓመት) እድሜው 43 ዓመት ነበረ። (15ተኛው ዓውደ ቀመር የጀመረው በ1949 ዓ. ም. መሆኑን አንርሳ።) ድርሰቴን ማዘጋጀት ስጀምር 15ኛው ዓውደ ቀመር 42 ዓመት ተነሥቶለት 43ኛው ላይ ነበር ማለት ነው። እንዲህ ከሆነ፡ አበው እንደሚያደርጉት፡ “ይኸንን የዘመን አቁጣጠር ምርምር የጻፍኩ እኔ እገሌ ድርሰቴን የጀመርኩት በ43ተኛው ዓመተ ዓቢይ ቀመር ነው” ብዬ ከመግቢያው ወይም ከመጨረሻው ልጽፍ እችላለሁ።

ይህ 15ተኛ ዓውደ ቀመር የሚፈጸመው (የተረፉትን ዓመታቱን የሚጨርሰው) 2480 ዓ. ም. ሲያልቅ ነው። ሳስረዳ፡- ከ15ተኛው ዓቢይ ቀመር ላይ 42 ዓመት ከተነሣለት (532 - 42) የተረፉት ዓመቶች 488 ብቻ ናቸው። እነሱን በ1992 ዓ. ም. ላይ ስንጨምራቸው (1992 + 480 =) 2480 ዓ. ም.ን እናገኛለን። በ2480 ዓ. ም. መጨረሻ (2481 ዓ. ም. ሲጀምር) 16ተኛው ዓውደ ቀመር ይጀምራል (ለዚህ ያብቃን)።

የዓውደ ቀመር ሌላው ጥቅም ከላይ እንደተነገረው ደራሲዎቻችንና ጸሐፊዎቻችን ታሪክ ሲመዘግቡ የዘመን መቀጠሪያ አድርገውታል። እስከ ቅርብ ጊዜ ድረስ በዓመተ ዓለም (ዓ. ዓ.) እና በዓመተ ምሕረት (ዓ. ም.) የሚጠቀሙ ጸሐፊዎች በጣም ጥቂቶች ነበሩ። የቀሩት የሚጠቀሙት በዓውደ ቀመር ነበረ። ያውም ሆኖ ዓውደ ቀመር አይሉትም። የሚሉት ዓመተ ምሕረት ነበረ። ለምሳሌ ይኩኖ አምላክ የነገሠው በ379 ዓመተ ምሕረት ነው ብለው መዝግበውታል፤ በ379 ዓውደ ቀመር (አንድ ዓውደ ቀመር በገባ በ379ኛው ዓመት) ማለታቸው ነው።

አንዱ ዓውደ ቀመር ሲያልቅባቸው (532 ዓመት ሲያልቅ) እንደገና አዲስ ዓውደ ቀመር (አዲስ የ532 ዓመት ዓውድ) አንድ ብለው (“ሀ” ብለው) ይጀምራሉ። ለእኛ ከእነሱ በኋላ ለመጣነው ልጆቻቸው ትንሽ የሚቸግረን በዓውደ ቀመር የመዘገቡልን ታሪክ በየትኛው ዓውደ ቀመር እንደተፈጸመ ማወቅ ነው። ለምሳሌ ይኩኖ አምላክ በ379 “ዓመተ ምሕረት” (ዓውደ ቀመር ማለታቸው ነው) እንደ ነገሠ መመዝገባቸውን አንዳንድ መጻሕፍት ውስጥ እናገኛለን። ግን በማናቸውም ዓውደ ቀመር ውስጥ 379 ዓመት ስላለ የነገሠው በየትኛው ዓውደ ቀመር እንደሆነ የምናውቀው በሌሎች ምልክቶች ርዳታ ነው። ከሌላ ምንጭ እንደምናውቀው ይኩኖ አምላክ የነገሠው በ1263 ዓ. ም. ነው። እንዲህ ከሆነ 379 ዓመተ ዓውደ ቀመርና 1263 ዓመተ ምሕረት አንድ ናቸው፤ ሁለቱም በአንድ ዘመን ላይ ነው የወደቁት፤ ሁለቱም አንድን ዘመን ነው የሚያመለክቱት ማለት ነው። አሁን ለማወቅ የምንሞክረው 379 ዓመተ ዓውደ ቀመር የየትኛው ዓውደ ቀመር ዓመት እንደሆነ ነው።

የባሕረ ሐሳብ መጻሕፍትና አንዳንድ የታሪክ ምንጮች እንደሚያመለክቱት አንዳንድ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ሊቃውንት ለዓለም የተሰጣት እድሜ 13 ዓውደ ቀመር ብቻ ነው ብለው ያምኑ ነበረ (ለዝርዝሩ የዚህን ድርሰት መቅድም ተመልከት)። ዓለም ከተፈጠረች ከ13 ዓውደ ቀመር በኋላ ታልፋለች ከተባለ አምላክ የፈቀደላት እድሜ (13 x 532 =) 6,916 ዓመት ብቻ ሊሆን ነበር። ግን አሁን ያለነው 15ኛው ዓውደ ቀመር ውስጥ ከሆነ (1948 ዓ. ም. ሲያልቅ 14ኛው ዓውደ ቀመር አልቋል)

የዓለም እድሜ ከ13 ዓውደ ቀመር መብለጡ (ከአንድ ዓውደ ቀመር በላይ መጨመሩ) የአምላክን ለጋስነት (ቸርነት) ያሳያል። ንጉሥ ሕዝቅያስ ከተወሰነለት ዘመን ላይ ዓሥር ዓመት እንደተጨመረለት እናውቃለን (2ኛ ነገሥት ምዕራፍ 20)።

ለመሆኑ የመጀመሪያው ቀመር የጀመረው መቼ ነው? 14ተኛው ዓውደ ቀመር የተፈጸመው 1948 ዓ. ም. ሲያልቅ ከሆነ የመጀመሪያው (1ደኛው) ዓውደ ቀመር የጀመረው ከ1948 ዓ. ም. በፊት በ14 x 532 = በ7,448 ዓመት መሆኑ ነው። ከዚያ ላይ 1948 ዓ. ም.ን ብናነሣለት (7,448 - 1,948) = 5,500 ዓመት ይሆናል። ዓውደ ቀመርን የጀመሩት በ5500 ቅድመ ክርስቶስ (ቅ. ክ.) መሆኑ ነው። 14ተኛው ዓውደ ቀመር 1948 ዓ. ም. ከተፈጸመ ከዚህ ዓመተ ምሕረት ጀምረን አንዳንድ ዓውደ ቀመር (532 ዓመት) እየቀነሰን 14ቴም ዓውደ ቀመሮች እስከሲያልቁ ወደኋላ ብንሄድ ልክ ከ5500 ቅ. ክ. እንደርሳለን፤ እስከዚያም ባንሄድ እስከ ክርስቶስ ልደት ድረስ እንሂድ፡-

1948 ዓ. ም. ሲያልቅ 14ተኛው ዓውደ ቀመር አልቆ 15ተኛው ዓውደ ቀመር ወዲያው ጀምሯል።

1948 - 532 = 1416 ዓ. ም.። ይህ (1416) ዓመተ ምሕረት ያለቀ ጊዜ 13ተኛው ዓውደ ቀመር ተፈጽሟል።

1416 - 532 = 884 ዓ. ም.። ይህ (884) ዓመተ ምሕረት ያለቀ ጊዜ 12ተኛው ዓውደ ቀመር ተፈጽሟል።

884 - 532 = 352 ዓ. ም.። ይህ (352) ዓመተ ምሕረት ያለቀ ጊዜ 11ደኛው ዓውደ ቀመር ተፈጽሟል።

ይህ 11ደኛው ዓውደ ቀመር በ352 ዓ. ም. የተፈጸመው ከክርስቶስ ልደት በፊት (ከ352 ዓ. ም. በፊት) ቢጀምር ነው። ከክርስቶስ ልደት በፊት ጀምሮ ከክርስቶስ ልደት በኋላ 352 ዓመት ቆይቷል። እንዲህ ከሆነ ክርስቶስ የተወለደው በ11ደኛው ዓውደ ቀመር ዘመን ነው ማለት ነው።

በ352 ዓ. ም. የተፈጸመው 11ደኛው ዓውደ ቀመር መቼ ተጀመረ? የተጀመረው 532 - 352 = 180 ቅ. ክ. (ቅድመ ክርስቶስ፡ በእኛ ባህል ከክርስቶስ ልደት በፊት) ነው። 11ደኛ ዓውደ ቀመር ከክርስቶስ ልደት በፊት በ180 ዓመት ከጀመረ ክርስቶስ የተወለደው 11ደኛው ዓውደ ቀመር በተጀመረ 180 ዓመት ነው። በሌላ አነጋገር፡ ክርስቶስ የተወለደው በ180 የዓውደ ቀመር ዓመት (ዓመተ ዓውደ ቀመር) ነው። (አነጋገሩ “ይኩኖ አምላክ የነገሠው በ379 ዓመተ ዓውደ ቀመር ነው” እንደማለት ነው። ልዩነቱ ይኩኖ አምላክ የነገሠበት ዓውደ ቀመርና ክርስቶስ የተወለደበት ዓውደ ቀመር የተለያዩ መሆናቸው ነው።)

በዓውደ ቀመር መቀጠር የተጀመረው ከክርስቶስ ልደት በፊት ካለው ዘመን ጀምሮ ሲሆን ዘመኑም ከክርስቶስ ልደት በፊት 10 ዓውደ ቀመር ከ180 ዓመት (10 x 532 + 180 = 5500) መሆኑ ነው።

ለምን በዚያን ጊዜ እንደጀመሩት ግልጽ ነው። ዘመን መጀመሪያም መጨረሻም የለውም። ስለዚህ ሰዎች መቀጠር የሚጀምሩት በመሰላቸው ጊዜ ነው። የኒ የሃይማኖት ሰዎች ዘመን የሚቁጥሩት ዘመን ከተጀመረበት ጊዜ አንሥተው ሳይሆን ዓለም ተፈጥሮበታለች ብለው ከሚያምኑበት ጊዜ ጀምረው ነው። እሱም ከልዩ ልዩ

ምንጭ እንዳገኙት ከክርስቶስ ልደት በፊት በ5500 ዓመት ነው።

ማስጠንቀቂያ፡-

ዓለም የተፈጠረው እሑድ ቀን ቢሆንም ዘመን ቁጠራ የጀመሩት ማክስኖ ቀን ነው። እኛም ከዚያ (ከማክስኖ፡ መስከረም 1 ቀን 5500 ቅድመ ክርስቶስ) ተነሥተን ነው የምንቁጥረው።

ከክርስቶስ በፊት በ5500 ዓመት ከጀመሩ ዓለም የተፈጠረው ያን ጊዜ ነው ብለው ቢያምኑ ነው። ለነገሩም መጽሐፉም የሚለው ይኸንን ነው። እግዚአብሔር አዳም በጥፋቱ ከገነት በመባረሩ እርር ብሎ ሲያለቅስ አግኝቶት “መኾኑ ምን አደርጋለሁ፡ በአምስት ዕለት ተኩል (“በነሙስ ዕለት ወበመንፈቃ ለዕለት”) ከልጅ ልጅህ ተወልጄ አድንገለሁ” ብሎት ነበረ (ገድለ አዳም)። አባቶች ይኸን ሲተረጉሙ አንድ ዕለት በእግዚአብሔር ዘንድ አንድ ሺ ዓመት ነው ብለው አምስት ዕለት ተኩልን በሺ አባዝተው (5.5 x 1000 = 5500) እግዚአብሔር (የእግዚአብሔር ልጅ ማለት ይቻላል) አዳምንና የሱን ኃጢአት የወረሱ ልጆቹን ለማዳን የሚወለደው (ኢየሱስ ክርስቶስ የሚወለደው) ዓለም በተፈጠረች (እግዚአብሔር ለአዳም ተስፋ በሰጠው) በ5500 ዓመት ነው ብለውናል። ይኸ 5500 ዓመትና ዓውደ ቀመር (ዓ. ቀ.) የተጀመረበት 5500 ዓመት እኩል ናቸው፤ እሱም አጋጣሚ አይደለም፤ ዘመን ቁጠራውን ከዚያ ስለጀመሩት ነው። እስቲ ዓውደ ቀመሮችን እንቀጥራቸው (መደብ 3)፡-

ታሪክ ጸሐፊዎች ዓውደ ቀመርን ዓመተ ምሕረት እያሉ ለታሪክ ምዝገባ እንደሚጠቀሙበት ተናግረናል። ምሳሌ እንዲሆን የጠቀስነው ይኩኖ አምላክ በ379 ዓመተ ምሕረት (በ379 የዓውደ ቀመር ዓመት ማለታቸው ነው) ነገሠ ብለው መመዝገባቸውን ነው። በየትኛው ዓውደ ቀመር እንደሆነ ለማወቅ የጀመርነውን መከራ እስቲ እንፈጽመው። 11ደኛው ዓውደ ቀመር ከክርስቶስ ልደት በፊት በ180 ጀምሮ በ352 ዓ. ም. ተፈጸመ ብለናል። የአንዱ ዓውደ ቀመር እድሜ 532 ዓመት ስለሆነ የሚቀጥለው (12ተኛው) ዓውደ ቀመር ያለቀው በ352 ዓ. ም. ላይ 532 ዓመት ጨምሮ (352 + 532) በ884 ዓ. ም. ነው። 12ተኛው ዓውደ ቀመር የይኩኖ አምላክ ዓውደ ቀመር ሊሆን አይችልም። (እንደመጽሐፍቱ ከሆነ ይኸኛው የንጉሥ ገብረ መስቀል ዓውደ ቀመር ነው።) ወደ 13ተኛው ዓውደ ቀመር እንሂድ፡ ማለት፡ በ884 ዓ. ም. ላይ ሌላ 532 ዓመት እንጨምርበትና በስንት ዓመተ ምሕረት እንደሚያልቅ እንይ፡- 884 + 532 = 1416 ዓ. ም. ። በ884 ዓ. ም. መጨረሻ ጀምሮ እስከ 1416 ዓ. ም. መጨረሻ ድረስ ያለው ዘመን የ13ተኛው ዓውደ ቀመር ዘመን ነው። የይኩኖ አምላክ ዓውደ ቀመር ይህ 13ተኛ ዓውደ ቀመር መሆን አለበት። ምክንያቱም ከሌላ ምንጭ እንደምናውቀው እሱ የነገሠው በ1263 ዓ. ም. ነው። 13ተኛው ዓውደ ቀመር የጀመረው በ884 ዓ. ም. መጨረሻ (በ885 ዓ. ም. መጀመሪያ) ከሆነና ይኩኖ አምላክ የነገሠው ይኸ ዓውደ ቀመር በጀመረ በ379 ዓመት ከሆነ የነገሠበትን ዓመተ ምሕረት ለማወቅ ይኸንን የዓውደ ቀመር ዓመት በ884 ዓመተ ምሕረት ላይ መጨመር ነው፡- 884 + 379 = 1263 ዓ. ም. ይሆናል።

የዓውደ ቀመር ተራ ቀጥር	የዓ. ቀ. ዘመን በዓመተ ዓለም	ከአዳም እንሥቶ ወደኛ ዘመን
1ኛ ዓ. ቀ./በርዮድስ	1-532	5500-4969 (ከአዳም እስከ ኢኖስ 97ኛ ዓመት)፤
2ኛ ዓ. ቀ./በርዮድስ	533-1064	4968-4437 (ከኢኖስ 98ኛ ዓመት እስከ ያፌድ 104ኛ ዓመት)፤
3ኛ ዓ. ቀ./በርዮድስ	1065-1596	4436-3905 (ከያፌድ 105ኛ ዓመት እስከ ሳሚኅ 122ኛ ዓመት)፤
4ኛ ዓ. ቀ./በርዮድስ	1597-2128	3904-3373 (ከሳሚኅ 123ኛ ዓመት እስከ ኖኅ 472ኛ ዓመት)፤
5ኛ ዓ. ቀ./በርዮድስ	2129-2660	3372-2841 (ከኖኅ 473ኛ ዓመት እስከ እቤር 128ኛ ዓመት)፤
6ኛ ዓ. ቀ./በርዮድስ	2661-3192	2840-2309 (ከእቤር 129ኛ ዓመት እስከ ናኮር 4ኛ ዓመት)፤
7ኛ ዓ. ቀ./በርዮድስ	3193-3724	2308-1777 (ከናኮር 5ኛ ዓመት እስከ እንበረም 42ኛ ዓመት)፤
8ኛ ዓ. ቀ./በርዮድስ	3725-4256	1776-1245 (ከእንበረም 43ኛ ዓመት እስከ መስፍን ጌዴዎን 1ኛ ዓመት)፤
9ኛ ዓ. ቀ./በርዮድስ	4257-4788	1244-713 (ከጌዴዎን 2ኛ ዓመት እስከ ይሁዳ ንጉሥ እስከ ሕዝቅያስ 22 ዓመት ከ6 ወር)፤
10ኛ ዓ. ቀ./በርዮድስ	4789-5320	712-181 (ከሕዝቅያስ 23ኛ ዓመት ከመንፈቅ እስከ ንጉሥ አብጠልሚዎስ 15ኛ ዓመት)፤
11ኛ ዓ. ቀ./በርዮድስ	5321-5852	180-352 (ከንጉሥ አብጠልሚዎስ 16ኛ ዓመት እስከ ሰማዕት 76ኛ ዓመት)፤
12ኛ ዓ. ቀ./በርዮድስ	5853-6384	353-884 (ከሰማዕት 77ኛ ዓመት እስከ ሰማዕት 608 ዓመት የሰማዕት ዓመት)፤
13ኛ ዓ. ቀ./በርዮድስ	6385-6916	885-1416 (ከሰማዕት 609 ዓመት የሰማዕት ዓመት 1140 እስከኖላ) (የመጨረሻው ዓ. ቀ.) ድምሩ 6916 ይሆናል)፤
14ኛ ዓ. ቀ./በርዮድስ	6917-7448	1417-1948፤
15ኛ ዓ. ቀ./በርዮድስ	7449-7980	1949-2480 (የኛ ዓውደ ቀመር)።

ይኸን ባለ532 ዓመቶች ዓውደ ቀመር አንዳንድ መጻሕፍት ዓቢይ ዓውድ (ትልቁ ዓውድ) ይሉታል ብለናል። ለምን “ቀመር” እንዳሉት በግልጽ አይናገሩም። ቃሉ በረብኛ መሆኑን ተናግረዋል። በሀረብኛ “ቀመር” ማለት “ጨረቃ” ማለት ነው። የዓውደ ቀመር መሠረት የጨረቃ ሂደት መሆኑም ግልጽ ነው። አቡ ሻክርም ሶስቱንም ረጃጅም ዓውዶች (ዓውደ አበቅቴን፣ ዓውደ ማኅተምን፣ ዓውደ ቀመርን) ሁሉንም ቀመር ይላቸዋል። ዓውደ ቀመር 28 ዓውደ ዓበቅቴ (28 x 19) መሆኑንም አንዘንጋ። ዓውደ አበቅቴ 19 የተለያዩ የጨረቃ እድሜዎች ስለሆነ ዓውደ አበቅቴና ዓውደ ቀመር መሠረታቸው የጨረቃ ሂደት ነው። ታሪክ ተመራማሪ የሆነ ሰው ግን ይህ ዓውድ “ዓመተ ምሕረት” እየተባለ ተጽፎ መገኘቱን ሁል ጊዜ ማስታወስ ይኖርበታል።

የሰማዕ(ታ)ት ዓውደ ቀመር

ዓውድ እንደቀለበት፣ እንደምጣድ፣ እንደዋልታ ክብ ነው። እንደኳስ፣ እንደቀለበት፣ እንደምጣድ፣ እንደዋልታ፣ እንደዓውድማ ያለውን ክብ ነገር ሰዎች መጀመሪያና መጨረሻ ያበጁለታል እንጂ ከራሱ (ከባሕርዩ) የተገኘ መጀመሪያና መጨረሻ የለውም። ለምሳሌ፡ የምጣድን ክበብ ስንለካ ዝም ብለን ካንዱ ቦታ እንጀምራለን እንጂ መጀመሪያው የት ነው አንልም። ምጣድ ክብ ስለሆነ የራሱ (የባሕርዩ) የሆነ መጀመሪያና መጨረሻ የለውም። የዘመን ዓውዶችም (ዓውደ ዕለት፣ ዓውደ ወርጎ፣ ዓውደ ዓመት ... ዓውደ ቀመር) መጀመሪያና መጨረሻ የላቸውም። ለምሳሌ፡ እኛ ብንስማማ ዓውደ ዕለትን (ሳምንቱን) በማክሰኞ፣ ዓውደ ዓመትን በሰኔ መጀመር ይቻላል። እንዲህ ለማድረግ የሚያስፈልገው ዋናው ነገር መነሻ የሚሆንን ታሪካዊ ምክንያት ማግኘትና ዓውዱን መፈጸም ነው -- ሳምንቱን በማክሰኞ ከጀመርን በረቡዕ አድርጎ ሰኞ ድረስ መሄድ፣ ዓመቱን በሰኔ ከጀመርን በሐምሌ አድርጎ ግንቦት ድረስ መሄድ። ዓውደ ቀመርም እንደዚሁ ነው። ሰዎች በአንዳች ምክንያት ከተስማሙበት ዘመን አንድ ብሎ ጀምሮ 532 ዓመት መፈጸም ነው።

“ዓመተ ምሕረት” የተባለው ዓውደ ቀመር መቼ እንደተጀመረና ለምን በዚያን ጊዜ እንደተጀመረ ተችተናል። አሁን ደግሞ የላይኛውን አንቀጽ መነሻ በማድረግ ሌላ ዓውደ ቀመር ላስተዋውቃችሁ፤ ዓውደ ሰማዕ(ታ)ት፣ ዓመተ ሰማዕ(ታ)ት ይባላል። ርዝመቱ ያው 532 ዓመት ነው። ዓመተ ምሕረት ከተባለው ዓውደ ቀመር የሚለየው በስሙ (ዓመተ ሰማዕ(ታ)ት በመባሉ) እና በሚጀምርበት ጊዜ ብቻ ነው። ስሙም የጀመረበትም ጊዜ ከቂሳር ዲዮቅልጥያኖስ ጭካኔ ጋራ የተያያዘ ነው።

ከ243 እስከ 313 ዓ. እ. የነገሠው ዲዮቅልጥያኖስ (Diocletian ወይም Gaius Aurelius Valerius Diocletianus) የሚባለው የሮማ ቄሳር (ንጉሠ ነገሥት) ከክርስቲያኖች ጋራ ተጣልቶ ኖሮ “ቤተ ክርስቲያኖች ይዘጉ፤ ቤተ ጣዖቶች ይከፈቱ” (አብያተ ክርስቲያናት ይትወጽዩ፤ አብያተ ጣዖታት ይትረጎሙ) ብሎ በውጆ ነበር፤ ያ አልበቃ ብሎት ክርስቶስን የሚያመልኩ ሁሉ ሃይማኖታቸውን ትተው የሮማውያንን ጣዖት ያምልኩ፤ እምቢ ካሉ ይገደሉ ብሎ አገዛ ነበረ። በዚያን ጊዜ ሮማውያን ይገዙት በነበረው ሰፊ ሃላም ውስጥ ይኖሩ ከነበሩት ክርስቲያኖች ውስጥ ብዙዎች ጣዖት ከማምለክ ሞትን ስለመረጡ ሲነገር በሚያስቅቅ መንገድ ተጨፈጨፉ።

በዚያን ጊዜ ዘመኑ 276 ዓ. ም. ነበረ፤ በኋላ የመጡ የቤተ ክርስቲያን ባለሥልጣኖች የሚቀጥለውን ዓመት የአንድ ዓውደ ቀመር መጀመሪያ አድርገው ዓውደ ቀመሩን “ዓመተ ሰማዕ(ታ)ት” አሉት። ዘመኑም እንዲገባሚ ዓውደ ማኅተም (የ76 ዓመቱ ዓውድ) ማለቂያ ስለነበረ ይህ “የሰማዕ(ታ)ት ዓውደ ቀመር” የ“ዓመተ ምሕረትን ዓውደ ቀመር” ለመምሰል አመቺ ሆኖ ነበረ። ዓውደ ማኅተምና ዓውደ ቀመር እንዲህ እኩል ከጀመሩ ሌሎች ዓውዶች ሁሉ ይተባበራሉ። የዓውደ ቀመር ዋናው ቁም ነገር ይኸው ሌሎቹን ዓውዶች ከሱ ጋራ ማስተባበር ነው።

በ276 ዓ. ም. የዓመተ ምሕረት 11ደኛው ዓውደ ቀመር 456 ዓመት ሆኖት ነበረ፤ 6 ዓውደ ማኅተሞች ተፈጽመውበት ነበር ማለት ነው። መስከረም 1 ቀን 277 ዓ. ም. (እገስት 29 ቀን፣ 284 ዓ. እ.) አዲስ ዓውደ ማኅተምና የሰማዕ(ታ)ት ዓውደ ቀመር ጀመሩ። በዚያን ጊዜ የዓመተ ምሕረት 11ደኛው ዓውደ ቀመር 457ተኛ ዓመቱን ይዞ ሲጨርስው አንድ ዓውደ ማኅተም (76 ዓመት) ቀርቶት ነበረ። በዚህ ምክንያት ሁለቱ ዓውደ ቀመሮች አብረው ቢሄዱም፤ በ76 ዓመት ይለያያሉ። ልዩነቱ ዘለዓለማዊ የዓመተ ምሕረት ዓውደ ቀመር በ5500 ቅድመ ክርስቶስ (ቅ.ክ.) ሲጀምር የሰማዕ(ታ)ት ዓውደ ቀመር በ5576 ቅ.ክ. ጀምሮ ነበረ ማለት ነው። የዚያን ጊዜ ወንጌላዊ ማቴዎስ ይሁን እንጂ እንደማንኛውም 457 ዓ.ቀ. ዕለቱ ዓርብ ነው፤ እንደ ዓ. ም. ቀመር መጀመሪያ ማክሰኞ አይደለም። ለምሳሌ ያህል ይኸንን ቅንጭብ ሠንጠረዥ እንመልከት፡-

ዓ. ዓ.	ዓ. ም.	የዓ. ም. ቀመር	የሰማዕ(ታ)ት ቀመር	የሰማዕ(ታ)ት ዓ. ዓ.
6915	1415	531	75	6991
6916	1416	532	76	6992
6917	1417	1	77	6993
6918	1418	2	78	6994

መደብ 4

ታሪክ መዘጋገሚያዎችን አንድ ድርጊት የተፈጸመበትን ዘመን ሲዘግቡ የሚሰጡንን የዘመን ቍጥር “ዓመተ ምሕረት” ብለው ያልፉታል። እኛ መጽሐፎቻቸውን የምንመረምር በኋላ የመጣን ሰዎች የትኛውን ዓመተ ምሕረት ማለታቸው እንደሆነ ተጠንቅቀን ማወቅ እንዳለብን ተናግረዋል። ያለተጨማሪ መግለጫ በ“ዓውደ ቀመር” ሲመዘግቡት ደግሞ ሁለት ዓውደ ቀመሮች (የዓመተ ምሕረትና የሰማዕ(ታ)ት ዓውደ ቀመሮች) ስላሉ የባለ ችግር ይገጥማል። አንዳንድ ጊዜማ (ተሳስተው) የዓመተ ምሕረቱን ዓውደ ቀመር “ዓመተ ሰማዕ(ታ)ት”፣ የዓመተ ሰማዕ(ታ)ቱን ዓውደ ቀመር “ዓመተ ምሕረት” ይሉታል።

የሰማዕ(ታ)ት ዓውደ ቀመር የዘመን ቁጠራ መጀመሪያን ከክርስቶስ ልደት በፊት ከ5500 ወደ 5576 እንደገፋው አይተናል። ሌሎች ግምቶችም እንዳሉ የባሕረ ሐሳብ መጻሕፍት ይናገራሉ። የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን አጽንታ የያዘችው ግን በአቡ ሻክርና በጊዮርጊስ ወልደ ዓሚድ የታሪክ መጻሕፍት ውስጥ የተገኘውን 5500 ዓመት ነው። ለማወቁ ያህል ግን በሳቤላ ግምት 4481፣ በቢዘን 4272፣ በጉንዳ ጉንዲ 4265 የሚል ይገኛል። ታሪካቸውን አልተመራመርኩም ግን በግምት “ቢዘን” የሚለው Byzantium ሳይሆን አይቀርም።

እውነተኛው ዓመተ ሰማዕ(ታ)ት

የኛ ሊቃውንት 277 ዓ. ም.ን የዓውደ ቀመር መጀመሪያ አደረጉት እንጂ ዓመተ ሰማዕ(ታ)ት ማለታቸው ያለምክንያት አይደለም፤ ሰዎችን ያገኙት ከግብፅ ቤተ ክርስቲያን ነው። ክርስቲያኖች ለክርስቶስ ሲሉ ያለቁበትን ዘመን ከፍተኛ ቦታ በመስጠት የግብፅና የሶርያ ቤተ ክርስቲያን ዘመኑን “ዓመተ ሰማዕ(ታ)ት” ብለው የዘመን መቀጠሪያ አድርገውታል። ዛሬ የግብፅ ቤተ ክርስቲያን ታሪክ ስትመዘግብ ጊዜውን የምትሰጠው በሁለቱ ዘመን (በዓመተ ሰማዕ(ታ)ትና በዓመተ እግዚእ) ነው፤ እኛ የምንሠራበትን ዓመተ ምሕረት እትሠራበትም። ግን ለዓመተ ሰማዕ(ታ)ት መነሻ የምታደርገው 277 ዓመተ ምሕረትን (ዓ. ም.ን) ሆኖ ርእሰ ዓውደ ዓመቷ እንደኛ መስከረም 1 ቀን (ቁት/ቶት/ቲቶ 1ቀን) ነው። 277 ዓመተ ምሕረት (ዓ. ም.) 1 ዓመተ ሰማዕ(ታ)ት (ዓ. ሰ.) ነው። ዛሬ ዘመኑ 1992 ዓ. ም. ሲሆን 1716 ዓ. ሰ. ነው። የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያንም የግብፅ ቤተ ክርስቲያንን በመከተል የዓመተ ሰማዕ(ታ)ትን ዓውደ ቀመር ብቻ ሳይሆን አልፎ አልፎ እውነተኛውን ዓመተ ሰማዕ(ታ)ትን ከሌሎቹ የዘመን መቀጠሪያዎቿ ጋራ አያጣመረች ትሠራበታለች። ሆኖም ከአሁን በፊት እንዳስገነዘብኩት፡ በመጻሕፍታችን ውስጥ አንድ ድርጊት የተፈጸመበት ጊዜ በ“ዓመተ ሰማዕ(ታ)ት” ብቻ ተመዝግቦ ካገኘን ምን ማለት እንደሆነ ለማረጋገጥ ተጨማሪ ምርምር ማድረግ ይኖርብናል።

ቄሳር ዲዮቅልጥያኖስ ለምን ከክርስቲያኖች ጋራ ተጣለ?

ይህ ሮማዊ ንጉሥ “ዲዮቅልጥያኖስ” የሚል ስም የወጣለት ሲነግሥ ነው። ከዚያ በፊት ግን አግሪጳ ይባል ነበረ ይላሉ መጽሐፎቻችን። አግሪጳ የተራ ሰው ልጅ ነበረ። ንጉሦቹን ፕሮቡሰንና አውሬሊያንን በውትድርና ሲያገለግል የጀግንነት ስም ሰላተረፈ ንጉሡ ኦማሪያኖስ ሲገደል ወታደሮቹ አግሪጳን ንጉሡ ነገሥት (ቄሳር) አደረጉት። ወዲያው ግን ከኦማሪያኖስ ጋራ ይዛዛ የነበረው ካሪኑስ (ቀውስጦስ) ተዋግቶት ድል ነሥቶት ነበረ፤ ሆኖም ቀውስጦስን የራሱ ሹማምትን ስለገደሉት ንጉሡ ነገሥትነቱ ለዲዮቅልጥያኖስ ጸናለት። ጥቂት እንደቆየ ግዛቱን ከብዙ ቦታ ከፍሎ ለቄስጦንጢኖስና ለጋሌሪዎስ አንዳንድ ግዛት በመስጠት ቄስጦንጢኖስንና ጋሌሪዎስን ያነገሠ (ቄሳር ያደረጋቸው) ይኸው ዲዮቅልጥያኖስ ነው። እነዚህን ሁለት ቄሳሮች ቤተ ክርስቲያን ምን ጊዜም አትረሳቸውም — አንዱን በክፋቱ ሌላውን ክርስትናንና ክርስቲያኖችን የሚወድ ልጅ በመውለዱ።

ዲዮቅልጥያኖስ በቄሳርነት መግዛት ሲጀምር ክርስቲያኖችን አይቃወማቸውም ነበረ። ቢቃወም አንድ ከፋርስ (Persia) የመጣ ሃይማኖትን ከክርስትና ሃይማኖት ጋራ የደባለቁትን የመንክዮስን ተከታዮች (Manicheans) እንጂ አርቶዶክሶችን አልነበረም። ክርስቲያኖችን ማሳደድ የጀመረው በኋላ ነው። ክርስቲያኖቹን እንደዚያ የጨከነባቸው እንደቄስጦንጢኖስ ንጉሥ ካደረገው ከጋሌሪዎስ ጋራ ተጣልተው ኖሮ በጋሌሪዎስ ገፋሪነት (ግፊት) ነው። አምላክ ምሕረቱን ያወረደላቸው የጋሌሪዎስ የንግሥ ጓደኛ ቄስጦንጢኖስ የወለደው ልጅ ያባቱን ስም ይዞ መንግሥቱን ያጠቃለለ ጊዜ ነው። የቄስጦንጢኖስ ልጅ ቄስጦንጢኖስ መንግሥቱን ለማጠቃለል ባደረገው ጦርነት የክርስቲያኖች አምላክ እንደረዳው ሰላሙን ሰደታቸውን አቁመላቸው፤ እሱም በክርስትና ሃይማኖት ተጠምቆ “ርቱዓ ሃይማኖት” (ባለቀጥተኛ ሃይማኖት)፣ “አርቶዶክስ” ተብሎ ለቅዱስነት በቅቷል። አንዳንድ የኢትዮጵያ ንጉሦች (ለምሳሌ፡ ዘርአ ያዕቆብ) በሱ ስም ተጠርተውበታል። በስሙ ያልተጠሩበትም ለቤተ ክርስቲያን በጎ ሥራ ሲሠሩ በአድናቂዎቻቸው ዘንድ “ርቱዓ ሃይማኖት” ከመ [=እንደ] ቄስጦንጢኖስ” ተብለውበታል። እዚ ዘርአ ያዕቆብም ቄስጦንጢኖስ ከመባል አልፎ ራሱን ቄስጦንጢኖስን ለመሆን ቄስጦንጢኖስ ይሠራው ነበር የሚባለውን ሁሉ ይሠራ ነበረ።

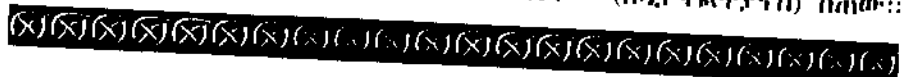
ዲዮቅልጥያኖስና ክርስቲያኖች ለምን እንደተጣሉ የኛ ቤተ ክርስቲያን የሰጠችው ምክንያት አጋማሾቹ የሚባል ታላቅ የክርስቲያን መምህር (ጳጳሱ Casius/Gasius ይሆን?) ገንዘብ (ጉቦ) በመውደዱ በሠራው ኃጢአት ነው ትላለች። የዘመን ሐሳብ ቊጥር እንዳይሰለጥን በማለት ታሪኩን ትንሽ ባረጀ አማርኛ ካቆየልን ከአንድ የብራና መጽሐፍ ውስጥ ቀድቼ (የአሁኑ ትውልድ እንዲረዳው ስል በጥቅስ ምልክትና በቅንፍ እያብራራሁ) እነሆ ከዚህ ቢታች አቅርቤዋለሁ።

ከዚያ ኋላ ኦማሪያኖስ ቢሞት “ማን ይንገሥ” ቢሉ “ቀውስጦስ እስኪመጽ ድረስ (እንቱ) ፍጥርብያ ትንገሥ፤ ቀውስጦስ በመጽ ጊዜ (እሱን) እናነግሳለን” ብለው መክፉ። ፍጥርብያም ወደደቺ [=በነገሩ ተስማማች]። እርሷም ነገሠች። “ሲኾን ጢስ ነካኽ” አለችና አግሪጳን አገባቺው፤ (ከሷ ጋራ) አነገሠችው። ቀድሞ ፈቲው ነበረባትና [=አግሪጳን አሸከሯን ትመኘው ነበረና] ያሰበችውን አደረሰች።

ከዚያ ኋላ እርሷ ነግሣ ባርያዋን አንግሣ ስትኖር የቀደመ ጸላታቸው የኦማሪያኖስ ልጅ ኒጎሚዶስ የሚሉት ያባቱን መንግሥት ነገሠ። እርሱ ጸር አብዝቶ መጸባቸው። እርሳቸውም [=እነሱም] ምን ጸር መጸብን አሉና አስከትተው [=ጦር ሰብስበው] ስመ መንግሥት ዲዮቅልጥያኖስን አንግሠው [ጦርነት] ሄዱ።

ከዚያ ኋላ ቢዋጉ የኦማሪያኖስን ለጃቺ [=ልጆች] ድል ነሥተው፡ ንጉሡን ማርከው፡ ምሥራቃዊ ቱዎድሮስም የጥንት አርበኛ ነው፡ ያንን ንጉሡን ኒጎሚዶስን ከፈረሰ ላይ ገጥሞውን ይዞ ሳያርደው ወስዶ ለንጉሡ (ለዲዮቅልጥያኖስ) ሰጠው።

እርሱም አይቶ ያሥራ ሁለት ዓመት ልጅ ነበረና መልኩ ቢያሳዝነው “ይህን አይገድለውም፤ መጽሐፍ አስተምህረው” ብሎ ለአባ አጋግሮሰ ሰጠው።

አባ አጋግሮሰም ሲያስተምህረው ሰዎች [= ሰዎች፣ የኢግሚዶስ ዘመዶች] ከጽርዕ ሀገር [ከግሪክ አገር] መጽተው “ሞተን፣ ተማረከን” [= ሞቷል ወይስ ተማረኳል?] ሲሉ ቢያስጠይቁ “ተማርኳል እንጂ አልሞተም” አልዋቸው። ከዚያ ኋላ “ወዴት አለ” ብለው ቢያስጠይቁ “አከባ አጋግሮሰ ሰጥቶታል” አልዋቸው።

ከዚያ ኋላ ወርቅ [= ጉባ] እንስዋህ ብለው ሲላሳኩ አባ አጋግሮሰም ወርቅን ቢያሳዩት [= ቢያጓጉት] “እስኪ ወርቁን አንጹ” [= አምሱ] አላቸው። እርሳቸውም ወርቅ ግምጃም በግመል ጭነው ሰደዱለት። እርሱም የወርቅና የግምጃን ብዛቱን ቢያየው ዘነጋ [= ሰከረ]፤ “ስርዋ ለኃጢአት አናቅሮ ንዋይ” (የኃጢአት ስራ፡ ምንጪ፡ ገንዘብ መውደድ ነው) ያለው መጽሐፍ እንዳይቀር።

ከዚያ ኋላ እርሱም (ልጁን) ሰጣቸውና ወሰዱት። ይህን ነገር፡ አባ አጋግሮሰ (ልጁን) እንደሰጣቸው፡ (ዲዮቅልጥያኖስ) አልሰማም ነበረና ዳግመኛ ተመልሶ ሄደ። ጸር አስከትቶ ቢዋቱ እንደ ወትሮው እጅግ ገደለ፤ ማረከ። ምሥራቃዊ ቴዎድሮስም እንደቀደመው [= እንደበፊቱ አገኘና ማረከው ኒግሚዶስን። ኋላም አወቀውና “ቀድሞ ማርኬህ አልነበረም አንተ?” አለው። “አዋን [= አዎን] ማርከኸኝ ነበረ፤ ሰዎች በወርቅ ተቤገርተው ወሰደው አነገሡኝ” አለው።

ከዚያ ኋላ ምሥራቃዊ ቴዎድሮስም “ቀድመን ማርከን ለአባ አጋግሮሰ ሰጥተነው የነበረ ሕፃን ንጉሥ ሰዎች ወርቅ ሰጥተው ወሰደው አነገሡኝ ብሎ አለኝ። የመጻብን [= ጦር ያነግብን] እርሱ እንጂ ነው [= ለካ እሱ ኖሯል]” አለና ለንጉሡ ቢነግረው፡ “እርሱም እስኪ አምጸው” አለውና ወሰደ ሰጠው። እርሱም ቢመረምረው እንደቀደመው [= እንደበፊቱ] ነገረው።

ያነግዜ እርሱን ሰወረና [= ደበቀና] አባ አጋግሮሰን “እስኪ ያነን ሕፃን ሰደድልኝ፤ ለምዶም እንደሆን አየውና [= እንዳያው]፤ የተማረውን እጠይቀውና [= እንድጠይቀው]” ሲል ላከበት። አባ አጋግሮሰም “ሞተ እንጂ [= ምነው ሞቶ!]” ሲል ላከበት። “አልሞተም፤ ግዱንም [= እንደምንም ብለህ] ሰደድልኝ” ሲል ደግሞ ላከበት። (ደግሞ ሞቷል ቢለው፤) “በኃ [= እሺ] ሞተስ አልኸኝና [= ካልኸኝ] ወዴት ቀበርኸው” ቢለው እርሱም “የሶስት ቀን ሬሳ እፍልሼ አሳያለሁ” አለ።

“ይህንንስ አልኸኝና [= ካልኸኝ] እስክታሳየኝ ድረስ ቀድሜ በወንጌልና በመስቀል አምልህለሁና [= አስምልሃለሁና] እስካምልህ ድረስ ግዱን ሞተ ካልኸኝ አሁንም ማል” አለው። “ወንጌሉም መስቀሉም ያጥፉኝ” ብሎ ማለ። “አሁንም በአቅርንተ ምሥዋዕ [= በቀርባን] አምልህለሁና ቀርባን አሰርተህ ቆየኝ፤ አንተም እኔም እንድታቈርቡኝ” አለና ሄደ።

ኋላም ቀርባን አሰርቶ ቆየው ... “በል ማል” ቢለው ፈርቶ በድፍረት ማለ። ዲዮቅልጥያኖስም “(እንዴት አምላክ) ቶሎ ብሎ አልቀወፈውም” ብሎ ተቆጥቶ “ይህ ቀርባን አይረግ [= እግዚአብሔር አይቀበለው]” ብሎ ወጽቶ ሄደ።

ከዚያ ኋላ ዝግን ሸላሚ [= አንጥረኛ] አስመጥቶ ወርቅ አስፈልቶ (የአጋግሮሰን) አፋን በጉጠት አስከፍቶ “ዘአፍቀርከ ወርቀ አመስሐከ ወርቀ” (ወርቅ የምትወድ ሆይ፡ ወርቅ አበላሃለሁ) አለና አጠጣው። አባ አጋግሮሰም የወደደው ወርቅ ልቡን ገምሶ ገደለው።

(ዲዮቅልጥያኖስ) ያነግዜውን “አይሰማ ታቦት” አለና ቤተ ክርስቲያኑን እቃጽሎ ታቦቱን ፈልጾ፡ “አብያተ ክርስቲያናት ይትዓወዋ፡ አብያተ ጣዖታት ይትረጋዋ” (ቤተ ክርስቲያኖች ይዘጉ፤ ቤተ ጣዖቶች ይከፈቱ) ብሎ አዋጅ ነገረ።

ዲዮቅልጥያኖስ “አብያ ክርስቲያናት ይትወጃዋ...” ያለውን ዓዋጅ ቄስጠንጢኖስ “አብያተ ክርስቲያናት ይትረገዋ...” (ቤተ ክርስቲያኖች ይከፈቱ...) በሚል ሌላ ዓዋጅ ስለሸረው፡ ከዚያም ቀጥሎ ታላቁን የኒቅያ ጉባኤ (ጸሎተ ሃይማኖትን የሰጠንን፤ የኦርዮስን ክሕደት ያወገዘልንን ጉባኤ) በ317 ዓ.ም. ስለሰበሰበና የኦርቶዶክስ ሃይማኖት እንዲጸና ስላደረገ ቤተ ክርስቲያኖችን በታላቅ አክብሮት ታስታውሰዋል። የናቱን የንግሥት እሴኒንና የሱን ታሪክም ከዚህ በታች በተቀዳው ጣፋጭ ዘገባ ታስተምረናለች። (“ታሪኩ” አንድ ሺህ ከአንድ ሌሊት ከሚባለው የፋርስ ተረት የተወሰደ ቢመስል አንገረምም።)

✠✠✠

የዚህስ የቄስጠንጢኖስ ብሔረ ሙላዱ (የትውልድ አገሩ)፤ ጥንተ ነገዱ እንደምን ነው? ቢሉ፡ አባቱ የቦራንጥያ (Byzantium) ሰው ነው፤ ቀኑንስጣ ይባላል፤ አረማዊ ነው። እናቱ የሩህ (Edessa) ሰው ናት፤ እሴኒ ትባላለች፤ አይሁዳዊት ናት። “አባቱ የቦራንጥያ ሰው አረማዊ ከሆነ፤ እናቱ የሩህ ሰው አይሁዳዊት ከሆነች፤ እንደምን ተገናኝተው ወለዱት?” ቢሉ የተገናኙበትን ምክንያት ከዚህ ይናገራታል።

እሴኒ ተርቢኖስ የሚባል ነጋዴ ባል ነበራት። በሀገራቸው ንግድ ሲሄዱ አምስት ስድስት ዓመት ኑረው ይመለሳሉና ሰው እንዳያያት፤ ፀሐይ እንዳያገኛት፤ ግምብ ሠርቶ የምትረዳት አንዲት ገረድ አድርጎ ትቷት ሄደ። ባምስት ዓመት በስድስት ዓመትም ቢሉ ነጋድያን ተመለሱ፤ ከማዕበል ከሞገድ ድነው፤ ከባሕር ወጡ፤ የብስ ረገጡ።

ነጋዴዎች “እኛስ በእግዚአብሔር ቸርነት ከማዕበል ከሞገድ ድነን ከባሕር ወጣን፤ የብስ ረገጥን፤ በዚህ በረጃም ጊዜ ውስጥ ሚስቶቻችን ሌላ ሳይወዱ ሳይለምዱ ብናገኛቸው መልካም ነበረ” ሲባሉ፡ ባልዋ ተርቢኖስ ሰማ። “እኔስ እንኳን ከማዕበል ከሞገድ ዳኘኩ እንጂ በንዲህ ያለ ነገር ሚስቴን አልጠረጥራትም” አላቸው። ከነዚህ አንዱ “ያንተ ሚስት ከሔዋን ልጆች ልዩ ናትን? ሴቶች ቦታ ባያገኛቸው፤ ሰዓት ባይገጥማቸው ነው እንጂ ቁም ነገር አላቸውን?” አለው። “በዚህስ አልጠረጥራትም” ሲል ስለሚስቱ ስለእሴኒ ጨዋነት በሙሉ ልቡ ተናገረ። ከነሱ አንዱ “እኔ ሄጄ ተገናኝቻት ወድጃት ወዳኝ ብመጣስ?” “ባትመጣስ?” ተባብለው በወረታቸው (በሸቀጣቸው) ተወራረዱ።

ሄዶ የመንደሩን ሰዎች “ከተርቢኖስ ሚስት አገናኜኝ” አለ። “እዚያስ ስንኳን ሰው ፀሐይም አያያት” አሉት። “ባይሆን ከገረዱቱ ጋር አገናኜኝ” አላቸው። አገናኜት።

“ከሩቅ አገር የመጣ ሰው ልገናኝሽ ይልቃል ብለሽ ለእሌኒ ንገራያት” አላት። “ግብረኛም አይደለ። አታደርገውም” አለችው። “ግድ የለም ንገራያት” አላት። ሂዳ ነገረችት። በቁጣ፡ “ወትሮን (ሆነ) ዛሬ እንዲህ ያለ ግብር ታውቁብኛለሽ?” አለችት። ሂዳ “አልሆነልህም” አለችው። “ይህን ያህል ብዙ ወርቅ እስጥሻለሁ በያት” አላት። ገብታ ነገረችት። ተናድዳ፡ “የተርቢኖስን ምሽት በከብት (በገንዘብ)” ብላ ትፈትልም ትሰፋም ነበረ ቢሉ በያዘችው መታቻት፡ ደማች፡ ደሟን እያዘራች ሂዳ፡ “አይሆንም ስለህ አስመታኸኝ፤ ሂድልኝ” አለችው። በዚህ ጊዜ ተንኮል አስቦ፡ “ይህን ወርቅ ላንች እስጥሻለሁ፤ ሁለቱ የሚያውቁት ሌላ ሰው የማያውቀው አንዳች ነገር እንዳለ አምኞልኝ” አላት። “ይህንስ አደርግልሃለሁ፤ ሂድና ነጋድያን መጡ፤ ከባሕር ወጡ፤ የብስ ረገጡ እያልክ ባደባባይ አውራ” አለችው። ይህን አወራ። ሰው ሁሉ ሰማ።

እመቤቷ ዘንድ ገብታ “ነጋድያን መጡ፤ ከባሕር ወጡ፤ የብስ ረገጡ አሉ፤ ራስሽን አትታሽሚም? ጠጉርሽን አታበጥሪም? ገላሽን አትታጠቢም? ሽቱንስ አትዘግቢም (አታርከፈከፈም)?” አለችት። “ሁሉንስ የምታደርግልኝ አንቺ አልነበርሽም!” አለችት። የሚያስፈልገውን ሁሉ አቀረበችላት።

እሷም አትክልት መካከል ገብታ ስትታጠብ ከደረቷ እንደነሽ ጠጉር ያለ ነበረባት፤ ተርቢኖስ በዚያ ዕንቁ አስርቦት ነበር። እንደም (ወይም)፤ በሐር ገመድ አድርጎ ዕንቁ ከደረቷ አስርባት ነበር። ሌሊት እየተያዩ ተድላ ደስታ የሚያደርጉበት ነው። ልትታጠብ አውጥታ አኖረችው፤ እዚያው ዘንግታው ገባች። ገረዲቱ ወስዳ ለነጋዴው ሰጠችው፤ ይዞ ሄዷ።

ተርቢኖስ “እንደምን ሆነህ መጣህ?” አለው። “ወድጃት፤ ወዳች፤ ለምጃት፤ ለምጃች መጣሁ” አለው። “አብለህ (ወሽትህን)” አለው። “ይኸውልህ” ብሎ ዕንቁን ሰጠው። “የሞኝ ሚስት በምልክት” እንዲሉ፤ ተርቢኖስ “ልዋል ልደር፤ ልመርምር” ሳይል፡ “ቢደርስባት ነው እንጂ ይህን ማን ይሰጠው ነበር!” ብሎ ወረቱን ለቀለት ሄደ።

ከቤቱ ገብቶ ያዘን ይቈረቁር ጀመር። እሌኒ ሁኔታው ግራ ቢገባት እንዲህ ስትል ጠየቀችው፡ “ወትሮ ስንኳን ይኸን ያህል ዘመን ኑረህ መጥተህ ወጥተህ ስትመለስ ብዙ ታጫውተኝ ነበር። ባልንጀሮችህ ተድላ ደስታ ያደርጋሉ፤ አንተ ታዝናለህ፤ ምን ሁነሃል?” ሲመልስላት “እነሱ ከነወረታቸው ገብተው ነው፤ እኔ ግን አምስት ስድስት ዓመት የለፋሁበትን ወረቱን ማሰባል ሞገድ ተነሥቶ አሰጠመብኝ፤ ምን ላድርግ? እኔ ያላዘንኩ ማን ይዘን!” አላት። እርሷም የተማረች ናትና ከመጽሐፈ ኢዮብ ትጠቅስበታለች፤ “እግዚአብሔር ወሀበ ወእግዚአብሔር ነሥእ” (እግዚአብሔር ሰጠ፤ እግዚአብሔር ነሣ) ይላል። ያየውን ቢነሣን ያላየውን ይሰጠን የለምን! ያንተ አምሳ ስልሳ፤ የኔ አምሳ ስልሳ ዘመድ ቢኖረን ከነዚያ ተበድረህ እንደቀደመው ትነግዳለህ፤ ምን ያሳዝንሃል?” አለችው።

“እኔስ አሰድርበት በነበረው አገር ተበድረ፤ በከበርኩበት አገር ተዋርጄ አልኖርም፤ ወዳገሬ እሄዳለሁ። አንቺን ግን ሁሉ ያከብርሻል፤ ሁሉ ይወድሻል፤ ከወደድሽው ኑሪ” ብሎ በነገር ይነካታል።

እርሷም ክርስቶስ “በእሲ ወበእሲት አሐዱ አካል፤ ዘእግዚአብሔር አስተዋመረ ሰብእ ኢይፍልጥ (ባልና ሚስት አንድ አካል ናቸው፤ እግዚአብሔር ያጣመራቸውን

ሰው አይለያየቸው) ይል የለም፤ አንዱ አካል ሲሄድ አንዱ አካል ይቀራልን? እኔስ ወዴት አቀራለሁ?” አለችው። ከወደድሽማ ብሎ በሣጥን አድርጎ በግመል ጭኖ ይዟት ሄደ።

በሀገራቸው በመሬት ከሚሄዱበት በባሕር የሚሄዱበት ይበዛልና ከባሕር ደረሰ። መርከብ ተከራይቶ ይዟት ገባ። ከጥልቅ ባሕር ሲደርስ መንፈስ ቅንዓት ተነሣበት። “ምንው እሌኒ ሳምንሽ ከዳሽኝ፤ ሰወድሽ ጠላሽኝ?” አላት። “አንተን ክጂ ማንን ሳምን? አንተን ጠልቼ ማንን ሰወድ?” አለችው። “ይኸውልሽ” ብሎ ዕንቁን ሰጣት። “ይህስ እውነት ነው፤ የሰጠኸኝ ገረድ ልገናኝሽ የሚል ሰው አለ ብላ ነገረችት፤ አይሆንም አልኋት። ከተክል መካከል ገብቼ ስታጠብ ዕንቁን አውልቁ አኑራው ነበረ፤ ረስቼው ገባሁ። እርስዋ ወስዳ ሰታዋለች እንጂ ስንኳን ግብሩን መልኬን አላየሁትም” አለችው።

“ዘግብርኪ ለይትሉኪ፤ ወያድኅንኪ (ይህ ሥራሽ ይከተልሽ፤ ያድንሽም)፤ ሥራሽ ይግደልሽ፤ ሥራሽ ያድንሽ” ብሎ ገፍቶ ከባሕር ጣላት።

መንፈስ ቅዱስ መጋቢ፤ መልአኩ ቀዛፊ ሁነው ከባሕር አውጥተው በበራንጥያ ወደብ አኖሯት። ቍንስጣ ከባሕር ዳር ነበረ። ስለምን ቢሉ፤ “አኬድክ ውስተ ባሕር አፍራሲክ” (ፈረሶችህን ከባሕር ውስጥ አስኬድህ፤ አስገራህ) እንዲል፤ ፈረስ በቅሎ ለማስገራት፤ አንድም (ወይም) ዓሣ ለማሥገር፤ አንድም ነጋድያንን ሊያስቀርጥ፤ አንድም አዞ፤ ጉማራ፤ ዓሣ አንበሪ ያመልክ ነበርና ለማምለክ።

ቍንስጣ ሣጥኑን አይቶ ማዕበል ሞገድ ከነጋድያን ነጥቆ ያመጣው ነው ብሎ አስመጥቶ ከፍቶ ቢያይ እንደ ፀሐይ የምታበራ ሴት ወይዘሮ አገኘ። “የክርስቲያን እመቤት እግዝእትን ማርያም የሚሉሽ አንቺ ነሽን?” አላት። “እኔስ የእግረን እጣቢ፤ የገረዳን ገረድ አላህልም። ወራት የባሰኝ (ጊዜ የነደለብኝ)፤ ቀን ያዋረደኝ ልጅገረድ ነኝ” አለችው።

አሕዛብ ለፈቲው (ለወሲብ) አይቸኩሉምና መንፈቅ የውስጥ ርስሐት (የውስጥ ቁሻሻ) የሚያጸራ ሽቱ እያጠጣ፤ መንፈቅ የአፍኦ ርስሐት (የውጪ ቁሻሻ) የሚያጸራ ሽቱ እየቀባ አኖራት። ከዚያ በኋላ ተገናኝት፤ ቈስጠንጢኖስ ተፀነሰ፤ ተወለደ። ባባቱ በቍንስጣ ቈስጠንጢኖስ ተብሏል።

ይህ የንግሥት እሌኒ ታሪክ ከውጭ የደረሰን ከእውነተኛው ታሪክ ብዙ ነገር ተጨምሮበት መሆኑ ግልጽ ነው። እኛ ደግሞ በራሳችን አስተሳሰብ እንተርክዋለን። በተለየ ከዚህ በታች ያለው ታሪክ ከፍ ያለ ኢትዮጵያዊነት ይታይበታል። ከውጪ የደረሰን ታሪክ እሌኒ ከባሕር የጣላትን ባሏን እንደገና ማግኘቷንና በበደሉት ላይ “ኢትዮጵያዊ ፍርድ” እንዳስፈረደችባቸው አይናገርም። ይኸንኛውንም ከፍል ማብራሪያ እየጨመርኩ እንዳለ በደራሲው አማርኛ አቅርቤዋለሁ።

የእሌኒ ባል ተርቢኖስ ተመልሶ ወደቤቱ (ወደሀገሩ) ሄደ። እስከ ባሕር ዳር ደርሶ በመርከብ ሸኜት። እርሱም ሀገሩ ደረሰና “ምሽቱም ሞተች፡ ቀማኞቹ ተነሥተው ገደሉብኝ። እኔም ግድ አመለጥሁ፤ ቀብሬያት መጸሁ” ብሎ በቀማኞ አመሆኘ።

እሌኒንም ባሕሩ እስከ ዕመቁ አደረሰና አነሣት (አንሳፈሩት)። ከዝያ ጓላ በባሕር ላይ ስትሄድ እንበለ (ያለ) መርከብ ፤ ወርሃ መልእክ ሲጠብቃት ሲመግባት ተቀመጠች። ከዚያ ጓላ ሀገረ ፅርዕ (ግሪክ) አደረሳት።

ያነግዜ እግዚአብሔር ያለው ነገር እንዳይቀር ንጉሠ በራንጥያ ዘስሙ ቀንስጣ የፅርዕ ንጉሥ ነበረ፤ ከዝያ ዘንድ (በዚያን ጊዜ) ግን የቀንስጣ ሚስቱ ሙታለች። የማንን ንጉሥ ልጅ ላግባ ብሎ ሲል ሲያሻሽል (ሲያማርጥ) ነበረ። ከዝያ ጓላ ከባሕር ወረደ፤ ዕለተ ቀኑን አግብርታቱን (አሸከሮቹን)፤ ጨዋቹን (ወታደሮቹን)፤ መኳንንቱን አስከትቶ ወረደ። ከባሕር ዳር ተቀምጦ ፈረሰ ሲያሳውት፤ መረብ ሲያስጥል፤ ሣጽን በባሕር ላይ ሲያረገርግ መጸ። “ምንድን ነው? ግንድ ነው” ብሎ ቀረበ ወደርሳቸው። “ዋነተኞች ገብታችሁ ያዙ” አለ። ገብተው ቢይዙ ሣጽን ሆነ። ወስደው ለንጉሡ አሳዩ። “እስኪ ክፈቱ” አለና ቢያስከፍት መልካማ ቁንጥ፤ ከዝያው መልኳን ደም ግባቷን አየና “እንግዲህ ይህችን አግብቼ አንግሼ እኔ በዚህ ዓለም ነግሼ እኖራለሁ” አለና በልቡ እጅግ ደስ ፈቅ አለው፤ አሕዛብ ሞትን አይዘከሩምና።

ከዝያ ጓላ በፈቃድ ሥጋ ልገናኝሽ ቢላት “አንተ አሕዛብ ነህ፤ እኔ አማኒ ነኝ፤ እንዴት ይቻላል?” ብትለው፤ “ለዚህስ ነገር አንቺ የወደድሽውን ነገር እወድልሻለሁ” አላት። እርሷም እንዲህስ ከሆነ አለቺና ከገላዋ ደም በጥታ አቀመሰችው። “እስከ ክርስትና ድረስ እምነት ይሁንልህ” አለችው። ከዚያ ጓላ በፈቃድ ሥጋ ቢገናኝ ቁስጠንጢኖስ ተፀንሶ ኃደረ። ያነግዜ ለሁሉ ደስ አለው። ቢወለድ (ሰሙን) ቁስጠንጢኖስ አሉት። ጓላም በተወለደ በ፲፱ ዓመት አባቱ ንጉሥ ቀንስጣ ሞተ። ልጁ ቁስጠንጢኖስ ነገሠ፤ ፍርድ ዐወቀ። ለሰው እጅግ አነጋገሡ በጀ።

ከዝያ ጓላ “ቁስጠንጢኖስ፤ በዝ ትመውዕ ፀረክ” (ቁስጠንጢኖስ ሆይ፤ ጠላትህን በዚህ ታሸንፋለህ) ብሎ በአየር ነገር አየ። ነገሩን አላወቀም የሕፃን ነገር ሆነና። ከዝያ ጓላ “እሌኒ ርእየት በሕልማ ከመዝ ይብል ላቲ ሐራ ገበ ሀገረ ኢየሩሳሌም ወእርእይ መስቀሎ ለኢየሱስ ክርስቶስ፤ ወመካናተ ቅዱሳተ፤ ወትምህርታተ (ወትእምርታተ?) እግዚእን ኢየሱስ ክርስቶስ” (እሌኒ በሕልሟ እንዲህ የሚል አየች “ወደ ኢየሩሳሌም ከተማ ሂጂና የኢየሱስ ክርስቶስን መስቀል፤ ቅዱሳት ቦታዎችንና የጌታችን የኢየሱስ ክርስቶስን ትምህርቶች (ምልክቶች?) ሁሉ አሳይ”) አለ።

ጓላም ይህን ነገር ለቁስጠንጢኖስ ነገረችው። እርሱም የቀደመ ነገሩን ልብ አደረገና ሂጂ አላት። እርሷም ሂጂ ምስለ ሠራዊተ ወልዳ (ከልጇ ሠራዊት ጋራ)። ቀን በፀሐይ ብርሃን ሌሊት በፋና ገሠገሠች፤ በመስከረም በ፲፮ ቀን ስትሻ ስትመረምር በየሀገሩ ስታድር እስከ ኃልጎታ ደርሳ ሹሙን ቁስ ገበዙን አስራ ብታስመረምር። “እኛ ቢሆን አናውቅም፤ ከአዕሩግ (ከሽማግሌዎች) የሰማነው ግን ከጉድፍ መጣያ ሲሉ ነው” ብለው ተመረመሩ (ለምርመራው መልስ ሰጡ)። እንዲት አሮጊት ቢመረምሩ “ከበር ሚዳ ጉድፍ ነው” ስትል ተመረመረች። ጓላም እሌኒ ቁስ አስመጽታ ጫን ዕጣን አስወገረችና (አሳጠነችና) ቀኖና አስያዘች፤ እርሷም ያዘች። ዕጣን ቢወግሩ አየር ወጽቶ

ተመልሶ በመስቀል እራስ ላይ እንደቀሰተ ደመና ተተክለ። “ተተክለ ገበ አንጻረ መስቀል፤ ወሰገደ ጢስ ወባረክ” (ጨሱ መስቀሉ ወዳለበት አንጻር ተተክሎ ሰገደ፤ ባረከም) እንዳለ መዝገበ ያሬድ (የያሬድ ድን)። ጓላም ጢስ ከተተክለበት ብታስምስ በ፲ ክንድ የፀጋማይ (በግራ የተሰቀለው ሌባ) መስቀል ተገኘ። የዕውር ቢያብሱ አላበራም አለ። የሐንካሳ ቢያብሱ አላረታም አለ። ለለምጽም ቢያብሱ አላነጸም አለ። ለድውይ ቢያብሱ አልፈውስም አለ። ሙት አላነሣም አለ። “ደግማቺሁ ማሱ፤ የጌታዬ መስቀል አይደለውም” አለችና ደግሞ ብታስምስ በ፲ ክንድ የየማናይ (በቀኝ የተሰቀለው ሌባ) መስቀል ወጸ። እንዲያው (እንደዚያው እንደሌላው) አልፈውስም፤ ሙትም አላነሣም አለ።

ደግሞ ብታስምስ ፲ ክንድ ታላቅ ደንጊያ ተገኘ። ደንጊያን አውጽተው ደግሞ ቢምሱ ፲ ክንድ የክርስቶስ መስቀል ተገኘ። ከዝያ ጓላ አውጽተው ለሙት ቢያስነኩ ሙት አነሣ፤ ድውይ ፈወሰ፤ ለምጽ አነጻ፤ ዕውር አበራ፤ ሐንካሳ አረታ። ያነግዜ “ይህ የጌታዬ መስቀል ነው” አለችና ያሬድ እንዳለ “የበበት የም እሌኒ፤ አጽሐስት በእገረሃ፤ ወጠፍሐት በእደዋሃ፤ መስቀል ኃይልን፤ መስቀል መድኃኒት ነፍስን” (ዛሬ እሌኒ ዘመረች፤ በእግሯ ረገጠች፤ በእጇም ጸፋች፤ መስቀል ኃይላችን ነው፤ መስቀል የነፍሳችን መድኃኒት ነው) ብላ ስትል ረገፀች። ከዝያ ጓላ ከልጇ ዘንድ የምስራቹ ላከች። ቁስጠንጢኖስም አልተጠመቀም ነበረና ተጠመቀ።

እሌኒም ሀገር ስትዞር ስታሻሽል (ስታማርጥ) ሄደች። ሀገረ ሮሃ ደረሰች። ደርሳ ብታስብ “ይኸው የጥንት ሀገሬ አይደለውምን?” አለች። ከባሕር በወጸች በ፲፭ ዓመት የቀደመ በደል ትዝ አላትና ጓላ ብታስጠይቅ “እገሌ ጳጳስ ከዚህ አለ” ቢሏት ሰላምታ ላከችበት። “ምን ሰው ናት?” ቢል “እሌኒ ንግሥት የሚሏት የክርስቶስን መስቀል አግኝታ ይዛለች” አሉት። እርሱም ሄደና ካህናቱን አስከትቶ፤ ዕጣን አስወግሮ፤ ተባረከች። “ምነው መጸሺ?” ቢላት “ካንተ መጸሁ በቅድስናህ እባረክ፤ በቃልህ እናዘዝ (እጽናና)” ብዬ አለችው። ጳጳሱም “ተባረኪ” አላት።

ጓላም ወስዶ ከቤቱ አስገባት፤ ሶስት ቀን ለመንግሥት በሚገባ መስተንግዶ አስተናገዳት። በሶስተኛው ቀን ጳጳሱን እንዲህ አላቸው። “በቅድስናህ ትፈርድ ዘንድ ልጠይቅህ፤ እገሌ የሚባል ሶርያዊ ነጋዴ በሕይወት እንዳለ ሰው ልከህ አስመጸው። በአንተና በሀገሩ ሰው ሁሉ ፊት የምፋረደው ጉዳይ አለኝ።” ጳጳሱም “አዋን፤ በሕይወት አለ። በደገና ይኖራል” አላት። ሰው ልክ አስመጸው። እሷ ወዲያው በወቀችው፤ ሞኝ ግን ማን እንደሆነች አላወቀም።

ከዝያ ጓላ እሌኒም ጳጳሱን “በቅድመ ካህናት ወሕዝበ ሀገር (በካህናቱና በገሠሬው ሕዝብ ፊት) ጠይቅልኝ” አለችው። እርሱም ጠየቀው፤ “እንዴት ትኖራለህ? ምሽት አለኸን። የለኸምን?” አለው። ነጋዴውም “እንዴት የተባረከች ምሽት ነበረችኝ፤ ሰደት ቢመጸብን ስንሄድ ቀማኞቹ ቢነሡብን እኔ ሼሺቼ አመለጥሁ፤ እርሷንም ገደሉብኝ። ጓላም ቀብሬያት ሀገሬን ተመለሰሁ” አላቸው። “ሰሟ ምነው?” አሉት። “እሌኒ ቡርክት” አላቸው። እሌኒ ንግሥትም “ያንን የቀደመ ምግባርኸን አልተውኸምን?”

አለቺና “እውነት ነገር ብትናገር ትጸድቃለህ፤ ሐሰትን ብትናገር አንተ ትጠፋለህ” አለቺው። “ተናገር ጥቁ እስመ ብእሲትከ ኢሞተት” (እርግጡን ተናገር፤ ሚስትህ አልሞተችም) አለቺው። ያነግዜ ሰማና ነገርዋን እጅግ ደነገወ። ምሽቱ እንደሆነቺ አላወቀም ነበረና። ጓላ ግን ሲላት “እውነት ነው፤ እመቤቴ፤ በንጉሥ፤ በጳጳስ፤ በካህናት ፊት ሐሰትን እናገራለሁ፤ እግዚአብሔር ከገለጸልሽ ምግባራን፤ ምሽቴም አልሞተችም” አለና ከጥንቱ እስከ ተፍጻሜቱ ነገራቸው። ነጋዴ እንደነበረ፤ ከባልንጀራው እንደ ተባባለ (እንደተወራረደ)፤ እሊኒም ከባሕር እንደ ሰደዳት ነገራቸው።

ያነግዜ እሊኒ ንግሥት ሰምታ “እግዚአብሔር ይክበር ይመስገን፤ እውነት ነገር ያሰማሽን” አለቺና “በውነት አየኋት፤ ተናገርኋት፤ ከጸገርዋ ነቅፄ አመጸሁ ብሎ ወርቅህን (ሀብትህን) ሰጠኸው?” አለቺው። “አዋን፤ እመቤቴ” አላት። ንግሥት እሊኒም፤ “ያ ነጋዴ በሕይወቴ አለን?” ብላ ጠየቀችው። “አዋን፤ በሕይወት አለ” አላት። “እስቲ ያንን ነጋዴ አምጹት” አለቺ። ጳጳሱም ያ ሰው ተጠርቶ እንዲመጽ አዘዘ፤ አመጹት። እሷም “ሞት በላይህ ያንግብባል፤ እውነቱን ተናገር። የዚህን ነጋዴ ምሽት እውነት ወዳህ ወደሃት መጸህ?” ስትል ጠየቀችው። ያ መልቲ ነጋዴም “ንግሥት እመቤቴ ሆይ፤ እግራ ከዳጄም አልደረሰ፤ ዓይኔም ከእሷ ላይ አላረፈ። በሌሎቹ ነጋዴዎቹ ፊት ተባብለን (ተወራርደን) ልወዳት፤ ልትወደኝ ብሄድ አልሆንልህ አለኝ። ቢቸግረኝ ገረዲቱን በወርቅ ደልቤ ደረቷ ላይ ካሉት ሶስቱ ጸጉሯ አንዱን ነቅላ ፅንቀኝ ሰርቃ አመጣቺልኝ። ይኸንን ምልክት ይገድ ሄድሁ፤ በነጋዴዎቹ ፊት ያንን ፅንቀኝ ጸገር አሳይቼ ረትቼ ባርያውንም፤ ግመሉንም፤ ወርቁንም፤ ብሩንም፤ ግምጃውንም፤ ሁሉንም ወሰድኩ -- ካንድ ልብስ በቀር” አለ።

ያነግዜ እሊኒ ንግሥት አመስግና “እግዚአብሔር ይክበር ይመስገን ሐሰቱን ያነጸርን (ያሳየህ)” አለቺ። ያነግዜ ያቺ ወስላታ ሴት በሕይወት አለቺን” ብላ ጠየቀች። ያ መልቲ ነጋዴ “አዋን በሕይወት አለቺ” አላት። እሊኒ ንግሥትም “ያቺን ሴት አምጹት” አለቺ። ወስላታዋ መጸች። ንግሥቲቱ ብትጠይቃት የሠራችውን ውስልትና ከጥንቱ እስከ ተፍጻሜቱ ተናዘዘች፤ “እርሱ መጸብኝ፤ አይቻለኝም አልሁት። ወርቅ ቢያሳየኝ፤ ወደ እሊኒ ገብቼ “ባልሽም መጽ፤ ገላሽን የሚያጽብሽ ሰው የለ አልሁና ገላዋን ሳጽባት ከደረቷ ከሶስቱ ጸጉር ሐንዱን ነቀልሁና ከፅንቀኝ ጨምራ ሰጠሁት። እርሱም ወርቁን ሰጠኝና ሄደ። የውነት ነው” አለቺና ተናገረች።

ከዚያ ጓላ እሊኒ ንግሥትም “በተሀብሎ (በውሸት) ነገር ወስደህ ከባሕር ጣልሽኝ። ቤትሽን አጠፋሁ፤ ንዋየ ወርቅሽን ሁሉ ሰጠኸው በሰሚዓ ነገረ ‘ኒጣን’ (የአታላዮች ነገር በመሰማት) አለቺና ‘እኔ ግን እግዚአብሔር በነፍሴ ይፍረድ፤ ከእግዚአብሔር ነገር ሌላ ምንም አላውቅ። ሥራሽ ይከተልሽ ብለህ ከባሕር እንደጣልሽኝ ይኸው ሥራዬ ተከትሎኝ የበረንጥያ ንጉሥ አገባኝ። ከእሱም ክርስቶስን የሚወድ ልጅ ወለድኩ። መስቀሉንም ፈልጌ አገኘሁ፤ አሁን እንግዲህ ቤተ ክርስቲያናትና ገዳማት አሠራለሁ” አለቺና (እንዲህ የሚል) ፍርድን አስፈረደች፤

በነገረ ዓመፃ እንጂ እሊኒስ ያስገደላቸዋል። የነጋዴ ተርቢኖስን

ወርቁን ሁሉ መልስ፤ መላስህ፤ ቀኝ ክንድህ ይቁረጽ። ወስላታዋ ሴት ትኩሮ አመተ (ባርያው ትሁን) አሰኝታ። ወርቁን ሁሉ ለባሷ አስመልላ፤ ከዚያ ጓላ ሀገረ ኢየሩሳሌም ሄደች። ልትሄድ ስትል ጳጳሱ ሲሸኛት “መስቀሉን በምን ወራት አገኘሽው” ብሎ ጠየቃት። “በመጋቢት በ፤ ቀን አገኘሁት” አለችው። እሱም እንግዲህስ (ይህ ዕለት) በዓል ይሁን አለና ዓዋጅ ነገረ።

> <

ኢትዮጵያውያን የእርቶዶክስ ሃይማኖት አባቶቻችን ይኸንን ዛሬ የሚሠሩበትን የዘመን ቁጠራ ዘዴ (ባሕረ ሐሳብን) ያገኙት ከግብፅ ቤተ ክርስቲያን መሆኑን ጠቁሜያለሁ። ኢትዮጵያ በሃይማኖት በኩል ከግብፅ ቤተ ክርስቲያን ጋራ ያላትን የግንኙነት ታሪክ የሚያውቅ በዚህ አይገረምም። ኢትዮጵያ ውስጥ ያልተደረሱትን የግዕዝ የሃይማኖት መጻሕፍት ከውጪ አገር (በተለይም ከመካከለኛው ምሥራቅ) ወደኢትዮጵያ ያመጣናቸው በአብዛኛው ከግብፅና በመጠኑ ከሶርያ ቤተ ክርስቲያን አግኝተናቸው ነው።

ቀደም ብዬ እንደተናገርኩት፤ ሕዝቦች ሁሉ ዘመንን ለመለካትና ለመቀጠር ሞክረዋል። እኛ ዛሬ የያዘነውን የዘመን አቁጣጠር ከግብፅ ቤተ ክርስቲያን ብናገኘውና ከራሳችን ቁጠራ ጋራ ብናስተባብረውም፤ የፋርስ፤ የሮማ፤ የአይሁድ፤ የሀረብ ሊቃውንት ተመራምረው የደረሱበት ውጤት (ፍሬ) ነው።

ዘመን ቁጠራ ለቤተ ክርስቲያን

ቤተ ክርስቲያን ዘመን ቁጠራ ያስፈለጋት በዓላትና አጽዋማት በየዓመቱ የሚውሉበትን ቀን ለማወቅ ነው። ሁለት ዓይነት በዓላት አሉን። ዓይነታቸውን ሁለት ያደረገብን የትንሣኤ ጉዳይ ነው። አንድን በዓል ዓመቱን ጠብቆ በዓመቱ በዚያው ዕለት ማክበር የተለመደ ነው። ለምሳሌ፡ ቅዱስ ሚካኤል የሚከበረው ኅዳር 12 ቀን ነው። ባመት ባመቱ ኅዳር 12 ሲመጣ የሚካኤል ቀን ብለን እናከብረዋለን። ኅዳር 12 ቀን ከሳምንቱ ዕለቶች በየትኛውም (ሰኞ፤ ማክሰኞ፤ ወዘተ.) ሊውል ይችላል። በሆነው ዕለት ቢውል ግድ የለንም፤ ያንን ዕለት የሚካኤል በዓል አድርገን እናከብረዋለን። ትንሣኤን ግን በዚያው ክርስቶስ ከሞት በተነሣበት በእሑድ ቀን እንዲሆን ፈለጉ። እንዲህ ከሆነ በየዓመቱ በዓሉ የሚውልበት ወር በገባ በተወሰነ ቀን፤ ለምሳሌ፡ በዚያው ከሞት በተነሣበት ዕለት በመጋቢት 29 ቀን ልናደርገው አንችልም። ጥንተ ትንሣኤ እሑድ መጋቢት 29 ቢሆንም መጋቢት 29 ቀን ሁል ጊዜ እሑድ ቀን አይውልልንም። ከሳምንቱ ቀኖች በማንኛውም ዕለት ሊውል ይችላል። ስለዚህ ክርስቶስ ከሞት የተነሣበት ዕለት እሑድ መሆኑን ካረጋገጡ በኋላ በየመቱ በእሑድ ዕለት ሊያደርጉት ወሰኑ። ይኸ እንዴት ሊሆን ይችላል? ሁለት ፈልጎ (መጋቢት 29ንም እሑድንም) አይሆንም። ቀኑስ እሑድ መሆኑን በምን በወቁት?

ክርስቶስ ከሞት የተነሣው እሑድ ዕለት መሆኑን አያጠራጥርም። አንደኛ ከዚያን ጊዜ ጀምሮ ክርስቲያኖች በአፍ ታሪክ ያቆዩልን ቀን ነው። ሁለተኛም፡ ምሁራኑ ሐዲስ ኪዳንን ሲመረምሩ ክርስቶስ የተሰቀለው ዓርብ ዕለት፡ ከሞት የተነሣው ዓርብን ጨምሮ ከዕለት ቀን በኋላ በመጣው እሑድ ዕለት መሆኑን ተረድተውታል። እንዴት? እንዴት ማለት መልካም ነው። ፍሥሕ የአይሁድ በዓል እንደሆነ እናውቃለን። እኛ ክርስቲያኖች ትንሣኤን “ፋሲካ” የምንለው የአይሁድ ፍሥሕ ለክርስቶስ ሕማማትና ትንሣኤ ትንቢት ስለነበረ ነው። ጌታና ደቀ መዛሙርቱም (ተማሪዎቹ) አይሁዶች ስለነበሩ እንደማንኛው ይሁዲ በዓሉን እንዳከበሩ አንብባለን (ለምሳሌ ማቴ. ም. 26)። ይኸ የሆነው ጌታን ለፍርድ ለማቅረብ በያዙበት ሳምንት ውስጥ ነው። ዕለቱ ኅሙስ ነበረ ለማለት ይቻላል። ያን ዕለቱን ማታ ወታደሮች መጥተው ጌታን ሲጸልይ አግኝተው ያዙት (በዚህም ዕለቱ ጸሎተ ኅሙስ ይባላል)። በማግሥቱ ከሀገረ ገዢው ከጳጳሱ ጳጳሪዊው ላይ ክስ መሥርተው ስቅላት አስፈረዱበት፤ ወዲያው ሰቀሉት። በቅዳሜ ቀን ምንም ሥራ ስለማይሠሩ ሬሳውን ያን ዕለታውኑ (በሰንበት ዋዜማ) ከሰዓት በኋላ ከመስቀል አውርደው ቀበሩት (ማር. ም. 15 ቍጥር 42 እስከ 47)። እንደ ሀገሩ ልማድ ሲቶች ዘመዶቹ በሳልስቱ እሑድ ዕለት (“በሰንበትም መጨረሻ በመጀመሪያው ቀን”) ወደመቃብሩ ቢሄዱ መቃብሩን ባደውን አገኙት (ማቴ. ም. 28)። “በሰንበት መጨረሻ” ማለት ተርጓሚ ሳያስተካክለው ቀርቶ ነው እንጂ “በሳምንቱ መጨረሻ” ማለት ነው። ሳምንቱ የሚጨረሰው ከቅዳሜ በኋላ ነው። ከዚያ ቀጥሎ “በመጀመሪያው ቀን” ይላል። “መጀመሪያ ቀን” ማለት “እሑድ” ማለት መሆኑን ቀደም ብለን ተናግረናል። ግዕዙማ በቀጥታ “ወበእሑድ ሰንበት” ነው የሚለው።

በ317 ዓ.ም. ኒቅያ ላይ የተሰበሰቡት 318 አበው ቅዱሳን ጳጳሳት ካሳለፏቸው ውሳኔዎች አንዱ ትንሣኤ ሁል ጊዜ እሑድ ቀን እንዲሆን ነው። ይኸንን ለማድረግ ዓመቱን ጠብቆ ለዚያ (ለመጋቢት 29) በቀረበው እሑድ ማዋል በጣም በቀለለ ነበረ። እነሱ ግን ትንቢቱን ሁልጊዜ ሕያው ለማድረግ ሲሉ ከአይሁድ ፍሥሕ ጋራ ያለው ግንኙነት ቋሚ እንዲሆን በማሰብ፡ የአይሁድ ፍሥሕ ከዋለበት ቀን በኋላ የሚመጣውን እሑድ የትንሣኤ መታሰቢያ እንዲሆን ወሰኑ። ትንሣኤ ዓመቱን ጠብቆ በዚያው ቀን መሆኑ ከቀረ ትንሣኤን ተከትለው የሚመጡ በዓላትና አጽዋማ ሁሉ (ለምሳሌ፡ ስቅለት፡ ጸራቅሊጦስ፡ ወዘተ.) ከትንሣኤ ጋራ ሲንፏቀቁ ሊኖሩ ነው።

ይኸ ውሳኔ ለክርስቲያኖች ዘላለማዊ ችግር ፈጥሮባቸዋል፤ ምክንያቱም አይሁድ (ፍሥሕን ጨምሮ) በዓሎቻቸውን የሚያከብሩት ዘመንን በጨረቃ እየቁጠሩ ነው። በዚህ ምክንያት የአይሁድ ፍሥሕ በፀሐይ እንደሚቁጠረው በዓመት ውስጥ በተወሰነ ቀን አይውልም። አሁን እንግዲህ የአይሁድ ፍሥሕ የሚውልበትን ቀን በየዓመቱ እየፈለግን ትንሣኤን ከፍሥሕ ጋራ አዛምደን ማክበር ግድ ሆነ።

የአይሁድ ፍሥሕ እሑድ ቀን ቢውልስ? “ይኸ ጥሩ አጋጣሚ ይሆናል” የምንል እንገኝ ይሆናል። የኒቅያ ጉባኤ አበው ግን እንደዚህ አላዩትም። አይሁድ ክርስቶስን ስላልተቀበሉ፡ እንዲያውም እሱን አስሰቀለው እሱን የተቀበሉትን ክርስቲያኖችንም ስላሰቃዩ፡ በተለይም ቅዱስ እስጢፋኖስን (የመጀመሪያውን ሊቀ ዲያቆን) በድንጋይ

መግረው ስለገደሉት፡ እነሱ ፍሥሐቸውን ሲያከብሩ ክርስቲያኖች ትንሣኤን ከነሱ ጋር በዚያን ጊዜ አብረው እንዳያከብሩ ከለከሉ፡ አብሮ መደሰት ይመስልብናል አሉ።

በዘመን አቁጣጠር ከምዕራብ ክርስቲያኖች ለምን ተለየን?

ከብ የሆነ ነገር ሲለካ ከየትኛውም ቦታ ሊጀመር ይቻላል ብለናል። ዓውደ ዓመትም ይኸው ነው። ዋናው ነገር አንድ ታላቅ ታሪካዊ ድርጊት ፈልጎ እሱን መነሻ ማድረግ ነው። ለምሳሌ፡ ሮማውያን የሮም ከተማ የተቈረቁረችበትን ዘመን መነሻ አድርገውት ነበረ። ታላቁ እስክንድር የገነነበትም የዘመን መቀጠሪያ ሆኖ ነበር። የኛ ካህናትም “ዘመን እስክንድር” በሚል ስም ይጠቀሙበት እንደነበረ የብራና መጻሕፍታችን ይመሰክራሉ። ሶርያውያን የሮማውያንን የዘመን አቁጣጠር (ማለት በፀሐይ ቁጥሮ ለዓመቱ 365/6 ዕለት መስጠትን) ከሮማውያን በተዋሉ ጊዜ የዓመቱን መጀመሪያ (“ርእስ ዓውደ ዓመት” ይባላል) ጥቅምት (አክቶበር) 1 ቀን ላይ አድርገውት ነበረ። በኋላ የሶማሶ(ታ)ት መታሰቢያ እንዲሆን በ460 ዓ. እ. ወደ መስከረም (ሴፕቴምበር) 1 ቀን ለወጡት። ግብዖችና እኛ ርእስ ዓውደ ዓመታችንን በመስከረም 1 ቀን ያደረግነው ይኸንን በመከተል ሳይሆን አይቀርም። የመጀመሪያው ጳጳሳችን ፍሬምናጦስ የሶርያ ሰው ነበረ። ከሱ በኋላም ብዙ የሶርያ መክሰሳት ኢትዮጵያ መጥተው መንፈሳዊ አባቶቻችን ሆነዋል። የዓመቱን መጀመሪያ በመስከረም ማድረግን ከሶርያውያንም ሆነ ከግብዖች ብናገኘውም ጀማሪው በ46 ቅ. ክ. ሮምን ይገዛ የነበረው ቄሳር ዩልዮስ ስለነበረ የዩልዮስ ባሕረ ሐሳብ (Julian Calendar) ይባላል።

እንደእውነቱ ከሆነ ዓውደ ዓመትን (የአንድን ዓመት ዘመን) ምን ጊዜም ቢጀመር በወርና በቀን መክፈል አይቻልም፤ በዘፈቀደ ካልሄድን በቀር ከ365 ዕለት ውጪ ያሉትን 5 ሰዓት፡ ከ48 ደቂቃ፡ ከ46 ዳግሚት (ሰከንድ) ምን እናድርጋቸው? ቄሳር ዩልዮስ በ46 ቅ. ክ. (ቅድመ ክርስቶስ) ባወጣው የዘመን አቁጣጠር ሥርዓት መሠረት ዓመቱን 365 ዕለት ከ6 ሰዓት አድርጎ ለአራቱ ወሮች 30 30 ዕለት ለአንዱ 28/29 ዕለት ለቀሩት ሰባት ወሮች 31 31 ዕለት መድበላቸው 12 ቦታ ከፈለው፤ 12 ወሮች መሆናቸው ነው። እኛ በዓመቱ ቀኖች ተስማምተን ቀኖቹን በወር ስንከፍል ተለይተናል። ዋናው ነገር ዓመቱ ውስጥ ባሉት ዕለቶች መስማማታችን ነው።

የቄሳር ዩልዮስ አከፋፈል አድልዎ ያለበት ይመስላል፤ አንዳንድ ወሮች 31 ቀን ሲሰማቸው አንዳንዶቹ 30 ብቻ ተሰጥቷቸዋል፤ ያለምክንያት አይደለም። ዋናው ጥያቄ ግን ይህ ነው፡- ዓመቱን 365 ዕለት፡ ከ5 ሰዓት፡ ከ48 ደቂቃ፡ ከ46 ዳግሚት (ሰከንድ) በማድረግ ፈንታ፡ 11 ደቂቃ፡ ከ14 ዳግሚት (ሰከንድ) ከየት አምጥቶ ነው 365 ዕለት፡ ከ6 ሰዓት (365 ከ1/4) ያደረገው? ይኸንን አከፋፈል (ይኸንን የሌለ ጊዜን ጨምሮ) መቀጠር በ1582 ዓ. እ. የነበሩ (የኢየሱሳውያን) ሊቃውንት ሲመረምሩት ሁለት ስሕተቶች አስከትሎ አገኙት። አንደኛ ቄሳሩ አከፋፈሉ እንዲመቸው ሲል የጨመራቸው ትርፍ ደቂቃዎችና ዳግሚቶች ኢምንት ቢሆኑም በዘመን ብዛት ተጠራትመው የሌለን 10 ቀን አምጥተዋል። ሁለተኛ የጸደይን እኩሌ በዚያው ልክ (በ10 ቀን) አናግተው በመጋቢት 25 ቀን (March 21) በማረፍ ፈንታ ቀደም ብሎ

መጋቢት 15 ቀን (March 11) ላይ እንዲያርፍ አድርገውት ነበር። በ1582 ዓ. እ. የሮም ፖፕ ዩኒቨርሰው ግሬጎሪ (13ተኛው ጎርጎርዮስ) በስሕተት የተከማቸትን 10 ቀኖች ቆርጦ ጣላቸው። በዚያን ዘመን (በ1575 ዓ. ም.) ጥቅምት 1 ቀን የዋለው በ28 September (1582 ዓ. እ.) ነበረ፤ በዚያ አካሄድ ጥቅምት 8 በOctober 5 ቀን እንዲሆን ሲጠበቅ ጳጳሱ ያንን ዕለት October 15 ቀን አደረገው። ሰው ሁሉ “ዛሬ October 5 ቀን (ጥቅምት 8) ነው” ሲል፤ እሱ “የለም ዛሬ October 15 ቀን (ጥቅምት 18) ነው” ብሎ ወደጀ። ከ October 6 ቀን (ጥቅምት 9) አንሥቶ እስከ October 14 ቀን (ጥቅምት 17) ያሉትን ቀኖች መቼ ኖረንባቸውና ነው ዛሬ October 15 ቀን (ጥቅምት 18) ነው የምትለው? ቢሉት “በየዓመቱ ላይ የሌለንን ደቂቃና ዳግሚት እየጨመርን ኖረንባቸዋል” አላቸው ይባላል። እኛ ኢትዮጵያውያን ዓዋጁን አልተቀበልነውም፤ በዚያው ከቄሳር ዩልዮስ ባገኘነው ጸንተናል። የኢትዮጵያና በምዕራባውያን አቈጣጠር ወሮቹ እኩል በአንድ ቀን የማይጀምሩት (በአሁኑ ጊዜ 10 ቀን፤ ዘመኑ ሠርግ ሲሆን በ11 ቀን፤ የሚለያዩት) በዚህ ምክንያት ነው።

አሁንም ቢሆን እኮ የዓመቱ ጊዜ ከ48 ደቂቃዎች እና ከ46 ዳግሚቶች (ሰከንዶች) በፍራክሽንም (በክታልም) ቢሆን ትንሽ ይበልጣል። በየ4 ዓመቱ አንዱ ዓመት 366 ዕለት እንዲኖረው የተደረገው 24 ሰዓት የማይሞላውን ዘመን ሞልቷል በማለት ነው። አራተኛውን ዓመት አንድ ዕለት ያስጨመረለት ዘመን (ጊዜ) 23 ሰዓት፤ ከ15 ደቂቃ፤ ከ4 ዳግሚት ብቻ ነው። ይኸ (24 ሰዓት ሰላይደለ) አንድ ዕለት አይደለም። ያንን አንድ ዕለት (24 ሰዓት) ለማድረግ በዘፈቀደ 44 ደቂቃ ከ56 ዳግሚት ተጨምረዋል። እነዚህ ተጠራቅመው በየ400 ዓመት 3 ዕለት ይወጣቸዋል። ስለዚህ ምዕራባውያን በየ400 ዓመቱ አንድ ዕለት ሠርግ (leap year) እያደረጉ ሦስቱን ግን መጣል ይኖርባቸዋል፤ ለዚህም ዓመቱን 365 ከ97/400 በማድረግ ተዘጋጅተዋል። በኛና በነሱ መካከል ያለው ልዩነት በዚያው ልክ እየሰፋ ሄዶ በ1582 ዓ. እ. በመስከረም ወር የነበረው የ8 ቀን ልዩነት ዛሬ በዚያው በመስከረም ወር 11 ደርሷል። እርማቱን ካልተቀበልን ልዩነቱ እየሰፋ ይሄዳል። የከዋክብትን ሂደት የሚያጠኑ ሊቃውንት (የአስትሮኖሚ ሳይንቲስቶች) የሐሳቡን ትክክልነት (ማለት፡ የዩልዮስ ባሕረ ሐሳብ መለወጥ እንዳለበት) ተቀብለውታል።

እዚህ ላይ፡ ሌላ መጠቀስ የሚገባው ባሕረ ሐሳብ አለ። በ1079 ዓ. እ. ዑመር ኸያም የተባለው የታወቀው የፋርስ (ኢራን) ባለቅኔና የከዋክብት ሊቅ፡ የጸደይ እኩሌ ዓውድ የሚፈጀው ጊዜ 365 ከ8/33 ቀን እንደሆነ አሳይቶ ነበር። ይህም ክፍለ ጊዜ (period) ከጎርጎርዮስም (365 ከ97/400) ሆነ ከዩልዮስ (365 ከ1/4) ክፍለ ጊዜ ይልቅ የጸደይ እኩሌን ትክክለኛ ቦታ ይጠብቃል። ፖፕ ጎርጎርዮስም፡ ከመረጠው ክፍለ ጊዜ ይልቅ የዑመር ኸያም የ33 ዓመት ዓውድ መሻሉን ያውቅ ነበር።

በዚህ የ33 ዓመት ዓውድ መጠቀም ዘዴው ቀላል ነው። መጀመሪያ ዓመተ ምሕረቱን በ 33 እንገድፈዋለን። ተረፋ (ትርፋ) ከ0 (ዜሮ) እስከ 32 ይሆናል። ተረፋ 0 ከሆነ፡ ዓመቱ አይሠርም። ተረፋ ከ0 ከበለጠ ግን ተረፋን እንደገና በ4 እንገድፈዋለን። አዲሱ ተረፋ 0 ከሆነ፡ ዓመቱ ይሠግራል።

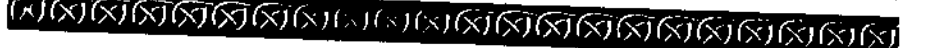

የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ዘመን አቈጣጠር በክፍል ከዩልዮስ ቄሳር ዘመን አቈጣጠር የተዛመደ እንደሆነ አመልክቻለሁ። በክፍል ደግሞ ከግብፅ ቤተ ክርስቲያን ዘመን አቈጣጠር በተለየም ከዘመነ ሰማዕ(ታ)ት ጋራ የተያያዘ መሆኑንም አይተናል። ዓመቱንም ሁላችንም እንደምናውቀው 30 ዕለት ያለባቸው 12 ወሮችና የቀሩትን 5/6 ዕለቶች 13ተኛ ወር ቋግሜ (ጳጉሜን) አድርገን ከፍለነዋል። አማርኛ ተናጋሪዎች “ጳጉሜን” በማለት ፊንታ “ቋግሜ” የሚሉት የ“ጸ” ድምፅ በአማርኛ ስለአልነበረ ነው። (“ጸ” በአማርኛ አለመኖሩን ያወቅነው “ጸ” ያለበት የአማርኛ ቃል ስለሌለ ነው። “ጸጥርስ”፣ “ጳውሎስ”፣ “ጳራቅሊጦስ”፣ “ጳንጠቆስጤ”፣ “ጳጳስ”፣ “ጠረጴዛ” በመሠረቱ አማርኛ አይደሉም።)

እኛ ኢትዮጵያውያንም ሆንን ምዕራባውያን ዘመናችንን የምንቈጥረውና ዓመተ ምሕረት (ዓ. ም.)፣ ዓመተ እግዚእ (ዓ. እ.) የምንለው ከክርስቶስ ልደት ጀምረን ከሆነ ለምንድነው ክርስቶስ የተወለደበትን ቀን የወራችንና የዓመታችን መጀመሪያ ያላደረግነው? ምዕራባውያን ክርስቶስ በዲሴምበር 25 ተወለደ ይሉና ዓመታቸውን ከአንድ ሳምንት የበለጠ ጊዜ ካል በኋላ በጃንዋሪ ይጀምራሉ። እኛ በታኅሣሥ 29 ተን ተወለደ እያልን ዓመታችንን የምንጀምረው ወደኋላ ሄዴን በመስከረም ነው። ይኸ አልበቃ ብሎ እኛና ምዕራባውያን ክርስቶስ የተወለደበትን ዘመን ስንቈጥር በ7/8 ዓመት እንለያያለን። እኛ የክርስቶስን እድሜ ደብቀን ወጣት ልናደርገው 7/8 ዓመት ተንሰንለት ነው ወይስ ከልጅነቱ ጀምሮ ያስተምር በነበረበት ጊዜ ውሎው ከአይሁድ ሊቃውንት (ከረቦናትና ከጸሐፍት) ጋራ ስለነበረ እንደነሱ ሽማግሌ ለማድረግ ምዕራባውያን 7/8 ዓመት ጨምረውለት ነው?

መጀመሪያ የመጀመሪያውን ጥያቄ ለመመለስ ልሞክር፡ ክርስቶስ ታኅሣሥ በገባ በ29 ወይም በዲሴምበር 25 ተወለደ ማለት ክርስቶስ ከመወለዱ በፊት ዘመን ቈጠራ እንደ ነበረ ያሳያል። በዚያን ጊዜ የኛ ወር ታኅሣሥ የነሱ ወር ዲሴምበር ነበረ። ክርስቲያኖች የክርስቶስን መወለድ ለዘመን ቈጠራ መነሻ ሲያደርጉት እስከዚያ የነበረውን ዘመን (የዓመት ቍጥር ብዛት) ጣሉት እንጂ የልደቱን ቀን ርእሰ ዓውደ ዓመት (የዘመን መለወጫ) አሳደረጉትም። የዘመን መለወጫውን ጊዜና የወሮቹን ስምና አካሄድ ሳይለውጡ በዚያው ቀጥለዋል። ስለዚህ በኛ አገማመት ክርስቶስ የተወለደው ታኅሣሥ 29 ቀን፣ 1 ዓ. ም. (ወይም ታኅሣሥ 29 ቀን 5501 ዓ. ዓ.) ነው። ከመስከረም 1 ቀን እስከታኅሣሥ 29 ቀን 1 ዓ. ም. ያለው ዘመን (ከመስከረም 1 ቀን 5501 እስከ ታኅሣሥ 29 ቀን 5501 ዓ. ዓ. ያለው ዘመን) “ዓመተ ምሕረት” የተባለው ክርስቶስ የተወለደበት ዓመት ስለሆነ ብቻ ነው። አባባሉን ልንነቅፈው አይገባም፤ አንድን ድርጊት በእንደዚህ ያለ ዓመተ ምሕረት ተፈጸመ ስንል (ለምሳሌ፡ የአድዋ ጦርነት በ1888 ዓ. ም. ተፈጸመ ስንል) ድርጊቱ በዚያ ዘመን ውስጥ ተፈጸመ ማለታችን እንጂ በዚያ ዓመተ ምሕረት መጀመሪያ ላይ ተፈጸመ ማለታችን አይደለም።

እኛ ክርስቶስ በታኅሣሥ 29 ቀን 1 ዓ. ም. ተወለደ ስንል እነሱ በዲሴምበር 25 ቀን 1 ትድመ ክርስቶስ (ቅ.ዘ.) ተወለደ አሉ። ልዩነቱ እየሰፋ መጥቶ፡ ባሁኑ ዘመን በ13 ዕለት የተለያየነው ከላይ እንደገለጥሁት ፖፕ ግሪጎሪ ያስተካከለውን (ያረመውን)

የቁሳር ዩኒቨርሲቲ ዘመን አቁጣጠር ስላልተቀበለው ነው።

አሁን ደግሞ ወደሁለተኛው ጥያቄ ልሂድ፤ ክርስቶስ የተወለደበትን ዓመት አስመልክቶ እኛና ምዕራባውያን በ7/8 ዓመት የተለያየው ክርስቶስን ወጣት ወይም ሽማግሌ ለማድረግ ሳይሆን ካለማወቅ በመጣ ስሕተት ምክንያት ነው። አባ ጊዮርጊስ ዘጋስጄ ቅድስት ማርያምን “ወለተ ነጻያን” (የድህረ ልጅ) እንደሚሏት፤ ክርስቶስ የተወለደው ካንድ ደኻ ቤተ ሰብ ከመሆኑ ሌላ ዘመኑ ልጆች በቤታቸው ሲወለዱ ዕለቱ በየቤቱ በመዝገብ በማይያዝበት ዘመን ነው። በኛም አገር ቢሆን በቤተ መንግሥት፣ በመኳንንትና በምሁራን ቤት ካልሆነ በቀር ልጅ የተወለደበትን ዕለት መዝግቦ መያዝ የተለመደው የምዕራባውያን ትምህርት በቀመሰው ትውልድ ቤት ነው። በሕዝብ ዘንድ ግን “አድዋ በተዘመተ በዓመቱ ዐረፈ/ች”፣ “የሰገሌ ዘመቻ በሆነ በሶስት ዓመቱ ተወለደ/ች”፣ ወዘተ. ነው የሚባለው። አገር ቤትማ ገበሬው “ልጅህ እድሜው ስንት ነው?” ሲሉት መልሱ ልጁ በፊጀው ደበሎ ተቈጥሮ “3 ደበሎ”፣ “4 ደበሎ ጨርሷል” ይሆናል። እንዲያው ደበሎ አስረጅቶ ለመጣል ምን ያህል ጊዜ ይፈጅበታል? የክርስቶስ ቤተ ሰብ (ቅዱስ ዮሴፍና ቅድስት ማርያም) ክርስቶስ የተወለደበትን ቀን መዝግበውትም እንደሆነ መዝገቡ አልተገኘም።

በትንቢቱ መሠረት አይሁድ የክርስቶስን መምጣት ይጠባበቁ እንደነበረ ስለሚታወቅ እውነተኛው ክርስቶስ ከመምጣቱ በፊት ብዙ ሰዎች “እኔ የምትጠብቁት ክርስቶስ ነኝ” በማለት አጭበርብረዋል። እውነተኛው ክርስቶስ ሲመጣ እሱም እንደሌሎቹ አንድ የሚያጭበረብር ሰው መስፃቸው ነበረ፤ የሰቀሉትም በዚህ ምክንያት መሆኑን ተናግረዋል (ለምሳሌ፡ ማቴ. ም. 27፡ ቀ. 39-44)። ኢየሱስ እውነተኛው ክርስቶስ መሆኑን ለመቀበል የዓለም ሥልጣናት ከሶስት መቶ ዓመት የበለጠ ጊዜ ፈጅቶባቸዋል። በዚያን ጊዜ ወደኋላ ሄደው “ለመሆኑ ክርስቶስ የተወለደው መቼ ነበረ?” ብለው ታሪክ መመርመር ጀመሩ። ግን ብዙ ማስረጃ አላገኙም፤ ስለሱ የሚናገር መዝገብ አልተገኘም። እርግጥ ሄድድስ የሚባል ንጉሥ ይሁዳን ይገዛ በነበረበት ጊዜ፣ በሰማይ ላይ ትልቅ ኮከብ በታየበት ጊዜ (ሰብአ ሰገልን የመራቸው)፣ የሮማው ቄሳር አውግስጦስ “እኔ የምገዛው ሕዝብ ሁሉ ይቈጠር” ብሎ ትእዛዝ በሰጠበት ዓመት መወለዱን፣ በአይሁድ ላይ የተሾመው ሮማዊ ገዢ የጳንጤኑ (ጳንጤኖዊው) ጲላጦስ በነበረበት ጊዜ መሞቱን (መሰቀሉን) ወንጌሎቹ ይመሰክራሉ። ግን ታሪኩን መርምረው ዘመኑን ለነገሩን አበው ሊቃውንት በጃቸው የነበረው መረጃና ምናልባትም የነሱም ችሎታ በቂ ስላልነበረ የተወለደበትን ዘመን ሲቀምሩ ተሳስተዋል። አሁን በኋላ የተነሡ ሊቃውንት ምንጮቹን በመመርመር ከዘመኑ ላይ ምዕራባውያን 7 ዓመት እኛ 15 ዓመት እንደቀነሰንለት ይናገራሉ፤ እንዲህ ከሆነ የተወለደው በኛ 15 ዓመት፣ በነሱ 7 ዓመት ጨምረን ዛሬ 1992 ዓ. ም. ወይም 2000 ዓ. እ. መሆኑ ቀርቶ (1992 + 15 ወይም፡ 2000 + 7 =) 2007 ዓ. ም./ዓ. እ. ነው። የሁለተኛው ሺህ ዓመተ እግዚእ መጀመሪያ ነው ብለን ዘንድሮ ያከበርንው ዕለት ባለፈ በሰባት ዓመቱ ነው።

✠✠✠

ምዕራፍ ፪

የባሕረ ሐሳብ አወጣጥ

ጳጉሜን ልታልቅና አዲስ ዓመት ሊጀምር ሲል ተንቀሳቃሽ በዓላትና አጽዋማት በሚቀጥለው (በአዲሱ) ዓመት ምን ምን ቀን እንደሚሆኑ ሕዝቡ ክርስቲያኑ ለማወቅ ስለሚፈልግ መምህሩ ባሕረ ሐሳብ ያወጣል። “ባሕረ ሐሳብ ያወጣል” ማለት ከአበው (ከአባቶቻችን) በተማረው መንገድ፡ “ዓለም ተፈጠረበት፡ ዘመን ቈጠራ ተጀመረበት” ከሚባለው ከክርስቶስ ልደት በፊት ከ5500 ዓመት ጀምሮ ሒሳቡን አስቦ፣ ዕለቶቹን ቀምሮ በዓላቱ ምን ምን ቀን እንደሚውሉ፣ አጽዋማቱ ምን ምን ቀን እንደሚጀምሩ ይናገራል ማለት ነው። በምዕራፍ ፩፤ (ገጽ 45 እና 63 “ዓውደ ቀመር” እና “ዘመን ቈጠራ ለቤተ ክርስቲያን” በሚሉ ንኡስ አርእስት ስር) ለምሳሌ ያህል እንዳመለከትነው ተንቀሳቃሽ በዓላት የሚባሉት የነነዌ ጸም፣ ዓቢይ ጸም (ሁዳዬ)፣ ደብረ ዘይት፣ ሆነሳና፣ ስቅለት፣ ትንሣኤ፣ ረከበ ካህናት፣ ዕርገት፣ ጳራቅሊጦስ (ጳንጠቆስጤ)፣ ጸመ ሐዋርያት (የሰጼ ጸም)፣ ጸመ ድኅነት ናቸው። እነዚህ በዓላትና አጽዋማት (ሌሎችም እዚህ የማንተቻቸው በዓላት) በአንድነት ሲታዩ 532 ዓመት ሙሉ በየዓመቱ በተለያዩ ቀኖች ይውላሉ። ምክንያቱንም እንደተናገርንው በጨረቃ የዘመን አቁጣጠር (በዓውደ አበትቴ) ላይ ስለተመሠረቱ ነው። መምህሩ ቈጠራውን ዓለም ከተፈጠረበት (ከ5500 ትድመ ክርስቶስ) የሚጀምረው ያለነው ከያዝነው ዓውደ ቀመር በየትኛው ዘመን (በተለየም) በየትኛው ዓውደ አበትቴ) እንደሆነ ለማወቅና የዚያ ዘመን በዓላትና አጽዋማት የሚውሉበትን ዕለቶች ለማወጣት ነው። 28 የተለያዩ ዓውደ አበትቴዎች አሉ፤ እኛ ያለንበት ዓውደ አበትቴ ከ28ቱ የትኛው እንደሆነ ካላወቅን የበዓላቱንና የአጽዋማቱን ቀን ለማወቅ አንችልም። ለመምህሩ ለቅመራው ታላቅ ርዳታ የሚሆንለት በተሰጠው ዓውደ አበትቴ ውስጥ እንደምንም አስቦ ከእነዚህ በዓላትና አጽዋማት አንዱ የሚውልበትን (በተለየ የነነዌ ጸም የሚጀምርበትን) ዕለት ካወቀ፡ ሰውቀቱ ለሁሉም በቂ መሆኑ ነው። እነዚህ በዓላትና አጽዋማት እርስ በርሳቸው በተወሰኑ ቀኖች ስለሚራራቁ እነሱ የሚውሉበትን ቀን ለማግኘት ባንዱ በተገኘው በዓል ላይ እነዚያን የተወሰኑትን (የሚራራቁበትን) ቀኖች መደመር ነው። ለምሳሌ፡ ስቅለት ምን ቀን እንደሚውል ካወቅን በዚያ ላይ ሁለት ቀን በመደመር ትንሣኤ የሚውልበትን ቀን ልናውቅ እንችላለን። ሌሎቹ በዓላት ሁሉም ከነነዌ በኋላ ስለሚመጡ መምህሩ መነሻ የሚያደርገው የነነዌ ጸም የሚገባበትን ቀን ነው። እነዚያ መራራቂያ ቀኖች ነነዌ በባጀችበት (በገባችበት) ዕለት ላይ ተደማሪዎች ስለሚሆኑ በብሕረ ሐሳብ ቋንቋ ተውሳክ ይባላሉ። ተውሳክ ማለት “ተጨማሪ” ማለት እንደሆነ ከዙር ብላታ መርስዔ ሐዘን ወልደ ቂርቆስ “ተውሳክ ግሥ” ሲሉ በአማርኛ ሰዋሰዋቸው አስረድተውናል። የነነዌ ጸም የሚጀምርበትን ቀን ቀጥሮ ደግሞ “ባጀ” (ቆየ፡ ባለበት ራ.) ከሚለው ግሥ ተነሥተው መቆያ ለማለት መባጃ ሐመር ይሉታል። “ሐመር”

ማለት “መርከብ” ማለት ነው። ለምን መቆያ መርከብ (መባሻ ሐመር) የሚል ስም እንደሰጡት መግለጫ አልሰጡም።

መምህሩ ምን ይላል?

መጀመሪያ መምህሩ በጳጳራዊ ወር (ለኛ የ1991 ዓ. ም. ጳጳራዊ መሆኑ ነው) ምን እንደሚያስተምር (የኛን ማብራሪያ በቅንፍ እየጨመርን) እናንብብ፡-

በሰመ አብ ወወልድ ወመንፈስ ቅዱስ አሐዱ አምላክ፡ አሜን።

እግዚአብሔር እምቅድመ ዓለም (ዓለም ከመፈጠሩ በፊት ጀምሮ) እንደ ዛሬ ሁሉ በእንድነት በሶስትነት ሳለ ክብሩ በባሕርዩ (በራሱ) እንደ ቀረ ዐውቆ (ታላቅነቱን፣ ክብሩን የሚያይለትና የሚያደንቅለት፣ የሚጠቀምበትም እንደሌለ ሲያይ) ዓለምን ልፍጠር ብሎ አሰበ፤ አስቦም አልቀረ ፈጠረ። ምንና ምን? ቢሉ፡ ሰውና መላእክትን ስሙን ለመቀደስ፡ ክብሩን ለመውረስ፤ የቀረውን ፍጥረት ግን ለአንክሮ፣ ለተዘክሮ፤ ለምግብ ሥጋ፣ ለምግብ ነፍስ ፈጠረ... ።

እግዚአብሔር የፈጠረው ፍጥረት እያንዳንዱ ቢቁጸር፡ ፍጡር ተናግሮ ባልፈጸመውም ነበር፤ እየወገን እየወገኑ ግን ብዙውን አንድ ብዙውን አንድ እያሉ ቢቁጸሩት ከእሑድ እስከ ዓርብ የፈጠረው ፍጥረት 22ት ነው። ይህን በሥነ ፍጥረት ይመለከቷል (“ሥነ ፍጥረት የሚባል ድርሰት አለ፤ ዝርዝሩን እዚያ ተመልከት፣ እዚያ ታገኘዋለህ” ማለታቸው ነው)፤ እስከዚህ አርእስት ነው።

የፀሐይ ጥንታት 3ት ናቸው፤ የጨረቃን 5ት የሚል ነውና። (እነዚህ ሶስቱ የቶቹ ናቸው ቢሉ፡)

- (1) ዓለም የተፈጠረበት እሑድ “ጥንተ ሶለት”፤
- (2) ዕውቀት፣ አዝርእት፣ አትክልት የተፈጠሩበት ሠሉስ (ማክሰኞ) “ጥንተ ቀመር”፤
- (3) ፀሐይ፣ ጨረቃ፣ ከዋክብት የተፈጠሩበት ረቡዕ “ጥንተ አን” (ጥንትዮን) ይባላል። እን (ዮን) ማለት ፀሐይ ማለት ነው፤ (መጽሐፉ) “አን ይእቲ ሀገረ ፀሐይ” (አን የፀሐይ አገር ነች)፤ “ሰማ ለፀሐይ አን ይእቲ” (የፀሐይ ስሟ አን ነው) እንዲል።

ዓለም ከተፈጠረ ዘመን ቢቆጠር (ለኛ በ1992 ዓ. ም. እስካለው መሆኑ ነው) በፀሐይ 7492 ዘመን ሆነ ይላል -- በዘመነ ዮሐንስ። ከዚያ ልደት በፊት የነበረው ዘመን 5500 ነው፤ ይህ “ዓመተ ፍጻ”፣ “ዓመተ ኩነኔ” ይባላል። ከዚያ ልደት ወዲህ ያለው ዘመን 1992 ነው፤ ይህም “ዓመተ ምሕረት”፣ “ዓመተ ሥጋዊ” ይባላል። መላው (7492) ግን ዓመተ ዓለም ይባላል። “ዓመተ ዓለም” ባለው ዓመተ ምሕረት የሚል መጽሐፍም ይገኛል። ስለምን ዓመተ ዓለምን ዓመተ ምሕረት አለው ቢሉ፡ ሰው በዚህ ዓለም ሳለ ንጹሕነት ሠርቶ ንስሐ ቢገባ ምግባር ቢሠራ ከእግዚአብሔር ዘንድ ምሕረት ይቅርታ የሚገኝበት ስለሆነ ዓመተ ዓለምን ዓመተ ምሕረት አለው። “በሶለት ገሪት እስምወከ ወበሶለት መድኅኒት አረድአክ። ዮም ሶለት ገሪት ዮም ሶለት መድኅኒት።” (ኢሳይያስ ምዕራፍ 49 ቍጥር 8) (በተመረጠችው ሶለት እስማሃለሁ፡ በመጻፍ ሶለትም

አረዳሃለሁ። ዛሬ የተመረጠችው ሶለት ናት፤ ዛሬ የመጻፍ ሶለት ናት) እንዳለ። ለዚህም መስፈሪያ፡ መቀጻሪያ 7ት አዕዋዳት አሉት። ምንና ምን? ቢሉ፡

- (1) ዓውደ ሶለት፤
- (2) ዓውደ ወርኅ፤
- (3) ዓውደ ዓመት፤
- (4) ዓውደ አበቅቱ፤
- (5) ዓውደ ማኅተም፤
- (6) ዓውደ ቀመር፤
- (7) ዓውደ ፀሐይ

ናቸው።

ዓውደ ሶለት ከእሑድ እስከ ቅዳሜ ያሉት 7ቱ ሶለታት ናቸው፤ እሊህ አውራግን (ወርቅን) ለማስገኘት በ7 በ7 ሲመላለሱ ይኖራሉ።

ዓውደ ወርኅ በጨረቃ አንድ ጊዜ 29፣ አንድ ጊዜ 30 (ሶለት) ነው፤ በፀሐይ ግን ዘመትር 30 (ሶለት) ነው። እሊህም ዓመታትን ለማስገኘት በ30 በ30 ሲመላለሱ ይኖራሉ።

ዓውደ ዓመት በጨረቃ 354 ሶለት ከ22 ኬክሮስ ነው፤ በፀሐይ 365 ሶለት ከ15 ኬክሮስ ነው (1 ኬክሮስ 24 ደቂቃ ነው፤ ግን ዛሬ ሶለትን በሰዓት፣ በደቂቃ፣ በዳግሚት፣ ወዘተ. እንጂ በኬክሮስ፣ በኬንትሮስ፣ ወዘተ. የመከፋፈሉ ዘዴ ተሸንፏል)። እሊህ ሶስቱ ዓውዶች በሶለት፣ የቀሩት አራቱ በዓመት ይቁጸራሉ (ይለካሉ)።

ዓውደ አበቅቱ 19 ዓመት ነው፤ በዚህም ፀሐይና ጨረቃ መንገዳቸውን ፈጽመው በተፈጠሩበት ጥንት (መስኮት) ተራክቦ (ግንኙነት) ያደርጉበታል (ቀናቸውን እኩል ይጀምራሉ ማለት እንጂ ወራቸውን እኩል ይጀምራሉ ማለት አይደለም)። ነቢያ አሪት ሙሴ፡ መምህራኑ ወንጌል ሐዋርያት፡ ሊቀ ጳጳሳት ድሜጥሮስ “ከ20ው አንድ ቀመር (19 ዓመት)፣ አንድ ተረፈ ቀመር (1 ዓመት)” ማለታቸው ፀሐይና ጨረቃ መንገዳቸውን ፈጽመው በተፈጠሩበት ጥንት ተራክቦ ስለሚያደርጉበት ነው።

ዓውደ ፀሐይ 28 ዘመን ነው። በዚህም

- (1) ሶለትና፤
- (2) ወንጌላዊ

ይገኙበታል። ሶለቱ ረቡዕ፣ ወንጌላዊው ማቴዎስ ነው። (አነጋገሩም ማብራሪያ ያስፈልገዋል፡ “በየ28 ዓመት ሶለቱ ረቡዕ፣ ወንጌላዊው ማቴዎስ ነው” ማለት ከሆነ ነውደ ፀሐይ የጀመረው በ13ተኛው ዓውደ ቀመር ነው። እርግጥ ከዚያን ጊዜ ከጀመርን በየ28 ዓመቱ ረቡዕና ማቴዎስ ይገኛሉ። ይኸም ከላይ “ፀሐይ፡ ጨረቃ፡ ከዋክብት ተፈጠሩበት” ከተባለበት “ጥንተ ሶለት” (ከረቡዕ) ጋራ አብሮ ይሄዳል። አውነትም በ13 ላይ 28፡ 28 ... እየጨመረ የሚገኘውን 41ን፡ 69ን ... “ዓውደ ፀሐይ” (“ደ. ዐ.”) የሚል ምልክት አድርገውበታል። (እንዲህ ከሆነ የዓውደ ፀሐይ አገልግሎት ለሌላ ጉዳይ ታሰቦ የተገኘ እንጂ ለክርስቲያኖቹ በዓላት ማውጫ አይጠቅምም።)

ዓውደ ማኅተም 76 ዓመት ነው፤ በዚህም

(1) ወንጌላዊ፤

(2) አበቅቴ

ይገናኙበታል። (1) ወንጌላዊው የሐንስ፤ (2) አበቅቴው 18ት ነው። “ጥንቱ ለቀመር ዕለተ ሠሉስ፤ ወወንጌላዊ ማቴዎስ፤ ወፍጻሜሁ ዕለተ ሰኑይ፤ ወወንጌላዊ የሐንስ” (የቀመር መነሻው ማክሰኞ ዕለት፤ ወንጌላዊ ማቴዎስ ሆኖ፤ መጨረሻው ሰኞ ዕለትና ወንጌላዊው የሐንስ ነው) እንዲል። (ይኸ አነጋገር የሚያመለክተው፤ በየመጻሕፍቱ ያሉት ሠንጠረዦችም እንደሚያረጋግጡት፤ ዓውደ ማኅተም የሚጀምረው ከዓውደ ቀመር ጋራ አለመሆኑን ነው። “አበቅቴው 18ት ነው” የሚለውም የሚይዘው/የሚጻፍው ለዓውዱ መጀመሪያ ሳይሆን ለመጨረሻው ነው። ይኸንንም ዓውዱ “ማኅተም” የተባለበትን ምክንያት ሲነግሩን እግረ መንገዳቸውን እንዲህ ሲሉ አረጋግጠውልናል። “ማኅተም” አለው፤ አበቅቴው ለአበቅቴ፤ ወንጌላዊው ለወንጌላዊያን ፍጻሜ ስለሆነ ነው።”

ዓውደ ቀመር 532 ዘመን (ዓመት) ነው፤ በዚህም

(1) ዕለት፤

(2) ወንጌላዊ፤

(3) አልቦ (ዜር) አበቅቴ፤

እነዚህ 3ቱ ይገናኙበታል፤ ዕለቱ ሠሉስ (ማክሰኞ)፤ ወንጌላዊው ማቴዎስ፤ አበቅቴው አልቦ (ዜር)፤ ነው። (መጽሐፉ) “ሠሉስ ማቴዎስ” እንዲል።

ነገር ግን በዓውደ ማኅተም ቦታ “ዓውደ ፀሐይ”፤ በዓውደ ፀሐይ ቦታ “ዓውደ ማኅተም” የሚል ይገኛልና ከሁለቱ አንዱ የቀረ እንደሆነ (ባሕረ ሐሳብ ለማውጣት ካላስፈለገ) ከቀመር ገብቶ ይቆጸራል። ቀመርንም ለ3ቱ ስም የሰጡ እንደሆነ (1) ዓውደ አበቅቴ “ንኡስ ቀመር”፤ (2) ዓውደ ማኅተም “ማእከላዊ ቀመር”፤ (3) ዓውደ ቀመር “ዓቢይ ቀመር” ይባላል። በሠንጠረዥ ደ. ፀ. የሚል ይገኛል፤ ዓውደ ፀሐይ ማለት ነው። እስከዚህ መቅድም ነው።

መምህሩ ከዚህ ቀጥሎ፤ ለዘመን ቁጠራ የማይጠቅሙ (ማለት ለባሕረ ሐሳብ ማውጫ የማያስፈልጉ)፤ ለዘመን ቁጠራና ለአይሁድ ታሪክ ግን አስፈላጊነት ያላቸው ሌሎች አዕዋድ (ዓውዶች) ያስተዋውቀናል፤ እነሱም፦

ዓውደ ሱባዔ (7 ዓመት)፤

ዓውደ እንድቅትቶን (15 ዓመት)፤

ዓውደ ኢዮቤልዩ (49 ዓመት)፤

ዓውደ ሰንበት (133 ዓመት)

ናቸው። የዓውደ ፀሐይም ክፍል ከነዚህ ጋራ ሳይሆን አይቀርም።

> <

መምህሩ ባሕረ ሐሳብ የሚያወጣበትን የኤፕሮ ስልት ስንመረምረው በአራት ነገሮች ላይ ተመርክቶ እናገኘዋለን፤ እነዚህም

(1) የዓመቱ ዕለታት፤

(2) ያለንበት ዘመን (በዓመተ ዓለም)፤

(3) የበዓላቱና የአጽዋማቱ ተውሳክ፤

(4) የዕለታት ተውሳክ

ናቸው። እስቲ እንተቻቸው፦

(1) የዓመቱ ዕለታት

ዓመቱን በፀሐይ ሁል ጊዜ 365 ቀን ብቻ፤ በጨረቃ ሁል ጊዜ 354 ቀን ብቻ ያደርግና የጨረቃን 354 ቀኖች ከፀሐይ 365 ቀኖች ጋራ እኩል ዘርግቶ የጨረቃን 354 ቀኖች በፀሐይ ወር (ማለት፤ በ30 ቀን) እየቆጠረ በሁለቱ ዓመቶች መካከል ያለውን የቀን ልዩነት በመያዝ የየዓመቱን አበቅቴና መጥቅፅ ያወጣል። አበቅቴና መጥቅፅ (በተለየም መጥቅፅ) የተንቀሳቃሽ በዓላትን ዕለት ለማውጣት እንዴት እንደሚጠቅሙት በቦታው እናሳያለን። ባጭሩ ለመተቸት ያህል አበቅቴ በ365 እና በ354 መካከል ያለው ልዩነት ነው። መጥቅፅ ልዩነቱ ወር (30 ቀን) ሊሞላ የሚያስፈልገው የቀን ብዛት ነው።

(2) ያለንበት ዘመን በዓመተ ዓለም

ባሕረ ሐሳብ ለማውጣት ያለንበት ዘመን በዓመተ ዓለም (ዓ. ዓ.) ምን ያደርግልናል? ባሕረ ሐሳብ የሚወጣው ካለንበት ዓውደ አበቅቴ በመነሣት ነው። ያለንበትን ዓውደ አበቅቴ ካላወቅን የበዓላቱንና የአጽዋማቱን ቀን ለማወቅ አንችልም። ያለንበትን ዓመተ ዓለም የምንፈልገው ያለንበትን ዓውደ አበቅቴ ከዚያ ለማውጣት ነው። ዓውደ አበቅቴ ይፈጽማል እንጂ አያልቅም ብለናል። አዳም ተፈጠረበት ከሚባለው ጊዜ ጀምሮ በየ19 ዓመቱ አንድ ዓውደ አበቅቴ እየተፈጸመ ሌላ ዓውደ አበቅቴ እየተተካበት እስከዛሬ ድርሰናል። ከአዳም ጀምሮ እስከኛ ድረስ ስንት ዓውደ አበቅቴዎች አልፈዋል? እኛስ ያለነው በስንተኛው ዓውደ አበቅቴ ነው? ዋናው ጥያቄ ግን እኛ ያለነው በዓውደ አበቅቴያችን በስንተኛው ዓመት ነው? የሚለው ነው። መጀመሪያ እነዚህን ጥያቄዎች እንመልስ።

ከአዳም ጀምሮ እስከዛሬ ያለችትን ዓውደ አበቅቴዎች ለማወቅ ከአዳም ጀምሮ እስከ ዛሬ ያለውን ዘመን (ዓመቶች) በ19 ማካፈል (መግደፍ) ነው። ዘመኑ

(ሀ) ከአዳም እስከ ክርስቶስ 5500 ዓመት፤

(ለ) ከክርስቶስ እስከ ዛሬ እስካለንበት ዘመን 1992 ዓመት ሆኖ፤ ድምሩ (5500 + 1992 =) 7492 ዓመተ ዓለም ይሆናል።

ያለንበት ዘመን 7492 ዓመተ ዓለም (ዓ. ዓ.) ነው።

እነዚህ 7492 ዓመቶች ስንት ዓውደ አበቅቴዎች ናቸው? መልሱ ከላይ እንደተናገርነው በ19 (በአንድ ዓውደ አበቅቴ) በማካፈል (በመግደፍ) ይገኛል፦

7492 : 19 = 394 ዓውደ አበቅቴ ከ6 ዓመት ይሆናል።

ሲተረጎም፡- ዓለም ከተፈጠረ እስከኛ ዘመን 394 ዓውደ አበቅቴዎች አልፈው የያዘነው 395ኛውን ዓውደ አበቅቴ ነው። ከሱም ላይ 6 ዓመት እንሥተንሁታል፤ የለም 6 ዓመት አላነሣንለትም፤ ያነሣንለት 5 ዓመት ብቻ ነው፤ 6ኛውን ዓመት ገና ይዘነዋል፤ ጀመርነው እንጂ አልፈደሙም። ያለንበትን ዘመን በዓመተ ዓለም የምንፈልገው ለሁለት ነገር ብቻ ነው፡- ያለንበትን ዓውደ አበቅቴና ከአለንበት ዓውደ አበቅቴ በየትኛው ዓመት እንዳለን ለማወቅ ብቻ ነው። ለምሳሌ፡ በ7492 ዓ. ዓ. ያለነው በ395ኛው ዓውደ አበቅቴ ቢሆንም ለማወቅ የምንፈልገው በ6ኛው ዓመተ ዓውደ አበቅቴ መሆኑን ነው። ያለንበትን ዓውደ አበቅቴ (395ተኛውን) የምንፈልገው ያለንበትን ዓመተ ዓውደ አበቅቴ (6ን) ለማወቅ ብቻ ስለሆነ የምንፈልገውን ከሰጠን በኋላ (395ን) እንረሳለን። ዱሮውንም እዚህ ለመድረስ ሌላ መንገድ ስላጣን ነው እንጂ፡ 7492 ዓመቶች ስንት ዓውደ አበቅቴ እንደሆኑና እኛ ያለነው በስንተኛው ዓውደ አበቅቴ እንደሆነ ማወቅ አያስፈልገንም። በ“ዓውደ አበቅቴ” እና በ“ዓመተ ዓውደ አበቅቴ” መካከል ያለው ልዩነት እንዳይታይን እንጠንቀቅ። “ዓውደ አበቅቴ” አንድ የ19 ዓመት ዓውድ ነው። “ዓመተ ዓውደ አበቅቴ” ከነዚህ 19 ዓመቶች አንዱ ነው። ወደፊት እንደምናየው የዓመተ ዓውደ አበቅቴ አጭር ስሙ ወምበር ነው።

(3) የበዓላትና የአጽዋማት ተውሳክ

በዓላትና አጽዋማት የትኞቹ እንደሆኑ ተናግረናል። እነዚህ በዓላትና አጽዋማት እርስ በእርሳቸው የሚራራቁት በተወሰኑ ዕለቶች መሆኑንም አብራርተናል። ከነሱ ውስጥ የነነዌ ጸም መነሻ (የበዓላት ሁሉ መሠረት) ስለተደረገ ጸሙ የሚጀመርበትን ቀን በባሕረ ሐሳብ ዘዴ ፈልገን ማግኘት አለብን። የነነዌ ጸም የሚጀመርበትን ዕለት ካገኘን ሌሎቹ በዓላትና አጽዋማት ከእሱ የሚርቁት በተውሳክቸው ስለሆነ ተውሳክቸው እየተደመረበት የሚውሉበት ቀን ይገኛል። ለምሳሌ፡ የነነዌ ጸም የካቲት 15 ቀን ቢጀምር (በባጅ) ሌሎቹ በዓላትና አጽዋማት የሚውሉበትን ቀን፡ ተውሳክቸውን በ15 ላይ በመደመር ማግኘት ይቻላል። የበዓላትና የአጽዋማት ተውሳክ እየተጨመሩ የሚውሉበት ቀን ይገኛል። ተውሳክቹ (በዓላቱ ከነነዌ የሚርቁበት የዕለት ብዛት) ከዚህ በታች (በመደብ 5) ያሉት ናቸው።

በቅንፍ የተሰጡት ቊጥሮች በዓላትና አጽዋማት ከነነዌ ጸም መጀመሪያ (ከነነዌ መባጃ ሐመር) የሚርቁበት የቀን ብዛት ነው። መምህሩ የሚሰጠው ግን በ30 (በወር) እየገደፈ የመጨረሻውን የወር ዕለት ነው። ለምሳሌ፡ የነነዌ ጸም የካቲት 9 ቀን ገባ ብንል ሁዳዴ የነነዌ ጸም ከባጅ (ከጀመረ) ከ14 ቀን በኋላ ይገባል የሚል ሕግ ስላለ፡ ሁዳዴ (9 + 14 =) የካቲት 23 ቀን ገባ እንላለን። ደብረ ዘይት የሚውለው የነነዌ ጸም በባጅ (በገባ) በ41 ቀን ነው። 41ን የነነዌ ጸም በጀመረበት በየካቲት 9 ላይ ብንጨምርበት ውጤቱ 50 ቀን ይሆናል፤ ግን የካቲት 50 ቀን የለውም፤ የየካቲት ቀኖች ከ50ው ላይ 30ዎቹ ብቻ ናቸው። ስለዚህ 30 ቀን (አንድ ወር) ገድፈን (የካቲትን አልፈን ማለት ነው) የተረፉትን 20 ቀኖች ለመጋቢት በመስጠት ደብረ

ዘይት መጋቢት 20 ቀን ሆነ እንላለን። መምህሩ ግን ወሩን (30ውን ቀን) ቀደም ብሎ ገድፎ (አንሥቶ) ተውሳኩን 41 ቀን በማድረግ ፈንታ 11 ቀን ያደርገዋል። የቀሩትንም ተውሳክት በዚህ መንገድ መረዳት ይቻላል።

በዓላትና አጽዋማት ነነዌ	ተውሳክቸው (መባጃው ሐመር)
በአተ ጸም (ሁዳዴ የሚገባበት)	14 (14)
ደብረ ዘይት	11 (41)
ሆሣዕና	2 (62)
ስቅለት	7 (67)
ትንሣኤ	9 (69)
ረክበ ካህናት	3 (93)
ዕርገት	18 (108)
ጳጳራዊ መስ (ጳጳሳዊ መስ)	28 (118)
ጸመ ሐዋርያት (የሰኔ ጸም)	29 (119)
ጸመ ድንጎት	1 (121)

መደብ 5

የነነዌ ጸም የሚጀምርበት (የሚባጅበት) ቀን ተፈልጎ የሚገኝ እንጂ እንደሌሎቹ በዓላትና አጽዋማት ቋሚ ቀን የለውም። ቀኑ ተፈልጎ ሲገኝ የተገኘውን ቀን “ባጅ” ከሚለው ቃል (ግሥ) ተነሥተው መባጃ ሐመር ይሉታል። የነነዌ ጸም የሚጀምርበትን ቀን ፈልገን ስናገኝ በዓላቱ የሚውሉበትንና አጽዋማቱ የሚጀምሩበትን ለማግኘት ከላይ እንዳሳየሁት ተውሳክቸውን በዚያ ላይ መጨመር (በቀላሉ መደመር) ነው።

ማስታወሻ፡-

ባሕረ ሐሳብ ዕውቀት (ትምህርት) የሚያስፈልገው በዓላት የሚውሉበትን አጽዋማት የሚጀምሩበትን ቀን ለማግኘት ከሆነ የነነዌ ጸም መቶ እንደሚጀምር ለማወቅ ነው ማለት ይቻላል።

(4) የዕለታት ተውሳክ፡

የዓምንቱ ዕለታትም “እንደ በዓላቱ” ተውሳክ አላቸው። ግን የዕለታቱ “ተውሳክ” “ተውሳክ” የተባሉት እንደ በዓላት ተውሳክ በነነዌ መባጃ ሐመር ላይ የሚደመሩ ስለሆነ ነው እንጂ ስማቸው “ተውሳክ” መባል አልነበረበትም፤ “መጠን”፡ “ዋጋ” ቢባል ይቻላል ነበረ። ለማንኛውም ተውሳክቸው በመደብ 6 እንደተሰጠው ነው።

ዕለታቱ	ተውላካቸው
ቅዳሜ	8
እሁድ	7
ሰኞ	6
ማክሰኞ	5
ረቡዕ	4
ኅሙስ	3
ዓርብ	2

መደብ 6

እነዚህ ከቅዳሜ እስከ ዓርብ የተዘረዘሩት የሳምንቱ ቀኖች ለበዓል መዋያ ወይም ለጸም መግቢያ የተፈለገው የወር ቀን የሚውልባቸው ናቸው። (የሚፈለገው ወር መጥቅፅ የሚውልበት ወር ነው። ስለ“መጥቅፅ” ከዓዋጁ በኋላ እንደገና እንናገራለን።) ለምሳሌ፡ ጥቅምት 7 ቀን ምን ዕለት ዋለ ብለን የምንጠይቀው የዕለቱን ተውላክ ለማወቅ ነው። ጥቅምት 7 ቀን ቅዳሜ ዕለት ቢውል የቅዳሜ ተውላኩ 8 ነው፤ 8 ከ7 ጋራ ይደመራል። ማክሰኞ ቢውል የማክሰኞ ተውላኩ 5 ነው፤ 5 ከ7 ጋራ ይደመራል። እንደምንም ተጣጥረን የወሩ መባቻ (የወሩ መጀመሪያ) ምን ዕለት እንደሚሆን ካወቅን የቀሩትን ዕለቶች ማወቅ አያዳግተንም። ለምሳሌ፡ ጥቅምት 1 ቀን የዋለው እሁድ መሆኑን ካወቅን ጥቅምት 7 ቀን ቅዳሜ መዋሉን መገመት አያቅተንም፤ ያቅተናል?

ዕለቶቹን ለማግኘት እንድንችል መምህሩ ከዚህ ቀጥሎ ሁለት ቋሚ ነገሮች ይጠቀመናል፡

(1) አንዱ ወር በባተበት (በዋለበት) ዕለት የትኛው ወር መልሶ እንደሚብታበት (እንደሚውልበት) ይነግረናል። ለምሳሌ፡ መስከረም 1 ቀን ሰኞ ዕለት ቢብታ (ቢውል) ያንኑ ዕለት (ሰኞን) ሚያዝያ ይብታበታል (ይውልበታል)። አነጋገሩ “በዘይወርቅ መስከረም ይወርቅ ሚያዝያ” (መስከረም በሚወጣበት ዕለት ሚያዝያ ይወጣበታል) ነው። እዚህ ላይ “ወርቅ”፣ “ይወርቅ” (ወጣ፣ ይወጣል) ማለት ወሩ እንደ ፀሐይ ይወጣል (ይታያል፣ ይጀምራል) ማለት ነው እንጂ እንደክረምት ወጣ (አለቀ) ወይም እንደሌባ የሰው ንብረት በድብቅ ወሰደ ማለት አይደለም። ቋሚውን ሕግ እንጨርሰውና፡-

- በዘይወርቅ መስከረም ይወርቅ ሚያዝያ፤
- በዘይወርቅ ጥቅምት ይወርቅ ግንቦት፤
- በዘይወርቅ ኅዳር ይወርቅ ሰኔ፤
- በዘይወርቅ ታኅሣሥ ይወርቅ ሐምሌ፤
- በዘይወርቅ ጥር ይወርቅ ነሐሴ፤
- በዘይወርቅ የካቲት ይወርቅ ጳጉሜን

ይላል። ሁሉንም መተርጎም ያስፈልግ አይመስለኝም፤ “መስከረም በባተበት (በዋለበት) ዕለት ሚያዝያ ይውልበታል” እያለ የሚሄድ ቀላል አነጋገር ነው።

(2) መምህሩ ቀጥሎ ሁለተኛውን ቋሚ ነገር ይጠቀመናል፡ አንድ ወር በባተበት (በገባበት፣ በሠረቀበት) ዕለት በማግስቱ (በ“ሳኒታ”) የሚብታውን (የሚውለውን የሚሠርቀውን) ወር ስም እየጠራ እንደቋሚ ሕግ ይነግረናል። ለምሳሌ፡ መስከረም ሰኞ ዕለት ከዋለ (ከባተ) ጥር በሰኞ ማግስት (ማክሰኞ ዕለት) ይውላል። በሌላ አነጋገር፡ መስከረም 1 ቀን ሰኞ ላይ ከዋለ በሰኞ ማግስት (ማክሰኞ ዕለት) የሚውል ጥር ብቻ ነው። አነጋገሩም እንደሚቀጥለው ነው፡-

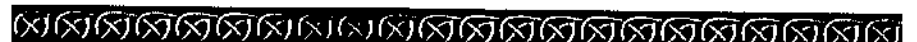
- በመስከረም ሳኒታ (ማግስት) ጥር፤
- በጥቅምት ሳኒታ የካቲት፤
- በኅዳር ሳኒታ መጋቢት፤
- በታኅሣሥ ሳኒታ ሚያዝያ፤
- በጥር ሳኒታ ግንቦት፤
- በየካቲት ሳኒታ ሰኔ (ይብታል)።

የምንሠራው በተጻፈ ነገር (በማስታወሻ) እየተረዳን ስለሆነ እነዚህን ሕጎች እንዳባቶቻችን በቃል ለመያዝ መድከም አያስፈልገንም። ሁለቱ ቋሚ ነገሮች በሠንጠረዥ ሲጠቃለሉ በመደብ 7 የቀረበውን ስለሚሰጡን በሠንጠረዥ አስታዋሺነት መሥራት እንችላለን፤

ወሮቹ የሚብቱበት ዕለት (ወይም ጥንትጥን)

መስረዝም	ረቡዕ(1)	ኅሙ(2)	ዓር(3)	ቅዳ(4)	እሁ(5)	ሰኞ(6)	ማክ(7)
ጥቅምት	ዓር	ቅዳ	እሁ	ሰኞ	ማክ	ረቡ	ኅሙ
ኅዳር	እሁ	ሰኞ	ማክ	ረቡ	ኅሙ	ዓር	ቅዳ
ታኅሣሥ	ማክ	ረቡ	ኅሙ	ዓር	ቅዳ	እሁ	ሰኞ
ጥር	ኅሙ	ዓር	ቅዳ	እሁ	ሰኞ	ማክ	ረቡ
የካቲት	ቅዳ	እሁ	ሰኞ	ማክ	ረቡ	ኅሙ	ዓር
መጋቢት	ሰኞ	ማክ	ረቡ	ኅሙ	ዓር	ቅዳ	እሁ
ሚያዝያ	ረቡ	ኅሙ	ዓር	ቅዳ	እሁ	ሰኞ	ማክ
ግንቦት	ዓር	ቅዳ	እሁ	ሰኞ	ማክ	ረቡ	ኅሙ
ሰኔ	እሁ	ሰኞ	ማክ	ረቡ	ኅሙ	ዓር	ቅዳ
ሐምሌ	ማክ	ረቡ	ኅሙ	ዓር	ቅዳ	እሁ	ሰኞ
ነሐሴ	ኅሙ	ዓር	ቅዳ	እሁ	ሰኞ	ማክ	ረቡ
ጳጉሜን	ቅዳ	እሁ	ሰኞ	ማክ	ረቡ	ኅሙ	ዓር

መደብ 7

ምስጢሩ ግልጽ ነው፤ መቸም መስከረም 1 ቀን ከሳምንቱ ዕለታት በአንዱ ዕለት መዋሉ አይቀርም። መስከረም 1 ረቡዕ(ስ) ሲሆን፤ ግሙዕ(ስ) ሲሆን፤ ዓር(ብ) ሲሆን፤ ቅዳ(ሜ) ሲሆን፤ እሁ(ድ) ሲሆን፤ ሰኞ ሲሆን፤ ማክ(ለኞ) ሲሆን፤ ሌሎቹ ወራት (ጥቅምት፣ ኅዳር፣ ወዘተ.) የሚውሉት በነዚህ ክፍሎች በተዘረዘሩት ዕለታት ነው።

መምህሩ ወራቱ የሚውሉበትን (የሚብቱበትን) ዕለት ለማወቅ የሚፈልገው የዕለታትን ተውሳክ (መጠን ወይም ዋጋ) ለማግኘት እንዲረዳው ነው።

ዓዋጅ 5:- የሚንቀሳቀሱ በዓላትና አጽዋማት የሚገኙት (በዓላቱ የሚውሉበት፣ አጽዋማቱ የሚገቡበት ቀን የሚታወቀው) አራት ነገሮች በመደመር ነው፤ እነሱም (1) መጥቅፅ፣ (2) መጥቅፅ የሚውልበት ዕለት ተውሳክ፣ (3) የበዓላትና የአጽዋማት ተውሳክ፣ (4) የነዳጭ መባጃ ሐመር (የነዳጭ ጾም የሚገባበት ወርጋዊ ቀን) ናቸው።

የዕለቶቹና የበዓላቱ ተውሳክ ተሰጥተውናል፤ እናውቃቸዋለን። አሁን ደግሞ መጥቅፅ እንዴት እንደሚገኝ መምህሩ ሲያስተምር እንይ፤

የሚጀምረው የአዲሱን ዘመን (ለኛ የ7492 ዓ. ዓ.ን) ዓውደ አበቅቴ፣ ከዚያ አበቅቴውን፣ ከዚያ ዓመተ ዓውደ አበቅቴውን በማውጣት ነው። የኛ ዘመን (የ7492 ዓ. ዓ.) ዓውደ አበቅቴው ስንት ነው? ዓውደ አበቅቴ 19 ዓመት መሆኑን ስለምናውቅ የ7492 ዓ. ም. ዓውደ አበቅቴ እንደሚገኘውም ዘመን ዓውደ አበቅቴ ከ1 እስከ 19 ያለ የዓመት ቅጥር መሆን አለበት፤ ዓመቶቹ ዓለም ተፈጠረበት ከምንለው ከ5500 ቅ. ክ. ጀምረው 1 እያሉ 19 ሲሞሉ አንድ ዓውደ አበቅቴ ፈጸሙ ተብለው ይጣሉና (ይገደፉና) ሌላ ዓውደ አበቅቴ ይተካል -- ልክ አንድ ሳምንት ሲፈጸም ሌላ ሳምንት እንደሚተካ። ዘዴው 7492ን በ19 መቀመር (መግደፍ ወይም ማካፈል) እና ትርፉን መያዝ ነው (ስለ ዓውደ አበቅቴ የተሰጠውን መግለጫ እንደገና እናንብብ)፤

$$7492 \div 19 = 394 \text{ ደርሶ } 6 \text{ ይተርፋል።}$$

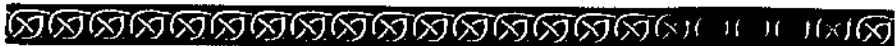
ትርጉሙ፡ “ዓለም ከተፈጠረ እስከኛ ዘመን (እስከ 1992 ዓ. ም.) ድረስ 394 ዓውደ አበቅቴዎች ከ6 ዓመት (ከ6 ዓመተ ዓውደ አበቅቴ) ሆነ” ማለት ነው። እንዲህ ከሆነ፣ ዛሬ በ7492 ዓ. ዓ. የዓውደ አበቅቴው ዘመን (ዓመት) 6 ነው እንላለን። ግን ዓመት አንለውም። መምህሩ ወምበር በሉት ብሏል፤ ወምበር ነው የምንለው። ግን የ7492 ዓ. ዓ. ወምበር 6 ነው እንዳንል አንድ ዓዋጅ (ዓዋጅ 6) ይገጥመናል፤

ዓዋጅ 6:- “አሐደ አለትት ለዘመን” (አንዱን ለዘመን ተው)።

ይኸንን ዓዋጅ ለማክበር ከ6 ላይ አንድ እናነሳለታለን፡-

$$6 - 1 = 5 \text{ ይሆናል፤ እውነተኛው ወምበር 5 ነው።}$$

ምስጢሩ ቀላል ነው፤ ከ395ተኛው ዓውደ አበቅቴ ላይ 6 ዓመት አንሥተንለታል ማለት ነው። የለም፡ 6 ዓመት አላነሣለትም፤ ያነሣለት 5 ዓመት

ብቻ ነው፤ 6ተኛውንም ገና ይዘነዋል። በባሕረ ሐሳብ አነጋገር 6ተኛው ዓመት “ስለተጀመረ ተቆጠረ፤ ስላልተፈጸመ ተአተተ (ተተወ)” ይባላል።

የምንፈልገው ወምበር 5 ነው፤ በ7492 ዓ. ዓ. የዓውደ አበቅቴው ዘመን (ወምበር) 5 ነው ማለት ነው። (በዓውደ አበቅቴና በአበቅቴ መካከል ያለው ልዩነት እንዳይምታታብን አሁንም እንጠንቀቅ።)

ጥያቄ:-

በነዚህ በ5 ዓመቶች ውስጥ አበቅቴ (የጨረቃ እድሜ) በየዓመቱ 11 ÷ 22 ÷ 3፤ ወዘተ. እያለ ሲከማችና በ30 በ30 ሲገደፍ ቆይቶ በኛ ዘመን (በ5ኛው ወምበር) አበቅቴው ስንት ነው፤ መጥቅፁ ስንት ነው?

መልስ:-

መልሱ ቀላል ነው፤ ያንድ ዓመት አበቅቴ 11 ከሆነ የ5ቱ ዓመት አበቅቴ

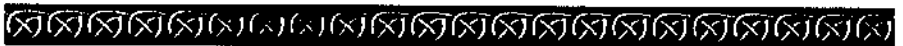
$11 \times 5 = 55$ ይሆንና በ30 ተገድፎ 25 ይሆናል። ምስጢሩ፡ “የዓውደ አበቅቴ 6ኛ ዓመት መስከረም 1 ላይ ሲጀምር የጨረቃ ዓመታዊ እድሜ 25 ቀን ይሆናል” ማለት ነው።

መጥቅፅ = $19 \times 5 = 95$ ይሆንና በ30 ተገድፎ 5 ይሆናል። መጥቅፅ የሚናገረው የወሩን ዕለት ነው። ላብራራ፡- መስከረም 1 ቀን ላይ የጨረቃ ዓመታዊ እድሜ 25 ቀን ይሆናል ብለናል። መጥቅፅ የሚሉት የጨረቃ ዓመታዊ ዕድሜ አንድ ወር (30 ቀን) የሚሞላበትን ቀን ከሆነ 30 ለመሙላት የሚያስፈልገው 5 ቀን መሆን ነበረበት፤ ግን 5 ዓመት መሆኑ የተከማቸው 19ኛ የጨረቃ ዓመታዊ እድሜ 30 (19×5) እየሞላ መገደፍ አለበት።

በዓዋጁ መሠረት አበቅቴና መጥቅፅ ሲደመሩ 30 ስለሚሆኑ 19ን በ5 አባዝቶ በ30 ከመገደፍ ይልቅ በቀጥታ ከ30 ላይ 25ን (የአበቅቴን ቅጥር) ቢያነሱም ያው ነው፤ መጥቅፅ ይገኛል።

አበቅቴንና መጥቅፁን ስንደምራቸው 30 ቢሆኑ አንገረምም፤ ወሩ 30 ቀን ስለሆነ ሲደመሩ እንዲያውም 30 መሆን አለባቸው። “አበቅቴ ወመጥቅፅ ክልሌሆሙ ነኩረ ኢይበዝኩ እምፃ፤ ወኢይውገዱ እምፃ፤ ወትረ ይክውኑ ፃ” (አበቅቴና መጥቅፅ ውለታቸው በኅብረት ከ30 አይበዙም፤ ከ30 አይጉድሉም፤ ዘወትር 30 ይሆናሉ።) ያለውን ዓዋጅ እንዘንጋ (ዓዋጅ 1 ገጽ 42)። በማስታወሻ ሊያዝ የሚገባው ግን በቅጥር 7 የቀረበው ዓዋጅ ነው፤

ዓዋጅ 7:- የጨረቃ ዓመታዊ እድሜዋ 30 ቀን የሚሞላው በመስከረም ወይም በጥቅምት ወር ውስጥ ነው። ያ እድሜዋ 30 የሚሞላበት ቀን መጥቅፅ ይባላል። እንዲህ ከሆነ፤ የመጥቅፅ ቅጥር የመስከረም ወይም የጥቅምት የወሩ ቀን ነው፤ የመጥቅፅ ቅጥር 15 እና ከዚያ በላይ ከሆነ የሚውለው መስከረም ላይ ነው። ለምሳሌ፡ በእንዲህ ያለ ዓ. ም. ወይም ዓ. ዓ. መጥቅፅ 23 ነው ካልን መስከረም 23 ቀን ማለታችን ነው። መጥቅፅ ከ2

እስከ 13 ከሆነ ግን የሚውለው በጥቅምት ነው። (በዓቀጅ 2 መሠረት አበቅቴ ከነሐሴ 8 ቀን ስለማይወርድ፣ ከጳጉሜን 5 ቀን ስለማይወጣ፣ መጥቅሶ የማይሆኑ ቍጥሮች አሉ።) ለምሳሌ፡ በእንደዚህ ያለ ዓ. ም. ወይም ዓ. ዓ. መጥቅሶ 7 ነው ካልን ጥቅምት 7 ቀን ማለታችን ነው።

ዕለታቱን ቀምረን ያገኘነው የኛ መጥቅሶ 5 ስለሆነ የሚውለው በዓቀጁ መሠረት ጥቅምት 5 ቀን ላይ ነው። ጥቅምት 5 ቀን ዕለቱ ምንድነው? የዚያን ዕለት ተውሳክ ስለምንፈልገው ዕለቱን ማወቅ አለብን። ዘዴው መጀመሪያ ጥቅምት የባተበትን (የጀመረበትን) ቀን መፈለግ ነው። በ7492 ዓ. ዓ. መስከረም የሚብተው (የባተው) እሑድ ዕለት ነው። ከዚያ ተነሥተን ነው ጥቅምት 5 ቀን ምን ዕለት እንደዋለ ለማወቅ የምንሞክረው። ግን መስከረም 1 ቀን እሑድ ዕለት መዋሉን መምህሩ እንዴት ያውቃል? ለምን አያውቀውም! ያለው እኮ በጳጉሜን ወር ነው። ጳጉሜን እስከታልቅ ያሉትን ቀናት ጣት ቈጥሮም ቢሆን አስልቶ መስከረም 1 ቀን የሚውልበትን ዕለት ማግኘት አያስቸግርም።

በ7492 መስከረም 1 ቀን የሚብተው (የሚውለው) እሑድ ከሆነ ጥቅምት የሚብተው ማክሰኞ ነው (የጥንትዮንን ሠንጠረዥ መደብ 7ን እንመልከት)። ጥቅምት 1 ማክሰኞ ዕለት ከዋለ ጥቅምት 5 የሚውለው ቅዳሜ ነው። የቅዳሜ ተውሳክ 8 ነው (መደብ 6ን እንመልከት)። 5 መጥቅሶ እና 8 የቅዳሜ ተውሳክ ሲደመሩ 13 ይሆናል። ነፃዬ የካቲት 13 ቀን ገባች እንላለን።

ዕለቱስ ምንድን ነው? “በጥቅምት ሳኒታ የካቲት ይብታል” ስለተባለ የካቲት የሚብተው ጥቅምት 1 ቀን በዋለ ማግስት ረቡዕ ዕለት ነው (ብቷል፣ የጥንትዮንን ሠንጠረዥ መደብ 7ን እንመልከት)። የካቲት 1 ረቡዕ ከሆነ (ከዋለ)፣ የካቲት 13 ሰኞ ነው። የካቲት 13 ነፃዬ ነች። ዕለቱም ሰኞ ነው። የካቲት 13 ቀን የነፃዬ ጸም መጀመሪያ ስለሆነና ሌሎች በዓላትና አጽዋማት የሚገኙት ተውሳካቸው እየተደመረበት ስለሆነ መባጃ ሐመር ይባላል።

ተማሪው እዚህ ሲደርስ ጥያቄ ያነሣል፤ “የኔታ፣ ከወሮች ሁሉ ለምንድነው ነፃዬ በየካቲት ወር እንድትውል የምናደርገው? ቍጥሮቹን ቀምረን (ወጥተን ወርደን፣ ባክነን) ያገኘነውን ቍጥር ወስደን ለየካቲት የምንሰጥበት ምክንያቱ ምንድን ነው?” ይላል። የመምህሩ መልስ ዓቀጅ 8 ነው።

ዓቀጅ 8:- የነፃዬ ጸም የሚጀምረው በጥር (ወደ መጨረሻው) ወይም በየካቲት (ወደ መጀመሪያው) ነው። መጥቅሶ በጥቅምት ከዋለ (ከ2 እስከ 13 ከሆነ ማለት ነው) የነፃዬ ጸም በየካቲት ወር ውስጥ ይጀመራል። መጥቅሶ መስከረም ላይ ሲውል (15 ወይም ከዚያ በላይ ሲሆን ማለት ነው) የሚደመርበት የዕለት ተውሳክ ከ30 ካለበለጠው የነፃዬ ጸም በጥር ወር ውስጥ ይጀመራል። ከ30 ካለበለጠው ግን 30ውን ገድፎ፣ የተረፈው ቍጥር መጥቅሶን በጥቅምት እንደዋለ ያደርግና የነፃዬ ጸም በየካቲት ይውላል።

መምህሩ ከዚህ ቦታ አይናገረው እንጂ ከዚህ የተሻለ መልስም አለው። አቋራጭ ፈልጎ ነው እንጂ፣ የዕለታት ተውሳክ የሚያመለክቱት ከመጥቅሶ እስከ ነፃዬ ያሉት ቀናት (ዕለታት) በ30 (በወር) ተገድፈው የተረፉትን ነው። በዚህ ረገድ ምስጢሩ ከበዓላቱና ከአጽዋማቱ ተውሳክ አይለይም። በዓላትና አጽዋማት ከነፃዬ ጸም መግቢያ በተውሳካቸው ቍጥር ብዛት እንደሚርቁ ነፃዬም ከመጥቅሶ መባጃ (ዕለት) በዕለታቱ ተውሳክ ቍጥር ብዛት ትርቃለች። መነሻችን መጥቅሶ እንጂ መምህሩ እንደሚለው የነፃዬ መባጃ መሆን አልነበረበትም።

ከመጥቅሶ እስከነፃዬ በቀን ብዛት ሲቆጠር

የመጥቅሶ ዕለት	ከመጥቅሶ እስከ ነፃዬ	የዕለታት ተውሳክ
ቅዳሜ	128	8
እሑድ	127	7
ሰኞ	126	6
ማክሰኞ	125	5
ረቡዕ	124	4
ኅመሳስ	123	3
ዓርብ	122	2

መደብ 8

ምስጢሩ ቀላል ነው። ለምሳሌ፣ መጥቅሶ ጥቅምት 7 ቀን ቢውልና ዕለቱ ዓርብ ቢሆን የነፃዬ ጸም የሚገባው $(7 + 122 = 129)$ ጥቅምት ከገባ (ከሠረቀ) ከ129 ቀን በኋላ ነው። $129 : 30 = 4$ ወር ከ9 ቀን በኋላ ማለት ነው። አራቱ ወሮች ጥቅምት፣ ገዳር፣ ታኅሣሥ፣ ጥር ናቸው። 9ኛ ቀን የየካቲት ነው። የነፃዬ ጸም የካቲት 9 ቀን ገባ እንላለን።

➤❖❧

ለምምድ አንድ

እስከ እንለማመድ። መጀመሪያ ማብራሪያውን ተረድተን እንደሆነ እንይ፡

ጥያቄ:-

(ሀ) ዓውደ አበቅቴ ምንድን ነው?

- (ለ) አበቅቴ ምንድን ነው?
- (ሐ) ልደተ አበቅቴ ምንድን ነው?
- (መ) ዓመተ ዓውደ አበቅቴ ምንድን ነው?
- (ሠ) ወምበር ምንድን ነው?
- (ረ) መጥቅስ ምንድን ነው?
- (ሰ) መጥቅስ በምን ወር ይውላል?

መልስ:-

(ሀ) ዓውደ አበቅቴ ዘመኑ 19 ዓመት የሆነ የጊዜ ዓውድ ነው።
(ለ) አበቅቴ የጨረቃ ዓመታዊ እድሜ ነው። የጨረቃ ዓመት 354 ቀን ስለሆነ፤ የፀሐይ ዓመት ጳጉሜን 5 ላይ ገና ሳይደርስና ሳያልቅ የጨረቃ ዓመት አልቆ ሌላ ዓመት ወዲያው ይጀምራል። የፀሐይ ዓመት የሚቀጥለውን ዓመት መስከረም 1 ቀን ላይ ሲጀምር፤ የጨረቃ ቀደም ብሎ በመጀመሩ ያካበተው እድሜ አበቅቴ ይባላል፤ የመጀመሪያው ዓመት አልቆ ሁለተኛው ዓመት መስከረም 1 ቀን ላይ ሲጀምር እድሜዋ (አበቅቴው) 11 ቀን ነው። በሁለተኛው ዓመት 22 ቀን ይሆናል፤ ወዘተ።
(ሐ) ልደተ አበቅቴ የጨረቃ ዓመት (354 ቀን) አልቆ የሚቀጥለው ዓመቷ የሚጀምርበት የፀሐይ ቀን ነው። በፀሐይ ስንፋፍፍ የሚቀጥለው ዓመት የሚጀምረው ሁል ጊዜ መስከረም 1 ቀን ነው። የጨረቃ ዓመት ግን 354 ቀን ብቻ ከመሆኑ የተነሣ የሚጀምረው 354 ባለቀ በማግስቱ ነው፤ ይ “ማግስት” ልደተ አበቅቴ ነው። ስለዚህ ልደተ አበቅቴ 19 ዓመት ሙሉ ከዓመት ዓመት ይለዋወጣል። ግን ከነሐሴ 8 ቀን እንዳያንስ ከጳጉሜን 5 ቀን እንዳይበልጥ ዓዋጅ አለ።
(መ) ዓመተ ዓውደ አበቅቴ የሚባለው ከ19ኛ የዓውደ አበቅቴ የትኛውም አንዱ ዓመት ነው።
(ሠ) ወምበር ዓመተ ዓውደ አበቅቴ ነው (“መ”ን ተመልከት)።
(ረ) መጥቅስ የጨረቃ የመጀመሪያው 30ኛ ቀን ነው። ጨረቃ በነሐሴ ወይም በጳጉሜን ትወለድና (ማለት፤ የጨረቃ ዓመት በነሐሴ ወይም በጳጉሜን ይጀምራል) በመስከረም ወይም በጥቅምት 30ኛ ቀን ታከብራለች። ይ ፅላት መጥቅስ ይባላል።
(ሰ) መጥቅስ በመስከረም ወይም በጥቅምት ወር ይውላል፤ ዓዋጅ ነው።

አሁን እንግዲህ ወደ ሐሳብ ጥያቄዎች እንሂድ፤

(1) **ጥያቄ:-** የ7462 ዓ. ዓ. (የ1962 ዓ. ም. ማለት ነው) መጥቅስ ስንት ነው?

የመልስ ትችት፤

መጀመሪያ 7462 ዓ. ዓ.ን በ19 ገድፈን የ1962 ዓ. ም.ን ዓውደ አበቅቴ እንይዛለን።
 $7462 \div 19 = 392$ ደርሶ 14 ይተርፋል። በ7462 ዓ. ዓ. ዓውደ አበቅቴው ወይም ወምበሩ 14 ነው እንላለን።

እዚህ ስንደርስ “አሐደ አእትት ለዘመን” የሚል ዓዋጅ (ዓዋጅ 6) ስላለ እሱን በማክበር ካገኘነው ዓውደ አበቅቴ ላይ (ከ14 ላይ) አንድ ቍጥር እንቀንሰለታለን፤
 $14 - 1 = 13$ ይሆናል፤ 13 ወምበር ወጣ እንላለን።
በነዚህ በ13 ዓመቶች ውስጥ አበቅቴው በየዓመቱ $11 \div 22 \div 3 \div$ ወዘተ. እያለ ሲከማችና በ30 በ30 ሲገደፍ ቆይቶ በ7462 ዓ. ዓ. (በ1962 ዓ. ም. ማለት፤ በዚህ በ13ተኛው ወምበር)፤ አበቅቴው ስንት ነው? መጥቅሱ ስንት ነው?
መልሱ ቀላል ነው፡-
አበቅቴ = $11 \times 13 = 143$ ቀን ይሆንና በ30 ተገድፎ ትርፋ 23 ቀኖች ይሆናል።
መጥቅሱን ለማግኘት አንድ አጭር አንድ ረጅም መንገድ ተምረናል። አጭሩ መንገድ አበቅቴውን ከ30 ቀን ትርፋን መያዝ ነው፤
መጥቅስ = $30 - 23 = 7$ ይሆናል፤ መጥቅስ 7 ነው እንላለን።
ረጅሙ መንገድ 19ን በ13 አባዝቶ በ30 ገድፎ የተረፈውን መያዝ ነው፤
መጥቅስ = $19 \times 13 = 247$ ቀን ይሆንና 8 ጊዜ በ30 ተገድፎ 7 ቀን ይተርፋል፤ መጥቅስ 7 ነው እንላለን።

(2) **ጥያቄ:-** የ1993 መጥቅስ ስንት ነው?

የመልስ ትችት፤

የማንኛውም ዓውድ መነሻ ዓመተ ዓለም ስለሆነ መጀመሪያ የ1993 ዓ. ም.ን ዓመተ ዓለም እናገኛለን፤
በ1993 ዓ. ም. ጊዜ ዓመተ ዓለም $(1993 + 5500 =) 7493$ ነው።
የ7493 ዓ. ዓ.ን ዓውደ አበቅቴ ለማግኘት በ19 አካፍለን (ገድፈን) የተረፈውን እንይዛለን፤
 $7463 \div 19 = 394$ ደርሶ 7 ይተርፋል። በ7493 ዓ. ዓ. ዓውደ አበቅቴው ወይም ወምበሩ 7 ነው እንላለን።
እዚህ ስንደርስ “አሐደ አእትት ለዘመን” የሚለውን ዓዋጅ በማክበር ከ7 ላይ አንድ እናነሣለን፤
 $7 - 1 = 6$ ይሆንና በ1993 ዓ. ም. 6 ወምበር ወጣ እንላለን።
በነዚህ 6 ዓመቶች ውስጥ አበቅቴው በየዓመቱ $11 \div 22 \div 3 \div$ ወዘተ እያለ ሲከማችና በ30 ሲገደፍ ቆይቶ በ7493 ዓ. ዓ. (በ1993 ዓ. ም.) አበቅቴ ስንት ነው? መጥቅሱ ስንት ነው?
መልሱ ቀላል ነው፡-
አበቅቴ = $11 \times 6 = 66$ ቀኖች ይሆንና በ30 ተገድፎ ትርፋ 6 ቀኖች ይሆናል።
መጥቅስ = $30 - 6 = 24$ ይሆናል።

(3) **ጥያቄ፡-** በ1962 ዓ. ም. የነነዌ ጸም መቼ ገባ?

የመልስ ትችት፡

አንደኛውን ጥያቄ ስንመልስ የ1962 ዓ. ም. መጥቅፅ 7 ነው ብለናል። 7 ከ2 እስከ 13 ያለ ቊጥር ስለሆነ በዓዋጅ 8 መሠረት የሚያመለክተው ጥቅምት 7ን ነው። አሁን ጥቅምት 7 የዋለበትን ዕለት ተውሳኩን ስለምንፈልግ ጥቅምት 7 ምን ዕለት እንደዋለ ለማግኘት እንሞክር።

በ1962 ዓ. ም. መስከረም 1 (5500 + 1962 ዓ. ዓ.) የዋለው ኅሙስ ዕለት ነበረ። ያውቅነው 5500 ዓመት ከክርስቶስ ልደት በፊት ቀን መቀጠር ሲጀመር መስከረም 1 ቀን የዋለው ማክሰኞ ነበረ። ከዚያ ዓመትና ዕለት ጀምሮ እየቆጠርን ስንመጣ የ1962 መስከረም 1 የዋለው ኅሙስ ቀን ሆኖ እናገኘዋለን። እንዲያ ከሆነ፡ ጥቅምት 1 የዋለው ቅዳሜ ዕለት ነበረ (የጥንተ፡ፆንን ሠንጠረዥ መደብ 7 ላይ እንመልከት)። ጥቅምት 1 ቅዳሜ ከሆነ ጥቅምት 7 ዓርብ ነበረ። የዓርብ ተውሳክ 2 ነው (መደብ 6)። መጥቅፅ 7 እና የዓርብ ተውሳክ 2 ሲደመሩ

$7 + 2 = 9$ ይሆናል። የነነዌ ጸም የካቲት 9 ቀን ጀመረ እንላለን።

ዕለቱስ ምን ነበረ? “በጥቅምት ሳኒታ የካቲት” ይብታል የሚል ሕግ ስላለና ከላይ እንዳየነው (ሠንጠረዥም እንደሚያሳየን) ጥቅምት 1 ቅዳሜ ከሆነ የካቲት 1 በማግስቱ አሑድ ነበረ። የካቲት 1 አሑድ ከሆነ የካቲት 9 (ነነዌ) የገባችው ሰኞ ዕለት ነበረ።

(4) **ጥያቄ፡-** በ1993 የነነዌ ጸም መቼ ይገባል?

የመልስ ትችት፡

ሁለተኛውን ጥያቄ ስንመልስ የ1993 ዓ. ም. (የ7493 ዓ. ዓ.) መጥቅፅ 24 ነው ብለናል። 24 ከ15 በላይ ያለ ቊጥር ስለሆነ የሚያመለክተው መስከረም 24ን ነው።

አሁን መስከረም 24 የዋለበትን ዕለት እንፈልግ (ተውሳኩን ስለምንፈልግ)። በ1993 ዓ. ም. መስከረም 1 ቀን የሚውለው ሰኞ ዕለት ነው (የማወቂያውን ዘዴ 3ተኛው ጥያቄ ስንመልስ አውቀንበታል)። መስከረም 1 ሰኞ ከሆነ መስከረም 24 ረቡዕ ነው። (የረቡዕ ተውሳክ 4 ነው)።

መጥቅፅ 24 እና የረቡዕ ተውሳክ 4 ሲደመሩ

$24 + 4 = 28$ ይሆናል። የመስከረም መጥቅፅ ከ30 በታች (ለምሳሌ እንደዚህ 28) ከሆነ የነነዌ ጸም የሚገባው በጥር ነውና በ1993 ዓ. ም. የነነዌ ጸም በጥር 28 ቀን ይጀምራል።

የሳምንቱ ዕለትስ ምንድን ነው? መስከረም 1 ሰኞ ከዋለ “በመስከረም ሳኒታ ጥር ይብታል” ይላልና ጥር 1 ቀን ማክሰኞ ይሆናል። ጥር 1 ቀን ማክሰኞ ከዋለ፡ ከዚያ ጀምረን እየቆጠርን ብንሄድ ጥር 28 ቀን ሰኞ ሆኖ እናገኘዋለን። በ1993 ዓ. ም. የነነዌ ጸም ጥር 28 ይገባል፤ ዕለቱም ሰኞ ነው።

(5) **ጥያቄ፡-** በ2048 ዓ. ም. ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) ምን ቀን ይጀምራል?

የመልስ ትችት፡-

የባሕረ ሐሳብ መነሻው ዓመተ ዓለም፡ መቀመሪያው ዓውደ አበቅቴ ስለሆነ መጀመሪያ የ2048 ዓ. ም.ን ዓመተ ዓለም እንፈልጋለን።

በ2048 ዓ. ም. ዓመተ ዓለም = $5500 + 2048 = 7548$ ይሆናል።

አሁን 7548ን በ19 ጊድፈን የ2048 ዓ. ም.ን ዓውደ አበቅቴ እናወጣለን።

$7548 \div 19 = 397$ ደርሶ 5 ይተርፋል።

ትርጉሙ፡ ዓለም ከተፈጠረ እስከ 2048 ዓ. ም. 397 ዓውደ አበቅቴ ከ5 ዓመት ይሆናል ማለት ነው። የምንፈልገው 5ን ነው።

እዚህ ስንደርስ “አሐዶ አእትት ለዘመን” የሚለውን ዓዋጅ በማክበር ከ5 ላይ አንድ እናነሳለን።

$5 - 1 = 4$ ሲሆን 4 ወምበር ወጣ እንላለን።

በነዚህ 4 ዓመቶች ውስጥ አበቅቴው በየዓመቱ 11፡ 23፡ 3 ወዘተ. እያለ ሲከማችና በ30 በ30 ሲገደፍ ቆይቶ በ7548 ዓ. ዓ. (በ2048 ዓ. ም. ማለት፡ በ4ተኛው ወምበር) አበቅቴው ስንት ነው? መጥቅሱስ ስንት ነው?

መልሱ ቀላል ነው።

አበቅቴ = $11 \times 4 = 44$ ቀን ይሆናል በ30 ተገድፎ ትርፉ 14 ይሆናል።

መጥቅፅ = $30 - 14 = 16$ ይሆናል።

16 ከ15 በላይ ስለሆነ 16 መጥቅፅ የሚውለው በመስከረም፡ የሚያመለክተውም መስከረም 16ን ነው። እንዲህ ከሆነ፡ አሁን መስከረም 16 የዋለበትን ዕለት/ቀን እንፈልጋለን፤ ስንፈልግ መስከረም 1 ቀን የዋለው አሑድ ሆኖ እናገኘዋለን። እንዲህ ከሆነ፡ መስከረም 16 የዋለው ሰኞ ነው። የሰኞ ተውሳክ 6 ነው።

$16 + 6 = 22$ ይሆናል። በ2048 ዓ. ም. የነነዌ ጸም የሚገባው ጥር 22 ቀን ነው። ሁዳዴ የነነዌ ጸም በገባ በ14 ቀን እንደሚገባ ሕግ ስላለ፡

$22 + 14 = 36$ ይሆንና ከ36 ቀን በኋላ ይገባል እንላለን። 30ው ቀን የጥር ሆኖ 6ቱ የየካቲት ነው። በ2048 ዓ. ም. ሁዳዴ የካቲት 6 ቀን ይገባል እንላለን። ቀኑስ ምንድን ነው? መስከረም 1 ቀን አሑድ ከሆነ የካቲት 1 ቀን ረቡዕ ነው (የጥንተ፡ፆንን ሠንጠረዥ ተመልከት)፤ የካቲት 1 ቀን ረቡዕ ከሆነ ሁዳዴ የገባበት የካቲት 6 ቀን ሰኞ ዕለት ነው። የባሕረ ሐሳብን ዘዴ ትክክለኛነት ለማሳየት ነው እንጂ ዱሮስ ቅበላ መቼ ከሰኞ ይወጣል!

ባሕረ ሐሳብ ለማውጣት የሚጠቅመን መጥቅፅ ከሆነ አበቅቴን ለምን እንፈልጋለን? የብራናው መጻሕፍት ታሪክ ሲመዘገቡ የድርጊቱን ዘመን እንዳንድ ጊዜ በሠርቀ መዓልት እና በሠርቀ ሌሊት ነው። ዘመኑን ወደ ዓመተ ምሕረት ለመተርጎም አበቅቴም መጥቅፅም የሚውሉበትን ቀን ማወቅ ያስፈልገናል! ሌላው በቀር ምን ማለታቸው እንደሆነ ለማወቅ ይረዳናል።

የ15ተኛው ዓመደ ቀመር (ዓ. ቀ.) የመጀመሪያው ዓመደ አበቅቴ (ዓ. አበ.)

ዓ. ዓ.	ዓ. ም.	ዓ. ቀ.	ዓ. አበ.	አበ.	መጥ.	ር. ዓ. ዓ.
7449	1949	1	1	0	30	ማክ/ማቴ
7450	1950	2	2	11	19	ረቡ/ማር
7451	1951	3	3	22	8	ኀሙ/ሉቃ
7452	1952	4	4	3	27	ቅዳ/ዮሐ
7453	1953	5	5	14	16	እሑ/ማቴ
7454	1954	6	6	25	5	ሰኞ/ማር
7455	1955	7	7	6	24	ማክ/ሉቃ
7456	1956	8	8	17	13	ኀሙ/ዮሐ
7457	1957	9	9	28	2	ዓር/ማቴ
7458	1958	10	10	9	21	ቅዳ/ማር
7459	1959	11	11	20	10	እሑ/ሉቃ
7460	1960	12	12	1	29	ማክ/ዮሐ
7461	1961	13	13	12	18	ረቡ/ማቴ
7462	1962	14	14	23	7	ኀሙ/ማር
7463	1963	15	15	4	26	ዓር/ሉቃ
7464	1964	16	16	15	15	እሑ/ዮሐ
7465	1965	17	17	26	4	ሰኞ/ማቴ
7466	1966	18	18	7	23	ማክ/ማር
7467	1967	19	19	18	12	ረቡ/ሉቃ
7468	1968	20	1	0	30	ዓር/ዮሐ
7469	1969	21	2	11	19	ቅዳ/ማቴ

መደብ 9

ልምምድ ሁለት

በ1948 ዓ. ም. 14ኛው ዓመደ ቀመር (ዓ. ቀ.) ተፈጽሞ እኛ አሁን ያለንበትና በ2480 ዓ. ም. የሚፈጸመው 15ኛ ዓ. ቀ. የጀመረው በ1949 ዓ. ም. (በ7449 ዓ. ዓ.) መሆኑን አንሥተናል። የዚህን ዘመን የመጀመሪያዎቹን 19 ዓመተ ዓለሞች (ዓ. ዓ.)፣ የመጀመሪያዎቹን 19 ዓመተ ምሕረቶች (ዓ. ም.)፣ የመጀመሪያውን ዓመደ አበቅቴ (ዓ. አበ.)፣ የነዚያን ዓመቶች አበቅቴ (አበ.)፣ መጥቅስ (መጥ.)፣ የርእሰ ዓውደ

ዓመታቸውን (ር. ዓ. ዓ.) ዕለት (ጥንትዮን) እና ወንጌላዊ በመደብ 9 (ገጽ 86) አቅርቤያለሁ። በ19 ዓመቶች የተወሰኑት አንዱን የመጀመሪያውን ዓ. አበ. ብቻ ለመስጠት ፈልጌ ነው። ከዚያ በጥቂቱ (በሁለት ዓመት) አለፍ ያልኩት ደግሞ አንድ ዓ. አበ. ሲፈጸም ሌላ ዓ. አበ. የሚተካ (ዘመን የሚቀጥል እንጂ የማይከተር) መሆኑን ለማሳየት ያህል ነው።

በዚህ ዓውደ አበቅቴ ዘመን (ማለት ከ1949 ዓ. ም. እስከ 1967 ዓ. ም.፣ ወይም ከ7449 እስከ 7467 ዓ. ዓ.፣ ወይም ከ1 እስከ 19 ዓውደ ቀመር) ውስጥ በየዓመቱ

- (1) የነነዌ ጸም መቸ እንደጀመረ፤
- (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) መቸ እንደጀመረ፤
- (3) ትንሣኤ መቸ እንደዋለ፤

ተናገር።

መልስ!

መልስ መስጠት ከመጀመራችን በፊት መጥቅስና ነነዌ ያላቸውን ግንኙነት የሚናገረውን ዓዋጅ እናስታውስ።

ዓዋጅ 8፡- የነነዌ ጸም የሚጀምረው በጥር (ወደ መጨረሻው) ወይም በየካቲት (ወደ መጀመሪያው) ነው። መጥቅስ በጥቅምት ከዋለ (ከ2 እስከ 13 ከሆነ ማለት ነው) የነነዌ ጸም በየካቲት ወር ውስጥ ይጀመራል። መጥቅስ መስከረም ላይ ሲውል (15 ወይም ከዚያ በላይ ሲሆን ማለት ነው) የሚደመርበት የዕለት ተውሳክ ከ30 ካሳስበለጠው የነነዌ ጸም በጥር ወር ውስጥ ይጀምራል። ከ30 ካሳስበለጠው ግን 30ውን ገድፎ፣ የተረፈው ቍጥር መጥቅስን በጥቅምት እንደዋለ ያደርግና የነነዌ ጸም በየካቲት ይውላል።

ጥንትዮንን (መደብ 7)፣ የዕለታትን ተውሳክ (መደብ 6)፣ የበዓላትንና የአጽዋማትን ተውሳክ (መደብ 5) የሚያሳዩት እነዚህ ሶስቱ ሠንጠረዦች ስለሚጠቅሙህ ሁሉንም ከፊትህ አስቀምጣቸው።

በ1949 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 30 ነበረ (ከላይ በመደብ 9 ከጥያቄዎቹ አስቀድሞ ባለው ሠንጠረዥ ተሰጥቶናል)። 30 ከ15 ስለሚበልጥ በዓዋጁ መሠረት (ዓዋጅ 7) መጥቅስ በመስከረም (30 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥላን መስከረም 30 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ30 መጥቅስ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ማክሰኞ ነበር (ከላይ በመደብ 9 ከጥያቄዎቹ አስቀድሞ በ“ር. ዓ. ዓ.” ስር ተሰጥቶናል)።

- መስከረም 1 ቀን ማክሰኞ ከዋለ፡ መስከረም 30 የዋለው ረቡዕ ነበረ፤ የረቡዕን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ (መደብ 6) እንደሚያሳየው የረቡዕ ተውሳክ 4 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (4 + 30 =) 34 ይሆናሉ። 34 ከ30 ስለሚበልጥ በዓመቱ መሠረት (ዓመቱ 8) 30ውን ገድፎ (ማለት 30ውን ለመስከረም ሰጥቶ) 4 ያስቀረፈ፤ መጥቅስ 4 ነበረ።
- መጥቅስ 4 ከሆነ የዋለው በመስከረም መሆኑ ቀርቶ በጥቅምት ወር ነው፤ 4 ከ13 ስለሚያንስ፡
 - (1) የነነዌ ጸም የካቲት 4 ቀን ጀምሯል።
 - (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነነዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (4 + 14) በየካቲት 18 ቀን ገብቷል።
 - (3) ትንሣኤ የነነዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (4 + 69) ከ73 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ73ቱ ቀኖች 30ው የየካቲት፣ 30ው የመጋቢት ሆነው የተረፉት 13ቱ የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 13 ቀን ውሏል።

በ1950 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 19 ነበረ (በመደብ 9 ተሰጥቶናል)። 19 ከ15 ስለሚበልጥ በዓመቱ መሠረት መጥቅስ በመስከረም (19 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን መስከረም 19 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ19 መጥቅስ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ረቡዕ ነበረ (ከላይ ከጥያቄዎቹ አስቀድሞ በ“ር. ዓ. ዓ.” ስር ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ረቡዕ ከዋለ፡ መስከረም 19 የዋለው እሑድ ነበረ፤ የእሑድን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ(መደብ 6) እንደሚያመለክተው የእሑድ ተውሳክ 7 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (19 + 7 =) 26 ይሆናሉ። 26 ከ30 ስለማይበልጥ፡
 - (1) የነነዌ ጸም ጥር 26 ቀን ጀምሯል።
 - (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነነዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (26 + 14) ከ40 ቀኖች በኋላ ገብቷል። ከ40ው ቀኖች 30ው የጥር፣ የቀሩት 10ሩ የየካቲት ሆነው፤ ዓቢይ ጸም የካቲት 10 ቀን ገባ እንላለን።
 - (3) ትንሣኤ የነነዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (26 + 69) ከ95 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ95ቱ ቀኖች 90ው የጥር (30)፣ የየካቲት (30)፣ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው። የቀሩት

5ቱ የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 5 ቀን ውሏል።

በ1951 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 8 ነበረ (በመደብ 9 ተሰጥቶናል)። 8 ከ13 ስለማይበልጥ በዓመቱ መሠረት መጥቅስ በጥቅምት (8 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን ጥቅምት 8 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ8 መጥቅስ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ኅሙስ ነበረ (ከላይ በመደብ 9 ከጥያቄዎቹ አስቀድሞ በ“ር. ዓ. ዓ.” ስር ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ኅሙስ ከዋለ፡ ጥቅምት 1 ቀን የዋለው ቅዳሜ ሆኖ ጥቅምት 8ም ቅዳሜ ነበረ፤ የቅዳሜን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ(መደብ 6) እንደሚያመለክተው የቅዳሜ ተውሳክ 8 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (8 + 8 =) 16 ይሆናሉ።
 - (1) የነነዌ ጸም የካቲት 16 ቀን ጀምሯል።
 - (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነነዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (16 + 14) ከ30 ቀኖች በኋላ ገብቷል። 30ው የየካቲት ሆነው፤ ዓቢይ ጸም የካቲት 30 ቀን ገባ እንላለን።
 - (3) ትንሣኤ የነነዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (16 + 69) ከ85 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ85ቱ ቀኖች 60ው የየካቲት (30)፣ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው። የቀሩት 25ቱ የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 25 ቀን ውሏል።

በ1952 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 27 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 27 ከ15 ስለሚበልጥ በዓመቱ መሠረት መጥቅስ በመስከረም (27 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን መስከረም 27 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ27 መጥቅስ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ቅዳሜ ነበረ (ከላይ ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ቅዳሜ ከዋለ፡ መስከረም 27 የዋለው ኅሙስ ነበረ፤ የኅሙስን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የኅሙስ ተውሳክ 3 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (27 + 3 =) 30 ይሆናሉ። 30 ከ30 ስለማይበልጥ፡
 - (1) የነነዌ ጸም ጥር 30 ቀን ጀምሯል።
 - (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነነዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (30 + 14) ከ44 ቀኖች በኋላ ገብቷል። ከ44ቱ ቀኖች 30ው የጥር፣ የቀሩት 14ቱ የየካቲት ሆነው፤ ዓቢይ ጸም የካቲት 14 ቀን ገባ እንላለን።

- (3) ትንሣኤ የነሃዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (30 + 69) ከ99 ቀናት በኋላ ይሆናል። ከ99ኛ ቀናት 90ው የጥር (30)፣ የየካቲት (30)፣ የመጋቢት (30) ቀናት ናቸው። የቀሩት 9ኛ የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 9 ቀን ውሏል።

በ1953 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 16 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 16 ከ15 ስለሚበልጥ በዓዋጁ መሠረት መጥቅስ በመስከረም (16 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን መስከረም 16 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ16 መጥቅስ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው እሑድ ነበረ (ከላይ ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን እሑድ ከዋለ፣ መስከረም 16 የዋለው ሰኞ ነበረ፤ የሰኞን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የሰኞ ተውሳክ 6 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (16 + 6 =) 22 ይሆናሉ። 22 ከ30 ስለማይበልጥ፣
 - (1) የነሃዌ ጸም ጥር 22 ቀን ጀምሯል።
 - (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነሃዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (22 + 14) ከ36 ቀናት በኋላ ገብቷል። ከ36ቱ ቀናት 30ው የጥር፣ የቀሩት 6ቱ የየካቲት ሆነው። ዓቢይ ጸም የካቲት 6 ቀን ገባ እንላለን።
 - (3) ትንሣኤ የነሃዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (22 + 69) ከ91 ቀናት በኋላ ይሆናል። ከ91ቱ ቀናት 90ው የጥር (30)፣ የየካቲት (30)፣ የመጋቢት (30) ቀናት ናቸው። የቀረው 1ቱ የሚያዝያ ነው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 1 ቀን ውሏል።

በ1954 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 5 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 5 ከ13 ስለማይበልጥ በዓዋጁ መሠረት መጥቅስ በጥቅምት (5 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን ጥቅምት 5 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ5 መጥቅስ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ሰኞ ነበረ (ከላይ ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ሰኞ ከዋለ፣ ጥቅምት 1 ቀን የዋለው ረቡዕ ሆኖ ጥቅምት 5 ቀን እሑድ ነበረ፤ የእሑድን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የእሑድ ተውሳክ 7 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (5 + 7 =) 12 ይሆናሉ።
 - (1) የነሃዌ ጸም የካቲት 12 ቀን ጀምሯል።
 - (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነሃዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (12 + 14) ከ26 ቀናት በኋላ ገብቷል። 26ቱም የየካቲት

ሆነው፣ ዓቢይ ጸም የካቲት 26 ቀን ገባ እንላለን።

- (3) ትንሣኤ የነሃዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (12 + 69) ከ81 ቀናት በኋላ ይሆናል። ከ81ቱ ቀናት 60ው የየካቲት (30)፣ የመጋቢት (30) ቀናት ናቸው። የቀሩት 21ቱ የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 21 ቀን ውሏል።

በ1955 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 24 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 24 ከ15 ስለሚበልጥ በዓዋጁ መሠረት መጥቅስ በመስከረም (24 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን መስከረም 24 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ24 መጥቅስ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ማክሰኞ ነበረ (ከላይ ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ማክሰኞ ከዋለ፣ መስከረም 24 የዋለው ኀሙስ ነበረ፤ የኀሙስን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የኀሙስ ተውሳክ 3 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (24 + 3 =) 27 ይሆናሉ። 27 ከ30 ስለማይበልጥ፣
 - (1) የነሃዌ ጸም ጥር 27 ቀን ጀምሯል።
 - (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነሃዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (27 + 14) ከ41 ቀናት በኋላ ገብቷል። ከ41ቱ ቀናት 30ው የጥር፣ የቀሩት 11ቱ የየካቲት ሆነው። ዓቢይ ጸም የካቲት 11 ቀን ገባ እንላለን።
 - (3) ትንሣኤ የነሃዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (27 + 69) ከ96 ቀናት በኋላ ይሆናል። ከ96ቱ ቀናት 90ው የጥር (30)፣ የየካቲት (30)፣ የመጋቢት (30) ቀናት ናቸው። የቀሩት 6ቱ የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 6 ቀን ውሏል።

በ1956 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 13 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 13 ከ13 ስለማይበልጥ በዓዋጁ መሠረት መጥቅስ በጥቅምት (13 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን ጥቅምት 13 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ13 መጥቅስ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ኀሙስ ነበረ (ከላይ ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ኀሙስ ከዋለ፣ ጥቅምት 1 ቀን የዋለው ቅዳሜ ሆኖ ጥቅምት 13 ኀሙስ ነበረ፤ የኀሙስን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የኀሙስ ተውሳክ 3 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (13 + 3 =) 16 ይሆናሉ።
 - (1) የነሃዌ ጸም የካቲት 16 ቀን ጀምሯል።
 - (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነሃዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ

ስለሚገባ (16 + 14) ከ30 ቀኖች በኋላ ገብቷል። 30ው የየካቲት ሆነው፤
ዓቢይ ጸም የካቲት 30 ቀን ገባ እንላለን።

- (3) ትንሣኤ የነነዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ
ስለሚውል የዋለው (16 + 69) ከ85 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ85ቱ ቀኖች
60ው የየካቲት (30)፣ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው። የቀሩት 25ቱ
የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 25 ቀን ውሏል።

በ1957 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 2 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 2 ከ15 ስለሚበልጥ በዓዋጁ መሠረት
መጥቅስ በጥቅምት (2 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን ጥቅምት 2 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ2 መጥቅስ ላይ
እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ዓርብ ነበረ (ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ዓርብ ከዋለ፣ ጥቅምት 1 ቀን የዋለው እሑድ ሆኖ ጥቅምት
2 ቀን ሰኞ ነበረ፤ የሰኞን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የሰኞ ተውሳክ 6 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (2 + 6 =) 8 ይሆናሉ።
- (1) የነነዌ ጸም የካቲት 8 ቀን ጀምሯል።
- (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳይ) የነነዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ
ስለሚገባ (8 + 14) ከ22 ቀኖች በኋላ ገብቷል። 22ቱ የየካቲት ሆነው፤
ዓቢይ ጸም የካቲት 22 ቀን ገባ እንላለን።
- (3) ትንሣኤ የነነዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ
ስለሚውል የዋለው (8 + 69) ከ77 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ77ቱ ቀኖች
60ው የየካቲት፣ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው። የቀሩት 17ቱ
የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 17 ቀን ውሏል።

በ1958 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 21 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 21 ከ15 ስለሚበልጥ በዓዋጁ መሠረት
መጥቅስ በመስከረም (21 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን መስከረም 21 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ21 መጥቅስ
ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ቅዳሜ ነበረ (ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ቅዳሜ ከዋለ፣ መስከረም 21 የዋለው ዓርብ ነበረ፤ የዓርብን
ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የዓርብ ተውሳክ 2 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (21 + 2 =) 23 ይሆናሉ። 23 ከ30 ስለሚበልጥ፤
- (1) የነነዌ ጸም ጥር 23 ቀን ጀምሯል።
- (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳይ) የነነዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ

ስለሚገባ (23 + 14) ከ37 ቀኖች በኋላ ገብቷል። ከ37ቱ ቀኖች 30ው
የጥር፣ የቀሩት 7ቱ የየካቲት ሆነው፤ ዓቢይ ጸም የካቲት 7 ቀን ገባ
እንላለን።

- (3) ትንሣኤ የነነዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ
ስለሚውል የዋለው (23 + 69) ከ92 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ92ቱ ቀኖች
90ው የጥር (30)፣ የየካቲት (30)፣ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው።
የቀሩት 2ቱ የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 2 ቀን ውሏል።

በ1959 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 10 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 10 ከ13 ስለሚበልጥ በዓዋጁ መሠረት
መጥቅስ በጥቅምት (10 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን ጥቅምት 10 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ10 መጥቅስ ላይ
እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው እሑድ ነበረ (ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን እሑድ ከዋለ፣ ጥቅምት 1 ቀን የዋለው ማክሰኞ ሆኖ
ጥቅምት 10 ቀን ኅሙስ ነበረ፤ የኅሙስን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የኅሙስ ተውሳክ 3 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (10 + 3 =) 13 ይሆናሉ።
- (1) የነነዌ ጸም የካቲት 13 ቀን ጀምሯል።
- (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳይ) የነነዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ
ስለሚገባ (13 + 14) ከ27 ቀኖች በኋላ ገብቷል። 27ቱ የየካቲት ሆነው፤
ዓቢይ ጸም የካቲት 27 ቀን ገባ እንላለን።
- (3) ትንሣኤ የነነዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ
ስለሚውል የዋለው (13 + 69) ከ82 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ82ቱ ቀኖች
60ው የየካቲት (30)፣ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው። የቀሩት 22ቱ
የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 22 ቀን ውሏል።

በ1960 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 29 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 29 ከ15 ስለሚበልጥ በዓዋጁ መሠረት
መጥቅስ በመስከረም (29 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን መስከረም 29 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ29 መጥቅስ
ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ማክሰኞ ነበረ (ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ማክሰኞ ከዋለ፣ መስከረም 29 የዋለው ማክሰኞ ነበረ፤
የማክሰኞን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የማክሰኞ ተውሳክ 5 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (29 + 5 =) 34 ይሆናሉ። 34 ከ30 ስለሚበልጥ፤ 30ውን
ገድፎ (ለመስከረም ሰጥቶ) 4 ያስቀረል፤ መጥቅስ ጥቅምት 4 ይሆናል።

መጥቅስ 4 በጥቅምት ከዋለ፦

- (1) የነነዌ ጸም የካቲት 4 ቀን ጀምሯል።
- (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነነዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (4 + 14) ከ18 ቀኖች በኋላ ገብቷል። 18ቱ የየካቲት ሆነው፦ ዓቢይ ጸም የካቲት 18 ቀን ገባ እንላለን።
- (3) ትንሣኤ የነነዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (4 + 69) ከ73 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ73ቱ ቀኖች 60ው የየካቲት (30)፣ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው። የቀሩት 13ቱ የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 13 ቀን ውሏል።

በ1961 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 18 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 18 ከ15 ስለሚበልጥ በዓዋጁ መሠረት መጥቅስ በመስከረም (18 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን መስከረም 18 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ18 መጥቅስ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ረቡዕ ነበረ (ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ረቡዕ ከዋለ፦ መስከረም 18 የዋለው ቅዳሜ ነበረ፤ የቅዳሜን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የቅዳሜን ተውሳክ 8 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (18 + 8 =) 26 ይሆናሉ። 26 ከ30 ስለማይበልጥ፦
 - (1) የነነዌ ጸም ጥር 26 ቀን ጀምሯል።
 - (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነነዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (26 + 14) ከ40 ቀኖች በኋላ ገብቷል። ከ40ው ቀኖች 30ው የጥር፣ የቀሩት 10ሩ የየካቲት ሆነው፦ ዓቢይ ጸም የካቲት 10 ቀን ገባ እንላለን።
 - (3) ትንሣኤ የነነዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (26 + 69) ከ95 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ95ቱ ቀኖች 90ው የጥር (30)፣ የየካቲት (30)፣ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው። የቀሩት 5ቱ የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 5 ቀን ውሏል።

በ1962 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 7 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 7 ከ13 ስለማይበልጥ በዓዋጁ መሠረት መጥቅስ በጥቅምት (7 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን ጥቅምት 7 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ7 መጥቅስ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ኅሙስ ነበረ (ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ኅሙስ ከዋለ፦ ጥቅምት 1 ቀን የዋለው ቅዳሜ ሆኖ ጥቅምት 7 ዓርብ ነበረ፤ የዓርብን ተውሳክ እንፈልግ።

- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የዓርብ ተውሳክ 2 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (7 + 2 =) 9 ይሆናሉ።
 - (1) የነነዌ ጸም የካቲት 9 ቀን ጀምሯል።
 - (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነነዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (9 + 14) ከ23 ቀኖች በኋላ ገብቷል። 23ቱ የየካቲት ሆነው፦ ዓቢይ ጸም የካቲት 23 ቀን ገባ እንላለን።
 - (3) ትንሣኤ የነነዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (9 + 69) ከ78 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ78ቱ ቀኖች 60ው የየካቲት (30)፣ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው። የቀሩት 18ቱ የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 18 ቀን ውሏል።

በ1963 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 26 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 26 ከ15 ስለሚበልጥ በዓዋጁ መሠረት መጥቅስ በመስከረም (26 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን መስከረም 26 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ26 መጥቅስ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ዓርብ ነበረ (ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ዓርብ ከዋለ፦ መስከረም 26 የዋለው ማክሰኞ ነበረ፤ የማክሰኞን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የማክሰኞን ተውሳክ 5 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (26 + 5 =) 31 ይሆናሉ። 31 ከ30 ስለሚበልጥ፦ 30ውን ገድፈን (ለመስከረም ሰጥተን) የተረፈውን 1ን እንይዛለን፤ መጥቅስ ጥቅምት 1 ቀን ዋለ እንላለን፤ መጥቅስ ጥቅምት 1 ቀን ከዋለ፦
 - (1) የነነዌ ጸም የካቲት 1 ቀን ጀምሯል።
 - (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነነዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (1 + 14) ከ15 ቀኖች በኋላ ገብቷል። 15ቱ የየካቲት ሆነው፦ ዓቢይ ጸም የካቲት 15 ቀን ገባ እንላለን።
 - (3) ትንሣኤ የነነዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (1 + 69) ከ70 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ70ው ቀኖች 60ው የየካቲት (30)፣ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው። የቀሩት 10ሩ የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 10 ቀን ውሏል።

በ1964 ዓ. ም.፤

- መጥቅስ 15 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 15 ከሆነ በዓዋጁ መሠረት መጥቅስ በመስከረም (15 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን መስከረም 15 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ15 መጥቅስ ላይ እንደምረዋለን።

- መስከረም 1 ቀን የዋለው እሑድ ነበረ (ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን እሑድ ከዋለ፡ መስከረም 15 የዋለው እሑድ ነበረ፡ የእሑድን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የእሑድ ተውሳክ 7 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (15 + 7 =) 22 ይሆናሉ። 22 ከ30 ስለማይበልጥ፡
 - (1) የነንዌ ጸም ጥር 22 ቀን ጀምሯል።
 - (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነንዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (22 + 14) ከ36 ቀኖች በኋላ ገብቷል። ከ36ቱ ቀኖች 30ው የጥር፡ የቀሩት 6ቱ የየካቲት ሆነው፡ ዓቢይ ጸም የካቲት 6 ቀን ገባ እንላለን።
 - (3) ትንሣኤ የነንዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (22 + 69) ከ91 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ91ዱ ቀኖች 90ው የጥር (30)፡ የየካቲት (30)፡ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው። የቀረው 1ዱ የሚያዝያ ነው። ትንሣኤ ሚያዝያ 1 ቀን ውሏል።

በ1965 ዓ. ም.፤

- መጥቅቅ 4 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 4 ከ13 ስለሚያበልጥ በዓዋጁ መሠረት መጥቅቅ በጥቅምት (4 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን ጥቅምት 4 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ4 መጥቅቅ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ሰኞ ነበረ (ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ሰኞ ከዋለ፡ ጥቅምት 1 ቀን የዋለው ረብዕ ሆኖ ጥቅምት 4 ቅዳሜ ነበረ፤ የቅዳሜን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የቅዳሜ ተውሳክ 8 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (4 + 8 =) 12 ይሆናሉ።
 - (1) የነንዌ ጸም የካቲት 12 ቀን ጀምሯል።
 - (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነንዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (12 + 14) ከ26 ቀኖች በኋላ ገብቷል። 26ቱ የየካቲት ሆነው፡ ዓቢይ ጸም የካቲት 26 ቀን ገባ እንላለን።
 - (3) ትንሣኤ የነንዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (12 + 69) ከ81 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ81ዱ ቀኖች 60ው የየካቲት (30)፡ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው። የቀሩት 21ዱ የሚያዝያ ናቸው። ትንሣኤ ሚያዝያ 21 ቀን ውሏል።

በ1966 ዓ. ም.፤

- መጥቅቅ 23 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 23 ከ15 ስለሚበልጥ በዓዋጁ መሠረት መጥቅቅ በመስከረም (23 ቀን) ውሏል እንላለን።

- ከዚህ ቀጥለን መስከረም 23 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ23 መጥቅቅ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ማክሰኞ ነበረ (ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ማክሰኞ ከዋለ፡ መስከረም 23 የዋለው ረብዕ ነበረ፤ የረብዕን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የረብዕ ተውሳክ 4 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (23 + 4 =) 27 ይሆናሉ። 27 ከ30 ስለማይበልጥ፡
 - (1) የነንዌ ጸም ጥር 27 ቀን ጀምሯል።
 - (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነንዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (27 + 14) ከ41 ቀኖች በኋላ ገብቷል። ከ41ዱ ቀኖች 30ው የጥር፡ የቀሩት 11ዱ የየካቲት ሆነው፡ ዓቢይ ጸም የካቲት 11 ቀን ገባ እንላለን።
 - (3) ትንሣኤ የነንዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (27 + 69) ከ96 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ96ቱ ቀኖች 90ው የጥር (30)፡ የየካቲት (30)፡ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው። የቀሩት 6ቱ የሚያዝያ ናቸው። ትንሣኤ ሚያዝያ 6 ቀን ውሏል።

በ1967 ዓ. ም.፤

- መጥቅቅ 12 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 12 ከ13 ስለሚያንስ በዓዋጁ መሠረት መጥቅቅ በጥቅምት (12 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን ጥቅምት 12 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ12 መጥቅቅ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ረብዕ ነበረ (ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ረብዕ ከዋለ፡ ጥቅምት 1 ቀን የዋለው ዓርብ ሆኖ ጥቅምት 12 ማክሰኞ ነበረ፤ የማክሰኞን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የማክሰኞ ተውሳክ 5 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (12 + 5 =) 17 ይሆናሉ።
 - (1) የነንዌ ጸም የካቲት 17 ቀን ጀምሯል።
 - (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነንዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (17 + 14) ከ31 ቀኖች በኋላ ገብቷል። 30ው የየካቲት ሆነው፡ የቀረው 1ዱ የመጋቢት ነው። ዓቢይ ጸም መጋቢት 1 ቀን ገባ እንላለን።
 - (3) ትንሣኤ የነንዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (17 + 69) ከ86 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ86ቱ ቀኖች 60ው የየካቲት (30)፡ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው። የቀሩት 26ቱ የሚያዝያ ናቸው። ትንሣኤ ሚያዝያ 26 ቀን ውሏል።

በ1968 ዓ. ም.፤

- መጥቅፅ 30 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 30 ከ15 ስለሚበልጥ በዓዋጁ መሠረት መጥቅፅ በመስከረም (30 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን መስከረም 30 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ30 መጥቅፅ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ዓርብ ነበረ (ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ዓርብ ከዋለ፣ መስከረም 30 የዋለው ቅዳሜ ነበረ፣ የቅዳሜን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የቅዳሜ ተውሳክ 8 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (30 + 8 =) 38 ይሆናሉ። 38 ከ30 ስለሚበልጥ፣ 30ውን ገድፈን (ለመስከረም ሰጥተን) 8ን ለጥቅምት እንሰጣለን።
- (1) የነነዌ ጸም የካቲት 8 ቀን ጀምሯል።
- (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነነዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (8 + 14) ከ22 ቀኖች በኋላ ገብቷል። 22ቱ ቀኖች የየካቲት ሆነው፣ ዓቢይ ጸም የካቲት 22 ቀን ገባ እንላለን።
- (3) ትንሣኤ የነነዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል የዋለው (8 + 69) ከ77 ቀኖች በኋላ ይሆናል። ከ77ቱ ቀኖች 60ው የየካቲት (30)፣ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው። የቀሩት 17ቱ የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 17 ቀን ውሏል።

በ1969 ዓ. ም.፤

- መጥቅፅ 19 ነበረ (ተሰጥቶናል)። 19 ከ15 ስለሚበልጥ በዓዋጁ መሠረት መጥቅፅ በመስከረም (19 ቀን) ውሏል እንላለን።
- ከዚህ ቀጥለን መስከረም 19 የዋለበትን ዕለት ተውሳክ ፈልገን በ19 መጥቅፅ ላይ እንደምረዋለን።
- መስከረም 1 ቀን የዋለው ቅዳሜ ነበረ (ተሰጥቶናል)።
- መስከረም 1 ቀን ቅዳሜ ከዋለ፣ መስከረም 19 ቀን የዋለው ረቡዕ ነበረ፣ የረቡዕን ተውሳክ እንፈልግ።
- የዕለታቱ ተውሳክ ሠንጠረዥ እንደሚያመለክተው የረቡዕ ተውሳክ 4 ነው።
- ሁለቱ ሲደመሩ (19 + 4 =) 23 ይሆናሉ፤ 23 ከ30 ስለማይበልጥ፣
- (1) የነነዌ ጸም ጥር 23 ቀን ጀምሯል።
- (2) ዓቢይ ጸም (ሁዳዴ) የነነዌ ጸም ከገባበት ማግስት ጀምሮ ከ14 ቀን በኋላ ስለሚገባ (23 + 14) ከ37 ቀኖች በኋላ ገብቷል። 30ው የጥር ቀኖች ናቸው፣ የቀሩት 7ቱ የየካቲት ሆነው፣ ዓቢይ ጸም የካቲት 7 ቀን ገባ እንላለን።
- (5) ትንሣኤ የነነዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ

ስለሚውል የዋለው (23 + 69) ከ92 ቀኖች በኋላ ይሆናል። 90ው ቀኖች የጥር (30)፣ የየካቲት፣ የመጋቢት (30) ቀኖች ናቸው። የቀሩት 2ቱ የሚያዝያ ናቸው፤ ትንሣኤ ሚያዝያ 2 ቀን ውሏል።

ከታሪክ የወጣ ጥያቄ

አሚሃ [በፀጃው ዓመተ መንግሥቱ ለልብነ ድንግል] ኮነ መከራ ዓቢይ ወስደት ብዙን ለንጉሥ ምስለ ሠራዊቱ ... ወበውእቱ ዘመን ተናፈቀ ሕዝበ ኢትዮጵያ በእንጉሩ ፋሲካ እምብዝነ ሰደት። ወቦ እለ ይቤሉ ይክውን ፋሲካ አመ ፲ወ፳ ለሚያዝያ። እለሰ አእመሩ ሕገ እግዚአብሔር ኅብሩ በሃይማኖት ምስለ ንጉሥ ወገብሩ ፍሥሐ አመ ፲ ለሚያዝያ ወፋሲካ አመ ፲ወ፳።

በዚያን ጊዜ [ንጉሥ ልብነ ድንግል በነገሠ በ31ኛ ዓመት] ንጉሡ ከነሠራዊቱ ከፍ ያለ መከራና ብዙ ሰደት ተፈጸመበት ... በዚያን ዘመን የኢትዮጵያ ሕዝብ ከሰደት ብዛት የተነሣ ፋሲካ (ስለሚውልበት ቀን) በሐሳብ ተለያዩ፣ “ፋሲካ ሚያዝያ 18 ቀን ነው” ያሉ ነበሩ። የእግዚአብሔርን ሕግ የሚያውቁ ግን በሃይማኖት ከንጉሡ ጋራ አንድ ሆነው ፍሥሕን ሚያዝያ 10 ቀን (አድርገው)፣ ፋሲካን (ሚያዝያ) 11 ቀን አከበሩ።

ጥያቄ፦

ትክክሉ የትኛው ነበረ፣ ፋሲካ ሚያዝያ 18 ቀን ነበር፣ ወይስ ሚያዝያ 11፣ ወይስ ሌላ ቀን?

መልስ

ታሪካችን እንደመዘገበው፣ የልብነ ድንግል 31ኛ የንግሥ ዓመት 1531 ዓ. ም. ነበር። ይኸንን ካገኘን መልሳችንን የምንፈልገው በ“ልምምድ አንድ ጊዜ 4ኛውን ጥያቄ (ገጽ 84) በመለሰንበት መንገድ ነው። (1) ዓመተ ዓለምን ፈልገን፣ (2) ከዚያ ላይ የ1531ን ዓውደ አበቅቴ እናወጣለን፣ (3) ከዓውደ አበቅቴው መጥቅፅን እናወጣለን፣ (4) መጥቅፁን ይዘን የነነዌ ጸም የሚገባበትን ቀን እናወጣለን፣ (5) የነነዌ ጸም በሚገባበት ቀን ላይ የትንሣኤን ተውሳክ በመደመር መልሳችንን እናገኛለን።

- (1) በ1531 ዓ. ም. ዓለም ከተፈጠረ (5500 + 1531) = 7031 ሆኖ ነበረ።
- (2) የ1531 ዓ. ም./5500 ዓ. ም. ዓውደ አበቅቴ የሚገኘው 7031ን በ19 በመግደፍ ነው።
7031 ÷ 19 = 370 (ጊዜ በ19 ተገድፎ) ትርፉ 1 ሆኗል፣ ያ ዓውደ አበቅቴ ነው። እዚህ ስንደርስ “አሐደ አእትት ለዘመን” (እንዱን ለዘመን ተው) የሚል ሕግ ሰላለ።
1 - 1 = 0 ይሆናል። ወምበር እንዲህ ዜሮ ሲሆን አበቅቴው 0 ይሆናል።
- (3) መጥቅፅ = 30 - 0 = 30 ይሆናል።
- (4) መጥቅፅ 30 ከ15 ስለሚበልጥ መስከረም ላይ ዋለ (እንዲያውም መስከረም 30

ሳይ ዋለ) እንላለን። መስከረም 30 የዋለበትን ዕለት ፈልገን የዕለቱን ተውሳክ ከ30 ጋራ እንደምረዋለን። በ1531 ዓ. ም./7031 ዓ. ዓ. መስከረም 1 የዋለው ሰኞ ዕለት ነበር። እንዲህ ከሆነ፣ መስከረም 30 የዋለው ማክሰኞ ዕለት ነበር። 30 እና የማክሰኞ ተውሳክ (5) ሲደመሩ ውጤቱ (30 + 5 =) 35 ይሆናል። ውጤቱ ከ30 ስለበለጠ በዓዋጅ 8 መሠረት 30ውን ገድፈን የተረፈው ቊጥር (5) መጥቅፅን በጥቅምት እንደዋለ ያደርገውና የነነዌ ጸም በየካቲት 5 ዋለ እንላለን።

(5) ትንሣኤ በተውሳኩ (በ69) መሠረት የነነዌ ጸም ከጀመረበት ቀን ማግስት ጀምሮ ከ69 ቀን በኋላ ስለሚውል፡ በ1531 ዓ. ም. የዋለው (5 + 69) ከ74 ቀን በኋላ ነው። ከ74ቱ ቀኖች 30ው የየካቲት፣ 30ው የመጋቢት ሆነው የተረፉት 14ቱ የሚያዝያ ናቸው።

ልብነ ድንግል በነገሠ በ31ኛው ዓመት ትንሣኤ የዋለው ሚያዝያ 14 ቀን ነበረ።

ይኸ እንዴት ይሆናል? ታሪክ ዘጋቢው ያለው “በዚያን ዘመን ትንሣኤን ግማሹ ሕዝብ በሚያዝያ 18 ቀን አከበረ፤ ንጉሡና በሃይማኖት እሱን የመሰሉት ሚያዝያ 11 ቀን አከበሩ” ነው። ሁሉም ተሳስተው ነበር ማለት ነው ወይስ የኛ ቁጠራ ነው የተሳሳተው?

1531 ዓ. ም. ትንሣኤን በርግጥ በሚያዝያ 18 ቀን ያከበሩ ካሉ እነሱ ተሳስተው ነበረ። ግን ባለማወቅ ስለሆነ በዚህ ምክንያት ይኩነኑ አይመስለኝም። ንጉሡና ሃይማኖት አበርቶ ትንሣኤን ያከበሩት ሚያዝያ 14 ቀን ይመስለኛል። ታሪክ ጸሐፊውም የዘገበው ይኸንኑ ሳይሆን አይቀርም። ግን መጽሐፍ ገልባጮች ብዙ ጊዜ ቊጥር እንድን (፩ን) እና ቊጥር አራትን (፬ን) ሲቀዱ ስለሚያዘጋጁባቸው እኔ የጠቀስኩትን የታሪክ መጽሐፍ የቀዳ ገልባጭ ሳያሳስቡ አልቀረም። “፲ወ፱” በማለት ፈንታ “፲ወ፩” ያለ ይመስለኛል። ገልባጩ መሳሳቱን በማያወሳውል የሚመሰክርበት ዕለቱ ነው። በዚያን ዘመን ሚያዝያ 11 ቀን ዕለቱ ንሙስ (ጸሎተ ንሙስ) ነበረ። ሚያዝያ 14 ግን ዕለቱ እሑድ ነበረ። ታሪክ ጸሐፊው ሌሎች ያከበሩትበትን ቀን ሚያዝያ 18 ቀን ሲያደርግ እሱ ያየው በዓሉን ንጉሡና መኳንንቱ ባከበሩት በላምንቱ ማድረጉን ነው።

እነዚህ ለልምምድ የተጠቀሙት የአጽዋማት የሚጀምሩበትን ዕለት ለማወቅ ከቻልን በዚያው መንገድ ሌሎች ተንቀሳቃሽ በዓላት የሚውሉበትን አጽዋማቱ የሚገቡበትን ዕለት ማወቅ አያቅተንም።

“መባጃ ሐመር” በሚል መጠሪያ የሚታወቀው የነነዌ ጸም የሚገባበት ቀን ከዓመት ዓመት እንደሚለያይ አይተናል። እነዚያን ቀኖች ብንመረምራቸው ከጥር 17 በታች አይወርዱም፤ ከየካቲት 21 በላይ አይወጡም። በዓላቱ የሚውሉበትና አጽዋማቱ የሚገቡበት ቀን ከነነዌ መባጃ ሐመር በተወሰነው ተውሳክቸው ብቻ እንደሚርቁ ደግሞ በዓዋጅ 5 ተነግሮናል። በመደብ 5 ተሰጠቸናል። ቀኖችን ከየዘመኑ ለቅመን በተርታ ብናስቀምጣቸው በምዕራፍ ፬ እንደተሰጠው ሠንጠረዥ ሆነው እናገኛቸዋለን።

ይህ ሠንጠረዥ የሚነግረን የነነዌ ጸም የገባበትን ቀን ካወቅን ዘመን ቁጠራ ውስጥ ሳንገባ ትንሣኤ የሚውልበትን፣ ዓቢይ ጸም (ሁዳይ) እና ጸመ ሐዋርያት (የሰኔ ጸም) የሚገቡበትን ማወቅ እንደምንችል ነው። በተገባቢ መሆኑም የትንሣኤ በዓል ከሚውልበት ወይም ከሁለቱ አጽዋማት አንዱ ከሚገባበት በመነሣት ሌሎችን (የነነዌ ጸም የሚገባበትን ጭምር) ለማወቅ እንችላለን።

ዋናው ነገር በየዓመቱ የነነዌ ጸም የሚባጅበትን ቀን ማወቅ ነው። ለዚህ የሚጠቅመን ቀኖች አንድ ሳይቀር ሁሉም የተካተቱበት በምዕራፍ ፬ የሚገኘው የዓቢይ ቀመር ሠንጠረዥ ነው።

የዓይነት ወይም የዓይነት ስም፡
 ለአክራሪ ምጥን ድይ፡
 ለደለ መ፡ ያለ ምጥን፡
 ወደ ማን፡ ለይኩን፡ በእን፡
 ተ፡ ሠጋ ሁ፡ ወደ መ፡ ለክ፡
 ርክቶ ከ፡ ለይኩን፡ ለይ

10፡አ	፡	፡	፡
በቅቲ	፡	፡	፡
0፡አበቅ	፡	፡	፡
፤፱፡አበ	፡	፡	፡
ቅቲ፡ቀ	፡	፡	፡
መር፡	፡	፡	፡

በስመ፡እግዚአብሔር፡
 ር፡ዘሠር፡ሆ፡ኩ፡ፋል
 ያተ፡እዝ፡ማን፡ዘበበ፡
 አቅ፡ግሪሆ፡ሙወስ
 ንበታተ፡ኢዮቤልኒ፡
 ዘበበ፡ሐባዲያቲሆ
 ሙ፡ዘአስተናበረ፡ሙ
 እዋደ፡አበቅቲ፡ዘበበ፡
 አናቅዲሆ፡ሙ፡ወሙ
 ለዲቲ፡ጥንቅዮንዒ፡
 ዘበበ፡ሙእዋደሙ፡ዘ
 ይዊል፡ሙ፡ጽአተ፡አ
 ከራሙ፡ዘበበ፡ዓሞሙ
 ወአርእስተ፡አውራ

ኅኒ፡ዘበበ፡አስሕርቲ
 ሆሙ፡ዘድል፡ጥሙ
 ዋህለ፡ዘበበ፡ሐዎሙ፡
 ወለያልዮ፡ዘበበ፡ሙከ
 ፎልቶሙ፡፡
 ንጽሕፍ፡እንከ፡ሠርቀ፡
 አውራ፡ኃሆሙ፡ለዕለ
 ራዊያን፡ወለሮ፡ጥዊያ
 ን፡እከሙ፡ኅቡራሠር
 ቅ፡አሙጣኑ፡ሙዋህለ
 ሆሙ፡ወጣሕቱ፡አው
 ደ፡ዓወቶሙ፡ከ፡ሊሉ
 ይቆወር፡ኅ፡ሙከከረ
 ሙ፡ዘሮ፡ጥዊያን፡ወበ

ምዕራፍ ፫

መጻሕፍቱ ምን ይላሉ?

በዚህ መጽሐፍ መቅደም እንደገለጽኩት መጻሕፍት የምለው መምህራኑ ለግላቸው በጃቸው የቀዳቸውን ነው፡፡ እነዚህ መጻሕፍት ሁለት ጠባይ ይታይባቸዋል፡፡ የመጀመሪያው ደራሲ ድርሰቱን ያዘጋጀው ሕዝብ ክርስቲያኑን ለሚያገለግሉ ካህናት መሆኑ ግልጽ ቢሆንም መጻሕፍቱ የግል ናቸው፡፡ የተቀዱት ቀጂያቸው ዕውቀቱን ካተረፈ በኋላ መሆን አለበት፡፡ ስለዚህ የባሕረ ሐሳብ ዕውቀት የሌለው ሰው እነዚህን መጻሕፍት በማንበብ ብቻ እንዲረዳ የሚያደርጉ ብዙ ነጥቦች ይገኛቸዋል፡፡ አንዳንድ ጊዜም የአንባቢውን ተግባር የመደመር አቅም ይንቁታል፡፡ በኋላ የሚመጡ ተማሪዎች ደግሞ እንዲህ ካለው መጽሐፍ ለራሳቸው ሲቀዱለት አንዳንድ ጊዜ ከየምዕራፉ የሚፈልጓቸውን አርእስት ብቻ ይቀዱና የማይፈልጓቸውን ይተዋቸዋል፡፡ አንዳንዶቹ ደግሞ ከብዙ መጻሕፍት እየለቀሙ ሲቀዱ በፊት የቀዱትን ርእስ ከሌለው መጽሐፍ ሲያገኙት መልሰው ይቀዱታል፡፡ ቅድም የቀዱትና አሁን የሚቀዱት አንድ መሆናቸውን ለምን ልብ እንደማይሉት ግልጽ አይደለም፡፡ ምናልባት የሁለተኛው መጽሐፍ ገለጻ ቀደም ብለው ከቀዱት የተሻለ ሆኖ ሲያገኙት ሊሆን ይችላል፡፡

ስለ532 ዓመት ዓውደ ቀመር (በርዮድስ) ባለፉት ምዕራፎች በሰፊው ጽፌያለሁ፡፡ አንዱን ዓውድ በአንድ ሠንጠረዥ (ሕርግራግ) ሲያስቀምጡት ወለል ብለው የሚታዩ ክሥተቶች የደራሲውን ሕሊና ሽግግር አድርገው ይወስዱበትና እነሱን በመተንተን ብዙ ጊዜና ብዙ ገጾች ይወስዳል፡፡ ለምሳሌ እነዚህ የአንድ ዓውደ ቀመር 532 ዓመቶች በሠንጠረዥ ሲታዩ ስንት ዓውደ አበቅቲ እንደሆኑ፣ የትኛው ዓውደ አበቅቲ በየትኛው ወንጌላዊ ጀምሮ በየትኛው ወንጌላዊ እንደሚጨርስ፣ ከነዚህ ውስጥ ስንት በማቴዎስ፣ ስንት በማርቆስ፣ ስንት በሉቃስ፣ ስንት በዮሐንስ እንደሚጀምሩና እንደሚፈጽሙ፣ የትኛው ወንጌላዊ በየትኛው የሳምንት ዕለት መቶ መቶና ስንት ጊዜ እንደሚጀምር ያየውን ሁሉ አንባቢ እንዳይሰተው እያስጠነቀቀ ይጽፋል፡፡ 532 ዓመት የዓውደቶች ሁሉ ዓውድ ስለሆነ እነዚህ ክሥተቶች በውስጡ መፈጸማቸው የሚገመትና የማይቀር ነው፡፡ የሠንጠረዡ ቅጂ ያለውም ሆነ የዓውዶቹ ሂደት የገባው ማንም ሰው እነዚህን ያለ መምህር ራሱ አይቶ ልብ ሊላቸው ይችላል፡፡ የመምህሩ ዝርዝር ገለጻ ምናልባት የሠንጠረዡ ቅጂ ለሌለውና የራሱን ባሕረ ሐሳብ ለሚያወጣ መምህር መሳሳት አለመሳሳቱን የሚያሳይ መቁጣጠሪያ ሆኖ ይጠቅም ይሆናል፡፡

መምህራኑ ብዙ ጥንቃቄ የሚያደርጉበት ሌላው ርእስ ባሕረ ሐሳብ በየቀኑና በየወሩ የሰዓት መለዋወጥ ነገር ነው፡፡ የቀኑና የሌሊቱ የሰዓት መጠን በየወሩ እንደሚለዋወጥ ያውቃሉ፡፡ እንዲያውም በዝርዝር መዝገቡን ልናል፡፡ የመለዋወጡንም ምክንያት መጽሐፈ ሄኖክ የሰጠውን ተቀብለው አስፋፋተው ይጽፋሉ፡፡ ሰዓታት ለማድረስና ጾም ለመፍታት ትትክለኛውን የዕለት ሰዓት የሚገምቱት ጥላቸውን

በጫማቸው (በእግራቸው) በመለካት ነው። ግን በጽሑፍ ያቆዩልን የየወሩ ሰዓት የሚነግረን ባሕረ ሐሳብ የተገለጠበትን ሀገር ሰዓት እንጂ ለመሬት ማህል ቀበቶ (equator) ለምንቅርበው ለኛ የሚሆን አይደለም። ሆኖም ለኛም እንደሚሆን አድርገው ይጠቀሙበታል። ጥላቸውን በጫማቸው በመለካት የሚያገኙት ሰዓት ልዩነቱን እንዳሳያቸው የሚታወቅ ነገር የለም።

በዚህ ምዕራፍ በየመጽሐፉ ከሚገኙት ከነዚህ ክሥተቶች አብዛኞቹን አቅርቤያቸዋለሁ። ያስቀረሁት የሚደጋግሙትንና ቍጥራቸው በመደመርና በማባዛት በቀላሉ የሚገኙትን ነው።

ያጠናጓቸው መጻሕፍት የተዘጋጁት አብዛኞቹ በግዕዝ ቋንቋ ነው። ከነሱ ውስጥ የምመርጠውን ርእስ እየወሰድኩ ወደ አማርኛ ስተረጉም አማርኛው በተቻለ መጠን ከግዕዙ ጋራ እንዲሄድ ሞክራለሁ። ግን የቃል በቃል ትርጉሙ ለአንባቢ የማይገባ ሆኖ ሳገኘው መጻሕፍቱ የሚሉትን አስተያይቼ የግዕዙን መልእክት በራሴ አማርኛ መልሸዋለሁ። ከግዕዙ ሳርርት በምተረገምበት ጊዜም ቢሆን የኔ ትርጉም ውጤቱ ግልጽነት የጎደለው መስሎ ሲታየኝ ያሟሉታል የምላቸውን ቃላት ከራሴ አምጥቼ አቅርቤያቸዋለሁ። ይህ ሁሉ አተረጓጎሜን “ስድ ትርጉም” ወይም “ምለሳ” አድርጎታል።

የዚህ ምዕራፍ ዓላማና ጥቅም ባሕረ ሐሳብ ለማውጫ ሳይሆን መምህራኑ ያተኮሩበትና በብዙ ድካም ያቆዩት የፅውቀት ፍትፍት ቀጣይነት እንዲኖረው ማድረግ ነው። ፍትፍቱን የሰጡን መምህራኑ ሲሆኑ የኔ ሙያ አሳሳፊነት ነው። ጉርሻዬ በመጻሕፍታቸው አማካይነት ከነሱ ጋራ መነጋገራ ነው። እነሆ፡

ከአባ ጊዮርጊስ ወልደ ዓሚድ

በስመ አብ ወልደ ወመንፈስ ቅዱስ ፩ አምላክ።

የተከበረውና ባለብዙ በን ሥራ ግብፃዊው አባ ጊዮርጊስ ወልደ ዓሚድ የሰበሰበውን የዓለምን ዓመት ስሌት በእግዚአብሔር ንይል እንጽፋለን። ሐተታው ስለ ቀመሮችና ስለ ዓመቶች አካሄድ፡ ስለ ሰንበቶች ክፍል፡ ስለ ሱባዔያቸው (ስለ ሰባትዮአቸው) እና ስለኢየሴልሳቸው (ስለአርባ ዘጠኛቸው)፡ ስለ እንድቅትዮን ቡድን (ዙረት)፡ ስለ ሰማይና ምድር ስሌት፡ የፀሐይ አበቅቴና የጨረቃ አበቅቴ ስለሚባለው ስለ ዕለተ መጥቅፅ፡ ስለ ሀሐይ ስሌት ነው።

የመጥቅፅ ዕለት ክብረ (የተጀመረው) በኖኅ ነው (ዘፍ. ም. 6-9)። የአይሁድ ጸም በያዕቆብ ለቅስ ጊዜ (ዘፍ. ም. 37፡ ቍ. 34)። የመጸለት በዓልና የቂጣ በዓል በአብርሃም ተጀመሩ (ዘፍ. ም. 19፡ ቍ. 3፡ ዘሌ ም. 23፡ ቍ. 6-8) ደም መርጨት፡ ቂጣ መብላት፡ ፍሥሕ የሚያደርጉበት ዕለት በሙሴ ተጀመሩ (ዘፀ. ም. 12፡ ቍ. 8-11)። ጸመ ንነዌ በንነዌ (በዮናስ፡ ዮና. ም. 1-4)፡ የአርባ ጸም (ዑጳይ) በመድኃኒታችን (በክርስቶስ፡ ማቴ. ም. 4)፡ በዓለ ፋሲካ በትንሣኤው፡ በዓለ አርባ

በዕርገቱ (የሐ. ሥ. ም. 1፡ ቍ. 9)፡ በብሉይ ሕግ የእሸት በዓል የሚባለው (ዘኁ. ም. 28፡ ቍ. 26-31) በዓለ ንምሳ (ጳራቅሊጦስ) በመንፈስ ቅዱስ መውረድ (የሐ. ሥ. ም. 2፡ ቍ. 1-4)፡ የሐዋርያት ጸም (ጸመ ሐዋርያት፡ የሰኔ ጸም) በሐዋርያት (የሐ. ሥ. ም. 13፡ ቍ. 2-3)፡ ልቦ ምድር የእስራኤል ልጆች ቀይ ባሕርን በተሻገሩ ጊዜ (ዘፀ. ም. 14-15)፡ ጸመ ድንነት (ምህላ ድንነት) በአስቴር ሐማ ባስጨነቃቸው ጊዜ (አስ. ም. 4)፡ ጸመ የዲት ሆሎፎርኔስ በወረራቸው ጊዜ (የዲት ም. 4) ሲሆን እንድቅትዮንና በድር የተገኙት የባሕረ ሐሳብ ሊቃውንት ከጻፉት መጽሐፍ ነው። የእነዚህ ሁሉ ስሌት በጨረቃ (በሠርቀ ሌሊት) እና በፀሐይ (በሠርቀ መዓልት) ነው። በዓላቱና አጽዋማቱ ጥንት በነበሩበት ሆነው እዚያው ባለፈው ቀመር እንደዋሉ በኋላም በሚመጣውም ቀመር ይውላሉ።

የዓለም ዘመን

የቀመር መጀመሪያው በግክስኞ ዕለት፡ መጨረሻው ሰኞ ዕለት ነው። የአንዱ ቀመር ዘመን 532 ዓመት ነው። በጨረቃ (በሠርቀ ሌሊት) እና በፀሐይ (በሠርቀ መዓልት) የሚሰሉት በዓላት በአንዲት ቀመር እንደሚውሉት በሌሎች ቀመሮች ሁሉ ይውላሉ። ለዘላለም ከዚህ አይፋለሱም፡ አይለዋወጡም፡ አይንቀሳቀሱም። የአንዱን ቀመር በዓላትና አጽዋማት ሁሉ መዋያ ስጽፍልህ የ13ቱንም ቀመሮች መጻፌ ነው እንጂ የአንዱን ቀመር ብቻ የጽፍኩልህ አይምሰልህ። እነዚህ እግዚአብሔር ለዓለም የፈቀዳቸው ቀመሮች በዓመት ቍጥር ሲገቡ (532 x 13) 6916 ዓመት ናቸው።

እነሆ ዓለም ከተፈጠረበት እስከ ዓለም ማለቂያ ድረስ፡ የሆኑትን እንደሆኑት፡ የሚሆኑትን እንደሚሆኑት፡ የቀመሮቹን ሥርዓትና የሰንበታትንና የሱባዔዎችን (የሰባትዮዎችን) ክፍል ነቢያት እንደከፈሉት የሚሆነውን በየክፍሉ ጽፈልሃለሁ።

የእንድቅትዮን ዙረት (ዑደት) በየ15 ዓመቱ፡ የጳጉሜን ዙረት (ዑደት) በየ4 ዓመቱ፡ ጥንትዮን የሚባለው የፀሐይ ስሌትና ዕለተ የሐንስ የሚባለው የሰማይና የምድር ስሌት፡ እነዚህ የሚጠሩት በ7 ዓመት በ7ቱ ዕለታት በመያያዝ ነው። የጨረቃ አበቅቴ የሚጠረው በየ19 ዓመት ነው።

መጥቅፅ፡ ጸመ አይሁድ፡ መጸለት፡ ዕለተ ፍሥሕ ስሌታቸው የሚታሰበው በጨረቃ (በሠርቀ ሌሊት) እና በፀሐይ (በሠርቀ መዓልት) ነው። የአርባ ጸም፡ የአርባ በዓል (ትንሣኤ)፡ የንምሳ በዓል (ጳራቅሊጦስ) በመከታተል ይመጣሉ።

እንድቅትዮን እንደት እንደሚወጣ ማወቅ ስትፈልግ ከላይ የተሰጠህን 6916 ዓመት በቀመሮች ዓመት እየከፈልክ በ15 ስትገድፈው ለእንድቅትዮን ከምትሆን ከአንዲት ዓዋዲት (1 ቍጥር) በቀር አኩል ይዳረሳል።

ከአዳም የመጀመሪያው ዓመት እስከ 7000 መጨረሻው ዓመት ያለው ዘመን በዓውደ እንድቅትዮን በ15 ዓመት ቢገደፍ አንቀጹ (7000 ለ15 ቢካፈል ድርሻው) 466 ይሆናል። በዚያን ጊዜ እንድቅትዮን (ትርፉ) 10 ይሆናል።

ከአዳም የመጀመሪያው ዓመት እስከ 7000 መጨረሻ ዓመት ያለው ዘመን በዓውደ ጳጉሜን በ4 ዓመት ቢገደፍ አንቀጹ 1750 ሆኖ በዚያን ጊዜ ጳጉሜን 6 ነው።

ከአዳም የመጀመሪያው ዓመት እስከ 7000 ዓመት መጨረሻ ዓመት በዓውደ አበቅቴ በ19 ዓመት (በጊደፍ) አንቀጽ 368 ሆኖ በዚያን ጊዜ አበቅቴ 8 ይሆናል።

ከአዳም የመጀመሪያው ዓመት እስከ 7000 ዓመት መጨረሻ ዓመት በዓውደ ጥንትዮን በ7 ዓመት ቢቀመር አንቀጽ 1000 ሆኖ ጥንትዮን 7 ይሆናል። (0 መሆን ነበረበት፤ ግን ሙሉው ቍጥር የመጨረሻው ከፍተኛ ድምር ሆኖ ይያዛል እንጂ 0 አይባልም።)

የኢትዮጵያ ሊቃውንት ስለጳጉሜን የሚያስተምሩት

በመጀመሪያ እግዚአብሔር ሰማይን ፈጠረ፤ ምድር ግን ሳትታይ ከጥንት ጀምሮ ነበረች። (የቀጂ ስሐተት ነው ትክክሉ እንዲህ ነው፤ “በመጀመሪያ እግዚአብሔር ሰማይና ምድርን ፈጠረ፤ ምድርም ባዶ ነበረች፤ አንዳችም አይታይባትም ነበረ”) የተመቸች አልነበረችም። በጥልቁ ባሕር ላይ ጨለማ ነበረበት። የእግዚአብሔር መንፈስ በባሕሩ ላይ ሰፍፎ ነበረ።

እግዚአብሔር ብርሃን ይሁን አለ፤ ብርሃንም ሆነ። እግዚአብሔር ብርሃኑ ጥሩ እንደሆነ አየ። እስከዚህ ድረስ ዕለትን አልለየም።

እግዚአብሔር ብርሃንና ጭላማን ለያቸው፤ እግዚአብሔር ብርሃኑን ቀን አለው፤ ጨለማውን ደግሞ ሌሊት አለው። መሸ፡ ከዚያም ነጋ፡ 1 ዕለት ሆነ።

እግዚአብሔር ቀጥሎ የፈጠረውን ፍጥረቱን ፈጠረ። መሸ፡ ከዚያም ነጋ፡ 2 ዕለት ሆነ።

እግዚአብሔር ቀጥሎ የፈጠረውን ፍጥረቱን ፈጠረ። መሸ፡ ነጋ፡ 3 ዕለት ሆነ። ዕለቶች ትመፈጠራቸው በፊት የነበረው ብርሃን ተጨማሪ 3 ሰዓት አለበት።

እግዚአብሔር ቀጥሎ የፈጠረውን ፍጥረቱን ፈጠረ። እስከዚህ ፀሐይና ጨረቃ አልነበሩም። እዚህ ድረስ 2 ጥንትዮን አሉ።

እግዚአብሔር 2 ታላላቅ ብርሃኖችን ፈጠረ። ትልቁን ብርሃን ቀንን ይገዛ ዘንድ ፀሐይ አለው፤ ትንሹን ብርሃን ሌሊትን ከከዋክብት ጋራ ይገዛ ዘንድ ጨረቃ አለው። እግዚአብሔር በምድር ላይ እንዲያበሩ፡ ቀንንና ሌሊትን እንዲገዙ፡ ሌሊትን ከቀን እንዲለዩ በሰማይ ጠፈር ሾማቸው።

እግዚአብሔር ይኸንን ጥሩ እንደሆነ አየ። መሸ፡ ከዚያም ነጋ፡ 4 ዕለት ሆነ።

እግዚአብሔር ቀጥሎ የፈጠረውን ፍጥረቱን ፈጠረ። መሸ፡ ከዚያም ነጋ፡ 5 ዕለት።

እስከዚህ ሰው አልተፈጠረም። ዘመኑ ግን የጳጉሜን 5 ዕለትና የመጀመሪያው ብርሃን 3 ሰዓት ነው። 3ቱ የብርሃን ሰዓቶች ተደምረው በ4 ዓመት 1 ዕለት ስለሚወጣቸው ጳጉሜን በየ4 ዓመቱ 6 ዕለት ትሆናለች። አዳም 4 ዓመት በሆነው ጊዜ ጳጉሜን 6 ዕለት፤ ጥንትዮን 7፤ አበቅቴ 3 ነበረ። ምክንያቱም እግዚአብሔር ዓለምን በፈጠረበት የአዳም የመጀመሪያው ዓመት አበቅቴ አልነበረም (አልቦ ነበር)።

ስለ ጳጉሜን ለማወቅ ከፊለግህ፤ የመጀመሪያይቱ ዕለት፡ ማግስቷ፤ ሳልስቷ፤ ራብዕቷ፤ ንምስቷ እነዚህ ናቸው የጳጉሜን 5 ዕለቶች። እነዚህ ዕለቶች ከ12ቱ ወሮች

አስቀድመው ስለተፈጠሩ እስከ ዛሬ ድረስ ዓመት ከመግባቱ በፊት ይቀድማሉ። (የዓመት መጨረሻ አይደሉም።)

የጳጉሜንን ልክ ለማወቅ ስትፈልግ የዚያን ልታውቀው የምትፈልገውን ዓመት 4 እጅ ትከፍለዋለህ፤ ተጠናቅቆ ከተከፈለ (ምንም ካልተረፈ) በዚያን ጊዜ ጳጉሜን 6 ቀን ነው። ከአራትዮሹ ከተረፈ ግን በዚያን ጊዜ ጳጉሜን 5 ዕለት ነው። ዓመቱን ከ4 ስትከፍለው 1 ከተረፈህ ዘመኑ ሜቲዎስ ነው፤ 2 ከተረፈህ ማርቆስ፤ 3 ከተረፈህ ሉቃስ፤ 0 ከተረፈህ (ምንም ካልተረፈ) ዮሐንስ ነው። ጳጉሜን 6 ሲሆን ዓውደ ተመርና 3 ዓመት በየ5ቱ ይከታተላሉ።

ደግሞ ጳጉሜን በየ4 ዓመቱ 1 ዕለት ጨምራ 6 ዕለት ስለምትሆንበት ልንገርህ፤ ሕዝቦች ሁሉ ዕብራውያንም ሆኑ ሶርያውያን፤ ግሪኮችም ሆኑ አርመኖች የካቲትን (ፌብሩዋሪን) 28 ያደርጉና በ4ኛው ዓመት 29 ቀን ያደርጉታል። ስለዚህ የልደት በዓላቸው ሳይፋለስ ሁል ጊዜ በያመቱ መጨረሻቸው በተወሰነው ቀን ይውልላቸዋል። ኢትዮጵያውያን ግን ጳጉሜንን የዮሐንስ መደምደሚያ እያደረጉ ጳጉሜን 6 ስትሆን ልደት በታኅሣሥ 28 ቀን ይሆናል።

ዕለተ ዮሐንስ (የፀሐይ አበቅቴ)

የዮሐንስን ዕለት (ዕለተ ዮሐንስን ወይም አበቅቴ ፀሐይን) ለማወቅ ስትፈልግ የያዝከውን ዓመት 4 እጅ ትከፍለውና ሩቡን ከዋናው ላይ ትደምርበታለህ፤ ከዚያ 1 ታኅሣሥትና ድምሩን በ7 ትገድፈዋለህ። ከ7 የተረፈው ዕለተ ዮሐንስ (አበቅቴ ፀሐይ) የሚባለው ነው፤ ከተጠናቀቀ (ምንም ካልተረፈ) ዕለተ ዮሐንስ 7 ነው፤ የሚያመለክተውም ቅዳሜን ነው። 1 ከተረፈ የሚያመለክተው እሑድን፤ 2 ከተረፈ የሚያመለክተው ሰኞን፤ 3 ማክሰኞን፤ 4 ረቡዕን፤ 5 ንሙስን፤ 6 ዓርብን ነው። በሌላ አነጋገር፡ ዕለተ ዮሐንስ (ዓውደ ዓመት) እሑድ ከዋለ ቍጥሩ 1 ነው፤ ሰኞ ከዋለ 2፤ ማክሰኞ ከዋለ 3፤ ረቡዕ ከዋለ 4፤ ንሙስ ከዋለ 5፤ ዓርብ ከዋለ 6፤ ቅዳሜ ከዋለ 7 ነው።

የፀሐይ አበቅቴን ሙሉ ቍጥር እናደርገዋለን እንጂ በየዓመቱ የሚጨመረው 1 ሙሉ ቀን ብቻ ሳይሆን 1 ቀን ከሩብ ነው። ስለዚህ አራተኛው ዓመት ሲያልቅ ሩቦቹ ተሰብስበው አንድ ቀን ይወጣቸውና በዚያን ጊዜ የሚጨመረው 2 ቀን ይሆናል። ጳጉሜን በየ4 ዓመት 6 ቀን የምትሆነው፤ ዕለተ ዮሐንስም አንድ ዕለት የሚዘለው ስለዚህ ነው።

ከዕለተ ዮሐንስ ጋራ አብሮ የሚሄድ ጥንትዮን ነው። ዮሐንስ (ዓውደ ዓመት) ረቡዕ ከዋለ ጥንትዮን 1 ነው፤ ንሙስ ከዋለ 2፤ ዓርብ ከዋለ 3፤ ቅዳሜ ከዋለ 4፤ እሑድ ከዋለ 5፤ ሰኞ ከዋለ 6፤ ማክሰኞ ከዋለ 7 ነው።

የሁለቱ ግንኙነት እንደዚህ ነው፤ በጥንትዮን ቍጥር ላይ 3 ብትደምርበት የዕለተ ዮሐንስን (የፀሐይን አበቅቴ) ቍጥር ታገኛለህ። በዕለተ ዮሐንስ ቍጥር ላይ 4 ብትደምርበት የጥንትዮንን ቍጥር ታገኛለህ።

ስለፀሐይ ዕደት (ዙረት፡ ዓውደ ፀሐይ) ለማወቅ ስትፈልግ ከዓመተ ዓለም ላይ 4

እንዲሁትና የቀረውን በ28 ግደፈው። ምንም ካልተረፈ ዑደተ ፀሐይ (ዓውደ ፀሐይ) 28 ነው፤ ከተረፈ ትርፉ ነው። ከዓውደ ፀሐይ በመነሣትም የፀሐይን አበቅቱ ማወቅ ይቻላል። የዓውደ ፀሐይን ቍጥር ከ4 ቦታ ከፍለህ ሩቡን በራሱ ላይ (በዓውደ ፀሐይ ቍጥር ላይ) ደምርበት፤ ድምሩን በ7 ግደፈው። ምንም ካልተረፈ የፀሐይ አበቅቱ 7 ነው (ዕለቱም ማክበሻ መሆኑ ነው)። ከ7 ከተረፈ የፀሐይ አበቅቱ ትርፉ (የተረፈው) ነው።

“ዕለተ ዮሐንስ” ማለት መጥምቁ ዮሐንስ የሚታወቅበት ዕለት (ርእስ ዓውደ ዓመት) ማለት ነው። መጥምቁ ዮሐንስ የሚከበረው በማግስቱ (መስከረም 2 ቀን) ስለሆነ ባህሳችን ስሙን ለምን መስከረም 1 ቀን ላይ እንዳደረገው ገና ምርምር የሚያስፈልገው ነው።

ከሊቀ ጳጳስ ድሜጥሮስ

በስመ እግዚአብሔር መሐሪ ወመስተሃህል።

ክርስቶስ ባረገ 180 ዓመት የተሾመው የእስክንድርያው ሊቀ ጳጳሳት ቅዱስ ድሜጥሮስ ያስተካከለውን መጽሐፈ ሐሳብ (ባሕረ ሐሳብ) እንጽፋለን።

የቅዱስ ድሜጥሮስን ታሪክ መጀመሪያ እዚህ ላይ ያመጡታል። ድሜጥሮስ ማነው ብለው ጠይቀው ከዚህ ቦታች ያለውን መልስ ይሰማሉ፤ ትውልዱ ነገዱ ከአዝማዶ እስክንድርያ ነው። ጥንተ ነገሩ እንደ ምን ነው ቢሉ፤ የአባቱ ወንድም ሴት ልጅ ነበረችው፤ ለድሜጥሮስ የአጎቱ ልጅ መሆኗ ነው። አባቷ ሲሞት የድሜጥሮስን አባት፤ “ልጄን ከልጅህ ከድሜጥሮስ አትለይብኝ፤ አደራ” ብሎት ሞተ።

ሁለቱ ልጆች አብረው አደጉ። ለአካለ መጠን ሲደርሱ ዘመኑ ምእመናን ያነሱበት፤ መናፍቃን የበዘበት ነበርና ዘመዶቻቸው “እርሱንም ከሌላ ብናጋባው፤ እርሷዋንም ለሌላ ብንድራት ከሃይማኖት ይናወጣሉ፤ ከምግባር ይድጣሉ። ሕንፃ ሃይማኖት (የሃይማኖት ሕግ) ከሚፈርስ ሕንፃ ሥጋ (የሥጋ ባህል) ይፍረስ፤ እርስ በርሳቸው እናጋባቸዋለን” ብለው መከሩ።

መክረውም አልቀሩም ሠርግ አደረጉላቸውና የጋብቻው ሥርዓት ሲፈጸም የሙሽሮች ሥርዓት ያድርሱ ብለው ከሜጉላ ቤት ትተዋቸው ሄዱ። እሷን መንፈስ ቅዱስ አስቀድሞ አነሣሥቶ፤ “ድሜጥሮስ ሆይ፤ ያንተ ወንድምነት ለኔ፤ የኔ እጎትነት ላንተ አልበቃ ብሎ የባዕድ ሥራ እንሥራ አልህን?” አለችው። “እኔስ የናቴንና የአባቴን ፈቃድ ማፍረስ ይሆንብኛል ብዬ ነው እንጂ ፈቃዴም አይደለም። ፈቃድሽ ካልሆነ አንተውም?” አላት። “እንተው” አለችው። “እንከያስ የተለያየን እንደሆነ አንችንም ለሌላ ወንድ፤ እኔን ለሌላ ሴት ያጋቡናልና የተጋባን መስለን አብረን እንኑር” አላት። “እንኑር” አለችው።

ባንድ ቤት ባንድ አልጋ እየተኙ 48 ዘመን ኖሩ። መልአኩ እሱን ቀኝ ከንዱን እሷን ግራ ከንዱን እያለበላቸው ያድራል። ሲጋ በመስኮት በአምላል ርግብ ወጥቶ ሲሄድ ያዩታል። ስለምን ቢሉ በቅተዋልና። አንድም፤ ለንጽሕናቸው ይትገቡት ብሎ።

በዘመኑ የተሾመው ሊቀ ጳጳሳት ሉክያኖስ ይሉታል፤ አረጂ፤ ደከመ። ሕዘቡ ተሰብስበው፤ “አባታችን አንተ አረጅህ፤ ደከምክ። ካንተ ቀጥሎ የሚሾመውን ንገረን” አሉት። “እናንተም ወደ እግዚአብሔር አመልክቱ፤ እኔም ወደ እግዚአብሔር አመልክታለሁ” ብሎ ቀን ቀጥሮ ሰደዳቸው።

ከእግዚአብሔር የታዘዘ መልአክ ከሊቀ ጳጳሱ ዘንድ መጣና፤ “ስሙ ድሜጥሮስ የሚባል ሰው ያለ ጊዜዋ ያፈራች የወይን ዘለላ ይዞ ካንተ ሊባረክ ይመጣል፤ ካንተ ቀጥሎ የሚሾመው እሱ ነው” አለው። ሕዝቡም በቀጠሯቸው ቀን መጡ። “አገኛችሁ?” አላቸው። “እኛስ አላገኘንም” አሉት። “እኔ አገኘሁላችሁ” አላቸው። “ስሙ ድሜጥሮስ የሚባል ሰው ያለ ጊዜዋ ያፈራች የወይን ዘለላ ይዞ ሊባረክ ይመጣል፤ ከእኔ ቀጥሎ የሚሾመው እሱ ነው። ለጊዜው እንቢ ይላችኋል፤ ግድ ብላችሁ ሹሙት” አላቸው።

ይህ ድሜጥሮስ ተክል አጽድቆ፤ እርፍ አርቆ የሚኖር ገበሬ ነበር። ከዕለታት አንድ ቀን ተክል ለመጎብኘት ከአትክልት ቦታ ቢገባ ያለጊዜ ያፈራች የወይን ዘለላ አገኘ። “ይህንን ከሊቀ ጳጳሱ ወስዶ ሊባረኩበት ይገባል” ብሎ በንጹሕ እቃ አድርጎ ይዞ ሄደ። ከሊቀ ጳጳሱ ግቢ ሲደርስ፤ “ንገሩልኝ” አለ። ገብተው፤ “እንዲህ ያለ ይዞ የመጣ ሰው ከደጅ ቁሟል” ብለው ነገሩት። “እንዲህ ያለ ይዞ የመጣን ሰው ከደጅ ያቆሙታል፤ ያገቡታ እንጂ! ግባ በሉት” አላቸው፤ ገባ። “ከኔ ቀጥሎ የሚሾመው ይህ ነው” ብላቸው ወዲያው አረፈ።

ቀብረው ሲመለሱ ሕዝቡ ድሜጥሮስን “ተሾምልን” አሉት። “በማርቆስ ወምበር የሚቀመጥ የተማረ ነው፤ ደግሞ ንጹሕ ድንግል ነው። እኔ እንደምታውቁኝ ሕዝባዊ (ያልተማርኩ) ነኝ፤ ደግሞም ሕጋዊ ነኝ፤ እንደምን አድርጎ ይቻላል?” አላቸው። “እኛስ አባታች ያዘዘንን ትተን ሌላ አንሾምም” አሉት።

እርሱም እንደማይተውት ዐውቆ፤ “ሊቀ ጳጳስ ሲሾም ምን ያደርግላችኋል ነበር?” አላቸው። “አንቀጸ አባግሶን (የሐ. ም. 10ን) አንብቦ ይተረጎምልን ነበር” አሉት። “ወንጌል አምጡልኝ” አለ። አመጡለት። እንኳን ትርጓሜውን ንባቡን አያውቀው የነበረ፤ መንፈስ ቅዱስ ገልጾለት ተርጉሞላቸዋል። ይህ ብቻ አይደለም፤ ብሉይና ሐዲስ ተገልጸውለት ተርጉሟል።

ከዚህ በኋላ በቀርባን ጊዜ ከደጂ ሰላም ቁሞ፤ “አንተ በቅተሃል፤ አንተ አግብተሃል፤ ተቀበል፤ አንተ አልበቃህም፤ ቆይ” እያለ ይከለክላቸው ጀመር።

ሕዝቡም፤ “ቆንጆ ሚስቱን ከቤቱ አስቀምጦ እኛን ይከለክላናል” ብለው አምተውታል። መልአኩም ኢትዮቅድ አድኅኖ ርእሰክ ውበእሲትከ” (ራስህንና ሚስትህን ብቻ ማዳን አትፈልግ)፤ “አላ ክሥት ዘህሎ ማእከሊክ ወማእከለ ብእሲትከ” (ባንተና በሚስትህ መካከል ያለውን ግለጥ እንጂ) አለው።

እርሱም ሶንጪት አስመጥቶ፤ ደመራ አሠርቶ “እሳት ጨምሩበት” አላቸው። ጨመሩበት፤ ተቃጠለ። ልብሰ ተክሆኖውን ለብሰ ሊቀድስ ገባ። ጸሎተ ቅዳሴውን አድርሶ ልብሰ ተክሆኖውን እንደለበሰ በእሳቱ መካከል እየተመላለሰ ያጥን ጀመረ። ሚስቱም ከዚያ ነበረችና፤ “ስፍሐ አጽፈኪ ዘፀምር” (የደቡብ ልብሰሽን ዘርጊ) አላት፤ ዘረጋች። እሳቱን እያፈሰ ከልብሷ ላይ አደረገላት፤ ልብሷም አልተቃጠለም።

ሐዘብም፡ “አባታችን፡ ይህን ያደረገው ስለምን ነው?” አሉት፡፡ “ስለአማችሁን” አላቸው፡፡ “አላበጀንም፡ በድለናል፤ ይቅር በለን” አሉት፡፡ “ይፍታሁ፡ ወይላድግ፡ ያንጽሕ ወያሰተሰርይ” ([እግዚአብሔር] ይፍታ፤ ይቅር ይበል፤ ያንጽ፤ ያስተሰርይ)” ብሎ ናዝጂቸዋል [= አጽናንቷቸዋል]፡፡ ኑዛዜም ከዚያ ወዲህ ተጀምሯል፡፡ የበዓላቱን መዋዖና የአጽዋማቱን መግቢያ መንፈስ ቅዱስ ገልጸለት ጽፎታል፡፡

መንፈስ ቅዱስ፡ ለዘላለም ክብር ይሁነውና፡ የገለጸለትን ድሜፕሮስ የጻፈው ከዕርገት በ206 ዓመት፡ ሊቀ ጳጳስና በተሾመ በ26 ዓመት ነው፡፡ ይህ ቅዱስ ይኸንን ሐሳብ ያስተካከለው ክርስቲያኖች ከሐዋርያት ዘመን ጀምረው እስከሱ ድረስ የጌታችንን ጸም (ሁዳዴን) በየዓመቱ ሁል ጊዜ ከጥምቀት ማግስት (ከጥር 11 ቀን) ጀምረው እስከ የካቲት 21 ቀን ድረስ አርባ ቀን ከጸው በኋላ ጥቂት ቀኖች ቆይተው የሕማማትን ሳምንትና የትንሣኤውን በዓል ሲያከብሩ አይቶ ነው፡፡ የቀድሞዎቹ ሰዎች እንደዚህ ያደርጉ የነበረው የአጽዋማቱንና የበዓላቱን መንሥእ (ጥንት) ሲፈልጉ፡ ማለት መጀመሪያ በክርስቶስ ዘመን የተጀመሩበትን ጊዜ በሁለቱ ወሮች ባለው ጊዜ ውስጥ ፈልገው በዕለቱ ለመጀመር ነው፡፡ የቀኖቹን ቍጥርና ሁለተኛው የጸሞቹን መግቢያና በዓላቱ የሚውሉበትን ዕለት ፈልገው በደረሱበት ቀን ያውሉ ነበረ፡፡ አስልተው (ለበዓል መዋዖም ሆነ ለጸም መግቢያ) የሚያገኙት ዕለት እሑድ ወይም በማናቸውም አዘቦት ቀን ቢሆን (በዚያን ዕለት ያከብሩለታል እንጂ) እኛ ዛሬ እንደምናደርገው ለውጠው (ከሳምንቱ ዕለታት) የተወሰኑ ቀኖች አይሰጧቸውም ነበረ፡፡

ይህ ቅዱስ ይኸንን ነገር ለማስተካከል ከሁሉ አስቀድሞ የሰሌት ሁሉ ዓምዶች የሆኑትን መጥቅቦችና አሰቅቱን በብዙ ጥረት አወጣ፡፡ ይኸንንም ሲያደርግ እሱ እስከነበረበት ጊዜ ያለውን የዓለምን ዓመቶች ቁጥርና በንኡስ ቀመር (በዓውደ አበቅቱ) ገድፎ ከዚያ የተረፈውን ደግሞ በየአንዳንዱ ወር ቍጥር ገድፎ የተረፉትን ዕለቶች በየወራቸው በተገኙበት ቍጥር መጥቅቦና አበቅቱ በማውጣት ነው፡፡

ከዚያ በኋላ ከዕለታት ውስጥ በየወሩ መጥቅቦ የሚውልበትን ዕለት ፈለገና ሲያገኘው የዚያን ዕለት ተውሳክ በመጥቅቡ ላይ ደመረው፡ ከዚያ የነሃዌ ጸም ሁል ጊዜ በሰኞ ዕለት እንዲጀመር አድርጎ አወጣ፡፡ በነሃዌ ላይ ተውሳኮችን እየደመረ በተውሳካቸው አጽዋማቱንና በዓላቱን አወጣ፡፡

ከዚያ ለጸሞቹ መግቢያ ሥርዓት ሠራላቸው፡፡ ማለትም የነሃዌ ጸም፡ የጌታ ጸም (ሁዳዴ)፡ የሐዋርያት ጸም (የሰኔ ጸም) መጀመሪያቸው ሁል ጊዜ ለዘላለም ከሰኞ እንዳይወጣ፡ በዓላቱ ደግሞ እንደብረ ዘይት፡ ሆሣዕና፡ ትንሣኤ፡ በዓለ ኀምሳ (ጳራቅሊጦስ) ከእሑድ፡ ስቅለት ከዕለተ ዓርብ፡ ረክበ ካህናትና የድኅነት ምህላ (ጸመ ድኅነት) ከረቡዕ፡ ዕርገት ከዕለተ ኀምስ እንዳይወጡ አደረገ፡፡ የአማማትን ሳምንትና የትንሣኤን በዓልም ከጸመ አርባ አያይዘው እንጂ በማህላቸው ቀኖች ጣልቃ በማስገባት ሳያዘዩ አከታትለው እንዲያከብሩ ሥርዓት አወጣ፡፡ በተጨማሪም በዓመቱ ውስጥ ከወሰነላቸው ጊዜ ወደታች እንዳይወርዱ፡ ወደላይም እንዳይወጡ የቀመር ሕግ አወጣ፡፡ እንደዚህ ባያደርግ ኖሮ ይህ ያማረው ሥርዓት ይፈርስና መጀመሪያ እንዳገኘው ይሆን ነበረ፡፡ ቀጥሎ የአይሁድን ጸሞቻቸውንና በዓሎቻቸውን በአንድ

ወገን፡ የኛን ጸሞቻችንንና በዓሎቻችንን በሌላ ወገን አድርጎ ከነሱ ጋራ ዘላለም ሳይተባበሩ እንዲቀሩ አድርጎ አዘጋጃቸው፡፡

ደግሞ የታችኛውን ቀመር (በዓላቱና አጽዋማቱ የማያልፉትን የታችኛ የዘመን ድምበር) ለማወቅ ከፈለግህ፡ መጥቅቦ በታችኛው ቀመር ዓርብ ዕለት ከዋለ፡ ማለት በመስከረም 15 ቀን ከሆነ፡ በዓሎቹና ጸሞቹ ሁሉም በሌሊት (በጨረቃ) ስሌትም ሆነ በቀን (በፀሐይ) ስሌት ሁል ጊዜ ለዘላለሙ እንደዚሁ በታችኛው ቀመር ይውላሉ፡፡

ደግሞ መጥቅቦ በላይኛው ቀመር (በዓላቱና አጽዋማቱ የማያልፉት የላይኛው የዘመን ድምበር) ቅዳሜ ዕለት ሲውል፡ ማለት በጥቅምት 13 ቀን ከሆነ፡ በዓሎቹና ጸሞቹ ሁሉም በሌሊት (በጨረቃ መውጣት) ስሌትም ሆነ በቀን (በፀሐይ መውጣት) ስሌት ሁል ጊዜ ለዘላለሙ እንደዚሁ በላይኛው ቀመር ይውላሉ፡፡ እነዚሁ ሁሉም በየራሳቸው የቀመሩ ቍጥር ከታችኛው እስከ ላይኛው በቀን ቍጥር ከ30ና ከ35 አይበዙም፡ አያንሱምም፡፡ መጥቅቦ፡ ፍሥሕ፡ የአይሁድ ጸም፡ መጸለት በየቀመራቸው ከታችኛው እስከ ላይኛው በቀን ቍጥር ከ20ና ከ29 አይበልጡም፡ አያንሱምም፡፡ አበቅቱ ግን ብቻውን ከታችኛው እስከ ላይኛው ከ28 ቀን አይበዛም፡ አያንሱምም፡፡

የአይሁድ በዓላትና አጽዋማት ተውሳክ

የክርስቲያኖች በዓላትና አጽዋማት የሚወጡት ተውሳካቸውን በነሃዌ ጸም መግቢያ ላይ በመደመር እንደሆነ የአይሁድ በዓላትና አጽዋማት የሚወጡት ተውሳካቸውን በመጥቅቦ ላይ በመደመር ነው፡፡ የበድር ተውሳክ 9፡ የመጸለት 14፡ የጸመ አይሁድ 15፡ የፍሥሕ 10፡ የልበ ምድር 3፡ የበዓለ ሠዊት 30፡ የጸመ አስቴር 21፡ የጸመ ዮዲት 28 ነው፡፡ በ30 ተገድፈው ነው እንጂ ተውሳካቹ ከጸመ አይሁድ ጀምሮ 135 (15)፡ 190 (10)፡ 213 (3)፡ 240 (30)፡ 321 (21)፡ 328 (28) ናቸው፡፡ አይሁድ ዓመታቸውን የሚሰኩት በጨረቃ ሂደት ስለሆነ በዓሎቻቸውና ጸሞቻቸው 19 ዓመት ሙሉ (አንድ ዓውደ አበቅቱ ሙሉ) ከዓመት ዓመት ይለያያል፡፡ ስለዚህ መጥቅቦ፡ በድር፡ መጸለት በመስከረም ወይም በጥቅምት፡ ጸመ አይሁድ በጥር ወይም በየካቲት፡ ፍሥሕ በመጋቢት ወይም በሚያዝያ፡ ልበ ምድር በሚያዝያ ወይም በግንቦት፡ በዓለ ሠዊት በግንቦት ወይም በሰኔ፡ ጸመ አስቴር በነሐሴ ወይም በጳጉሜን፡ ጸመ ዮዲት በነሐሴ፡ በጳጉሜን ወይም በመስከረም ይውላሉ፡፡

ሰባቱ አዕዋዳት

ደግሞ ሰባቱን ዓውዶች እንድታውቅ፡ የመጀመሪያው “ዓውደ ዕለት” ከእሑድ እስከ ቅዳሜ ያሉትን ዕለቶች የሚያጠቃልለው 7 ነው፤ ሁለተኛው “ዓውደ ወርሃ” የወሩን ዕለቶች የሚያጠቃልለው 30 ነው፤ ሶስተኛው “ዓውደ ወርሃ” የጨረቃ ዓመት ዕለቶችን የሚያጠቃልለው 354 ነው፤ አራተኛው “ዓውደ ዓመት” በፀሐይ 365 ነው፤ አምስተኛው “ዓውደ ፀሐይ” 28 ነው፤ ስድስተኛ “ዓውደ አበቅቱ” 19 ነው፤ ሰባተኛው

“ዓውደ ቀመር” 532 ነው። 7ቱ ዓውዶች እነዚህ ናቸው። ንኡስ ዓውደ ቀመር በየ19ኛ 28፣ ዓውደ በሐይ በየ28ቱ 19፣ ዓቢይ ቀመር 532 ይሆናል። የዓቢይ ቀመር ግማሹ 266፣ የግማሹ ግማሽ 133 ይሆናል (133 ዓመት አንድ ወንጌላዊ ሰንበት ይባላል)።

ደግሞ ሶስቱን ጥንቶች እንድታውቅ፡ መጀመሪያው ጥንተ ሶለት (የሶለት ጥንት) ነው፡ “እሑድ” ነው፡ ሁለተኛው የቀመር ጥንት ነው፡ “ማክሰኞ” ነው፡ ሶስተኛው የፀሐይ ጥንት ነው፡ “ረቡዕ” ነው። ሶስቱ ጥንቶች እነዚህ ናቸው።

የነቢያት ትንቢትና የዘመን አቆጣጠር

ደግሞ የዳንኤልን ሳምንቶች (ሰንበታት) እንድታውቅ፡ ስለክርስቶስ ሥጋ መልበስ እሱ (ዳንኤል) ከኖረበት እስከ ትስብእት (ክርስቶስ እስኪወለድ) ድረስ (ያለውን ጊዜ) በትንቢት እንዲናገር የተመረጠ እሱ (ዳንኤል) ነበር (ዳን. ም. 9፡ ቀ. 24)። ዳንኤል አንድ ሰንበት (ሳምንት) የሚለው 7 ዓመትን ነው። በዚህ መለኪያ ሰንበቶቹ በሞላ 70 ናቸው፡ የ10ሩ ሰንበቶች ቍጥር 70 ዓመት ነው። ሰንበቶቹ ሁሉም በድምር 490 ዓመት ናቸው።

ደግሞ የዕዝራን ስሌት እንድታውቅ፡ “ዓለም በ10 ክፍል ተደንግጓል፡ ከዓሥረኛው ደርሶ የዓለም ዓሥረኛው ግማሽ ተርፏል” ማለት 7 ቀኖች ማለት ነው። ለየአንዳንዲቷ 1000 ተሰጥቷት ከ10 (ጊዜ) 1000 ደርሷል። “የዓሥረ ግማሽ ተርፏል” የሚለው ከዕዝራ እስከ ክርስቶስ ያለውን 500ውን ነው።

ደግሞ ነቢዩ ኤርምያስ ስለክርስቶስ ሥጋ መልበስ በሰባዔዎች የተነበየውን ለማወቅ፡ 1 ሱባዔ 490 ዕለት ነው። በዚህ ስሌት ሱባዔዎቹ በጠቅላላ 333 ናቸው፡ በወር ሲቆጠሩ (490 x 333 ፣ 30) 5439 ወሮች ይሆናሉ፡ በኢየሴል ሲታሰቡ 3330 (?)፡ በቀን ሲታሰቡ 163170 ይሆናሉ። ሱባዔውን መቍጠር የጀመረበት ዘመን 5054 ዓመተ ዓለም ነው።

የጌታችን የምድር ላይ ዘመን

ከግብፅ ቤተ ክርስቲያን እንዳገኘነው የጌታችን ልደትና ጥምቀት ዕለቱ ማክሰኞ ነበረ። ይኸ እርግጥ ለመሆኑ የፀሐይ ስሌት ያስረዳል። ስሌቱን ያወጣው መምህር እንዲህ ይላል፡ የፀሐይን አበቅቱ ለማወቅ ስትፈልግ የምትፈልገውን ዓመተ ዓለም አምጣና 1 ቍጥር አንግለት። (አንድ ለዘመን ተወ ያለውን ዓመት አስታውሱ።) የተረፈውን ከ4 ቦታ ከፍለህ አንዱን ክፍል (ሩቡን) በዋናው ላይ ደምርበት። (ሩቡን ለማውጣት ከ4 ቦታ ስትከፍል) የአራቱ ሩብ ግማሽ (2) ወይም 4 ሩብ ከተረፈ አብረህ ደምረው፡ ከዚያ ነፃሰ ጣለው። ጠቅላላውን ድምር በ7 ግደፈው፡ የሚተርፈው የዚያ ዓመት የፀሐይ አበቅቱ ነው። (የፀሐይ አበቅቱ የሳምንቱን ዕለት ማወቂያ ነው።)

የጌታችን ልደት 5500 ዓመተ ዓለም (ዓ. ዓ.) ተፈጽሞ 5501 ዓመተ ዓለም (ዓ. ዓ.) ላይ ከሆነ በዚህ ስሌት 1 ቍጥር እናነግላትና በተረፈው በ5500 ላይ የራሱን ሩብ

(1375ን) እንደምርበታለን፡ ድምሩ 6875 ይሆናል፤ ይኸንን በ7 ስንገድፈው 1 ይተርፋል። ጌታችን በተወለደበት ዘመን የፀሐይ አበቅቱ 1 ነበረ።

ይኸንን ሒሳብ ያወጣ መምህር እንዲህ ይላል፡ በሳምንቱና በወሩ የዕለቱን ቍጥር ለማወቅ ስትፈልግ የዚያን ዓመት የፀሐይ አበቅቱ ውስድና 2 ደምርበት በዚያ ላይ ከዓመቱ መጀመሪያ እስከ ልደቱ ድረስ ላሉት ወራት ለያንዳንዳቸው ሁለት፡ ሁለት ቍጥር ደምርበት። ወሮቹ መስከረም፡ ጥቅምት፡ ኅዳር፡ ታኅሣሥ እነዚህ አራቱ ናቸው (1+2+2+2+2 = 9)። ከነሱ ጋራ ጌታችን የተወለደበትን የታኅሣሥን 29 ቀን ደምርበት፡ 38 ይሆንልሃል። ያንን በ7 ስትገድፈው (38 ፣ 7) 3 ይተርፋል። 1 ሲተርፍ ዕለቱ እሑድ ይሆናል፡ 2 ሲተርፍ ሰኞ ይሆናል፡ 3 ሲተርፍ ማክሰኞ ይሆናል፡ 4 ሲተርፍ ረቡዕ ይሆናል፡ 5 ሲተርፍ ኅሙስ ይሆናል፡ 6 ሲተርፍ ቅዳሜ ይሆናል፡ ያገኘነው (የተረፈው) ቍጥር 3 ስለሆነ ዕለቱ ማክሰኞ ነበረ።

መምህሩ ማስተማሩን በመቀጠል እንዲህ ይላል፡ የአንድን ዓመት የጨረቃ አበቅቱ (ዓውደ አበቅቱ) ለማወቅ ስትፈልግ የዓመቱን (የዓመተ ዓለሙን) ቍጥር አምጣና 1 አንግለት (አንድ ለዘመን ተወላት)። ከዚያ የተረፈውን በ19 ግደፈው። ከ19 የሚያንስ ይተርፋል፡ ያንን በ11 አባዝተህ ውጤቱን በ30 ትገድፈዋለህ። የሚተርፈው የዚያ ዓመት የጨረቃ አበቅቱ ነው።

የጌታችን ልደት በ5501 ዓመተ ዓለም (ዓ. ዓ.) ነበረ፡ 1 ቍጥር አንሥተንለት የተረፈውን በ19 ብንገድፈው 9 ይተርፋል። ያንን በ11 አባዝተን (11 x 19) ውጤቱን 99ን በ30 ብንገድፈው 9 ይተርፋል። የዚያ ዓመት የጨረቃ አበቅቱ (“ዓውደ አበቅቱ” ወይም “ዓውደ ወርሃ”) ይኸ ነው።

የተጠመቀው በ5531 ዓመተ ዓለም (ዓ. ዓ.) ሲሆን 1 ቍጥር እናነግላትና የራሱን ሩብ 1382ን እንደምርበታለን። ውጤቱ 6912 ይሆናል። (ሩቡን ስናወጣ) የሩብ ግማሽ (2) ወይም 4 ሩብ ከተረፈ (አብሮ) ይደመራል፡ ከዚያ ነፃሰ ይጣላል። ጠቅላላው ድምር በ7 ሲገደፍ (6912 ፣ 7) 3 ይተርፋል። የዚያን ጊዜው የፀሐይ አበቅቱ ይህ ነው። የተጠመቀው በጥር 11 ቀን ስለሆነ ከመስከረም እስከ ጥር ላሉት ለ5ቱ ወሮች ሁለት ሁለት (2 x 5) ስንሰጥ 10 ቀን ይሆንልናል። ከጥሩ ወር 11 ቀን ጋራ ጠቅላላው ድምር (3 + 10 + 11) 24 ይሆንልናል። ያንን በ7 ስንገድፈው 3 ይተርፋል። ይኸ ቍጥር ጌታ የተጠመቀው ማክሰኞ መሆኑን ይመሰክራል።

የጨረቃ አበቅቱንም ከላይ ባየነው ስሌት ብንፈልገው (ከ5531 ላይ 1 አንሥተን ያንን በ19 ገድፈን የተረፈውን በ11 ብናባዛውና በ30 ብንገድፈው) መልሱ 11 ሆኖ እናገኘዋለን።

የተሰቀለበት ዓመት 5534 (ዓመተ ዓለም) ነበረ። ስቅለት ዓርብ ዕለት መጋቢት 27 ቀን እንደነበረ በዚህ መንገድ የተደረገው ስሌት ያስረዳል። የዚያ ዓመት የፀሐይ አበቅቱ 7፡ የጨረቃ አበቅቱ 14 ነበረ። በጸም ስሌትም የአይሁድ ፍሥሕ በዚያች ዓመት ኅሙስ ዕለት መጋቢት 26 ቀን ነበረ። 14 አበቅቱና ከ40ው ዓምደ ጾም 2 እጅ ተገድፏል።

የፀሐይ አበቅቱ 7 ከሆነ በሱ ላይ እስከ ፍሥሕ ያለውን 26 ቀንና ከመስከረም እስከ

መጋቢት 4ሉት ለ7 ወሮች ሊያንዳንዳቸው የሚሰጠውን 2 ቀጥር በመስጠት (2 x 7) የተሰበሰበውን 14 ሲደምሩት (26 + 7 + 14) 47 ሆኑ። ያንን በ7 ንድፈው 5 ተረፈ። እነሆ 5 ኅመስን ስለሚያመለክት የፍጥነት ቀን ኅመስ ስለት መሆኑ ታወቀ።

ትንሣኤው በስለት እሱድ መጋቢት 29 ቀን፣ ፅርገቱ ግንቦት 8 ቀን በ5534 ዓመተ ዓለም ነው ይላል መምህሩ።

መስኮቶች (ኅዳርት፣ ገዋግው)

ደግሞ ጨረቃ የዕለቱ መውጫዋንና በየዕለቱ የምታድርበትን እንድታውቅ፣ አወጣጧን በ6ቱ መስኮቶች (ገዋግው) ታለዋውጠዋለህ። ከመጸሐፊ ሄኖክ እንደተገኘው የምትወጣው እንደዚህ ነው።

በዕብራውያን የወር አወጣጥ (አሠራረቅ) በሚያዝያ ወር በአራተኛው መስኮት ከፀሐይ ጋራ 2 ዕለት ታድራለች፤ በአምስተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በስድስተኛው መስኮት 8 ዕለት፣ በአምስተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በአራተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በሰባተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በሁለተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በመጀመሪያው መስኮት 8 ዕለት፣ በሁለተኛው መስኮት 2 ዕለት (4 ዕለት የሚልም አለ)፣ በሰባተኛው መስኮት 2 ዕለት (3 ዕለት የሚልም አለ)፣ በአራተኛው መስኮት 1 ዕለት ታድራለች። ኔሳን የሚባለው የሚያዝያ ወር የ30 ቀኖች (ጉዞዋ) ይፈጸማል፤ በኛ ወር ሲሰላ በሚያዝያ 6 ጀምሮ በግንቦት 5 ያልቃል።

ግንቦት ሲሠርቅ (ሲጀምር፣ ሲጠባ) ከፀሐይ ጋራ በአምስተኛው መስኮት 2 ዕለት ታድራለች፤ በስድስተኛው መስኮት 8 ዕለት፣ በአምስተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በአራተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በሰባተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በሁለተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በመጀመሪያው መስኮት 7 ዕለት፣ በሁለተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በሰባተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በአራተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በአምስተኛው መስኮት 1 ዕለት (4 ዕለት የሚልም አለ) ታድራለች። እነሆ የግንቦት ወር (ጉዞዋ) በ29 ዕለት ያልቃል። መጀመሪያው በግንቦት 6 ፍጻሜው በሰኔ 6 ነው።

ሰኔ ሲሠርቅ በስድስተኛው መስኮት ከፀሐይ ጋራ 4 ዕለት ታድራለች፤ በአምስተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በአራተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በሰባተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በሁለተኛው መስኮት 2 ዕለት (1 ዕለት የሚልም አለ)፣ በመጀመሪያው መስኮት 8 ዕለት፣ በሁለተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በሰባተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በአራተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በአምስተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በስድስተኛው መስኮት 4 ዕለት ታድራለች።

እነሆ የሰኔን ወር 30 ዕለት (ጉዞዋን) ፈጸመች፤ መጀመሪያው ሰኔ 7 ቀን፣ ፍጻሜው ሐምሌ 6 ነው። እነዚህ ሶስቱ ወሮች የዕብራውያን መፀው የኢትዮጵያውያን ጸደይ ናቸው። ዘመኑም “ምልክኤል” የሚባለው ኮከብ አመራር (መሪዎች) ዘመን ነው፤ በአራተኛው መስኮት አብረውት አንድ አንድ ወር ከሚመሩ ወታደሮቹ ከሆኑት 3 ኮከቦች ጋራ (የሚመራበት ዘመን ነው)። አንዱ በአራተኛው መስኮት፣ አንዱ በአምስተኛው መስኮት፣ አንዱ በስድስተኛው መስኮት አብረውት ይመራሉ።

ሐምሌ ሲሠርቅ በስድስተኛው መስኮት ከፀሐይ ጋራ 4 ዕለት ታድራለች፤ በአምስተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በአራተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በሰባተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በሁለተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በመጀመሪያው መስኮት 7 ዕለት፣ በሁለተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በሰባተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በአራተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በአምስተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በስድስተኛው መስኮት 4 ዕለት ታድራለች።

እነሆ የሐምሌን ወር 29 ዕለት (ጉዞዋን) ፈጸመች፤ መጀመሪያው ሐምሌ 7፣ ፍጻሜው ነሐሴ 7 ነው።

ነሐሴ ሲሠርቅ በአምስተኛው መስኮት ከፀሐይ ጋራ 2 ዕለት ታድራለች፤ በአራተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በሰባተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በሁለተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በመጀመሪያው መስኮት 8 ዕለት፣ በሁለተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በሰባተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በአራተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በአምስተኛው መስኮት 1 ዕለት (2 ዕለት የሚልም አለ)፣ በስድስተኛው መስኮት 8 ዕለት፣ በአምስተኛው መስኮት 1 ዕለት (2 ዕለት የሚልም አለ)፣ ታድራለች። እነሆ የሰኔን ወር 30 ዕለት (ጉዞዋን) ፈጸመች። መጀመሪያው ነሐሴ 8 ቀን ፍጻሜው መስከረም 3 ነው።

መስከረም ሲሠርቅ በአራተኛው መስኮት ከፀሐይ ጋራ 2 ዕለት ታድራለች፤ በሰባተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በሁለተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በመጀመሪያው መስኮት 8 ዕለት፣ በሁለተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በሰባተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በአራተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በአምስተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በስድስተኛው መስኮት 8 ዕለት፣ በአምስተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በአራተኛው መስኮት 1 ዕለት ታድራለች።

እነሆ የመስከረም ወርን 29 ዕለት (ጉዞዋን) ፈጸመች። የመስከረም ወር (ጉዞዋ) መጀመሪያው መስከረም 4፣ ፍጻሜው ጥቅምት 3 ነው። እነዚህ 3ቱ የዕብራውያን የበጋ (የሐጋይ) ዘመን፣ የኢትዮጵያ የክረምት ዘመን እና “ሕልመልመሌክ” (የሚባለው ኮከብ) በስድስተኛው ወር አብረውት አንድ አንድ ወር ከሚመሩ 3ቱ ወታደሮቹ ጋራ የመምረያው ዘመን ነው፤ አንዱ በስድስተኛው መስኮት፣ አንዱ በአምስተኛው መስኮት፣ አንዱ በአራተኛው መስኮት (አብረውት ይመራሉ)።

ጥቅምት ሲሠርቅ በሰባተኛው መስኮት ከፀሐይ ጋራ 2 ዕለት ታድራለች፤ በሁለተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በመጀመሪያው መስኮት 8 ዕለት፣ በሁለተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በሰባተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በአራተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በአምስተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በስድስተኛው መስኮት 8 ዕለት፣ በአምስተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በአራተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በሰባተኛው መስኮት 1 ዕለት ታድራለች።

እነሆ የጥቅምትን ወር 30 ዕለት (ጉዞዋን) ፈጸመች። መጀመሪያው ጥቅምት 4፣ ፍጻሜው ኅዳር 4 ነው።

ኅዳር ሲሠርቅ በሁለተኛው መስኮት ከፀሐይ ጋራ 2 ዕለት ታድራለች፤ በመጀመሪያው መስኮት 8 ዕለት፣ በሁለተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በሰባተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በአራተኛው መስኮት 1 ዕለት፣ በአምስተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በስድስተኛው መስኮት 7 ዕለት፣ በአምስተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በአራተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በሰባተኛው መስኮት 2 ዕለት፣ በሁለተኛው መስኮት 1 ዕለት ታድራለች።

እነሆ የጎዳር ወርን 29 ዕለት (ጉዞ) ፈጽመች። መጀመሪያው ጎዳር 5፣ መጨረሻው ታኅሣሥ 4 ነው።

ታኅሣሥ ሲሠርቅ በመጀመሪያው መስኮት ከፀሐይ ጋራ 4 ዕለት ታድራለች፤ በሁለተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በሶስተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በአራተኛው መስኮት 2 ዕለት (1 ዕለት የሚልም አለ)፤ በአምስተኛው መስኮት 1 ዕለት፤ በስድስተኛው መስኮት 8 ዕለት፤ በአምስተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በአራተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በሶስተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በሁለተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በመጀመሪያው መስኮት 4 ዕለት ታድራለች።

እነሆ የታኅሣሥን 30 ዕለት (ጉዞዋን) ፈጽመች። መጀመሪያው ታኅሣሥ 5፣ ፍጻሜው ጥር 5 ነው። እነዚህ 3 ወሮች በዕብራውያን ዘንድ የጸደይ ዘመን፤ በኢትዮጵያውያን የመፀው ዘመን፤ “ሚልኤል” የሚባለው ከክብ አብረውት በመጀመሪያው መስኮት አንድ አንድ ወር ከሚመሩ ከ3ቱ ወታደሮቹ ጋራ የሚመራበት ዘመን ነው። በመጀመሪያው መስኮት አንዱ፤ በሁለተኛው መስኮት አንዱ፤ በሶስተኛው መስኮት አንዱ አብረውት ይመራሉ።

ጥር ሲሠርቅ በመጀመሪያው መስኮት ከፀሐይ ጋራ 4 ዕለት ታድራለች፤ በሁለተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በሶስተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በአራተኛው መስኮት 1 ዕለት፤ በአምስተኛው መስኮት 1 ዕለት፤ በስድስተኛው መስኮት 7 ዕለት፤ በአምስተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በአራተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በሶስተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በሁለተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በመጀመሪያው መስኮት 4 ዕለት ታድራለች።

እነሆ የጥርን ወር 29 ዕለት (ጉዞዋን) ፈጽመች። የጥር ወር (ጉዞ) መጀመሪያው ጥር 6 ቀን፤ ፍጻሜው የካቲት 6 ነው።

የካቲት ሲሠርቅ በሁለተኛው መስኮት ከፀሐይ ጋራ 1 ዕለት (4 ዕለት የሚልም አለ) ታድራለች፤ በሶስተኛው መስኮት 1 ዕለት፤ በአራተኛው መስኮት 1 ዕለት፤ በአምስተኛው መስኮት 2 ዕለት (1 ዕለት የሚልም አለ)፤ በስድስተኛው መስኮት 8 ዕለት፤ በአምስተኛው መስኮት 2 ዕለት (1 ዕለት የሚልም አለ)፤ በአራተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በሶስተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በሁለተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በመጀመሪያው መስኮት 8 ዕለት፤ በሁለተኛው መስኮት 2 ዕለት ታድራለች።

እነሆ የየካቲትን ወር 30 ዕለት (ጉዞዋን) ፈጽመች። መጀመሪያው የካቲት 7፤ ፍጻሜው መጋቢት 4 ነው።

መጋቢት ሲሠርቅ በሶስተኛው መስኮት ከፀሐይ ጋራ 2 ዕለት ታድራለች፤ በአራተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በአምስተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በስድስተኛው መስኮት 7 ዕለት (2 ዕለት የሚልም አለ)፤ በአምስተኛው መስኮት 1 ዕለት፤ በአራተኛው መስኮት 1 ዕለት፤ በሶስተኛው መስኮት 2 ዕለት (1 ዕለት የሚልም አለ)፤ በሁለተኛው መስኮት 4 ዕለት (1 ዕለት፤ 2 ዕለት የሚልም አለ)፤ በመጀመሪያው መስኮት 8 ዕለት፤ በሁለተኛው መስኮት 2 ዕለት፤ በሶስተኛው መስኮት 1 ዕለት ታድራለች።

እነሆ የመጋቢትን ወር 29 ዕለት (ጉዞዋን) ፈጽመች። መጀመሪያው መጋቢት 5፤ ፍጻሜው ሚያዝያ 5 ነው። እነዚህ 3ቱ ወሮች የዕብራውያን የክረምት ዘመን፤

የኢትዮጵያውያን የበጋ ዘመን፤ “ናርኤል” ከክብ አብረውት በሶስተኛው መስኮት አንድ አንድ ወር ከሚመሩት ከ3ቱ ወታደሮቹ ጋራ የሚመራበት ዘመን ነው። አንዱ በመጀመሪያው መስኮት፤ አንዱ በሁለተኛው መስኮት፤ አንዱ በሶስተኛው መስኮት (አብረውት ይመራሉ)።

ጨረቃ በ7ቱ ወሮቿ የዕለቱን ቍጥር 177 ታደርግና ሱባዓያቸው (ሰባትዮአቸው) 25 ከ2 ዕለት ይሆናል (25 x 7) + 2። ጨረቃ በ12 ወሮች የምትታይባቸው ቍጥች 354 ነው። በየዓመቱ እንደዚህ ታደርጋለች።

ጨረቃ የምትወርቅበት (የምትወጣበት) ጊዜ፤ በአንድ ዓመድ አበቅቲ (በ19 ዓመት) ውስጥ የመጀመሪያዋ ጨረቃ (ወርን) የምትወርቀው (የምትወጣው) በሚቀጥሉት ቍጥች ነው። በመጋቢት 27፤ በመጋቢት 16፤ በሚያዝያ 5፤ በመጋቢት 24፤ በመጋቢት 13፤ በሚያዝያ 2፤ በመጋቢት 21፤ በሚያዝያ 10፤ በመጋቢት 29፤ በመጋቢት 18፤ በሚያዝያ 7፤ በመጋቢት 26፤ በመጋቢት 15፤ በሚያዝያ 4፤ በመጋቢት 23፤ በመጋቢት 12፤ በሚያዝያ 1፤ በመጋቢት 20፤ በሚያዝያ 9።

የየወሩ ከዋክብት (ሐሳብ መናዝል)

በዘመን ላይ የተሾሙት የዓመቱን አራት ክፍለ ዘመን የሚገዙት አራቱ ከዋክብት ብቻ ሳይሆኑ በእያንዳንዱ ወር ላይ የሰለጠኑ 12 ከዋክብትም አሉ። እነዚህም ከዚህ በታች ያሉት ናቸው፡

- (1) ለመፀው፡
ሐመል፤ በመጋቢት ወጥቶ 30 ዕለት ከ43 ኬክሮስ የሚታይ፤ መልኩ በግ፤ ሰውር/ተውር፤ በሚያዝያ ወጥቶ 31 ዕለት ከ12 ኬክሮስ የሚታይ፤ መልኩ በሬ፤ ገውዝ/ጀውዝ፤ በግንቦት ወጥቶ 31 ዕለት ከ30 ኬክሮስ የሚታይ፤ መልኩ ባልና ሚስት (ጥንድ)፤
- (2) ለክረምት (በነሱ በጋ)
ሰርጣን/ሸርጣን፤ በሰኔ ወጥቶ 31 ዕለት ከ26 ኬክሮስ የሚታይ፤ መልኩ ጐርምጥ፤ አሰድ፤ በሐምሌ ወጥቶ 31 ዕለት ከ10 ኬክሮስ የሚታይ፤ መልኩ አንበሳ፤ ሰንበላ፤ በነሐሴ ወጥቶ 30 ዕለት ከ42 ኬክሮስ የሚታይ፤ መልኩ የሸት ዛላ፤
- (3) ለጸደይ
ሚዛን፤ በመስከረም ወጥቶ 30 ዕለት ከ10 ኬክሮስ የሚታይ፤ መልኩ ሚዛን፤ አቅረብ፤ በጥቅምት ወጥቶ 29 ዕለት ከ40 ኬክሮስ የሚታይ፤ መልኩ ጊንጥ፤ ቀውስ፤ በጎዳር ወጥቶ 29 ዕለት ከ28 ኬክሮስ የሚታይ፤ መልኩ ቀስት፤
- (4) ለበጋ (በነሱ ክረምት)
ገዲ/ጀዲ፤ በታኅሣሥ ወጥቶ 29 ዕለት፤ ከ28 ኬክሮስ የሚታይ፤ መልኩ የፍየል ወጠጤ፤

ደለዊ፥ በጥር ወጥቶ 29 ዕለት ከ41 ኬክሮስ የሚታይ፤ መልኩ የውሐ መቅጃ ባልዲ፤

ሑት፥ በየካቲት ወጥቶ 31 ዕለት ከ10 ኬክሮስ የሚታይ፤ መልኩ ዓሣ።

የሕዝቦች ወራት ዝምድና

እነሆ የግሪኮችን (የሮማውያንን) ወሮች ሠርቅ (ጥቢ) ከኛና ከዕብራውያን ወሮች ጋራ እያስተያየን እንጽፋለን። የዕብራውያን ወር በጨረቃ የግሪኮች (ምዕራባውያን) በፀሐይ ስለሆነ የዕለታቸው መጠን አንድ ሊሆን አይችልም፤ ስለዚህ ዓውደ ዓመታቸው የተለያየ ነው። የግሪኮቹ (የሮማውያኑ) በመስከረም ሲሆን የዕብራውያን እግዚአብሔር ለሙሴና ለአሮን “ይህ ወር የወሮች መጀመሪያ ይሁናችሁ፤ ከዓመቱ ወሮች አስቀድሙት” (ዘፀ. ም. 12፡ ቀ. 1-2) እንዳላቸው የእስራኤል ልጆች ዓውደ ዓመት በሚያዝያ ወር ነው።

(የዕብራውያን ኔላን) የግሪክ (የሮማውያን) አብርሃም (በ1374 ዓ. ም.) በሚያዝያ 6 ሠርቅ (ጀምሮ) በግንቦት 5 ያልቃል። ዕለቶቹ 30 ናቸው። በዚያች ዕለት ፀሐይ በአራተኛው መስኮት ትወጣለች። ስለዚህ ቀኑ 10 ክፍል፤ ሌሊቱ 8 ክፍል ይሆናሉ።

(የዕብራውያን አየር) የግሪክ ማይዮስ በግንቦት 6 ሠርቅ በሰኔ 6 ያልቃል፤ ዕለቶቹ 31 ናቸው። በዚህ ወር ፀሐይ እስከመጨረሻው በምሥራቅ በኩል ባለው በአምስተኛው መስኮት እየወጣች በምዕራብ በኩል ባለው በአምስተኛው መስኮት ትጠልቃለች። ስለዚህ ቀኑ 11 ክፍል፤ ሌሊቱ 7 ክፍል ይሆናሉ።

(የዕብራውያን ሐዚራን) የግሪክ ዩልዮስ በሰኔ 7 ሠርቅ በሐምሌ 6 ያልቃል፤ ዕለቶቹ 30 ናቸው። በዚህ ወር ፀሐይ እስከመጨረሻው በምሥራቅ በኩል ባለው በስድስተኛው መስኮት እየወጣች በምዕራብ በኩል ባለው በስድስተኛው መስኮት ትጠልቃለች። ስለዚህ ቀኑ ከሌሊት በእጥፍ በልጦ ቀኑ 12 ክፍል፤ ሌሊቱ 6 ክፍል ይሆናሉ። ምክንያቱም የፀሐይ ሂደት በሰማይ ማህል ለማህል ቀድሶ ስለሆነ ነው። በዚህ ወር በ19 ኢትዮጵያ ክረምት፤ በኢየሩሳሌም (በሌላው አገር) በጋ (ተወን) ይገባል።

(የዕብራውያን ተሙዝ) የግሪክ ኢዮልዮስ በሐምሌ 7 ሠርቅ በነሐሴ 7 ያልቃል፤ ዕለቶቹ 31 ናቸው። በዚህ ወር ፀሐይ በምሥራቅ በኩል ባለው በስድስተኛው መስኮት እየወጣች ሂደቷን ከስድስት አንዱን እጅ በምዕራብ በኩል ወዳለው ወደ አምስተኛው መስኮት እያቀናች በምዕራብ በኩል ባለው በስድስተኛው መስኮት ትጠልቃለች። ስለዚህ ቀን ለሌሊት አንድ መክፈልት ይሰጥና ቀኑ 11 ክፍል፤ ሌሊቱ 7 ክፍል ይሆናሉ።

(የዕብራውያን አብ) የግሪክ አውግስጦስ በነሐሴ 8 ሠርቅ በመስከረም 3 ያልቃል፤ ዕለቶቹ 31 ናቸው። በዚህ ወር ፀሐይ እስከመጨረሻው ድረስ በምሥራቅ በኩል ባለው በአምስተኛው መስኮት እየወጣች በምዕራብ በኩል ባለው በአምስተኛው መስኮት ትጠልቃለች። ስለዚህ ቀኑ 10 ክፍል፤ ሌሊቱ 8 ክፍል ይሆናሉ። በዚህ ወር በ29 ቀን (መስከረም 1 ቀን መሆኑ ነው) የግብፆች፤ የኖባ፤ የኢትዮጵያውያን ዓውደ ዓመት ነው።

(የዕብራውያን ኤሎል) የግሪክ ሰብቴብሮስ በመስከረም 4 ሠርቅ በጥቅምት 3 ያልቃል። ዕለቶቹ 30 ናቸው። በዚህ ወር ፀሐይ እስከመጨረሻው ድረስ በምሥራቅ በኩል ባለው በአራተኛው መስኮት እየወጣች በምዕራብ በኩል ባለው በአራተኛው መስኮት ትጠልቃለች። ስለዚህ ቀኑና ሌሊቱ እኩል ይሆናል፤ ቀኑ 9 ክፍል፤ ሌሊቱ 9 ክፍል ይሆናሉ። ይህ ወር በገባ በ1 ቀን የግሪኮች ዓውደ ዓመት ይሆናል፤ በ22 ቀን የኢየሩሳሌም ክረምት፤ የኢትዮጵያ መፀው ይገባል።

(የዕብራውያን ቀዳማይ ተስሪን) የግሪክ አክቶብሮስ በጥቅምት 4 ይሠርቅና በኅዳር 4 ያልቃል። ዕለቶቹ 31 ናቸው። በነዚህ ዕለቶች ፀሐይ በምሥራቅ በኩል ባለው በስስተኛው መስኮት እየወጣች በምዕራብ በኩል ባለው በስስተኛው መስኮት ትጠልቃለች። ሌሊት ተራውን 1 መክፈልት በመውሰድ የክፍል መልስ ይሆንና ቀኑ 8 ክፍል፤ ሌሊቱ 10 ክፍል ይሆናሉ።

(የዕብራውያን ተስሪን ዳማማይ) የግሪክ ኖኤብሮስ በኅዳር 5 ሠርቅ በታኅሣሥ 4 ያልቃል። ዕለቶቹ 30 ናቸው። በነዚህ ቀኖች ፀሐይ በምሥራቅ በኩል ባለው በሁለተኛው መስኮት እየወጣች በምዕራብ በኩል ባለው በሁለተኛው መስኮት ትጠልቃለች። ስለዚህ ቀኑ 7 ክፍል፤ ሌሊቱ 11 ክፍል ይሆናሉ።

(የዕብራውያን ቀዳማይ ካኑን) የግሪክ ድኬብሮስ በታኅሣሥ 5 ሠርቅ በጥር 5 ያልቃል። ዕለቶቹ 31 ናቸው። በዚህ ወር ፀሐይ በምዕራብ በኩል ባለው በመጀመሪያው መስኮት እየወጣች በምዕራብ በኩል ባለው በመጀመሪያው መስኮት ትጠልቃለች። ስለዚህ ሌሊቱ የቀኑን እጥፍ ይሆንና ቀኑ 6 ክፍል፤ ሌሊቱ 12 ክፍል ይሆናሉ። ቀኑ ለምን ያጥራል ቢባል፤ ፀሐይ በሰማይ ጠረፍ ስለምትሄድ ነው። የሌሊት ርዝመት ለምን ይጨምራል ቢባል፤ ፀሐይ በምዕራብ በኩል ያሉትን 6 መስኮቶችና በምሥራቅ በኩል ያሉትን 6 መስኮቶች ስለምትሻገር ነው። ንጋቱ የሚዘገየው ስለዚህ ነው -- (መስኮቶቹን ተሻግራ ለመሄድ ጊዜ ስለሚያስፈልጋት ነው)።

(የዕብራውያን ካኑን ደጋራይ) የግሪክ ዮናርዮስ በጥር 6 ሠርቅ በየካቲት 6 ያልቃል። ቀኖቹ 31 ናቸው። በዚህ ጊዜ ፀሐይ በምሥራቅ በኩል ባለው በመጀመሪያው መስኮት ትወጣና በምዕራብ በኩል ባለው በመጀመሪያው መስኮት ትጠልቃለች። ስትንዝ ሂደቷን ወደ ሁለተኛው መስኮት እያቀናች ነው። ስለዚህ ሌሊቱ ለቀን አንድ መክፈልት ይመልስለታል። በዚህ ምክንያት ቀኑ 7 ክፍል፤ ሌሊቱ 11 ክፍል ይሆናሉ።

(የዕብራውያን ዓቤጥ/ሳባጥ) የግሪክ ፍሎብሳርዮስ በየካቲት 7 ይሠርቅና በመጋቢት 4 ያልቃል። ዕለቶቹ ሶስት ዓመት 28፤ በዘመን ዮሐንስ 29 ይሆናሉ። ከዚያ የግሪኮች የሠግር ቀን ይገባል። በኛ ምርያ እንለዋለን። በዚህ ወር ፀሐይ በምሥራቅ በኩል ባለው በሁለተኛው መስኮት ትወጣና በምዕራብ በኩል ባለው በሁለተኛው መስኮት ትጠልቃለች። ስለዚህ ቀኑ 8 ክፍል፤ ሌሊቱ 10 ክፍል ይሆናሉ።

(የዕብራውያን አዳር) የግሪክ ማርዮስ በመጋቢት 5 ሠርቅ በሚያዝያ 5 ያልቃል። ዕለቶቹ 31 ናቸው። በዚህ ወር ፀሐይ በምሥራቅ በኩል ባለው በስስተኛው መስኮት ትወጣና በምዕራብ በኩል ባለው በስስተኛው መስኮት ትጠልቃለች። በዚህም እንደገና

ቀንና ሌሊት እኩል ይሆናሉ፡ ቀኑ 9 ክፍል፡ ሌሊቱ 9 ክፍል ይሆናሉ፡፡

የወራቱ ስም

በግብፅ፡ መስከረም ተቶ፡ ጥቅምት ታውፈ፡ ኅዳር አዲር፡ ታኅሣሥ ከርያቀ፡ ጥር መቢ፡ የካቲት ሜኬር፡ መጋቢት ፌሞኖት፡ ሚያዝያ ተርሞቴ፡ ግንቦት በስን፡ ሰኔ ጳይን፡ ሐምሌ ኤጲና፡ ነሐሴ ሜሲር፡ ጳጉሜን ኤፔሳሚኖ፡፡ ወሮቹ ከኛ የሚለዩት በስም ብቻ ነው፡፡ ስማቸውም በየመጽሐፉ በተለያየ መልክ ተጽፏል፡፡ ምክንያቱ ሁለት ነው፡ እንደኛ ጸሐፊዎቹ ሲቀዱ የሚያስፈልገውን ያህል አይጠነቀቁም፡ ሁለተኛ ራሳቸው ግብፆች የወሮቹን ስም በቅብጢና በዐረብኛ ሲጽፉ በጥቂቱም ቢሆን አለያይተዋቸዋል፡፡ ስለዚህ ከዐረብኛ የቀዳናቸው ከቅብጢ ከቀዳናቸው ይለያያሉ፡፡

በግሪክ፡ ጥር ዮናርዮስ (31 ቀን)፡ የካቲት ፍሌብላርዮስ (28/29/ ቀን)፡ መጋቢት ማርቶስ (31 ቀን)፡ ሚያዝያ አብርላዮስ (30)፡ ግንቦት ማይዮስ (31)፡ ሰኔ ዩልዮስ (30)፡ ሐምሌ ኢዮልዮስ (31)፡ ነሐሴ አውግስጦስ (31)፡ መስከረም ስብቴብሮስ (30)፡ ጥቅምት አክቲብሮስ (31)፡ ኅዳር ኖኤብሮስ (30)፡ ታኅሣሥ ድኬብሮስ (31)፡ እስካሁን ካየኋቸው መጻሕፍት በ1374 ዓ. ም. የተቀዳው መጽሐፍ (EMML 2063) ብቻ ነው እነዚህን ስሞች እንደዚህ በትክክል አቅርቦ ያቆያልን፡፡

በዕብራይስጥ፡ መስከረም ኤሎል፡ ጥቅምት ተስሪን ቀዳማይ፡ ኅዳር ተስሪን ዳግማይ፡ ታኅሣሥ ካኑን ቀዳማይ፡ ጥር ካኑን ዳንራይ፡ የካቲት ሳባጥ፡ መጋቢት አዳር፡ ሚያዝያ ኔሳን፡ ግንቦት አየር፡ ሰኔ ሐዘራን፡ ሐምሌ ተሙዝ፡ ነሐሴ አብ፡፡

የክንትሮስ ስሌት (ሐሳብ ክንትሮስ)

በመጋቢት 25 ቀን ቀኑና ሌሊቱ እኩል ይሆናሉ፡ በ26 ቀን ቀኑ ሌሊቱን በ1 ክንትሮስ መብለጥ ይጀምራል፡፡ 30 ክንትሮስ 1 ሰዓት ነው፡፡ እስከ ሰኔ 25 ቀን 3 ሰዓት ይወጣውና በዚያ ጊዜ ቀኑ 15 ሰዓት፡ ሌሊቱ 9 ሰዓት ይሆናሉ፡፡

ከሰኔ 26 ጀምሮ እስከ መስከረም 25 ድረስ ሌሊቱ ከቀኑ ላይ 1 ክንትሮስ እያስመለሰ በዚያን ጊዜ እንደገና ሌሊቱና ቀኑ እኩል ይሆናሉ፡፡

ከመስከረም 26 ጀምሮ እስከ ታኅሣሥ 25 ድረስ ሌሊቱ ቀኑን በ1 ክንትሮስ እየበለጠ ይሄድና በዚያን ጊዜ ብልጫው 3 ሰዓት ሆኖ ሌሊቱ 15 ሰዓት፡ ቀኑ 9 ሰዓት ይሆናሉ፡፡

ከታኅሣሥ 26 ቀን ጀምሮ እስከ መጋቢት 25 ድረስ ቀኑ ከሌሊቱ ላይ 1 ክንትሮስ እያስመለሰ በዚያን ጊዜ ሌሊቱና ቀኑ እኩል ይሆናሉ፡፡ ከሰኔ 25 እስከ መስከረም 25 ክረምት ይመለሳል፡፡

ደግሞ እነዚህ ወራት በቀናቸውና በሌሊታቸው (ርዝመትን እጥረት) እንዴት እንደሚተካከሉ (አስተውል)፡ መስከረምና መጋቢት እኩል ናቸው፡ ቀናቸው 12 ሰዓት፡ ሌሊታቸው 12 ሰዓት ነው፡፡ ጥቅምትና የካቲት ቀናቸው 11 ሰዓት፡ ሌሊታቸው 13 ሰዓት ነው፡፡ ኅዳርና ጥር ቀናቸው 10 ሰዓት፡ ሌሊታቸው 14 ሰዓት ነው፡፡ ታኅሣሥ ብቻውን ቀኑ 9 ሰዓት፡ ሌሊቱ 15 ሰዓት ነው፡፡ ሚያዝያና ነሐሴ ቀናቸው 13 ሰዓት፡

ሌሊታቸው 11 ሰዓት ነው፡፡ ግንቦትና ሐምሌ ቀናቸው 14 ሰዓት፡ ሌሊታቸው 10 ሰዓት ነው፡፡ ሰኔ ብቻውን ቀኑ 15፡ ሌሊቱ 9 ነው፡፡ የዕለቱ ርዝመትና የቀኑ እጥረት በፀሐይ ሂደት ይታወቃል፡፡

ደግሞ የሁለት ወሮች ሌሊት ከሁለት ወሮች ቀን ጋራ፡ የሁለት ወሮች ቀን ከሁለት ወሮች ሌሊት ጋራ እንደሚተካከል ዕውቅ፡፡ የጥቅምትና የየካቲት ሌሊት ከሚያዝያና ከነሐሴ ቀን ጋራ እኩል ነው፡፡ የሚያዝያና የነሐሴ ሌሊት ከጥቅምትና ከየካቲት ቀን ጋራ እኩል ነው፡፡ የኅዳርና የጥር ሌሊት ከግንቦትና ከሐምሌ ቀን ጋራ እኩል ነው፡፡ የግንቦትና የሐምሌ ሌሊት ከኅዳርና ከጥር ቀን ጋራ እኩል ነው፡፡ የሰኔ ሌሊት ከታኅሣሥ ቀን ጋራ እኩል ነው፡፡

የክንትሮስን ስሌት (ሐሳብ ክንትሮስ) በዝርዝር ልንገር

ክንትሮስ አንድን ሰዓት ከ30፡ አንድን ዕለት 360 ክፍል የሚከፈልበት (መለኪያ) ነው፡፡

መስከረም 30 ላይ ቀንና ሌሊት እኩል ይሆናሉ፡፡ ቀኑ 9 ሌሊቱ 9 ክፍል ይሆናሉ፡፡

እንደዚሁም ጥቅምት 30 ላይ ቀኑ በአንድ ክንትሮስ ያጥራል፡ ሌሊት ደግሞ አንድ ክንትሮስ ይጨምራል፡፡ እንደዚህ እያለ 30 ቀን ሙሉ ቀኑ በአንድ አንድ ክንትሮስ እያጠረ፡ ሌሊቱ በአንድ አንድ ክንትሮስ እየጨመረ ይሄድና በዚያን ጊዜ ቀኑ 8 ክፍል፡ ሌሊቱ 10 ክፍል ይሆናሉ፡፡

በኅዳር ወር ደግሞ ቀኑ 30 ቀን ሙሉ በአንድ አንድ ክንትሮስ እያጠረ፡ ሌሊቱ በአንድ አንድ ክንትሮስ እየጨመረ ይሄድና በዚያን ጊዜ ቀኑ 7 ክፍል ሌሊቱ 11 ክፍል ይሆናሉ፡፡

በታኅሣሥ ወር 30 ቀን ሙሉ ቀኑ አንድ አንድ ክንትሮስ እያገደለ፡ ሌሊቱ አንድ አንድ ክንትሮስ እየጨመረ ይሄድና በዚያን ጊዜ ቀኑ 6 ክፍል፡ ሌሊቱ 12 ክፍል ይሆናሉ፡፡

በጥር ወር 30 ቀን ሙሉ ሌሊቱ አንድ አንድ ክንትሮስ እየቀነሰ፡ ቀኑ አንድ አንድ ክንትሮስ በመጨመር እየረዘመ ሄዶ በዚያን ጊዜ ቀኑ 7 ክፍል ሌሊቱ 11 ክፍል ይሆናሉ፡፡

በየካቲት ወር 30 ቀን ሙሉ ቀኑ አንድ አንድ ክንትሮስ እየጨመረ ሄዶ በዚያን ጊዜ ቀኑ 8 ክፍል፡ ሌሊቱ 10 ክፍል ይሆናሉ፡፡

በመጋቢት ወር 30 ቀን ሙሉ ቀኑ አንድ አንድ ክንትሮስ እየጨመረ ሄዶ ያን ጊዜ ቀኑና ሌሊቱ እኩል ይሆኑና ሁለቱም 9 ክፍል ይሆናሉ፡፡ ከዚህ በኋላ ሌሊቱ እያጠረ ቀኑ እየረዘመ ይሄዳል፡፡

በሚያዝያ 1 ቀን ላይ ጀምሮ 30 ቀን ሙሉ ቀኑ አንድ አንድ ክንትሮስ ሲጨምር ሌሊቱ አንድ አንድ ክንትሮስ ይቀንሰና ያን ጊዜ ቀኑ 10 ክፍል፡ ሌሊቱ 8 ክፍል ይሆናሉ፡፡

በግንቦት ወር 30 ቀን ሙሉ ቀኑ አንድ አንድ ክንትሮስ እየጨመረ፡ ሌሊቱ አንድ አንድ ክንትሮስ እየቀነሰ ይሄድና ያን ጊዜ ቀኑ 11 ክፍል፡ ሌሊቱ 7 ክፍል ይሆናሉ፡፡

በሰኔ ወር 30 ቀን ሙሉ ቀኑ አንድ አንድ ክንትሮስ እየጨመረ፡ ሌሊቱ አንድ አንድ ክንትሮስ እየቀነሰ ይሄድና ያን ጊዜ ቀኑ 12 ክፍል፡ ሌሊቱ 6 ክፍል ይሆናሉ።

በሐምሌ ወር 30 ቀን ሙሉ ቀኑ አንድ አንድ ክንትሮስ እየጎደለ፡ ሌሊቱ አንድ አንድ ክንትሮስ እየጨመረ ሄደው ያን ጊዜ ቀኑ 11 ክፍል፡ ሌሊቱ 7 ክፍል ይሆናሉ።

በነሐሴ ወር 30 ቀን ሙሉ ቀኑ አንድ አንድ ክንትሮስ እየጎደለ፡ ሌሊቱ አንድ አንድ ክንትሮስ እየጨመረ ሄደው ያን ጊዜ ቀኑ 10 ክፍል፡ ሌሊቱ 8 ክፍል ይሆናሉ።

በመስከረም ወር 30 ቀን ሙሉ ቀኑ አንድ አንድ ክንትሮስ እየጎደለ፡ ሌሊቱ አንድ አንድ ክንትሮስ እየረዘመ ሄደው በዚያን ጊዜ ሌሊቱ ከቀን ጋራ እኩል ይሆንና ሌሊቱ 9 ክፍል፡ ቀኑ 9 ክፍል ይሆናሉ። በየዓመቱ እንደዚህ ይሆናል።

ኬክሮስ

ስለኬክሮስ ለማወቅ ስትፈልግ፡ የኬክሮስ ትርጉሙ ትልቅ ክፍል (ረጅም መሥመር) ማለት ነው። የቀንና የሌሊት ሰዓቶች ክፍል ነው። ከምሥራቅ እስከ ምዕራብ (ተዘርግቶ) 60 ክፍል ነው። ፀሐይ፡ ጨረቃ ከዋክብት ሁል ጊዜ እየሄዱበት በየቀኑ አንድ ጊዜ ያልፉበታል። ምንዛሪው እንደዚህ ነው፡ 5 ኬክሮስ 1 ሰዓት ነው፡ 10 ኬክሮስ 2 ሰዓት ነው፡ 15 ኬክሮስ 3 ሰዓት ነው፡... 50 ኬክሮስ 10 ሰዓት ነው፡ 55 ኬክሮስ 11 ሰዓት ነው፡ 60 ኬክሮስ 12 ሰዓት ነው።

ፀሐይ ከጠለቀች በኋላ ጨረቃ በ4 ኬክሮስ ርቀት ትወጣለች። በዚያች ሌሊት ከ15ቱ እጅ የብርሃን ኃይል 1 እጅ፡ ከፀሐይ 105ቱ እጅ የብርሃን ኃይል 1 እጅ ታበራለች።

በማግስቱ ከፀሐይ በ8 ኬክሮስ ርቀት ወጥታ ከ15 እጅ የብርሃን ኃይል 1 እጅ፡ ከፀሐይ 98 እጅ የብርሃን ኃይል 1 እጅ ታበራለች።

በሶስተኛው ዕለት በ12 ኬክሮስ ርቀት ወጥታ ከብርሃን 3/15ኛ፡ ከፀሐይ የብርሃን ኃይል 1/91ኛ ታበራለች።

በአራተኛው ዕለት በ16 ኬክሮስ ርቀት ወጥታ ከብርሃን 4/15ኛ፡ ከፀሐይ ብርሃን 1/84ኛ ታበራለች።

በአምስተኛው ዕለት በ20 ኬክሮስ ርቀት ወጥታ ከብርሃን 5/15ኛ፡ ከፀሐይ ብርሃን 1/77ኛ ታበራለች።

በስድስተኛው ዕለት በ24 ኬክሮስ ርቀት ወጥታ ከብርሃን 6/15ኛ፡ ከፀሐይ ብርሃን 1/70ኛ ታበራለች።

በሰባተኛው ዕለት በ28 ኬክሮስ ርቀት ወጥታ ከብርሃን 7/15ኛ፡ ከፀሐይ ብርሃን 1/63ኛ ታበራለች።

በአምስተኛው ዕለት በ32 ኬክሮስ ርቀት ወጥታ ከብርሃን 8/15፡ ከፀሐይ ብርሃን 1/56ኛ ታበራለች።

በዘጠነኛው ዕለት በ36 ኬክሮስ ርቀት ወጥታ ከብርሃን 9/15ኛ፡ ከፀሐይ ብርሃን 1/49ኛ ታበራለች።

በዓሥረኛው ዕለት በ40 ኬክሮስ ርቀት ወጥታ፡ ከብርሃን 10/15ኛ፡ ከፀሐይ

ብርሃን 1/42ኛ ታበራለች።

በዓሥራ አንደኛው ዕለት በ44 ኬክሮስ ርቀት ወጥታ ከብርሃን 11/15ኛ፡ ከፀሐይ ብርሃን 1/35ኛ ታበራለች።

በዓሥራ ሁለተኛው ዕለት በ48 ኬክሮስ ርቀት ወጥታ ከብርሃን 12/15ኛ፡ ከፀሐይ ብርሃን 1/28ኛ ታበራለች።

በዓሥራ ሶስተኛው ዕለት በ52 ኬክሮስ ርቀት ወጥታ ከብርሃን 13/15ኛ፡ ከፀሐይ ብርሃን 1/21ኛ ታበራለች።

በዓሥራ አራተኛው ዕለት በ56 ኬክሮስ ርቀት ወጥታ ከብርሃን 14/15ኛ፡ ከፀሐይ ብርሃን 1/19ኛ ታበራለች።

በዓሥራ አምስተኛው ዕለት በ60 ኬክሮስ ርቀት ትወጣለች። በፀሐይ ጉዞ 1 ኬክሮስ ሆኖ ከብርሃን 15/15ኛ ከፀሐይ ብርሃን 1/7ኛ ታበራለች። በዚያች ዕለት ፀሐይ በምዕራብ ስትጠልቅ ጨረቃ በምሥራቅ ወጥታ ፀሐይ ወደምሥራቅ እስክትመለስ ድረስ ጨረቃ ብቻዋን ሌሊቱን ሁሉ ስታበራ ታድራለች። ያ ዕለት ዕለተ ጎህ (full moon) ይባላል።

የዓመቱ አራቱ ክፍሎች (ወራት)

- የኢትዮጵያን የአንድን ዓመት የዘመንን ክፍል እንድታውቅ፡-
 - “የመፀው ዘመን” መጀመሪያው መስከረም 26፡ ፍጻሜው ታኅሣሥ 25 ነው።
 - “የበጋ ዘመን” መጀመሪያው ታኅሣሥ 26፡ ፍጻሜው መጋቢት 25 ነው።
 - “የጸደይ ዘመን” መጀመሪያው መጋቢት 26፡ ፍጻሜው ሰኔ 25 ነው።
 - “የክረምት ዘመን” መጀመሪያው ሰኔ 26፡ ፍጻሜው መስከረም 25 ነው።

- የግብጽ አንድ ዓመት ዘመን ክፍል፡-
 - ጸደይ መጀመሪያው መስከረም 26፡ ፍጻሜው ታኅሣሥ 25 ነው።
 - ክረምት መጀመሪያው ታኅሣሥ 26፡ ፍጻሜው መጋቢት 25 ነው።
 - መፀው መጀመሪያው መጋቢት 26፡ ፍጻሜው ሰኔ 25 ነው።
 - በጋ (ሐጋይ) መጀመሪያው ሰኔ 26፡ ፍጻሜው መስከረም 25 ነው።

የዘመን ቁጠራ መነሻዎች

ደግሞ ስለ “ሳቢላ ስሌት” (ዘመን መለኪያ) እንጽፋለን፡ ዘመኑ 7158 ዓመት ነው። ይኸንን ብትቀምረው (በ532 ብትገድፈው) 13 ቀመር ሆኖ ከቀመሩ የሚተርፈው 242 ዓመት ነው፤ ከእኛ ዓመት 19 ዓመት ይጉድለዋል (ደራሲው የኛ የሚለው 5500ን ሆኖ የዚህን ክፍል ድርሰት ባዘጋጀበት ጊዜ ዘመኑ 7177 ዓ. ዓ.፡ 1677 ዓ. ም. ነበረ)።

“የቢዘን ስሌት” ዘመን 6949 ዓመት ነው። ስትቀምረው 13 ቀመር ሆኖ ከቀመሩ የሚተርፈው 33 ዓመት ነው፤ ከኛ ዓመት (ከ7177 ዓ. ዓ.) 228 ዓመት ይጉድለዋል።

“የጉንድጉንዴ ስሌት” ዘመን 6721 ዓመት ነው። ስትቀምረው 12 ቀመር ሆኖ ከቀመሩ የሚተርፈው 337 ነው። ከኛ ዓመት (ከ7177 ዓ. ዓ.) 456 ዓመት ይጉድላል።

“የግብዓውያን ስሌት” ዘመን 1401 ዓመት ነው። ስትቀምሬው 2 ቀመር ሆኖ ከቀመሩ የሚተርፈው 337 ዓመት ነው፤ ከኛ ዓመት (ከ7177 ዓ. ዓ.) 5777 ይገድለዋል። (“የግብዓውያን ስሌት” የሚለው ዓመተ ሰማዕትን ነው።)

(ይህ የተጻፈው በ7177 ዓ. ዓ.፡ በ261 ዓመተ ዓውደ ቀመር (= 1677 ዓ. ም.)፡ ኢያሱ በነገሠ በ3ኛው ዓመት ነው። ዘመኑ 1992 ዓ. ም. ቢሆን ኖሮ የነዚህ ዓመት ቀጥሮ ስንት/ምን ይሆን ነበረ?)

ከዚህ በታች ያሉት ሁሉም የሚያመለክቱት ሌላው መጽሐፍ የተጻፈበትን አንድን ዘመን (1374 ዓ. ም.ን) ነው።

ዓመተ ምሕረት (= ዓመተ ዓለም) 6874፤

ዓመተ በርዮድስ (= ዓመተ ዓውደ ቀመር) 490፤

ዓመተ እስክንድር 1693፤

ዓመተ ትስብእቱ ለክርስቶስ (= ዓመተ ምሕረት) 1374፤

ዓመተ ሰማዕት 1098፤

ዓመተ አጋር (የእስላሞች ዓመት) 783፤

(ዘመኑ 1992 ዓ. ም. ቢሆን ኖሮ የነዚህ ዓመት ስንት/ምን ይሆን ነበረ?)

ዓመተ ዓለምን ለማወቅ በዓመተ ሰማዕት ላይ 5776 ደምርበት፤ ድምሩ ዓመተ ዓለምን ይነግርዋል።

ዓመተ አጋርን ለማወቅ በዓመተ ሰማዕት ላይ 316 ደምርበት፤ ድምሩ ዓመተ አጋር (የእስላሞች ዓመት) ነው። (315 ቀንስበት ማለታቸው ይሆናል።)

ዓመተ እስክንድርን ለማወቅ ስትፈልግ በዓመተ ሰማዕት ላይ 595 ደምርበት፤ ድምሩ ዓመተ እስክንድር ነው።

ዓመተ ትስብእትን (= ዓመተ ምሕረትን) ለማወቅ ስትፈልግ በዓመተ ሰማዕት ላይ 276 ደምርበት፤ ድምሩ የጌታችን የክርስቶስ ትስብእት (ዓመተ ምሕረት) ነው።

ቀመር፥ ኢዮቤል፥ ሱባዔ...

ደግሞ የቀመሮቹን ቀጥሮ የምታውቅበት (ይኸህ ነው)፤

P1 ቀመር ዓመት 532 ዓመት ነው፤

P2 ቀመር ዓመት 1064 ዓመት ነው፤

P3 ቀመር ዓመት 1596 ዓመት ነው፤

.....

P12 ቀመር ዓመት 6384 ዓመት ነው፤

P13 ቀመር ዓመት 6916 ዓመት ነው፤ በዚያ ላይ 84 የወንጌላውያን ዓመት ስትጨምርበት ድምሩ 7000 ዓመት ይሆናል።

84ቱ የወንጌላውያን ዓመት የተገኘው 12ቱን ዓውደ ቀመሮች በእንድትትዮን (15) ከመቀመር (ከመግደፍ) ነው። 1 ዓውደ ቀመር በ15 ሲገደፍ (532 : 15) 7 ይተርፋል። ከ12 ቀመሮች (12 x 7) ላይ 84 ይገኛል።

ደግሞ የኢዮቤልን ስሌት የምታውቅበት (ይህ ነው)፤

P1 ኢዮቤል ዓመት 49 ዓመት ነው፤

P2 ኢዮቤል ዓመት 98 ዓመት ነው፤

P3 ኢዮቤል ዓመት 147 ዓመት ነው፤

....

P10 ኢዮቤል ዓመት 490 ዓመት ነው፤

P20 ኢዮቤል ዓመት 980 ዓመት ነው፤

....

P130 ኢዮቤል ዓመት 6370 ዓመት ነው፤

P142 ኢዮቤል ዓመት 6958 ዓመት ነው፤

በዚህ ላይ P6 ሱባዔ (6 x 7) 42 ዓመት (ብትደምርበት) 7000 ይሞላል። አንድ ኢዮቤል 49 ዓመት ነው፤ 13ቱን ቀመር ብትደምር 141 ኢዮቤል ይሆናሉ። በዚያ ላይ 84ቱን የወንጌላውያን ዓመት ትጨምርበታለህ፤ ይኸም 7000 ዓመትን የሚያሞላልህ 1 ኢዮቤል ከ5 ሱባዔ ነው። የጌታችን ዓለሞች ይኸ ነው። ኢዮቤልዎቹ በሙሉ 142 ከ6 ሱባዔ ይሆናሉ።

ደግሞ ዕዘራን ሱባዔ ስሌት የምታውቅበት (ይህ ነው)፤

1 ሱባዔ 7 ዓመት ነው፤

2 ሱባዔ 14 ዓመት ነው፤

3 ሱባዔ 21 ዓመት ነው፤

.....

9 ሱባዔ 63 ዓመት ነው፤

10 ሱባዔ 70 ዓመት ነው፤

1 ቀመር 76 ሱባዔ ነው፤

2 ቀመር 152 ሱባዔ ነው፤

.....

12 ቀመር 912 ሱባዔ ነው፤

13 ቀመር 988 ሱባዔ ነው፤

84ቱ የወንጌላውያን ዓመት 12 ሱባዔ ነው።

ድምሩ 1000 ሱባዔ ይሆናል፤ 7000 ዓመት ይህ ነው።

(P13 ቀመር ድምር 7000 ለመሙላት 84 ዓመት ይገድለዋል። ያንን 84 ዓመት የወንጌላውያን ዓመት ብለው በ13ቱ የቀመር ዓመት (13 x 532 =) በ6916 ላይ ደምረው ያሟሉታል። (84ቱ የወንጌላውያን ዓመት የተገኘው 12ቱን ዓውደ ቀመሮች በእንድትትዮን (15) ከመቀመር (ከመግደፍ) ነው። 1 ዓውደ ቀመር በ15 ሲገደፍ (532 : 15) 7 ይተርፋል። ከ12 ቀመሮች (12 x 7) ላይ 84 ይገኛል።)

ደግሞ የሄኖክን 10 ሳምንቶች (ሰንበታት) ስሌት የምታውቅበት (ይህ ነው)፤

1 ሳምንት (ሰንበት) 700 ዓመት ነው፤

2 ሳምንት (ሰንበት) 1400 ዓመት ነው፤

9 ሳምንት (ሰንበት) 6300 ዓመት ነው፤

10 ሳምንት (ሰንበት) 7000 ዓመት ነው፤ የአዳም (ልጅ) ዓለም ይህ ነው።

በመጽሐፈ ሄኖክ ያለው የሰንበቶች ሱባዔ (“ሱባዔ ሰንበታት ዘሄኖክ” እንዲህ ናቸው)፤

1ኛው ሰንበት በ2 ቀመር በ168 ዓመት ተፈጸመ፤

2ኛው ሰንበት በ3 ቀመር በ336 ዓመት ተፈጸመ፤

3ኛው ሰንበት በ4 ቀመር በ504 ዓመት ተፈጸመ፤

4ኛው ሰንበት በ6 ቀመር በ140 ዓመት ተፈጸመ፤

5ኛው ሰንበት በ7 ቀመር በ308 ዓመት ተፈጸመ፤

6ኛው ሰንበት በ8 ቀመር በ476 ዓመት ተፈጸመ፤

7ኛው ሰንበት በ10 ቀመር በ112 ዓመት ተፈጸመ፤

8ኛው ሰንበት በ11 ቀመር በ280 ዓመት ተፈጸመ፤

9ኛው ሰንበት በ12 ቀመር በ448 ዓመት ተፈጸመ፤

10ኛው ሰንበት በ7000 ዓመት ተፈጸመ፤

አንድ ሺህ ዓመት እንደ አንድ ዕለት ነው

በስመ እግዚአብሔር ግሩም ርእሰ ጥበብ ወአእምሮ፤

ጸዋሬ ከኑሉ በስልጣኑ ወሎቱስ አልቦ ዘይጸውሮ፤

ዕመቀ ህላዌሁ ኢይጤየት በሐልዮ ወኢይትክህል ለፈክሮ፤

መላእክተ ሰማይኔ ኢይረክቡ አሰሮ፤

አሳ በአምጣኝ ጎይሎሙ ይፈንጢ ሎቱ ማጎሌተ ወዘምሮ፤

ሎቱ ሰብሐት እስከ ለዓለመ ዓለም አሜን።

የፍልስፍናና የዕውቀት ራስ በሆነው በእግዚአብሔር ስም፤

በስልጣኑ ሁሉን በሚሸከም፤ እሱን ግን የሚሸከመው በሌለ፤

የህላዌው ጥልቀት (በሰው ሕሊና) በማይመረመርና ለትርጉማ በማይቻል፤

የሰማይ መላእክትም ፈለጉን በማያገኙት፤

በአትማቸው ልክ ሙዚቃና ዝማሬ ያደርሱለታል እንጂ፤

ለዘላለም ክብር ይግባው፤ አሜን።

ጥበብን የምትፈልግ ሆይ፤ ስለ እግዚአብሔር የዕለት ሰዓቶች፡ በስልጣኑና በግዛቱ ስለሆኑት የአንድ ሺህ ዓመት ሰዓቶች የጸፍኩልህን በዓይኑ ሕሊና ተመልከተው፤ በመረዳትም አስላው፤ ሕሊናህን ሰብስብ አድርገህ መርምረው።

ዳዊት ነቢይ እንዳለው “አንድ ሺህ ዓመት ባንተ ዘንድ ትናንት እንዳልፈው አንድ ቀን ነው” (መዝ. 89፡ ቀ. 4)። እርግጥ 1000 ዓመት በእግዚአብሔር ፊት እንደ 1 ቀን ነው። ምክንያቱም የአንድ ቀን ሰዓት 12 ነው። የእግዚአብሔር ቀንም እንደ ቀን

ሰዓቶች ነው። ብናሰላው ሳያተርፍም ሳያጉድልም ልክ 12 ሰዓት ሆኖ ተገኘ። ከየአንዳንዱ ሰዓት የተረፉት አራቱ ወሮች 4 ዓመቶች ናቸው። እነሱ በፍጥረት ጊዜ የንጋትና የምሽት ብርሃኖች ስለሆኑ ከሰዓቶች ቍጥር ትርፎች ናቸው። እነሱም ምንም ሳይጉድላቸውና ሳይጨመርባቸው እኩል ሆነው አግኝተናቸዋል።

ሁሉም 48 ወሮች ናቸው። እነዚህን ሰዓቶች ከዓመቶቹ ቍጥር ውስጥ ጨምቀን (ሐፊጠኝ) ሰበሰብናቸው። የቀኑን ሰዓቶች በቀን ጥላ በእግር በመለካት ፈንታ በዓመቶች ዘመን ውስጥ አገኘናቸው። ሰዓቶቹን ለማስተካከል ጥላን በእግር በመቀጠር ፈንታ የእግዚአብሔር የእርዳታ መንፈስን መሪ በማድረግ አገኘናቸው። አንዷን የቀን ሰዓት 83 ዓመት እያደረግን ቈጠርነው።

83 ዓመት 1 ሰዓት ነው፤

166 ዓመት 2 ሰዓት ነው፤

249 ዓመት 3 ሰዓት ነው፤

332 ዓመት 4 ሰዓት ነው፤

415 ዓመት 5 ሰዓት ነው፤

498 ዓመት 6 ሰዓት ነው፤

እዚህ ላይ ጊዜው እንደ ቀን ሰዓቶች እኩል ቀን (ቀትር) ሆነ።

581 ዓመቶች 7 ሰዓት ነው፤

664 ዓመቶች 8 ሰዓት ነው፤

747 ዓመቶች 9 ሰዓት ነው፤

830 ዓመቶች 10 ሰዓት ነው፤

913 ዓመቶች 11 ሰዓት ነው፤

996 ዓመቶች 12 ሰዓት ነው።

የአራቱ ወንጌላውያን ሰንበቶች

የአራቱን ወንጌላውያን ሰንበቶች ስሌት ለማወቅ ስትፈልግ፡

የመጀመሪያውን ሰንበት ማቴዎስ ይቀበለዋል። በ19 ዓመት፡ ማለት፡ በንኡስ ዓውደ ቀመር (= በዓውደ አበቅቱ) ፡ ሉቃስ ይፈጽምለታል።

ሁለተኛውን ሰንበት ዮሐንስ ይቀበለዋል። በ19 ዓመት ማርቆስ ይፈጽምለታል።

ሶስተኛውን ሰንበት ሉቃስ ይቀበለዋል። በ19 ዓመት ማቴዎስ ይፈጽምለታል።

አራተኛውን ሰንበት ማርቆስ ይቀበለዋል። በ19 ዓመት ዮሐንስ ይፈጽምለታል።

ከዚህ በኋላ ማቴዎስ ወደ መጀመሪያው አቋሙ ይመለሳል። ይኸንን ሰወቅ።

የ13ቱን ቀመሮች የወንጌላውያን ሰንበቶች (ሰንበታት) ስሌት ለማወቅ ስትፈልግ እያንዳንዱን ቀመር ከአራት ቦታ ትከፍለውና (532 ፡ 4) ለአራቱ ወንጌላውያን ሰንበቶቻቸውን ትሰጣቸዋለህ።

የቀመር ርእስ የሆነችውን የመጀመሪያዋን ሰንበት (የመጀመሪያውን 133 ዓመት) ማቴዎስ ማክሰኞ ዕለት ይወስዳትና ራሱ ቅዳሜ ዕለት ይፈጽማታል።

ሁለተኛዋን ሰንበት ማርቆስ እሁድ ዕለት ይወስዳትና ራሱ ንሙስ ዕለት ይፈጽማታል።

ሶስተኛዋን ሰንበት ሉቃስ ዓርብ ዕለት ይወስዳትና ራሱ ማክሰኞ ዕለት ይፈጽማታል።

ረቡዕ ሠግር ይሆናል፤ ይዘለላል።

ንሙስ ዕለት ዮሐንስ አራተኛዋን ሰንበት ይወስዳትና ራሱ ሰኞ ዕለት ይፈጽማታል።

የ13ቱ ቀመር ሰንበቶች ቊጥር (ብዛት) 52 ነው። እያንዳንዱ ሰንበት 133 ዓመት ነው። ይኸም 7 የአበቅቱ አንቀጾች መሆኑ ነው (7 x 19)። የአንድ ቀመር የአበቅቱ አንቀጾች 28 ነው (28 x 19)። እንደዚሁ ሰንበቶች ሁሉ በ7ቱ አንቀጾቸው ቀመሮች ሁሉ በ28ቱ አንቀጾቸው ዓለም እስክታልፍ ይመላለሳሉ።

የማቴዎስ በሆነችው በመጀመሪያዋ ሰንበት አበቅቱ የለም (አልቦ ነው)። እሷ የቀመር ጥንት (መጀመሪያ) ናት። በሷ ውስጥ ማቴዎስ ማክሰኞ፣ ዮሐንስ ዓርብ፣ ሉቃስ እሁድ፣ ማርቆስ ረቡዕ፣ ማቴዎስ ቅዳሜ፣ ዮሐንስ ማክሰኞ፣ ሉቃስ ንሙስ (እየሆኑ ይሄዱባታል)። ዕለቶቿም 3, 6, 1, 4, 7, 3, 5 ሆነው በየ19 (ዓመት) ይመላለሳሉ። ሲደመሩ 133 (ዓመት) ናቸው። ይኸንን ዕውቅ።

የማርቆስ በሆነችው በሁለተኛዋ ሰንበት አበቅቱ የለም (አልቦ ነው)። በሷ ውስጥ ማርቆስ እሁድ፣ ማቴዎስ ረቡዕ፣ ዮሐንስ ቅዳሜ፣ ሉቃስ ሰኞ፣ ማርቆስ ንሙስ፣ ማቴዎስ እሁድ፣ ዮሐንስ ረቡዕ (እየሆኑ ይሄዱባታል)። ዕለቶቿም 1, 4, 7, 2, 5, 1, 4 ሆነው በየ19 (ዓመት) ይመላለሳሉ። ሲደመሩ 133 (ዓመት) ናቸው።

የሉቃስ በሆነችው በሶስተኛዋ ሰንበት አበቅቱ የለም (አልቦ ነው)። በሷ ውስጥ ሉቃስ ዓርብ፣ ማርቆስ ሰኞ፣ ማቴዎስ ንሙስ፣ ዮሐንስ እሁድ፣ ሉቃስ ማክሰኞ፣ ማርቆስ ዓርብ፣ ማቴዎስ ሰኞ (እየሆኑ ይሄዱባታል)። ዕለቶቿም 6, 2, 5, 1, 3, 6, 2 ሆነው በየ19 (ዓመት) ይመላለሳሉ። ሲደመሩ 133 (ዓመት) ናቸው። ይኸንን ጠብቅ።

የዮሐንስ በሆነችው በአራተኛዋ ሰንበት አበቅቱ የለም (አልቦ ነው)። በሷ ውስጥ ዮሐንስ ንሙስ፣ ሉቃስ ቅዳሜ፣ ማርቆስ ማክሰኞ፣ ማቴዎስ ዓርብ፣ ዮሐንስ ሰኞ፣ ሉቃስ ረቡዕ፣ ማርቆስ ቅዳሜ (እየሆኑ ይሄዱባታል)። ዕለቶቿም 5, 7, 3, 6, 2, 4, 7 ሆነው በየ19 (ዓመት) ይመላለሳሉ። ሲደመሩ 133 (ዓመት) ናቸው።

የ13ቱ ቀመሮችና የ52ቱ ሂደት ሰንበቶች እንደዚህ ይስተካከላሉ። የዓለም ቀመሮች ሰንበቶች የሚነሡበትንና የሚያቆሙበትን ለማወቅ (ይኸንን አስተውል)፣ የቀመር ጥንት የሆነችው የማቴዎስ ሰንበት የአንቀጽ ራስ በሆነው በራሱ ዓመት ትነሣና 133 የቀመር ዓመት ሲፈጸም ትቆማለች።

ከዚያ የማርቆስ የሆነችው ሁለተኛይቱ ሰንበት በራሱ ዓመት ትነሣና 266 (133 + 133) የቀመር ዓመት ሲፈጸም ትቆማለች።

ከዚያ የሉቃስ የሆነችው ሶስተኛይቱ ሰንበት በራሱ ዓመት ትነሣና 399 (266 + 133) የቀመር ዓመት ሲፈጸም ትቆማለች።

ከዚያ የዮሐንስ የሆነችው አራተኛይቱ ሰንበት በራሱ ዓመት ትነሣና 532 (399 + 133) የቀመር ዓመት ሲፈጸም ትቆማለች። እነሆ እነዚህ የቀመሮች ሰንበቶች እንደዚህ

እየተነሡ እንደዚህ ይቆማሉ። ከተጀመሩበት በአምስተኛው ዕለት እየጨረሱ እስከ ዓለም ማለቂያ ይመላለሳሉ። 13ቱ ቀመሮችና 52 ሰንበቶች (52 x 7) እንደዚሁ እኩል ይሆናሉ። የወንጌላውያን 84 (ዓመቶች) በ8ኛው የቀመር አንቀጽ ይገባል (13 x 532) + 84 = 7000)። (ሌሎችም ዓውዶች ተመሳሳይ ሂደት አላቸው።)

ደግሞ ይኸንን ዕውቅ፣ ማርቆስና ሉቃስ የአንቀጽ መጀመሪያ ሲሆኑ አንቀጾቸው በጀመሩበት በሶስተኛው ዕለት ይፈጽማል። በአራተኛው ቀን የሚቀበላቸው ማቴዎስ፣ በተቀበለ ማግስት ይፈጽምና ከሱ አስቀድሞ ሠግር ሆኖ ዮሐንስ በአራተኛው ቀን ይቀበላል። ዮሐንስ አንቀጹን በጀመረበት ማግስት ይፈጽማል፤ ተቀባይ የሚቀበለው በሶስተኛው ቀን ነው። ይኸንን እስከዘላለም ዕውቀው፣ ጠብቀውም።

ደግሞ ታውቅ ዘንድ (የሚገባህ ይህ ነው)፣ የአንቀጽ ሁሉ መጀመሪያው አልቦ (ዜሮ) አበቅቱ፣ ፍጻሜው 18 አበቅቱ ነው።

ከአዳም እስከ ዓለም ፍጻሜ፣ ያሉት ሺህ ዓመቶች እነዚህ ናቸው፡

1000 ዓመት በ2 ቀመር ከ468 ዓመት (532 x 2) + 468) ተፈጸመ፤

2000 ዓመት በ4 ቀመር ከ404 ዓመት (532 x 4) + 340) ተፈጸመ፤

3000 ዓመት በ6 ቀመር ከ340 ዓመት (532 x 6) + 340) ተፈጸመ፤

4000 ዓመት በ8 ቀመር ከ276 ዓመት (532 x 8) + 276) ተፈጸመ፤

5000 ዓመት በ10 ቀመር ከ212 ዓመት (532 x 10) + 212) ተፈጸመ፤

6000 ዓመት በ12 ቀመር ከ148 ዓመት (532 x 12) + 148) ተፈጸመ፤

7000 ዓመት በዓመታት መጨረሻ ሞላ።

ከአዳም ጀምሮ የተፈጸሙ ዘመኖች

ሊቃውንቱ ከአዳም ጀምሮ እነሱ እስካሉበት ዘመን፣ በተለያዩ እስከ ክርስቶስ ልደት፣ ሰንት ዓመት እንደሆነ ለማወቅ አጥብቀው ይፈልጋሉ። አዳም የአምላክን ትእዛዝ በጣሰ ጊዜ ተቀጥቶ ከገነት ወጥቶ ነበረ። ተጽጽቶ ንስሐ ስለገባ በአምስት ቀን ተኩል ከልጅ ልጅ ተወልጆ አድንገላሁ ብሎታል። ይህ በ5500 ዓመት የተተረጎመው አምስት ቀን ተኩል ልክ መሆን የሥጋዊ እምነት የተመሠረተበት ስለሆነ ጥረታቸው የሐሳቡን ትክክልነት ለማወቅ ብቻ ሳይሆን ለማስረዳትም ጭምር ነው። የነቢያቱን ትንቢት ሁሉ በዚህ አንጻር አጥብቀው መርምረውታል። ሆኖም የምርምሩ ውጤት ሁል ጊዜ አንድ አይደለም። ለምሳሌ፣ ከዚህ በታች ያሉት የተለያዩ የዘመን ቁጠራዎች ሁሉም ከአንድ መጽሐፍ ውስጥ የተገኙ ናቸው።

(ሀ) ከአዳም እስከ ማየ አይኅ (የጥፋት ጉርፍ) 2256 ዓመት፤

ከማየ አይኅ ግምብ እስከ ተገነባበት (ሐንጻ ማኅፈድ) 544 ዓመት፤

✦ እስከዚህ 2800 ዓመት ዓለም ይሆናል።

ከሐንጻ ማኅፈድ እግዚአብሔር ለአብርሃም እስከተገለጸለት 640 ዓመት፤

እግዚአብሔር ለአብርሃም ከታየበት እስከ ሙሴ ነቢይ 440 ዓመት፤

- ◆ እስከዚህ 3440 ዓመት ይሆናል።
እግዚአብሔር ለአብርሃም ከታየበት እስከ ነቢዩ ሙሴ ድረስ 440 ዓመት፤
- ◆ እስከዚህ 3880 ዓመት ዓለም ይሆናል።
ከሙሴ እስከ 5500 ዓመት 1620 ዓመት፤
ከዚህ በኋላ ጌታችን ተወለደ።
ከጌታችን ልደት እስከ ዓመተ ሰማዕት 276 ዓመት፤
ከዓመተ ሰማዕት እስከ ኒቅያ ጉባኤ 59 ዓመት፤
ከኒቅያ እስከ ቀስተንጥንያ ጉባኤ 58 ዓመት፤
- ◆ እስከዚህ 117 ዓመተ ሰማዕት ይሆናል።
ከቀስተንጥንያ እስከ ኤፌሶን ጉባኤ 55 ዓመት፤
- ◆ እስከዚህ 172 ዓመተ ሰማዕት ይሆናል።
ከኤፌሶን እስከ ኬልቄዶን ጉባኤ 21 ዓመት፤
- ◆ እስከዚህ 193 ዓመተ ሰማዕት ይሆናል።
ከኬልቄዶን እስከ ተንበላት (እስከ እስላሞች) መንግሥት 140 ዓመት፤
- ◆ እስከዚህ 333 ዓመተ ሰማዕት ይሆናል።

ከጥንተ ዓለም (ከዓለም መጀመሪያ) እስከ ተንበላት (እስላሞች) መንግሥት 6109 ዓመት ነው፤ በዚያ ላይ 891 ዓመት ስትደምርበት 7000 ዓመት ይሞላል። ፍጥረታትን ሁሉ የፈጠረ ምስጋና ይድረስውና ዓመቶችና ዘመኖች ሁሉ በዚህ ውስጥ ተጠቃለዋል።

- (ለ) ከአዳም እስከ ማየ አይን 2256 ዓመት፤
ከአይን ቋንቋዎች እስከተከፋፈሉት ሕንፃ ግንባታ 540 ዓመት፤
- ◆ ይኸ የ2796 ዓመት ማለቂያ ይሆናል።
ከሕንፃ ግንባታ እግዚአብሔር ለአባታችን ለአብርሃም እስከተገለጸለት 541 ዓመት፤
 - ◆ ይኸ የ3337 ዓመት ማለቂያ ይሆናል።
እግዚአብሔር ለአብርሃም ከታየበት የእስራኤል ልጆች በነቢዩ በሙሴ እጅ ከግብፅ እስከወጡበት 505 ዓመት፤
ይኸ የ3842 ዓመት ማለቂያ ይሆናል።
የእሥራኤል ልጆች ከግብፅ ከወጡበት እስከ መቄዶናዊው ንጉሥ እስክንድር 1339 ዓመት፤
 - ◆ ይኸ የ5181 ዓመት ማለቂያ ይሆናል።
ከንጉሥ እስክንድር እስከ ድዮርዮስ ልጅ እስከ ንግሥት እክላኩባጥራ 264 ዓመት፤
 - ◆ ይኸ የ5445 ዓመት ማለቂያ ይሆናል።
ከንግሥት እክላኩባጥራ በሮማው ቄሳር በአውግስጦስ መንግሥት ጌታችን ኢየሱስ ክርስቶስ እስከተወለደበት 55 ዓመት፤
 - ◆ ይኸ የ5500 ዓመተ ዓለም ማለቂያ ይሆናል።

- ከጌታችን ከኢየሱስ ክርስቶስ ልደት ሰማዕትን የገደለው ዲዮቅልጥያኖስ እስከነገሠበት 276 ዓመት፤
- ◆ ይኸ የ5776 ዓመተ ዓለም ማለቂያ ይሆናል።
ከንጉሥ ዲዮቅልጥያኖስ በከሐዲው በንጉሥ ሀርቀል ጊዜ እስከእስላሞች (ተንበላት) መምጣት 338 ዓመት፤
- ◆ ይኸም የ6114 ዓመት ዓለም ማለቂያ ይሆናል።

- (ሐ) ከአዳም እስከ ጥፋት ጉርፍ 2128 ዓመት፤
ከጥፋት ጉርፍ እስከ ግንብ ግምባታ 540 ዓመት፤
ከግንብ ግንባታ አብርሃም 75 ዓመት እስኪሆነው 1719 ዓመት፤
ከአብርሃም 76ኛ ዓመት የእስራኤል ልጆች ከግብፅ እስከወጡበት 430 ዓመት፤
ከግብፅ ከወጡበት መቅደሱ እስከተገነባበት 440 ዓመት፤
መቅደሱ ከተገነባበት እስከ ምርኮ (ዚዋዌ) ድረስ 321 ዓመት፤
ከምርኮ እስከ ዕዝራ 70 ዓመት፤
ከዕዝራ እስከ ጌታችን ልደት 536 ዓመት፤
ከጌታችን ልደት እስከ ዓመተ ሰማዕት 316 ዓመት፤
ከዓመተ ሰማዕት መጀመሪያ ክርስትና ብሔረ አግዓዚ (ኢትዮጵያ) እስከ መጣበት 111 ዓመት፤
ክርስትና ብሔረ አግዓዚ ከመጣበት እስከ ገብረ መስቀል መንግሥት መጀመሪያ 421 ዓመት፤
ከገብረ መስቀል መንግሥት መጀመሪያ እስከ 13ኛው ቀመር መጨረሻ 532 ዓመት።
- ◆ ከነዚህ የሚተርፈው 84 ዓመት ነው። ጠቅላላው 7000 ዓመት ነው።
ከቀድሞ አባቶቻችን የተማርነው ይህ ነው። ከዚያ በኋላ የሚሆነውን እግዚአብሔር ክብር ይድረስውና እሱ ያውቃል።

- (መ) ከአዳም እስከ ጌታችን ልደት 5536 ዓመት ነው፤
ከአዳም እስከ ጌታችን ዕርገት 5569 ዓመት ነው፤
ከአዳም እስከ ዲዮቅልጥያኖስ መንግሥት መጀመሪያ 5852 ዓመት ነው፤
ዲዮቅልጥያኖስ ከልጁ ከመክስምያኖስ ጋራ 28 ዓመት ነገሠ።
ከሱ በኋላ ቄስጦንጢኖስ 40 ዓመት ነገሠ።
◆ በመንግሥቱ በ10ኛው ዓመት 318 ጳጳሳት ጉባኤ አደረጉ።
ከአዳም እስከ እለ ጸሐም መንግሥት 28ኛ ዓመት 6177 ነው።
የእለ ዓሚዳ 5 ነው።

- (ሠ) ከአዳም እስከ ኖን 1642 ዓመት፤
ከኖን እስከ ጥፋት ጉርፍ 700 ዓመት፤
ከጥፋት ጉርፍ እስከ ግንብ ግንባታ 350 ዓመት፤
ከግንብ ግንባታ ቋንቋዎች እስከ ተከፋፈሉበት 208 ዓመት፤

ደንደሮች ከተከፋፈሉበት እግዚአብሔር ለአባታችን ለአብርሃም እስከተናገረው 240 ዓመት፤
ከአባታችን ከአብርሃም የእስራኤል ልጆች ከግብፅ እስከ ወጡበት 840 ዓመት፤
ከዚያ እስከ ንጉሥ እስክንድር 1093 ዓመት፤
ከእስክንድር እስከ ንግሥት አክላክበጥራ 294 ዓመት፤
ከዚያ ገብርኤል ማርያምን እስካበሠራት 233 ዓመት፤
◆ ሁሉም ሲደመር 5500 ይሆናል።
ከክርስቶስ ልደት እስከ ዓመተ ሰማዕት 276 ዓመት ነው።

(ረ) ከአዳም እስከ ጥፋት ጉርፍ 2256 ዓመት፤
ከጥፋት ጉርፍ እስከ ግምብ ግንባታ 578 ዓመት፤
ከግምብ ግንባታ እግዚአብሔር አባታችን አብርሃምን እስካናገረው 569 ዓመት፤
ከአባታችን ከአብርሃም የእስራኤል ልጆች ከግብፅ እስከወጡበት 432 ዓመት፤
የእስራኤል ልጆች ከግብፅ ከወጡበት እስከ ዳዊት መንግሥት 606 ዓመት፤
ከዳዊት ኢየሩሳሌም እስከ ተመዘበረችበት 488 ዓመት፤
ከኢየሩሳሌም ምዝበራ እስከ እስክንድር መንግሥት 263 ዓመት፤
ከእስክንድር እስከ አክላክበጥራ መንግሥት ፍጻሜ 279 ዓመት፤
ከዚያ እስከ ክርስቶስ ልደት 30 ዓመት፤
ከክርስቶስ እስከ ዲዮቅልጥያኖስ 276 ዓመት፤
◆ ሁሉም ሲደመር 5776 ይሆናል።

(ሰ) ከሌሎቹ ሁሉ የተሻለ፤
ከአዳም እስከ ኖኅ 1656 ዓመት፤
ከኖኅ እስከ ጥፋት ውሐ (ማየ አይኅ) 600፤
◆ ድምሩ 2256።
ከጥፋት ውሐ እስከ ግምብ 571 ዓመት፤
◆ ድምሩ 2827።
ከግምብ እስከ አብርሃም ልደት 501 ዓመት፤
◆ ድምሩ 3328።
ከአብርሃም ልደት እስከ ሙሴ ልደት 425 ዓመት፤
◆ ድምሩ 3753።
ከሙሴ ልደት እስከ (ንጉሥ) ዳዊት 694 ዓመት፤
◆ ድምሩ 4447።
ከንጉሥ ዳዊት እስከ ኖቡከደነ ጸር 469 ዓመት፤
◆ ድምሩ 4916።
ከኖቡከደነ ጸር እስከ (መቄዶናዊው) እስክንድር 265 ዓመት፤
◆ ድምሩ 5181።
ከመቄዶናዊው እስክንድር እስከ ጌታችን ልደት 319 ዓመት፤
◆ ድምሩ 5500።
ከጌታችን ልደት እስከ ዲዮቅልጥያኖስ 276 ዓመት፤
◆ ድምሩ 5776።

ከዲዮቅልጥያኖስ እስከ ኒቅያ ጉባኤ 41 ዓመት፤
ከኒቅያ ጉባኤ እስከ ቊስጥንጥንያ ጉባኤ 56 ዓመት፤
ከቊስጥንጥንያ ጉባኤ እስከ ኤፌሶን ጉባኤ 50 ዓመት፤
ከኤፌሶን እስከ ኬልቄዶን ማኅበር 21 ዓመት፤
◆ ድምሩ 168 ዓመት።
ከጌታችን ልደት እስከ ኬልቄዶን ጉባኤ 444 ዓመት፤
ከኬልቄዶን እስከ ተንበላት (እስላሞች) 170 ዓመት፤
ከአዳም እስከ ተንበላት 6114 ዓመት፤
ከተንበላት እስከ ይኩኖ አምላክ 648 ዓመት፤
ከአዳም እስከ ይኩኖ አምላክ 6562 ዓመት።

የሳቤላ ትንቢት

ደግሞ “የሳቤላን ትንቢትና ስሌት” የምታውቅበት (ይህ ነው)፤
የግሪክ ፈላስፎች አንድ ዓይነት የሚያስደነግጥ ሕልም ሲያዩ ዜናው ከንጉሥ እስክንድር ይደርሳል። እሱም ሕልም መፍታት ወደምትችለው ወደ ሀርቀል ልጅ ወደሳቤላ መልእክት ይልክባታል።

ሳቤላ አስተማሪት እንደመሆኗ በዓለም ውስጥ በየዘመኑ የሚሆነውን ሁሉ ለልጆቿ (ለተማሪዎቿ) ታስተምር ነበረ። ትንቢት የመናገር ጸጋ እግዚአብሔር ሰጥቷት የፀሐይና የጨረቃ ሂደትን ትርጉም ለሕዝብ ታስተምር ነበረ። በዚያን ጊዜ እድሜዋ 187 ዓመት ነበረ። ሰማል የምትባል እግዚአብሔር ነበረች፤ የሚሆነውን ሁሉ ለቧ ትነግራት ነበረ። ፈላስፎቹ የሚታያቸውንም ሁሉ ታጽፏቸዋል ነበረ። አምላክ እድሜዋን 297 ዓመት ከ4 ወር እስኪሆነው አርዝሞላት ትምህርቷን ሁሉ በምሳሌ ታስተምር ነበረ።

መቄዶናዊው (? ዘመቅዳን) በነገሠ በ27 ዓመት አንድ መቶ ፈላስፎች በአንድ ሌሊት በአንድ ሰዓት አንድ ዓይነት ሕልም አዩ። ሲነጋ አንዱ ለሌላው ምን እንዳየ ቢነግረው ደነገጡ፤ ነፍሳቸው ተጨነቀች። ምክንያቱም ሕልማቸውን የሚተረጎሙላቸው አላገኙምና። እርስ በርሳቸው “ጌታችን ታየን” አሉ። ፈላስፋዎቹ “ይኸ ያየነው ሕልም ምንድነው? ትርጉሙስ ምን ይሆን?” ተባባሉና ሳቤላ ሕልማቸውን ለመተርጉም ወደነሱ እንድትመጣ እንዲያግባቧት መልእክተኞች ላኩባት፤ ከመልእክተኞቹ ጋራ መጣች።

የመምጣቷን ዜና የሀገሩ ሰዎች ሲሰሙ ትልቁም ትንሹም በታላቅ ደስታ ሊቀበሏት ወጡ። ፈላስፎቹ ቀርበው ያዩትን ሕልም ነገሯት። እሷም፡ “በሉ አሁን እስከ ነገ ጠዋት ወደየቦታችሁ ሂዱ፤ በማግስቱ ተሰብስቡና ሕልማችሁን በሕዝብ ፊት ተናገሩ። እስከዚያ ያምላኩ አምላክ ትርጉሙን እንዲገልጽልኝ እንለምነው” አለቻቸው። እንዳለቻቸው ሂዱና በማግስቱ መጡ። ባረከቻቸውና፡ “የግሪክ ሰዎች ሆይ! ኑ። በዚህ ዓለም የሚሆነውን ተአምር ትሰሙ ዘንድ” አለችና ሰዎቹን “በሉ ያያችሁትን ሕልም ተናገሩ” አለቻቸው።

በሰማይ ላይ 9 ፀሐዮች ወጥተው አየን። የመጀመሪያዋ ፀሐይ ብርሃኗ

ለዓለም በሞላ ተዳርሷል። ሁለተኛው ፀሐይ የመጀመሪያውን ፀሐይ ትመስላለች፤ ግን የዕን ያህል አልነበረችም። ሶስተኛው ፀሐይ ደመና አለባት። አራተኛው ፀሐይ ጉምና ስል ጨቤዎች (መጥባሕት) አሉባት። አምስተኛው ፀሐይ ብርሃን አላት። ግን አያበራም። ስድስተኛው ፀሐይ በደም ተበክላለች፤ ውስጧ ጨቤዎች አሉበት፤ ጊንጥ የሚመስሉ ነገሮች ከበዋታል፤ ውስጧ ጦሮች አሉበት፤ ከበቧ ትልቅ ብርሃን ነው። ሰባተኛው ፀሐይ እየታየች ትጠፋለች፤ የደም ቀለም፣ ጊንጥ፣ ደመና አሉባት። ስምንተኛው ፀሐይ ብርሃኗ ልዩ ዓይነት ነው፤ ብዙ ጊንጦች ወረዋታል፤ ደም ይታይባታል፤ በውስጧ ጨቤዎች አሉ፤ መርዝ ከቧታል። ዘጠነኛው ፀሐይ ብዙ ደም ከቧታል፤ ብርሃኗ የተጓደለ ነው፤ ጦሮች አሉባት።

ባሌላ ሕልሙን እንደሰማች፡ “በዓለም ላይ ያያችኋቸው 9 ፀሐዮች በዓለም ሁሉ የሚሆኑ 9 ዘመኖች ናቸው...” ትልና፡ በያንዳንዱ ዘመን የሚሆነውን ትተረጉሞላቸዋለች።

- እንግዲህ ዘመኑ 9 ሊሆን ነው።
- 1ኛው ዘመን 778 ዓመት ነው።
- 2ኛው ዘመን (2 x 778) 1556 ዓመት ነው።
-
- 7ኛው ዘመን (7 x 778) 5446 ዓመት ነው።
- 8ኛው ዘመን (8 x 778) 6224 ዓመት ነው።
- 9ኛው ዘመን ግን ያጎድላል፤ እንደጓደኞቹ አይሞላም፤ 776 ዓመት ነው። 7000 የሚሞላልህ በዚህ ነው፤ የአንድ ዘመን ሰባዔ 111 (ከ1 ዓመት) ነው።
- “የግብፃውያን ስሌት” የሚባለው ዓመተ ሰማዕ(ታ)ት የሚባለው ነው። ይኸውም 1400 ዓመት ነው። ስትቀምረው 2 ቀመር ይሆንልህና የቀመሩ ተረፍ (ትርፍ) 336 ይሆናል። ከእኛ ዓመት 5777 ይጎድለዋል። ይኸ (ድርሰት) የተጻፈው በኛ ዓለም በ366 ዓመት ነው።
- “የግንድ ስሌት” (“ሐሳብ ጉንድ”)፤ የአንድ ግንድ ቅርንጫፍ 12 ነው፤ እያንዳንዱ ቅርንጫፍ ባለ30 አበባ ነው፤ እያንዳንዱ አበባ ባለ52 ፍሬ ነው። በተጨማሪ በዚያ ግንድ ላይ ከ12ቱ ቅርንጫፎች በጣም የምታንስ ቅርንጫፍ አለች (ቋግሜ መሆኗ ነው)፤ አበባዋ 5፣ ፍሬዎቿ 5 ናቸው። ሁሉንም በአንድነት ትደምርና በ52 በ52 ወይም በ7 በ7 ትገድፈዋለህ። አንዲት ትተርፋለች። እሷ የክርስቶስ ልደት ፍሬ ናት።

የወር መባቻ (በዘይወርት...)

ደግሞ 12ቱን ወሮች በሠርቅ እንዴት እንደሚከታተሉ እንጽፋለን፤ መስከረም ማክሰኞ ሲሠርቅ ጥር ረቡዕ ይሠርቃል፤ ጥቅምት ማክሰኞ ሲሠርቅ የካቲት ረቡዕ ይሠርቃል። ኅዳር ቅዳሜ ሲሠርቅ ሚያዝያ እሑድ ይሠርቃል። ታኅሣሥ ሰኞ ሲሠርቅ ግንቦት ማክሰኞ ይሠርቃል። ጥር ረቡዕ ሲሠርቅ ሰኔ ኅመስ ይሠርቃል። የካቲት ዓርብ ሲሠርቅ ሐምሌ ቅዳሜ ይሠርቃል። መጋቢት እሑድ ሲሠርቅ ነሐሴ ሰኞ ይሠርቃል።

ሚያዝያ ማክሰኞ ሲሠርቅ ጳጉሜን ረቡዕ ትሠርቃለች።
ደግሞ የሠርቅ ዕለት እንዴት ወደኋላ እንደሚሄድ (አስተውል)፤ መስከረም ማክሰኞ ሲሠርቅ ታኅሣሥ ሰኞ ይሠርቃል። ጥቅምት ኅመስ ሲሠርቅ ጥር ረቡዕ ይሠርቃል። ኅዳር ቅዳሜ ሲሠርቅ የካቲት ዓርብ ይሠርቃል። ታኅሣሥ ሰኞ ሲሠርቅ መጋቢት እሑድ ይሠርቃል። ጥር ረቡዕ ሲሠርቅ ሚያዝያ ማክሰኞ ይሠርቃል። የካቲት ዓርብ ሲሠርቅ ግንቦት ኅመስ ይሠርቃል። መጋቢት እሑድ ሲሠርቅ ሰኔ ቅዳሜ ይሠርቃል። ግንቦት ኅመስ ሲሠርቅ ነሐሴ ረቡዕ ይሠርቃል። ሰኔ ቅዳሜ ሲሠርቅ ጳጉሜን ዓርብ ትሠርቃለች።

የጸሎት ጊዜያት

ደግሞ ጸሎት ወደ እግዚአብሔር የሚያደርሱበትን ጊዜ፣ የሰንበቶችን ሰንበት (ሰንበተ ሰንበታት) እንድታውቅ፣ የሐንሰ ሰኞ ዕለት ከዋለ ከዚያ ጀምረህ፣ በሌሎች ዕለቶች ከዋለ፣ ከዋለበት ቀጥሎ በሚመጣው ሰኞ ጀምረህ 133 (ቀን) ትቈጥራለህ፤ ሰንበተ ሰንበታት ያ ነው። አንዱ በጥር፣ አንዱ በግንቦት፣ አንዱ በጳጉሜን ይሆናል።

ደግሞ ሰንበተ ረቡዕን እንድታውቅ፣ ይኸም ወደ እግዚአብሔር ጸሎት የሚያደርሱበት ጊዜ ነው፤ የሐንሰ ኅመስ ከዋለ ከኅመስ ጀምረህ፣ በሌሎች ዕለቶች ከዋለ፣ ከዋለበት ቀጥሎ ከሚመጣው ኅመስ ጀምረህ በየ91 ቀን ትቈጥራለህ፤ የሐንሰ ከዋለበት ቀን አስቀድሞ ባለው ኅመስ የሚጀመርበትም ጊዜ አለ። (ያም ሆነ ይህ) አንዱ በኅዳር ይሆናል -- በታኅሣሥ የሚሆንበትም ጊዜ አለ። አንዱ በየካቲት ይሆናል -- በመጋቢት የሚሆንበትም ጊዜ አለ። አንዱ በግንቦት ይሆናል -- በሰኔ የሚሆንበትም ጊዜ አለ፤ በረቡዕ ትቈጥራለህ (ረቡዕ ላይ ትደርሳለህ)።

ደግሞ ሰማይ የሚከፈትበትን (ርኅወ ሰማይን) እንድታውቅ፣ ይኸ ውሐ ላይ ጸልየውበት ለመፈወስና ለረድኤት የሚጠመቁበትና የሚጠጡት ነው። ይኸ የሚሆነው በጥቅምት 20፣ በታኅሣሥ 12፣ በየካቲት 4፣ በመጋቢት 26፣ በግንቦት 18፣ በሐምሌ 10፣ በጳጉሜን 2 ነው -- በጳጉሜን 3 የሚልም አለ። ሁሉም ከዓመት ዓመት የሚከታተሉት ከማግስቱ እስከ ማግስቱ ብዛቱ በቀጥር 52 ነው። ከዕለታት ይኸንን ጠብቅ፣ እስከዘላለምም በዚህ መጠን አድርግ። ከሌላ ቦታ የሰማይ መከፈት (ርኅወ ሰማይ) በታኅሣሥ 22 ነው የሚልም አለ። ይኸም ከጥቅምት 20 ማግስት 62 ቀን፣ ከዚያ ከታኅሣሥ (22 ቀን) ማግስት እስከ የካቲት 4) ድረስ 42 ቀን፣ ከየካቲት 4 ማግስት እስከ መጋቢት 26 ቀን 52 ያደርገዋል። በሐምሌ 20 ነው የሚልም አለ፤ ይኸ ከግንቦት 18 ማግስት 62፣ ከሐምሌ 20 ማግስት እስከ ጳጉሜን 2 ድረስ 42 ያደርገዋል። እስከ ጳጉሜን 3 የሚልም አለ፤ ይኸንን ዕወቅ፣ ልብም አድርግ፤ ሁሉንም በየክፍሉ መጀመሪያውንና መጨረሻውን ጠብቅ።

ደግሞ “የሰብከተ ጌናን የምህላ” ጊዜ እንድታውቅ፣ እልያሰ ማክሰኞ ቀን ከዋለ በ13 አድርግ፣ ረቡዕ ከዋለ በ12 አድርግ፣ ኅመስ ከዋለ በ11 አድርግ፣ ዓርብ ከዋለ በ10 አድርግ፣ ቅዳሜ ከዋለ በ9 አድርግ፣ እሑድ ከዋለ በ8 አድርግ፣ ሰኞ ከዋለ በ7 አድርግ።

“ምህላ የሐንሰ”፣ ጳጉሜን ዓርብ ሲሠርቅ በነሐሴ 29 አድርግ፣ ጳጉሜን ቅዳሜ

ሲሠርቅ በነሐሴ 28 አድርግ፤ እሑድ ሲሠርቅ በ4 አድርግ፤ ሰኞ ሲሠርቅ በ3 አድርግ፤ ማክሰኞ ሲሠርቅ በ4 አድርግ፤ ረቡዕ ሲሠርቅ በ3 አድርግ፤ ኅሙስ ሲሠርቅ በ2 አድርግ፡፡ ምህላን ከነሐሴ 28 አታሳንስ፡ ከጳጉሜን 4 አታብልጥ፡፡

“ምህላ መስቀል”፡፡ መስከረም ረቡዕ ሲሠርቅ በ24 አድርግ፤ ኅሙስ ሲሠርቅ በ23 አድርግ፤ ዓርብ ሲሠርቅ በ22 አድርግ፤ ቅዳሜ ሲሠርቅ በ19 አድርግ፤ እሑድ ሲሠርቅ በ20 አድርግ፤ ሰኞ ሲሠርቅ በ24 አድርግ፤ ማክሰኞ ሲሠርቅ በ23 አድርግ፡፡ ከ19 አታሳንስ፤ ከ24 አታብልጥ፡፡

“ምህላ ጽጌያት” (የአበባዎች ምህላ)፡፡ ኅዳር ዓርብ ሲሠርቅ በጥቅምት 29 አድርግ፤ ቅዳሜ ሲሠርቅ በ28 አድርግ፤ እሑድ ሲሠርቅ በ1 አድርግ፤ ሰኞ ሲሠርቅ በ3 አድርግ፤ ማክሰኞ ሲሠርቅ በ2 አድርግ፤ ረቡዕ ሲሠርቅ በ1 አድርግ፤ ኅሙስ ሲሠርቅ በጥቅምት 30 አድርግ፡፡ ከጥቅምት 28 አታሳንስ ከኅዳር 4 አታብዛ፡፡

“ምህላ በእተ ክረምት” (የክረምት ግባት ምህላ)፡፡ ሰኔ ሚካኤል (አዊት) ረቡዕ ሲሠርቅ በሰኔ 21 አድርግ፤ ኅሙስ ሲሠርቅ በ20 አድርግ፤ ዓርብ ሲሠርቅ በ19 አድርግ፤ ቅዳሜ ሲሠርቅ በ23 አድርግ፤ እሑድ ሲሠርቅ በ22 አድርግ፤ ሰኞ ሲሠርቅ በ23 አድርግ፤ ማክሰኞ ሲሠርቅ በ22 አድርግ፡፡ ከ19 አታሳንስ፤ ከ23 አታብልጥ፡፡

ምህላ 10 ናቸው፡፡ ከነዚህ ውስጥ 3ቱ ሙሉዎች ናቸው፤ እነሱም የዮሐንስ የዓርብና የረቡዕ ምህላ፤ የበዓለ ኅምሳ የረቡዕ ምህላ ናቸው፡፡ ጉደሎዎቹ 7 ናቸው፤ እነሱም የመስቀል የዓርብና ረቡዕ ምህላ፤ የክረምት መውጫ (ምህላ ፀአተ ክረምት) የረቡዕና የዓርብ ምህላ በመፈራረቅ፤ የሰብከት የዓርብ ምህላ፤ የቀበላ የረቡዕ ምህላ፤ የመግንጥስ ቅበላ የዓርብ ምህላ፤ የኒቆዲሞስ የረቡዕ ምህላ ናቸው፡፡ ከዚህ ዝንፍ አይልም፡፡

የአምላክህን ሰንበት አክብራት

የሰንበቶች ሥርዓት (ሥርዓተ ሰንበታት) ከኢዮቤልዩ ጋራ የተያያዘ ነው፡፡ ከዓርብ ማታ አንድ ሰዓት ትወስድና ከቅዳሜ የሌሊቱ 12 ሰዓትና የቀኑ 12 ሰዓት ጋራ ትደመራለች፡፡ ቀጥሎ ቅዳሜ ማታ እሑድን እንቀበላታለን፤ የሌሊቱ 12 ሰዓትና የቀኑ 12 ሰዓት በአንድነት ሲደመሩ (1 + 12 + 12 + 12 + 12) 49 ሰዓቶች ይሆናሉ፡፡ እነዚህ የኢዮቤልዩ ሰንበቶች ምሳሌ ናቸው፤ ምክንያቱም ሰባቱ ሱባዔዎች (7 x 7) የኢዮቤልዩ ሰንበቶች ናቸው፡፡ የዓርብን ምሽት አንድ ሰዓት የደመርናት ጌታችን የተቀበረበት ሰዓት ስለሆነች ነው፡፡

ሰንት ሰዓት ነው?

የግሪክ ንጉሦች ኑሲስና ፊልጶስ ስለሰዓቶች -- ሰዓቶች በየወሩ እንደሚሰማሙ የተመራመሩትን ድርሰት እጽፋለሁ፡፡

መጀመሪያ በጥር ወር ቀጥ ብለህ ቆመህ ከቆምክበት ቦታ ጀምረህ የራስህ ጥላ እስከደረሰበት ድረስ ምልክት ታደርግና ሰዓቱን ለማወቅ እግርህን (ጫማህን) እያፈራረቅህ በቀጥር ትለካለህ፡፡ ከመጀመሪያው የጠዋት ሰዓት እስከ ምሽት

(ሠርክ) 12 ሰዓት ነው፡፡ 1 ሰዓት 2 ሰዓትን በ10 እግር ይበልጣል፤ 2 ሰዓት 3 ሰዓትን በ4 እግር ይበልጣል፤ 3 ሰዓት 4 ሰዓትን በ3 እግር ይበልጣል፤ 4 ሰዓት 5 ሰዓትን በ2 እግር ይበልጣል፤ 5 ሰዓት 6 ሰዓትን በ1 እግር ይበልጣል፡፡ 6 ሰዓት ግን መጠኑ ብቸኛ ነው፤ ብቻውን ይሆናል፡፡ ከዚያን ጊዜ (ከቀትር) ጀምሮ ጥላ ይመለስና ሰዓቶች እኩል ይሆናሉ፡፡

የ1 ሰዓትን ጥላ ስታገኝ 10 ትቀንሰለትና 2 ሰዓትን ታገኛለህ፤ የ2 ሰዓትን ጥላ ስታገኝ 4 ትቀንሰለትና 3 ሰዓትን ታገኛለህ፤ የ3 ሰዓትን ስታገኝ 3 ትቀንሰለትና 4 ሰዓትን ታገኛለህ፤ የ4 ሰዓትን ስታገኝ 2 ትቀንሰለትና 5 ሰዓትን ታገኛለህ፤ የ5 ሰዓትን ስታገኝ 1 ትቀንሰለትና 6 ሰዓትን ታገኛለህ፡፡ ይኸኛው ሰዓት ልኩ ብቻውን ይሆናል፤ ይኸም ጊዜው እኩል ቀን (ቀትር) ስለሆነ ነው፡፡

ከዚህ በኋላ ጥላ ይመለስና ሰዓቶቹ 6 ከ5፣ 8 ከ4፣ 9 ከ3፣ 10 ከ2፣ 11 ከ1 ይተካካላሉ፡፡ 12 ሰዓት መጠኑ ብቻውን 70 እግር ይሆናል፤ ይኸም ፀሐይ የምትጠልቅበት ጊዜ ነው፡፡

ጥበበኛ ሰው ሆይ፤ ጦም ከሚሸሩ ጋር አብረህ እንዳትሆን ይኸንን ጠብቅ፤ ልብ በለው፡ ሰወቀው፡ ምክንያቱም በመጽሐፍ ውስጥ “በ9 ሰዓት ጾም ይፈታል” የሚል ሲሰሙ በ9 እግር የሚያስመስሉና ጾማቸውን በዚያ ሰዓት የሚፈቱ ሰዎች አሉ፡፡ በዚህም ይኸንን ስሌት፡ ማለት የሰዓቶቹ ልክ በየወሩ እንደሚመለስ፡ ልብ ባለማለታቸው፡ ትልቅ ስሕተት ይሰታሉ፡፡

አንተ ሰው ሆይ፡ አንተ ግን ይኸንን ዕውቅ፤ አትሳሳት፤ አታጥፋ፡፡ በየወሩ የሚሆነው የሰዓቶች ዙረት (እንደዚህ ነው)፤ ከታኅሣሥ ወር እስከ ሰኔ ወር ለየወሩ አንድ እግር ተኩል ትቀንሳለህ፤ ከሰኔ ወር እስከ ታኅሣሥ ወር ለየወሩ አንድ እግር ተኩል ትጨምራለህ፡፡

የየወሩ ሰዓቶች፡ በታኅሣሥ ወር 29 እግር ተኩል፡ በጥር ወር 27 እግር ተኩል፡ በየካቲት ወር 26 እግር፡ በመጋቢት ወር 24 እግር ተኩል፡ በሚያዝያ ወር 23 እግር፡ በግንቦት ወር 21 እግር ተኩል፡ በሰኔ ወር 20 እግር ይሆናል፡፡

ከዚህ በኋላ ጥላ ይዞርና ሰዓቶቹ ሐምሌ ከግንቦት ጋራ፣ ነሐሴ ከሚያዝያ ጋራ፣ መስከረም ከመጋቢት ጋራ፣ ጥቅምት ከየካቲት ጋራ፣ ኅዳር ከጥር ጋራ ይተካካላሉ፤ የታኅሣሥ ልኩ ብቻውን ነው፤ ምክንያቱም በዚያን ጊዜ ቀኑ ያጥራል፤ የሌሊቱ ሰዓቶች መጠን ይበዛል፡፡ የሰኔም ልኩ እንደዚሁ ብቻውን ነው፤ ምክንያቱም በዚያን ጊዜ ቀኑ ይረዝማል፤ የሌሊቱ ሰዓቶች መጠን ይንሳል፡፡

ደግሞ የሌሊቱን ሰዓቶች ለማወቅ ስትፈልግ፤ ሌሊት (ጨረቃ) በሠረቀች (በታየች) በ12 ቀን ጥላህን በጨረቃ ብርሃን ትለካለህ፡፡ ምክንያቱም በዚያች ሌሊት ፀሐይ ከምትጠልቅበት ጀምሮ እንደገና እስከምትወጣበት ጊዜ የጨረቃ ሂደት ይስተካከላል፡፡ ጳጉሜንን በነሐሴ ልክ አድርግ፡፡

የሌሊት ሰዓቶችን የምታውቅበት (ይህ ነው)፡፡ 12ቱ የሌሊት ሰዓቶች እንደ 12 የቀን ሰዓቶች ናቸው፡፡ የቀጥሩ መጠን ከቀኑ ሰዓቶች ጋራ ይተካካላል፤ ይተባበራል፡፡ የታኅሣሥ ሌሊት ከሰኔ ቀን ጋራ፣ የጥር ሌሊት ከሐምሌ ቀን ጋራ፣ የየካቲት ሌሊት ከነሐሴ ቀን ጋራ፣ የመጋቢት ሌሊት ከመስከረም ቀን ጋራ፣ የሚያዝያ ሌሊት

ከጥቅምት ቀን ጋራ፡ የግንቦት ሌሊት ከጎዳር ቀን ጋራ፡ የሰኔ ሌሊት ከታኅሣሥ ቀን ጋራ ይተካከላል፤ የዚህ (የሰኔ) ወር ሌሊቱ እንደ ታኅሣሥ ወር ቀን ስለሚያጥር፡ የሰዓቶቹ ቍጥር በማንሳቸው የሌሊቱ ሰዓቶች መጠን ብቸኛ ይሆናል። ከዚህ በኋላ ደግሞ፡ የሌሊት ሰዓቶች መጠን ሐምሌ ከግንቦት፡ ነሐሴ ከሚያዝያ፡ መስከረም ከመጋቢት፡ ጥቅምት ከየካቲት፡ ጎዳር ከጥር፡ ይተካከላል፤ የታኅሣሥ ሌሊት መጠኑ ብቸኛ ይሆናል፤ ምክንያቱም በዚያን ጊዜ የሌሊቱ ሰዓቶች እንደ ሰኔ ቀን ይረዝምና የሰዓቶቹ ቍጥር ይበዛል። እንደዚህ የሌሊቱን ሰዓቶች ከቀኑ ሰዓቶች ጋራ እኩልነት ዕውቅ፡ አስተውልም። ሌሊት (ጨረቃ) በሠረቀች በ12 ቀን የከዋክብት የየሰዓቱ ሂደታቸው ይጠቁማል፤ ጨረቃ እስክትዞር በዚህ ታውቃለህ።

አሪተ ሊቃውንት

የብሉይ ኪዳን አብዛኛው ክፍል በዕብራይስጥ ቋንቋ ተጽፎ ሲኖር በአንድ በኩል ዕብራይስጥ ዐዋቂው እየተቀነሰ በሌላ በኩል ግሪክ የምዕራቡ ዓለም የሥልጣኔ ቋንቋ እየሆነ በመሄዱ በበጥሊሞስ ፍላጊልና ዘመን ሰባ (70) ሊቃውንት ተረዳድተው ወደ ግሪክኛ ተረጎሙት። ይህ ትርጉም በኛ ዘንድ የሊቃውንት አሪት (አሪተ ሊቃውንት) ሲባል በነሱ የሰባዮሹ (Septuagint) ይባላል። ክርስትና ሲጀመርና ሲስፋፋ ዓለም ብሉይ ኪዳንን ያወቀው በዚህ ትርጉም አማካይነት ነበረ። የግዕዝ ብሉይ ኪዳንም የተተረጎመው ከዚህ ከአሪተ ሊቃውንት (ከግሪክኛው) ነው።

አስተማሪዎቻችን ስለ አሪተ ሊቃውንት የትርጉማ ታሪክ ሉቃስ ም. 2፡ ቀ. 27-32 ውስጥ ስምያን የተናገረውን ሲተረጎሙ ከዚህ በታች እንዳለው ይተርኩታል።

በጥሊሞስ የሚባል ገናና ንጉሥ ነበረ። ከገናንነቱ የተነሣ ይህን ዓለም እንደሰም አቅልጦ እንደገል ቀጥቆጦ ገዝቶታል። ያገሩን ሁሉ ቋንቋ ያውቅ ነበረ። “ምን ቀረኝ” ብሎ ጠየቀ፡ “ብዙ ጥበብ፡ ብዙ ምሳሌ ያለባቸው አርባ ስድስቱ ብሉያት ቀርተውሃል” አሉት። በዚያ ወራት በእስራኤል ሠልጥኖባቸዋልና “ጸሐፍቱንም (ሊቃውንቱንም) መጻሕፍቱንም ስደዱልት” ብሎ ላከ። አርባ ስድስቱን መጻሕፍተ ብሉያት፡ ሰባ ሁለት ጸሐፍት አድርገው ሰደዱለት። ሁለቱ (ሊቃውንት) ከመንገድ ሙተው ቀርተዋል።

ለሰባው የሚላካቸው አንድ አንድ ብላቴና እያደረገ ለሁለት ለሁለት አንዳንድ ድንኳን ሰጣቸው፤ ሠላሳ አምስት ይሆናል። ታናናሹን (መጻሕፍት) ለአንዳንድ፡ ደጋጉን (ትላልቁን) ለሁለት ለሁለት (እስፋፍሎ) የዕብራይስጡን በጽርዕ ቋንቋ ጻፉ (ወደ ግሪክ ተርጎሙ) ብሎ ሰጣቸው። መጽሐፈ ኢሳይያስ ለስምያን ደረሰው። ሲጽፍ “ናሁ ድንግል ትጽንስ ወትወልድ ወልደ” (እነሆ ድንግል ታረግዛለች፡ ወንድ ልጅም ትወልዳለች) ከሚለው አንቀጽ ደረሰ። “ድንግል በድንግልና ትጽንሳለች፡ በድንግልና ትወልዳለች ብዬ ብጽፍ ስንኳን የአሕዛብ ንጉሥ የእሥራኤል ንጉሥ ቢሆን ይቀበላኛል!” ብሎ “ወለት ትጽንስ” (አንዲት ወጣት ልጅ ታረግዛለች) ብሎ ጻፈ። እንቅልፍ መጥቶበት ተኝቶ ቢነቃ (መንፈስ ቅዱስ) ወለትን ፍቆ ድንግልን ጽፎ አገኘ፤

ድንግልን ፍቆ ወለት ብሎ ጻፈ። ሁለተኛ እንቅልፍ መጥቶበት ተኝ፤ ቢነቃ ወለትን ፍቆ ድንግልን ጽፎ አገኘው፤ ድንግልን ፍቆ ወለትን ጽፎ ሶስተኛ እንቅልፍ መጥቶበት ተኝ። ቢነቃ ወለትን ፍቆ ድንግልን ጽፎ አገኘው፤ እፍቃለሁ ሲል “ኢትመውት ዘእንበለ ትርእይ መሲሐ ለእግዚአብሔር” (የእግዚአብሔርን መሲሐ (ክርስቶስን) ሳታይ አትሞትም) ብሎ ይህን ነግሮታል።

“እንዲህ መሆኑ ስለምን ነው?” ቢሉ ውስጡ ጥበበ እግዚአብሔር ነው፤ በዕብራይስጥ የተጻፉትን ዓላማያን (ከሐዲዎች፡ ዓመፀኞች) የሚያቃጽሏቸው ናቸውና፡ በዕብራይስጥ የተጻፉት ሲጠፉ በጽርዕ የተጻፉት እንዲገኙ አድርጓል።

ዘመኑ አምስት መቶ ነው ያሉ እንደሆነ ይህን ሲጽፍ ሁለት መቶ አምሳ ሆኖት ነበረ፤ ይህን ከጻፈ በኋላ ሁለት መቶ አምሳ (ዓመት) ኖሯል። ሶስት መቶ ነው ያሉ እንደሆነ ይህን ሲጽፍ መቶ አምሳ (ዓመት) ሁኖት ነበረ፤ ይህን ከጻፈ በኋላ መቶ አምሳ ዘመን ኖሯል። መምህር ኤስድሮስ ግን ይህን ሲጽፍ ያስራምስት ዓመት ብላቴና ነበር ብለዋል።

በሉቃስ ም. 2 እንደተጻፈው ሕፃኑ ኢየሱስ የበክር ልጅ ስለሆነ የመንጻታቸው ወራት እንደተፈጸመ (በአሪት ሕግ መሠረት) በጌታ ፊት ሊያቆሙት መሥዋዕት ይዘው መቅደሱ ወዳለበት ወደ ኢየሩሳሌም ይዘውት ሄዱ። “የእግዚአብሔርን መሲሐ (ክርስቶስን) ሳታይ አትሞትም” ተብሎ በመንፈስ ቅዱስ የተነገረው ትንቢት ይፈጸም ዘንድ በዚያን ጊዜ ስምያንም ከቤተ መቅደስ መጥቶ ነበረና ሕፃኑን ከእናቱ ተቀብሎ አቀፈው። ይህ ሰው የጌታን መወለድ ሲጠብቅ ብዙ ዘመን በመኖሩ ስላረጀ ሕፃኑን እንደታቀፈ ከዚህ በታች ያለውን ጸሎት ጸለየ፤

ጌታ ሆይ፡ አሁን እንደ ቃልህ ባረያህን በሰላም አስናብተው፤
ዓይኖቼ በሰዎች ሁሉ ፊት ያዘጋጀኸውን ማዳንህን አይተዋልና።
ይህም ለአሕዛብ ሁሉን የሚገልጥ ብርሃን ለሕዝብህም
ለእስራኤል ክብር ነው።

የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን ታሪኩን ለማስታወስ የካቲት 8ን “በዓለ ስምያን” (የስምያን በዓል) ብላ በየዓመቱ ታከበረዋለች።

EMML 2063

ምዕራፍ ፬

የዓቢይ ቀመር ሠንጠረዥ

አንዳንድ የባሕረ ሐሳብ መጻሕፍት ከ1 እስከ 532 ዓመት ያለውን የአንድ ዓውደ ቀመር ዘመን በመደብ 9 ያየውን በሚመስል ሠንጠረዥ ያቀርባሉ። የነሱ ሠንጠረዥ በመደብ 9 ያለው ሠንጠረዥ ከሚሰጠው መረጃ የሚለየው በዘመኑ ርዝመት (ድፍን አንድ ዓውደ ቀመር በመሆኑ) ብቻ ሳይሆን በውስጡ ባሉት አርእስት ብዛት ጭምር ነው። ለምሳሌ፡ እኔ ብዙ ጊዜ የምጠቀምበት የሚጣቅ ተክለ ሃይማኖት ባሕረ ሐሳብ በሠንጠረዥ ውስጥ ከዚህ በታች ያሉትን አርእስት ያካትታል፡

- (1) ዓውደ ቀመር -- ከ1 እስከ 532 ዓመት፤
- (2) ዓውደ ወርን -- ዓውደ አበቅቴ ማለት ነው፤ ከ1 እስከ 19 ዓመት፤
- (3) ልደተ አበቅቴ -- የመጀመሪያው ነሐሴ 25 ቀን እንደሆነ አይተናል፤
- (4) ዓውደ ዓመት -- (የርእሰ ዓውደ ዓመት) ዕለቱና ወንጌላዊው፤
- (5) ጥንትዮን/ዕለተ ዮሐንስ፤
- (6) አበቅቴ፤
- (7) መጥቅስ/ዕለተ መጥቅስ፤
- (8) ሠርቀ ሌሊት፤
- (9) ጸመ አይሁድ፤
- (10) ሠርቀ ሌሊት፤
- (11) መጸለት፤
- (12) ሠርቀ ሌሊት፤
- (13) ነፃዊ/በአተ ጸም -- የነፃዊ ጸምና ዓቢይ ጸም የሚገቡባቸው ቀኖች፤
- (14) ፍሥሕ/ዕለተ ፍሥሕ፤
- (15) ሠርቀ ሌሊት፤
- (16) በዓለ ፋሲካ፤
- (17) ልቦ ምድር/ሠርቀ ሌሊት፤
- (18) ጸመ ድንኳን/ሠርቀ ሌሊት፤
- (19) ጸመ ዮዲት/ሠርቀ ሌሊት።

የየመጽሐፉ ባለቤት ከእነዚህ ከዓሥራ ዘጠኞቹ አርእስት ውጪ የራሱን ማስታወሻዎች የሚያክልበት “ታሪክ” የሚል ተጨማሪ (ሃያኛ) ርእስ አለው። ባለመጽሐፉ በዚህ በሃያኛው ርእስ ስር ሊያስታውስ የሚፈልጋቸውን የዓለም (የቤተ ክርስቲያን) ታሪክ፣ የኢትዮጵያን ታሪክ (በተለየም የነገሥታቱን ዕለተ ንግሥና ዕለተ ሞት፣ የመኳንንቱንና የወይዘሮቹን ዕለተ ሞት)፣ የራሱን ቤተሰብ ታሪክም ይመዘግብበታል።

“ሠርቀ ሌሊት” ጨረቃ በየወሩ በሙሉ ገጸ ለመጀመሪያ ጊዜ የምትታይበት

(የምትወለድበት) ቀን ነው። ያ ዕለት ለአይሁድ በዓላት እስፈላጊ ስለሆነ ከበዓላቸው (ከመጥቅፅ፣ ከጸመ አይሁድ፣ ከመጸለት፣ ወዘተ.) ጋር ተያይዞ እየተደጋገመ መጥቷል።

በየመጽሐፉ የሚገኘው ሠንጠረዥ 28 ገጽ የወሰዳል። ምስጢሩ ግልጽ ነው፤ ሠንጠረዡ የሚሸፍነው አንድ ዓውደ ቀመር (532 ዓመት) ቢሆንም፣ አንድ ዓውደ ቀመር 28 ዓውደ አበቅቴ ስለሆነ ሊያንዳንዱ ዓውደ አበቅቴ አንድ ገጽ መስጠታቸው ነው። ስለዚህ መጽሐፉ ገጹን በመጀመሪያው ዓውደ አበቅቴ የመጀመሪያው ዓመት ጀምሮ ከ19ኛው (ከመጨረሻው) ዓመት ሲደርስ በሚቀጥለው ዓውደ አበቅቴ የመጀመሪያ ዓመት ሌላ ገጽ ይጀምራል። በዚህ ጊዜ ዓውደ ቀመሩ የጀመረውን ከ1 እስከ 532 ዓመት ያለ ዘመን ያለማቋረጥ ሲቀጥል የዓውደ አበቅቴው (የዓውደ ወርሱ) ዘመን 19 ዓመት በሞላ ቀጥሮ 28ቱ ዓውደ አበቅቴዎች እስኪዳረሱ ድረስ እንዳዲስ ከ1 ቀጥሮ ይጀምራል።

የባሕረ ሐሳብ የተለያዩ መጻሕፍት ያቀረቡትን የዓውደ ቀመር ሠንጠረዥ ካንጻጸርኩ በኋላ ለዓላማዬ ያስፈልጋሉ የምላቸውን አርእስት ብቻ በመምረጥ በአንድ መላው ዓውደ ቀመር (በ532 ዓመት) የሚመላለሱትን በዓላትና አጽዋማት በተቀላጠፈ ሠንጠረዥ ከዚህ በታች አቅርቤያለሁ። (ወሩን እና ቀኑን በቀጥሮ ስስጥ የወሩን ቀጥሮ በማስቀደም፣ የዕለቱን ቀጥሮ በማስከተል ነው።) ሠንጠረዡን የተቀላጠፈ ለማድረግ አበቅቴንና መጥቅፅን፣ ከበዓላቱና ከአጽዋማቱም ጥቂቶቹን በዚህ ሠንጠረዥ አላስገባቸውም። ባህሉን ለመከተል ስል፣ በተለይ አበቅቴንና መጥቅፁን ባስገባቸው በወደድኩ ነበረ። ግን አበቅቴና መጥቅፁ በየዓሥራ ዘጠኝ ዓመቱ ተመላልሰው የሚመጡት እነሱው ስለሆኑ 28 ጊዜ መደጋገሙ ከጥቅሙ ይልቅ ቦታ የማጣበቡ ጉዳት ያመዝናል። ሆኖም አብረው የሚሄዱ መሆናቸውን ማስታወስ እነሱ ያሉበትን መደብ 9ን መመልከት ይቻላል። ከገጽ 145-172 ባቀረብኩት የዓውደ ቀመር ሠንጠረዥ ዓውደ አበቅቴዎቹ 28 መሆናቸውን ለማሳየት፣ ለያንዳንዳቸው አንድ ገጽ ስጥቻቸዋለሁ።

ዓውደ ቀመር ዘለዓለም የሚመላለስ ነው፤ ከ5500 ቅ. ክ. ጀምሮ 14 ጊዜ እንደተመላለሰም መምህሩ ነግሮናል፤ ወደፊትም ይመላለሳል። ከዚህ በታች ያለው ዓውደ ቀመር በመደብ 3 ላይ ካሉት ለማንኛውም በርዮድስ ሊሆን የሚችል ነው። ለምሳሌ፣ በዚህ ዓውደ ቀመር በመመራት በ1467 ዓ. ም. በዓላቱ ምን ምን ቀን እንደሞሉ፣ አጽዋማቱ ምን ምን ቀን እንደገቡ ማወቅ ይቻላል። እኔ ያቀረብኩት እኛ ካለንበት ከ15ተኛው ዓውደ ቀመር ጋራ አገናኝቼ ነው። ይኸም ከ1949 ዓ. ም. በመጀመሪያ ይታወቃል።

በመጀመሪያ በዓላቱና አጽዋማቱ የተሰሉበትን ዘዴ በዘመኑ አጻጻፍ አቶ አምነ አስፋው ያቀነባበረውን በርዮድስ ገጽ 143-144 ላይ አቀርባለሁ። ይህ ሠንጠረዥ በዓላቱ የሚውሉበትንና አጽዋማቱ የሚጀምሩበትን ቀናት በዓመተ ምሕረትና በዓመተ እግዚእ (A.D.) ያሳያል። ዓውደ ቀመር በየ532ቱ ዓመታት የሚደጋገም ዘለዓለማዊ ዓውድ እንደሆነ ቀደም ስል አስረድቻለሁ። ሆኖም ይህ ዘላለማዊነት ለዓመተ ምሕረት እንጅ ለዓመተ እግዚእ አለመሆኑን አንባቢ ሊገነዘበው ይገባል።

የበዓላቱና የአጽዋማቱ አሰላል በዘመናዊ ዘዴ

1. A በዓላቱን የምናሰላለትን ዓመተ ምሕረት ይሁን።
2. AA=5500+A (የምንፈልገው ዓመት በዓመተ ዓለም ሲተመን)
3. W=MOD(AA-1,19) (W=ወምበር) ወይም W=AA-1 MOD 19 ተብሎም ሊጻፍ ይችላል (MOD=ተረፍ ?)
4. AB=MOD(W*11,30) (AB=አበቅቴ)
5. M=30-AB (M=መጥቅፅ)
6. M<15 ከሆነ WR=2 (WR=ወር)
አለዚያ WR=1
7. LY=INT((AA-1)/4) ይህም ስንት ባለ6 ቀን ጳጉሜን እንዳለፈ ይነግረናል። (INT=መላ ቀጥሮ።)
8. MOD(A,4)=0 ከሆነ P=1 አለዚያ P=0 (P=ጳጉሜን 6 ሲኾን የሚደመር ቀን ነው።)
9. TD=(AA-1)*365+LY+P (ይህም ያለፉት ቀናት-ቀጥሮ ነው - ምንፈልገውን ዓመት ትቶ)
10. S=MOD(TD+1,7)+1 (መስከረም 1 የዋለበት ቀን። 1=ሰኞ 2=ማክሰኞ ወዘተ. . .) ሁለት የተጨመረበት ምክንያት- አንዱ ዘመን መቀጠር የተጀመረው ማክሰኞ ስለነበረ- ሁለተኛው ቀኑን መስከረም 1 ለማድረግ ነው።
11. TDM=TD+(WR-1)*30+M (ከዘመን መጀመሪያ እስከ መጥቅፅ ያሉት ቀናት ቀጥሮ ነው።)
12. D=MOD(TDM,7)+1 (ይኸ ደግሞ መጥቅፅ የዋለበት ዕለት ነው (1=ሰኞ 2=ማክሰኞ ወዘተ. . .))
13. F=129-(MOD(D+1,7)+1) (ይህ ነፃዊ ከመጥቅፅ የሚርቅበት ቀናት ቀጥሮ ነው።)

አሥራ አንዱ ተውሳኮች የሚከተሉት ናቸው። 0, 14, 41, 62, 67, 69, 93, 108, 118, 119, 121 ። እነዚህ ተውሳኮች- ነፃዊ በዋለበት ቀን ላይ ሲደመሩ በዓላቱ የሚውሉበትን ቀናት ይሰጡናል። T_i ($i=1 \dots 11$) ብለን እንሰይማቸው።

14. TDB_i=TDM+F+T_i T_i የበዓላቱ ተውሳክ ስለሆነ (i) ከ 1 እስከ አሥራአንድ ሊለዋወጥ እንደሚችል አስተውል። በዓሉ የሚውልበት ቀን ከዘመን መጀመሪያ አንሥቶ

ሲቁጠር- መጥቅፅ የዋለበት ቀን፡ነንዌ ከመጥቅፅ የሚርቅበት ቀናት ቍጥር እና የበዓሉ ተውሳክ እንድላይ ሲደመሩ ነው።

15. $WR_i = \text{INT}((TDB_i - TD)/30)$ (i)ኛው በዓል የሚውልበት ወር።

16. $D_i = \text{MOD}((TDB_i - TD), 30)$ (i)ኛው በዓል የሚውልበት ቀን።

17. $D_i > 0$ ከሆነ $WR_i = WR_i + 1$ ቀኑ ከአልቦ ከበለጠ በዓሉ የሚውለው በሚቀጥለው ወር ነው።

18. $D_i = 0$ ከሆነ $D_i = 30$ ቀኑ አልቦ ከሆነ ደግሞ ቀኑ የዚህ ወር መጨረሻ ነው።

19. $IS_i = \text{MOD}(TDB_i, 7) + 1$ በዓሉ የዋለበት ዕለት ($1 = \text{ሰኞ}$ $2 = \text{ማክሰኞ}$ ወዘተ ...)።

ምሳሌ ፡-

በ ፲፱፻፺፫ ዓ. ም. ፋሲካ የሚውለው እምን ቀን ላይ ነው?

1. $A = 1993$
2. $AA = 5500 + 1993 = 7493$
3. $W = \text{MOD}(7493 - 1, 19) = \text{MOD}(7492, 19) = 6$
4. $AB = \text{MOD}(6 * 11, 30) = 6$
5. $M = 30 - 6 = 24$
6. $M > 15$ ስለሆነ $WR = 1$
7. $LY = \text{INT}((7493 - 1)/4) = 1873$
8. $\text{MOD}(1993, 4) = 1$ ስለሆነ $P = 0$
9. $TD = (7493 - 1) * 365 + 1873 + 0 = 2736453$
10. $S = \text{MOD}(2736453 + 1, 7) + 1 = 1$
11. $TDM = 2736453 + (1 - 1) * 30 + 24 = 2736453 + 24 = 2736477$
12. $D = \text{MOD}(2736477, 7) + 1 = 3$
13. $F = 129 - (\text{MOD}(3 + 1, 7) + 1) = 124$

ፋሲካ 6ኛው በዓል ስለሆነ ተውሳክ 69 ቀን ነው። (ገጽ 75ን ተመልከት)።

14. $TDB_6 = 2736477 + 124 + 69 = 2736670$
15. $WR_6 = \text{INT}((TDB_6 - TD)/30) = 7$
16. $D_6 = \text{MOD}((2736670 - 2736453), 30) = 7$ ——— ቀኑ 7
- 17, 18. $D_6 > 0$ ስለሆነ $WR_6 = 7 + 1 = 8$ ——— ወሩ ሚያዝያ
19. $IS_6 = \text{MOD}(2736670, 7) + 1 = 7$ ——— ዕለቱ እሁድ

መልስ፡- በ፲፱፻፺፫ ዓ. ም. ፋሲካ የሚውለው፡ እሁድ ሚያዝያ ፯ ቀን ነው።

ዓ. ም. የዓመት ቁጥር	ዓውደ ዓመት	ነ ነ	በአተ ሪ	፩ ፩	፪ ፪	፫ ፫	፬ ፬	፭ ፭	፮ ፮	፯ ፯	፰ ፰	፱ ፱	፲፩ ፲፩	፲፪ ፲፪	፲፫ ፲፫	፲፬ ፲፬	፲፭ ፲፭	፲፮ ፲፮	፲፯ ፲፯	፲፰ ፲፰	፲፱ ፲፱	፳፩ ፳፩	፳፪ ፳፪	፳፫ ፳፫	፳፬ ፳፬	፳፭ ፳፭	፳፮ ፳፮	፳፯ ፳፯	፳፰ ፳፰	፳፱ ፳፱	
ዓ. ም. የዓመት	ዓውደ ዓመት	ነ ነ	በአተ ሪ	፩ ፩	፪ ፪	፫ ፫	፬ ፬	፭ ፭	፮ ፮	፯ ፯	፰ ፰	፱ ፱	፲፩ ፲፩	፲፪ ፲፪	፲፫ ፲፫	፲፬ ፲፬	፲፭ ፲፭	፲፮ ፲፮	፲፯ ፲፯	፲፰ ፲፰	፲፱ ፲፱	፳፩ ፳፩	፳፪ ፳፪	፳፫ ፳፫	፳፬ ፳፬	፳፭ ፳፭	፳፮ ፳፮	፳፯ ፳፯	፳፰ ፳፰	፳፱ ፳፱	
1949(001)	ማክ/ማቴ	06/04	06/18	07/15	08/06	08/11	08/13	09/07	09/22	10/02	10/03	10/05																			
1957 A.D.		02/11	02/25	03/24	04/14	04/19	04/21	05/15	05/30	06/09	06/10	06/12																			
1950(002)	ረቡ/ማር	05/26	06/10	07/07	07/28	08/03	08/05	08/29	09/14	09/24	09/25	09/27																			
1958 A.D.		02/03	02/17	03/16	04/06	04/11	04/13	05/07	05/22	06/01	06/02	06/04																			
1951(003)	ኅመ/ሉቃ	06/16	06/30	07/27	08/18	08/23	08/25	09/19	10/04	10/14	10/15	10/17																			
1959 A.D.		02/23	03/09	04/05	04/26	05/01	05/03	05/27	06/11	06/21	06/22	06/24																			
1952(004)	ቅዳ/ዮሐ	05/30	06/14	07/11	08/02	08/07	08/09	09/03	09/18	09/28	09/29	10/01																			
1960 A.D.		02/08	02/22	03/20	04/10	04/15	04/17	05/11	05/26	06/05	06/06	06/08																			
1953(005)	እሁ/ማቴ	05/22	06/06	07/03	07/24	07/29	08/01	08/25	09/10	09/20	09/21	09/23																			
1961 A.D.		01/30	02/13	03/12	04/02	04/07	04/09	05/03	05/18	05/28	05/29	05/31																			
1954(006)	ሰኞ/ማር	06/12	06/26	07/23	08/14	08/19	08/21	09/15	09/30	10/10	10/11	10/13																			
1962 A.D.		02/19	03/05	04/01	04/22	04/27	04/29	05/23	06/07	06/17	06/18	06/20																			
1955(007)	ማክ/ሉቃ	05/27	06/11	07/08	07/29	08/04	08/06	08/30	09/15	09/25	09/26	09/28																			
1963 A.D.		02/04	02/18	03/17	04/07	04/12	04/14	05/08	05/23	06/02	06/03	06/05																			
1956(008)	ኅመ/ዮሐ	06/16	06/30	07/27	08/18	08/23	08/25	09/19	10/04	10/14	10/15	10/17																			
1964 A.D.		02/24	03/09	04/05	04/26	05/01	05/03	05/27	06/11	06/21	06/22	06/24																			
1957(009)	ዓር/ማቴ	06/08	06/22	07/19	08/10	08/15	08/17	09/11	09/26	10/06	10/07	10/09																			
1965 A.D.		02/15	03/01	03/28	04/18	04/23	04/25	05/19	06/03	06/13	06/14	06/16																			
1958(010)	ቅዳ/ማር	05/23	06/07	07/04	07/25	07/30	08/02	08/26	09/11	09/21	09/22	09/24																			
1966 A.D.		01/31	02/14	03/13	04/03	04/08	04/10	05/04	05/19	05/29	05/30	06/01																			
1959(011)	እሁ/ሉቃ	06/13	06/27	07/24	08/15	08/20	08/22	09/16	10/01	10/11	10/12	10/14																			
1967 A.D.		02/20	03/06	04/02	04/23	04/28	04/30	05/24	06/08	06/18	06/19	06/21																			
1960(012)	ማክ/ዮሐ	06/04	06/18	07/15	08/06	08/11	08/13	09/07	09/22	10/02	10/03	10/05																			
1968 A.D.		02/12	02/26	03/24	04/14	04/19	04/21	05/15	05/30	06/09	06/10	06/12																			
ጸጋ ዓውደ ሐሳይ (ደ. ሀ.) ጸጋ																															
1961(013)	ረቡ/ማቴ	05/26	06/10	07/07	07/28	08/03	08/05	08/29	09/14	09/24	09/25	09/27																			
1969 A.D.		02/03	02/17	03/16	04/06	04/11	04/13	05/07	05/22	06/01	06/02	06/04																			
1962(014)	ኅመ/ማር	06/09	06/23	07/20	08/11	08/16	08/18	09/12	09/27	10/07	10/08	10/10																			
1970 A.D.		02/16	03/02	03/29	04/19	04/24	04/26	05/20	06/04	06/14	06/15	06/17																			
1963(015)	ዓር/ሉቃ	06/01	06/15	07/12	08/03	08/08	08/10	09/04	09/19	09/29	09/30	10/02																			
1971 A.D.		02/08	02/22	03/21	04/11	04/16	04/18	05/12	05/27	06/06	06/07	06/09																			
1964(016)	እሁ/ዮሐ	05/22	06/06	07/03	07/24	07/29	08/01	08/25	09/10	09/20	09/21	09/23																			
1972 A.D.		01/31	02/14	03/12	04/02	04/07	04/09	05/03	05/18	05/28	05/29	05/31																			
1965(017)	ሰኞ/ማቴ	06/12	06/26	07/23	08/14	08/19	08/21	09/15	09/30	10/10	10/11	10/13																			
1973 A.D.		02/19	03/05	04/01	04/22	04/27	04/29	05/23	06/07	06/17	06/18	06/20																			
1966(018)	ማክ/ማር	05/27	06/11	07/08	07/29	08/04	08/06	08/30	09/15	09/25	09/26	09/28																			
1974 A.D.		02/04	02/18	03/17	04/07	04/12	04/14	05/08	05/23	06/02	06/03	06/05																			
1967(019)	ረቡ/ሉቃ	06/17	07/01	07/28	08/19	08/24	08/26	09/20	10/05	10/15	10/16	10/18																			
1975 A.D.		02/24	03/10	04/06	04/27	05/02	05/04	05/28	06/12	06/22	06/23	06/25																			

ዓ.ም. የዓመድ ተመዝግቦ	ዓመድ የዓመቱ	ኃ ዓ	በኢተ ጸም	፩ ፩	፪ ፪	፫ ፫	፬ ፬	፭ ፭	፮ ፮	፯ ፯	፰ ፰	፱ ፱	፲፱ ፲፱	፳፱ ፳፱	፴፱ ፴፱	፵፱ ፵፱
ዓ.አ. ለ.፲.	ዓመድ የዓመቱ	ዓ	በኢተ ጸም	፩ ፩	፪ ፪	፫ ፫	፬ ፬	፭ ፭	፮ ፮	፯ ፯	፰ ፰	፱ ፱	፲፱ ፲፱	፳፱ ፳፱	፴፱ ፴፱	፵፱ ፵፱
1968(020) 1976 A.D.	ዓር/ዮሐ	06/08 02/16	06/22 03/01	07/19 03/28	08/10 04/18	08/15 04/23	08/17 04/25	09/11 05/19	09/26 06/03	10/06 06/13	10/07 06/14	10/09 06/16				
1969(021) 1977 A.D.	ቅዳ/ማቲ	05/23 01/31	06/07 02/14	07/04 03/13	07/25 04/03	07/30 04/08	08/02 04/10	08/26 05/04	09/11 05/19	09/21 05/29	09/22 05/30	09/24 06/01				
1970(022) 1978 A.D.	አሐ/ማር	06/13 02/20	06/27 03/06	07/24 04/02	08/15 04/23	08/20 04/28	08/22 04/30	09/16 05/24	10/01 06/08	10/11 06/18	10/12 06/19	10/14 06/21				
971(023) 1979 A.D.	ሰኞ/ሉቃ	06/05 02/12	06/19 02/26	07/16 03/25	08/07 04/15	08/12 04/20	08/14 04/22	09/08 05/16	09/23 05/31	10/03 06/10	10/04 06/11	10/06 06/13				
1972(024) 1980 A.D.	ረቡ/ዮሐ	05/19 01/28	06/03 02/11	06/30 03/09	07/21 03/30	07/26 04/04	07/28 04/06	08/22 04/30	09/07 05/15	09/17 05/25	09/18 05/26	09/20 05/28				
1973(025) 1981 A.D.	ጎሙ/ማቲ	06/09 02/16	06/23 03/02	07/20 03/29	08/11 04/19	08/16 04/24	08/18 04/26	09/12 05/20	09/27 06/04	10/07 06/14	10/08 06/15	10/10 06/17				
1974(026) 1982 A.D.	ዓር/ማር	06/01 02/08	06/15 02/22	07/12 03/21	08/03 04/11	08/08 04/16	08/10 04/18	09/04 05/12	09/19 05/27	09/29 06/06	10/02 06/07	10/06 06/09				
1975(027) 1983 A.D.	ቅዳ/ሉቃ	06/21 02/28	07/05 03/14	08/02 04/10	08/23 05/01	08/28 05/06	08/30 05/08	09/24 06/01	10/09 06/16	10/19 06/26	10/20 06/27	10/22 06/29				
1976(028) 1984 A.D.	ሰኞ/ዮሐ	06/05 02/13	06/19 02/27	07/16 03/25	08/07 04/15	08/12 04/20	08/14 04/22	09/08 05/16	09/23 05/31	10/03 06/10	10/04 06/11	10/06 06/13				
1977(029) 1985 A.D.	ማክ/ማቲ	05/27 02/04	06/11 02/18	07/08 03/17	07/29 04/07	08/04 04/12	08/06 04/14	08/30 05/08	09/15 05/23	09/25 06/02	09/26 06/03	09/28 06/05				
1978(030) 1986 A.D.	ረቡ/ማር	06/17 02/24	07/01 03/10	07/28 04/06	08/19 04/27	08/24 05/02	08/26 05/04	09/20 05/28	10/05 06/12	10/15 06/22	10/16 06/23	10/18 06/25				
1979(031) 1987 A.D.	ጎሙ/ሉቃ	06/02 02/09	06/16 02/23	07/13 03/22	08/04 04/12	08/09 04/17	08/11 04/19	09/05 05/13	09/20 05/28	10/01 06/07	10/03 06/08	10/06 06/10				
1980(032) 1988 A.D.	ቅዳ/ዮሐ	05/23 02/01	06/07 02/15	07/04 03/13	07/25 04/03	07/30 04/08	08/02 04/10	08/26 05/04	09/11 05/19	09/21 05/29	09/22 05/30	09/24 06/01				
1981(033) 1989 A.D.	አሐ/ማቲ	06/13 02/20	06/27 03/06	07/24 04/02	08/15 04/23	08/20 04/28	08/22 04/30	09/16 05/24	10/01 06/08	10/11 06/18	10/12 06/19	10/14 06/21				
1982(034) 1990 A.D.	ሰኞ/ማር	05/28 02/05	06/12 02/19	07/09 03/18	07/30 04/08	08/05 04/13	08/07 04/15	09/01 05/09	09/16 05/24	09/26 06/03	09/27 06/04	09/29 06/06				
1983(035) 1991 A.D.	ማክ/ሉቃ	05/20 01/28	06/04 02/11	07/01 03/10	07/22 03/31	07/27 04/05	07/29 04/07	08/23 05/01	09/08 05/16	09/18 05/26	09/19 05/27	09/21 05/29				
1984(036) 1992 A.D.	ጎሙ/ዮሐ	06/09 02/17	06/23 03/02	07/20 03/29	08/11 04/19	08/16 04/24	08/18 04/26	09/12 05/20	09/27 06/04	10/07 06/14	10/08 06/15	10/10 06/17				
1985(037) 1993 A.D.	ዓር/ማቲ	06/01 02/08	06/15 02/22	07/12 03/21	08/03 04/11	08/08 04/16	08/10 04/18	09/04 05/12	09/19 05/27	09/29 06/06	09/30 06/07	10/02 06/09				
1986(038) 1994 A.D.	ቅዳ/ማር	06/14 02/21	06/28 03/07	07/25 04/03	08/16 04/24	08/21 04/29	08/23 05/01	09/17 05/25	10/02 06/09	10/12 06/19	10/13 06/20	10/15 06/22				

ዓ.ም. የዓመድ ተመዝግቦ	ዓመድ የዓመቱ	ኃ ዓ	በኢተ ጸም	፩ ፩	፪ ፪	፫ ፫	፬ ፬	፭ ፭	፮ ፮	፯ ፯	፰ ፰	፱ ፱	፲፱ ፲፱	፳፱ ፳፱	፴፱ ፴፱	፵፱ ፵፱
ዓ.አ. ለ.፲.	ዓመድ የዓመቱ	ዓ	በኢተ ጸም	፩ ፩	፪ ፪	፫ ፫	፬ ፬	፭ ፭	፮ ፮	፯ ፯	፰ ፰	፱ ፱	፲፱ ፲፱	፳፱ ፳፱	፴፱ ፴፱	፵፱ ፵፱
1987(039) 1995 A.D.	አሐ/ሉቃ	06/06 02/13	06/20 02/27	07/17 03/26	08/08 04/16	08/13 04/21	08/15 04/23	09/09 05/17	09/24 06/01	10/04 06/11	10/05 06/12	10/07 06/14				
1988(040) 1996 A.D.	ማክ/ዮሐ	05/27 02/05	06/11 02/19	07/08 03/17	07/29 04/07	08/04 04/12	08/06 04/14	08/30 05/08	09/15 05/23	09/25 06/02	09/26 06/03	09/28 06/05				
ጸዕተ-ገጽ ዓመድ ፀሐይ (ደ. ፀ.) ጽዕ																
1989(041) 1997 A.D.	ረቡ/ማቲ	06/10 02/17	06/24 03/03	07/21 03/30	08/12 04/20	08/17 04/25	08/19 04/27	09/13 05/21	09/28 06/05	10/08 06/15	10/09 06/16	10/11 06/18				
1990(042) 1998 A.D.	ጎሙ/ማር	06/02 02/09	06/16 02/23	07/13 03/22	08/04 04/12	08/09 04/17	08/11 04/19	09/05 05/13	09/20 05/28	09/30 06/07	10/01 06/08	10/03 06/10				
1991(043) 1999 A.D.	ዓር/ሉቃ	05/24 02/01	06/08 02/15	07/05 03/14	07/26 03/14	08/01 04/04	08/03 04/09	08/27 04/11	09/12 05/05	09/22 05/20	09/23 05/30	09/25 05/31				
1992(044) 2000 A.D.	አሐ/ዮሐ	06/13 02/21	06/27 03/06	07/24 04/02	08/15 04/23	08/20 04/28	08/22 04/30	09/16 05/24	10/01 06/08	10/11 06/18	10/12 06/19	10/14 06/21				
1993(045) 2001 A.D.	ሰኞ/ማቲ	05/28 02/05	06/12 02/19	07/09 03/18	07/30 04/08	08/05 04/13	08/07 04/15	09/01 05/09	09/16 05/24	09/26 06/03	09/27 06/04	09/29 06/06				
1994(046) 2002 A.D.	ማክ/ማር	06/18 02/25	07/02 03/11	07/29 04/07	08/20 04/28	08/25 05/03	08/27 05/05	09/21 05/29	10/06 06/13	10/16 06/23	10/17 06/24	10/19 06/26				
1995(047) 2003 A.D.	ረቡ/ሉቃ	06/10 02/17	06/24 03/03	07/21 03/30	08/12 04/20	08/17 04/25	08/19 04/27	09/13 05/21	09/28 06/05	10/08 06/15	10/09 06/16	10/11 06/18				
1996(048) 2004 A.D.	ዓር/ዮሐ	05/24 02/02	06/08 02/16	07/05 03/14	07/26 04/04	08/01 04/09	08/03 04/11	08/27 05/05	09/12 05/20	09/22 05/30	09/23 05/31	09/25 06/02				
1997(049) 2005 A.D.	ቅዳ/ማቲ	06/14 02/21	06/28 03/07	07/25 04/03	08/16 04/24	08/21 04/29	08/23 05/01	09/17 05/25	10/02 06/09	10/12 06/19	10/13 06/20	10/15 06/22				
1998(050) 2006 A.D.	አሐ/ማር	06/06 02/13	06/20 02/27	07/17 03/26	08/08 04/16	08/13 04/21	08/15 04/23	09/09 05/17	09/24 06/01	10/04 06/11	10/05 06/12	10/07 06/14				
1999(051) 2007 A.D.	ሰኞ/ሉቃ	05/21 01/29	06/05 02/12	07/02 03/11	07/28 04/01	08/24 04/06	08/27 04/08	09/09 05/02	09/24 05/17	10/09 05/27	10/10 05/28	10/12 05/30				
2000(052) 2008 A.D.	ረቡ/ዮሐ	06/10 02/18	06/24 03/03	07/21 03/30	08/12 04/20	08/17 04/25	08/19 04/27	09/13 05/21	09/28 06/05	10/08 06/15	10/09 06/16	10/11 06/18				
2001(053) 2009 A.D.	ጎሙ/ማቲ	06/02 02/09	06/16 02/23	07/13 03/22	08/04 04/12	08/09 04/17	08/11 04/19	09/05 05/13	09/20 05/28	09/30 06/07	10/01 06/08	10/03 06/10				
2002(054) 2010 A.D.	ዓር/ማር	05/17 01/25	06/01 02/08	06/28 03/07	07/19 03/28	07/24 04/02	07/26 04/04	08/20 04/28	09/05 05/13	09/15 05/23	09/16 05/24	09/18 05/26				
2003(055) 2011 A.D.	ቅዳ/ሉቃ	06/07 02/14	06/21 02/28	07/18 03/27	08/09 04/17	08/14 04/22	08/16 04/24	09/10 05/18	09/25 06/02	10/05 06/12	10/06 06/13	10/08 06/15				
2004(056) 2012 A.D.	ሰኞ/ዮሐ	05/28 02/06	06/12 02/20	07/09 03/18	07/30 04/08	08/05 04/13	08/07 04/15	09/01 05/09	09/16 05/24	09/26 06/03	09/27 06/04	09/29 06/06				
2005(057) 2013 A.D.	ማክ/ማቲ	06/18 02/25	07/02 03/11	07/29 04/07	08/20 04/28	08/25 05/03	08/27 05/05	09/21 05/29	10/06 06/13	10/16 06/23	10/17 06/24	10/19 06/26				

ዓ.አ. (ግምት የሚያስተካው)	ዓመቱ የሚለይበት	ኅዳር ገንዘብ	ጥቅምት ገንዘብ	ጥቅምት ገንዘብ	ጥቅምት ገንዘብ	ጥቅምት ገንዘብ	ጥቅምት ገንዘብ	ጥቅምት ገንዘብ	ጥቅምት ገንዘብ	ጥቅምት ገንዘብ	ጥቅምት ገንዘብ	ጥቅምት ገንዘብ	ጥቅምት ገንዘብ
ዓ.አ. A.D.		06/03	06/17	07/14	08/05	08/10	08/12	09/06	09/21	10/01	10/02	10/04	10/06
2006(058)	ፊት/ማር	06/03	06/17	07/14	08/05	08/10	08/12	09/06	09/21	10/01	10/02	10/04	10/06
2014 A.D.		02/10	02/24	03/23	04/13	04/18	04/20	05/14	05/29	06/08	06/09	06/11	06/13
2007(059)	ኅመ-የሙሉ	05/25	06/09	07/06	07/27	08/02	08/04	08/28	09/13	09/23	09/24	09/26	09/28
2015 A.D.		02/02	02/16	03/15	04/05	04/10	04/12	05/06	05/21	05/31	06/01	06/03	06/05
2008(060)	ቀጽ/የሙሉ	06/14	06/28	07/25	08/16	08/21	08/23	09/17	10/02	10/12	10/13	10/15	10/17
2016 A.D.		02/22	03/07	04/03	04/24	04/29	05/01	05/25	06/09	06/19	06/20	06/22	06/24
2009(061)	እሁድ/ማር	05/29	06/13	07/10	08/01	08/06	08/08	09/02	09/17	09/27	09/28	09/30	10/02
2017 A.D.		02/06	02/20	03/19	04/09	04/14	04/16	05/10	05/25	06/04	06/05	06/07	06/09
2010(062)	ሰኞ/ማር	05/21	06/05	07/02	07/23	07/28	07/30	08/24	09/09	09/19	09/20	09/22	09/24
2018 A.D.		01/29	02/12	03/11	04/01	04/06	04/08	05/02	05/17	05/27	05/28	05/30	05/32
2011(063)	ማክ/ሐረ	06/11	06/25	07/22	08/13	08/18	08/20	09/14	09/29	10/09	10/10	10/12	10/14
2019 A.D.		02/18	03/04	03/31	04/21	04/26	04/28	05/22	06/06	06/16	06/17	06/19	06/21
2012(064)	ኅመ-የሙሉ	06/02	06/16	07/13	08/04	08/09	08/11	09/05	09/20	09/30	10/01	10/03	10/05
2020 A.D.		02/10	02/24	03/22	04/12	04/17	04/19	05/13	05/28	06/07	06/08	06/10	06/12
2013(065)	ዓር/ማር	06/15	06/29	07/26	08/17	08/22	08/24	09/18	10/03	10/13	10/14	10/16	10/18
2021 A.D.		02/22	03/08	04/04	04/25	04/30	05/02	05/26	06/10	06/20	06/21	06/23	06/25
2014(066)	ቀጽ/ማር	06/07	06/21	07/18	08/09	08/14	08/16	09/10	09/25	10/05	10/06	10/08	10/10
2022 A.D.		02/14	02/28	03/27	04/17	04/22	04/24	05/18	06/02	06/12	06/13	06/15	06/17
2015(067)	እሁድ/ሐረ	05/29	06/13	07/10	08/01	08/06	08/08	09/02	09/17	09/27	09/28	09/30	10/02
2023 A.D.		02/06	02/20	03/19	04/09	04/14	04/16	05/10	05/25	06/04	06/05	06/07	06/09
2016(068)	ማክ/የሙሉ	06/18	07/02	07/29	08/20	08/25	08/27	09/21	10/06	10/16	10/17	10/19	10/21
2024 A.D.		02/26	03/11	04/07	04/28	05/03	05/05	05/29	06/13	06/23	06/24	06/26	06/28
የዓመቱ ጠቅላላ ዕለቶች (ደ. ቀ.)													
2017(069)	ፊት/ማር	06/03	06/17	07/14	08/05	08/10	08/12	09/06	09/21	10/01	10/02	10/04	10/06
2025 A.D.		02/10	02/24	03/23	04/13	04/18	04/20	05/14	05/29	06/08	06/09	06/11	06/13
2018(070)	ኅመ-የማር	05/25	06/09	07/06	07/27	08/02	08/04	08/28	09/13	09/23	09/24	09/26	09/28
2026 A.D.		02/02	02/16	03/15	04/05	04/10	04/12	05/06	05/21	05/31	06/01	06/03	06/05
2019(071)	ዓር/ሐረ	06/15	06/29	07/26	08/17	08/22	08/24	09/18	10/03	10/13	10/14	10/16	10/18
2027 A.D.		02/22	03/08	04/04	04/25	04/30	05/02	05/26	06/10	06/20	06/21	06/23	06/25
2020(072)	እሁድ/የሙሉ	05/29	06/13	07/10	08/01	08/06	08/08	09/02	09/17	09/27	09/28	09/30	10/02
2028 A.D.		02/07	02/21	03/19	04/09	04/14	04/16	05/10	05/25	06/04	06/05	06/07	06/09
2021(073)	ሰኞ/ማር	05/21	06/05	07/02	07/23	07/28	07/30	08/24	09/09	09/19	09/20	09/22	09/24
2029 A.D.		01/29	02/12	03/11	04/01	04/06	04/08	05/02	05/17	05/27	05/28	05/30	05/32
2022(074)	ማክ/ማር	06/11	06/25	07/22	08/13	08/18	08/20	09/14	09/29	10/09	10/10	10/12	10/14
2030 A.D.		02/18	03/04	03/31	04/21	04/26	04/28	05/22	06/06	06/16	06/17	06/19	06/21
2023(075)	ፊት/ሐረ	05/26	06/10	07/07	07/28	08/03	08/05	08/29	09/14	09/24	09/25	09/27	09/29
2031 A.D.		02/03	02/17	03/16	04/06	04/11	04/13	05/07	05/22	06/01	06/02	06/04	06/06
2024(076)	ዓር/የሙሉ	06/15	06/29	07/26	08/17	08/22	08/24	09/18	10/03	10/13	10/14	10/16	10/18
2032 A.D.		02/23	03/08	04/04	04/25	04/30	05/02	05/26	06/10	06/20	06/21	06/23	06/25
የዓመቱ ጠቅላላ ዕለቶች (ደ. ቀ.)													

ዓ.ም. ቅርንጫፍ ጥቅምት	ዓ.ም.ፌ. ጥቅምት	ኃ ኣ	በሐተ ጸሐ	ፊ ረ	ወ ሳ	ሰ ቅ	ቅ ጌ	ረከበ	ዕ ፍ	ሰላላ ግ	ጸመ ሐምሌ	ጸመ ጥቅምት
ዓ.ኢ. ለ 11.		ወ	(ሐ.ጸ.ፌ.)	ዘ ደ	ኀ ኣ	ሰ ቅ	ሳ ጌ	ከ ሀ ኃ ቅ	ዕ ፍ	ሰላላ ግ	ጸመ ሐምሌ ጥቅምት	ጸመ ጥቅምት
2025(077)	ቅዳ/ማቲ	06/07	06/21	07/18	08/09	08/14	08/16	09/10	09/25	10/05	10/06	10/08
2033 A.D.		02/14	02/28	03/27	04/17	04/22	04/24	05/18	06/02	06/12	06/13	06/15
2026(078)	እሐ/ማር	05/22	06/06	07/03	07/24	07/29	08/01	08/25	09/10	09/20	09/21	09/23
2034 A.D.		01/30	02/13	03/12	04/02	04/07	04/09	05/03	05/18	05/28	05/29	05/31
2027(079)	ሰኞ/ሉቃ	06/12	06/26	07/23	08/14	08/19	08/21	09/15	09/30	10/10	10/11	10/13
2035 A.D.		02/19	03/05	04/01	04/22	04/27	04/29	05/23	06/07	06/17	06/18	06/20
2028(080)	ረቡ/ዮሐ	06/03	06/17	07/14	08/05	08/10	08/12	09/06	09/21	10/01	10/02	10/04
2036 A.D.		02/11	02/25	03/23	04/13	04/18	04/20	05/14	05/29	06/08	06/09	06/11
2029(081)	ኅመ/ማቲ	05/18	06/02	06/29	07/20	07/25	07/27	08/21	09/06	09/16	09/17	09/19
2037 A.D.		01/26	02/09	03/08	03/29	04/03	04/05	04/29	05/14	05/24	05/25	05/27
2030(082)	ዓር/ማር	06/08	06/22	07/19	08/10	08/15	08/17	09/11	09/26	10/06	10/07	10/09
2038 A.D.		02/15	03/01	03/28	04/18	04/23	04/25	05/19	06/03	06/13	06/14	06/16
2031(083)	ቅዳ/ሉቃ	05/30	06/14	07/11	08/02	08/07	08/09	09/03	09/18	09/28	09/29	10/01
2039 A.D.		02/07	02/21	03/20	04/10	04/15	04/17	05/11	05/26	06/05	06/06	06/08
2032(084)	ሰኞ/ዮሐ	06/19	07/03	07/30	08/21	08/26	08/28	09/22	10/07	10/17	10/18	10/20
2040 A.D.		02/27	03/12	04/08	04/29	05/04	05/06	05/30	06/14	06/24	06/25	06/27
2033(085)	ማክ/ማቲ	06/04	06/18	07/15	08/06	08/11	08/13	09/07	09/22	10/02	10/03	10/05
2041 A.D.		02/11	02/25	03/24	04/14	04/19	04/21	05/15	05/30	06/09	06/10	06/12
2034(086)	ረቡ/ማር	05/26	06/10	07/07	07/28	08/03	08/05	08/29	09/14	09/24	09/25	09/27
2042 A.D.		02/03	02/17	03/16	04/06	04/11	04/13	05/07	05/22	06/01	06/02	06/04
2035(087)	ኅመ/ሉቃ	06/16	06/30	07/27	08/18	08/23	08/25	09/19	10/04	10/14	10/15	10/17
2043 A.D.		02/23	03/09	04/05	04/26	05/01	05/03	05/27	06/11	06/21	06/22	06/24
2036(088)	ቅዳ/ዮሐ	06/07	06/21	07/18	08/09	08/14	08/16	09/10	09/25	10/05	10/06	10/08
2044 A.D.		02/15	02/29	03/27	04/17	04/22	04/24	05/18	06/02	06/12	06/13	06/15
2037(089)	እሐ/ማቲ	05/22	06/06	07/03	07/24	07/29	08/01	08/25	09/10	09/20	09/21	09/23
2045 A.D.		01/30	02/13	03/12	04/02	04/07	04/09	05/03	05/18	05/28	05/29	05/31
2038(090)	ሰኞ/ማር	06/12	06/26	07/23	08/14	08/19	08/21	09/15	09/30	10/10	10/11	10/13
2046 A.D.		02/19	03/05	04/01	04/22	04/27	04/29	05/23	06/07	06/17	06/18	06/20
2039(091)	ማክ/ሉቃ	06/04	06/18	07/15	08/06	08/11	08/13	09/07	09/22	10/02	10/03	10/05
2047 A.D.		02/11	02/25	03/24	04/14	04/19	04/21	05/15	05/30	06/09	06/10	06/12
2040(092)	ኅመ/ዮሐ	05/18	06/02	06/29	07/20	07/25	07/27	08/21	09/06	09/16	09/17	09/19
2048 A.D.		01/27	02/10	03/08	03/29	04/03	04/05	04/29	05/14	05/24	05/25	05/27
2041(093)	ዓር/ማቲ	06/08	06/22	07/19	08/10	08/15	08/17	09/11	09/26	10/06	10/07	10/09
2049 A.D.		02/15	03/01	03/28	04/18	04/23	04/25	05/19	06/03	06/13	06/14	06/16
2042(094)	ቅዳ/ማር	05/30	06/14	07/11	08/02	08/07	08/09	09/03	09/18	09/28	09/29	10/01
2050 A.D.		02/07	02/21	03/20	04/10	04/15	04/17	05/11	05/26	06/05	06/06	06/08
2043(095)	እሐ/ሉቃ	06/20	07/04	08/01	08/22	08/27	08/29	09/23	10/08	10/18	10/19	10/21
2051 A.D.		02/27	03/13	04/09	04/30	05/05	05/07	05/31	06/15	06/25	06/26	06/28

ዓ.አ. (A.D.)	ዓመደ ዓመታ	ኃ ዓ	በአቶ ዓመታ	፳ ፳	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱
-------------	------------	--------	------------	--------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

2044(096)	ማክ/የሐ	06/04	06/18	07/15	08/06	08/11	08/13	09/07	09/22	10/02	10/03	10/05	
2052 A.D.		02/12	02/26	03/24	04/14	04/19	04/21	05/15	05/30	06/09	06/10	06/12	

ጸብጽ ዓመደ ፀሐይ (ደ. ፀ.) ጽ

2045(097)	ፊቡ/ማቲ	05/26	06/10	07/07	07/28	08/03	08/05	08/29	09/14	09/24	09/25	09/27	
2053 A.D.		02/03	02/17	03/16	04/06	04/11	04/13	05/07	05/22	06/01	06/02	06/04	
2046(098)	ኅሙ/ማር	06/16	06/30	07/27	08/18	08/23	08/25	09/19	10/04	10/14	10/15	10/17	
2054 A.D.		02/23	03/09	04/05	04/26	05/01	05/03	05/27	06/11	06/21	06/22	06/24	
2047(099)	ዓር/ሉቃ	06/01	06/15	07/12	08/03	08/08	08/10	09/04	09/19	09/29	09/30	10/02	
2055 A.D.		02/08	02/22	03/21	04/11	04/16	04/18	05/12	05/27	06/06	06/07	06/09	
2048(100)	ኢሉ/የሐ	05/22	06/06	07/03	07/24	07/29	08/01	08/25	09/10	09/20	09/21	09/23	
2056 A.D.		01/31	02/14	03/12	04/02	04/07	04/09	05/03	05/18	05/28	05/29	05/31	

2049(101)	ሰኞ/ማቲ	06/12	06/26	07/23	08/14	08/19	08/21	09/15	09/30	10/10	10/11	10/13	
2057 A.D.		02/19	03/05	04/01	04/22	04/27	04/29	05/23	06/07	06/17	06/18	06/20	
2050(102)	ማክ/ማር	05/27	06/11	07/08	07/29	08/04	08/06	08/30	09/15	09/25	09/26	09/28	
2058 A.D.		02/04	02/18	03/17	04/07	04/12	04/14	05/08	05/23	06/02	06/03	06/05	
2051(103)	ፊቡ/ሉቃ	06/17	07/01	07/28	08/19	08/24	08/26	09/20	10/05	10/15	10/16	10/18	
2059 A.D.		02/24	03/10	04/06	04/27	05/02	05/04	05/28	06/12	06/22	06/23	06/25	
2052(104)	ዓር/የሐ	06/08	06/22	07/19	08/10	08/15	08/17	09/11	09/26	10/06	10/07	10/09	
2060 A.D.		02/16	03/01	03/28	04/18	04/23	04/25	05/19	06/03	06/13	06/14	06/16	

2053(105)	ቅዳ/ማቲ	05/23	06/07	07/04	07/25	07/30	08/02	08/26	09/11	09/21	09/22	09/24	
2061 A.D.		01/31	02/14	03/13	04/03	04/08	04/10	05/04	05/19	05/29	05/30	06/01	
2054(106)	ኢሉ/ማር	06/13	06/27	07/24	08/15	08/20	08/22	09/16	10/01	10/11	10/12	10/14	
2062 A.D.		02/20	03/06	04/02	04/23	04/28	04/30	05/24	06/08	06/18	06/19	06/21	
2055(107)	ሰኞ/ሉቃ	06/05	06/19	07/16	08/07	08/12	08/14	09/08	09/23	10/03	10/04	10/06	
2063 A.D.		02/12	02/26	03/25	04/15	04/20	04/22	05/16	05/31	06/10	06/11	06/13	
2056(108)	ፊቡ/የሐ	05/26	06/10	07/07	07/28	08/03	08/05	08/29	09/14	09/24	09/25	09/27	
2064 A.D.		02/04	02/18	03/16	04/06	04/11	04/13	05/07	05/22	06/01	06/02	06/04	

2057(109)	ኅሙ/ማቲ	06/09	06/23	07/20	08/11	08/16	08/18	09/12	09/27	10/07	10/08	10/10	
2065 A.D.		02/16	03/02	03/29	04/19	04/24	04/26	05/20	06/04	06/14	06/15	06/17	
2058(110)	ዓር/ማር	06/01	06/15	07/12	08/03	08/08	08/10	09/04	09/19	09/29	09/30	10/02	
2066 A.D.		02/08	02/22	03/21	04/11	04/16	04/18	05/12	05/27	06/06	06/07	06/09	
2059(111)	ቅዳ/ሉቃ	05/23	06/07	07/04	07/25	07/30	08/02	08/26	09/11	09/21	09/22	09/24	
2067 A.D.		01/31	02/14	03/13	04/03	04/08	04/10	05/04	05/19	05/29	05/30	06/01	
2060(112)	ሰኞ/የሐ	06/12	06/26	07/23	08/14	08/19	08/21	09/15	09/30	10/10	10/11	10/13	
2068 A.D.		02/20	03/05	04/01	04/22	04/27	04/29	05/23	06/07	06/17	06/18	06/20	

2061(113)	ማክ/ማቲ	05/27	06/11	07/08	07/29	08/04	08/06	08/30	09/15	09/25	09/26	09/28	
2069 A.D.		02/04	02/18	03/17	04/07	04/12	04/14	05/08	05/23	06/02	06/03	06/05	
2062(114)	ፊቡ/ማር	06/17	07/01	07/28	08/19	08/24	08/26	09/20	10/05	10/15	10/16	10/18	
2070 A.D.		02/24	03/10	04/06	04/27	05/02	05/04	05/28	06/12	06/22	06/23	06/25	

ዓ.አ. (A.D.)	ዓመደ ዓመታ	ኃ ዓ	በአቶ ዓመታ	፳ ፳	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱	፳፱ ፳፱
-------------	------------	--------	------------	--------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------	----------

2063(115)	ኅሙ/ሉቃ	06/02	06/16	07/13	08/04	08/09	08/11	09/05	09/20	09/30	10/01	10/03	
2071 A.D.		02/09	02/23	03/22	04/12	04/17	04/19	05/13	05/28	06/07	06/08	06/10	
2064(116)	ቅዳ/የሐ	05/23	06/07	07/04	07/25	07/30	08/02	08/26	09/11	09/21	09/22	09/24	
2072 A.D.		02/01	02/15	03/13	04/03	04/08	04/10	05/04	05/19	05/29	05/30	06/01	

2065(117)	ኢሉ/ማቲ	06/13	06/27	07/24	08/15	08/20	08/22	09/16	10/01	10/11	10/12	10/14	
2073 A.D.		02/20	03/06	04/02	04/23	04/28	04/30	05/24	06/08	06/18	06/19	06/21	
2066(118)	ሰኞ/ማር	06/05	06/19	07/16	08/07	08/12	08/14	09/08	09/23	10/03	10/04	10/06	
2074 A.D.		02/12	02/26	03/25	04/15	04/20	04/22	05/16	05/31	06/10	06/11	06/13	
2067(119)	ማክ/ሉቃ	05/20	06/04	07/01	07/22	07/27	07/29	08/23	09/08	09/18	09/19	09/21	
2075 A.D.		01/28	02/11	03/10	03/31	04/05	04/07	05/01	05/16	05/26	05/27	05/29	
2068(120)	ኅሙ/የሐ	06/09	06/23	07/20	08/11	08/16	08/18	09/12	09/27	10/07	10/08	10/10	
2076 A.D.		02/17	03/02	03/29	04/19	04/24	04/26	05/20	06/04	06/14	06/15	06/17	

2069(121)	ዓር/ማቲ	06/01	06/15	07/12	08/03	08/08	08/10	09/04	09/19	09/29	09/30	10/02	
2077 A.D.		02/08	02/22	03/21	04/11	04/16	04/18	05/12	05/27	06/06	06/07	06/09	
2070(122)	ቅዳ/ማር	06/21	07/05	08/02	08/23	08/28	08/30	09/24	10/09	10/19	10/20	10/22	
2078 A.D.		02/28	03/14	04/10	05/01	05/06	05/08	06/01	06/16	06/26	06/27	06/29	
2071(123)	ኢሉ/ሉቃ	06/06	06/20	07/17	08/08	08/13	08/15	09/09	09/24	10/04	10/05	10/07	
2079 A.D.		02/13	02/27	03/26	04/16	04/21	04/23	05/17	06/01	06/11	06/12	06/14	
2072(124)	ማክ/የሐ	05/27	06/11	07/08	07/29	08/04	08/06	08/30	09/15	09/25	09/26	09/28	
2080 A.D.		02/05	02/19	03/17	04/07	04/12	04/14	05/08	05/23	06/02	06/03	06/05	

ጸብጽ ዓመደ ፀሐይ (ደ. ፀ.) ጽ

2073(125)	ፊቡ/ማቲ	06/17	07/01	07/28	08/19	08/24	08/26	09/20	10/05	10/15	10/16	10/18	
2081 A.D.		02/24	03/10	04/06	04/27	05/02	05/04	05/28	06/12	06/22	06/23	06/25	
2074(126)	ኅሙ/ማር	06/02	06/16	07/13	08/04	08/09	08/11	09/05	09/20	09/30	10/01	10/03	
2082 A.D.		02/09	02/23	03/22	04/12	04/17	04/19	05/13	05/28	06/07	06/08	06/10	
2075(127)	ዓር/ሉቃ	05/24	06/08	07/05	07/26	08/01	08/03	08/27	09/12	09/22	09/23	09/25	
2083 A.D.		02/01	02/15	03/14	04/04	04/09	04/11	05/05	05/20	05/30	05/31	06/02	
2076(128)	ኢሉ/የሐ	06/13	06/27	07/24	08/15	08/20	08/22	09/16	10/01	10/11	10/12	10/14	
2084 A.D.		02/21	03/06	04/02	04/23	04/28	04/30	05/24	06/08	06/18	06/19	06/21	

2077(129)	ሰኞ/ማቲ	05/28	06/12	07/09	07/30	08/05	08/07	09/01	09/16	09/26	09/27	09/29	
2085 A.D.		02/05	02/19	03/18	04/08	04/13	04/15	05/09	05/24	06/03	06/04	06/06	
2078(130)	ማክ/ማር	05/20	06/04	07/01	07/22	07/27	07/29	08/23	09/08	09/18	09/19	09/21	
2086 A.D.		01/28	02/11	03/10	03/31	04/05	04/07	05/01	05/16	05/26	05/27	05/29	
2079(131)	ፊቡ/ሉቃ	06/10	06/24	07/21	08/12	08/17	08/19	09/13	09/28	10/08	10/09	10/11	
2087 A.D.		02/17	03/03	03/30	04/20	04/25	04/27	05/21	06/05	06/15	06/16	06/18	
2080(132)	ዓር/የሐ	06/01	06/15	07/12	08/03	08/08	08/10	09/04	09/19	09/29	09/30	10/02	
2088 A.D.		02/09	02/23	03/21	04/11	04/16	04/18	05/12	05/27	06/06	06/07	06/09	

2081(133)	ቅዳ/ማቲ	06/14	06/28	07/25	08/16	08/21	08/23	09/17	10/02	10/12	10/13	10/15	
2089 A.D.		02/21	03/07	04/03	04/24	04/29	05/01	05/25	06/09	06/19	06/20	06/22	

ዓ.ም. ጥቅምት	ዓመተ ዓመት	፳	፳፩	፳፪	፳፫	፳፬	፳፭	፳፮	፳፯	፳፰	፳፱	፳፲	፳፳	፳፻	፳፻፲
ዓ.ል. A.D.		፳	፳፩	፳፪	፳፫	፳፬	፳፭	፳፮	፳፯	፳፰	፳፱	፳፲	፳፳	፳፻	፳፻፲

2462(514)	፳፻፲፱	06/07	06/21	07/18	08/09	08/14	08/16	09/10	09/25	10/05	10/06	10/08			
2470 A.D.		02/17	03/03	03/30	04/20	04/25	04/27	05/21	06/05	06/15	06/16	06/18			
2463(515)	፳፻፲፱	05/22	06/06	07/03	07/24	07/29	08/01	08/25	09/10	09/20	09/21	09/23			
2471 A.D.		02/02	02/16	03/15	04/05	04/10	04/12	05/06	05/21	05/31	06/01	06/03			
2464(516)	፳፻፲፱	06/11	06/25	07/22	08/13	08/18	08/20	09/14	09/29	10/09	10/10	10/12			
2472 A.D.		02/22	03/07	04/03	04/24	04/29	05/01	05/25	06/09	06/19	06/20	06/22			

ዓ.ም.	ዓመተ	፳	፳፩	፳፪	፳፫	፳፬	፳፭	፳፮	፳፯	፳፰	፳፱	፳፲	፳፳	፳፻	፳፻፲
2465(517)	፳፻፲፱	06/03	06/17	07/14	08/05	08/10	08/12	09/06	09/21	10/01	10/02	10/04			
2473 A.D.		02/13	02/27	03/26	04/16	04/21	04/23	05/17	06/01	06/11	06/12	06/14			
2466(518)	፳፻፲፱	05/18	06/02	06/29	07/20	07/25	07/27	08/21	09/06	09/16	09/17	09/19			
2474 A.D.		01/29	02/12	03/11	04/01	04/06	04/08	05/02	05/17	05/27	05/28	05/30			
2467(519)	፳፻፲፱	06/08	06/22	07/19	08/10	08/15	08/17	09/11	09/26	10/06	10/07	10/09			
2475 A.D.		02/18	03/04	03/31	04/21	04/26	04/28	05/22	06/06	06/16	06/17	06/19			
2468(520)	፳፻፲፱	05/29	06/13	07/10	08/01	08/06	08/08	09/02	09/17	09/27	09/28	09/30			
2476 A.D.		02/10	02/24	03/22	04/12	04/17	04/19	05/13	05/28	06/07	06/08	06/10			

2469(521)	፳፻፲፱	06/19	07/03	07/30	08/21	08/26	08/28	09/22	10/07	10/17	10/18	10/20			
2477 A.D.		03/01	03/15	04/11	05/02	05/07	05/09	06/02	06/17	06/27	06/28	06/30			
2470(522)	፳፻፲፱	06/04	06/18	07/15	08/06	08/11	08/13	09/07	09/22	10/02	10/03	10/05			
2478 A.D.		02/14	02/28	03/27	04/17	04/22	04/24	05/18	06/02	06/12	06/13	06/15			
2471(523)	፳፻፲፱	05/26	06/10	07/07	07/28	08/03	08/05	08/29	09/14	09/24	09/25	09/27			
2479 A.D.		02/06	02/20	03/19	04/09	04/14	04/16	05/10	05/25	06/04	06/05	06/07			
2472(524)	፳፻፲፱	06/15	06/29	07/26	08/17	08/22	08/24	09/18	10/03	10/13	10/14	10/16			
2480 A.D.		02/26	03/11	04/07	04/28	05/03	05/05	05/29	06/13	06/23	06/24	06/26			

2473(525)	፳፻፲፱	06/07	06/21	07/18	08/09	08/14	08/16	09/10	09/25	10/05	10/06	10/08			
2481 A.D.		02/17	03/03	03/30	04/20	04/25	04/27	05/21	06/05	06/15	06/16	06/18			
2474(526)	፳፻፲፱	05/22	06/06	07/03	07/24	07/29	08/01	08/25	09/10	09/20	09/21	09/23			
2482 A.D.		02/02	02/16	03/15	04/05	04/10	04/12	05/06	05/21	05/31	06/01	06/03			
2475(527)	፳፻፲፱	06/12	06/26	07/23	08/14	08/19	08/21	09/15	09/30	10/10	10/11	10/13			
2483 A.D.		02/22	03/08	04/04	04/25	04/30	05/02	05/26	06/10	06/20	06/21	06/23			
2476(528)	፳፻፲፱	06/03	06/17	07/14	08/05	08/10	08/12	09/06	09/21	10/01	10/02	10/04			
2484 A.D.		02/14	02/28	03/26	04/16	04/21	04/23	05/17	06/01	06/11	06/12	06/14			

2477(529)	፳፻፲፱	05/18	06/02	06/29	07/20	07/25	07/27	08/21	09/06	09/16	09/17	09/19			
2485 A.D.		01/29	02/12	03/11	04/01	04/06	04/08	05/02	05/17	05/27	05/28	05/30			
2478(530)	፳፻፲፱	06/08	06/22	07/19	08/10	08/15	08/17	09/11	09/26	10/06	10/07	10/09			
2486 A.D.		02/18	03/04	03/31	04/21	04/26	04/28	05/22	06/06	06/16	06/17	06/19			
2479(531)	፳፻፲፱	05/30	06/14	07/11	08/02	08/07	08/09	09/03	09/18	09/28	09/29	10/01			
2487 A.D.		02/10	02/24	03/23	04/13	04/18	04/20	05/14	05/29	06/08	06/09	06/11			
2480(532)	፳፻፲፱	06/19	07/03	07/30	08/21	08/26	08/28	09/22	10/07	10/17	10/18	10/20			
2488 A.D.		03/01	03/15	04/11	05/02	05/07	05/09	06/02	06/17	06/27	06/28	06/30			

ዓመተ ልብቅቲ ጸሐይ
፳፻፲፱ ዓ.ም. ዓመተ ልብቅቲ ጸሐይ

ምዕራፍ ፭

ዓመተ ምሕረትን በዓመተ እግዚእ ማስተባበሪያ ሠንጠረዥ

የእኛ ሰዎች ታሪክም ሆነ ማስታወሻ ሲጽፉ ዘመኑን በልዩ ልዩ የአቁጣጠር ዘዴ እንደሚመዘግቡት ካለፉት ምዕራፎች ተረድተናል። ከነዚህ ልዩ ልዩ ዘዴዎች ውስጥ ለአብዛኞቻችን ዋናነት ያለው ዓመት ምሕረት (ዓ. ም.) መሆኑንም በዕለታዊ ኑሯችን እናየዋለን። በኢትዮጵያ ዘመን አቁጣጠር (ለምሳሌ በዓ. ም.) የተመዘገበን ታሪክ ወደምዕራባውያን ዘመን አቁጣጠር (ወደ ዓ. እ. ፡ A. D.)፡ በምዕራባውያን ዘመን ወደምዕራባውያን ዘመን አቁጣጠር (ወደ ኢትዮጵያ ዘመን አቁጣጠር፡ በተለየም ወደ ዓመተ ምሕረት (ዓ. ም.)፡ አዙሮ ለማየት የሚያስፈልገንም ጊዜ እንዳለ በተደጋጋሚ ደርሶብናል፤ ወደፊትም ይደርስብናል። እንዲህ ያለ ጉዳይ ሲያጋጥመን መልሱን አስልቶ ማግኘት የሚቻል ቢሆንም ብዙ ጊዜና ብዙ ጥንቃቄ ይፈልጋል።

ይኸንን ችግር በማየት ሲኞር ካርሎ ኮንቲ ሮሲኒ ከ6841 ዓ. ዓ. (= 1341 ዓ. ም.) ጀምሮ እስከ 7500 ዓ. ዓ. (= 2000 ዓ. ም.) ላለው ዘመን የያዘንን ዓመት ወራት በየትኛው የዓ. እ. ወራት እንደሚጀምሩ የሚያሳይ ሠንጠረዥ በ1948 ዓ. እ. ሮም ላይ አሳትሞ ነበረ። በ6841 ዓ. ዓ. (= በ1341 ዓ. ም.) የጀመረው የሰማዕት ዓውደ ቀመር አንድ ብሎ ከሚጀምርባቸው ዘመናት ለኢትዮጵያ ታሪክ የሚሰማማውን በመፈለግ ነው። ያ ሠንጠረዥ ለኢትዮጵያ ታሪክ ተመራማሪዎች እንደዋና መሣሪያ እንደሚያገለግል መገመት ይቻላል። ለምሳሌ፡ “ሰኔ 12 ቀን 1659 ዓ. ም. አካሌ፡ አካሌ፡ ዳኛ የሚባሉ (ሶስት) መነኮሳት ለእግዚአቲላን ማርያምና ለመስቀል መስገድ አይገባም የሚል ክሕደት በምስጢር ሲያስተምሩ ተይዘው ተመስክሮባቸው ተሰቀሉ” የሚል ታሪክ ተመዝግቧል። ዘመኑን ወደ ዓ. እ. ለመለወጥ ቢያስፈልግ መልሱን በኮንቲ ሮሲኒም ሆነ አሁን በዚህ ምዕራፍ በቀረበው ሠንጠረዥ እናገኛለን፤ ሠንጠረዡ “በ1659 ዓ. ም. ሰኔ 1 ቀን ጁን 5 ቀን 1667 ዓ. እ. ላይ ዋለ” ይለናል። እንዲህ ከሆነ ሰኔ 12 ቀን 1659 ዓ. ም. የጁን 16 ቀን 1667 ዓ. እ. (A. D.) እኩያ ነው።

በሠንጠረዡ በመጠቀም ከዓ. እ. ተነሥቶ ዓ. ም. ላይ መድረስም ይቻላል። ለምሳሌ “በራስ አሉላ የሚመራው የኢትዮጵያ የጦር ሠራዊትና የደርቡሾች የጦር ሠራዊት ኩፊት ላይ በሴፕቴምበር 23 ቀን 1885 ዓ. እ. (A. D.) ተዋጉ” የሚል ዘገባ አለ። ዘመኑ በዓመተ ምሕረት (በዓ. ም.) ሲሰላ የተዋጉት መቼ መሆኑ ነው? ሠንጠረዡ እንደሚያመለክተው ሴፕቴምበር 10 ቀን 1885 ዓ. እ. (A. D.) የዋለው በኛ በመስከረም 1 ቀን 1878 ነው። (ሠንጠረዡ እንደሚያመለክተው ለመናገር፡ መስከረም 1 ቀን 1878 ዓ. ም. የዋለው በሴፕቴምበር 10 ቀን 1855 ዓ. እ. ነው።) እንዲህ ከሆነ የተዋጉበት ቀን ሴፕቴምበር 23 ቀን 1885 ዓ. እ. (A. D.) በኛ ሲነገር መስከረም 14 ቀን 1878 ዓ. ም. መሆኑ ነው።

ዋናው ነገር የኢትዮጵያው ወር የሚጀምረው በየትኛው የምዕራባውያን ቀን እንደሆነ ከሠንጠረዥ ማውጣት ነው። በዚህ ሠንጠረዥ የምዕራባውያን ዘመን (A. D.) የተሰጠው እንደ አውሮፓውያን ዕለትን፣ ወርን፣ ዓመትን በማክታተል ሳይሆን እንደ አሜሪካውያን ባህል ወርን፣ ዕለትን፣ ዓመትን በማክታተል መሆኑን እናስታውሳለን።

የሲኞር ኮንቲ ሮሲኒ ሠንጠረዥ ጥቅም ከፍ ያለ ሆኖ ሳለ ወደፊት ለሚሆነው ታሪካዊ ድርጊት የሚሰጠው አገልግሎት በቅርቡ በምንደርስበት በ2000 ዓ. ም. ያልቃል። ይኸንን ጉድለት ለማሟላት በዚህ ምዕራፍ ከ6761 ዓ. ዓ. (ከ1261 ዓ. ም.) እስከ 7816 ዓ. ዓ. (እስከ 2316 ዓ. ም.) የሚደርስ ሠንጠረዥ አቅርቧል። መነሻውም ኮንቲ ሮሲኒ ከተነሣበት ከ1341 ዓ. ም. በ80 ዓመት ቀደም እንዲል ያደረገው ከሆነ አይቀር ከአዲስ ይኩኖ አምላክ ዘመነ መንግሥት ጀምሮ ያለውን የታሪክ ዘመን እንዲያጠቃልልን በማሰብ ነው።

ይህ ሠንጠረዥ የኮንቲ ሮሲኒን ሠንጠረዥ ስለሚያካትት ድጋሚ ጎትመት ይመስል ይሆናል። ግን ሁሉም እንደዚህ በአንድ መጽሐፍ ቢጠቃልል ከ1341 ዓ. ም. እስከ 2000 ዓ. ም. ለተፈጸሙ ድርጊቶች አንድ ምንጭ (የኮንቲ ሮሲኒን ሠንጠረዥ)፣ ከ1261 ዓ. ም. እስከ 1341 ዓ. ም. ለተፈጸሙ እና ከ2000 ዓ. ም. ጀምሮ ወደፊት ለሚፈጸሙ ድርጊቶች ሌላ ምንጭ (በዚህ ምዕራፍ የማቀርበውን ሠንጠረዥ) ከማመላለስ ያድናል። ሁለተኛው ይህ የኔ መጽሐፍ የሚኖራቸው ሰዎች ሁሉም የኮንቲ ሮሲኒ ሠንጠረዥ የላቸውም።

ከዓመተ እግዚእ ጋራ የተነጻጸረው ዘመን በዓመተ ዓለም፣ በዓመተ ምሕረት፣ በሰማዕት ዓውደ ቀመር፣ በዓመተ ምሕረት ዓውደ ቀመር ሁሉ እንደተሰጠ ልብ እንበል። እነዚህ ዓምዶች ሠንጠረዥን ሰፊ ስላደረጉት እያንዳንዱ መሥመር ከሁለት ተከታታይ ገጾች ላይ (አንድ በግራ አንድ በቀኝ) እንዲያርፍ ሁኔታው አስገድዷል። አንባቢ መሥመሩን እንዳይሰት በግራ ገጽ ላይ ከተሰጡት የዘመን ዓምዶች ውስጥ በተለየ የዓመተ ምሕረቱ ዓምድ በመሪነት እንዲያገለግል በቀኝም ገጽ ላይ ተደግሟል።

መለማመጃ

ጥያቄ አንድ፤

ገጽ 178-225 ላይ በተሰጠው ሠንጠረዥ በመጠቀም ከዚህ በታች ያሉትን የዓ. ም. ዘመኖች ወደ ዓ. እ. ለውጣቸው፤

1. መስከረም 10 ቀን 1269 ዓ. ም.
2. ታኅሣሥ 7 ቀን 1656 ዓ. ም.
3. ሰኔ 5 ቀን 1999 ዓ. ም.

መልስ

1. ሴፕቴምበር 7 ቀን 1276 ዓ. እ. (በ1269 ዓ. ም. መስከረም 1 ቀን የዋለው በኦገስት 29 ቀን ስለነበረና የኦገስት ቀኖች 31 ስለሆኑ)።
2. ዲሴምበር 14 ቀን 1663 ዓ. እ. (በ1656 ዓ. ም. ታኅሣሥ 1 ቀን የዋለው በዲሴምበር 8 ቀን ስለነበረ)።
3. ጁን 12 ቀን 2007 ዓ. እ. (በ1999 ዓ. ም. ሰኔ 1 ቀን የሚውለው በጁን 8 ቀን ስለሚሆን)።

ጥያቄ ሁለት

ተክለ አልፋ በአዲስ ሠርዐ ድንግል ዘመን በ248 ዓ. ም. ወንጌላዊው ዮሐንስ ሆኖ ነሐሴ 20 ቀን ረቡዕ ዕለት ሱዳን ውስጥ ያጋጠመውን ችግር እንዲህ ሲል ይጽፋል።

እነዚህ አሐውር መንገል ኢየሩሳሌም ኃጢአያ ዘእጼዓን ቦቱ ገመለ ከመ እትመዋጥ ውስተ ሀገርያ ምድረ ኢትዮጵያ ወክመሂ እሐር ኀበ ኢየሩሳሌም... ወልድዮ ኀረዮ ክርስቶስ ሞተ በድንጉላ...።

ወደኢየሩሳሌም ስሄድ (ሱዳን ስደርስ) ወደ ሀገሬ ወደ ምድረ ኢትዮጵያ ለመመለስም ሆነ ወደ ኢየሩሳሌም ለመሄድ የምቀመጥበት ግመል አጥቼ ሳለሁ ... ልጄ ኀረዮ ክርስቶስ ድንጉላ ላይ ሞተ...።

ጥያቄ

ዘመኑ መቸ ነው?

መልስ

ባለታሪኩ ተክለ አልፋ “248 ዓ. ም.” የሚለው ዘመኑን በሰማዕት ዓውደ ቀመር ቁጥሮ ነው። ዘመኑን ከአዲስ ሠርዐ ድንግል የግዛት ዘመን ጋራ ካያያዘው ቀመሩ በ1341 ዓ. ም. የጀመረው የሰማዕት ዓውደ ቀመር ነው። እንዲህ ከሆነ የሰማዕት ዓውደ ቀመር “248 ዓመተ ምሕረት” የዋለው በ1588 ዓ. ም. ነው፤ ሠንጠረዥን ገጽ 192 እንመልከት። ያን ጊዜ ወንጌላዊው እርግጥ ዮሐንስ ስለነበረ ተክለ አልፋ ዘመኑን በትክክል ለመመዝገቡ አንድ ጥሩ ምልክት ነው።

- (1) ተክለ አልፋ ሱዳን ውስጥ ችግር ያጋጠመው ነሐሴ 20 ቀን (ረቡዕ ዕለት) በ1588 ዓ. ም. ነው። ይኸን ዘመን (1588 ዓ. ም.) ወደዓመተ እግዚእ ለመለወጥ ብንፈልግ መጀመሪያ ሠንጠረዦችን ላይ እንፈልገዋለን፤ 1596 ዓ. እ. ሆኖ እናገኘዋለን። በዚያን ዘመን ነሐሴ 1 የዋለው ኦገስት 4 ቀን እንደነበረ ሠንጠረዥ በተጨማሪ ያሳያል። እንዲህ ከሆነ ነሐሴ 20 የጁን 24 እኩያ ነው።
- (2) ነሐሴ 20 ቀን 1588 = ኦገስት 23፣ 1596 ዓ. እ.

ጥያቄ ሰብት

ገጽ 145-172 እና ገጽ 178-225 ላይ ባሉት ሠንጠረዦች በመጠቀም ከዚህ በታች ያሉትን ጥያቄዎች መልስ፡፡ (ገጽ 145-172 ላይ በቅንፍ ውስጥ ያሉት ተጨማሪ ምዕራፍ መሆናቸውን አትዘንጋ፡፡)

- (1) 1437 ዓ. ም. እና 1969 ዓ. ም. በምን ይመሳሰላሉ?
- (2) በ1261 ዓ. ም. አባቶቻችንና እናቶቻችን ትንሣኤን ምን ቀን አከበሩ?
- (3) በ1449 ዓ. ም. ሐምሌ 1 ቀን ዕለቱ ምን ነበረ?
- (4) 400 ዓውደ ቀመር የምን ዓ. ም. እኩያ ነው?
- (5) 456 ዓውደ ሰማዕት የምን ዓ. ም. እኩያ ነው?
- (6) 456 ዓውደ ሰማዕት የምን ዓውደ ቀመር እኩያ ነው?
- (7) በ56 ዓውደ ሰማዕት ትንሣኤ ምን ቀን ይከበራል?
- (8) በ1994 ዓ. ም. ትንሣኤ በዓመተ እግዚእ ምን ቀን ይውላል?
- (9) በ1928 ዓ. ም. የካቲት 7 ቀን ዕለቱ ምን ነበረ?
- (10) ዓውደ ቀመር 234 ሲሆን ዓውደ ሰማዕቱ ስንት ይሆናል?
- (11) ዓውደ ቀመር 234 እና ዓውደ ሰማዕት 310 በምን ዓመተ ምሕረት ይገናኛሉ?

መልስ

- (1) በሁለቱም ዓ. ም. ጊዜ ተንቀሳቃሽ በዓላት የሚውሉትና አጽዋማቱ የሚገቡት በተመሳሳይ ዕለት ነው፡፡ ምክንያቱም የሁለቱም ዓ. ም. ዓውደ ቀመርም ዓውደ ሰማዕትም ተመሳሳይ ናቸው፡፡ ዓውደ ቀመሩ 21፡ዓውደ ሰማዕቱ 97 ናቸው፡፡ ገጽ 186 እና 210 ላይ ፈልገህ አስተያየታቸው፡፡
- (2) (ሀ) 1261 ዓ. ም. የ377 ዓውደ ቀመር እኩያ ነው፡፡ ገጽ 178 ላይ ፈልገህ ተመልከት፡፡
(ለ) ዓውደ ቀመር 377 ሲሆን ትንሣኤ የሚውለው ሁሉ ጊዜ መጋቢት 28 ቀን (7/28) ነው፡፡ ለምሳሌ ገጽ 164 ላይ በቅንፍ ውስጥ ያለውን ዓውደ ቀመር 377 ተመልከት፡፡
- (3) (ሀ) 1449 ዓ. ም. የ33 ዓውደ ቀመር እኩያ ነው፡፡ ገጽ 186 ላይ ፈልገህ ተመልከት፡፡
(ለ) ዓውደ ቀመር 33 ሲሆን መስከረም 1 ቀን የሚውለው ሁሉ ጊዜ እሐድ ዕለት ነው፡፡ ለምሳሌ ገጽ 146 ላይ በቅንፍ ውስጥ ያለውን ዓውደ ቀመር 33 ተመልከት፡፡
(ሐ) መስከረም 1 ቀን እሐድ ዕለት ሲውል ሐምሌ 1 ቀን ሁሉ ጊዜ ቅዳሜ ዕለት ይውላል፡፡ መደብ 7ን (ገጽ 77 ላይ) ተመልከት፡፡
- (4) 400 ዓውደ ቀመር በዚያ ጀምሮ በየ532 ዓመት የሚውል የማንኛውም ዓመተ ምሕረት እኩያ ነው፡፡ ለምሳሌ 1284 ዓ. ም. ÷ 1816 ዓ. ም. ÷ 2348 ዓ. ም. ሁሉ የ400 ዓውደ ቀመር እኩያዎች ናቸው፡፡ ገጽ 178 ÷ 202 ÷ እና 166 ላይ

ፈልገህ ተመልከታቸው፡፡

- (5) 456 ዓውደ ሰማዕት በዚያ ጀምሮ በየ532 ዓመት የሚውል የማንኛውም ዓመተ ምሕረት እኩያ ነው፡፡ ለምሳሌ አንዱ እኩያው 1264 ዓ. ም. ሲሆን ሌላው እኩያው 1796 ዓ. ም. ነው፡፡ ገጽ 178ን እና 202ን ተመልከት፡፡
- (6) 456 ዓውደ ሰማዕት በዚያ ጀምሮ በየ532 ዓመት ተመልሶ የሚመጣው የማንኛውም 380 ዓውደ ቀመር እኩያ ነው፡፡ ለምሳሌ አንዱን ገጽ 178 ላይ ሌላውን ገጽ 202 ላይ ታገኛቸዋለህ፡፡
- (7) (ሀ) 56 ዓውደ ሰማዕት የ512 ዓውደ ቀመር እኩያ ነው፡፡ ገጽ 184 ላይ ፈልጋቸው፡፡
(ለ) ዓውደ ቀመር 512 ሲሆን ትንሣኤ የሚውለው ሁሉ ጊዜ ሚያዝያ 4 ቀን (8/4) ነው፡፡ ለምሳሌ ገጽ 171 ላይ ያለውን ፈልገህ ተመልከት፡፡
- (8) በ1994 ዓ. ም. ትንሣኤ የሚውለው ሜይ 5 ቀን 2002 ዓ. እ. ነው፡፡ ገጽ 147 ላይ ፈልገው፡፡
- (9) (ሀ) 1928 ዓ. ም. የ512 ዓውደ ቀመር እኩያ ነው፡፡ ገጽ 208 ላይ ፈልገው፡፡
(ለ) ዓውደ ቀመሩ 512 ሲሆን መስከረም 1 ቀን ሁሉ ጊዜ ኅመስ ዕለት ነው፡፡ ገጽ 171 ላይ ፈልገው፡፡
(ሐ) መስከረም 1 ቀን ኅመስ ዕለት ሲውል የካቲት 1 ቀን ሁሉ ጊዜ እሐድ ዕለት ይውላል፡፡ መደብ 7ን (ገጽ 77 ላይ) ተመልከት፡፡ እንዲህ ከሆነ የካቲት 7 ቀን ቅዳሜ ዕለት መሆኑ ነው፡፡
- (10) ዓውደ ቀመርና ዓውደ ሰማዕት የሚበላለሙት/የሚተናኙት በ76 ዓመት ስለሆነ ዓውደ ቀመር 234 ሲሆን ዓውደ ሰማዕት (234 + 76 =) 310 ይሆናል፡፡
- (11) ዓውደ ቀመር 234 እና ዓውደ ሰማዕት 310 ካሉበት ተነሥተው በየ532 ዓመት ስለሚገናኙ በዚያ ዓመተ ምሕረት ሁሉ ይገናኛሉ፡፡ ለምሳሌ በ1650 ዓ.ም. ተገናኝተዋል፡፡ ገጽ 194 ላይ ፈልጋቸው፡፡ እንደገና ደግሞ ከ532 ዓመት በኋላ በ2182 ዓ. ም. ይገናኛሉ፡፡ ገጽ 218 ላይ ፈልጋቸው፡፡ በመሠረቱ ዓውደ ቀመርና ዓውደ ሰማዕት አዕዋድ እንደመሆናቸው መጀመሪያና መጨረሻ ስለሌላቸው የሚገናኙበትን ሁሉ ሠንጠረዦች አያሳዩም እንጂ ከ1650 ዓ. ም. በፊትም በየ532 ዓመት ሲገናኙ ኖረዋል፡፡ ለምሳሌ በ1118 ዓ. ም. (ማለት በ1650-532)፡፡ በ586 ዓ. ም. (ማለት በ1118-532)፡፡ በ54 ዓ. ም. (ማለት በ586-532) ተገናኝተዋል፡፡

ማስታወሻ፤

ገጽ 145-172 ላይ ያለው ሠንጠረዥ የሚሰጠን የበዓላት መዋያና የአጽዋማት መግቢያ ከ1949 ዓ. ም. እስከ 2480 ዓ. ም. ላለው ዘመን ቢሆንም ከላይ በተጻፈ (1) እና (2) የቀረቡትን ጥያቄዎች ስንመልስ እንጸዩነው ከ1949 ዓ. ም. በፊት ባሉት በማናቸውም ዘመናትም በዓላቱ መቸ እንደሚውሉ፤ አጽዋማቱ መቸ እንደሚገቡ፤ የማናቸውም ታሪካዊ ድርጊት ምን ዕለት እንደነበረ ማወቅ ይቻላል፡፡ መፍቻ ቁልፎች መስከረም 1 ቀን የሚውልበትን የሚጠቀሙን ዓውደ ቀመርና ዓውደ ሰማዕት ናቸው፡፡

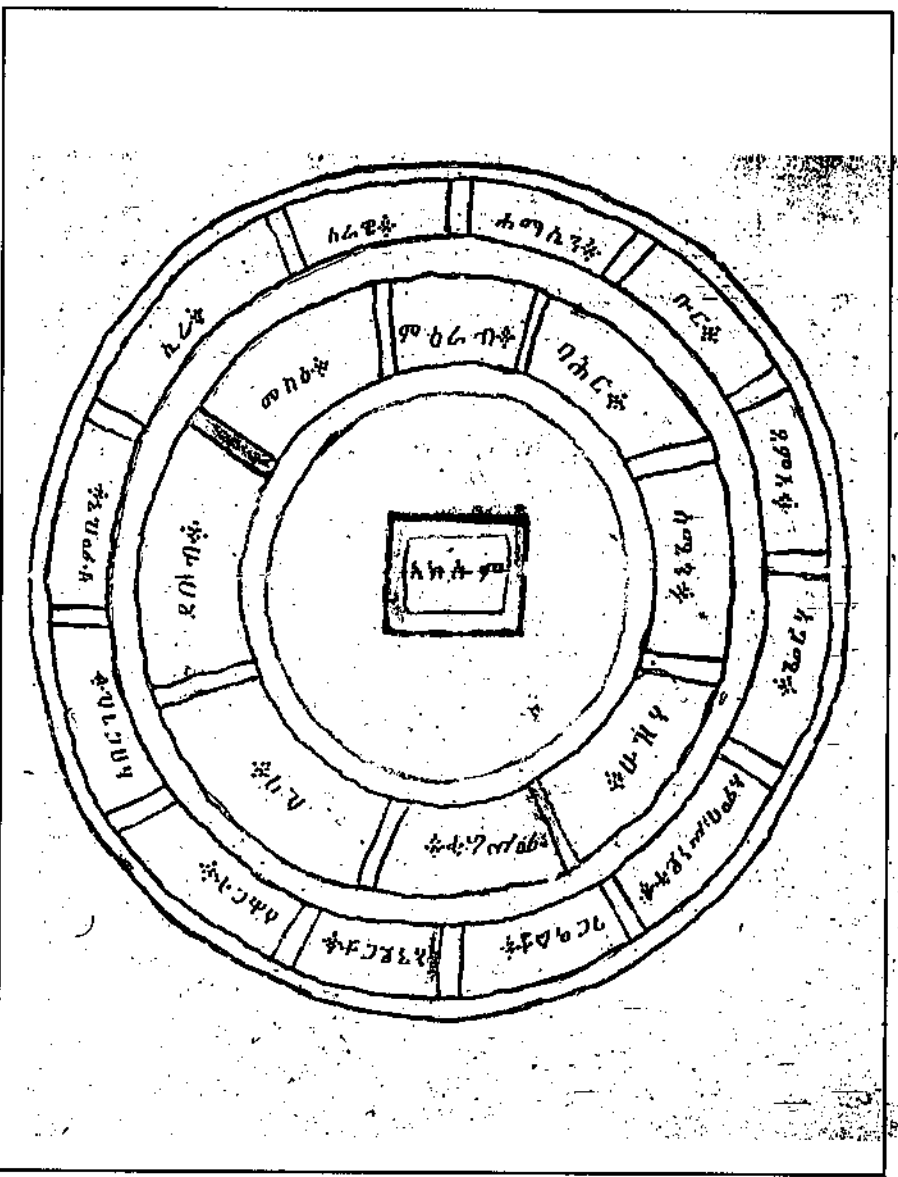

ዓመተ ዓለም	ዓመተ ዓለም	ዓ.ም.	ዓመተ ቀመሪ	ዓመተ ሐምሳይ	መስከረም ሐ	ጥቅምት ሐ	ኅዳር ሐ	ታኅሣሥ ሐ	ጥር ሐ
06761	ማቴ	1261	0377	0453	08/29/1268	09/28/1268	10/28/1268	11/27/1268	12/27/1268
06762	ማር	1262	0378	0454	08/29/1269	09/28/1269	10/28/1269	11/27/1269	12/27/1269
06763	ሉቃ	1263	0379	0455	08/29/1270	09/28/1270	10/28/1270	11/27/1270	12/27/1270
06764	ዮሐ	1264	0380	0456	08/30/1271	09/29/1271	10/29/1271	11/28/1271	12/28/1271
06765	ማቴ	1265	0381	0457	08/29/1272	09/28/1272	10/28/1272	11/27/1272	12/27/1272
06766	ማር	1266	0382	0458	08/29/1273	09/28/1273	10/28/1273	11/27/1273	12/27/1273
06767	ሉቃ	1267	0383	0459	08/29/1274	09/28/1274	10/28/1274	11/27/1274	12/27/1274
06768	ዮሐ	1268	0384	0460	08/30/1275	09/29/1275	10/29/1275	11/28/1275	12/28/1275
06769	ማቴ	1269	0385	0461	08/29/1276	09/28/1276	10/28/1276	11/27/1276	12/27/1276
06770	ማር	1270	0386	0462	08/29/1277	09/28/1277	10/28/1277	11/27/1277	12/27/1277
06771	ሉቃ	1271	0387	0463	08/29/1278	09/28/1278	10/28/1278	11/27/1278	12/27/1278
06772	ዮሐ	1272	0388	0464	08/30/1279	09/29/1279	10/29/1279	11/28/1279	12/28/1279
06773	ማቴ	1273	0389	0465	08/29/1280	09/28/1280	10/28/1280	11/27/1280	12/27/1280
06774	ማር	1274	0390	0466	08/29/1281	09/28/1281	10/28/1281	11/27/1281	12/27/1281
06775	ሉቃ	1275	0391	0467	08/29/1282	09/28/1282	10/28/1282	11/27/1282	12/27/1282
06776	ዮሐ	1276	0392	0468	08/30/1283	09/29/1283	10/29/1283	11/28/1283	12/28/1283
06777	ማቴ	1277	0393	0469	08/29/1284	09/28/1284	10/28/1284	11/27/1284	12/27/1284
06778	ማር	1278	0394	0470	08/29/1285	09/28/1285	10/28/1285	11/27/1285	12/27/1285
06779	ሉቃ	1279	0395	0471	08/29/1286	09/28/1286	10/28/1286	11/27/1286	12/27/1286
06780	ዮሐ	1280	0396	0472	08/30/1287	09/29/1287	10/29/1287	11/28/1287	12/28/1287
06781	ማቴ	1281	0397	0473	08/29/1288	09/28/1288	10/28/1288	11/27/1288	12/27/1288
06782	ማር	1282	0398	0474	08/29/1289	09/28/1289	10/28/1289	11/27/1289	12/27/1289
06783	ሉቃ	1283	0399	0475	08/29/1290	09/28/1290	10/28/1290	11/27/1290	12/27/1290
06784	ዮሐ	1284	0400	0476	08/30/1291	09/29/1291	10/29/1291	11/28/1291	12/28/1291
06785	ማቴ	1285	0401	0477	08/29/1292	09/28/1292	10/28/1292	11/27/1292	12/27/1292
06786	ማር	1286	0402	0478	08/29/1293	09/28/1293	10/28/1293	11/27/1293	12/27/1293
06787	ሉቃ	1287	0403	0479	08/29/1294	09/28/1294	10/28/1294	11/27/1294	12/27/1294
06788	ዮሐ	1288	0404	0480	08/30/1295	09/29/1295	10/29/1295	11/28/1295	12/28/1295
06789	ማቴ	1289	0405	0481	08/29/1296	09/28/1296	10/28/1296	11/27/1296	12/27/1296
06790	ማር	1290	0406	0482	08/29/1297	09/28/1297	10/28/1297	11/27/1297	12/27/1297
06791	ሉቃ	1291	0407	0483	08/29/1298	09/28/1298	10/28/1298	11/27/1298	12/27/1298
06792	ዮሐ	1292	0408	0484	08/30/1299	09/29/1299	10/29/1299	11/28/1299	12/28/1299
06793	ማቴ	1293	0409	0485	08/29/1300	09/28/1300	10/28/1300	11/27/1300	12/27/1300
06794	ማር	1294	0410	0486	08/29/1301	09/28/1301	10/28/1301	11/27/1301	12/27/1301
06795	ሉቃ	1295	0411	0487	08/29/1302	09/28/1302	10/28/1302	11/27/1302	12/27/1302
06796	ዮሐ	1296	0412	0488	08/30/1303	09/29/1303	10/29/1303	11/28/1303	12/28/1303
06797	ማቴ	1297	0413	0489	08/29/1304	09/28/1304	10/28/1304	11/27/1304	12/27/1304
06798	ማር	1298	0414	0490	08/29/1305	09/28/1305	10/28/1305	11/27/1305	12/27/1305
06799	ሉቃ	1299	0415	0491	08/29/1306	09/28/1306	10/28/1306	11/27/1306	12/27/1306
06800	ዮሐ	1300	0416	0492	08/30/1307	09/29/1307	10/29/1307	11/28/1307	12/28/1307
06801	ማቴ	1301	0417	0493	08/29/1308	09/28/1308	10/28/1308	11/27/1308	12/27/1308
06802	ማር	1302	0418	0494	08/29/1309	09/28/1309	10/28/1309	11/27/1309	12/27/1309
06803	ሉቃ	1303	0419	0495	08/29/1310	09/28/1310	10/28/1310	11/27/1310	12/27/1310
06804	ዮሐ	1304	0420	0496	08/30/1311	09/29/1311	10/29/1311	11/28/1311	12/28/1311

ዓ.ም.	የባሕር	መጋቢት	ሚያዝያ	ጥቅምት	ሰኔ	ሐምሌ	ኤብሲ	ጳጉሜ
1261	01/26/1269	02/25/1269	03/27/1269	04/26/1269	05/26/1269	06/25/1269	07/25/1269	08/24/1269
1262	01/26/1270	02/25/1270	03/27/1270	04/26/1270	05/26/1270	06/25/1270	07/25/1270	08/24/1270
1263	01/26/1271	02/25/1271	03/27/1271	04/26/1271	05/26/1271	06/25/1271	07/25/1271	08/24/1271
1264	01/27/1272	02/26/1272	03/27/1272	04/26/1272	05/26/1272	06/25/1272	07/25/1272	08/24/1272
1265	01/26/1273	02/25/1273	03/27/1273	04/26/1273	05/26/1273	06/25/1273	07/25/1273	08/24/1273
1266	01/26/1274	02/25/1274	03/27/1274	04/26/1274	05/26/1274	06/25/1274	07/25/1274	08/24/1274
1267	01/26/1275	02/25/1275	03/27/1275	04/26/1275	05/26/1275	06/25/1275	07/25/1275	08/24/1275
1268	01/27/1276	02/26/1276	03/27/1276	04/26/1276	05/26/1276	06/25/1276	07/25/1276	08/24/1276
1269	01/26/1277	02/25/1277	03/27/1277	04/26/1277	05/26/1277	06/25/1277	07/25/1277	08/24/1277
1270	01/26/1278	02/25/1278	03/27/1278	04/26/1278	05/26/1278	06/25/1278	07/25/1278	08/24/1278
1271	01/26/1279	02/25/1279	03/27/1279	04/26/1279	05/26/1279	06/25/1279	07/25/1279	08/24/1279
1272	01/27/1280	02/26/1280	03/27/1280	04/26/1280	05/26/1280	06/25/1280	07/25/1280	08/24/1280
1273	01/26/1281	02/25/1281	03/27/1281	04/26/1281	05/26/1281	06/25/1281	07/25/1281	08/24/1281
1274	01/26/1282	02/25/1282	03/27/1282	04/26/1282	05/26/1282	06/25/1282	07/25/1282	08/24/1282
1275	01/26/1283	02/25/1283	03/27/1283	04/26/1283	05/26/1283	06/25/1283	07/25/1283	08/24/1283
1276	01/27/1284	02/26/1284	03/27/1284	04/26/1284	05/26/1284	06/25/1284	07/25/1284	08/24/1284
1277	01/26/1285	02/25/1285	03/27/1285	04/26/1285	05/26/1285	06/25/1285	07/25/1285	08/24/1285
1278	01/26/1286	02/25/1286	03/27/1286	04/26/1286	05/26/1286	06/25/1286	07/25/1286	08/24/1286
1279	01/26/1287	02/25/1287	03/27/1287	04/26/1287	05/26/1287	06/25/1287	07/25/1287	08/24/1287
1280	01/27/1288	02/26/1288	03/27/1288	04/26/1288	05/26/1288	06/25/1288	07/25/1288	08/24/1288
1281	01/26/1289	02/25/1289	03/27/1289	04/26/1289	05/26/1289	06/25/1289	07/25/1289	08/24/1289
1282	01/26/1290	02/25/1290	03/27/1290	04/26/1290	05/26/1290	06/25/1290	07/25/1290	08/24/1290
1283	01/26/1291	02/25/1291	03/27/1291	04/26/1291	05/26/1291	06/25/1291	07/25/1291	08/24/1291
1284	01/27/1292	02/26/1292	03/27/1292	04/26/1292	05/26/1292	06/25/1292	07/25/1292	08/24/1292
1285	01/26/1293	02/25/1293	03/27/1293	04/26/1293	05/26/1293	06/25/1293	07/25/1293	08/24/1293
1286	01/26/1294	02/25/1294	03/27/1294	04/26/1294	05/26/1294	06/25/1294	07/25/1294	08/24/1294
1287	01/26/1295	02/25/1295	03/27/1295	04/26/1295	05/26/1295	06/25/1295	07/25/1295	08/24/1295
1288	01/27/1296	02/26/1296	03/27/1296	04/26/1296	05/26/1296	06/25/1296	07/25/1296	08/24/1296
1289	01/26/1297	02/25/1297	03/27/1297	04/26/1297	05/26/1297	06/25/1297	07/25/1297	08/24/1297
1290	01/26/1298	02/25/1298	03/27/1298	04/26/1298	05/26/1298	06/25/1298	07/25/1298	08/24/1298
1291	01/26/1299	02/25/1299	03/27/1299	04/26/1299	05/26/1299	06/25/1299	07/25/1299	08/24/1299
1292	01/27/1300	02/26/1300	03/27/1300	04/26/1300	05/26/1300	06/25/1300	07/25/1300	08/24/1300
1293	01/26/1301	02/25/1301	03/27/1301	04/26/1301	05/26/1301	06/25/1301	07/25/1301	08/24/1301
1294	01/26/1302	02/25/1302	03/27/1302	04/26/1302	05/26/1302	06/25/1302	07/25/1302	08/24/1302
1295	01/26/1303	02/25/1303	03/27/1303	04/26/1303	05/26/1303	06/25/1303	07/25/1303	08/24/1303
1296	01/27/1304	02/26/1304	03/27/1304	04/26/1304	05/26/1304	06/25/1304	07/25/1304	08/24/1304
1297	01/26/1305	02/25/1305	03/27/1305	04/26/1305	05/26/1305	06/25/1305	07/25/1305	08/24/1305
1298	01/26/1306	02/25/1306	03/27/1306	04/26/1306	05/26/1306	06/25/1306	07/25/1306	08/24/1306
1299	01/26/1307	02/25/1307	03/27/1307	04/26/1307	05/26/1307	06/25/1307	07/25/1307	08/24/1307
1300	01/27/1308	02/26/1308	03/27/1308	04/26/1308	05/26/1308	06/25/1308	07/25/1308	08/24/1308
1301	01/26/1309	02/25/1309	03/27/1309	04/26/1309	05/26/1309	06/25/1309	07/25/1309	08/24/1309
1302	01/26/1310	02/25/1310	03/27/1310	04/26/1310	05/26/1310	06/25/1310	07/25/1310	08/24/1310
1303	01/26/1311	02/25/1311	03/27/1311	04/26/1311	05/26/1311	06/25/1311	07/25/1311	08/24/1311
1304	01/27/1312	02/26/1312	03/27/1312	04/26/1312	05/26/1312	06/25/1312	07/25/1312	08/24/1312

የመተ ዓለም	የወጥ ዓለም	ዓ.ም.	ዓመተ ቀመረ	ዓመተ ሰማይ	መስከረም	ጥቅምት	ኅዳር	ታኅሣሥ	ጥር
07773	ማቴ	2273	0325	0401	09/13/2280	10/13/2280	11/12/2280	12/12/2280	01/11/2281
07774	ማር	2274	0326	0402	09/13/2281	10/13/2281	11/12/2281	12/12/2281	01/11/2282
07775	ሉቃ	2275	0327	0403	09/13/2282	10/13/2282	11/12/2282	12/12/2282	01/11/2283
07776	ዮሐ	2276	0328	0404	09/14/2283	10/14/2283	11/13/2283	12/13/2283	01/12/2284
07777	ማቴ	2277	0329	0405	09/13/2284	10/13/2284	11/12/2284	12/12/2284	01/11/2285
07778	ማር	2278	0330	0406	09/13/2285	10/13/2285	11/12/2285	12/12/2285	01/11/2286
07779	ሉቃ	2279	0331	0407	09/13/2286	10/13/2286	11/12/2286	12/12/2286	01/11/2287
07780	ዮሐ	2280	0332	0408	09/14/2287	10/14/2287	11/13/2287	12/13/2287	01/12/2288
07781	ማቴ	2281	0333	0409	09/13/2288	10/13/2288	11/12/2288	12/12/2288	01/11/2289
07782	ማር	2282	0334	0410	09/13/2289	10/13/2289	11/12/2289	12/12/2289	01/11/2290
07783	ሉቃ	2283	0335	0411	09/13/2290	10/13/2290	11/12/2290	12/12/2290	01/11/2291
07784	ዮሐ	2284	0336	0412	09/14/2291	10/14/2291	11/13/2291	12/13/2291	01/12/2292
07785	ማቴ	2285	0337	0413	09/13/2292	10/13/2292	11/12/2292	12/12/2292	01/11/2293
07786	ማር	2286	0338	0414	09/13/2293	10/13/2293	11/12/2293	12/12/2293	01/11/2294
07787	ሉቃ	2287	0339	0415	09/13/2294	10/13/2294	11/12/2294	12/12/2294	01/11/2295
07788	ዮሐ	2288	0340	0416	09/14/2295	10/14/2295	11/13/2295	12/13/2295	01/12/2296
07789	ማቴ	2289	0341	0417	09/13/2296	10/13/2296	11/12/2296	12/12/2296	01/11/2297
07790	ማር	2290	0342	0418	09/13/2297	10/13/2297	11/12/2297	12/12/2297	01/11/2298
07791	ሉቃ	2291	0343	0419	09/13/2298	10/13/2298	11/12/2298	12/12/2298	01/11/2299
07792	ዮሐ	2292	0344	0420	09/14/2299	10/14/2299	11/13/2299	12/13/2299	01/12/2300
07793	ማቴ	2293	0345	0421	09/14/2300	10/14/2300	11/13/2300	12/13/2300	01/12/2301
07794	ማር	2294	0346	0422	09/14/2301	10/14/2301	11/13/2301	12/13/2301	01/12/2302
07795	ሉቃ	2295	0347	0423	09/14/2302	10/14/2302	11/13/2302	12/13/2302	01/12/2303
07796	ዮሐ	2296	0348	0424	09/15/2303	10/15/2303	11/14/2303	12/14/2303	01/13/2304
07797	ማቴ	2297	0349	0425	09/14/2304	10/14/2304	11/13/2304	12/13/2304	01/12/2305
07798	ማር	2298	0350	0426	09/14/2305	10/14/2305	11/13/2305	12/13/2305	01/12/2306
07799	ሉቃ	2299	0351	0427	09/14/2306	10/14/2306	11/13/2306	12/13/2306	01/12/2307
07800	ዮሐ	2300	0352	0428	09/15/2307	10/15/2307	11/14/2307	12/14/2307	01/13/2308
07801	ማቴ	2301	0353	0429	09/14/2308	10/14/2308	11/13/2308	12/13/2308	01/12/2309
07802	ማር	2302	0354	0430	09/14/2309	10/14/2309	11/13/2309	12/13/2309	01/12/2310
07803	ሉቃ	2303	0355	0431	09/14/2310	10/14/2310	11/13/2310	12/13/2310	01/12/2311
07804	ዮሐ	2304	0356	0432	09/15/2311	10/15/2311	11/14/2311	12/14/2311	01/13/2312
07805	ማቴ	2305	0357	0433	09/14/2312	10/14/2312	11/13/2312	12/13/2312	01/12/2313
07806	ማር	2306	0358	0434	09/14/2313	10/14/2313	11/13/2313	12/13/2313	01/12/2314
07807	ሉቃ	2307	0359	0435	09/14/2314	10/14/2314	11/13/2314	12/13/2314	01/12/2315
07808	ዮሐ	2308	0360	0436	09/15/2315	10/15/2315	11/14/2315	12/14/2315	01/13/2316
07809	ማቴ	2309	0361	0437	09/14/2316	10/14/2316	11/13/2316	12/13/2316	01/12/2317
07810	ማር	2310	0362	0438	09/14/2317	10/14/2317	11/13/2317	12/13/2317	01/12/2318
07811	ሉቃ	2311	0363	0439	09/14/2318	10/14/2318	11/13/2318	12/13/2318	01/12/2319
07812	ዮሐ	2312	0364	0440	09/15/2319	10/15/2319	11/14/2319	12/14/2319	01/13/2320
07813	ማቴ	2313	0365	0441	09/14/2320	10/14/2320	11/13/2320	12/13/2320	01/12/2321
07814	ማር	2314	0366	0442	09/14/2321	10/14/2321	11/13/2321	12/13/2321	01/12/2322
07815	ሉቃ	2315	0367	0443	09/14/2322	10/14/2322	11/13/2322	12/13/2322	01/12/2323
07816	ዮሐ	2316	0368	0444	09/15/2323	10/15/2323	11/14/2323	12/14/2323	01/13/2324

ዓ.ም.	የወጥ ዓለም	ዓመተ ቀመረ	ዓመተ ሰማይ	መስከረም	ጥቅምት	ኅዳር	ታኅሣሥ	ጥር
2273	02/10/2281	03/12/2281	04/11/2281	05/11/2281	06/10/2281	07/10/2281	08/09/2281	09/08/2281
2274	02/10/2282	03/12/2282	04/11/2282	05/11/2282	06/10/2282	07/10/2282	08/09/2282	09/08/2282
2275	02/10/2283	03/12/2283	04/11/2283	05/11/2283	06/10/2283	07/10/2283	08/09/2283	09/08/2283
2276	02/11/2284	03/12/2284	04/11/2284	05/11/2284	06/10/2284	07/10/2284	08/09/2284	09/08/2284
2277	02/10/2285	03/12/2285	04/11/2285	05/11/2285	06/10/2285	07/10/2285	08/09/2285	09/08/2285
2278	02/10/2286	03/12/2286	04/11/2286	05/11/2286	06/10/2286	07/10/2286	08/09/2286	09/08/2286
2279	02/10/2287	03/12/2287	04/11/2287	05/11/2287	06/10/2287	07/10/2287	08/09/2287	09/08/2287
2280	02/11/2288	03/12/2288	04/11/2288	05/11/2288	06/10/2288	07/10/2288	08/09/2288	09/08/2288
2281	02/10/2289	03/12/2289	04/11/2289	05/11/2289	06/10/2289	07/10/2289	08/09/2289	09/08/2289
2282	02/10/2290	03/12/2290	04/11/2290	05/11/2290	06/10/2290	07/10/2290	08/09/2290	09/08/2290
2283	02/10/2291	03/12/2291	04/11/2291	05/11/2291	06/10/2291	07/10/2291	08/09/2291	09/08/2291
2284	02/11/2292	03/12/2292	04/11/2292	05/11/2292	06/10/2292	07/10/2292	08/09/2292	09/08/2292
2285	02/10/2293	03/12/2293	04/11/2293	05/11/2293	06/10/2293	07/10/2293	08/09/2293	09/08/2293
2286	02/10/2294	03/12/2294	04/11/2294	05/11/2294	06/10/2294	07/10/2294	08/09/2294	09/08/2294
2287	02/10/2295	03/12/2295	04/11/2295	05/11/2295	06/10/2295	07/10/2295	08/09/2295	09/08/2295
2288	02/11/2296	03/12/2296	04/11/2296	05/11/2296	06/10/2296	07/10/2296	08/09/2296	09/08/2296
2289	02/10/2297	03/12/2297	04/11/2297	05/11/2297	06/10/2297	07/10/2297	08/09/2297	09/08/2297
2290	02/10/2298	03/12/2298	04/11/2298	05/11/2298	06/10/2298	07/10/2298	08/09/2298	09/08/2298
2291	02/10/2299	03/12/2299	04/11/2299	05/11/2299	06/10/2299	07/10/2299	08/09/2299	09/08/2299
2292	02/11/2300	03/13/2300	04/12/2300	05/12/2300	06/11/2300	07/11/2300	08/10/2300	09/09/2300
2293	02/11/2301	03/13/2301	04/12/2301	05/12/2301	06/11/2301	07/11/2301	08/10/2301	09/09/2301
2294	02/11/2302	03/13/2302	04/12/2302	05/12/2302	06/11/2302	07/11/2302	08/10/2302	09/09/2302
2295	02/11/2303	03/13/2303	04/12/2303	05/12/2303	06/11/2303	07/11/2303	08/10/2303	09/09/2303
2296	02/12/2304	03/13/2304	04/12/2304	05/12/2304	06/11/2304	07/11/2304	08/10/2304	09/09/2304
2297	02/11/2305	03/13/2305	04/12/2305	05/12/2305	06/11/2305	07/11/2305	08/10/2305	09/09/2305
2298	02/11/2306	03/13/2306	04/12/2306	05/12/2306	06/11/2306	07/11/2306	08/10/2306	09/09/2306
2299	02/11/2307	03/13/2307	04/12/2307	05/12/2307	06/11/2307	07/11/2307	08/10/2307	09/09/2307
2300	02/12/2308	03/13/2308	04/12/2308	05/12/2308	06/11/2308	07/11/2308	08/10/2308	09/09/2308
2301	02/11/2309	03/13/2309	04/12/2309	05/12/2309	06/11/2309	07/11/2309	08/10/2309	09/09/2309
2302	02/11/2310	03/13/2310	04/12/2310	05/12/2310	06/11/2310	07/11/2310	08/10/2310	09/09/2310
2303	02/11/2311	03/13/2311	04/12/2311	05/12/2311	06/11/2311	07/11/2311	08/10/2311	09/09/2311
2304	02/12/2312	03/13/2312	04/12/2312	05/12/2312	06/11/2312	07/11/2312	08/10/2312	09/09/2312
2305	02/11/2313	03/13/2313	04/12/2313	05/12/2313	06/11/2313	07/11/2313	08/10/2313	09/09/2313
2306	02/11/2314	03/13/2314	04/12/2314	05/12/2314	06/11/2314	07/11/2314	08/10/2314	09/09/2314
2307	02/11/2315	03/13/2315	04/12/2315	05/12/2315	06/11/2315	07/11/2315	08/10/2315	09/09/2315
2308	02/12/2316	03/13/2316	04/12/2316	05/12/2316	06/11/2316	07/11/2316	08/10/2316	09/09/2316
2309	02/11/2317	03/13/2317	04/12/2317	05/12/2317	06/11/2317	07/11/2317	08/10/2317	09/09/2317
2310	02/11/2318	03/13/2318	04/12/2318	05/12/2318	06/11/2318	07/11/2318	08/10/2318	09/09/2318
2311	02/11/2319	03/13/2319	04/12/2319	05/12/2319	06/11/2319	07/11/2319	08/10/2319	09/09/2319
2312	02/12/2320	03/13/2320	04/12/2320	05/12/2320	06/11/2320	07/11/2320	08/10/2320	09/09/2320
2313	02/11/2321	03/13/2321	04/12/2321	05/12/2321	06/11/2321	07/11/2321	08/10/2321	09/09/2321
2314	02/11/2322	03/13/2322	04/12/2322	05/12/2322	06/11/2322	07/11/2322	08/10/2322	09/09/2322
2315	02/11/2323	03/13/2323	04/12/2323	05/12/2323	06/11/2323	07/11/2323	08/10/2323	09/09/2323
2316	02/12/2324	03/13/2324	04/12/2324	05/12/2324	06/11/2324	07/11/2324	08/10/2324	09/09/2324

EMML 50

ምዕራፍ ፮

መጻሕፍቱ ምን ታሪክ መዝግበዋል?

“መጻሕፍቱ” የምላቸው የትኞቹን እንደሆነ የኛውን ምዕራፍ ስጀምር ተናግራል፡፡ እነዚህ መጻሕፍት የአንድን ዓውደ ቀመር ዘመን የሚያሳይ የባሕር ሐሳብ ሠንጠረዥ እንዳላቸውና ሠንጠረዡ ምን ምን ዓምዶች እንዳሉትም ገልጫለሁ፡፡ ከነሱ ውስጥ ለዚህ መጽሐፍ ዓላማ ይበቃሉ የምላቸውን ዓምዶች መርጫ በምዕራፍ ፬ ላይ ባስቀመጥኩት የአንድ ድፍን ዓውደ ቀመር ሠንጠረዥ ውስጥ አቅርቤያቸዋለሁ፡፡ መጻሕፍቱ በተጨማሪ ለአንባቢው በግራ እጅ በኩል የሚታይ “ታሪክ” የሚል ሌላ ዓምድ አላቸው፡፡ ይኸ ተጨማሪ ዓምድ ባለመጽሐፉ የግል ማስታወሻዎቹን የሚጽፍበት ነው፡፡ ዓውደ ፀሐይ (ደ. ፀ.)፣ ዓውደ ማንተም፣ ኢየሴልዩ፣ ወዘተ. የሚያልቁበትን ዘመን፣ አንዳንድ የዓለምና የኢትዮጵያ ታሪክ የተፈጸሙበትን፣ የጸሐፊው የቅርብ ሰዎች የተወለዱበትን ወይም የሞቱበትን ቀን፣ ወዘተ. ይጽፍበታል፡፡ በዚህ ምዕራፍ የማቀርበው አንዱ መረጃ ከእነዚህ ውስጥ እየመረጥኩ የለቃቀምኩትን ነው፡፡

ጸሐፊዎቹ እንደዚህ ታሪክ ሲያቆዩልን እርስ በርሳቸው የሚመሳሰሉበትም፣ የሚለያዩበትም ጊዜ አለ፡፡ የሚለያዩት የዓለምንና የኢትዮጵያን ታሪክ ከሌላ መጽሐፍ ሲቀዱ በሚሠሩት ስሕተትና በሚያደርጉት ምርጫ ነው፡፡ የቁጠራ ወይም የቀጥጥር ስሕተት ያደርጋሉ፤ በራሳቸው ግምት አስፈላጊ የመሰላቸውን ብቻ መርጠው ይመዘግባሉ፡፡ ስሕተቶቹን ለማረም ሞክራለሁ፤ ግን አንዳንድ ጊዜ አልቀናኝም፤ ትክክለኛውን የማውቅበት ዘዴ ይጸነፍልኝ፡፡ የታተሙትም ያልታተሙትም ምንጮቼ ገና ብዙ የሚጣራ ነገር አለባቸው፡፡ ስለምርጫው ከሆነ እያንዳንዱ ጸሐፊ የራሱ የቅርብ ሰዎች (የአካባቢው መሳፍንትም ሆኑ የራሱ ዘመዶች) ስላሉት በዚህ ረገድ አንዱ መጽሐፍ ከሌላው ቢለይ አንገረምም፡፡

በባሕር ሐሳብ አስተሳሰብ ዓሥራ አራት ዓውደ ቀመሮች አልፈው አሁን ከ1949 ዓ. ም. ጀምሮ ያለነው በዓሥራ አምስተኛው ዓውደ ቀመር ሲሆን መጻሕፍቱ ያላቸው የአንድ ዓውደ ቀመር (የአንድ 532 ዓመት ዘመን) ሠንጠረዥ ብቻ ነው፡፡ ከሠንጠረዡ ዋና ዓላማ አንጻር ሲታይ (በዓላቱ የሚውሉበትንና አጽዋማቱ የሚገቡበትን ለማወቅ ከሆነ) ድርጊቱ የሚገባ ነው፤ ዓውዱ ዘለዓለም በየ532 ዓመቱ ተመሳሳሪ የሚመጣ ስለሆነ አንዱ ይበቃል፡፡ ግን ደጋግሜ እንዳንሳው፣ በአንድ ዓውደ ቀመር ሠንጠረዥ ላይ የታሪክ ዓምድ አበጅቶ በተለያዩ ዓውደ ቀመሮች ዘመን የተፈጸሙ ድርጊቶችን ሁሉ በዚያው በአንዱ ላይ መመዝገብ ለታሪክ ተማሪ ችግር ያስከትላል፡፡ የተሻለው ዘዴ እነዚህን ድርጊቶች ስብስቦ የዓውደ ቀመር ዓመታቸውንም ወደ ዓመተ ምሕረት (ዓ. ም.) እየለወጡ በአንድ ምዕራፍ ማቅረብ ሆኖ ስላገኘሁት በዚህ ምዕራፍ ያደረግሁት ይኸንን ነው፡፡

የባሕር ሐሳብ መጻሕፍት ታሪክ ያቆዩልን በታሪክ ዓምዳቸው ብቻ አይደለም፡፡

አቡ ሻክርና ጊዮርጊስ ወልደ ዓሚድ የጻፉትን “የዓለም ታሪክ” አርአያ በማድረግ የኢትዮጵያን ቤተ መንግሥትና ቤተ ክርስቲያን ታሪክም በተጨማሪ ባጭሩ ጽፈውልናል። በያዝነው በምዕራፍ ፮ ያቀረብኩት ከነዚህም ውስጥ ለቃቅሜ ከታሪክ ዓምድ ካገኘሁት ጋራ በአንድነት በየዘመን ቦታው የሰገሰግሁትን መረጃ ነው። ለዚህም የተሻለ ምንጭ በመፈለግ የባሕረ ሐሳቡን መጻሕፍት እያለፍኩ የታተሙና ያልታተሙ የታሪክ መጻሕፍት በሚሰጡትም ተጠቅሜያለሁ። ዋናዎቹ ምንጮቹ ግን EMMML 49, 1264, 2114, 6285, 7109, BL Or 2082 ናቸው። BL Or 2082 በ1654 ዓ. ም. ያረፈችው ወይዘሮ እንተ ክርስቶስ ገዝታ “ለመቅደስ ጊዮርጊስ ዘማንጽሩ” የሰጠችው ሰንክሳር ነው። “የሰረቀው፣ የቀማው፣ ከገዳሙ ያወጣው -- ንጉሥም ሆነ አገረ ገዢ ወይም ባለ ሌላ ስልጣን -- በኢየሱስና በጳውሎስ፣ በጌታችን በኢየሱስ ክርስቶስም እፍ ለዘላለም የተወገዘ ይሁን” የሚል ርማማን በውስጡ ቢጻፍበትም መጽሐፉ ዛሬ ያለው ለንደን ከተማ ውስጥ በሚገኘው በእንግሊዝ ቤተ መጻሕፍት (British Library) ንብረትነት ነው። ከታተሙት መጻሕፍት ውስጥ ብዙ መረጃ የወሰድኩት ለ1940 ዓ. ም. ከተዘጋጀ ዓመታዊ “አጀንዳ” እና የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የመጀመሪያው ፓትርያርክ በሚል ርዕስ አዲስ አበባ በ1956 ዓ. ም. በብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት ከታተመው መጽሐፍ ነው። ሁለቱንም ምንጮች ያዘጋጃቸው ብላታ መርስዔ ሐዘን ወልደ ቂርቆስ ናቸው። ምንጮቹ የሚሰጡት መረጃ እርስ በርሳቸው ሲጣሉ አቶ ተክለ ጻድቅ መኮሪያ ያዘጋጃልንን የታሪክ መጻሕፍት በአስታራቂነት ጠይቄያቸዋለሁ። የማንንም በቅርቢ ያሉትን ሽምግልና ያልተቀበሉ ግጭቶች አሁንም አሉ። የስጋተቱ ምንጭ ቊጥር ማፋለስ ብቻ አይደለም፤ ጸሐፊዎቹ የተረሱ የቦታ ሰዎችን ሲቀዱ “ሰ” እና “ለ”፣ “ጠ” እና “ወ”፣ “ደ” እና “ይ”፣ “ዐ” እና “ፀ” ይሳሳቱባቸዋል።

መጻሕፍቱ የኢትዮጵያ ነገሥታት ዘር ከአዳም ጀምሮ በንጉሥ ሰሎሞንና በንግሥት ማክዳ ግንኙነት በኩል አድርጎ ሲወርድ ሲወርድ የመጣ መሆኑን ያሳያሉ። ከአዳም እስከ ሰሎሞን ያለውን እነሱ ከመጽሐፍ ቅዱስ አውጥተው እንደዘረዘሩት ዘርዘረ ወደ ኢትዮጵያ ታሪክ ተመልሷል። በአክሱም ዘመን መንግሥት የነገሡ ነገሥታት ዝርዝርና የነገሡበት ዘመን በየመጻሕፍቱ የተለያየ መሆኑን ሁል ጊዜ ማስታወስ ይኖርብናል። ምንጮቹን እናስታርቃለን የሚሉ ደራሲዎችም የባሰውን ሳያዘባርቁት አልቀሩም። የነገሥታቱን ቊጥር በየመጽሐፍቱ የተለያየ (ጥቂትና ብዙ) ከሚያደርጉት ምክንያቶች አንዱ የሀገሪቱን ግዛት ለጥቂት ዘመንም ቢሆን እንደ ቤተ ሰሎሞንና እንደ ቤተ ዛጌ ቤተ መንግሥት ሁለት ወይም ከዚያ የበለጡ ቤቶች ተቀናቅነውት ይሆናል። ሌላው የሰሐተት ምንጭ በኋላ የመጡ ቀጂዎች ዝርዝሩን ሲቀዱ ቀድሞ የቀዱትን ዝርዝር ከሌላ መጽሐፍ ሲያገኙት ሌላ እየመሰላቸው መልሰው ቀድተውት ይሆናል። እዚህ የጻፍኩት ከሌሎቹ ሁሉ የተሻለ ስለመሰለኝ EMMML 1264 ውስጥ ያገኘሁትን መነሻ በማድረግና EMMML 50 ውስጥ ከተቀዳው መጽሐፈ አክሱም ውስጥ ካለው ዝርዝር ጋራ በማነጻጸር ነው። እነዚህም ቢሆኑ ስሕተት እንዳለባቸው ግልጽ ነው።

ይህ ምዕራፍ የአንዳንዶቹን ዘመኖች ድርጊቶቻቸውን በዝርዝር ሲሰጥ ሌሎችን ዘመኖች በአቋራጭ ያልፋቸዋል። ለዚህ ተጠያቂዎቹ በአንድ በኩል “መጻሕፍቱ”

ሲሆኑ በሌላ በኩል እኔ ነኝ። ስለመጻሕፍቱ የታሪክ ምርጫ ተናግራያለሁ። ስለራሴ ድርጊት ለመናገር፣ የዛሬው ትውልድ ታሪክ ሲጠቅስ ብዙ ጊዜ ከአዲሱ ቴዎድሮስ ወደኋላ ሲሄድ ስለማልሰማ ከመጻሕፍቱ ጋራ በመስማማት ከሰቸው በፊት ያሉትን ዘመናት ለማስተዋወቅ ብዙ ገጾች ወስጃለሁ። አዲሱ ቴዎድሮስና ተከታዮቻቸው ነገሥታት ኢትዮጵያን ከወደቀችበት እናንሣ ሲሉ አገራችን ያሸበረቀችበትና የወደቀችበት ዘመን ነበረ ማለታቸው ነው። ይህ ክፍል ወደኋላ ላሉት ዘመናት (በተለይ በግራኝ ዘመን) ላይ እንዲያተኩር የፈለኩት አንባቢን እነዚያን ዘመኖች እንዲመረምር ለመጋበዝ ነው። ይህ ምዕራፍ ያልታተመ መጻሕፍት ያላቸውን በማቅረቡና ብዙ ድርጊቶችን በመዘርዘሩ ጠቃሚነቱ የማይካድ ቢሆንም ዓላማው የታተሙ የታሪክ መጻሕፍታችንን እንድናጠና ማበረታታት እንጂ እነሱን መተካት አይደለም። ለማናቸውም ብዕራ ባርቆብኝ ነው እንጂ ስጀምረው እስከዚህ ለመሄድ ሐሳብ አልነበረኝም፤ ስለዚህ በአንድ ዘመን (በተለያዩ በቅርቡ ዘመን) የተፈጸሙ ድርጊቶች ሁሉ እዚህ ባለመመዝገባቸው ቅር ከመሰኘት የተመዘገቡት መመዝገባቸው በሚሰጠው ጥቅም መደሰት ይሻላል።

ከአዳም እስከ ንጉሥ ሰሎሞን

- አዳም፡
- ሴት፡
- ሄኖስ፡
- ቃይናን፡
- መላልኤል፡
- ያሬድ፡
- ሄኖክ፡
- ማቱሳላ፡
- ላሜህ፡
- ኖሳ (እስከዚህ 10 ትውልድ ነው)፤
- ሴም፡
- አርፋክስድ፡
- ቃይንም፡
- ሳላ፡
- ኤቦር፡
- ፋሌቅ፡
- ራግው፡
- ሴሮሕ፡
- ናኮር፡
- ታራ (እስከዚህ 20 ትውልድ ነው)፤
- አብርሃም፡

ይሥሐቅ፥
ያዕቆብ፥
ይሁዳ፥
ፋሬስ፥
ኤስሮም፥
አራም፥
አሚናዳብ፥
ነአሶን፥
ሰልሞን (እስከዚህ 30 ትውልድ ነው)፤
ቦዲዝ፥
ኢዮቤድ፥
እሴይ፥
ዳዊት፥
ሰሎሞን፥

ከሰሎሞን ልጅ ከምኒልክ አንሥቶ እስከ ባዜን ዘመን መንግሥት

ባዜንን ምዕራፍ ያደረኩት ይህ ንጉሥ በነገሠ በስምንተኛው ዓመት ክርስቶስ ተወለደ ስለተባለ የዘመን መለኪያ ቢሆን ብዬ ነው።

እብነ ሐኪም (ምኒልክ)፥
በዘመኑ ታቦተ ጽዮን ወደ ኢትዮጵያ መጣች፥
አብራኪድ፥
አታርም (አታራም)፥
አብራልዮስ፥
ወረደ ፀሐይ (እስከዚህ 40 ትውልድ ነው)፥
ወረደ ነጋሽ፥
ባዜን፥

ባዜን በነገሠ በስምንተኛው ዓመት ክርስቶስ ተወለደ። ዝርዝሩ ከዚህ በኋላ በየመጽሐፉ የተለያየ ነው።

ከባዜን እስከ አብርሃና አጽብሐ ዘመን መንግሥት

አብርሃና አጽብሐን ምዕራፍ ያደረግኳቸው ክርስትና ወደ ብሔረ ግዕዝ (ኢትዮጵያ) በነሱ ዘመን መጣ ስለተባለ የዘመን መለኪያ ቢሆኑ ብዬ ነው።

ጽንፈ አርዕድ፥
ባሕረ አስገድ፥
ግርማ ሶር፥
ግርማ ሰፈር፥

ዘርአይ፥
ሰብአ አስገድ፥
ጽዮን ግዛ (እስከዚህ 50 ትውልድ -- ወይ አንድ ስም ተዘልሏል፥ ወይ ቊጥር ተሳስቷል)፤
አግዱር፥
ሰይፍ አርግድ፥
አብርሃና አጽብሐ። በዘመናቸው ክርስትና ወደ ኢትዮጵያ መጣ፤ አምጪው አባ ሰላማ፥ ዘመኑ 340 ዓ. ም. (አብርሃን ቀድሞ ስለሞተ አጽብሐ ግዛቱን ብቻውን ቀጠለ)።

ከአርፍድ እስከ ድልነአድ -- እስከ ዛሬ የመንግሥት ግልበጣ

አርፍድ፥
አምሲ፥
ሰልአዶባ፥ በዘመኑ ተስኦቱ (ዘጠኙ) ቅዱሳን (አረጋዊ/ዘሚካኤል፥ ጳጳሳዊ)፥
ይሥሐቅ/ገሪማ፥ አፍጼ፥ ጉባ፥ አሌፍ/የዕ፥ ይምአታ፥ ሊቃኖስ፥ ጽሕማ ከግብፅና ከሶርያ) ወደ ኢትዮጵያ መጡ።
አልአሚዳ፥
ታዜና፥
ካሌብ፥ ባሕርን የሰነጠቀውና የዐረብን አገር የገዛ፥
ገብረ መስቀል (እስከዚህ 60 ትውልድ ነው)፤ በዘመኑ ያፊድ መጽሐፈ መዝሙር (ድኃ) ደረሰ፤ ቅድስት ደብረ ዳሞን የገነባ ይኸ ገብረ መስቀል ነው።
ቄስጦንጢኖስ፥
ወሰን ሰገድ፥
ፍሬ ሠናይ፥
እንድርአዝ፥
አካለ ውድም፥
ግርማ (ግድም) ሰፈር፥
ዝርጋዝ፥
ድግና ሚካኤል፥
ባሕር ይክላ (ባሕረ ኤክላ -- እስከዚህ 70 ትውልድ ነው -- ገልባጭ ቊጥር ስቷል ወይም ጸሐፊው አቄጣጠር አሳስቷል)፥
ጉም፥
አስጉምጉም፥
ልትም (ለትም)፥
ተላተም፥
በዳ ጎሽ፥
አይዙር (ግማሽ ቀን ብቻ የገነሠው፤ ሰዎች አዲሱን ንጉሥ ለማየት ሲጋፉ ረጋግጠው የገደሉት)፤

ድድም፡
 ውድድም፡
 ውድም አስፈሬ (በ150 ዓመቱ የሞተ)፡
 አርማሕ (እስከዚህ 80 ትውልድ ነው -- ከነቢዩ ከመሐመድ ጋራ የተላላከ)፡
 ድግናጥን (በዘመኑ ክርስትና ወደሸዋ የመጣው)፡
 እንበሳ ውድም፡
 ድልነአድ፡ በዘመኑ መንግሥት ተወስዶ እስራኤላውያን ላልሆኑ ለዛሬ ሆነች፡ የዛሬ ቤተ ሰቦች 330 ዓመት ዝቅ፡ የአክሱም ቤተ ሰብ ዘራቸው ግን በስደት ቀጠለ፡፡

የዛሬ ነገሥታት

የዛሬ ነገሥታት ዝርዝር እንድንገኝ የሚገኘው በሌላው ምንጭ ከሚገኘው ይለያል፡፡ ከብዙ ቦታ የሚገኘው ከዚህ በታች ያለው ነው፡፡

- መራ ተክለ ሃይማኖት፡
- ጠጠውድም፡
- ገርን ሰዩም፡
- ግርማ ሰዩም፡
- እምርሃ/ይምርሐን ክርስቶስ፡
- ቅዱስ ሐርቤ፡
- ቅዱስ ሳሊበላ፡
- ቅዱስ ነእኩቶ ለኦብ፡
- ቅዱስ ይትባረክ፡
- መይራራይ፡
- ሐርበይ፡

ከዛሬ ዘመን መንግሥት እስከ ይኩኖ አምላክ በስደት የቀጠለው የአክሱም ቤተ መንግሥት ዘር

- ማንበረ ውድም፡
- አግብአ ጽዮን፡
- ጽንፈ አርአድ፡
- ነጋሽ ዛሬ፡
- አስፍሕ፡
- ያዕቆብ፡
- ባሕር አስገድ (እስከዚህ 90 ትውልድ ነው)፡
- እድም አስገድ፡

ተሰፋ አየሱስ
 ይኩኖ አምላክ፡ ይኩኖ አምላክ መንግሥቱን ከዛሬ መልሶ ያመጣ ነው፡ አቡነ ተክለ ሃይማኖት በሱ ዘመን ነበሩ፡፡

ከአክሱም እስከግራኝ ዐመፅ

የዘመኑ ቍጥር ሁሉም ዓመተ ምሕረት (ዓ. ም.) መሆኑን ቀደም ብዬ አመልክቻለሁ፡፡

- 1 ዓ. ም.፡ ታኅሣሥ 28፡ ክርስቶስ ተወለደ፡፡
- 30 ዓ. ም. ጥር 11፡ ክርስቶስ ተጠመቀ፡፡
- 34 ዓ. ም. መጋቢት 27፡ ክርስቶስ ተሰቀለ፡፡
- መጋቢት 29፡ ክርስቶስ ከሙታን ተለይቶ ተነሣ፡ “ከአበው መካከል ትንሣኤው በሚያዝያ ወር ነው የሚሉ አሉ፡፡”
- ግንቦት 8፡ ክርስቶስ ወደሰማይ ዐረገ፡፡
- 276፡ ዘመነ ሰማዕት (284 ዓ. እ.)፡ ክርስቲያኖች በዲዮቅልጥያኖስ ትእዛዝ የተፈጁበት ዘመን፡፡
- 317፡ የኒቅያ ጉባኤ (= 325 ዓ. እ.)፡ “ክርስቶስ ፍጡር ነው” ያለውን የኦርቶዶክስ ክሕደት ለማውገዝ፡፡
- 373፡ የቀስጥንጥንያ ጉባኤ (= 381 ዓ. እ.)፡ “መንፈስ ቅዱስ ሕፁፅ ነው (ከእብና ከወልድ ያንሳል)” ያለውን የመቅዶንዮስን ክሕደትና “መንፈስ ቅዱስ ነፍስ የሌለውን የክርስቶስን ሥጋውን እንጂ ነፍሱን አልተዋሐደም፤ ሥጋውን ተዋሕዶ ነፍስ ሆነው፡፡” ያለውን የኦቡሊናርዮስን (የኦቡሪዎስን) ክሕደት ለማውገዝ፡፡
- 423፡ የኤፌሶን ጉባኤ (= 431 ዓ. እ.)፡ “በክርስቶስ ትስብእትና መለኮት ሳይዋሐዱ ለየራሳቸው ይሠራሉ፤ ማርያምም ትስብእትን እንጂ መለኮትን ስላልወለደች ወላጇታ አምላክ ልትባል አይገባም” ያለውን የንስተሮስን ክሕደት ለማውገዝ፡፡
- 444፡ የኬቴዶን ጉባኤ (= 451 ዓ. እ.)፡ “የክርስቶስ ትስብእት ጠፍቶ ያለው መለኮት ብቻ ነው” ብሎ የተዋሕዶን የአንድ ባሕርይ ትርጉም ያጣመመውን የአውጣኬን ክሕደት ለማውገዝ ሲሆን የሁለት ባሕርይን ትምህርት አጽድቆና የተቃወመውን የእስክንድርያውን ሊቀ ጳጳሳት ዲዮስቆሮስን ያላግባብ ስላጋዘው ይኸንን ጉባኤ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያንና ጓደኞቿ አብያተ ክርስቲያን አይቀበሉትም፡፡
- 1173፡ ሰኔ 12፡ የንጉሥ ሳሊበላ ዕረፍት፡፡
- 1200፡ ታኅሣሥ 24፡ የአቡነ ተክለ ሃይማኖት ልደት፡፡
- 1263 - 1277፡ የአፄ ይኩኖ አምላክ ዘመነ መንግሥት
- 1277፡ ሰኔ 16፡ የንጉሥ ይኩኖ አምላክ ዕረፍት፡፡
- 1278 - 1286፡ የአፄ ያግብአ ጽዮን ዘመነ መንግሥት
- 1286 - 1292፡ የአምስቱ የያግብአ ጽዮን ልጆች ዘመነ መንግሥት
- ስማቸውም፡ ባሕር አስገድ፡ ጽንፍ አስገድ፡ ዣን አስገድ፡ ሕዝብ አርዕድ፡ ቅድመ አስገድ ይባላል፡፡ የይኩኖ አምላክ ልጆች ሳይሆኑ አይቀሩም፡፡

- 1292 - 1306: የአዲስ ውድም ረዓድ ዘመን መንግሥት
1299: ነሐሴ 24: የአቡነ ተክለ ሃይማኖት ዕረፍት::
- 1307 - 1336: የአዲስ ዓምደ ጽዮን (ገብረ መስቀል) ዘመን መንግሥት
1336: መጋቢት 13: የዓምደ ጽዮን ዕረፍት::
- 1336 - 1364: የአዲስ ሰይፈ አርዕድ ዘመን መንግሥት
1341: አቡነ ሰላሣ (ከግብፅ) መጡ:: ከግብፅ ቤተ ክርስቲያን ወደ ግዕዝ የተተረጉሙ ብዙ መጻሕፍት እኚህ አቡን ያመጧቸው ናቸው:: በዚህ ምክንያት ጳጳሱ “አባ ሰላሣ መተርጉም” ይባላሉ::
- 1364: የደብረ ቢዘኑ አባ ዮሐንስ ተወለዱ::
ግንቦት 15: የአዲስ ሰይፈ አርዕድ ዕረፍት::
- 1364 - 1374: የአዲስ ንዋየ ማርያም ዘመን መንግሥት (ውድም ረዓድ/ውድም አስፈሬ የሚሉትም አሉ::)
1365: ሠረቀ ብርሃን (የደብረ ሐይቅ ዓቃቤ ሰዓት) ተወለዱ::
- 1374 - 1406: የቀዳማዊ ዳዊት ዘመን መንግሥት
1374: መጋቢት 5: አቡነ ገብረ መንፈስ ቅዱስ አረፉ::
1381: አቡነ ሰላሣ (ዳግማይ) አረፉ::
1387: አካሌና ጉዛይ ተዋጉ::
1390: ሠረቀ ብርሃን (የደብረ ሐይቅ ገዳም ዓቃቤ ሰዓትነት) ተሾሙ::
1391: አቡነ በርተሎሜዎስ (ከግብፅ) መጡ::
1394: የአዲስ ዳዊት 20ኛ ዓመት::
1398: አቡነ ፊልጶስ (የደብረ ቢዘኑ?) ሞቱ::
1400: አዲስ ዘርአ ያዕቆብ ተወለደ::
1404: ዓቃቤ ሰዓት ሠረቀ ብርሃን ሞቱ::
1406: ጥቅምት 9: የአዲስ ዳዊት ዕረፍት::
ባዝራ ግምባሩን ረግጣ ገደለችው::
- 1406: የቀዳማዊ ቴዎድሮስ ዘመን መንግሥት
1406: (ጥቅምት 15): የቀዳማዊ ቴዎድሮስ ዕለተ ንግሥ::
ሰኔ 29: የቀዳማዊ ቴዎድሮስ ዕረፍት:: የሞተው የአዋሽ ውሐ ወስዶት ሳይሆን አይቀርም: አባ ጊዮርጊስ ዘጋስጫ የደረሱለትን እንመልከት:
- የበዝን ምሕረተ ወይዘሩ ምጽዋት:
ወያፈቅር መነኮሳት:
ቴዎድሮስ ዘለብሰ ማያተ:
ከመ ይኩን ሞቶ እንበል ይገበር ርስሐት:
መዋዕለ መንግሥቱ ኢመልኦ ዓመተ::

- ምሕረት ያበዛል: ምጽዋት ይዘራል::
መነኮሳት ይወዳል::
የሚያቈሽሽ ነገር ሳይሠራ እንዲሞት ነው:
ቴዎድሮስ ውሐዎችን የለበሰው::
የመንግሥቱ ዘመን ዓመት አልሞላም::
- 1406 - 1421: የአዲስ ይሥሐቅ ዘመን መንግሥት
1406: (ሐምሌ 5): የአዲስ ይሥሐቅ ዕለተ ንግሥ::
1409: በድልበጀት (በድልዋጀት) የሚባለው ሠራዊት ዘመተ(?)::
1417: ሐምሌ 7: የአባ ጊዮርጊስ ዘጋስጫ ዕረፍት::
አባ ጊዮርጊስ (ዘጋስጫ/ዘሰግላ/ሰግላዊ) ከአዲስ ዳዊት ዘመን መንግሥት ጀምሮ እስከ ዕለተ ሞታቸው ድረስ በመጻፍና በማስተማር ቤተ ክርስቲያኗን ያገለገሉ ታላቅ ሊቅ ናቸው:: የግዕዝ ድርሰታቸው መጣፈጥ ምሳሌ የለውም:: የታወቁት መጻሕፍታቸው እነዚህ ናቸው:-
መጽሐፈ ሰዓታት
ኖጥተ ብርሃን
አርጋኖን ውዳሴ
እግዚአብሔር ነግሠ
ውዳሴ መስቀል
ዕንዚራ ስብሐት
መጽሐፈ ምስጢር
ፍካሬ (ፍሬ) ሃይማኖት
ጸሎተ ፊትቶ
- የአባ ጊዮርጊስን ስም በይበልጥ ያስጠሩት መጽሐፈ ሰዓታት እና መጽሐፈ ምስጢር ናቸው::
- 1419: ራኑብ ሆነ::
- 1421 - 1422: የአዲስ እንድርያስ ዘመን መንግሥት
1422 - 1425: የአዲስ ሕዝብ ናኝ ዘመን መንግሥት (ዳዊት የሚሉትም አሉ::)
1425: የአዲስ ዓምደ ኢየሱስ ዘመን መንግሥት
1425 - 1426: የአዲስ ምሕርካ ናኝ ዘመን መንግሥት (በድል ናኝ የሚሉትም አሉ)
1426 - 1460: የአዲስ ዘርአ ያዕቆብ ዘመን መንግሥት
አዲስ ይሥሐቅ ሲያርፍ መኳንንቴና ሠራዊቱ ቀጥሎ ስለሚገዛው ንጉሥ ተበግብጠው ነበረ:: ዘርአ ያዕቆብን በጥበቃ ካለበት ገዳም አውጥተው አነገሡት:: ወዲያው ተቀናቃኞቹን ሁሉ አጥፍቶ ሰላሳ አራት ዓመት ገዛ:: በዘመኑ ቅዳሜን እንደ እሑድ ካላከበርን የሚሉ የአባ ኢዎስጣቴዎስ (ማዕቀብ እግዚእ) ተከታዮች: ለሰውና ለመላእክት: ለሥዕል (ለምስል ፍቁር ወልዳ: ለስቅለት) እና ለመስቀል አንስግድም የሚሉ አባ እስጢፋኖስና ተከታዮቻቸው: አምላክ መንፈስ እንጂ እንደፍጡር መልክ የለውም የሚሉ አባ ዘማካኤልና ተከታዮቻቸው ተነሡ:: ንጉሡ

መጽሐፍ ዐዋቂና ለሃይማኖቱ (ለእምነቱ) ቀናተኛ ከመሆኑ በሻገር እነዚህ ሰዎች ሕዝቡን በተለየም (መንግሥቱን) የሚከፋፍሉበት መስሎት ትልቅ ስጋት አደረገበት። ጥያቄያቸውን መመለስን የራሱ ጉዳይ አደረገው። አባ እስጢፋኖስና ተከታዮቻቸው ተከሰው ከንጉሡ ችሎት ሲቀርቡ እጅ መንግሥትን እንደሰገደት ቁጥረው ዝም ብለው ከፊቱ ሲቆሙ ጊዜ የባሰውን ይናደድ ነበረ። በዘመኑ ሥርዓት መሠረት ዜጋዎች እንኳን ከንጉሡ ፊት ቀርበው በሌለበት ቦታም ስሙ ሲጠራ መሬት ድረስ ለጥ ማለት ነበረባቸው። የቅዳሜን መከበር ፈቅዶ ከኤዎስጣቴዎሳውያን ጋራ ታረቀ። ሌሎቹን ግን የራሱን ደጋፊ ካህናት በጉባኤ እየሰበሰበ “ስሕተታቸውን አሳያቸው”፤ አስፈረደባቸው፤ አጠፋቸው።

ቅድስት ማርያምን ከመጠን በላይ ስለሚወድ አባቱ ዳዊት የጀመረውን የተለምዶ ማርያምን ከውጪ ቋንቋ ወደ ግዕዝ ትርጉማ አስፋው፤ እትዮጵያ ውስጥ በእሱ ዘመን (በተለየም ስለእሱና በተቃዋሚዎቹ ላይ) ማርያም የሠራችውን አዳዲስ ተአምራትም አስጻፈ። በዓመት 33 ቀናት በቅድስት ማርያም ስም ዓመት በዓል ሆነው እንዲከበሩ ዐወጀ። እምነቱን የሚያንጸባርቁ ብዙ መጽሐፍትም ደረሰ፤ የታወቁት ዋና ዋናዎቹ እነዚህ ናቸው፡-

- መጽሐፈ ብርሃን
- መጽሐፈ ሚሳድ
- መጽሐፈ ሥላሴ
- መጽሐፈ ባሕርይ
- ተዓቅቦ ምሥጢር
- ጦማረ ትስብእት
- ስብሐተ ፍቁር
- እግዚአብሔር ነግሠ
- ድርሳን መላእክት።

አዳሎች በድላይ በሚባል መሪያቸው እየተመሩ የክርስቲያኑን ሀገር ሊዘርፉ በዚህ ንጉሥ ዘመን ወደደጋው አገር ዘምተው ነበረ። ዘርአ ያዕቆብ ተዋግቶ ሲያሸንፋቸው የበድላይን አስከሬን በጣጥሶ ለጸለዩለት ገዳማት ላከላቸው። ወረራው ለጊዜው ገብ አለ እንጂ አልቆመም።

ዘርአ ያዕቆብ መኳንንቱ ሊገለብጡኝ ሲደልቱ አገኘኋቸው ብሎ እቴጌይቱንና ወንዶቹን ልጆቹን ላይቀር አጠፋቸውና አውራጃ ግዛቱን ለሴቶቹ ልጆቹ አከፋፈለው። ስመ መንግሥቱን ቁስጠንጢኖስ ማሰኘቱ አንሶት ራሱን ቁስጠንጢኖስን ለመሆን ቁስጠንጢኖስ ይሠራው ነበረ የተባለውን ሁሉ ይሠራ ነበረ። ታሪኩን የሚያነብ ክርስቲያን በዘመኑ ባለመኖሩ እግዚአብሔርን ያመሰግናል።

- 1431፤ ሁለቱ ጳጳሳት አባ ሚካኤልና አባ ገብርኤል ከግብፅ መጡ።
- 1435፤ አባ ዮሐንስ ዘዊፋት (ምሥራቃዊ) አረፉ።
- 1449፤ 3ተኛ መእዘን ተፈጸመ።

- 1460፤ ጳጉሜን 3፤ አዲ ዘርአ ያዕቆብ ሳይታመም ድንገት አረፈ።
- 1461 - 1471፤ የአዲ በእደ ማርያም ዘመን መንግሥት። (ዕለተ ንግሡ፤ ጳጉሜን 4 ቀን 1460 ዓ. ም. ነበረ።)
- 1471፤ ገዳር 12፤ የበእደ ማርያም ዕረፍት።
- 1471፤ ናኦድ ለጥቂት ቀናት ከዙፋኑ ላይ ተቀምጦ ነበረ።
- 1471 - 1487፤ የአዲ እስክንድር ዘመን መንግሥት
- 1471፤ ገዳር 13፤ እስክንድር ነገሠ። መልክዐ ማርያምን የደረሰ ይኸ ንጉሥ ነው።
- 1487፤ ግንቦት 12፤ የእስክንድር ዕረፍት።
- 1487፤ ናኦድ እንደገና ለጥቂት ቀናት ከዙፋኑ ላይ ተቀምጦ ነበረ።
- 1487፤ የዳግማይ ዓምደ ጽዮን ዘመን መንግሥት
- 1487፤ ግንቦት 13፤ ዳግማዊ ዓምደ ጽዮን በሕፃንነት እድሜው ነገሠ።
- 1488 - 1500፤ የአዲ ናኦድ/መርሰዲ ሐዘን ዘመን መንግሥት
- 1488፤ በዓዳር ወር አዲ ናኦድ ነገሠ። ወራሺው አዲ ልብነ ድንግል የተወለደው በዚህ ዘመን ሳይሆን አይቀርም።
- 1500፤ ነሐሴ 7፤ የናኦድ ዕረፍት።

የግራኝ ዐመፅና ያደረሰው ጥፋት

- 1500 - 1533፤ የአዲ ልብነ ድንግል/ወናግ ሰገድ ዘመን መንግሥት
- 1500፤ ነሐሴ 8፤ አዲ ልብነ ድንግል ነገሠ።
- 1501፤ መስከረም 1፤ ስምንተኛው ሺህ ገባ።
- 1508፤ የንጉሡ ሠራዊት ወደኢየሩሳሌም ሄዱ። “ሠራዊት” የሚለው መልእክተኞችን፡ “ኢየሩሳሌም” የሚለው ውጪውን ዓለም ነው። ንግሥት እሌኒና ልጇ አዲ ልብነ ድንግል ወደ አውሮፓ (ወደ ፖርቱጋል) የላኳቸው መልእክተኞች ይሆናሉ።
- 1509፤ የጳጳሳቱ ሐሳብ (የዘመን ሐሳብ) እዚህ ላይ ተፈጸመ።
- 1519፤ የካቲት 18፤ ከግራኝ ጋራ የመጀመሪያው ውጊያ።
- ግራኝ የአዳልን ገዢዎች ስልጣን ነጥቆ ኢማምኑቱን መያዙን ለአዲ ልብነ ድንግል ላከበት፤ ንጉሦች ግብራቸውን እስካገኙ ድረስ በራስ ገዝ አስተዳደር ውስጥ ስለማይገቡ ልብነ ድንግል “ብቻ ግብሬን እንዳታስቀር” የሚል መልስ ሰጠው። ግራኝ ስልጣን ከያዘበት ምክንያት አንዱ እስላም ሆኖ ለክርስቲያን ንጉሥ መገበር (መታዘዝ) አይገባም በማለት ስለሆነ “አልገብርም” አለ። ንጉሦች አንገብርም በሚሉ ገዢዎች ላይ እንደሚያደርጉት፡ ንጉሡ በግራኝ ላይ ዘመቻ ዐወጀበት። አዝማች ዴገልሃን (የንጉሡ አማች) በታዘዘው መሠረት ዘምቶ አንፋን ዘርፎ ሕዝቡን ማርኮ ተመለሰ፤ ግን በመልስ መንገድ ላይ (አዋሽ ሽለቆ ውስጥ) እንደ ሰፈረ ግራኝ ገሥግሦ ደርሶበት አደጋ ጥሎ ምርኮውን አስመለሰ። ግራኝ ከዚያ በኋላ የልብ ልብ ተሰማው፤ የአገሪቷን ክርስቲያናዊ ቅርስ

መጀመሪያ እየተመላለሰ በኋላ ግን ሰፍሮባት አጠፋው፤ ሕዝቡን እንዲሰልም አስገደደው። የሕዝብ ክርስቲያኑ ምርጫ ወይ መሞት ወይ መስለም ሆነ።

“ግራኝ መሐመድ” ክርስቲያኖቹ የሰጡት ስሙ ነው። ሙሉ ስሙ “ኢማም አሕመድ ኢብን ኢብራሂም አል-ጋዚ” (እማም አሕመድ ወልደ አብርሃም ጋዛዊ) ነው። አባቱ ኢብራሂም ጋዛዊ (ወይም ዘጋዛ) የተባለው ከጋዛ (ከፍልስጥኤም) የመጣ ሰደተኛ ዘር ቢኖርበት ይሆናል። “ግራኝ” የሚሉት ግራኝ ስለሆነ ሳይሆን “ገራኒ” ወይም የገራን ሰው (ገራኖዊ) የሚለውን ወደ “ግራኝ” ለውጠው ነው።

1521፤ መጋቢት 11፥ የልብነ ድንግልና የግራኝ ሠራዊት ሽምብራ ኩሬ (ቢሸፍቱ/ደብረ ዘይት?) ላይ ትልቅ ውጊያ አደረጉ። ኅዱግ ራስ ማሕፀንቶ፥ ገብረ መድኅን፥ የሸዋ ራስ ዓምዱ፥ ጸሐፊ ሳም ሮቤል፥ አሴር፥ እና ሌሎች ብዙ መኳንንት በጦር ሜዳ ወደቁ። ጦሩን አዝማቹ ራሱ ልብነ ድንግል ስለሆነ፥ ግራኝ ከፍቅ አገር መጥቶ ከንጉሠ በራፍ ላይ ይኸን ያህል ጥፋት ካደረሰ ንጉሡ መጨረሻው እንደማያምር በዚህ ዕለት ጦርነት ሳይገምተው አይቀርም።

1522፤ ጳጳሱ አባ ማርቆስ ሞቱ።

1523፤ ዩኑስት 2፥ ግራኝ ደዋሮ መጥቶ አይፈርስ ላይ ከሀገሬው ሕዝብ ጋራ ተዋጋ። ሚያዝያ 5፥ ትልቅ ውጊያ አድርጎ እራስ እስላም ሰገድ ተክለ ኢየሱስና ብዙ መኳንንት ተገደሉ፤ ግራኝ መላ ሸዋን ተቈጣጠራት። (ይህ ዘገባ ከአለፈው ዓመት ታሪክ ጋራ ሳይምታታ አይቀርም።)

ሚያዝያ 12፥ ደብረ ብርሃንን ከተማውንም ቤተ ክርስቲያኑንም አቃጠሉት። ሐምሌ 24፥ የግራኝ ወታደሮች ደብረ ሊባኖስን አቃጠሏት።

ወታደሮቹ ደብረ ሊባኖስ ሲደርሱ መነኮሳቱ የፈለጋችሁትን ያህል ዝረፉን፤ ብቻ ሕንፃዎን ማሩልን ብለው ተማፀኑ። ሠራዊቱ በዚህ ተስማምተው በሰለት የገባውን፥ በምጽዋት የተገኘውን (ነገሥታቱና መኳንንቱ የሰጧቸውን)፥ ሠርተው ያገኙትን የወርቅ ሀብት እንድ ባንድ ካስረከቧቸው በኋላ አንድ ወታደር ሹልክ ብሎ ሄዶ ቤተ ክርስቲያኗን እሳት ሰደደባት። እሷ ስትቃጠል እኛ የት እንቀራለን በማለት ብዙ መነኮሳት እየዘለሉ እሳቱ ውስጥ ገቡ። ግራኝ የሆነውን ሲሰማ ያቃጠለውን ወታደር ደግ አደረገህ ብሎ አመሰግነው።

ነሐሴ 5፥ ራስ ወሰን ሰገድን ገደሉት።

1524፤ ንጉሡ ወደ አምሐራ ሸሽቶ ሐጓ ላይ ተደበቀ።

ጥቅምት 12፥ ከሐኳ ተሰደደ።

ኅዳር 1፥ ደብረ ሐንታን አቃጠሏት።

ኅዳር 2፥ ደብረ ድማኅን አቃጠሏት።

ኅዳር 7፥ (ሕንፃው 15 ዓመት የወሰደውን፥ አዲስ አበባን ድር ጀምሮት በኋላ

አዲስ ልብነ ድንግል የፈጸመውን) መካነ ሥላሴን፥ ደብረ ነጌድንድን፥ (በእደ ማርያም ያሠራትን) አትሮንሰ ማርያምን አቃጠሏቸው።

ኅዳር 12፥ (የመካነ ሥላሴ ተወዳዳሪ የነበረችውን) ገነተ ጊዮርጊስን አቃጠሏት።

ኅዳር 17፥ ደብረ ጎልን (የአቡነ በጸሎተ ሚካኤልን ገዳም) አቃጠሏት።

ኅዳር 19፥ ታእካ ነገሥትን አቃጠሏት።

ኅዳር 28፥ ጋስጫን (የአባ ጊዮርጊስን ገዳም) አቃጠሏት።

ታኅሣሥ 7፥ ደብረ እግዚአብሔርን አቃጠሏት።

ታኅሣሥ 10፥ (የትምህርት ማእከል የነበረችውን) ደብረ ሐይቅ እስጢፋኖስን ዘረፏት። ደብረ ሐይቅ ከቃጠሉ የጸነቸው መነኮሳቱ ወታደሮቹን ሀብቷን ብቻ ዘርፈው እንዲሄዱ ስለተማፀኗቸው ነው። ዓሥራ አምስት ሰው የሚጭነው ጀልባቸው የተዘረፈውን የወርቅ እቃ ለማጋዝ ሶስት ጊዜ ተመላለሰ። የሕንፃው የውስጥ ግድግዳ በወርቅ ተለብዶ ስለነበረ እሱን ሳይቀር በሳንጃ እየላጡ ወሰዱት።

እነዚህ ታላላቅ አድባራት በአገልግሎታቸው፥ በታሪካቸው፥ በውስጣቸው በተከማቸው የንብረትና የሰውነት ቅርስ ምክንያት በመላ ኢትዮጵያ የሀገሪቱና የነገሥታቱ መመዘኒያዎች ነበሩ። አድባራቱም የነገሥታቱን ልብ ለመማረክ ይወዳደሩ እንደነበረ በአዲስ ልብነ ድንግል ጊዜ “መካነ ሥላሴ የተቀኘችው” ቅኔ ያመለክታል።

“አይቼ ጎለፈ ወልድ እንኳ ንጉሥ ልብነ ድንግል፤
ከመ ንጉሥ ምስሌኪ እመ ንረከቦ በሐቅል”

ለእመ ደቂቃ ይብልዋ እንዘ ትሰጠው በቃል፤

መካነ ሥላሴ ትጸርሕ ወትብል፤

“ወረደ ይርአይ ገነተ ጊዮርጊስ አጸደ ኮል፤

ወትረክብዎ በሆየ በዘከመዝ አምሳል፤

ቀይሕ ገጹ ወርእሱ ድሉል።”

“ልጅ ወንድምሽ (ፍቅርሽ) ልብነ ድንግል በየት (በኩል) አለፈ?
በሜዳ እናገኘው እንደሆነ ካንቺ ጋራ እንድንፈልገው”

ብለው ልጆቿ (ካህናቱ) ሲጠይቁት፥ የመልስ ቃል ስትሰጥ

መካነ ሥላሴ ጮክ ብላ (እንዲህ) ትላለች፡

“የሎሚ አትክልት በታ ገነተ ጊዮርጊስን ሊጉበኝ ሄዷል፤

በእንደዚህ አምሳል ሆኖ ታገኙታላችሁ።

መልኩ ቀይ፥ ቈንዳላው የተዝረፈረፈ።”

የግዕዝ ሥነ ጽሑፍ ዐዋቂዎችና ዳዊት ደጋሚዎች ጥቅሱ ከማሕለየ መሐልይ (ምዕራፍ 5) እንደሆነ ይገነዘቡታል።

ስለአትሮንስ ማርያም ቤተ ክርስቲያን የግራኝ ታሪክ ጸሐፊ እንዲህ ይላል፡-

ኢማሙ አብረውት ያሉትን ዐረቦች ጦርቶ እንዲህ አላቸው፡-

“በቀስጥንጥንያ (በአስጥምቡል) ሆነ በሀንድ ወይም የትም ቢሆን እንዲህ ያለ ባለሥልጣና ባለወርቅ ቤት አለ?” ሲመልሱ፡ “በቀስጥንጥንያ ሆነ በሀንድ ወይም በየትም ዓለም እንዲህ ያለ አላየንም” አሉት፡፡ (መካነ ሥላሴ) ቤተ ክርስቲያን አጠገብ ለንጉሠ መኖሪያ የሚሆኑ ሶስት ቤቶች አሉ፡፡ ያየውን በሚያስደንቅ ነገር ተሞልተዋል፡፡ ኢማሙ አንዱን ቤት ገብቶ ለራሱ ያዘው፤ አንዱን ለአሚር አህመዳና ለአሚር አቡበክር ቀጢን (“አብክር ቀጭን” ለምንለው) ሰጣቸው፡፡ ሁለቱ አሚሮች ከነወታደሮቻቸው ገቡበት፤ (ቤቱ) ሁሉንም ቻላቸው፡፡ ሶስተኛውን (ቤት) ኢማሙ መስጊድ አደረገው፡፡

ወዚህ ኑሮ ወደ አትሮንስ ማርያም የመጣው ዘግይቶ ነበር፡፡ ወደውስጡ ሲገቡ የሥራውን ማማር አደነቁ፡፡ ወርቅ ግን ምንም አላገኙበትም፡፡ በውስጧ የነበረውን ወርቅ ጣኦት አምላኪዎች ባለቤቶቹ (ክርስቲያኖቹን ነው) ቀደም ብለው ወስደውታል፡፡ እዚያ ሶስት መንኮሳት አገኙ፡፡ ወዚህ ኑሮ እንዲህ አላቸው፡ “የቤተ ክርስቲያኑ እቃ ቤት የት ነው?” እነሱም “አናሳይህም” (ከኛንተ ጋራ ከምንተባበር) በማርያም እምነታችን ጸንተን ብንሞት ይሻለናል” አሉት፡፡ እንዲህ ካሉ ብለው ሙስሊሞቹ ገደሏቸው፡፡

ፈርሳሃም ዓሊ የሚባለው እስላም ብድግ ብሎ ቢያይ ከቤተ ክርስቲያኑ አጠገብ (በሩ) በብረት የተቀረቀረ ቤት አየ፡፡ ሰብሮ በውስጡ ምን እንዳለ አንገቱን አግብቶ ቢያይ ከመሬት እስከ ጣራው እስኪደርስ ሳጥን በሳጥን ተነባብሯል፡፡ ወደወዚህ ኑሮ ሄዶ ስለቤቱ ነገረው፡፡ ወዲያው አብሮት ወደቤቱ መጣና ከበራፉ ላይ ቆመ፡፡ ከወታደሮቹ ውስጥ አንድ መቶ ቁጥሮ፡ “ሂዱና ገንዘቡን አምጡ” አላቸው፡፡ እየተመላለሱ አጋዙት፡፡ ግን ገና የተወሰደለትም አልመሰለ፡፡ ሽክሙ ስለደከማቸው አረፉ፡፡ ወዚሩ “ምነው ቁጭ ብላችኋል? ከቤት ውስጥ ያለው አለቀ እንዴ?” ቢላቸው፡ “ገና ምንም አልተነካለት፤ ገና እንዳለ ነው” አሉት፡፡ “የሐር ልብስ ብቻ ነው ያመጣችሁት፤ ወርቅ የለም እንዴ?” ሲላቸው፡ “ወርቁ በሌላ በኩል ነው” አሉት፡፡ ... “ልብሱን ተውና ወርቁን አምጡ” አላቸው፡፡ ገብተው ወርቁን፡ ብሩን፡ የወርቁን እቃ -- ከንጹሕ ወርቅ የተሠራ ጽና፡ ጽዋ -- ዓሥር ጠንካራ ሰዎች አግዘው ከፊቱ ከመሩለት፡፡ ወርቁ ልክ አልነበረውም፡፡ አንዱ አራት እግር ያለው ጦርብ ነው፡ ታቦት ይሉታል፡፡ ከብደቱ አንድ ሺህ ወቅት ይሆናል፡፡ ባለልዩ ልዩ ሥልጣን የወርቅ መጽሐፍም ነበረ፡፡ (“ታቦት” ያለው መንበሩን ነው፡ ታቦቱን መንኮሳቱ ቀደም ብለው አሸሽተውታል፡፡)

1525፡ በሚያዝያ ወር የወርወርን ከተማ (ላሊበላን) ዘረፏት፤ የቅዱስ ላሊበላን ቅዱስ ሕንፃ ሰፈራቸው አድርገው እዚያው ከረሙ፡፡

1526፡ በጥቅምት ወር ግራኝ ወደ ትግሬ ሄደ፡ የሸፊና የሠራዊ ሰዎች ተቀበሉት፡፡ ንጉሡ ግን ወደ ደምቢያ ሸሸ፡፡

ከዚያ በጥቅምት ወር ለቆ ወደ ወገራ ሄደ፡፡

ከዚያ በታኅሣሥ ወር ለቆ ወደ ጸለምት አምርቶ አክሱም ገባ፡፡

ጥር 12፡ (11 መሆን አለበት) የጥምቀት በዓልን አክሱም ላይ አከበረ፡፡

አክሱምን ለቆ ወደ ጸገዴ ሲሸሽ ግራኝ አሁንም እየተከተለ አሳደደው፡፡

ጥር 23፡ የግራኝ ሠራዊት የአባ ሳሙኤልን ገዳም ደብረ ዋሊን (ዋልድባን) አቃጠሏት፡፡ ከዚያ ተነሥተው ወደ መዘጋ ሄደው ከመክተር ጋራ ሲገናኙ (መክተርና ግብር አበሮቹ) ተቀብለው እስከ ደምቢያ ድረስ መሯቸው፡፡ ንጉሡ ወደ ዶሮሆ ሲሸሽ ግራኝና ሠራዊቱ ዓባይ ሸለቆ ላይ ደረሱበት፡፡ ጊዜው ጨለማ ነበረ፤ ግራኝ ሠራዊቱን ከንጉሡ ሠራዊት ጋራ በቀላሉ ለመደባለቅ እንዲችሉ በክርስቲያኖች ቋንቋ (በአማርኛ) ብቻ እንዲናገሩ መከራቸው፡፡

የካቲት 21፡ ግራኝ ዓባይ ሸለቆ ላይ የጨለማ አደጋ ጥሎ ዓቃቤ ሰዓት ነገደ

ኢየሱስን፡ ልጃቸውን ብእሴ እግዚአብሔርን፡ ቀኝ ጌታ ወሰንጌንና ሌሎችንም መኳንንት ፈጀ፤ ልብነ ድንግል ለጥቂት አመለጠ፡፡ ግራኝ ዓቃቤ ሰዓት ነገደ ኢየሱስን ሲያገኝ ከአለባበሳቸው የተነሣ ንጉሡን ያገኘ መስሎት ነበረ፡፡

ሰኔ 27፡ አዶኒ ሞተ፤ ገዳዩ የሰራዊው ገዢ (አቃጽን ሰራዊ) ተስፋ ልቡል ነው፡፡ (“አቃጽን” የሰራዊ ገዥ የሹመት ስም ነበረ፡፡)

በሐምሌ ወር ዓባስ ተስፋ ልቡልን ገደለው፡፡

1527፡ ገዳር 19፡ አምሐራ ላይ ንጉሥ ልብነ ድንግል ከስምያን ጋራ ተዋጋ፤ በውጊያው ላይ ማዕበቀ እግዚእ፡ ጽራጅ ማሰራ ተክለ ሥሎስ፡ ቴዎድሮስ ሞቱ፡፡

በዚሁ ዓመት አክሱም ተቃጠለች፡ ከዚያም ቀጥሎ ሃሌሎ፡ በንኮል፡ ለጋሶ፡ ደብረ ከርቤ እና ሌሎችም ብዙ ታሪካዊና ስመ ጥሩ ገዳማት ተቃጠሉ፡፡

ሚያዝያ 12፡ መለሳይ (እስላሞች ማለት ነው፡ ቃሉ ወደግራ የተነበበ ይመስላል፡ “ይስላም፡ “ኢስላም”) ወደ መዘጋ ወርደው ወገራ ላይ የተስፋ ኢየሱስን ልጅ ሳውልን ወግተው አሸነፉት፡፡ አዝማች ዮሐንስን፡ ገንዛይን፡ ቡላን ገድለው ስሜንን፡ ደምቢያን፡ በጌምድርን ተቆጣጠሯቸው፤ የጦር ሰፈራቸውን እዚያ አደረጉ፡፡

1528፡ ግራኝ ከነሠራዊቱ ጎዣም ሄዶ ቀጥሮ የሌለው ብዙ ሰው ጨረሰ፡፡

ጎዣምን ለቆ ወደ ሰራዊ ወርዶ የሰራዊን ሰዎች ፈጃቸው፡፡

ሚያዝያ 28፡ አምና ፈርሻም እስላምን ገደለው፡፡

1529፡ መስከረም 21፡ የግራኝ ሠራዊት ወሰኖን ገደሉት፡፡

ግንቦት 23፡ በደሴት ማህል (ጣና) ያላቸውን ደብረ ገሊላን አቃጠሏት፡፡

1530፡ ግንቦት 5፡ ግራኝ ደዋሮ ስምንት ወር ቆይቶ ወደ አንጎት (መቄት) መጣ፡፡

1531፤ ግራኝ “ልጅህን ጸርልኝና እንታረቅ፤ ይኸን ካላደረግህ የምታመልጥበት ቦታ የለም” ሲል ለንጉሥ ልብነ ድንግል መልእክት ላከበት።

ሚያዝያ 7፤ (በሕማማት ሰሞን ረቡዕ ዕለት) ቀጭን አቦከር ሳይታሰብ አደጋ ጥሎ አዛዥ ተክለ ጊዮርጊስን፤ አዛዥ አምላኝ፤ ሚካኤልን፤ ዳረጎትን፤ ያዕቆብን፤ ጋድን፤ የደብረ ቢዘኑን አባ ተንሥኦ ክርስቶስን፤ የደብረ ሰማዕቱን መምህር፤ አመተ ልዑልን እና ብዙዎቹን ገደላቸው፤ ጌዴዎንንና የንጉሡን አማት ዮዲትን ማረካቸው። በዚያ ዘመን የፋሲካ በዓል የሚውልበት ቀን ጠፍቷቸው ግማሾቹ ሚያዝያ 8 ሲያከብሩ ንጉሡና አብረውት ያሉት በ10 አከበሩ (ጸሐፊው ሲቀዳ ሑጥር አሳስቷል)።

ሚያዝያ 12፤ ገራድ ዕስማን ባደረገው ጦርነት አቤቶ ፊቅጦር (የአፄ ልብነ ድንግል የበኸር ልጅ) ሞተ። ገዳዩ ገራድ ዕስማን ቢሆንም በጦርነቱ ላይ ክርስቲያኖቹም እነ ዮናዳብ፤ ክፍሎ፤ ሳል፤ ናግ፤ ዓምዶ፤ ዮሴፍ ከገዳዩ ጋራ አብረውት ነበሩ።

ግንቦት 12፤ ዕመር ዋግ ውስጥ ዛታ ላይ በልብነ ድንግል ላይ ባደረገው ጦርነት የንጉሡ ልጅ አቤቶ ሚናስ ተማረከ፤ (እስጥምቡል ተወስዶ በግድ ሰለመ)። በዚያን ጊዜ የውስጥ ብላቴና ዕዝራ፤ ግራጌታ ጊዮርጊስ፤ የማርታ ልጅ ባሕርይ እና ብዙ ክርስቲያኖች አለቁ። ተማርከው የተሸሙም ብዙዎች ናቸው።

ሰኔ 17፤ ዕመር እንደገና መጥቶ ሰለዋ ላይ የንጉሡን የውስጥና የውጪ ሠራዊቱን ማረካቸው። ንጉሡ ከጥቂት ዘበኞቹ ጋራ ለጥቂት አምልጦ ጸለምት ሄደ፤ ጸሊም ጎብራ (ጸሊም ፍራ) ከምትባል ተራራ ላይ ወጥቶ ተቀመጠ (የተራራዋ ስም በየምንጩ የተለያየ ነው)።

ሐምሌ 11 (14?)፤ ኢዮራም ከመለሳይ (ከእስላሞቹ) ጋራ ተረዳድቶ ንጉሡን ከዚያም አባረረው። እግዚአብሔር ለንጉሡ ተአምራት ሠርቶለት ከሐዋርያት ጉባኤ በኋላ (ከሰኔ ጳም በኋላ በዋናው ክረምት) ዓባይን በእግር ተሻግሮ ታብር ላይ ከረመ።

1532፤ መስከረም 12 (16?)፤ እግዚአብሔር ለንጉሡ ገይል ሰጥቶት አሕመዲንን ተዋግቶት ገደለው። እንደነገሩን ዕመር ሲከታተለው ጥቅምት 1 ቀን፤ አንድ ጊዜ ወግቶታል፤ ግን አልሞተም (ወጊው ንጉሡ ቢሆንም የግዕዙ ምንጭ ወጊውንና ተወጊውን በግልጽ ለይቶ አያሳይም)።

በዚሁ ወር እማም (ግራኝ) ከደምቢያ ተነሥቶ ወደሲሬ ሄዶ የቀሩትን ቤተ ክርስቲያኖች ዘረፋቸው።

ታኅሣሥ 10፤ ምጥባቢላን አቃጠላት (የቤተ ክርስቲያኗ ስም በየመጻሕፍቱ የተለያየ ነው)።

ታኅሣሥ 15፤ የጎትማንን ገዳም አጠፋት፤ ብዙ መነኩሴዎች ገደለ።

በጥር ወር ወደ ዛና ተመልሶ መጥቶ የክብርቱን ቤተ ክርስቲያን ንብረት ዘረፈው።

የካቲት (ጥር?) 13፤ የደብረ ክርቤን ቤተ ክርስቲያን ንብረት ዘረፈው።

የካቲት 16፤ ብሳይጢስ (በሳይጢስ) ላይ (ሽሬ ውስጥ) አንድ ስም የለሽ ድኻ ዑመርን ከሴት ጋራ ከተኛበት ድንኳን ውስጥ ተደብቆ ገብቶ እምብርቱ ላይ ጨቤ ሰከበት፤ ገደለው።

የካቲት 22፤ ግሸን ተደፈረች፤ ተዘረፈች።

የግሸን ገዳም የነገሥታት ልጆች እንዳያምፁ መጠበቂያና በዚያውም የትምህርት ቤታቸው፤ የቤተ መንግሥት እቃ መክተቻ መዝገብ ቤትም ስለነበረች “አምባ ነገሥት” (የንጉሥች አምባ) ትባል ነበረ። የተሠራቸው ኮረብታ ጫፍ ላይ በመሆኑና በመውጫ መግቢያዋ አስቸጋሪነት ምክንያት የግራኝ ሠራዊት የደፈሯት በድንጋይ ናዳ ብዙ ሰው ካለቀባቸው በኋላ ነው። ከገቡ በኋላ ግን ልዑላትን ፈጀቸው፤ ከይኩኖ አምላክ ጀምሮ እስከ ልብነ ድንግል ድረስ የተከማቸውን እቃ (የወርቅ ዘውድ፤ ሥዕል፤ የወርቅ ጽዋ፤ የወርቅ ጸሐል፤ የወርቅ መስቀል፤ ግልገል ወርቅ፤ የወርቅ ጌጣጌጥ፤ የሐር ልብሳልብስ፤ መጽሐፍት፤ ወዘተ.) የሚፈልጉትን ዘረፉ፤ የሚደፈሉትን አወደሙት። “የመዝገቡን ልክ ከእግዚአብሔር በቀር የሚያውቀው አልነበረም፤ በዚያን ጊዜ ወርቅ እንደድንጋይ፤ የሐር ልብስ እንደቅጠል ረከዕ ነበረ።... ይኸንን ያደረጉ ወዚረ ሙጃሂድና አምዱሽ (አሞሽሽ/አሕመዱሽ) ናቸው”።

1533፤ መስከረም 5፤ ንጉሥ ልብነ ድንግል አረፈ፤ በደብረ ዳሞ ተቀበረ።

1533 - 1551፤ የአፄ ገላውዴዎስ/አጥናፍ ሰገድ ዘመን መንግሥት

1533፤ መስከረም 6፤ የደብረ ዳሞ አበምኔት አቤነ ተርቢኖስ ገላውዴዎስን የንጉሡ ቤተ ሰብ ካለብት ከደብረ ዳሞ ገዳም አውርደው ጠርቤንቶስ ከሚባል ዛፍ ስር የመንግሥት ዘውድ ደፉለት። የመንግሥት ስሙ አጥናፍ/አጽናፍ ሰገድ ተባለ።

ታኅሣሥ 11፤ አፄ ገላውዴዎስና ሠራዊቱ ድንገት ከገራድ ዓሣ፤ ከገራድ ዕስማን፤ ከድል በኢየሱስ፤ ከኢዮራምና ከሌሎች ብዙ መለሳዮች (እስላሞች) ጋራ ውጊያ ገጥመው ብዙ ሰው ገደሉ።

ንጉሡ ከውጊያው በኋላ ወደሰሜን ሄደ፤ በሰሜን የልዋሪ፤ የኖዓ፤ የጸለምት አገሮች ተቀበሉት። ደግሞ እነ ወዚረ ሙጃሂድ፤ ገራድ ዕስማን፤ ገንዝ ገራድ ነስረዲን፤ የትግሬና የሰራዊ ሹማምንት፤ ብዙ መለሳውያንም ተነሡበት፤ ግን ሊወጉት አልቻሉም። እንዲያውም ከሐዲውን ዮናታንን (የተምቤኑ ሹም የሂኖስን ልጅ) ገደለው።

(ሚያዝያ 22 ቀን) ፋሲካን ዓባይን ተሻግሮ ሰርድ ላይ አከበረ።

ሚያዝያ 29፤ ከገራድ ዕመር ጋራ ተዋጋ። በዚሁ ዓመት ወደ ሰሜን ሄደ። ከፖርቱጋል አገር ፈረንጆች (ካቶሊኮች) ለእርዳታ መጡ። ዕስማን ኑር የሚባለውን ገድለው ድባርዋ ውስጥ (የዛሬዋ ኤርትራ ውስጥ በምትገኝ ከተማ ውስጥ) ከረሙ፤ በዚያን ጊዜ ግራኝ ሰፈሩን ደረሰ፤ ላይ አድርጎ ነበረ።

- 1534፡ በመስከረም ወር ሚናስን ከአስጥምቡል (ምድረ ሮም) አስመለሱት።
በታኅሣሥ ወር የግራኝ ወታደሮች ወደ ትግሬ፥ ፖርቱጋሎቹና እቴጌ ሰብለ ወንጌል ወደ ደምቢያ ሲገሠግሡ መጋቢት 29፥ ሁለቱ ኅይሎች እነሃ ላይ ጦር ገጠሙ።
- 1535፡ መስከረም 3፥ ጦርነት ሆኖ ግብጣን ዶምክስታቡ (የፖርቱጋሎች መሪ -- Captain Christavão da Gama) በጦር ሜዳ ወደቀ።
በጥቅምት ወር (አፄ) አጥናፍ ሰገድና እናቱ (ሰብለ ወንጌል) ስሜን ላይ ተገናኝተው ሸዋዳ ላይ ሰፈሩ።
ኅዳር 16፥ ወገራ ላይ ጦርነት ሆኖ ሲድ መሐመድን፥ ዕስማንን፥ ጠሊላን ገደሏቸው።
ኅዳር 19፥ (ንጉሡ ግራኝ እስፈረበት) ደረሰ፤ ድረስ ሂዶ የከተማውን ቤት ሁሉ በእሳት አቃጥሎ ሀብታቸውን ዘርፎ ወደ ምሽጉ ወደሸዋዳ ተመለሰ።
የካቲት 5፥ ንጉሡ ሸዋዳን ለቆ ወይና ደጋ ላይ ሰፈረ።
ግራኝም ደረሰ፤ ለቆ ንጉሡ አጠገብ ሰፈረ። ሁለቱ ሠራዊቶች ዓይን ለዓይን ተፋጠሙ።
የካቲት 16፥ ግራኝ መድፋንና የቱርክ ወታደሮችን ተማምኖ ንጉሡን ሊወጋ ሰፈሩ፤ ለቀቀ፤ የዘንተራን አቀበት ወጥቶ ሳይጨርስ የንጉሡ ወታደሮች ተረባርበውበት በኋላ “ግራኝ በር” ከተባለው ቦታ ላይ ረቡዕ ዕለት (የካቲት 20?) ሶስት ሰዓት ላይ ገደሉት። ሠራዊቱ ተበተነ፤ ሚስቱ ድል ወምበራና ብዙ ሠራዊት ወደ አትበራ ሸሹ። ብዙዎች እጃቸውን ሰጡ (ምሕረት ተደረገላቸው)፤ ኢዮራምን ግን የእስራኤል (የቤተ መንግሥት ዘር) በቀል እንዳይረሳ ከገባ በኋላ ገደሉት። (ሰለኢዮራምና ስለ ድል በኢየሱስ 1533 ታኅሣሥ 11ን ተመልከት።)
- “ንጉሣችን አጽናፍ ሰገድ ኅይልና አሸናፊነት እንዳገኘ ባየ ጊዜ የአባቱን የወናግ ሰገድን (የልብን ድንግልን) ሰይፍና ከአሸከሮቹ አምስቱን አባ ቶማስ ከሚባሉ መነኮሴ ጋራ ... እንዲህ ሲል ወደ ደብረ ዳም ላካቸው፡-
- አባቶቼ ተርቢኖስና የደብረ ዳም መነኮሳት ሁላችሁም፡ የምስራች፡ የምስራች ለናንተ ይሁን። በናንተ ጸሎት እግዚአብሔር የጠላትን በእግራ ስር መውደቅና ከመኳንንቴ ጋራ ሰላምን ሰጠኝ። ካሁን ጀምሮ ይህ ሰይፍ በ(ንጉሡ) አስከሬን ራሱን ይቀመጥ። እነዚህም አሸከሮች የአስከሬኑ ጠባቆች ይሁኑ። ቀለባቸውና ልብሳቸው እንዳያሳስባችሁ የአደቅ ሰይፍን ምድር በሞላዋ ሰጥቻለሁ። እስከዘላለም ርስተ ጉልት ይሁናችሁ። ከኔ በኋላ በሚመጡ ነገሥታት ዘንድ ከብር ይሆናችሁ ዘንድ እናንተም በሰሙ ሁልጊዜ ዕጣን ማሳረጋችሁንና ጥበቃውን እንዳታቆሙ።”

- አባ ቶማስ ማናቸው? ቢሉ፥ በመምህርነት፥ በሽተኞች በመፈወስ፥ መታን በማስነሣት የታወቁት የደብረ ዳም አበምኔት አቡነ ተርቢኖስ ለገላውዴዎስ የንስሐ አባትና ገበታ ባራኪ እንዲሆኑት የሰጡት መነኮሴ ናቸው።
- 1537፡ ንጉሡ አባስን ገደለው።
ለእርዳታ የመጡትን የፖርቱጋል ካቶሊኮች በውሉ መሠረት በየአገሩ ሠራቸው (አሰፈራቸው)።
- 1539፡ ገላውዴዎስ ወደአዳል ዘመተ። (በ1543 የሚልም አለ።)
- 1545፡ ፀሐይ ጨለመች። አሣዥ ግርማ ሞተ።
- 1549፡ አቤቶሁን ያዕቆብ ሞተ። (ያዕቆብ በግራኝ ወረራ ዘመን ሸዋ ውስጥ ገሜ ጊዮርጊስ ከሚባል ተራራማ ቦታ ተደብቆ የነበረ የአፄ ልብን ድንግል ልጅ ነው። የጦርነቱን ዘመን አልፎ የአፄ ሱስንዮስ አያት (የጌንደር ነገሥታት ቅድመ አያት) የሸዋ ነገሥታት ቅድመ አያት ለመሆን በቅቷል።
- 1550፡ ወይዘሮ ወለተ ቅዱሳን (የንጉሥ ልብን ድንግል ልጅ) ሞተች።
- 1551፡ መጋቢት 27፥ ኑር ገላውዴዎስን በጦር ሊገጥመው ከአዳል መጣ።
መነኮሳቱ መጥተው ገላውዴዎስን እንዲህ አሉት፡ “አሁን ብትገጥመው ትሞታለህ፤ ግን መንግሥተ ሰማያት ትገባለህ፤ ከሸሸህ ትድናለህ፤ የኋላ ኋላም ታሸንፋለህ፤ ግን ትኩንናለህ።” ንጉሡ የአንድ ካህን ቆንጆ ሚስት ነጥቆ ስለነበረ “ከምድር መንግሥት የሰማይ መንግሥት ይበልጥብኛል” ብሎ ጦር ገጠመ፤ ኑር ድል ነሥቶ የገላውዴዎስን እንገት ቆርጦ ራሱን ይዞ ሄደ። የግራኝ ሚስት ድል ወምበራ “የባሌን ገዳይ ራሱን ቄርጠህ ካላመጣልኝ አላገባህም” ብላው ነበረና ያንን ጥሎሽ ሰጥቶ ያጐቱን ሚስት አገባት።
- 1551 - 1555፡ የአፄ ሚናስ/አድማስ ሰገድ ዘመን መንግሥት
- 1551፡ ሚያዝያ 14፥ ሚናስ/አድማስ ሰገድ ነገሡ።
- 1552፡ ተዝካሮ መንግሥት ተቀናቅኖ (ነግሦ) 7 ወር ገዛ።
- 1553፡ የካቲት 5፥ የአፄ ሚናስ ዕረፍት።
ሚያዝያ 11፥ የእጩ ሶንባቆም ዘደብረ ሊባኖስ ዕረፍት።
እጩ ሶንባቆም የየመን ዐረብ ናቸው። ኢትዮጵያ የመጡት በንግድ ሥራ ነው። ክርስትናን ስለወደዱ ተጠመቁ። ዐረብኛና ቀርአኑን ስለሚያውቁ ቀርአኑን እየጠቀሱ ክርስትናን ለእስላሞች አስተምረዋል። መጻሕፍትም ወደግዕዝ ተርገመዋል። አንቀጽ አሚን (“የእምነት በር”) የሚባለውን መጽሐፍ የደረሱ እሳቸው ናቸው። ግራኝ ሊገድላቸው በጣም ፈልጎ ነበረ፤ ሊያገኛቸው አልተቻለውም።

የጉንደር ዘመን መንግሥት

ቤተ መንግሥቱ ከአዳል እስላሞች ለመራቅ ከሸዋ ወደ ሰሜን ምዕራብ ዞረ፤ የሀገሩ ሊቃውንትም ቤተ መንግሥቱን ተከትለው ወደዚያው ሄዱ። ጉንደር ደርቡሾች (በኋላም አፄ ቴዎድሮስ) እስኪያቃጥሏት የዕውቀት ማእከል ሆነች። ብዙ መጻሕፍት ወደግዕዝ ተተርጉመውባታል፤ ብዙ ድርሰቶች ተደርሰውባታል። ጉንደር “እመ አህጉር፣ ባሕረ ጥበባት፣ ነቅዕ ሃይማኖት...” (የከተሞች እናት፣ የጥበቦች ባሕር፣ የሃይማኖት ምንጭ...) የምትባለው ያለ ምክንያት አይደለም።

ጉንደርን የቆረቆራት አፄ ፋሲል (ፋሲለደስ) ነው። ሆኖም ከሠርፀ ድንግል ጀምሮ እስከሱ ድረስ የገዙ አፄዎችም በዘልማድ የጉንደር ነገሥታት ይባላሉ።

ከዚህ በታች ያሉትን የዘመን ማስታወሻዎች የሚያነብ ሰው ልብ የሚለው የዘመቻውን ብዛት ነው። የዘመቻው ዋና ዓላማው ዝርፊያ ነው፤ ሕዝቡ በጎሳ እየተደራጀ አንዱ ሌላውን ጎሳ ይዘርፋል። ንጉሡም መንግሥቱን ከጎሳዎች ወረራ መከላከል ብቻ ሳይሆን ከሠራዊቱ ጋራ “አንድ የክርስቲያን ጎሳ” ሆኖ እሱም የተመቸውን ይዘርፋል። ግን ታሪክ ጸሐፊዎቹ የመንግሥቱ ወገን ስለሆኑ የምናነበው እነሱ የጻፉትን ንጉሡ የሚዘምታቸውንና በእሱ ላይ የሚዘመቱትን የዘመቻ ታሪክ ብቻ ነው። ስለሌሎች ጎሳዎች ጦርነትና መዘራረፍ ብዙ የማናውቀው የጻፈውን ስለሌለ ነው። የንጉሡ ታላቅ ጉይል ፈረሰኞቹ ናቸው። ሠራዊቱ ደሞዝተኛ ስላይደሉ ለራሳቸው ምግብና ባሪያ፣ ለፈረሶቻቸው ሣር የሚገኝበትን አካባቢ እንደአንበጣ እየወረሩ ይዘርፋታል። የግራኝንና የትግራይ ሕዝብ ነፃ አውጪ ግምባርንም ወረራ በተለየ በመጀመሪያው ላይ በዚሁ ዓይን ማየት ይቻላል። የዘመቻውን ምስጢር ግልጽ እንዲያደርግልን ከአፄ አድያም ሰገድ ኢያሱ ታሪክ አንድ ጥቅስ ከግዕዙ ተርጉሜ ከዚህ በታች አቀርባለሁ፡

በዚህ ዘመን (በ1676 ዓ. ም.) የቱለማ ሰላይ መጥቶ እንዲህ አለ፡-

“በቱለማ ምድር በማናቸውም ቦታ ሣር የለም፤ ድርቅ ገብቶታል።” ሁለተኛም ከጉራቲና ከቱለማ ሕዝብ በጠቅላላው ልኡካንና ልዑላን መጥተው (ለንጉሡ) እንዲህ አለ፡ “ጌታችን ሆይ፣ ወደኛ አትመጣብን፤ ልትወጋንም ፈጽሞ አታስብ፤ (ታዛዥ) አሸከሮችህ ነንና። እንግዳችን በነበርክበት ጊዜ (በ1673 ዓ. ም.) የየአቅማችንንና የተቻለንን ያህል የሰጠንህን ወዳጅነት (ፍቅር)፣ በኛና በአባትህ በንጉሡ መካከል ያደረግነውን ዕርቅ፣ ወደ አባትህ ወደ ንጉሡ ስትመለስም የሰጠንህን መልካም አሸኛችታችንን አስታውስ።”

ደግሞ ከወሎ (ሌላ) ሰላይ መጥቶ እንዲህ አለ፡

“በወሎ ምድር ብዙ ሣር አለ፤ ደሞም (አንተ ንጉሡ) ልትዘምትበት እንደምትመጣ ወሎ አልሰማም። አንተ በግሥጊሣ ብትሄድ በድንገት ታገኘዋለህ።”

ስለዚህ ጉዳይ ንጉሡ በሰፈሩ ካሉት መኳንንቱ፣ ከሹም ሽሮች፣ የዘመቻን ነገር ከሚያውቀው ከትልቁም ከትንሹም ጋራ ተመካከረ። እንዲህ አላቸው፡ “እስቲ ሁላችሁም ምክሩ፤ ወደፊት ብንዘምት ይሻላል? ወደቱለማ ምድር ወይስ ወደወሎ ምድር?” ምክር ሰጪዎቹ ሁሉ ለጌታቸው ለንጉሡ እንዲህ ሲሉ መልስ ሰጡ፡

“ወደቱለማ ብንሄድ ፈረሶቻችን፣ በቅሎዎቻችን፣ ሌሎችም እንሰሰቻችን ሁሉ ያልቃሉ። በቱለማ ምድር በድርቅ ምክንያት ሣር እንደሌለ (እነሆ) ሰምተናል። ደሞስ ቱለማ እንደምንመጣበት ዐውቆ የለምን? እንዳንዘምትበት ለጌታችን ለንጉሡ ታዛዥነቱን አምኖ ልመና ልኳል። ይኸ ሁሉ የነገር ደንቃራ እያለብን (የቱለማው) ዘመቻ እንዴት ይሠምርልናል? አንደኛ በድርቅ ምክንያት የከብት እልቂት፣ ሁለተኛ የቱለማ ለኛ አለመገኘት -- መምጣታችንን ስለሰማ በጊዜው ወደ ሩቅ ሀገር ሸሽቷል። ለሌላ ዓመት እንዲሆንን እሱን አሁን እንተወውና መምጣታችንን ወዳልሰማው ወደወሎ ምድር እንሄድ፤ በድንገት እናገኘዋለን። እዚያ ለፈረሶቻችን ብዙ ሣር አለ።”

ንጉሡ ይኸንን ጥሩ ምክር ወደደው... ስለዚህ ንጉሡ ለምክር ሰጪዎቹ ሁሉ “እንዳላችሁት ይሁን” አለ።

ይኸም ሆኖ አድያም ሰገድ ኢያሱ እንዳባቱ እንደ ቀዳማዊ ዮሐንስ “ጻድቅ” ሰው ነበረ። ካባቱ ጋራ ነገር ሠሪዎች አጣልተውት ወደቱለማ ሸሽቶ ሄደ ነበረ። ታርቆ ገብቶ አባቱ ሲሞት አልጋውን ወረሰ፤ በመጨረሻም መንኖ ገዳም ገባ። የሱን አልጋ የወረሰው ንጉሥ ተመልሶ የሚመጣ መስሎት ሰው ልኮ አስገደለው።

በዚህ ክፍል “አፄ”፣ “ሐፄ”፣ “ሐፄጌ”፣ “ዊዘሮ”፣ “ወይዘሮ”፣ “ይቱ”፣ “ይቱጌ”፣ “እቱጌ”፣ “እጪ”፣ “እጪጌ”፣ “አቤቶ”፣ “አቤትሁን”፣ “አቤተሁን”፣ “አቤትኩን” የሚለው የተለያየ አጠራር የምንጮቹ ነው። ንጉሡ ከሚጠራበት ቦታ ሳይጠራ ሲቀርና አጻጻፉ የሚያሳስት መስሎ ሲታየን አልፎ አልፎ “ንጉሡ” (አንዳንዴም “አፄ”) በሚል ሞልቸዋለሁ።

1555 - 1589፣ የአፄ ሠርፀ ድንግል/መለክ ሰገድ ዘመን መንግሥት

1555፣ የካቲት 7፣ አፄ ሠርፀ ድንግል ነገሡ።

ሠራዊቱ ከእስላሞች ጋራ ተስማምተው ተክለ ማርያም የሚባል ልዑል ሊያገኝላ ፀምፀው ነበረ፤ ሐድያ ገራድ አዜ አታልሎ ገደለው።

1556፣ ሮም ሰገድ ሞተ።

1560፣ ሰብለ ወንጌል (የልብን ድንግል እቲጌ) ሞተች።

1561፣ መጋቢት 1፣ አፄ ሠርፀ ድንግል ከሐድያው ንጉሥ ከአዜ ጋራ ተዋጋ።

1568፣ 7ኛው ማኅተም በዚህ ዓመት ተፈጸመ።

1569፣ አፄ ዘድንግል፣ ወይዘሮ አመተ ሚካኤል፣ ይቲ ስልጣን ሞገሳ (የሱስንዮስ እቲጌ) ተወለዱ።

መሐመድ ሞተ። (የአዳል ኢማም ሳይሆን አይቀርም።)

1570፤ ሐይ ከቦረን ጋራ መሻዩ ወንዝ ላይ፥ ከአበጢ ጋራ ወይናደጋ ላይ ተዋጋ።

1571፤ ታኅሣሥ 16፥ አዜ ሠርፀ ድንግል ሐማሴን ዘምቶ ከሐዲውን ባሕር ኒጋሽ ይሥሐቅንና የቱርኩን ሹም ገደላቸው። (ዘመኑን 1570 የሚያደርግና ቱርኩት ቱዎድሮስ የሚባል ሰው እነገሡ የሚልም አለ።)

1572፤ ረድኤት ተያዘ።

1573፤ ሸት (ሸት የሚባሉትን አገዎች) ንጉሡና ሠራዊቱ አጠፏቸው።

1574፤ በፈላሻው በካሌፍ (ካሌብ) ላይ ዘመቱበት።

1575፤ አዜ ሠርፀ ድንግል እናርያ (አሮሞዎች ከያዙት በኋላ ወለጋ ከተባለው አገር) ሂዶ ተዋግቶ መጋቢት 27 ቀን ልዑል በደንቸንና ሕዝቡን ክርስትና እንዲነሡ አደረገ። ብዙ ወርቅ አገኘ። ኩሽናይ ላይ ከረመ። በዚሁ ዓመት ሳርካን አጠፋው። አቤተሁን አባዲር ሞተ።

1576፤ ጋላ (አሮሞዎች) አቦሊን ገደሉት።

1577፤ አክሱም ታደሰች።

1578፤ ንጉሡ ወደምድረ ዘብል ዘምቶ መረዋ (የሚባለውን ሕዝብ) መታው።

1579፤ ጥር 21፥ ሰሜን በፈላሻዎች ላይ ዘምቶ ጉሸንን (የጌዴዮንን ወንድም) ገደለው።

1581፤ ንጉሡ ወረንሻ (ወረንጥሻ) የሚባሉትን ወጋቸው፤ ወደካራ ሄደ።

1582፤ (1583 የሚልም አለ) ሚያዝያ 15፥ አዜ ሠርፀ ድንግል ምጽዋ (ደሽኖ) ላይ ቱርኩችን አጠፋቸው። የቱርኩቹ መሪ ከደወርድ ይባል ነገር።

1585፤ ንጉሡ የገምበን ሰዎች ወጋቸው።

1586፤ አድማስ ሞገሳ (የአዜ ሚናስ እቴጌ) ሞተች። ይቲ ምንቻሌ ሞተች፤ መሬት ተንቀጠቀጠ።

1587፤ ንጉሡ እናርያ ዘምቶ ብዙ ከብትና ፈረስ ዘረፈ፤ ሕዝቡን ክርስቲያን አደረገው። ኩስትሮ ሞተ። (ይኸ በ1575 ከተፈጸመው ታሪክ ጋራ ይመሳሰላል።)

1588፤ ንጉሡ ጋላን (አሮሞዎችን) ለመውጋት ወደ በጌምድር ሄደ።

1589፤ ንጉሡ ወደ ምድረ ዳሞት ሄደ። መጋቢት 24፥ አዜ ሠርፀ ድንግል በራቡን ላይ ዘምቶ በመልስ ጉዞ ላይ ሳለ ምድረ ሻት ላይ ዓሣ በልቶ ወዲያው ሞተ።

1589 - 1596፤ የአዜ ያዕቆብ/ዳግማዊ መለክ ሰገድ ዘመነ መንግሥት ያዕቆብ ሲነግሥ የ8 ዓመት ልጅ ነበረ፤ ከተማውን እንፍራዝ ላይ አደረገ።

1595፤ ንጉሡ ትምኢ ላይ ሞግዚቱን ራስ አትናቴዎስን ወግቶ አሸነፈው።

1596 - 1597፤ የአዜ ዘድንግል/ዳግማዊ አጥናፍ ሰገድ ዘመነ መንግሥት

1596፤ ሠራዊቱ ያዕቆብን ወደ ግዛት ሰድዶ ሊቀን ዘድንግልን እነገሠው።

1597፤ ጥቅምት 6፥ አዜ ዘድንግል ሃይማኖቱን ስለለወጠና በሰው ጉልበት የሚከፈለውን ግብር ስላስቀረ ራስ ዘሥላሴ ተዋግቶት ገደለው።

አቤተሁን አውናኤልም ሞተ።

1597 - 1599፤ አዜ ያዕቆብ ሁለተኛ ጊዜ ከዙፋኑ ላይ ተቀመጠ። ከተጋዘበት ከእናርያ አምጥተው እንደገና እነገሡት።

1598፤ ሱስንዮስ ዘሥላሴን ጎል ላይ (ምድረ አምሐራ ውስጥ)፥ አዜ ያዕቆብን ጨጨሆ ላይ ተዋግቶ አሸነፋቸው፤ በጨጨሆው ጦርነት ብዙ ሕዝብ አለቀ።

1599፤ መጋቢት 1፥ “ከሐዲው” ሱስንዮስ አዜ ያዕቆብን ጎል ላይ ገድሎ ክረምቱን በቆጋ አሳለፈ። መጋቢት 5፥ ሱስንዮስ የሀገሪቱን ስልጣን ያዘ።

1600 - 1625፤ የአዜ ሱስንዮስ/ስልጣን ሰገድ ዘመነ መንግሥት ከይኩኖ አምላክ እስከዚህ 338 ዓመት ሆነ። ሰኔ 20፥ (በ1601 የሚልም አለ) አዜ ዘድንግልን የገደለ ዘሥላሴ ሞተ (ተገደለ)። ሐዜ ሱስንዮስ ጎዣም ውስጥ ውርንሻ/ወረንጢሻ (የሚባሉትን አገዎች) አሸንፎ ብዙ ሰው ፈጀ። ሊበንንና ዲገሉንም በሶስት ቀን ጦርነት “ብር” በሚባለው ወንዝ ላይ አሸነፋቸው።

1601፤ መረዋ (የሚባሉት) የአዜ ሱስንዮስን ሠራዊት አሸነፏቸው። በኋላ ግን ንጉሡ መጥቶ ምርኮውን ሁሉ ሰጧም ከብቱንም አስመለሰ። ትግሬ ሄዶ የተነሣውን ሁከት አበረደ። መልክዴዴት ዐምዖ ነበረ፤ እሱንም ያነገሠውን አርዞ የሚባለውንም ቦራ ላይ የማን ክርስቶስ ገደላቸው። ዮልዮስ ጉዣምን ተሾመ።

1602፤ ንጉሡ ጎዣም ሄዶ ቦረንን በኋላም ዘለባስን፥ ጫራን፥ ኳኩራን መታቸው። ንጉሡ ቡሬን አጠፋው፤ ወርቅ አምባ ተሰበረ (ተደፈረ)። ደኻና ላይ ከትሞ ወደ ምድረ አገው ዘመተ።

1603፤ ስልጣን ሰገድ አቸፈርን ማጥፋት የጀመረው በዚህ ዓመት ነው። “ማነን ቲታ” የሚባል ረኅብ ገባ።

1604፤ ንጉሡ ዱራ ዘመተ። ግንቦት 14፥ እጨጌ (አብርሃም) ሞተ። ንጉሡ ወደ ወለቃ ዘምቶ ወረንሻ/ወረንጢሻ (የሚባሉትን) መታቸው። ብዙ ሴቶችና ልጆች ማረከ።

1605፤ በየካቲት ወር ንጉሡ አቸፈርን እዚያው ከትሞ አጠፋው። የሁለት ባሕርይ ክርክር በዚህ ዓመት ተጀመረ። ወረንሻ (ወረንሻ/ወረንጢሻ) ለንጉሡ ያድሩ ዘንድ መጡ። በጨዋነት (በወታደርነት) ምድረ ገኝ ላይ ሠራቸው (አስፈራቸው)። ስምዖን ሞተ። ዮልዮስ ሰሜንን ተሾመ።

- 1606፤ ንጉሠ ስሜን ሄዶ (ከፈላሻዎቹ መሪ) ከጌዴዎን ጋራ ተዋጋ። ወረኛን (ስልጣን ተቀናቃኝን) አስረከበው።
 በመፀኛው አውሳብዮስ ሞተ።
 ንጉሠ ተክሉይን (ወረኛውን) ሰቀለው (በ1605 የሚልም አለ)።
- 1608፤ ሐዲጌ ሊቦ (የሚባሉትን) ለመምታት ዘመተ።
 ከናፍረ ክርስቶስ ሞተ።
 ይቴ (እቴጌ) ሐመልማል፣ ወይዘሮ አመተ ሚካኤል፣ ወይዘሮ ገሊላዊት ሞቱ።
- 1609፤ ራስ ሥዕል ክርስቶስ ብሕት ወደድነት ተሾሞ የንጉሡን ሠራዊት ይዞ ወደሙገር ዘመተ።
 በሃይማኖት ምክንያት ሐዲ ስልጣን ሰገድና ዮልዮስ ፀዳ ላይ ተዋጉ።
 ግንቦት 7፣ ዩልዮስ ኃሙስ ዕለት ከአቡነ ስምዖንና ከአባ ዳዮስቆሮስ ጋራ ሞተ። እናታችን ወለተ ጴጥሮስ ከባላቸው ከሥዕል ክርስቶስ ተለይተው (ባላቸው ስለኩተለክ) ዘጌ ሄዱ።
- 1610፤ ንጉሠ መዲናውን ደንቀዝ ላይ እንዳደረገ አበታ (የሚባሉት አሮሞዎች) ዘመቱበት።
 ሐዲጌ ንጉሳንና ሐንካሻን ፈጃቸው።
 ንጉሠ ራስ ሥዕል ክርስቶስን ቦረንን እንዲወጋ ላከው።
 በጥቅምት ወር በሽታ ገባ። ንጉሠ ዘማች ወደፋንጅ ላከ። ግመል፣ ፈረስ፣ የብረት ልብስ (ድርዕ) ዘርፈው ተመለሱ።
- 1611፤ ወይዘሮ መሲሐዊት ሞተች።
 ገነተ ኢየሱስ (የካቶሊኮቹ) ተሠራች።
 ሐዲጌ ወደ አምሐራ ዘምቶ ከረዩን መታው።
 ኮከብ ታየ።
- 1612፤ ወልደ ሐዋርያት ውጫሊ ላይ ሞተ። (ወልደ) ቅብርያል በመፀ (መንግሥት) የማረው ግብፃዊ ነበረ።
 ከይኩኖ አምላክ እስከዚህ 350 ዓመት ሆነ።
- 1613፤ ታኅሣሥ 4፣ ጨረቃ በወጣች በ12 ምሽት ለኃሙስ አጥቢያ ጨለመች።
 ራስ የማነ ክርስቶስና አዝማች አፈ ክርስቶስ በቅብርያል ላይ ዘመቱ።
- 1614፤ ንጉሠ ወደ አምሐራና ወደ ሐናዞ ዘመተ።
 ዮናኤል፣ አባ ደመ ክርስቶስ (ዘእብን እግሩ) ሞቱ። (ዮናኤልን በ1609ም በ1610ም ሞተ የሚሉ አሉ፣ የተለያዩ ሰዎች ይመስላሉ።)
- ጎዳር 7፣ በሃይማኖት ብጥብጥ ምክንያት የአክሱም ጽዮን ታቦት ተሰደደች።
- 1615፤ ግንቦት 18፣ ቅዳሜ ዕለት መግዳ ላይ ሰዎች አለቁ (የፈረንጆቹን ሃይማኖት አልቀበል ስላሉ ፈጅቸው።)
 አቤተሁን አውናኤል ሞተ።
- 1617፤ ነሐሴ 21፣ ጌዴዎን ፈላሻ ሞተ።
- 1618፤ ሐዲጌ ወደስሜን ሄዶ ፈላሻዎቹን ዘመተባቸው።

- ጎዳር 23፣ ዮሐንስ ቅብርያል ሞተ።
 አቤቶ ማርቆስ፣ ወይዘሮ መለኮታዊት፣ አባ አባለ ክርስቶስና ወረኛ (ስልጣን ተቀናቃኝ) ዘመንፈስ ቅዱስ ሞቱ።
- 1619፤ ደጅ አዝማች አፈ ክርስቶስ ሞተ።
 ንጉሠ ጫራ ዘምቶ አገዎችን መታቸው።
- 1620፤ በታኅሣሥ ወር ቡኮ ሞተ (ጋላ ገደለው፣ በ1618 ሞተ የሚልም አለ)።
 ወልደ ጊዮርጊስ ሞተ (ተክለ ጊዮርጊስ በ1619 በመፀ የሚል አለ፣ እሱ ይሆን?)።
 ንጉሠ ሰክላ እና ሐሰዋ የሚባሉትን መታቸው (አሮሞዎችን ከአገዎች መለየት አልቻልኩም)።
 አፍንሱ (የካቶሊኩ ጳጳስ) መጡ።
 ባለጌ (ገበሬዎች) በአንስታና በዳውንት በመፀ።
- 1621፤ የካቲት 24፣ እጨጌ ዘወንጌል ሞተ።
 በነሐሴ ወር በላስታ በኩል ወረኛ (ስልጣን ተቀናቃኝ) መጣ።
 ምልምል ገብረ ኢየሱስ ሞተ። (“ምልምል” ለቤተ መንግሥት ሴቶች የባልነት ክብር ሳይሰጠው እንደባል እንዲያገለግል የሚመለመል ነው።)
 አቤተሁን ፋሲለደስ ወደላስታ ዘመተ።
 ሠርፀ ክርስቶስ ኅዣምን እንደገና ተሾመ።
- 1622፤ ስለክርስቶስ ሃይማኖት መስከረም 25 ቀን መላሱን የተቆረመው አቤተሁን የማነ አብ ሞተ።
 አባለ ክርስቶስ ሞተ።
 ሠርፀ ክርስቶስ ዐምያ ከሎሌዎቹ ጋራ ሞተ።
- 1624፤ ሐዲጌ ላስታ ዘመተ።
 በጎዳር ወር አባ ዕንቁ ሥላሴ ሞቱ።
 በሰኔ ወር (በሰኔ 3 የሚልም አለ) አቤተሁን መልክዐ ክርስቶስ ታሰረ።
 ቢሆኖ ሞተ (በ1623 ሞተ የሚልም አለ)።
 ንጉሠ ከወረኛ (ከስልጣን ተቀናቃኝ) ጋራ ተዋጋ። ወረኛ ቤተ መንግሥት ድረስ ገብቶ ዘውድ መስሎት መቅረቡን ደፍቶ ነበረ፣ ሠራተኞቹም
 አሁን ወጣች ጀምበር፣ ተሸሽጋ ነበር
 ብለው ተቀብለውት ነበረ። (ወረኛው መልክዐ ክርስቶስ ሳይሆን አይቀርም።)
- ሰኔ 5፣ አዲ ሱስንዮስ
 “ፋሲል ይንገሥ፣ ሃይማኖት ይመለስ”
 ብሎ አልጋውን ለልጁ ለፋሲል ለቀቀ፣ የኦርቶዶክስ ሃይማኖት ተመለሰ።
 ሰኔ 21፣ የእስክንድርያ ሃይማኖት ስለመመለሱ፣ ደንቀዝ ላይ ዓዋጅ ተነገረ።
- 1625 - 1660፤ የአዲ ፋሲል ዘመነ መንግሥት
 1625፤ መስከረም 11 (መስከረም 9 የሚልም አለ)፣ አዲ ሱስንዮስ ሃይማኖቱን

እንደለወጠ ሞተ።

በዚህ ዓመት ርዝቅላ የሚባል (ግብፃዊ) በሐሰት ጳጳስ ነኝ ብሎ መጣ፤
ውሸቱ እስኪታወቅበት ለብዙ ሰው ክህነት ሰጠ።

እቴጌ አመተ ክርስቶስ ታሰረች።

ንጉሡ ወረኛን ወጋው።

ሐምሌ 27፥ የአክሱም ጽዮን ታቦት ከስደት ተመለሰች።

1626፥ ፈንግል የሚባል ተሰቦ ብዙ ሕዝብ ፈጀ።

1627፥ ታኅሣሥ 9፥ ራስ መልክዐ ክርስቶስ በካቶሊክ ሃይማኖቱ እንደጸና ዐምዖ
በውጊያ ላይ ሞተ።

የካቲት 14፥ ደጅ አዝማች እደ ክርስቶስ ሞተ።

ሐምሌ 12፥ ወረኛ ላስታ ሞተ።

1628፥ ንጉሡ (ፋሲል) አዚና እና ዚግም የሚባሉ አገሮችን መታቸው።

አባ ማርቆስ የሚባሉ እውነተኛ ጳጳስ (ከግብፅ) መጡ፤ አጭበርባሪው
ርዝቅላ ታሰረ።

ብላቴን ጌታ መላክ ባሕር ጋሎችን (አሮሞዎችን) ሊወጋ ዘመተ።

ንጉሡ ወደ ሐዘና (አዚና?) ዘመተ።

ወለተ ጊዮርጊስ ሞተች።

1629፥ ንጉሡ ወደ ጎጥም ሂዶ ኳኩራ የሚባሉትን አገሮች መታቸው። ደንገላ፥
ሐንካሻ (ሐንክሳ) የሚባሉትንም መታቸው።

1630፥ ሶስት ፈረንጆች (ካቶሊኮች፥ የአዜ ሱስንዮስን ታሪክ ከጻፈው) ከተክለ ሥላሴ
ጢኖ እና ከመላክ ዲቦ ጋር በአደባባይ በድንጋይ ተወገሩ።

ወልደ ጊዮርጊስ ጎጥምን ተሾመ። (በዚሁ ዓመት መምህር ወልደ
ጊዮርጊስ ተሰደዱ የሚልም አለ።)

ሐዜ ወደ ላስታ ዘመተ፤ ሠራዊቱ በረገብና በብርድ አለቁ።

1631፥ ደጃዝማች ብዕለ ክርስቶስ ተሻረ።

ደጅ አዝማች ዮሐንስ ሞተ።

በሐምሌ ወር አቤቶ ገላውዴዎስ ላስታ ዘምቶ ክፍላይን አወጣው (ያዘው)።

1632፥ መስከረም 1፥ ራስ የማነ ክርስቶስ ሞተ። (1631 የሚልም አለ።)

ንጉሡ ዚግም እና መተከል የሚባሉትን አገሮች መታቸው።

አዛና (አዚና? ሐዘና?) ዘምቶ ምርኮ አመጣ።

አንበጣ መጥቶ እሁሉን በላው፥ ረገብ ሆነ፥ ሰዉ ወደ አምሐራ ተሰደደ።

1633፥ አርባ ሺህ የሚሆኑ ለበቻ የሚባሉ ጋሎች (አሮሞዎች) ትግሬ ድረስ ሄደው
ሰራዊት አጠፏት፤ ሲመለሱ የጽርአ (ጽራእ?) እና የተምቤን ሹማምንት
ከበው አንድ ሳያስቀሩ ፈጀቸው።

ሐዜ ወደ ሻንቅላ ዘመተ።

የንጉሡ የመጀመሪያው ልጅ አቤቶ ቁስጠንጢኖስ ሞተ።

1634፥ ንጉሡ ወደ ሰክላ ዘምቶ አገሩን ዘረፈው፤ የሐዘና አገሮችን አጠፋቸው።

ኅዳር 2፥ አዛዥ ዘጊዮርጊስ ሞተ።

1635፥ ንጉሡ የአይተና አገሮችን እንዲወጉ ወንድሙን አቤቶ ገላውዴዎስንና
ብላቴን ጌታ አስገድን ወደዚያ ላካቸው።

ኅዳር 17፥ እናታችን (እማሆይ) ወለተ ጴጥሮስ አረፉ።

1636፥ ንጉሡ ዛሬ ላይ ያሉትን ተሎማ (አሮሞ) ፈጃቸው። ወደ ላስታ ጦር ሰደደ።
በጉማን መንገድ ላይ ባሉት በቢዘዋ አገሮች ላይ ዘመተባቸው።

ዓባይን ተሻግሮ አከከ የሚባሉትን የሶቢ ጋሎች (አሮሞዎች) ወጋቸው።

“ገልዋዴዎስ ቄሮ” የሚባል ጉንፋን ተነሣ።

1637፥ የንጉሡ ልጅ አቤቶ ቄርሎስና ዌዘሮ ክርስቶሳዊት ሞቱ።

የላጋ ገዳም እና የወለተ ጴጥሮስ ማኅበር (ቄራጣ/ቄራጸ የተባለው ገዳም)
ተሠሩ። (ቄራጸን በ1636 ታነፀ የሚልም አለ።)

በደላ በሚባሉት ሻንቅሎች ላይ ራስ ወልደ ጊዮርጊስን አዘመተባቸው።
ተክለ ሃይማኖት ተሾመ።

1638፥ ንጉሡ ሐንካሳ (ሐንካሻ) በሚባሉ አገሮች ላይ ዘመተባቸው።

ከትንሣኤ በዓል በኋላ ጋሎች (አሮሞዎች) መጡ ማለትን ሲሰማ ወደ
ቅምባት ዘመተ።

አቤተሁን አምነ ኢየሱስን ሻንቅላ (የሚባሉት) ገደሉት።

1639፥ የንጉሡ ወንድም አቤቶ ገላውዴዎስና ልጁ እልፍዮስ ዐመፁ። ተይዘው
ታሰሩ፤ (ያመፁት በካቶሊኮቹ ገፋፊነት ነበረ፥ በኋላም ተገደሉ)።

አቤቶ ገብረ መድኅን (የንጉሡ ወንድም?)፥ ዌዘሮ አመተ ድንግል፥
እመቤት ገርዜን፥ ዌዘሮ ወለተ ማርያም፥ ደጃዝማች ገብረ ክርስቶስ፥
እጨጌው፥ ጋብዮስ ሞቱ (የዐመፁ ሰለባዎች ሊሆኑ ይችላሉ)።

ንጉሡና ሠራዊቱ ጉጥም ሄደው ፉሪ ላይ ከትመው ነበረ፤ ሆድ ሕመም
(ተቅማጥ) በተናቸው።

1640፥ ብላቴን ጌታ ብዕለ ክርስቶስ ጫራን እንዲወጋ ንጉሡ ወደዚያ ላከው።

ፈቅጦርን አገሮች ገደሉት።

(የንጉሡ ወንድም) ገላውዴዎስና ልጁ እልፍዮስ ተገደሉ።

በእጨጌ የማነ አብና በጳጳሱ በአቡነ ማርቆስ መካከል ጠብ ተነሥቶ ጳጳሱ
ታሰሩ።

1641፥ ዌዘሮ ወለተ ክርስቶስና የለባዊ ሚስት ወለተ ማርያም ሞቱ።

ሁለት ጳጳሳት፥ አቡነ ሚካኤልና አቡነ ዮሐንስ፥ ተሾመው ከግብፅ
መጡ።

በስናር በኩል ለመጡት ለአባ ሚካኤል የስልጣኑን መንበር ሰጧቸው፤
በደንክል በኩል የመጡትን አባ ዮሐንስን ግን አቤቶ ገላውዴዎስ
ያመጣቸው ናቸው ተብለው ወደ ስርካ አጋዟቸው።

መባርያን እንዲወጋ ንጉሡ አቤቶ ብዕለ ክርስቶስን ወደዚያ ላከው።

1642፥ እመቤት አመተ ኢየሱስ ሞተች።

አቤተኑን ላእከ ማርያም፥ አቤተኑን ዘኢየሱስ፥ ብራን ክፍሌ፥ ደጅ
አዝማች መልክዐ ክርስቶስ፥ አቤተኑን ዮሐንስ (የዌዘሮ ራእይ ልጅ)

- ከብዙ የዋልዋግ መኳንንት (ወይዛዝር) ጋራ ታሰሩ።
ዌዘሮ መስቀል ዕበያና አቤቶ ወልደ ክርስቶስ ታሰሩ።
ንጉሡ ሐንካሳ (ሐንካሻ) የሚባሉ አገዎችን ወጋቸው።
ንጉሡ ሐዳሳ መድረሱን ጋሎች (አሮሞዎች) ሲሰሙ ሸሹ።
- 1643፤ አቤቶ ብዕለ ክርስቶስ አንጎትን (ላስታን፥ ምድረ ወምበርያን የሚሉም አሉ) እንዲወጋ፥ ፊታውራሪ ማሞ ጋላን (አሮሞዎችን) እንዲወጋ ንጉሡ አዘመታቸው።
ደጅ አዝማች ዘማርያም ሞተ።
አቤኑ ተጋዙ።
ስለሁለቱ እጎትማማች ጉዳይ መነኮሳቱ ንጉሡን አነጋገሩት፤ (ሊንዳና በሊንዳ የሚባሉት ፈረንጆች ይሆናሉ፤ ንጉሡ ሁለቱንም ይዞ ነበር ይባላል።)
- 1644፤ የካቲት 5፥ አቤቶ ብዕለ ክርስቶስ ዳንግስ (ዳንግሽ) በሚባሉ ሻንቅሎች ላይ ዘመተባቸው፤ ግን ዳንግስ ሠራዊቱን ደመሰሱበት።
የአቤቶ ማርቆስ ልጅ ዌዘሮ ወለተ ጊዮርጊስ ሞተች።
ድሜጥሮስ ተሾመ።
- 1645፤ ታኅሣሥ 19፥ የንጉሡ እጎት ዌዘሮ ወንጌላዊት በሸማ መሐጸቢያ ሞተች።
ራስ ሥዕለ ክርስቶስ ሞተ።
የገረገራን ባላገሮች መጽሐፍ በማስተማር ያሸንፏቸው ዘንድ ንጉሡ አቤቶ ብዕለ ክርስቶስንና (ጳጳሱን) አቡነ ሚካኤልን ወደዚያ ላካቸው።
ሶቢ ያሉትን ሐክኮ የሚባሉትን እንዲወጋቸው ንጉሡ ራስ ወልደ ጊዮርጊስን ወደ ቢዛሞ ላከው፤ መቅረቢ ሞተ።
አቤትኩን ክፍለ ማርያም ታሞ ሞተ።
(አንድ ሰው “ታሞ ሞተ” ካልተባለ ወይ በውጊያ ላይ ቢወድቅ ወይ “በፍርድ” ቢገደል ነው)።
አቤቶ ብዕለ ክርስቶስ ወደ አንጎት ዘመተ።
በክረምት ከበብ የሚባል ተስቦ ገባ።
- 1646፤ ነሐሴ 23፥ አዛዥ ኤላውትሮስ ሞተ።
ደጅ አዝማች አስጋድር ሞተ።
- 1647፤ ንጉሡ ላስታ ዘመተ። የግደን የሚባሉትን ምንም ሳያስተርፍ አጠፋቸው።
አቤቶ ቡታፌ ታሞ ሞተ።
ወልደ ጊዮርጊስን የራስነት ሹመት ሰጥቶ ጫራን እንዲወጋ ወደዚያ ላከው፤ ዘምቶ ብዙ ዘረፈ፤ ሕዝብ ፈጀ።
ደጅ አዝማች ደሞ ላስታ ዘምቶ ደንጎባት (የሚባሉትን) ሲወጋ ከብዙ ሰዎች ጋራ ሞተ።
- 1648፤ ራስ ዘክርያስ፥ ዌዘሮ መስቀል ዕበያ፥ ዐቃቤ ሰዓት አባ ክፍሉ፥ ፊታውራሪ ማሞ ሞቱ።
- 1649፤ ብላቴን ጌታ ለዊስ ኮከሳ (የሚባሉትን አገዎች) ለመውጋት ብዙ ሠራዊት ይዞ

- ወደ እንፍራዝ ዘመተ፤ ንህብ (ንብ) የሚባለውን ሠራዊት የመራው ቄርሎስና ዘወልደ ማርያም (በውጊያው ላይ) ሞቱ።
ጳጳሱ አቡነ ሚካኤል ሞቱ።
- 1650፤ ብላቴን ጌታ ለዊስ ብዙ ሠራዊት ይዞ ስናር ዘምቶ ራራባን ወረረ። ግድያውና ዘረፋው መጠን አልነበረው፤ ነጋሪት (አታሞ) እና ግመል ሁሉ ዘርፈው አመጡ።
አቤቶ ሰራብዮን ታሞ ሞተ።
ራስ ወልደ ጊዮርጊስ በጋሎች (በአሮሞዎች) ላይ ዘመተ። ሲሸሹ ወበሮ ላሞዝ የሚባሉትን መታቸው፤ ዘረፋቸው፤ ሴቶችና ሕፃናት ማረከ።
- 1651፤ የሐዜ መለክ ሰገድ ልጆች ታሰሩ፤ ከቤገምድር አጋዟቸው።
ንጉሡ አሪንጎ እንዳለ ለራስ ወልደ ጊዮርጊስ ብዙ ሠራዊት ሰጥቶ አገሩን ከጋላ (አሮሞ) ወረራ እንዲከላከል አዘዘው።
ጋሎች (አሮሞዎች) ጎዣምን እንዳጠፉት ንጉሡ ሲሰማ ገሥማሦ ዛራ ላይ ሊቦን የሚባሉትን ደመሰሳቸው።
ከሁለት ሳምንት በኋላ ተሎማ ላይ ዛራን ደመሰሰ።
ጋሎች (አሮሞዎች) አምሐራን ሊወሩ መምጣታቸውን ሲሰማ ብላቴን ጌታ ለዊስን ወደዚያ ላከው፤ ምኒጭር ላይ አግኝቶ መታቸው።
ግራዝማች ተካ (በጦርነቱ ላይ) ሞተ፤ ጋሎቹን ግን ምንም ሳያስተርፍ አጠፋቸው።
እናታችን እሜቶ አፈ ድንግል ሞቱ።
- 1652፤ ዘውድ ይገባኛል ብሎ ያመፀው ለአኬ እጁን ሰጠ።
ንጉሡን በመክዳታቸው ብዙ መነኮሳት አለቁ።
- 1653፤ በመጋቢት ወር ንግሥት ስልጣን ሞገሰ (ወልድ ሠዕላ የምትባለው የሱስንዮስ እቲጌ) ሞተች (በ1654 ሞተች የሚልም አለ)፤ ባሠራቸው በቆማ ቤተ ክርስቲያን ተቀበረች።
ሐንካሳ (ሐንካሻ) የሚባሉትን አገዎች እንዲወጋ ንጉሡ ራስ ወልደ ጊዮርጊስን ወደዚያ ላከው።
- 1654፤ በጥቅምት ወር ደጃዝማች ብዕለ ክርስቶስ በእስራት እንዳለ ሞተ።
ለዊስ ጎዣምን ተሾመ። ሠራዊቱ ወደ ጎዣም ዘመተ።
ጥር 10፥ (መጋቢት 1 የሚልም አለ) ዌዘሮ እጎት ክርስቶስ (የንጉሡ ልጅ?) ሞተች።
አቤቶ ጳውሎስ፥ እመቤት ግብፃዊት፥ አቤቶ ዮናኤል ሞቱ።
ንጉሡ ዳጉስማ ላይ እንዳለ በዛራ በኩል የጋላን (የአሮሞዎችን) መምጣት ሲሰማ ራስ ወልደ ጊዮርጊስን ወደዚያ ላከው፤ በየሰንበት በኩል ሸሸ።
- 1655፤ ድምያኖስ ወንጌሉ በራሱ ላይ መጥቶ ከቄፌረው ጉድጓድ ገብቶ ሞተ።
ንጉሡን (ሊገድል በሾተል) ስለወጋው ራሱ ንጉሡ በሰይፍ ገደለው።
ጳጳሱ አባ ዮሐንስ ሞቱ።
- 1656፤ ክርስቶስ ደውሎ (ክርስቶዶሎ) የሚባሉ ጳጳስ ከግብፅ መጡ (በ1658 መጡ

የሚልም አለ)።

ለደመ ክርስቶስ የተዳረችው የንጉሠ ልጅ ዌዘሮ መልክዐ ማርያም ሞተች።

1657፡ ንጉሠ ጎዣም ዘምቶ ተሎማን ወጋ፡ የደበና የሚባሉትን ዛራ ላይ አግኝቶ አጠፋቸው። አቤቶ ሕንፃ ክርስቶስ በውጊያው ላይ ወደቀ።

እንዳለፈው ጊዜ (1611?) ከክብ ታየ።

ሁለቱ ምልምሎች ላእከና እደ ክርስቶስ ታመው ሞቱ (ነገር አለ፡ እንዴት ሁለቱም ባንድ ጊዜ ታመው ይሞታሉ?)

ራስ ወልደ ጊዮርጊስና ወንድሞቹ አካሌ፡ ሀላዌ ክርስቶስ፡ ጉልማ ጥጋብ ስለተሰማቸው ታሰሩ።

1658፡ ጥቅምት 2፡ የበጌምድር ገዢ ደጅ አዝማች ማኅደረ ክርስቶስ (የንጉሠ ወንድም) ሞተ።

የካቲት 6፡ ንጉሠ ጋላ መጣ ማለትን ሲሰማ ጉንደርን ለቆ ዘመተ። ጋላ ሲሸሸ እሱ ወደ አሪንጎ ሄደ።

አቤቶ ልብነ ድንግል ሞተ።

ጋላ እንደገና መጣ ሲባል ብላቴን ጌታ መልክዐ ክርስቶስን ወደዛራ አዘመተው።

የታቦተ ኢየሱስ ቤተ ክርስቲያን ባማረ ሁኔታ ተሠርቶ አለቀ፤ የህንድ ንጉሥ እንደ ነጉድጓድ የሚጮህ ነጋሪት ላክለት።

ራስ ለዊስን በበጌምድር ላይ ሾመው፡ ለተክለ ሃይማኖት የጎዣም ደጅ አዝማችነት ማዕርግ ተሰጠው።

ደጅ አዝማች ማኅደረ ክርስቶስ (የንጉሠ ወንድም) ሞተ።

ነሐሴ 22፡ የንጉሠ ልጅ አንስታስዮስ ሞተ።

ጳጉሜን 5፡ እመቤት መለኮታዊት ሞተች።

1659፡ ታኅሣሥ 1፡ የንጉሠ ልጅ አቤቶ ዳዊት ዐምቦ (ከድቶ) አዛዥ አትናቴዎስን ገደለው፤ ጃንደረባውን ጴጥሮስን አስሮ ወሰደው፤ መተክል ከሚባል ያገዎች አገር ገባ (ሸፈተ)። ብላቴን ጌታ መልክዐ ክርስቶስና ብላቴን ጌታ አይዝበዝ ብዙ ሠራዊት ይዘው ዘመቱበት፤ ተያዙ። ታሰሮና ድንጋይ ተሸነፈው ሲመጣ እሱንም ልጁንም ወሽኒ ሰደዷቸው።

ጥር 18፡ አቤቶ ደመ ክርስቶስ ታሰረ።

ሶስቱ ደጅ አዝማችች -- ይሥሐቅ፡ ተክለ ሃይማኖት፡ ዮሐንስ -- ሞቱ።

ሰኔ 12፡ አካሌ፡ አካሌ (?)፡ ዳኛ የሚባሉ መነኮሳት ለእግዝእትን ማርያምና ለመስቀል መስጊድ አይገባም የሚል ክሕደት በምስጢር ሲያስተምሩ ተይዘው ተመስክሮባቸው ተሰቀሉ።

የማኅደረ ክርስቶስ ሚስት ቍስቋማዊት ሞተች።

አቤቶ ልባዊ ሞተ።

1660፡ ጥቅምት 8፡ ንጉሥ ዓለም ሰገድ (ፋሲል) በነገሠ በ35ኛ ዓመት አረፈ።

ባባቱ ማረፊያ በገነተ ኢየሱስ (በኋላ ደብረ ሊባኖስ በተባለችው) ቤተ ክርስቲያን ተቀበረ።

1660 - 1674፡ የጳድቁ ዮሐንስ ዘመነ መንግሥት

1660፡ ጥቅምት 11፡ አእላፍ ሰገድ/ዮሐንስ ነገሠ።

“እግዚአብሔር ዮሐንስን ከ45 ወንድሞቹ መካከል መርጦት ስመ መንግሥቱ አእላፍ ሰገድ ሆኖ ባባቱ ዙፋን ተቀመጠ። እናቱ እጎተ ክርስቶስ ትባላለች፤ የወለቃው የአቃርዮስ ልጅ ናት። ሰላም ነበረ፤ ሆኖም ወንድሞቹን ሁሉ እንዲጠበቁ ወሽኒ አስገባቸው።”

ጥቅምት 15፡ መሬት ተንቀጠቀጠች።

ታኅሣሥ 2፡ ዌዘሮ ተወክሏልና ዌዘሮ ሰበነ ጊዮርጊስ ሞቱ።

ታኅሣሥ 19፡ ሰብለ ወንጌልን በእቴጌነት አነገሷት፤ የመደባዩ የገብረ መስቀል ልጅ ናት።

መጋቢት 19፡ አንድ ፈረንጅ በስውር የቅድስት እስክንድርያን ሃይማኖት ሊያበላሽ ጳጳስ ነኝ ብሎ ከአንድ ቁስ ነኝ ባይ ጋራ መጣ። ውሸታቸው ሲገለጽ ሁለቱንም ከማህል ከተማ ሰቀሏቸው (በድንጋይ ወገኛቸው የሚልም አለ)።

ንጉሠ ጋላ (አሮሞዎች) መጡ ማለትን ሰምቶ ወደጎዣም ዘመተ።

1661፡ ደጅ አዝማች መለክ ባሕር፡ ደጅ አዝማች ዘርአ ሠናይ፡ ደጅ አዝማች ሱራሔ ክርስቶስ፡ ወይዘሮ ቅድስተ ክርስቶስ ሞቱ።

“ካህናቱ ስለሃይማኖት ትልቅ ጉባኤ አድርገው የሚጸድቀውን አጸደቁ፤ የሚወገዘውን አወገዙ። ስለጳጳሱ ስለ አባ ዮሐንስ ብርክር ተነሥቶ ጽጽሰናው እርቶይክሳዊት እንዳልሆነች ብዙዎች ተናገሩ። ስለዚህ ክህነት የሰጣቸው ሁሉ እንደገና እንዲካኑ ተደረገ። ታቦቶችም እንደገና ተባረኩ።

የበግ ቆዳ ለብሰው ደግ የሠሩ በመምሰል ከወሽኒ ሌላ ልዑል እናምጣና እናንግሥ የሚሉት ተከላካዎች ተጋልጠው ሞት ተፈረደባቸው።”

ኅዳር 5፡ (ጥቅምት 28 የሚልም አለ) በ9 ሰዓት ፀሐይ ስለጨለመች ንጉሠ ወንጀለኞቹ እንዳይነኩ አዘዙ።

የመሐመድ ዐመፃ ሲሰማ ብላቴን ጌታ ገብረ ልዑልንና አይገበዝን ኮከብ የሚባሉትን ሻንቅሎች እንዲወጉ ከብዙ ሠራዊት ጋራ አዘመታቸው።

የንጉሠ እጎት (የንጉሠ ልጅ የሚልም አለ) ወይዘሮ አምላካዊት ሞተች። ከምጽርሐ ደሴት ቀበሯት።

በፈረንጆቹ (ካቶሊኮቹ) የተነሣ ሁከት ተነሥቶ በጎ ክርስቶስ አንዱን ፈረንጅ ከሶስት ካህናት ጋራ አሪንጎ ላይ በድንጋይ ወገረው። የቀሩትን ፈረንጆች በስናር በኩል ወደ ሀገራቸው ሰደዳቸው። ወደኛ የመጡት ከ121 ዓመት በፊት በአፄ አጽናፍ ሰገድ ጊዜ ነበረ። ካህናቱ ሶስት ጉባኤ አድርገው አንድ ካቶሊክ (ፈረንጅ) ሳይቀር ሁሉንም ከኢትዮጵያ

አስወጧቸው።

ሚያዝያ 24፥ አባ ህርያቆስ (ዘማኅደረ ማርያም) እጨጌነት ተሾሙ።

በዓልጋዳ ዞሲማስ፥ ባሻ ብሰል፥ ደጃ አዝማች ቡሲ ሞቱ።

(የ1660 እና የ1661 ዓ. ም. ታሪኮች የተደባለቁ ይመስላል።)

ንጉሡ በሰኔ ወር በአገሪቱ ላይ ዘምቶ ንብረት ዘረፈ፤ ብዙ ሕፃናት ማረከ።

1663፤ ሐዲ ወደጎዣም ዘመተ።

መነሳቱ ጠብ አንሥተው ኢላውትሮስ፥ አእናፎ፥ ባር መልኮ ሞቱ (ተገደሉ)።

1664፤ አቡነ ሲኖዳ (ጳጳሱ ከግብፅ) መጡ።

1665፤ መጋቢት 12፥ እጨጌ ዘክርስቶስ ወደ ሹመታቸው ተመለሱ።

ግንቦት 26፥ የእቴጌ ምንትዋብ ዕረፍት።

ንጉሡና ሠራዊቱ ወደ ደራ ዘመቱ፤ ጋሳ ሲሰማ ወደሀገሩ ተመለሱ።

1666፤ ሐዲ ጎዣም ውስጥ ወደ ባንጃ እና ወደ ጫራ ዘምቶ ብዙ ማረከ።

1668፤ መጋቢት 12፥ ንጉሡ እጨጌ ዘክርስቶስን ከስልጣናቸው አውርዶ ወደ ደብረ ሊባኖስ (ሸዋ) ሰደዳቸው።

በሰኔ ወር አቤቶ ዮስጦስ ሞተ።

1669፤ በመስከረም ወር አቤቶ ዘሥላሴ ሞተ።

ጥር 2፥ እጨጌ ህርያቆስን ከሹመታቸው መለሳቸው።

1670፤ ሐዲ ወደላስታ ዘመተ።

በነሐሴ ወር አራስ ለዊስ ሞተ።

1672፤ ሐዲ ወደ ላስታ ዘምቶ ድል ነሣ (የ1670ው ዘገባ ሊሆን ይችላል)።

መጋቢት 24፥ ፀሐይ ጨለመች።

1673፤ ታኅሣሥ 25፥ አቤቶ ኢያሱ ሸፍቶ ወደ ጋሳ (ወደ አሮሞዎቹ) ገባ።

1674፤ ጥቅምት 17፥ በሃይማኖት ጉዳይ ጉባኤ አደረጉ።

ለተዋሕዶዎች አባ ኒቆላዎስ አባ አካለ ክርስቶስን ተከራክሯቸው፡ “ቃል በተዋሕዶ ከበረ” ብለው ረቱ።

እጨ (እጨጌ) ዘክርስቶስ ሞቱ።

አቤቶ ኢያሱ ተያዘ (በአባቱ የመሐላ ቃል ገባ)።

ሐምሌ 15፥ የአዲ ዮሐንስ/አእላፍ ሰገድ ዕረፍት።

1674 - 1698፤ የአዲ ኢያሱ/አድያም ሰገድ ዘመነ መንግሥት

1674፤ ሐምሌ 16፥ አዲ ኢያሱ (አድያም ሰገድ) ነገሠ።

1675፤ አቤቶ ድሜጥሮስና ጎዣጽራር እንደ ክርስቶስ ሞቱ።

1676፤ በመስከረም ወር አዲ ኢያሱ ወለተ ጽዮንን በቀርባን አገባ፡ “ወለተ ጽዮን እንተ ይእቲ ወለቱ ለህብተ ኢየሱስ ዘእምነገደ ደቅ አስገዴ ዘምድረ በቁላ ብሔረ ሐማሴን” (ወለተ ጽዮን በበቁላ፥ ሐማሴን ውስጥ ያለው ከደቅ አስገዴ ነገድ የሆነው የህብተ ኢየሱስ ልጅ ናት)።

1676፤ ሐዲ ወደ ወሎ ዘምቶ ሰውም ከብትም ማረከ።

1680፤ ሐዲ ወደ ጊሳ እና ወደ ወምበርያ ሻንቅላ ዘምቶ ወደ ይባባ ተመለሰ።

እነ አባ ጠብያን (ጠብደን?) ታሰሩ።

1681፤ ሐዲ ወደ ደራ ዘመተ። ደጃዝማች ሻቄ ሞተ።

1682፤ ኅዳር 1፥ ጅራታም ኮከብ ታየ።

ንጉሡ አክሱም ጽዮንን ጉበኘ፤ ቈረበ።

በጥር ወር ይቴ ሰብለ ወንጌል (የጻድቁ ዮሐንስ እቴጌ) ድንገት ሞተች።

1684፤ ደጅ አዝማች ተንሄና እጭ (እጨጌ) ህርያቆስ ሞቱ።

ደጅ አዝማች ርኅሩኅና ወልዴ ታሰሩ።

ሐዲ ዚገምን ወጋ፤ ግን ክርስቲያኖች (የንጉሡ ሠራዊት) አለቁ።

1685፤ ሐዲ ወደ ቡቤ ዘመተ፤ ግን ክርስቲያኖች በረኅብና በውሐ ጥም አለቁ። አርሲ ሞተ።

1686፤ እመቤት ወለተ ጽዮን ሞተች።

የደብረ ብርሃን ቤተ ክርስቲያን (ጉንደር) ተሠራ።

በክረምት ተናንቄ የሚባል ረኅብ ገባ።

1687፤ ሐዲ ወደ ሰንድድ ሻንቅላ ዘመተ፤ (በዘመቻው) ድል ሰገድ ሞተ።

1688፤ ሐዲ ብቻውን ሰንድድ ዘመተ። ደግሞ ወደሸዋ ሂዶ እዚያ ብዙ ስለቆየ ሕዝቡ ታወከ።

1689፤ ደጅ አዝማች ጊዮርጊስና ዮሐንስ ታሰሩ።

1690፤ ደጅ አዝማች ድምያኖስና ወልደ ሃይማኖት ሞቱ።

ግንቦት 9፥ እሳት ወረደ፤ ጉንደር ተቃጠለች።

1691፤ ሐዲ ወደ ደብረ ሊባኖስ ሄደ። ብዙ ሰው በበሽታ አለቀበት።

1692፤ ሐዲ ወደ ዳሞት ሄደ። እንደገና ወደጉድሩ ዘመተ፤ ክርስቲያኖች (የንጉሡ ሠራዊት) አለቁ። ከዚያ ሲመለሱ አቤቶ ፋሲል ሞተ።

1693፤ ሚዛን (የተባለ) ረኅብ ገባ፤ ጉድሩ ውስጥ ወድር በሚባል ላይ ዘመቱበት።

1694፤ ደጅ አዝማች አባትዩ ሞተ።

ሐዲ ወደጉድሩ ዘመተ፤ ድል ነሥቶ ሴቶችና ልጆች ማረከ።

1695፤ የአንስጣስዮስን ልጅ አናጉንስጢስን የገላውዴዎስ ልጅ ነው ተብሎ ሞተ (ገደሉት?)።

ንጉሡና ሠራዊቱ ወደ ዱቤኒ ሻንቅላ ዘመቱ፤ ድል አደረጉ።

እጨ አግኒ፤ (= አግናጤዎስ) ሞቱ።

እናታችን ወለተ ሐና ሞቱ።

1696፤ በጉንደር ሰዎች አለቁ።

ጠለታ (የኦርሞ ኅሳ መሆን አለበት) መጣ።

ሐዲ ወደ ሊቢን ዘምቶ ድል አደረገ፤ ዲላሞን ገደሉት።

1697፤ ጉንደር ላይ ፈንጣጣ (ፈጻጸ) ተነሥቶ ሰዎች አለቁ።

1698፤ ሰኔ 21፥ አድያም ሰገድ ኢያሱ መንኖ ገዳም ገባ።

1698 - 1700፤ የቀዳማዊ ተክለ ሃይማኖት/ልዑል ሰገድ ዘመነ መንግሥት

1698፤ መጋቢት 1፥ አዲ ተክለ ሃይማኖት ነገሠ።

ቱሉ እና ዮሐንስ ታሰሩ።

እጩ ተወልደ መድኃኔ ሞቱ።

1699፤ ጥቅምት 5፥ ሐዲ ኢየሱስ ከመነበት ተመልሶ የሚመጣ መስሎት የወረሰው ንጉሥ ተክለ ሃይማኖት እንደርምንን ሰድዶ አስገደለው፤ ሬሳውን እሳት ለቀቁበት።

የኢየሱስ ተቈርቋሪዎች እንደርምንን ሊገድላቸው ቢሄዱ መልሰው ብዙዎቹን ገደሏቸው።

1700፤ መስከረም 7፥ የአዲ ተክለ ሃይማኖት ዕረፍት።

መስከረም 21፥ ዓምደ ጽዮን የሚባል ጎጃም ላይ ነገሠ። ወረኛ (ስልጣን ተቀናቃኝ) ከሱ ጋራ ብዙ ሰው አለቀ።

1700 - 1704፤ የአዲ ቴዎፍሎስ/አዕራር ሰገድ ዘመነ መንግሥት

1700፤ ሐምሌ 9 (29 የሚልም አለ)፥ አዲ ቴዎፍሎስ ነገሠ።

1701፤ መለኮታዊትን፥ ደርምንን፥ ጳውሎስን ሰቀሏቸው።

ቲጊ፥ ማማስ፥ ዮሐንስ ተጋዙ።

1702፤ ራኅብ ገባ።

ስትኒ ዮሐንስን ሰቀሉት።

ዘመኑ 7202 ዓመተ ዓለም፥ 1702 ዓመተ ሥጋዊ፥ 1427 ዓመተ ሰማዕ(ታ)ት ሆነ።

1703፤ ጠበኛ አምሳሌ ሞተ።

በአምሐራ ብዙ ሰዎች ከመሬት ሰጠሙ።

ሐዲ ይባባ ላይ ድል አደረገ።

ቲጊ፥ እራስ ሕዝቅያስ፥ አዚ ቄስጤ ሞቱ።

1704፤ ጥቅምት 5፥ ሐዲ ቴዎፍሎስ ሞተ።

1704 - 1708፤ የአዲ ዮስጦስ ፀሐይ ሰገድ ዘመነ መንግሥት

1704፤ ጥቅምት 6፥ ዮስጦስ የኢየሱስ ልጅ ነኝ ብሎ በጉልበቱ ነገሠ።

ሐምሌ 19፥ አባ ዓምደ ሐዋርያት (የአዲስ ዓለም ማርያም ባሕረ ሐሳብ -- EMMML 6285 ባለቤት) ሞቱ።

1707፤ አቡነ ማርቆስና ራስ ፋሪስ ሞቱ።

1708፤ ጥር 22፥ አዲ ዮስጦስ በጸና ታመመ፤ መኳንንቱ ቀጥሎ የሚነግሠውን ሲመክስሩ ሌሎች መኳንንት በሩን ዘግተውባቸው ፈጅቸው።

1708 - 1713፤ የሳልሳይ ዳዊት ዘመነ መንግሥት

1708፤ ዮካቲት 5፥ ሳልሳይ ዳዊት ነገሠ።

“በተዋሕዶ ከበረ” የሚለውን አስሸሮ “በቅብዓት ወልደ ባሕርይ” የሚሉትን ሃይማኖት አሳወጀ።

1713፤ ግንቦት 24፥ ንጉሥ ዳዊት ተቀበረ።

1713 - 1723፤ የአዲ በካፋ/ዳግማዊ እስክንድር ዘመነ መንግሥት

1713፤ ግንቦት 29፥ አዲ በካፋ ነገሠ። የመኳንንቱ አንዱ ክፍል የኢየሱስ ልጅ ጊዮርጊስን ሊያነግሡ ነበር ተቀደመ።

“ዐዕመ ጊዮርጊስ”፥ “አድባር ሰገድ” “መሲሕ ሰገድ” የበካፋ ሌሎች ስሞች ናቸው።

1717፤ ራስ አምኅ ኢየሱስ ዐመፀ።

ንጉሡ ላስታ ዘመተ።

1720፤ እነዚህ ተገደሉ፤ ፀሐይ ጨለመ።

1721፤ መሬት ተንቀጠቀጠ።

1723፤ መስከረም 11፥ የአዲ በካፋ ዕረፍት።

1723 - 1747፤ የአዲ ኢየሱስ/ብርሃን ሰገድ ዘመነ መንግሥት

1723፤ መስከረም 12፥ ዳግማዊ ኢየሱስ ነገሠ።

1724፤ ወይዘሮ ዮልያና ሞተች።

1725፤ ተንሢ ማሞ እና ባሻ ኤልያስ ዐመፀ።

1727፤ አቡነ ክርስቶዶሎ አረፉ።

1733፤ ዮካቲት 22፥ የመርድ አዝማች አብየ ዕረፍት።

1735፤ ጅራታም ኮከብ ታየ።

1736፤ በበለው (በገለባት እስላሞች) እጅ ብዙ ሰው አለቀ፤ ዘውድ ግን ተረፈ። ሕዝቅኤል ሞተ፤ ዘማርያም ተሾመ።

1737፤ አባ ዮሐንስ (ጳጳሱ ከግብፅ) መጡ።

1747፤ ሰኔ 21፥ የዳግማዊ ኢየሱስ ዕረፍት።

1747 - 1761፤ የአዲ ኢዮአስ/ሳልሳይ አድያም ሰገድ ዘመነ መንግሥት

1747፤ ሰኔ 21፥ አዲ ኢዮአስ ነገሠ።

1754፤ የራስ ወልደ ጊዮርጊስ ልጅ አቤቶ ገለውዴዎስና የሳጋ ገዳሙ (አበምኔት) አባ ተካ ሞቱ።

1759፤ ራስ ወልደ ልዑል ሞተ (በ1760 ሞተ የሚልም አለ)።

1760፤ የሳጋ ገዳሙ (አበምኔት) አባ ቴዎፍሎስ፥ እናተ ጴጥሮስ ሞቱ።

ደጃዝማች (ስሐል) ሚካኤልና የንጉሡ ሠራዊት ተዋግተው ከሁለቱም ወገን ብዙ ሰው አለቀ።

ደጃዝማች እሸቱ ዳሞት ላይ ከብዙ ሠራዊት ጋራ ሞተ።

1761፤ የማርያም ባሪያ በንጉሥ ኢዮአስ እጅ ሞተ።

ኩፍኝ (ፈንጣጣ) በሀገር ተነሣ።

ሐዲ ኢዮአስ በስሐል ሚካኤል እጅ ሞተ።

1761 - 1762፤ የዳግማዊ ዮሐንስ ዘመነ መንግሥት

1762 - 1769፤ የዳግማዊ ተክለ ሃይማኖት ዘመነ መንግሥት

1762፤ ጥቅምት 8፥ የአዲ ተክለ ሃይማኖት ዕለተ ንግሥ።

ንጉሡ ወደትግሬ ሄደ።

አቡነ ዮሳብ (ጳጳሱ ከግብፅ) መጡ።

1767፤ ጥር 29፥ የመርድ አዝማች አምኅ ኢየሱስ (የሸዋው መስፍን) ዕረፍት።

ዘመነ መሳፍንት

በዘመነ መሳፍንት ለስሙ ያህልና የሀገሪቷን አንድነት ለመጠበቅ አልጋው ላይ የሚወጡ ነገሥታት ነበሩ። ስልጣኑ ያለው ግን አገሪቱን ተከፋፍለው በያዙ ገዢዎችና በንጉሡ ስም በሚገዙ (እነሱም አቅመ ቢስ) መሳፍንት እጅ ነበረ። አንዳንድ ጊዜ ዙፋኑን የያዘውና የተገፈተሩ ብዙ ሌሎች ነገሥታት በአንዲት ከተማ አብረው ይገኙ ነበረ። ነገሥታቱ ያሙት ስልጣን ብቻ ሳይሆን ንብረትም አልነበራቸውም። አንዱ ንጉሥ ቢቸግረው “እንዳልሰሙን በሀገራችን ንጉሥ አይለምንም፤ እርፌ እንዳልቀመጥ ረኅቡን አልቻልኩትም፤ እባክህ እርዳኝ (መጽውተኝ)” ብሎ ለፈረንሳይ ንጉሥ ጽፎለት ነበረ። አቡነ ዮሳብ የሚያደርጉት ቢያሙ በ1795 ዓ. ም. ለንጉሥ ያልተገዛውን ሁሉ ገዝተው ነበረ።

የትግራይ ገዢ የነበረው ራስ ሚካኤል ስሐል ንጉሡን ሊረዳ መጥቶ ስልጣኑን በእጁ በማድረግ የምስፍናውን ዘመን እሱ ጀመረው። ከዚያ በኋላ የየጁ ወረሼኾች “ነገሡበት”፣ ታለቁ ዓሊ (4 ዓመት)፣ ራስ ዓሊጋዝ (5 ዓመት)፣ ራስ ዓሥራተና ራስ ወልደ ገብርኤል (7 ዓመት)፣ ራስ ጉግሣ (26 ዓመት)፣ ራስ ይማም (2 ዓመት)፣ ራስ ማርዬ (3 ዓመት)፣ ራስ ዶሪ (3 ወር)፣ ራስ ዓሊ (22 ዓመት) ገዙ። “ገዙ” ማለት ያው እንደተለመደው የኢትዮጵያን ሕዝብ ዘረፉት ማለት ነው። የራስ ጉግሣ ወታደሮችማ አብያተ ክርስቲያኑንና ገዳማቱን እየዘረፉ እሳት ይለቁባቸው ነበረ -- ግራኝ ያደርገው እንደነበረ።

1769 - 1771፤ የዳግማዊ ሰሎሞን ዘመነ መንግሥት

1769፤ ይቴኔ ምንትዋብ (የበካፋ ሚስት -- በግንቦት 26፣ 1765 የሚልም አለ) ሞተች።

1770፤ መስከረም 7፣ የንጉሥ ተክለ ሃይማኖት (መናኔ መንግሥት) ዕረፍት።

1771፤ ሐምሌ 15፣ የአፄ ሰሎሞን ግዛት ተፈጸመ።

1771 - 1776፤ የአፄ ተክለ ጊዮርጊስ ዘመነ መንግሥት

1773፤ የሳጋን ገዳም እሳት አቃጠላት።

1776፤ ዮከተት 12፣ የአፄ ተክለ ጊዮርጊስ የመጀመሪያው ግዛት ተፈጸመ።

1776 - 1780፤ የሳልሳይ ኢያሱ ዘመነ መንግሥት

1780፤ ሚያዝያ 11፣ የሳልሳይ ኢያሱ ግዛት ተፈጸመ።

አፄ በእደ ማርያም ለጥቂት ጊዜ ገዛ።

1780 - 1781፤ አፄ ተክለ ጊዮርጊስ እንደገና ከዙፋኑ ላይ ተቀመጠ።

1781፤ ሐምሌ 21፣ ተክለ ጊዮርጊስ አልጋውን ለቆ ወደ አክሱም ሄደ።

1781 - 1786፤ የአፄ ሕዝቅያስ ዘመነ መንግሥት

1786፤ ኅዝብ (የኅዝብ መስፍን) ተወለደ።

በጥር ወር የአፄ ሕዝቅያስ ግዛት ተፈጸመ።

1786 - 1787፤ አፄ ተክለ ጊዮርጊስ ለሶስተኛ ጊዜ ከዙፋኑ ላይ ተቀመጠ።

1787፤ ሚያዝያ 9፣ የአፄ ተክለ ጊዮርጊስ ሶስተኛ ግዛት ተፈጸመ።

1787 - 1788፤ ዳግማዊ በእደ ማርያም እንደገና አልጋው ላይ ወጣ።

1788፤ በታኅሣሥ ወር የዳግማዊ በእደ ማርያም ሁለተኛ ግዛት ተፈጸመ።

1788፤ አፄ ተክለ ጊዮርጊስ ለአራተኛ ጊዜ ከዙፋኑ ላይ ተቀመጠ።

1788፤ ግንቦት 14፣ የአፄ ተክለ ጊዮርጊስ አራተኛ ግዛት ተፈጸመ።

ግንቦት 25፣ አመድ ዘነበ።

1788 - 1789፤ የሳልሳይ ሰሎሞን ዘመነ መንግሥት

1788፤ ሰኔ 14፣ የሳልሳይ ሰሎሞን ዕለተ ንግሥ።

1789፤ ሐምሌ 10፣ የሳልሳይ ሰሎሞን የመጀመሪያው ግዛት ተፈጸመ።

1789 - 1790፤ የአፄ ዮናስ ዘመነ መንግሥት

1789፤ ነሐሴ 14፣ የአፄ ዮናስ ዕለተ ንግሥ።

1790፤ ታኅሣሥ 28፣ የአፄ ዮናስ ግዛት ተፈጸመ።

1790 - 1791፤ አፄ ተክለ ጊዮርጊስ ለአምስተኛ ጊዜ ከዙፋኑ ላይ ተቀመጠ።

1791፤ ግንቦት 14፣ የአፄ ተክለ ጊዮርጊስ አምስተኛ ግዛት ተፈጸመ።

1791፤ ሳልሳይ ሰሎሞን ለጥቂት ጊዜ አልጋው ላይ ወጣ።

1791 - 1792፤ የአፄ ድሜጥሮስ ዘመነ መንግሥት

1792፤ መጋቢት 16፣ የድሜጥሮስ የመጀመሪያው ግዛት ተፈጸመ።

1792፤ ተክለ ጊዮርጊስ ለስድስተኛ ጊዜ ከዙፋኑ ላይ ወጣ።

1792፤ በሚያዝያ ወር ጨረቃ ጨለመች።

ግንቦት 22፣ ሊበን (የአመዴ ልጅ) ሳጋ ገዳምን፣ ዞራምባ ገዳምን፣ ጎረፍ ገዳምን ዘረፋቸው፤ ብዙ መነከሳት ፈጀ።

ግንቦት 27፣ ጉግሳ ደምቢያን ዘረፈው፤ ከወታደሮቹ አንዱ ልደታ ቤተ ክርስቲያን ገብቶ ሥዕለ ማርያምን በጦር ወጋው።

በሰኔ ወር የአፄ ተክለ ጊዮርጊስ ስድስተኛ ግዛት ተፈጸመ።

1792 - 1793፤ አፄ ድሜጥሮስ ለሁለተኛ ጊዜ ከዙፋኑ ላይ ወጣ።

1793፤ በሰኔ ወር የአፄ ድሜጥሮስ ሁለተኛ ግዛት ተፈጸመ።

1793 - 1810፤ የአፄ ዕጻለ ጽዮን ዘመነ መንግሥት

1794፤ በጥቅምት ወር ዓቃቤ ሰዓት ከብቴ ሞቱ።

1795፤ አፄ ድሜጥሮስ በግዛት ሞተ።

1796፤ መስከረም 1፣ አቡነ ዮሳብ (ጳጳስ) ሞቱ።

1800፤ ሐምሌ 23፣ የመርድ አዝማች አስፋ ወሰን (የሸዋ መስፍን) ዕረፍት።

1801፤ ደጃዝማች ገርሣሜ ወልደ ሐዋርያት ተወለዱ።

1810፤ ግንቦት 27፣ የአፄ ዕጻለ ጽዮን ግዛት ተፈጸመ።

1810 - 1813፤ የዳግማዊ ኢዮአስ ዘመነ መንግሥት

1811፤ (አዲስ) ጳጳስ መጡ።

1812፤ ሰኔ 16፣ እመ ምኒት ወለተ መስቀል ሞቱ።

1813፤ በግንቦት ወር የዳግማዊ ኢዮአስ ግዛት ተፈጸመ።

1813 - 1818፤ የአፄ ጊጋር ዘመነ መንግሥት

1815፤ በጥር ወር አጨኔ ፈልጿስ ተሾሙ።

1818፤ በሚያዝያ ወር የአፄ ጊጋር የመጀመሪያው ግዛት ተፈጸመ።

1818፤ በእደ ማርያም ለሰባተኛ ጊዜ በዙፋኑ ላይ ወጣ።
1818 - 1822፤ እዚ ጊደር ለሁለተኛ ጊዜ በዙፋኑ ላይ ወጣ።
1822፤ ጥቅምት 10፤ የልዕልት ተናኘ ወርቅ ሣህለ ሥላሴ ልደት።
ታኅሣሥ 16፤ የራስ ዳርጌ ሣህለ ሥላሴ ልደት።
ሰኔ 12፤ የአዲ ጊደር ሁለተኛ ግዛት ተፈጸመ።
1822 - 1824፤ የራብዓይ ኢያሱ ዘመን መንግሥት
1824፤ መጋቢት 10፤ የራብዓይ ኢያሱ ግዛት ተፈጸመ።
1824፤ እዚ ገብረ ክርስቶስ ለጥቂት ወራት በዙፋኑ ላይ ወጣ።
1824፤ ሰኔ 2፤ የአዲ ገብረ ክርስቶስ ግዛት ተፈጸመ።
1825 - 1832፤ የሣህለ ድንግል ዘመን መንግሥት
1825፤ ሐምሌ 5፤ የአዲ ዮሐንስ (አባ በዝብዝ ካሣ) ልደት።
1832 - 1834፤ የሳህለይ ዮሐንስ ዘመን መንግሥት
1832፤ ነሐሴ 25፤ የሳህለይ ዮሐንስ ዕለተ ንግሥ።
1834፤ በጥቅምት ወር የሳህለይ ዮሐንስ የመጀመሪያው ግዛት ተፈጸመ።
1834 - 1835፤ ሣህለ ድንግል ለሁለተኛ ጊዜ በዙፋኑ ላይ ተቀመጠ።
1834 - 1836፤ ሣህለ ድንግልና ሳህለይ ዮሐንስ በአልጋው ላይ ተፈራረቁበት።
1834፤ ኅዳር 10፤ አንጎላላ ላይ በሸዋና በእንግሊዝ መንግሥት መካከል የወዳጅነትና የንግድ ውል ተፈረመ።
1836፤ ነሐሴ 12፤ አቤቶ ምኒልክ አንጎላላ ኪዳነ ምሕረት ተወለዱ።
1836 - 1837፤ ሳህለይ ዮሐንስ እንደገና በአልጋው ላይ ተቀመጠ።
1837 - 1838፤ ሳህለይ ዮሐንስና ሣህለ ድንግል በአልጋው ላይ ተፈራረቁበት።
1837፤ ጸሐፊ ትእዛዝ ገብረ ሥላሴ (የአዲ ምኒልክን ታሪክ የጻፉ) ተወለዱ።
1838 - 1842፤ ሣህለ ድንግል እንደገና ብቻውን ገዛ
1840፤ ጥቅምት 12፤ የራስ ሣህለ ሥላሴ (ንጉሠ ሸዋ) ዕረፍት።
ኅይለ መለኮት (በሻህ ውረድ ሸዋ ላይ) ነገሠ።
1842፤ ጥቅምት 24፤ እናወጋ ላይ በኢትዮጵያና በታላቋ ብሪታንያ መካከል የወዳጅነትና የንግድ ውል ተፈረመ።
1842 - 1843፤ ሣህለ ድንግልና ሳህለይ ዮሐንስ እንደገና በአልጋው ተፈራረቁበት።
1843፤ መስከረም 1፤ አንጎላላ ላይ በሸዋና በፈረንሳይ መንግሥት መካከል የንግድና የወዳጅነት ውል ተፈረመ (ሰነዱ የሚለው ይህ ነው፡ ግን ዘመኑ “ሳሙተ እግዚአ” ሳይሆን አይቀርም)።
1843 - 1844፤ ሳህለይ ዮሐንስና ሣህለ ድንግል አሁንም በአልጋው ላይ ተፈራረቁበት።
1844 - 1847፤ ሣህለ ድንግል ብቻውን ገዛ።
1844፤ ኅዳር 1፤ የንጉሥ ወልደ ጊዮርጊስ ልደት።
ግንቦት 1፤ የልዑል ራስ መኰንን ልደት።
ፊታውራሪ ህብተ ጊዮርጊስ ዲንግዴ ተወለዱ።
1845፤ ከጉሪባ ገብሩ ደስታ ተወለዱ።

የኢትዮጵያ አንድነት ዘመን

1848 - 1860፤ የዳግማዊ ቴዎድሮስ ዘመን መንግሥት
አዲ ቴዎድሮስ በአንድ በኩል መሳፍንቱ የከፋፈሏትን ኢትዮጵያ አንድ ለማድረግ፤ በሌላ በኩል ወደ ኢትዮጵያ የሚሰፋፉትን የግብፅ ቱርኮች ለማቆም ባደረጉት ከፍተኛ ጥረት ያሁኑ ትውልድ በአድናቆት፤ በአክብሮት፤ በናፍቆት ያስታውሳቸዋል። በተለይ በአሁኑ ጊዜ በሕልሙ ሳያቸው የሚያድር አገር ወዳድ ብዙ አይሆንም። የምናነበውና የምንሰማው ታሪካቸው እውነት ከሆነ ግን በዘመናቸው የነበሩ ኢትዮጵያውያን ስማቸው ሳያባንናቸው አይቀርም። በትንሽ በትልቁ ቶሎ ይቆጣሉ፤ ከተቆጡ አይምሩም። ያ አልበቃ ብሎ በቀጣ ለሚያጠፉት ሰው ዘመዶቹ እንዳያለቅሱለት ዐውጀው ነበረ። በዚህ ሁኔታ ያለቀው ሰው ቊጥሩ ብዙ ስለነበረ የእቴጌያቸው አባት ደጃች ውቤ ሲሞት “በምክንያት ለቅሶ ያማረው ሁሉ ወጣለት” ይላል ታሪክ ጸሐፊው። አልቃሽም
ጌታው ደጃች ውቤ ሁል ጊዜ ደግ ነህ፤
ዛሬ እንኳን ለድካሙ ዕንባ አተረፍክለት
ብላ አለቀሰች። አልቃሽ “አንድ አግር በርበሬ መንቀል አቅቷችሁ።...” ያለችውም የለምክንያት አይደለም።
1848፤ ኅዳር 1፤ የንጉሥ ኅይለ መለኮት (ንጉሠ ሸዋ) ዕረፍት።
ኅዳር 10፤ የደጅ አዝማች ካሣ (አዲ ቴዎድሮስ) የበረከት (ሸዋ) ውጊያ።
1854፤ ደጃዝማች ባልቻ ሳፍ ተወለዱ።
1857፤ ሰኔ 24፤ ደጃዝማች ምኒልክ ከመቅደሳ አመለጡ (ታሪክ ነገሥቱ ዘመኑን 1858 ያደርገዋል)።
ነሐሴ 17፤ የአቤቶ ምኒልክና የአቤቶ በዛብህ የጋዲሎ ውጊያ።
ነሐሴ 24፤ ንጉሥ ምኒልክ አንኮበር ላይ ንግሥ አደረጉ።
ራስ መንግሥት ዮሐንስ ተወለዱ።
1860፤ ጥቅምት 13 (15 የሚልም አለ)፤ የአቡነ ሰላማ ዕረፍት።
ሚያዝያ 6፤ የአዲ ቴዎድሮስ መቅደሳ ላይ ዕረፍት።
1860 - 1863፤ የዳግማዊ ተክለ ጊዮርጊስ (ጉበዜ) ዘመን መንግሥት
ጉበዜ ጳጳስ ሰላላጊኝ አልተቀባም።
1861፤ ጥር 22፤ የአራት ዓይና ሻሽ ዕረፍት።
“አራት ዓይና” የተባሉት አራቱንም ወምበር (ብሉይ፤ ሐዲስ፤ ፍትሐ ነገሥት፤ መጽሐፈ መነኮሳት) ያስተምሩ ስለነበረ ነው።
ኅዳር 8፤ ንጉሥ ምኒልክ ወሎን በጦር አስገበሩ።
1862፤ ኢጣልያ አሰብ ላይ መሬት ያዘች።
ራስ አርአያ ዮሐንስ ተወለዱ።
የሸዋው ንጉሥ ወደ ደራ ዘመቱ።
ኅዳር 7፤ ኢጣልያዊው ጄሴፔ ሳፔቶ አሰብ ላይ መሬት ገዛ።

መጋቢት 5፡ ራፋኤል ሩባቲኖ የሚባል የኢጣልያ ኩባንያ ሳፔቶ በገዛው መሬት ላይ የኢጣሊያን ባንዲራ ተክለ።

1863 - 1864፡ አልጋው በዚህ ጊዜ ባዶ ነበረ።

1863፡ ሐምሌ 8 (ሐምሌ 5 የሚልም አለ)፡ አፄ ተክለ ጊዮርጊስ አድዋ አጠገብ ከደጃች ካሣ (በዝብዝ) ጋራ ተዋግተው ተማረኩ።

1863፡ ማረቆ (የንጉሥ ምኒልክ ሠራዊት) ዘመቻ።

1864 - 1881፡ የአራተኛው ዮሐንስ ዘመን መንግሥት

1864፡ ጥር 13፡ የአፄ ዮሐንስ ዕለተ ንግሥ።

1866፡ ራስ ጉግሣ ወሌ (የወይዘር ዘውዲቱ ሁለተኛ ባለቤት) ተወለዱ።

1868፡ መስከረም 30፡ በራኡፍ የተመራ የግብፅ ቱርኮች ሠራዊት ሐረርን ያዘ።

ኅዳር 5፡ በመንሰንገር የተመራውን የግብፅ ቱርኮች ሠራዊት ደንክሎች አውሳ አጠገብ ደመሰሰው።

ኅዳር 6 - 7፡ በአረንፎሩብ የተመራውን የግብፅ ቱርኮች ሠራዊት ጉንደት/ጉንዳጉዲ/ጉንዳ ላይ (መረብ ወንዝ አጠገብ) በአፄ ዮሐንስ የሚመራው የኢትዮጵያ ጦር ደመሰሰው።

የካቲት 29 - መጋቢት 1፡ በራትብ የተመራውን የግብፅ ቱርኮች ሠራዊት ጉራዕ ላይ የኢትዮጵያ ጦር ደመሰሰው።

ሚያዝያ 22፡ የንግሥተ ነገሥታት ዘውዲቱ ልደት።

1869፡ የንጉሥ ምኒልክ ሠራዊት ችሃ ዘመቻ።

ጥር 26፡ (መጋቢት 11 የሚልም አለ)፡ የዩጁው ደጃች ወሌ ወረደሉ ላይ ለንጉሥ ምኒልክ ገባ።

1870፡ መጋቢት 18፡ አፄ ዮሐንስ ለንጉሥ ምኒልክ ዘውድ ደፉላቸው።

ግንቦት 21፡ በአፄ ዮሐንስና በንጉሥ ምኒልክ ወምበርነት ቦሩ ሜዳ ላይ የሃይማኖት ጉባኤ ተደረገ።

የክርክሩ መንሥኤ የሁለት ልደትና የሶስት ልደት (የጸጋ ልጆች) እምነት ነው። ወልድ ከዓለም በፊት ከአብ ተወለደ -- አንደኛ ልደት። በኋላ ዓለምን ለማዳን ከቅድስት ማርያም በመንፈስ ቅዱስ ተወለደ -- ሁለተኛ ልደት። ስለዚህ ክርስቶስ በሰውነቱ በተዋሕዶ (መለኮትና ሰውነት ሲዋሐዱ) የባሕርይ እምላክ ሆነ። የተዋሕዶዎች (በተለይ ትግራዊዎች የሚቀበሉት) እምነት ይኸ ነው። ሌላው ወገን (በተለይ ሸዎች) ሁለቱን ልደት አምነው የክርስቶስ ሰውነት ወይ በብሥራት (ጉብርኤል ማርያምን ባበሠራት) ጊዜ ወይ በተጠመቀ (ዮሐንስ በዮርዳኖስ ወንዝ ባጠመቀው) ጊዜ በመንፈስ ቅዱስ አማካይነት በጸጋ ተወልዶ የእምላክ ልጅ ሆነ -- ሶስተኛ ልደት -- “ወልደ ማርያም በሥጋ፡ ወወልደ እምላክ በጸጋ” ይላሉ። በሶስት ልደት የሚያምኑ “የጸጋ ልጆች” የሚባሉት ስለዚህ ነው። ዳኞቹ (አፄ ዮሐንስና ንጉሥ ምኒልክ) ለሁለት ልደት አማኒዎች ፈረዱላቸው።

በሰፊው የሚነገረው በቦሩ ሜዳ ጉባኤ የጸጋ ልጆች መረታታቸው እንጂ ያን ዕለት ያንኑ ያህል (ምናልባትም ከዚያ በሚበልጥ) በሰፊው ሊነገር የሚገባው ታላቅ ድል

አግኝተዋል። በመስተብቶህ ጸሎት ውስጥ (በቅዳሴ ጊዜ) “ላቲ ይደሉ ክብር ወስብሐት፡ ወምስለ ወልዳ እምልኮ ወስግደት” (ለሷ “ለማርያም” አክብሮትና ምስጋና፡ ከልጇም ጋራ እምልኮና ስግደት ይገባል) የሚለውን “ላቲ ይደሉ ክብር ወስብሐት፡ ወለወልዳ እምልኮ ወስግደት” (ለሷ “ለማርያም” አክብሮትና ምስጋና፡ ለልጇ እምልኮና ስግደት ይገባል) እንዲባል ጠይቀው ተፈቀደላቸው።

1871፡ ከንትር የሚባል ረኅብ ገባ።

ጥቅምት 4፡ ንጉሥ ምኒልክ ደብረ ብርሃን ላይ (ሥላሴ ቤተ ክርስቲያን)

እንደገና ዘውድ ደፉ።

ሐምሌ 12፡ የጸሐፊ ትእዛዝ ኅይሌ ወልደ ሩፌ ልደት።

1873፡ ኅዳር 3፡ የልዑል ራስ ካሣ ልደት።

ኅዳር 4፡ የመምህር ኪዳነ ወልድ ዕረፍት።

1874፡ ንጉሥ ምኒልክ ግራኝ ያቃጠላቸውን ደብረ ነገድንድን፡ አትሮንስ ማርያምን፡ ታእክ ነገሥትን፡ መካነ ሥላሴን፡ እያስቈፈሩ ግምባቸውን አስወጡት።

ኅዳር 6፡ ከዋክብት በስማይ ላይ ተበታተኑ።

ግንቦት 30፡ የንጉሥ ተክለ ሃይማኖትና የንጉሥ ምኒልክ የእምባቦ ውጊያ።

1875፡ ከመስከረም እስከ ታኅሣሥ በምሥራቅ በኩል ጅራታም ኮከብ ታየ።

ጥቅምት 13፡ የንጉሥ ምኒልክ ልጅ ወይዘሮ ዘውዲቱና የአፄ ዮሐንስ ልጅ ራስ አርአያ ተጋቡ።

ግንቦት 14፡ በሸዋና በኢጣልያ መንግሥት መካከል የንግድና የወዳጅነት ውል ተፈረመ።

የኢጣልያ ጦር ምጽዋን ያዘ።

1876፡ ግንቦት 26፡ የኢትዮጵያ፡ የእንግሊዝ፡ የግብፅ ውል አድዋ ላይ ተፈረመ። አሩሲ ተመታ።

1877፡ ስልጢ ማረቆ ተመታ።

ነጋድራስ ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ ተወለዱ።

በጥር ወር ሹም ደጋና (አፄ ዮሐንስ ደምቢያንና ጉንደርን የሾሙት) መተማ ዘመተ።

ጥር 20፡ ሹም ደጋና መተማ ላይ ተሸንፎ ወደቀ።

ጥር 27፡ የኢጣልያ ጦር ምጽዋ ገባ (በ29 የኢጣልያን ባንዲራ ሰቀለ)።

ደርቡሾች (ራሳቸውን አንገሩ “አሸናፊዎች” የሚሉ የሱዳን እስላሞች) የማኅበረ ሥላሴን ገዳም አቃጠሏት፡ መነኮሳቱን ፈጅቸው።

1878፡ ደጃዝማች ፍቅረማርያም ይናዱ ተወለዱ።

1879፡ ኅዳር 17፡ አዲስ አበባ ተቈረቁረች።

ታኅሣሥ 29፡ የንጉሥ ምኒልክ ሠራዊትና የሐረሩ አሚር ዐብዱላሂ የጨለንቆ ውጊያ።

ጥር 1፡ ሐረር ተከፈተች።

ጥር 18፡ ተዳግሊ (ዶጋሊ) ላይ የራስ አሉላና ሰሐጢን የያዙ ኢጣልያኖች ውጊያ።

ሰኔ 11፡ ደርቡሾች ጭልጋ ድረስ መጡ።

ሰኔ 16፡ የልዑል ራስ ሥዩም ልደት።

ነሐሴ 22፡ የወይዘሮ ተናኘን ወርቅ ሣህለ ሥላሴ ዕረፍት።

1880፡ ጥቅምት 10፡ በሸዋና በኢጣልያ መንግሥት መካከል የወዳጅነትና የንግድ ውል ተፈረመ።

ጥቅምት 29፡ ሰሐጢ ዘመቻ።

ንጉሥ ተክለ ሃይማኖት ጉንደርን እንዲጠብቁ ታዘዙ።

የቅድስት ማርያም (መንበረ ፀሐይ) ቤተ ክርስቲያን (አዲስ አበባ) ተቀደሰ።

ንጉሥ ምኒልክና አንቶኒሊ የኢትዮጵያና የኢጣልያ የወዳጅነት ውል ተፈረረመ።

ጥር 10፡ ደርቡሾች ጉንደርን አቃጥለው ንጉሥ ተክለ ሃይማኖትን ሣር ውሐ (ደምቢያ) ላይ አሸንፏቸው። ምንትዋብ (የንጉሥ ተክለ ሃይማኖት ልጅ) ተማረክች።

ጥር 12፡ ደርቡሾች የጀንዳ ጊዮርጊስንና የፈንጃ ማርያምን ቤተ ክርስቲያን አቃጠሏቸው።

ጥር 15፡ ደርቡሾች አዘዙ ተክለ ሃይማኖትንና የጉንደርን ቤተ ክርስቲያኖች አቃጠሏቸው። ሊሸሹ ያልቻሉትን ድኩማን በሰይፍ አረዷቸው። ብዙ ሰው ማረኩ።

በየካቲት ወር ራስ አርአያ ዮሐንስ ሞቱ።

በመጋቢት ወር ሰሐጢ ላይ የኢጣልያኖችና የኢትዮጵያ ውጊያ።

ሰኔ 17፡ ደርቡሾች ተንክል መጥተው መሸጉ።

ሐምሌ 4፡ ደርቡሾች አምባጫራ ያለቸውን ሰይፍ አጥራ ማርያምን አቃጠሏት።

ሐምሌ 5፡ ምጽርሐ ገዳምን አቃጠሏት፤ የአፄ ኢየሱስ አስከሬን አውጥተው ጣሉት።

ሐምሌ 6፡ አርዋጌ ማርያምንና አይባ ሲዳኑ ምሕረትን አቃጠሏቸው።

1881፡ ከጥቅምት እስከ ታኅሣሥ አፄ ዮሐንስ ጎጃምን አጠፉት፤ ሰብሉን እሳት ለቀቁበት።

መጋቢት 1፡ አፄ ዮሐንስ መተማ ጦርነት ላይ ወደቁ።

ነሐሴ 23፡ ደርቡሾች በሌሊት እርምጃቸው ሳይሰማ ጉንደር ገብተው ሲነጋ ሕዝቡን በሰይፍ ጨፈጩት። የሚከላከል ኃይል አልነበረም።

1881 - 1906፤ የዳግማዊ ምኒልክ ዘመን መንግሥት

1881፡ ሚያዝያ 25፡ የውጫሌ ውል ተፈረመ።

ሰኔ 27፡ የራስ ንበና ዳጌ ዕረፍት።

1882፡ ጥቅምት 25፡ የአፄ ምኒልክ ዕለተ ንግሥ።

ጥቅምት 26፡ የደብረ ኀይል ራጉኤል ቤተ ክርስቲያን (አዲስ አበባ) ተባረከ (ተቀደሰ)።

በታኅሣሥ ወር፡ አፄ ምኒልክ ትግራ ለመዝመት አዲስ አበባን ለቀቁ።

1883፡ የካቲት 10፡ የቢትወደድ መኩንን እንዳልካቸው ልደት።

መጋቢት 25፡ የእቴጌ መነን ልደት።

በሚያዝያ ወር መካነ ሥላሴ (የአዲስ አበባ ሥላሴ) ቤተ ክርስቲያን ሥራ ተጀመረ።

1884፡ ሐምሌ 16፡ የአፄ ኀይለ ሥላሴ ልደት።

1885፡ ኅዳር 15፡ የልዑል ራስ እምሩ ልደት።

1886፡ የጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን (ገንተ ጽጌ) ተተክለ።

ራስ ደስታ ዳምጠው ተወለዱ።

የዝዋይ ዘመቻ።

1887፡ ወላሞ ዘመቻ።

መጋቢት 1፡ የጅቡቲ-አዲስ አበባ፡ የአዲስ አበባ-ከፋ፡ የከፋ-ነጭ ዓባይ የባቡር መንገድ ውል ተፈረመ።

1888፡ ጥር 5፡ የባቡር መንገድ ሥራ ውል ተፈረመ።

ኅዳር 28፡ የአምባ አላጌ ከኢጣልያ የጦር ሠራዊት ጋራ ውጊያ።

ታኅሣሥ 10 ቀን፡ ደጃዝማች ባሕታ ሐጎስ ሀላይ ላይ ከጣሊያ ጦር ጋር ሲዋጉ ወደቁ።

የካቲት 23፡ የአድዋ ድል።

1889፡ መጋቢት 4፡ የባቡር ሥራው ውል እንደገና ተፈረመ።

ጥር 27፡ የልጅ ኢየሱስ (ክፍለ ያዕቆብ) ልደት።

1890፡ ራስ መኩንን ወደ “ዐረብ” (ሻንቅላ ወይም አቢጋር ወደሚባለው) ዘመቱ።

ሐምሌ 23፡ የደጃዝማች ገርማሜ ወልደ ሐዋርያት ዕረፍት።

1891፡ መጋቢት 17፡ ብላታ መርስዔ ሐዘን ወልደ ቂርቆስ ተወለዱ።

1892፡ መጋቢት 15፡ የራስ ዳርጌ ዕረፍት።

1893፡ ጥር 3፡ የንጉሥ ተክለ ሃይማኖት ዕረፍት።

1895፡ ጥቅምት 24፡ የእጩጌ ገብረ ሥላሴ ዕረፍት። (ዘመኑን 1893 የሚያደርግም አለ)

1896፡ የካቲት 9፡ ራስ አሉላ (ቱርክ ባሻ) ቁቢ አረፉ። (1891 ጥር 10 የሚልም አለ)።

ነሐሴ 14፡ የራስ አበበ አረጋይ ልደት።

1898፡ ጥቅምት 19፡ ብላቲን ጌታ ማኅተመ ሥላሴ ገብረ መስቀል ተወለዱ።

መጋቢት 13፡ የራስ መኩንን ዕረፍት።

ነሐሴ 19፡ (አዲስ አበባ) መሬት ተንቀጠቀጠ።

1899፡ ጥቅምት 17፡ የውጫሌን (የሚያዝያ 25 ቀን 1881 ዓ. ም.) ውል የሚሰርዝ ውል አዲስ አበባ ላይ ተፈረመ።

ኅዳር 6፡ የራስ መንገሻ ዮሐንስ ዕረፍት።

- 1900፤ መስከረም 29፥ የደጃዝማች ይልማ ዕረፍት።
ጎዳር 5፥ የልቡል ራስ መንገሻ ዕረፍት።
ሐምሌ 3፥ የአፈ ንጉሥ ነቢቡ ዕረፍት።
- 1901፤ ግንቦት 10፥ አዲስ ምኒልክ ልጅ ኢያሱን አልጋ ወራሻቸው አደረጉ።
- 1902፤ ጥቅምት 20፥ አዲስ ምኒልክ ወራሻቸው ልጅ ኢያሱ እንደሆኑ እንደገና ባወጁ።
መጋቢት 12፥ እቴጌ ጣይቱ ከመንግሥት ስልጣን ተወገዱ።
በሚያዝያ ወር ለጥቂት ቀናት ጅራታም ከክብ ታየ።
- 1903፤ ሚያዝያ 3፥ የራስ ቤትወደድ ተሰማ ዕረፍት።
ሐምሌ 27፥ የመድኃኔ ዓለም ቤተ ክርስቲያን (ደብረ ሰላም፥ ቀጨኔ) ተተክለ።
- 1905፤ ጥቅምት 27፥ የንቡረ እድ/ጸሐፊ ትእዛዝ ገብረ ሥላሴ ዕረፍት።
- 1906፤ ታኅሣሥ 3፥ የአዲስ ምኒልክ ዕረፍት።
- 1906 - 1909፤ የልጅ ኢያሱ ዘመነ መንግሥት
- 1906፤ መስከረም 1 ቀን፥ አቶ ተክለ ጻድቅ መኮሪያ (የታወቁት የኢትዮጵያ ታሪክ ተመራማሪ)፥ በተጉለትና ቡልጋ አውራጃ በጊናገር ወረዳ በአሣገርት ምክትል ወረዳ ልዩ ስሙ አቆዳዳ የሚባል ሥፍራ ተወለዱ።
ግንቦት 23፥ ራስ ሚካኤል የወሎና የትግራይ ንጉሥነት ዘውድ ጫኑ።
- 1908፤ ሐምሌ 20፥ የመርድ አዝማች አስፋ ወሰን ኀይለ ሥላሴ ልደት።
ሐምሌ 21፥ ልጅ ኢያሱ ወደሐረር ሄዱ፤ እንደወጡ ቀሩ።
- 1909 - 1922፤ የንግሥተ ነገሥት ዘውዲቱ ዘመነ መንግሥት
- 1909፤ መስከረም 19፥ ልጅ ኢያሱ ተሻፋ፤ ወይዘሮ ዘውዲቱ አልጋውን ያዙ።
መስከረም 25፥ የምኤሶ መርነት (ከልጅ ኢያሱ ደጋፊዎች ጋራ)።
ጥቅምት 6፥ ራስ አባተ አረፉ።
ጥቅምት 7፥ ንጉሥ ሚካኤል (ልጅ ኢያሱን በመርዳት) ቶራ መስክ ላይ ባደረጉት ውጊያ ድል አግኝተው አንኮበርን ዘረፏት። ራስ ሉል ሰገድ ውጊያው ላይ ሞተ።
ጥቅምት 17፥ የሰገሌ መርነት።
የካቲት 4፥ የንግሥት ዘውዲቱ ዕለተ ንግሥ።
የካቲት 11፥ ራስ ወልደ ጊዮርጊስ የበጌምድርና የስሜን ንጉሥነት ተሾሙ።
ግንቦት 16፥ የክብር ዘበኝነት ሥራ ተጀመረ።
ነሐሴ 21፥ (ነሐሴ 20 የሚልም አለ) የደሴ ውጊያ (ልጅ ኢያሱን ለመያዝ)።
ሐምሌ 29፥ የመቅደላ ውጊያ (ልጅ ኢያሱን ለመያዝ)።
- 1910፤ የካቲት 4፥ የእቴጌ ጣይቱ ዕረፍት።
የካቲት 24፥ የንጉሥ ወልደ ጊዮርጊስ(ኃጭ ዓባይ ድንበር ላይ የኢትዮጵያን ባንዲራ የሰቀሉ) ዕረፍት።
ግንቦት 16፥ የራስ ወሌ ዕረፍት።
ሰኔ 9፥ የእጨጌ ወልደ ጊዮርጊስ ዕረፍት።

- 1911፤ ነጋድራስ ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ ሞቱ።
ጳጉሜን 3፥ የንጉሥ ሚካኤል ዕረፍት። (መስከረም 1፥ 1912 ዓ. ም. የሚልም አለ።)
በጎዳር ወር የጎዳር በሽታ ገባ።
- 1912፤ ጎዳር 9፥ የመምህር አካለ ወልድ ዕረፍት።
መምህር አካለ ወልድ ንጉሥ ምኒልክ በ1870 ከቡሩ ሜዳ ጉባኤ በኋላ ወሎን እንዲያስተምሩ የሾሟቸው ታላቅ ሊቅ ነበሩ። መምህር አካለ ወልድ ሶስት ልደትን በመቃወማቸው ራስ ሣህለ ሥላሴ (ንጉሠ ሸዋ) ከሸዋ አባረዋቸው መጀመሪያ ጌንደር ሲኖሩ በኋላ ደግሞ ጳጳሱን አባ ሰላማን ተከትለው ወደ ትግሬ ሄደው ነበረ።
ጥር 19፥ ልጅ ኢያሱ ተያዙ።
በዚህ ዓመት ባቡር አዲስ አበባ ገባ፤ ሞያሌ፥ ጣጣቱ፥ አልሻ፥ ወልማ የሚባል በሽታ ገባ።
- 1914፤ መስከረም 3፥ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት ተመሠረተ።
- 1916፤ መስከረም 17፥ ኢትዮጵያ የዓለም ሕዝቦች ሸንጎ (ጀኔቫ) አባል ሆነች።
- 1917፤ ታኅሣሥ 23፥ ብርሃንና ሰላም ጋዜጣ ተመሠረተ።
ሚያዝያ 19፥ የተፈሪ መኰንን ትምህርት ቤት ተከፈተ።
- 1918፤ ሚያዝያ 5፥ ቤተ ሳይዳ ሆስፒታል (በኋላ የቀ.ጊ.ሥ. ሆስፒታል የተባለው) ተከፈተ።
- 1919፤ ጎዳር 25፥ የአቡነ ማቴዎስ ዕረፍት።
ታኅሣሥ 3፥ የፊታውራሪ ሀብተ ጊዮርጊስ ዲነግዴ ዕረፍት።
- 1920፤ ሰኔ 12፥ የፕሮፌሰር ዓሥራት ወልደየስ ልደት።
- 1921፤ መስከረም 27፥ ራስ ተፈሪ ንጉሥ ሆኑ።
ግንቦት 25፥ የአራት ኢትዮጵያውያን የጽሑፍ ቅብዓት።
- 1922 - 1928፤ የቀዳማዊ ኀይለ ሥላሴ ዘመነ መንግሥት
- 1922፤ መጋቢት 22፥ የቋና ውጊያ፥ በመፀኛው ራስ ጉግሳ ወሌ (የወይዘሮ ዘውዲቱ ሁለተኛ ባለቤት የነበሩት) በውጊያው ላይ ሞቱ።
መጋቢት 24፥ ንግሥት ዘውዲቱ አረፉ፤ በማግስቱ ንጉሥ ኀይለ ሥላሴ ዙፋን ላይ ወጡ።
- 1923፤ ጥቅምት 22፥ የአዲስ ምኒልክ ሐውልት ቆመ።
ጥቅምት 23፥ የአዲስ ምኒልክ ሥላሴ በዓለ ንግሥ፤ ልቡል አምሳ ሥላሴ (አስፋ ወሰን) አልጋ ወራሽ ሆኑ።
ሐምሌ 9፥ የመጀመሪያው የኢትዮጵያ ሕገ መንግሥት ታወጀ።
- 1926፤ ጥቅምት 12፥ የፊታውራሪ ወጋየሁ በውጋዴን ዕረፍት።
ታኅሣሥ 26፥ የነፋስ ስልክ ተጀመረ።
በዚህ ዓመት የኩቱ ብር አውጣ ተባለ።
- 1927፤ ጎዳር 26፥ የወልወል ግጭት።

የካቲት 8፡ ገነት (ሆለታ) የጦር ትምህርት ቤት ተከፈተ።
 ሐምሌ 1፡ የኢትዮጵያ ቀይ መስቀል ተቋቋመ።

የኢጣሊያ ወረራ (1928-1933)

አርበኞች ኢጣልያኖችን በየቦታው ወጥረው ይዘዋቸው ነበረ። ያደረጉትን ውጊያ ሁሉ እዚህ መመዝገብ አይቻልም። እዚህ የመዝገብነት በቅርቡ ያገኘሁት ብቻ ነው።

1928፡ ደጃዝማች አፈወርቅ ወልደ ሰማዕት ቆራሌ ውጋዴን ከኢጣሊያ ወራሪዎች ጋር ሲዋጉ ወደቁ።

መስከረም 22፡ ኢጣልያኖች በሰሜን በኩል ወሰን ጥሰው ኢትዮጵያን መውረር ጀመሩ።

መስከረም 27፡ የጄማ ገነቱ ውጊያ።

ኅዳር 16፡ የልጅ ኢያሱ ዕረፍት።

የካቲት 5-7፡ የአምባ አራዶም ውጊያ።

የካቲት 7፡ ቢትወደድ መኩንን ደምሰው በአምባ አራዶም ጦር ሜዳ ወደቁ።

መጋቢት 22፡ የማይጨው ጦርነት።

ሚያዝያ 7፡ የጀኔታብ ውጊያ።

ሚያዝያ 13፡ የኢጣልያ ወታደሮች የማኅበረ ሥላሴን ገዳም በቦምብ አቃጠሉ።

ሚያዝያ 15፡ የማኅበረ ሥላሴን 3 መነኮሳት ገደሉ።

ሚያዝያ 16፡ ሒኒሌ የብርቆድ ውጊያ።

ሚያዝያ 26፡ አፄ ኀይለ ሥላሴ እንግሊዝ አገር በስደት ለመኖር ጂቡቲ ላይ መርከብ ገቡ።

ግንቦት 28፡ ሻለቃ መንግሥቱ ኀይለ ማርያም ተወለደ።

ሰኔ 23 ቀን፡ አፄ ኀይለ ሥላሴ የኢትዮጵያን ጉዳይ ለጀኔቫ የዓለም ሕዝቦች ሽንጎ አቀረቡ።

“...ፍርዳችሁን እግዚአብሔርና ታሪክ ይመለከተዋል...” ቀ.ኀ.ሥ.

ሰኔ 27፡ አፄ ኀይለ ሥላሴ ለንደን ገቡ።

ሰኔ 29፡ የጥቁር አንበሳ (የአርበኞች ግምባር) መተዳደሪያ ሕግ አደቀ፤ ዶ/ር ዓለመ ወርቅ በየን የግምባሩ ፕሬዚዳንት ሆኑ።

ሐምሌ 20፡ አዲስ አበባ በአርበኞች ተከሰበች።

ሐምሌ 22፡ አቡነ ጴጥሮስ በኢጣልያኖች ተገደሉ።

1929፡ ማሴት እንዳርብ የአርበኞችና የኢጣልያኖች ውጊያ።

ጥቅምት 16፡ ሸንኮራ ራምቤቲ ውጊያ። የደጃዝማች ፍቅረ ማርያም ይናዱ ዕረፍት።

ጥቅምት 22፡ ንብጌ ገዳም፣ ዝቋላ ገዳም ተቃጠሉ።

ጥቅምት 27፡ የደጃዝማች ባልቻ አባ ነፍሶ ዕረፍት።

ታኅሣሥ 4፡ የጌራ ውጊያ።

ታኅሣሥ 12፡ ሦስት ወንድማማቾች፣ ደጃዝማች አበራ ካሣ፣ ደጃዝማች ወንድ ወሰን ካሣ እና ፈታውራሪ አስፋው ወሰን ካሣ ፍቼ ላይ በጥይት ተደበደቡ።

የካቲት 11፡ (የካቲት 14 የሚልም አለ) ደጃዝማች በየን መርድ ቶሌ ቀበሌ(ወሊሶ) ከኢጣሊያ ጦር ጋራ ሲዋጉ ኢጣልያኖች ከያዟቸው በኋላ በጥይት ደበደቧቸው።

የካቲት 12፡ በግራዚያኒ ላይ ቦምብ ስለተወረወረ ስፍር ቊጥር የሌላቸው ኢትዮጵያውያን በጥይት በሳንጃ በአካፋ በዶማ ተጨፈጨፉ።

የካቲት 13፡ አራዳ ጊዮርጊስ ተቃጠለ።

የካቲት 16፡ የራስ ደስታ ዳምጠው ዕረፍት፤ ኢጣልያኖች ከያዟቸው በኋላ በጥይት ደበደቧቸው።

መጋቢት 1፡ ሊሙ ወቼ ሞሹ ላይ የአርበኞችና የኢጣልያኖች ውጊያ።

በሚያዝያ ወር ሥዕል ቤትና ላይ ግቢ ማርቆስ ተዘጉ።

ግንቦት 13፡ የኢጣልያ ሠራዊት ደብረ ሊባኖስን ዘረፏት፤ 300 (900 የሚልም አለ) የሚሆኑ መነኮሳት በጥይት ደብደቡው ገደሉ። ገዳሙ ተዘጋ።

ደጃዝማች ገብረ ማርያም ጉጉቱ ጦርነት ላይ ሞቱ።

ግንቦት 15፡ ኖኖ ቦር የአርበኞችና የኢጣልያኖች ውጊያ።

ግንቦት 21፡ (29 የሚልም አለ) ኢጣልያኖች ደብረ ብሥራትን (ሞረት) አቃጠሏት፤ መምህር ወልደ ሚካኤልንና ሌሎች ብዙ መነኮሳት ገደሉ።

ሰኔ 2፡ በሸዋ ቆላ ኢጣልያኖች ራዎቻችን እስከሥተው ሰው አስፈጁ፤ ብዙ ሕፃናት አስሰለቡ።

ሰኔ 7፡ የካ ሚካኤል ተዘጋ።

ሐምሌ 7፡ ኢጣልያኖች 25 የማኅበረ ሥላሴ መነኮሳት ገደሉ።

ሐምሌ 18፡ የክልቤ ውጊያ።

ሐምሌ 20፡ የሸኖ ውጊያ።

1930፡ መስከረም 6፡ ወዴሳ፣ የአርበኞችና የኢጣልያኖች ውጊያ።

ጥቅምት 15 - 17፡ ኢጣልያኖች መንዝን መቱት፤ ሐር አምባ ሚካኤልን አቃጠሉ፤ 24 ካፅናት ገደሉ።

ኅዳር 5፡ በረከት ወኒ፣ የአርበኞችና የኢጣልያኖች ውጊያ።

የካቲት 2፡ ቡልጋ ጨመሪ ላይ የአርበኞችና የኢጣልያኖች ውጊያ።

የካቲት 13፡ አጋምሳ ላይ የአርበኞችና የኢጣልያኖች ውጊያ።

መጋቢት 18፡ ፋግታ ላይ የአርበኞችና የኢጣሊያኖች ውጊያ።

1932፡ መስከረም 9፡ ብላቴን ጌታ ኅሩይ ወልደ ሥላሴ እንግሊዝ አገር በስደት አረፉ።

ሚያዝያ 27፡ ዶ/ር መልአኩ ቢያን አረፈ።

1933፡ ኅዳር 25፡ አዲስ ዓለም ላይ አርበኞችና ኢጣልያኖች ተዋጉ።

ታኅሣሥ 6፡ ኢጣልያኖች የአዲስ ዓለምን ነፃነት ፈጁ።
 ጥር 12፡ አፄ ኀይለ ሥላሴ አሜሪካ ላይ የኢትዮጵያን ሰንደቅ ዓላማ ሰቀሉ።

ኢትዮጵያ ሆይ ደስ ይበልሽ፤
 በአምላክሽ ኀይል፡ በንጉሥሽ፤
 ተባብረዋልና አርበኞችሽ፤

...

መጋቢት 28፡ አፄ ኀይለ ሥላሴ ደብረ ማርቆስ ገቡ።
 ኢጣልያ ኤርትራን፡ ሁለቱን የሱማሌ ሀገሮች ኢትዮጵያን አንድ ሀገር ያደረገቻቸውን የኢትዮጵያ “ወዳጃ” እንግሊዝ እንደገና ከፋፈለቻቸው።

አዲስ ዘመን

- 1933 - 1967፤ አፄ ኀይለ ሥላሴ እንደገና በአልጋው ላይ ተቀመጡ።
- 1933፤ ሚያዝያ 27፡ አፄ ኀይለ ሥላሴ አዲስ አበባ ገቡ።
- 1934፤ ኅዳር 19፡ ጄኔራል ናዚ ጌንደር ላይ ድል ሆኖ ተያዘ።
 መጋቢት 21፡ ነጋሪት ጋዜጣ ተመሠረተ።
- 1935፤ ሐምሌ 16፡ የቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ደጃ ደረጃ ትምህርት ቤት (ኩተቤ) ተቋቋመ።
- ሐምሌ 24፡ የቴምብር ቀረጥ ዓዋጅ ወጣ።
- 1936፤ ታኅሣሥ 17፡ በታማኝነት ላገለገሉ ሐማሴኖች 800 ጋሻ መሬትና ከብት ተሰጣቸው።
 መጋቢት 10፡ የደጃዝማች ዑመር ሰመተር (የውጋዴት አርበኛ) ዕረፍት።
 ሚያዝያ 27፡ የሕዝብ ቤተ መጻሕፍት ተቋቋመ።
- ሐምሌ 26፡ መጽሔተ ኢትዮጵያ ጋዜጣ ተመሠረተ።
- 1937፤ ጥር 5፡ ደጃዝማች በላይ ዘለቀ ተሰቀሉ።
 ግንቦት 10፡ የራስ ብሩ ወልደ ገብርኤል ዕረፍት።
- 1938፤ ሰኔ 14፡ ቤተ ሳይዳ (የቀ. ኀ. ሥ.) ሆስፒታል እንደገና ተከፈተ።
- 1939፤ ሰኔ 15፡ የብላቴን ጌታ ሎሬንሶ ታእዛዝ ዕረፍት።
- 1942፤ ከንቲባ ገብሩ ደስታ ሞቱ።
- 1943፤ ኅዳር 23፡ የተባበሩት መንግሥታት ኤርትራ ከኢትዮጵያ ጋራ በፌዴሬሽን እንድትዋሐድ በድምፅ ብልጫ አጸደቀ።
 ጥር 6፡ አቡነ ባስልዮስ የመጀመሪያው ኢትዮጵያዊ የኢትዮጵያ ሊቀ ጳጳሳት ሆኑ።
- 1946፤ መስከረም 1፡ አፄ ኃይለ ሥላሴ የኤርትራን ሕገ መንግሥት አጸደቁ።
 መስከረም 5፡ አፄ ኃይለ ሥላሴ መረብን ተሻግረው ወደምጽዋ ሄዱ።
 ሰኔ 26፡ የጸሐፊ ትእዛዝ ኀይሌ ወልደ ሩፌ ዕረፍት።
- 1948፤ ጥቅምት 24፡ አዲስ ሕገ መንግሥት (ሁለተኛው) ታወጀ።
- 1951፤ ሰኔ 21፡ አቡነ ባስልዮስ የፓትሪያርክነት ሹመት ተቀበሉ።

- 1952፤ አበበ ቢቂላ ሮማ (ኢጣሊያ) ላይ በተደረገው የኦሊምፒያ ውድድር የማራቶኑን እሸቅድድም አሸነፈ።
- 1953፤ ታኅሣሥ 4-8፡ የክብር ዘበኞች በጄኔራል መንግሥቱ ንዋይ መሪነት መንግሥት ግልበጣ ሞከሩ።
 ታኅሣሥ 6፡ በመፀኞቹ ያሰሯቸውን ባለስልጣኖች (ራስ አበበ አረጋይን ሳይቀር) በጥይት ፈጁቸው።
 መጋቢት 21፡ ጄኔራል መንግሥቱ ንዋይ ተሰቀሉ።
- 1954፤ ታኅሣሥ 10፡ የቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዩኒቨርሲቲ ተከፈተ።
- 1955፤ የካቲት 20፡ የራስ ቢትወደድ መኩንን እንዳልካቸው ዕረፍት።
 ግንቦት 17፡ የአፍሪካ አንድነት ድርጅት ተቋቋመ።
- 1956፤ አበበ ቢቂላ ቶኪዮ (ጃፓን) ላይ በተደረገው የኦሊምፒያ ውድድር የማራቶኑን እሸቅድድም በድጋሚ አሸነፈ።

የብጥብጥ ዘመን

- 1966፤ በጥቅምት ወር አበበ ቢቂላ አረፈ።
 ወታደሩ በካቲት ወር ተበደልኩ ብሎ በአብዮት ስም መንግሥት ያዘ።
- 1967፤ መስከረም 2፡ አፄ ኀይለ ሥላሴን ከስልጣን አወረዱቸው። ስልጣኑ በሻለቃ መንግሥቱ ኀይለ ማርያም እጅ ሆነ።
 ኅዳር 14-15፡ 61 ባለስልጣኖችን (ጠቅላይ ሚኒስቴር አክሊሉ ሀብተ ወልድንና ጄኔራል አማን አንዶምን ጭምር) በጥይት ፈጁቸው።
- 1970፤ ጥቅምት 8፡ ብላቴን ጌታ ማኅተመ ሥላሴ ገብረ መስቀል አረፉ።
 ጥቅምት 19፡ ብላታ መርስዔ ሐዘን ወልደ ቂርቆስ አረፉ።
- 1972፤ በነሐሴ ወር ራስ እምሩ ኀይለ ሥላሴ አረፉ።
- 1980፤ መጋቢት 28፡ አልጋ ወራሽ አስፋ ወሰን እንግሊዝ አገር በስደት እንዳሉ ንጉሥነት ተቀቡ።
- 1981፤ ግንቦት 8፡ የሻለቃ መንግሥቱን መንግሥት ግልበጣ ተሞክረ።
- 1983፤ መስከረም 1፡ የኢትዮጵያ ሕዝባዊ ዲሞክራሲያዊ (የደርግ) ሕገ መንግሥት ታወጀ።
 ግንቦት 13፡ ሻለቃ (ፕሬዚዳንት) መንግሥቱ ኀይለ ማርያም ወደ ዚምባብዌ ሸሸ።
- ግንቦት 27፡ ትግራይን ከኢትዮጵያ ነፃ ለማውጣት የተደራጀ ግምባር (ሕወሐት) የኢትዮጵያን ስልጣን ያዘ።
- ግንቦት 21-23፡ ያልተካሄደው የለንደን “ጉባኤ” ቀኖች።
 ጉባኤው ከመካሄዱ በፊት ኢሕአዴግ ኢትዮጵያን ያዘ።
- ሰኔ 24፡ የአዲስ አበባ ጉባኤ።
 የሽግግር መንግሥት “ለማቋቋም” ኢሕአዴግ የሚፈልጋቸውን ድርጅቶች ብቻ በመጋበዝ ከነሱ ጋራ ጉባኤ አድርጎ ቻርተር አጸደቀ።
 ከዩኒቨርሲቲው ተወካይ ከፕሮፌሰር ዓሥራት ወልደየስ በቀር

ከተሰበሰቡት 20 የድርጅት ተወካዮች አንድም የኤርትራን ለሕዝባዊ ግምባር ሐርነት ኤርትራ (ለሻዕቢያ) ማስረከብ የተቃወመ አልነበረም።

1984፤ መስከረም 29፤ ፕሮፌሰር መስፍን ወልደ ማርያም የኢትዮጵያን ሰብአዊ መብት ጉባኤን አቋቋመ።

ሰኔ 14፤ በኢትዮጵያ ምርጫ ተደረገ፤ የትግራይ ነፃ አውጪ ግምባር ምርጫውን አቋብረበረ።

ደራርቱ ቱሉ ባርሴሎና (እስፓኝ) ላይ በተደረገው የኦሊምፒያ ውድድር የ10ሺውን ሜትር የሴቶች እሽቅድድም አሸነፈች።

1985፤ ግንቦት 16፤ የኤርትራ ጠቅላይ ግዛት ራሷን የቻለች መንግሥት መሆኗን ዐወጀች።

መለስ ዜናዊ ከበዓሉ ላይ ተገኝቶ የእንኳን ደስ ያላችሁ ንግግር አደረገ።

1988፤ ኅዳር 29፤ “የኢሕአዴግ” ሕገ መንግሥት ታወጀ።

ሐምሌ 21፤ ፋጡማ ሮባ አትላንታ (አሜሪካ) ላይ በተደረገው የኦሊምፒያ ውድድር የሴቶችን የሚጥን እሽቅድድም አሸነፈች።

1989፤ ጥር 9፤ የአልጋ ወራሽ አስፋ ወሰን (አፄ አምላክ ሥላሴ) ዕረፍት።

1990፤ ግንቦት 4፤ የኤርትራ ጦር ሠራዊት ባድመን ወረረ።

ግንቦት 5፤ የትግራይ ነፃ አውጪ ግምባር ለኤርትራ ሠራዊት ያለምንም ቅድመ ሁኔታ የወረሩትን መሬት ለቀው እንዲወጡ ማስጠንቀቂያ አወጣ። ወዲያው በዓሥር ሺ የሚቆጠሩ ወጣቶች የረገፉበት ጦርነት ተጀመረ።

1991፤ ኅዳር 6 (?)፤ አቶ ከበደ ሚካኤል አረፉ።

ግንቦት 6፤ የፕሮፌሰር ዓሥራት ወልደየስ ዕረፍት።

1992፤ ከግንቦት 4 ጀምሮ በተደረገ ጦርነት የትግራይ ነፃ አውጪ ግምባር መንግሥት የኤርትራን ሠራዊት ከወረረው ምድር በነይል አስወጥቶ ከዚያም አልፎ ሄደ።

ግንቦት 6፤ ጠቅላላ ምርጫ ተደረገ። እንደተጠበቀው ባለስልጣኑ (ባለጉልበቱ) የትግራይ ነፃ አውጪ ግምባር አቋብረበረ።

መጋቢት 26፤ ቀኛዝማች ተስፋ ገብረ ሥላሴ (መንፈሳዊ መጻሕፍት አሳታሚው) ሞቱ።

ሰኔ 11፤ የኤርትራ ነፃ አውጪ ግምባር መንግሥትና የትግራይ ነፃ አውጪ ግምባር መንግሥት ጦርነቱን ለማቆም ተፈራረሙ።

ሐምሌ 16፤ አቶ ተክለ ጻድቅ መኮሪያ (የታወቁት የኢትዮጵያ ታሪክ ተመራማሪ) አረፉ።

1993፤ በመስከረም ወር፤ በሲድኔ (አውስትራሊያ) በተደረገው የኦሊምፒያ ውድድር በዚህ ዘመን የሩጫ ንጉሥ የሆነው ንይሴ ገብረ ሥላሴና ደራርቱ ቱሉ የ10ሺ ሜትሩን፤ ገዛሽኝ አበራ የማራቶኑን እሽቅድድም አሸነፉ።

ዋቢ መጻሕፍት (ዋና ዋናዎቹ)

መሠረት ስብሐት ለአብ፤ ትውፊታዊ ኅሳብ ዘመንና ታሪክ፤ ሆንግ ኮንግ 1981 ዓ. ም. (1988 ዓ. እ)።

መርበኔ ንዘን ወልደ ቂርቆስ (ብላታ)፤ የኢትዮጵያ ቤተ ክርስቲያን የመጀመሪያው ፓትርያርክ፤ አዲስ አበባ ፲፱፻፶፮ ዓ. ም.።

መጽሐፈ ሰላታት ምስለ ኮሎሙ ጸዋትዊሁ ወበሕረ ሐሳብ፤ አሳታሚ ሊቀ መዘምራን ሞገስ ዕቁበ ጊዮርጊስ፤ አስመራ ፲፱፻፷፱ ዓ. ም.።

ማኅተመ ሥላሴ ወልደ መስቀል (ብላቴን ጌታ)፤ “፭ በለው”፤ *Journal of Ethiopian Studies*, Vol VII, No. 2, pp. 195-303.

ሺሃብ ኢድ-ዲን አሕመድ ኢብን ሀብደል ቃድር (ዐረብ ፈቂህ)፤ ፋቱሕ አል-ሐበሻ፤ በዐረቢኛ የተጻፈ፤ ዐረቢኛውንና የፈረንሳይ ትርጉሙን አሳታሚ René Basset, *Histoire de la Conquête de l'Abyssinie*, Paris 1899.

ተክለ ሥላሴ ጢኖ፤ ዜናሁ ለንጉሠ ነገሥት ሱስንዮስ (አሳታሚ F. M. Esteves Pereira, *Chronica de Susenyos, Rei de Ethiopia*, Lisboa 1892.

ተክለ ጻድቅ መኮሪያ፤ የግራኝ አሕመድ ወረራ፤ አዲስ አበባ 1966 ዓ. ም.።

_____፤ ዐፄ ቴዎድሮስ እና የኢትዮጵያ አንድነት፤ (አዲስ አበባ) 1981 ዓ. ም.።

_____፤ ዐፄ ዮሐንስ እና የኢትዮጵያ አንድነት፤ (አዲስ አበባ) 1982 ዓ. ም.።

_____፤ ዐፄ ምኒልክ እና የኢትዮጵያ አንድነት፤ (አዲስ አበባ) 1983 ዓ. ም.።

ታሪክ ነገሥት፤ አሳታሚ René M. Basset, “Études sur l'histoire d'Éthiopie, *Journal asiatique*,” 7e serie, vol. 17 (1881), pp. 315-434, et vol. 18 (1881), pp. 93-183, et 285-389.

ታሪክ ነገሥት ዘርአ ያዕቆብ ወበአደ ማርያም፤ አሳታሚ Jules Perruchon, *Les Chroniques de Zar'a Yâ'eqôb et de Ba'eda Mâryâm*, Paris 1893.

ታሪክ ነገሥት ዮሐንስ ወኢዮሱ ወበካፋ (የበካፋን -- ምናልባትም የሁሉንም -- ታሪክ ጸሐፊ ሲኖዳ)፤ አሳታሚ I. Guidi, *Annales Iohannis I, Iyasu I et Bakaffa*, Louvain 1960.

ታሪክ ንጉሥ ሠርፀ ድንግል፤ (ጸሐፊው አባ ባሕርይ ሳይሆኑ አይቀርም)፤ አሳታሚ K. Conti Rossini, *Historia Regis Sarsa Dengel* (Malak Sagad), Paris 1907.

አቡሻክር (የቀን መቀጠሪያ)፤ በመንበረ ፀባዖት ቅ. ሥላሴ ካቴድራል የድርሰት ክፍል የተዘጋጀ፤ አዲስ አበባ 1962 ዓ. ም.።

- ዓሥራት ገብረ ማርያም እና ገብረ ሕይወት መሐሪ፡ የዘመን አቁጣጠር፡ አዲስ አበባ 1987 ዓ. ም. (ይህን መጽሐፍ ያየሁት ጥናቴን አጠናቅቄ ማተሚያ ቤት ሳፈላልግ ስለሆነ ለጥናቴ አልተጠቀምኩበትም)፡፡
- ዘውዴ ረታ፡ በቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ ዘመን መንግሥት የኤርትራ ጉዳይ፡ ሎንጉል፡ ኩቤክ፡ ካናዳ (ዘመኑ ያልታተመበት ግን 1992 ዓ. ም፡ 2000 ዓ. እ.)፡፡
- ገብረ ሥላሴ (ጸሐፊ ትእዛዝ)፡ ታሪክ ዘመን ዘዳግማዊ ምኒልክ ንጉሠ ነገሥት ዘኢትዮጵያ፡ አሳታሚ ብላታ መርሰዔ ኀዘን ወልደ ቂርቆስ፡ አዲስ አበባ 1959 ዓ. ም.፡፡
- ዮሐንስ መሸሻ፡ ኢትዮጵያ አስተዳደርና ፖለቲካዊ ሂደት፡ ሎስ አንጀለስ 1989 ዓ. ም. (1996 ዓ. እ.)፡፡
- ፍትሐ ነገሥት፡ ንባብና ትርጓሜው፡ አዲስ አበባ፡ ፲፱፻፶፰ ዓ. ም. በ1960 ዓ. ም. ለግሌ ያስቀዳሁት ባሕረ ሐሳብ፡፡
- Conti Rossini, Carlo, *Tabelle comparative del calendario Etiopico col calendario Romano*, Rome 1948.
- EMML 49 (በአፄ ምኒልክ ዘመን ለጸሐፊ ትእዛዝ ገብረ ሥላሴ የተቀዳ፤ ማይክሮፊልም በተደረገ ጊዜ ንብረትነቱ የእንጦጦ ራጉኤል ቤተ ክርስቲያን የሆነ ባሕረ ሐሳብ), William F. Macomber, *A Catalogue of Ethiopian Manuscripts Microfilmed for the Ethiopian Manuscript Microfilm Library, Addis Ababa and for the Monastic Manuscript Microfilm Library, Collegeville*, Vol. I, Collegeville, Minnesota 1975, p. 53.
- EMML 50 (በናፒዮር ዘመን እንግሊዞች ወሰደውት በደጃች ካሣ/አፄ ዮሐንስ አሳባቢነት የተመለሰ፤ ማይክሮፊልም በተደረገ ጊዜ ንብረትነቱ የእንጦጦ ራጉኤል ቤተ ክርስቲያን የሆነ ክብረ ነገሥትና መጽሐፈ አክሱም), William F. Macomber, *ibid.*, p. 54.
- EMML 1264 (በ18ኛው ምእት ዓመት የተቀዳ፤ ማይክሮፊልም በተደረገ ጊዜ ንብረትነቱ የመሪኒታ መክብብ ኀይለ ጊዮርጊስ የሆነ ያልተሟላ ታሪክ ነገሥት), Getatchew Haile, *A Catalogue of Ethiopian Manuscripts Microfilmed for the Ethiopian Manuscript Microfilm Library, Addis Ababa and for the Hill Monastic Manuscript Library, Collegeville*, Vol. IV, Collegeville, Minnesota, 1979, pp. 262-3.
- EMML 2054 (በአፄ ሠርፀ ድንግል ዘመን ለባልጋዳ ዮሐንስ የተቀዳ፤ ማይክሮፊልም በተደረገ ጊዜ ንብረትነቱ የደብረ ሐይቅ እስጢፋኖስ የሆነ የዓመት ሰንክሳር), Getatchew Haile and William F. Macomber, *A Catalogue of Ethiopian Manuscripts Microfilmed for the Ethiopian Manuscript Microfilm Library, Addis Ababa and for the Hill Monastic Manuscript Library, Collegeville*, Vol. VI, Collegeville, Minnesota, 1982, pp. 67-8.

- EMML 2063 (በ1374 ዓ. ም. ተዘጋጅቶ በአፄ ዘርአ ያዕቆብ ዘመን እንደገና የተቀዳ፤ ማይክሮፊልም በተደረገ ጊዜ ንብረትነቱ የደብረ ሐይቅ እስጢፋኖስ የሆነ ባሕረ ሐሳብ), Getatchew Haile and William F. Macomber, *A Catalogue...* Vol. VI, pp. 122-5.
- EMML 2114 (በራስ ሣህለ ሥላሴ ንጉሠ ሸዋ ዘመን ለመምህር ዓምደ ጽዮን የተቀዳ፤ ማይክሮፊልም በተደረገ ጊዜ ንብረትነቱ የሚጣቅ ተክለ ሃይማኖት ገዳም የሆነ ባሕረ ሐሳብ ሥነ ፍጥረት), Getatchew Haile and William F. Macomber, *A Catalogue...* Vol. VI, pp. 213-4.
- EMML 3628 (ብላታ መርሰዔ ኀዘን ወልደ ቂርቆስ፡ ትዝታዬ፡ ስለራሴ የማስታውሰው፡፡), Getatchew Haile, *A Catalogue...* Vol. IX, 1987, p. 76.
- EMML 3764 (ብላታ መርሰዔ ኀዘን ወልደ ቂርቆስ የጻፉት በአንክብር ከተማ የሸዋን ነገሥታት መቃብር መግብኘት), Getatchew Haile, *A Catalogue...* Vol. IX, 1987, p. 135.
- EMML 5403 (አለቃ ተክለ ኢየሱስ የጻፉት የጎጃም ታሪክ ለክቡር ደጃዝማች ከበደ ተስማ የተቀዳበት ክቡር ብላታ መርሰዔ ኀዘን ያዘጋጁት 1940 ዓ. ም. ካሌ ንደር)፡፡
- EMML 6285 (በ1677 ዓ. ም. ለ/በመምህር ዓምደ ሐዋርያት የተጻፈ፤ ማይክሮፊልም በተደረገ ጊዜ ንብረትነቱ የአዲስ ዓለም ማርያም ቤተ ክርስቲያን የሆነ የነቢያት መጻሕፍትና ባሕረ ሐሳብ)፡፡
- EMML 7109 (በ18ኛው ምእት ዓመት የተቀዳ፤ ማይክሮፊልም በተደረገ ጊዜ ንብረትነቱ የጀር ሥላሴ ገዳም የሆነ የጊዮርጊስ ወልደ ዓሚድ የዓለም ታሪክ፡ ያልተሟላ ታሪክ ነገሥት፡ ጸሎተ ማኅበር፡ ፊውስ መንፈሳዊ፡ ሥርዓተ ቤተ ክርስቲያን)፡፡
- Neugebauer, Otto, *Ethiopic Astronomy*, Vienna, 1970.
- Or 2082 (ወይዘሮ እንተ ጊዮርጊስ በንጉሥ ፋሲለደስ ዘመን ለመንጽሩ ጊዮርጊስ ቤተ ክርስቲያን የሰጠችው የሁለተኛው መንፈቅ ሰንክሳር እና ባሕረ ሐሳብ), S. Strelcyn, *Catalogue of Ethiopian Manuscripts in the British Library Acquired since the Year 1877*, Oxford 1978, pp. 85-87.
- Prouty, Chris, and Rosenfield, Eugene, *Historical Dictionary of Ethiopia*, London 1981.
- Zewde Gabre-Sellassie, *Yohannes IV of Ethiopia*, Oxford 1975.

EMML 2063

መጠቀሚያ

- ✦ በቅንፍ ውስጥ የሚገኙት ቀጥሮች ዓመተ ምሕረት ሲሆኑ፡ ከቅንፍ ውጭ ያሉት የዚህ መጽሐፍ ገጾች ናቸው። ሁለቱም ቃሉ የሚገኝበትን ቦታ ይጠቀማሉ።
- ✦ የውጪ ቃላት የተጠቁሙት በመጨረሻ ገጽ 303-304 ላይ ነው።

<p> ሀሳይ፡ 269(1888) ሀርቀል፡ ንጉሥ፡ 131፡ 133 ሀብተ ኢየሱስ፡ 259(1676) ሀብተ ጊዮርጊስ ቸርነት፡ ንጉሥ፡ 18 ሀብተ ጊዮርጊስ ዲንግዴ፡ ፊታውራሪ፡ 265(1844)፡ 271(1919) ሁለተኛ ንጉሥት፡ ም. 20፡ 49 ሁለት ልደት፡ 266(1870) ሁለት ባሕርይ፡ 249(1605) ሁዳይ፡ 12፡ 14፡ 47፡ 69፡ 74-75፡ 85፡ 104፡ 110 ሂልደፍንስ፡ ጳጳስ፡ 9 ሃሌሉ፡ 241(1527) ሃይማኖት (የፈረንጅ)፡ 250(1615) ሄሮድስ፡ የአይሁድ ንጉሥ፡ 68 ሄኖስ፡ 229፡ 243(1533) ሄኖክ፡ ነቢይ፡ 15፡ 28-29 ሄኖክ፡ ሰንበቶቹ፡ 125-126 ሀላዊ ክርስቶስ፡ 256(1657) ሀርያቆስ፡ አጪጌ፡ 258(1669)፡ 258(1661)፡ 259(1684) ሀንድ፡ 240(1524) ሀንድ፡ ንጉሥ (የ)፡ 256(1658) ሀሊታ፡ 272(1927) ሀሎፍርጌስ፡ 105 ሆሳዕና፡ 12፡ 69፡ 75፡ 110 ሆስፒታል፡ 274(1938) ሆንግ ኮንግ፡ 17 ሆድ ሕመም፡ 253(1639) ለበቻ፡ 252(1633) ለባዊ፡ 253(1641) ለትም፡ 231 ለንደን፡ 228፡ 272(1928)፡ 275(1983) ለአኪ፡ 255(1652) ለዊስ፡ ብላቴን ጌታ፡ ራስ፡ 254(1649)፡ 1650፡ 1651፡ 1654)፡ 256(1658)፡ 258(1670) ለጋሶ፡ 241(1527) ሉል ሰገድ፡ ራስ፡ 270(1909) ሉቃስ፡ ም. 2፡ ቀ. 27-32፡ 138፡ 139 </p>	<p> ሉቃስ፡ መንገሳዊ፡ 9፡ 10፡ 39፡ 103፡ 107፡ 127-129 ሉክያኖስ፡ ሊቀ ጳጳሳት፡ 109 ሊሙ ወፎ ሞሹ፡ 273(1929) ሊቃኑ መላእክት፡ 11 ሊቃኖስ፡ አባ፡ 11፡ 231 ሊባን፡ 259(1696)፡ 263(1792)፡ 249(1600) ሊባኖስ/መጣሪ፡ አባ፡ 11 ሊቦ፡ 250(1608) ሊቦን፡ 255(1651) ሊንጻ፡ 254(1643) ላሊበላ፡ ቅዱስ፡ 232፡ 233(1173)፡ 240(1525) ላሚን፡ 51፡ 229 ላስት፡ 251(1621፡ 1624)፡ 252(1630)፡ 1631)፡ 252(1627)፡ 253(1636)፡ 254(1643፡ 1647)፡ 258(1670)፡ 1672)፡ 261(1717) ላእከ፡ 256(1657) ላእከ ማርያም፡ አቤተ-ኮን፡ 255(1642) ሌሊት፡ 25 ለበ ምድር፡ 105፡ 111፡ 141 ለባዊ፡ አቤቶ፡ 256(1659) ለብን ድንግል፡ አቤቶ፡ 256(1658) ለብን ድንግል፡ አጼ፡ 99-100፡ 237(1488፡ 1500፡ 1508)፡ 238(1521)፡ 239(1524)፡ 241(1526)፡ 1527)፡ 242(1531)፡ 243(1532)፡ 1533)፡ 244(1535)፡ 245(1549)፡ 1550) ልትም፡ 231 ልዋሪ፡ 243(1533) ልቡል ሰገድ፡ አጼ፡ 260(1698) ልደተ አበቅቱ፡ 40-41፡ 43-44፡ 82፡ 141 ልደተ ወርን፡ 34፡ 41፡ 45 ልደታ፡ 9፡ 10 ልደታ ቤተ ክርስቲያን፡ 263(1792) ልደት፡ 8፡ 107፡ 127-129 ሉሬንዮ ታእዛዝ፡ ብላቴን ጌታ፡ 274(1939) </p>
--	---

ሐመል፡ ኮከብ፡ 117
 ሐመልግል፡ ይቴ፡ 250(1608)
 ሐመር፡ 69-70፡ 75፡ 78
 ሐማ፡ 105
 ሐማሴን/ኖች፡ 248(1571)፡ 258(1676)፡
 274(1936)
 ሐረር፡ 266(1868)፡ 267(1879)፡
 270(1908)
 ሐርበይ፡ 232
 ሐርቤ፡ ቅዱስ፡ 232
 ሐር አምባ ሚካኤል፡ 273(1930)
 ሐሰዋ፡ 251(1620)
 ሐሳብ መናዝል፡ 117
 ሐሳብ ብርሃን፡ 19
 ሐሳብ ጉንድ፡ 134
 ሐሳብ፡ የጸጸሳቱ፡ 237(1509)
 ሐሳዊ መሲሕ፡ 23
 ሐናዎ፡ 250(1614)
 ሐንካሳ (ሐንካሻ)፡ 250(1610)፡
 252(1629)፡ 253(1638)፡ 254(1642)፡
 255(1653)
 ሐከከ፡ 254(1645)
 ሐዋርያት፡ 10፡ 19፡ 69፡ 71፡
 75፡ 110
 ሐዋርያት፡ ጸመ፡ 105
 ሐዘኖ፡ 252(1628፡ 1632)፡ 252(1634)
 ሐዲስ ኪዳን፡ 37፡ 64፡ 265(1861)
 ሐዲስ፡ ዘመን፡ 15
 ሐዳሳ፡ 254(1642)
 ሐድያ፡ 247(1561)
 ሐጋይ፡ 115፡ 123
 ሐን፡ 238(1524)
 ሐት፡ ኮከብ፡ 118
 ሐሳብ (የዘመን)፡ 237(1509)
 ሐኔሌ፡ 272(1928)
 ሐዋን፡ 57
 ሕልመልመሌክ፡ ኮከብ፡ 115
 ሕማማት፡ ሰሙኝ ሕማማት፡ ፡ 12፡ 110፡
 242(1531)
 ሕርግራግ፡ 103
 ሕንጻ ማገፈድ፡ 129-133
 ሕንጻ ክርስቶስ፡ አቤቶ፡ 256(1657)
 ሕወሐት፡ 275(1983)
 ሕዝቅኤል፡ 261(1736)
 ሕዝቅኤል፡ ነቢይ፡ 15
 ሕዝቅያስ፡ አዲ፡ 262(1781፡ 1786)
 ሕዝቅያስ፡ እራስ፡ 260(1703)
 ሕዝቅያስ፡ የእስራኤል ንጉሥ፡ 48፡ 51
 ሕዝባዊ ግምባር ሐርነት፡ ኢርትራ፡

276(1983)
 ሕዝብ ኖች፡ አዲ፡ 235(1422)
 ሕዝብ አርዕድ፡ አዲ፡ 233(1286)
 ሕገ መንግሥት፡ 271(1923)፡ 274(1946)፡
 274(1948)፡ 275(1983)፡ 276(1988)
 ሕፁፅ፡ 40
 መለሳይ/መለሳዮች/መለሳውያን፡
 241(1527)፡ 242(1531)፡
 243(1533)
 መለስ ዜናዊ፡ አቶ፡ 276(1985)
 መለክ ሰገድ/ሠርፀ ድንግል፡ አዲ፡
 247(1555)፡ 255(1651)
 መለክ ሰገድ፡ ዳግማዊ፡ 248(1589)
 መለክ ባሕር፡ ደጅ አዝማች፡ 257(1661)
 መለኮታዊት፡ 260(1701)
 መለኮታዊት፡ እመቤት፡ 256(1658)
 መለኮታዊት፡ ወይዘሮ፡ 251(1618)
 መለኮት፡ 266(1870)
 መላልኤል፡ 229
 መላክ ባሕር፡ ብላቴን ጌታ፡ 252(1628)
 መላክ ዲቦ፡ 252(1630)
 መልአኩ በያን፡ ዶ/ር፡ 273(1932)
 መልአክ፡ 59-60
 መልክዴዴቅ፡ 249(1601)
 መልክሀ ማርያም፡ 237(1471)
 መልክሀ ማርያም፡ ዌዘሮ፡ 256(1656)
 መልክወ ክርስቶስ፡ አቤተሁን/ራስ፡
 252(1627)
 መልክወ ክርስቶስ፡ ደጅ አዝማች/ብላቴን
 ጌታ፡ 253(1642)፡ 256(1658፡ 1659)
 መልክወ ክርስቶስ፡ ወረኛ፡ 251(1624)፡
 መሐመድ፡ 257(1661)
 መሐመድ፡ ሰድ፡ 244(1535)
 መሐመድ፡ ነቢይ፡ 232
 መሐመድ፡ የአዳል ኢማም፡ 248(1569)
 መሐመድ፡ አሕመድ ኢብን ኢብራሂም
 አል-ጋዚን እይ
 መሠረት ሰብሐት ለአብ፡ አቶ፡ 13፡ 17
 መረብ፡ 266(1868)፡ 274(1946)
 መረዋ፡ 248(1578)፡ 249(1601)
 መራ ተክለ ሃይማኖት፡ 232
 መሬት ተንቀጠቀጠ/ች፡ 257(1660)፡
 261(1721)፡ 269(1898)
 መርሐ ሰውር፡ 19
 መርስዔ ሐዘን፡ አዲ፡ 237(1488)
 መርስዔ ሐዘን ወልደ ቂርቆስ፡ ብላታ፡ 69፡
 228፡ 269(1891)፡ 275(1970)
 መሲሐዊት፡ ወይዘሮ፡ 250(1611)

መሲሕ፡ 139
 መሲሕ ሰገድ፡ አዲ፡ 261(1713)
 መስቀል፡ 60-63፡ 173፡ 235(1426)፡
 256(1659)
 መስቀል፡ ምህላ፡ 136
 መስቀል፡ ዓመታዊ በዓል፡ 8፡ 56፡ 60-
 63፡ 64
 መስቀል ስቦያ፡ ዌዘሮ፡ 254(1642)፡
 255(1648)
 መስተብቀሳ ጸሎት፡ 267
 መስኮት/ቶች ፡ የፀሐይና የጨረቃ፡ 28፡
 114
 መስገድ፡ 256(1659)
 መስፍን ወልደ ማርያም፡ ፕሮፌሰር፡
 276(1984)
 መቄት፡ 241(1530)
 መቄዶናዊ፡ 133
 መቅረቢ፡ 254(1645)
 መቅደሳ፡ 265(1857፡ 1860)፡ 270(1909)
 መቅደስ ሂዮርጊስ ዘማንጽ፡ 228
 መቅደስ፡ የተገነባበት ዘመን፡ 131
 መቅዳን፡ 133
 መባርያ፡ 253(1641)
 መባጃ ሐመር፡ 69፡ 75፡ 78፡ 80፡ 100
 መተማ፡ 267(1877)፡ 268(1881)
 መተከል፡ 252(1632)፡ 256(1659)
 መነን፡ እቴጌ፡ 269(1883)
 መንበረ በሐይ፡ 268(1880)
 መንበረ ፀባዖት ቅ. ሥላሴ ካቴድራል፡ 16
 መንክዮስ፡ 55
 መንዝ፡ 273(1930)
 መንገሻ ዮሐንስ፡ ልዑል ራስ፡ 265(1857)፡
 269(1899)፡ 270(1900)
 መንግሥቱ ኅይለ ማርያም፡ ሻለቃ
 (ፕሬዚዳንት)፡ 272(1928)፡ 275(1967፡
 1981)፡ 275(1983)
 መንግሥቱ ንዋይ፡ ጀኔራል፡ 275(1953)
 መንፈስ ቅዱስ፡ 59፡ 139፡ 266(1870)
 መእዘን (3ተኛ)፡ 236(1449)
 መካነ ሥላሴ፡ 239(1524)፡ 240(1524)፡
 267(1874)፡ 269(1883)
 መካነ ኢየሱስ ሲሚናሪ፡ 17
 መካከለኛው ምሥራቅ፡ 60
 መክሰምያኖስ፡ ንጉሥ፡ 131
 መክተር፡ 241(1526)
 መኮንን፡ ልዑል ራስ፡ 264(1844)፡
 269(1890)፡ 269(1898)
 መኮንን እንዳልካቸው፡ ራስ ቢትወደድ፡
 269(1883)፡ 275(1955)

መኮንን ደምሰው፡ ቢትወደድ፡ 272(1928)
 መዋዕለ ዕበድ፡ 37
 መዓልት፡ 25
 መዘጋ፡ 241(1526፡ 1527)
 መዝሙር፡ 89፡ ቀኝ 4፡ 126
 መዝገብ ያፈድ፡ 61
 መዝገ፡ ወንዝ፡ 248(1570)
 መይራራይ፡ 232
 መደባይ፡ 257(1660)
 መድኃኔ ዓለም(ስቅለት)፡ 8፡ 9
 መጣል/ሊባኖስ፡ አባ፡ 11
 መጥምቅ ዮሐንስ ዩኒቨርሲቲ፡ 16-17
 መጥቅሶ፡ 16፡ 41-44፡ 73፡
 76፡ 78፡ 79፡ 82-101፡
 104-105፡ 110-111፡ 141፡
 142፡ 143
 መደለት፡ 104-105፡ 111፡
 141፡ 142
 መጽሐፈ ሂደት፡ 28፡ 114፡ 103፡ 126
 መጽሐፈ ሐሳብ፡ 19፡ 108
 መጽሐፈ መንኮሳት፡ 265(1861)
 መጽሐፈ መዝሙር፡ 231
 መጽሐፈ ሚላድ፡ 236(1426)
 መጽሐፈ ምስጢር፡ 235(1417)
 መጽሐፈ ሥላሴ፡ 236(1426)
 መጽሐፈ ሰዓታት፡ 235(1417)
 መጽሐፈ ስንክሳር፡ 8
 መጽሐፈ ባሕርይ፡ 236(1426)
 መጽሐፈ ብርሃን፡ 236(1426)
 መጽሐፈ አክሱም፡ 228
 መጽሐፈ ኢሳይያስ፡ 138
 መጽሐፈ ኢየሱስ፡ 57
 መጽሐፈ ኩፋሌ፡ 29
 መጽሐፈ ኪዳን፡ 23
 መጽሐፍ ቅዱስ፡ 37፡ 228
 መጽሐፍ ኢትዮጵያ፡ ጋዜጣ፡ 274(1936)
 መፀው፡ 26-28፡ 29-36፡ 114፡
 116፡ 117፡ 123
 መፃኅሳ፡ ምህላ፡ 12፡ 136
 መንገድ ፈር፡ የምድር፡ 28
 ሙሉ ቅጥር (INT)፡ 143-144
 ሙሉ፡ ነቢይ፡ 19፡ 71፡ 104፡
 118፡ 129-133
 ሙንሲንገር፡ 266(1868)
 ሙጃሂድ፡ ወዚር፡ 243(1532፡ 1533)
 ሙገር፡ 250(1609)
 ሚናስ፡ እቤቶ/አዲ፡ 242(1531)፡
 244(1534)፡ 245(1551፡
 1553)፡ 248(1586)

ሚካኤል፡ 242(1531)
 ሚካኤል፡ ሊቀ መላእክት፡ 8፡ 9፡ 11፡
 31-32፡ 63
 ሚካኤል፡ ንጉሥ/ራስ፡ 270(1906፡
 1909)፡ 271(1910)
 ሚካኤል፡ አቡነ፡ 253(1641)፡
 254(1645)፡ 255(1649)
 ሚካኤል፡ አባ፡ 236(1431)
 ሚካኤል ስሐል፡ ራስ/ደጃዝማች፡
 261(1760፡ 1761)፡ 262
 ሚካኤል (አዊት)፡ በዓል፡ 136
 ሚዛን፡ ኮከብ፡ 117
 ሚጣቅ ተክለ ሃይማኖት፡ 16
 ማሕልዩ መሐልይ፡ 239(1524)
 ማሕፀንቶ፡ ገዱግ ራስ፡ 238(1521)
 ማማስ፡ 260(1701፡ 1703)
 ማሞ፡ ፊታውራሪ፡ 254(1643)፡
 255(1648)
 ማረቆ፡ 266(1863)፡ 267(1877)
 ማራቶን እሸቅድድም፡ 275(1952፡ 1956)፡
 276(1988፡ 1993)
 ማርቆስ ም. 15፡ ቀ. 42-47፡ 64
 ማርቆስ (ላይ ግቢ)፡ 273(1929)
 ማርቆስ፡ ወንጌላዊ፡ 10፡ 39፡ 103፡ 107፡
 109፡ 127-129
 ማርቆስ፡ አቡነ፡ 253(1640)፡ 260(1707)
 ማርቆስ፡ አባ፡ 238(1522)፡ 252(1628)
 ማርቆስ፡ አቤቶ፡ 251(1617)፡ 254(1644)
 ማርታ፡ 242(1531)
 ማርታ አማረ፡ 18
 ማርያም፡ ቅድስት፡ 8-9፡ 16፡ 31፡ 59፡
 68፡ 132፡ 137፡ 233(423)፡
 236(1426)፡ 256(1659)፡
 266(1870)፡ 267(1870)፡
 268(1880)
 ማርዬ፡ ራስ፡ 262
 ማሴት እንዳርብ፡ 272(1929)
 ማቴዎስ ም. 4፡ 104
 ማቴዎስ ም. 26፡ ም. 28፡ 64
 ማቴዎስ ም. 27፡ ቀ. 39-44፡ 68
 ማቴዎስ፡ ወንጌላዊ፡ 10፡ 39፡ 46፡ 53፡
 71-72፡ 103፡ 107፡ 127-129
 ማቴዎስ፡ አቡነ፡ 271(1919)
 ማቴሳሳ፡ 229
 ማትያስ፡ ሐዋርያ፡ 10
 ማጎበረ ሐዋርያት ፍ.ሃ.፡ 17
 ማጎበረ ሥላሴ፡ 267(1877)፡ 272(1928)
 ማጎበረ ውድም፡ 232
 ማጎተመ ሥላሴ ገብረ መስቀል፡ ብላቴን
 ጌታ፡ 269(1898)፡ 276(1970)
 ማጎተም (7ኛው)፡ 247(1568)
 ማጎደረ ማርያም፡ ገዳም፡ 258(1661)
 ማጎደረ ክርስቶስ፡ ደጅ አዝማች፡
 256(1658)፡ 257(1659)
 ማጎን ቲታ፡ 249(1603)
 ማእከላዊ ቀመር፡ 72
 ማእከላዊ ዓውድ፡ 45
 ማክሰኞ፡ 31
 ማክዳ፡ 228
 ማዕቀብ እግዚእ፡ 241(1527)
 ማዕቀብ እግዚእ፡ አባ፡ 235(1426)
 ማዕዶት፡ በዓል፡ 12
 ማየ አይኅ፡ 129-133
 ማይጪው፡ 272(1928)
 ሚልኤል፡ ኮከብ፡ 116
 ምህላ፡ 135-136
 ምህላ ድኅነት፡ 105
 ምልምሎች፡ 256(1657)
 ምልክኤል፡ ኮከብ፡ 114
 ምሕርካ ኖኝ፡ አፄ፡ 235(1425)
 ምሕዋር፡ 27
 ምሥራቅ አማረ፡ 18
 ምርኮ (ፂዋዊ)፡ ዘመኑ፡ 131
 ምርያ፡ 119
 ምሳሕ በደብረ ጽዮን፡ 23
 ምስለ ፍቁር ወልዳ፡ 235(1426)
 ምኒልክ፡ አፄ፡ 264(1837፡ 1836)፡
 265(1857፡ 1861)፡ 266(1863፡
 1869፡ 1870)፡ 267(1871፡
 1874፡ 1875፡ 1879)፡
 268(1880፡ 1881፡ 1882)፡
 269(1882)፡ 270(1901፡ 1902፡
 1906)፡ 271(1910፡ 1923)
 ምኒጭር፡ 255(1651)
 ምንትዋብ፡ 268(1880)
 ምንትዋብ፡ እቴጌ/ይቴጌ፡ 258(1665)፡
 262(1769)
 ምንቻሌ፡ ይቴ፡ 248(1586)
 ምኒሱ፡ 270(1909)
 ምክራብ፡ በዓል፡ 12
 ምዕራባውያን፡ 19-23፡ 25፡ 32፡ 64፡
 66፡ 67-68
 ምዕራባውያን (ዘመን አፋጣጠር)፡ 65፡
 173-174
 ምጥባቤላ፡ 242(1532)
 ምጽርሐ፡ ደሴት፡ 257(1661)
 ምጽርሐ፡ ገዳም፡ 268(1880)
 ምጽአት፡ 24

ምጽዋ፡ 248(1582)፡ 267(1875፡ 1877)፡
 274(1946)
 ሞያሌ፡ 271(1910)
 ሞገስ ዕቁበ ጊዮርጊስ፡ ሊቀ መዘምራን፡ 17
 ሠሉስ፡ 31፡ 70
 ሠረቀ ብርሃን፡ ዓቃቤ ሰዓት፡ 234(1365፡
 1390፡ 1404)
 ሠራዊ፡ 241(1526)
 ሠርቀ ሌሊት፡ 40፡ 105፡ 141
 ሠርቀ መዓልት፡ 40፡ 41፡ 105
 ሠርቀ ክርስቶስ፡ 251(1621፡ 1622)
 ሠርቀ ድንግል፡ አፄ፡ 175፡ 246፡
 247(1555፡ 1561)፡ 248(1571፡
 1575፡ 1582፡ 1589)
 ሠግር፡ 39፡ 41-43
 ሣህለ ሥላሴ፡ ራስ፡ 16፡ 264(1840)፡
 271(1910)
 ሣህለ ድንግል፡ አፄ፡ 264(1825፡ 1834፡
 1837፡ 1838፡ 1842፡ 1843፡ 1844)
 ሣር ውሐ፡ 268(1880)
 ሥላሴ፡ 8፡ 9
 ሥላሴ ቤተ ክርስቲያን፡ 267(1871)
 ሥልጣን ሰገድ፡ አፄ፡ 249(1600፡ 1603)፡
 250(1609)
 ሥነ ፍጥረት፡ 70
 ሥዕል ክርስቶስ፡ ራስ/ብሔት ወደድ፡
 250(1609፡ 1610)፡ 254(1645)
 ሥዩም፡ ልዑል ራስ፡ 268(1879)
 ረቡ፡ 31
 ረቡዕ፡ 31፡ 70
 ረቡዕ፡ ምህላ፡ 136
 ረብብ/ሆነ/ገባ/ሚዛን/ሰንትር፡ 235(1419)፡
 252(1630፡ 1632)፡ 259(1686፡
 1693)፡ 260(1702)፡ 267(1871)
 ረክበ ካህናት፡ 69፡ 75፡ 110
 ረድኤት፡ 248(1572)
 ሩባ/ሮሃ፡ 57፡ 61
 ሩቅ ምሕዋር፡ 27
 ሩፋኤል፡ ሊቀ መላእክት፡ 11
 ሪራባ፡ 255(1650)
 ራምቡቲ፡ 272(1929)
 ራብሃት፡ 30
 ራቦን፡ 248(1589)
 ራትብ፡ 266(1868)
 ራኡፍ፡ 266(1868)
 ራእዩ ባርክ፡ 23
 ራእይ፡ የዮሐንስ፡ 23
 ራእይ፡ ዌዘር፡ 253(1642)
 ራያዎች፡ 273(1929)
 ራጉኤል፡ ሊቀ መላእክት፡ 11
 ራግው፡ 229
 ራፋኤል ሩባቲኖ፡ 266(1862)
 ርቴዓ ሃይማኖት፡ 55
 ርጎሩጎ፡ ደጅ አዝማች፡ 259(1684)
 ርጎወ ሰማይ፡ 133
 ርእስ ዓውደ ዓመት፡ 8፡ 42፡ 65፡ 67፡
 141
 ርዝቅላ፡ 252(1625፡ 1628)
 ሮሃ/ሩሀ፡ 57፡ 61
 ሮማ፡ 63፡ 275(1952)
 ሮም/ሮማውያን፡ 52፡ 65፡ 118፡ 173
 ሮም፡ ምድረ፡ 244(1534)
 ሮም ሰገድ፡ 247(1556)
 ሮቤል፡ ጸሐፊ ላም፡ 238(1521)
 ሮብ፡ 31
 ሰለዋ፡ 242(1531)
 ሰላማ (ዳግማይ)፡ አቡነ፡ 234(1341፡
 1381)፡ 265(1860)
 ሰላማ፡ አቡነ፡ 231፡ 271(1910)
 ሰልሞን፡ 230
 ሰልኦዳባ፡ 231
 ሰሎሜ፡ ቅድስት፡ 10
 ሰሎሞን (ሰሎሞናውያን)፡ 15
 ሰሎሞን፡ ሳልሳይ፡ 263(1788፡ 1789፡
 1791)
 ሰሎሞን፡ የእስራኤል ንጉሥ፡ 228፡ 229፡
 230፡ 262(1771)
 ሰሎሞን፡ ዳግማዊ፡ 262(1769)
 ሰሐጢ፡ 268(1879፡ 1880)
 ሰማል፡ የሳቤላ እንት፡ 133
 ሰማዕት፡ ዘመኑ፡ 233(276)
 ሰማያዊ ሉል፡ 27
 ሰማያዊ ቀበቶ፡ 28
 ሰማያዊ ወራጅ፡ 27
 ሰማያዊ ዋልታ፡ 28
 ሰማያዊ የሰሜን ዋልታ፡ 27፡ 28
 ሰማያዊ የደቡብ ዋልታ፡ 27፡ 28
 ሰራብዮን፡ አቤቶ፡ 255(1650)
 ሰራዊ፡ 241(1526፡ 1528)፡ 243(1533)፡
 252(1633)
 ሰርካ፡ 253(1641)
 ሰርድ፡ 243(1533)
 ሰርጣን/ሸርጣን፡ ኮከብ፡ 117
 ሰበነ ጊዮርጊስ፡ ዌዘር፡ 257(1660)
 ሰቡዕ፡ 31

ሰብል ወንጌል፡ እቴጌ፡ 257(1660)፥
259(1682)
ሰብል ወንጌል፡ ይቴ/እቴጌ፡ 244(1534፥
1535)፥ 247(1560)
ሰብል ሰገል፡ 68
ሰብል አስገድ፡ 231
ሰብልዊ መብት ጉባኤ (የኢትዮጵያ)፡
276(1984)
ሰኑይ፡ 31
ሰኔ ጸም፡ 242(1531)
ሰንበት ረቡዕ፡ 135
ሰንበት ሰንበታት፡ 135
ሰንበት፡ 15፥ 31፥ 104-5፥ 32
ሰንበት፡ የወንጌላውያን፡ 127-129
ሰንበት፡ ኮከብ፡ 117
ሰኞ፡ 31፥ 32-33
ሰክላ፡ 251(1620)፥ 252(1634)
ሰውር/ተውር፡ ኮከብ፡ 117
ሰውነት፡ 266(1870)
ሰዓት፡ 29፥ 30
ሰይፈ አርዕድ፡ አዲ፡ 46፥ 234(1336)፥
234(1364)
ሰይፍ አርዕድ፡ 231
ሰይፍ አጥራ ማርያም፡ 268(1880)
ሰገል፡ 68፥ 270(1909)
ሱማሌ፡ 274(1933)
ሱራሔ ክርስቶስ፡ ደጅ አገማች፡
257(1661)
ሱርያል፡ ሊቀ መላእክት፡ 11
ሱስንዮስ፡ አዲ፡ 245(1549)፥ 255(1653)፥
247(1569)፥ 249(1598፥ 1599፥
1600፥ 1601)፥ 251(1624፥ 1625)፥
252(1625፥ 1630)
ሱባዬ፡ 15፥ 104-105፥ 124-125
ሱታፌ፡ አቤቶ፡ 254(1647)
ሱዳን፡ 175፥ 267(1877)
ሲሬ፡ 242(1532)
ሲኖዳ፡ አቤነ፡ 258(1664)
ሲድኒ፡ 276(1993)
ሳላ፡ 229
ሳል፡ 242(1531)
ሳልሲት፡ 30
ሳሙኤል፡ አባ፡ 241(1526)
ሳምንት፡ 30
ሳርካ፡ 248(1575)
ሳቀኤል፡ ሊቀ መላእክት፡ 11
ሳቢላ፡ ሰሌት፡ 123
ሳቢላ፡ ክቢይት፡ 54፥ 133-134
ሳሙል፡ 241(1527)

ሳጋ፡ 253(1637)፥ 261(1754፥ 1760)፥
262(1773)፥ 263(1792)
ሳፔቶ፡ 266(1862)
ሴም፡ 229
ሴኖሕ፡ 229
ሴት፡ 229
ሰልጢ፡ 267(1877)
ሰልጣን ሞገሳ፡ ንግሥት/ ይቴ፡
247(1569)፥ 255(1653)
ሰሐል ሚካኤል፡ ሚካኤል ሰሐልን እይ
ሰሜን፡ 241(1527)፥ 243(1533)፥
244(1535)፥ 248(1579)፥ 250(1605)፥
250(1606)፥ 251(1617)፥ 270(1909)
ሰምንተኛው ሺህ፡ 23፥ 24፥ 237(1501)
ሰምያን፡ 241(1527)፥ 250(1605)
ሰምያን፡ አረጋዊ፡ 8፥ 138-139
ሰምያን፡ አቡነ፡ 250(1609)
ሰቅለት፡ 8፥ 12፥ 64፥ 69፥ 75፥ 110፥
113
ሰብሐተ ፍቅር፡ 236(1426)
ሰብከተ ጌና፡ ምህላ፡ 135
ሰትኒ ዮሐንስ፡ 260(1702)
ሰናር፡ 253(1641)፥ 255(1650)፥
257(1661)
ሰንክሳር፡ 29፥ 36፥ 228
ሰንድድ ሻንቅላ፡ ሰንድድ፡ 259(1687፥
1688)
ሰዊድን፡ 29
ሰቡር፡ ቅዳሜ (በዓል)፡ 12
ሰደታ፡ 10
ሰርያ፡ 11፥ 37፥ 54፥ 63፥ 65
ሰርያዊ/ሰርያውያን፡ 61፥ 65፥ 107
ሶስት ልደት፡ 266(1870)፥ 271(1910)
ሶቢ፡ 253(1636)፥ 254(1645)
ሸማ መሐጸቢያ፡ 254(1645)
ሸርጣን፡ ኮከብ፡ 117
ሸባት፡ 32
ሸንኮራ፡ 272(1929)
ሸኖ፡ 273(1929)
ሸዋ፡ 232፥ 238(1523)፥ 245(1549)፥
246፥ 259(1688)፥ 263(1800)፥
264(1834፥ 1840፥ 1840፥ 1843)፥
265(1848፥ 265(1848)፥ 266(1862)፥
267(1875)፥ 268(1880)፥ 271(1910)
ሸዋ ቆላ፡ 273(1929)
ሸዋዳ፡ 244(1535)
ሸዎች፡ 266(1870)
ሻቄ፡ ደጃዝማች፡ 259(1681)

ሻባት፡ 32
ሻት (አገዎች)፡ 248(1573)
ሻት፡ ምድረ፡ 248(1589)
ሻንቅላ/ሻንቅሎች፡ 252(1633)፥
253(1637፥ 1638)፥ 254(1644)፥
257(1661)፥ 259(1680)፥ 269(1890)
ሻቦቢያ፡ 276(1983)
ሻምብራ ኩሬ፡ 238(1521)
ሸሬ፡ 241(1526)፥ 243(1532)
ቀመር፡ 16፥ 39፥ 45-46፥ 49፥ 52፥ 124
ቀበላ፡ ምህላ፡ 136
ቀን፡ 25
ቀ.ጌ.ሥ. ሆስፒታል፡ 271(1918)
ቀውስ፡ ኮከብ፡ 117
ቀውስመስ፡ 54-55
ቀይ መስቀል፡ 272(1927)
ቀይ ባሕር፡ 105
ቀዳማት ሰንበት፡ 32
ቀዳማዊ ኃይለ ሥላሴ 2ኛ ደረጃ ትምህርት
ቤት፡ 274(1935)
ቀጨቴ፡ 270(1903)
ቂጣ፡ 104
ቃና፡ 8
ቃና ዘገሊላ፡ 8
ቃይናን፡ 229
ቃይንም፡ 229
ቄርሎስ፡ አቤቶ፡ 253(1637)፥ 255(1649)
ቄሮ (ጉንፋን)፡ 253(1636)
ቅምባት፡ 253(1638)
ቅርብ ምሕዋር፡ 27
ቅብርያል (ወልደ ቅብርያል)፡ 250(1612፥
1613)
ቅብዓት፡ 260(1708)
ቅብጢ፡ 120
ቅዳሜ፡ 32
ቅድመ አስገድ፡ 234(1286)
ቅድስተ ክርስቶስ፡ ወይዘሮ፡ 257(1661)
ቅድስት፡ በዓል፡ 12
ቆማ፡ 255(1653)
ቆራሔ፡ 272(1928)
ቄራጣ፡ 253(1637)
ቄራጃ፡ 253(1637)
ቄስጠንጢኖስ፡ 231
ቄስጠንጢኖስ (ቀንስማ)፡ ቄሳር፡ 54-55
ቄስጠንጢኖስ፡ ትልቁ፡ 55፥ 60-61፥ 131
ቄስጠንጢኖስ፡ አቤቶ፡ 252(1633)
ቄስጠንጢኖስ፡ አዲ ዘርአ ያዕቆብ፡
236(1426)

ቋና፡ 271(1922)
ቀርባን፡ 56፥ 258(1676)
ቀርአን፡ 245(1553)
ቀሰጥንጥንያ (እስጥምቡል)፡ 240(1524)
ቀሰጥንጥንያ፡ ጉባኤ፡ 57፥ 64፥ 130፥
133፥ 233(373)
ቀስቋማዊት፡ 256(1659)
ቀንስማ፡ 57፥ 59፥ 60
ቀጽረታ፡ 10
በለው፡ 261(1736)
በሊንዳ፡ 254(1643)
በላይ ዘለቀ፡ ደጃዝማች፡ 274(1936)
በላይጢስ፡ 243(1532)
በረንጥያ/በራንጥያ፡ 62
በረከት፡ 265(1848)
በረከት ወኒ፡ 273(1930)
በራንጥያ/በረንጥያ፡ 57፥ 59፥ 60
በርተሎሜዎስ፡ ሐዋርያ፡ 10
በርተሎሜስ፡ አቡነ፡ 234(1391)
በርዩድ/በርዮድስ፡ 45፥ 51፥ 103፥ 142
በሻህ ውረድ፡ ንጉሥ፡ 264(1840)
በሽታ/ንዳር/ተቅማጥ/ኩፍኝ/ከበብ/ተስቦ፡
250(1610)፥ 253(1639)፥ 254(1645)፥
259(1691)፥ 261(1761)፥ 271(1910)
በቁላ፡ 258(1676)
በንኮል፡ 241(1527)
በአተ ጸም፡ 75፥ 141
በኢታ፡ 9
በአደ ማርያም፡ አዲ፡ 237(1460፥ 1461፥
1471)፥ 239(1524)፥ 262(1780)፥
264(1818)
በአደ ማርያም፡ ዳግማዊ፡ 262(1787፥
1788)
በካፋ፡ አዲ፡ 260(1713)፥ 261(1723)፥
262(1769)
በዓለ መስቀል፡ 8
በዓለ ሠዊት፡ 111
በዓለ ስምያን፡ 139
በዓለ ንምሳ፡ 105
በዓለ ወልድ፡ 8
በዓለ ፋሲካ፡ 104፥ 141
በዛብህ፡ አቤቶ፡ 265(1857)
በየኑ መርድ፡ ደጃዝማች፡ 273(1929)
በደላ፡ 253(1637)
በደንቸ፡ ልዑል፡ 248(1575)
በዳ ጎሽ፡ 231
በድላይ፡ 236(1426)
በድልበጀት፡ 235(1409)

በድል ናች፡ አዲ፡ 235(1425)
 በድር፡ 105፡ 111
 በጋ፡ 21፡ 27፡ 115፡ 117-118፡ 123
 በጌምድር፡ 241(1527)፡ 248(1588)፡
 256(1658)፡ 270(1909)
 በጎ ክርስቶስ፡ 257(1661)
 በጥሊሞስ ፈላጊዎች፡ 32፡ 138
 በጸሎተ ሚካኤል፡ አቡነ፡ 239(1524)
 በሄ፡ 8
 በላን፡ 241(1527)
 በሉጋ፡ 270(1906)፡ 273(1930)
 በሬ፡ 249(1602)
 በሴ፡ ደጃዝማች፡ 258(1661)
 በቤ፡ 259(1685)
 በኮ፡ 251(1620)
 በሆኖ፡ 251(1624)
 በሸፍቴ፡ 238(1521)
 በዘሞ/በዘሞ፡ 253(1636)፡ 254(1645)
 በዘን፡ 54
 በዘን፡ ስሌት፡ 123
 ባልቻ ሳፎ፡ አባ ነፍሱ፡ ደጃዝማች፡
 265(1854)፡ 272(1929)
 ባሕረ አስገድ፡ 230
 ባሕረ ኢክላ፡ 231
 ባሕር አስገድ፡ 232
 ባሕር አስገድ፡ አዲ፡ 233(1286)
 ባሕር ይክላ፡ 231
 ባሕርይ፡ አባ፡ 242(1531)፡ 266(1870)
 ባሕታ ሐጎስ፡ ደጃዝማች፡ 269(1888)
 ባር መልክ፡ 258(1663)
 ባርሴሎና፡ 276(1984)
 ባስልዮስ፡ አቡነ፡ 274(1943፡ 1951)
 ባቡር፡ 269(1887፡ 1888፡ 1889)፡
 271(1910)
 ባቢሎናውያን፡ 33
 ባንዲራ፡ 266(1862)፡ 271(1910)
 ባንጃ፡ 258(1666)
 ባዜን፡ 230
 ባድመ፡ 276(1990)
 ቤተ ሰሎሞን፡ 228
 ቤተ ሳይዳ ሆስፒታል፡ 271(1918)፡
 274(1938)
 ቤተ ክርስቲያን፡ በዓል፡ 12
 ቤተ ባጌ፡ 228
 ቤገምድር፡ 255(1651)
 ብሉይ፡ 265(1861)
 ብሉይ ኪዳን፡ 15፡ 31-32፡ 36-37፡ 138
 ብሉይ፡ ዘመን፡ 15
 ብሔረ አማካይ፡ 131

ብሔረ ግዕዝ፡ 230
 ብሥራት፡ 266(1870)
 ብሩ ወልደ ገብርኤል፡ ራስ፡ 274(1936)
 ብራታንያ፡ ታላቅ፡ 264(1842)
 ብራን ክፍል፡ 253(1642)
 ብርሃን ሰገድ፡ አዲ፡ 261(1723)
 ብርሃንና ሰላም፡ ማተሚያ ቤት፡ 228፡
 271(1914)
 ብርሃንና ሰላም፡ ጋዜጣ፡ 271(1917)
 ብር፡ 249(1600)
 ብስል፡ ባሻ፡ 258(1661)
 ብሳይጣስ፡ 243(1532)
 ብእሴ እግዚአብሔር፡ 241(1526)
 ብሐላ ክርስቶስ፡ ብላቴን ጌታ/አቤቶ፡
 252(1631)፡ 253(1640፡ 1641)፡
 254(1643፡ 1644፡ 1645)፡ 55(1654)
 በረን፡ 248(1570)፡ 249(1602)፡
 250(1610)
 በሩ ሜዳ፡ 266(1870)፡ 271(1910)
 በራ፡ 249(1601)
 በዴዝ፡ 230
 ተላተም፡ 231
 ተሎማ፡ 253(1636)፡ 255(1651፡ 1657)
 ተምቤን፡ 243(1533)፡ 252(1633)
 ተረፍ (MOD)፡ 143
 ተርቢኖስ፡ 57-62
 ተርቢኖስ፡ አቡነ፡ 243(1533)፡
 244(1535)፡ 245(1535)
 ተሰማ፡ ራስ ቤትወደድ፡ 270(1903)
 ተሰአቱ ቅዱሳን፡ 11፡ 231
 ተሰፋ ልዑል፡ አቃጽን፡ አቃጽን ሠራዊ፡
 241(1526)
 ተሰፋ ኢየሱስ፡ 233፡ 241(1527)
 ተሰፋ ገብረ ሥላሴ፡ ቀኛዝማች፡
 276(1992)
 ተቅማጥ፡ 253(1639)
 ተናንቄ፡ 259(1686)
 ተናን ወርቅ ማህለ ሥላሴ፡ ልዕልት/
 ወይዘሮ፡ 264(1822)፡ 268(1879)
 ተንሥ፡ ደጅ አዝማች፡ 259(1684)
 ተንሥ ማሞ፡ 261(1725)
 ተንሥ ክርስቶስ፡ አባ፡ 242(1531)
 ተንበሳት፡ ዘመናቸው፡ 130-133
 ተንክል፡ 268(1880)
 ተአምረ ማርያም፡ 236(1426)
 ተአምረ ኢየሱስ፡ 23
 ተካ፡ አባ፡ 261(1754)
 ተካ፡ ግራዝማች፡ 255(1651)

ተክለ ሃይማኖት፡ 253(1637)
 ተክለ ሃይማኖት (ሚጣቅ)፡ 141
 ተክለ ሃይማኖት (ቀዳማዊ)፡ 259(1698፡
 1699፡ 1700)
 ተክለ ሃይማኖት፡ አቡነ፡ 9፡ 233፡
 233(1200)፡ 234(1299)
 ተክለ ሃይማኖት፡ የጳጳም ንጉሥ፡
 267(1874)፡ 268(1880)፡ 269(1893)
 ተክለ ሃይማኖት፡ ደጃዝማች፡ 256(1658፡
 1659)
 ተክለ ሃይማኖት (ዳግማዊ)፡ 261(1762)፡
 262(1770)
 ተክለ ማርያም፡ 247(1555)
 ተክለ ሥላሴ፡ ጽራጅ ማሰፊ፡ 241(1527)
 ተክለ ሥላሴ ጢኖ፡ 252(1630)
 ተክለ አልፋ፡ 175
 ተክለ ጊዮርጊስ፡ 251(1620)
 ተክለ ጊዮርጊስ፡ አዲ፡ 262(1771፡ 1776፡
 1780፡ 1781፡ 1786)፡ 263(1787፡
 1788፡ 1790፡ 1791፡ 1792)፡
 266(1863)
 ተክለ ጊዮርጊስ፡ አዛዥ፡ 242(1531)
 ተክለ ጊዮርጊስ (ዳግማዊ)፡ 265(1860)
 ተክለ ጳጳስ መከራይ፡ አቶ፡ 228፡
 270(1906)፡ 276(1992)
 ተክለይ፡ 250(1606)
 ተወልደ መድኅን፡ እጩ፡ 260(1698)
 ተወን፡ 118
 ተወካዮች (የድርጅት)፡ 276(1983)
 ተዋሕዶ/ተዋሕዶች፡ 258(1674)፡
 260(1708)፡ 266(1870)
 ተውሳክ አበቅቱ፡ 41-44
 ተውሳክ፡ 69፡ 73-81፡ 110፡ 111፡
 143-144
 ተውኪልያና፡ ዌዘሮ፡ 257(1660)
 ተዓቅቦ ምሥጢር፡ 236(1426)
 ተዝካሮ፡ 245(1552)
 ተዳዳሪ፡ 268(1879)
 ተጉለት፡ 270(1906)
 ተፈራ፡ ራስ፡ 271(1921)
 ተፈሪ መኩንን ትምህርት ቤት፡ 271(1917)
 ቱለማ፡ 246፡ 247
 ቱል፡ 260(1698)
 ቱርክ/ቱርኮች፡ 244(1535)፡ 248(1571፡
 1582)፡ 265(1848)፡ 266(1868)
 ቲጊ፡ 260(1701፡ 1703)
 ታራ፡ 229
 ታብር፡ 242(1531)
 ታብተ ኢየሱስ፡ 256(1658)

ታብተ ጽዮን፡ 230
 ታኢካ ነገሥት፡ 239(1524)፡ 267(1874)
 ታዜኖ፡ 231
 ታዲዎስ፡ ሐዋርያ፡ 11
 ቱምብር፡ 274(1935)
 ቱምድሮስ፡ 241(1527)
 ቱምድሮስ፡ 248(1571)
 ቱምድሮስ፡ ምሥራቃዊ፡ 55-56
 ቱምድሮስ (ቀዳማዊ)፡ 234(1406)
 ቱምድሮስ (ዳግማዊ)፡ 229፡ 246፡
 265(1848፡ 1860)
 ቱምፍሎስ፡ አባ፡ 261(1760)
 ቱምፍሎስ፡ አዲ፡ 260(1700፡ 1704)
 ትምካ፡ 248(1595)
 ትስብኦት፡ 8፡ 9
 ትንሣኤ፡ 12፡ 14፡ 30፡ 34፡ 47፡ 63-
 65፡ 69፡ 75፡ 100፡ 104፡ 110፡
 114፡ 233(34)፡ 253(1638)
 ትንቢተ ዕዝራ፡ 23
 ትግራይ፡ 275(1983)
 ትግራይ ሕዝብ ነፃ አውጪ ግምባር (የ)፡
 246
 ትግራይ/ትግራዎች፡ 241(1526)፡ 43(1533)፡
 244(1534)፡ 249(1601)፡ 252(1633)፡
 261(1762)፡ 262(1767)፡ 266(1870)፡
 269(1881)፡ 270(1906)፡ 271(1910)
 ተሌ ቀበሌ፡ 273(1929)
 ተማስ፡ ሐዋርያ፡ 11፡ 12
 ተማስ፡ አባ፡ 244(1535)፡ 245(1535)
 ተራ መስክ፡ 270(1909)
 ተኪዮ፡ 275(1956)
 ቻርተር፡ 275(1983)
 ችሃ፡ 266(1869)
 ኅመስ፡ 31፡ 32
 ኀረዮ ክርስቶስ፡ 175
 ኀዋሳው፡ 28
 ኀይለ መለኮት፡ ንጉሥ፡ 264(1840)፡
 265(1848)
 ኀይለ ሥላሴ (ቀዳማዊ)፡ 269(1884)፡
 271(1922)፡ 271(1923)፡ 272(1928)፡
 274(1933)፡ 274(1946)፡ 275(1954)፡
 275(1967)
 ኀይሌ ወልደ ሩፌ፡ ጸሐፊ ትእዛዝ፡
 267(1871)፡ 274(1946)
 ኀይሌ (ወልደየስ፡ ግራዝማች)፡ 13
 ኀይሌ ገብረ ሥላሴ፡ 276(1993)
 ኀሩይ ወልደ ሥላሴ፡ ብላቴን ጌታ፡

273(1932)
 ገዳር (በሽታ)፡ 271(1910)
 ጥጥር ብርሃን፡ 235(1417)
 ጥጥ፡ 243(1533)
 ነቢይ፡ አፈ ንጉሥ፡ 270(1900)
 ነቢይዳን፡ ገንዘብ ገራድ፡ 243(1533)
 ነገድ፡ 47፡ 69፡ 74-75፡ 78፡ 80-81፡
 84-85፡ 87-101፡ 104፡ 110-111፡
 141፡ 143-144
 ነገሥት፡ 230
 ነገሥት ለአብ፡ ቅዱስ፡ 232
 ነገሥት ሁለተኛ፡ ም. 20፡ 49
 ነገደ ኢየሱስ፡ ዓቃቤ ሰዓት፡ 241(1526)
 ነጋሪት፡ 255(1650)፡ 256(1658)
 ነጋሽ ዛሬ፡ 232
 ነጭ ዓባይ፡ 269(1887)፡ 270(1910)
 ነፃ አውጪ ግምባር (የትግራይ)፡ 246፡
 276(1984፡ 1990፡ 1992)
 ነፃ አውጪ ግምባር (የኢርትራ)፡ 276(1992)
 ነፋስ ስልክ፡ 271(1926)
 ኑማርያኖስ፡ ቁጥር፡ 54-55
 ኑር፡ መዘር፡ 240(1524)፡ 245(1551)
 ኑሲስ፡ የግሪክ ንጉሥ፡ 136
 ኒቅያ፡ ባሕር፡ 57፡ 64፡ 130-133፡
 233(317)
 ኒቆላዎስ፡ አባ፡ 258(1674)
 ኒቆላዎስ፡ ምህላ፡ 12፡ 136
 ኒጎሚዶስ፡ 55-56
 ኖርኤል፡ ኮከብ፡ 117
 ኖቡክደነ ጽር፡ የፋርስ ንጉሥ፡ 132
 ኖትኤል፡ ሐዋርያ፡ 11
 ኖአድ፡ አፄ፡ 23፡ 237(1471፡ 1487፡
 1488፡ 1500)
 ኖኮር፡ 51፡ 229
 ኖዚ፡ ጄኔራል፡ 274(1934)
 ኖግ፡ 242(1531)
 ንሀብ (ንብ)፡ 255(1649)
 ንስጥሮስ፡ 233(423)
 ንብሄ ገዳም፡ 272(1929)
 ንኡስ ቀመር፡ 72፡ 110
 ንኡስ ዓውደ ቀመር፡ 112
 ንኡስ ዓውድ፡ 45
 ንዋየ ማርያም፡ 234(1364)
 ኖባ፡ 118
 ኖጎ፡ 51፡ 104፡ 229
 ኖኖ ቦር፡ 273(1929)
 አህመድ፡ አሜር፡ 240(1524)
 አሉላ (ቀርክ ባሻ) ቀቢ፡ ራስ፡ 173፡

268(1879)፡ 269(1891፡ 1896)
 አሌክ፡ አባ፡ 11፡ 231
 አልቫ፡ 271(1910)
 አልአሚዳ፡ 231
 አልዓዘር፡ በዓል፡ 12
 አሕመዱሽ፡ 243(1532)
 አሕመዱን፡ 242(1532)
 አሕመድ ኢብን ኢብራሂም አል-ጋዚ
 (አሕመድ ወልደ አብርሃም ጋዛዊ)፡
 ኢማም፡ 229፡ 233፡ 237፡
 237(1519)፡ 238፡ 238(1521፡
 1523)፡ 240(1524)፡ 241(1526፡
 1528፡ 1529፡ 1530)፡
 242(1531፡ 1532)፡ 243(1533)፡
 244(1534፡ 1535)፡ 245(1549፡
 1551፡ 1553)፡ 246፡ 262(1767)፡
 267(1874)
 አመተ ልዑል፡ 242(1531)
 አመተ ማክሌል፡ ወይዘሮ፡ 247(1569)፡
 250(1608)
 አመተ ኢየሱስ፡ እመቤት፡ 253(1642)
 አመተ ክርስቶስ፡ እቴጌ፡ 252(1625)
 አመተ ድንግል፡ ዌዘር፡ 253(1639)
 አመዱ፡ 263(1792)
 አመድ (በረዶ)፡ 263(1788)
 አመስ፡ 31
 አሚናዳብ፡ 230
 አማራ/አማርኛ፡ 15፡ 31
 አማርኛ፡ 13፡ 15-17፡ 21፡ 25፡ 31፡
 32፡ 34፡ 55፡ 59፡ 67፡ 69፡ 104፡
 241(1526)
 አማኝ አንደም፡ ጄኔራል፡ 275(1967)
 አሜሪካ፡ 276(1988)
 አሜሪካውያን፡ 174
 አምላካዊት፡ ወይዘሮ፡ 257(1661)
 አምሐራ፡ 238(1524)፡ 241(1527)፡
 250(1611፡ 1614)፡
 252(1632)፡ 255(1651)፡
 260(1703)
 አምሐራ፡ ምድር፡ 249(1598)
 አምሴ፡ 231
 አምሳሌ፡ 260(1703)
 አምባ (የንጉሥነት)፡ 243(1532)
 አምባ ነገሥት፡ 243(1532)
 አምባ አላጌ፡ 269(1888)
 አምባ አራዶም፡ 272(1928)
 አምባጫራ፡ 268(1880)
 አምነ፡ አባዥ፡ 241(1528)፡ 242(1531)
 አምነ ሥላሴ/አስፋ ወሰን፡ ልዑል፡

271(1923)፡ 276(1989)
 አምነ አስፋው፡ አቶ፡ 18
 አምነ ኢየሱስ፡ መርድ አዝማች፡
 261(1767)
 አምነ ኢየሱስ፡ ራስ፡ 261(1717)
 አምነ ኢየሱስ፡ አቤተሁን፡ 253(1638)
 አምዱሽ፡ 243(1532)
 አሞሽ፡ 243(1532)
 አሣግርት፡ 270(1906)
 አረንጉራብ፡ 266(1868)
 አረጋዊ/ዘሚካኤል፡ አባ፡ 11፡ 231
 አራሲ፡ 267(1876)
 አሪንጎ፡ 255(1651)፡ 256(1658)፡
 257(1661)
 አራም፡ 230
 አራዳ ጊዮርጊስ፡ ቤተ ክርስቲያን፡
 273(1929)
 አርመን/አርመኖች፡ 107
 አርማሕ፡ 232
 አርሴ፡ 259(1685)
 አርበኞች፡ 272(1927፡ 1928፡
 1929)፡ 273(1929፡ 1930)፡
 274(1933)
 አርባ፡ በዓል፡ 104-105
 አርባ ጸም፡ 104-105
 አርባቀ፡ እንስሳ፡ 11
 አርአያ ዮሐንስ፡ ራስ፡ 265(1862)፡
 267(1875)፡ 268(1880)
 አርዋጌ ማርያም፡ 268(1880)
 አርዞ፡ 249(1601)
 አርዮስ፡ 57፡ 233(317)
 አርጋኖን ውዳሴ፡ 235(1417)
 አርፋክስድ፡ 229
 አርፋድ፡ 231
 አርጎ፡ ነቢይ፡ 118
 አሰብ፡ 265(1862)
 አሰድ፡ ኮከብ፡ 117
 አሴር፡ 238(1521)
 አስመራ፡ 17
 አስቴር/አስቴር፡ ም. 4፡ 105
 አስቴር፡ ጸመ፡ 111
 አስገድ፡ ብላቴን ጌታ፡ 253(1635)
 አስገድ፡ ዣን፡ 233(1286)
 አስጋድር፡ ደጅ አዝማች፡
 254(1646)
 አስጉምጉም፡ 231
 አስፋ ወሰን፡ መርድ አዝማች፡ 263(1800)
 አስፋ ወሰን ገይሰ ሥላሴ፡ መርድ አዝማች፡
 270(1908)፡ 271(1923)፡

275(1980)፡ 276(1989)
 አስፋው ወሰን ካሣ፡ ፊታውራሪ፡ 73(1929)
 አስፋሕ፡ 232
 አቃርዮስ፡ 257(1660)
 አቅራቢ፡ ኮከብ፡ 117
 አቆዳዳ፡ 270(1906)
 አቢራ ካሣ፡ ደጃዝማች፡ 273(1929)
 አበቅቱ፡ 15፡ 40-45፡ 69-79፡ 82፡ 110፡
 141፡ 143
 አበቅቱ፡ የጨረቃ፡ 113፡ 104-105
 አበቅቱ፡ የፀሐይ፡ 104፡ 107፡ 112-114
 አበበ ቢቲላ፡ 275(1952፡ 1956፡ 1966)
 አበበ አረጋይ፡ ራስ፡ 269(1896)፡
 275(1953)
 አበታ፡ 250(1610)
 አበጢ፡ 248(1570)
 አቡሊናርዮስ (አቡራስ)፡ 233(373)
 አቡ ዝክር፡ 4፡ 19-21፡ 37፡ 39፡ 52፡
 54፡ 228
 አቡዝክር፡ 16፡ 19-20፡ 25
 አቡበክር ቀጪን (አቡክር ቀጭን)፡ አሜር፡
 240(1524)
 አቢጋር፡ 269(1890)
 አባል ክርስቶስ፡ 251(1622)
 አባል ክርስቶስ፡ አባ፡ 251(1618)
 አባስ፡ 245(1537)
 አባ በዝብዝ፡ 264(1825)
 አባተ፡ ራስ፡ 270(1909)
 አባትየ፡ ደጅ አዝማች፡ 259(1694)
 አባጂር፡ አቤቶሁን፡ 248(1575)
 አብ፡ 266(1870)
 አብራልዮስ፡ 230
 አብራኪድ፡ 230
 አብርሃም፡ 230፡ 231
 አብርሃም፡ እጨጌ፡ 249(1604)
 አብርሃም፡ የይሥሐቅ አባት፡ 8፡ 9፡ 29፡
 104፡ 129-133፡ 230
 አብዮ፡ መርድ አዝማች፡ 261(1733)
 አብዮት፡ 275(1966)
 አብጠልሜዎስ፡ 51
 አቦ፡ 9
 አቦሊ፡ 248(1576)
 አቦከር (ቀጭን)፡ 242(1531)
 አታሞ፡ 255(1650)
 አታርም (አታራም)፡ 230
 አትላንታ፡ 276(1988)
 አትሮንስ ማርያም፡ 239(1524)፡
 240(1524)፡ 267(1874)
 አትብራ፡ 244(1535)

አትናቴዎስ፡ ራስ፡ 248(1595)
 አትናቴዎስ፡ አዛዥ፡ 256(1659)
 አቸፈር፡ 249(1603፥ 1605)
 አነፃ፡ 244(1534)
 አናጉንስጢስ፡ 259(1695)
 አንሳር፡ 267(1877)
 አንስታ፡ 251(1620)
 አንስታስዮስ፡ 256(1658)
 አንስት ፥ በዓል፡ 12
 አንስጣስዮስ፡ 259(1695)
 አንቀጽ አሟጉ፡ 245(1553)
 አንቀጽ/አንቀጾች፡ 128
 አንበሳ ውድም፡ 232
 አንቀጽ፡ 268(1880)
 አንክበር፡ 23፥ 265(1857)፥ 270(1909)
 አንድኛስ፡ ግብፃዊ መነኮሴ፡ 47
 አንድ ሺህ አንድ ሌሊት፡ 57
 አንጎልሳ፡ 264(1834፥ 1836፥ 1843)
 አንጎልሳ ኪዳነ ምሕረት፡ 264(1836)
 አንጎት፡ 241(1530)፥ 254(1643፥ 1645)
 አእላፍ ሰገድ፥ አዜ፡ 258(1674)፥
 257(1660)
 አእናፎ፡ 258(1663)
 አክኮ፡ 253(1636)
 አካለ ክርስቶስ፡ አባ፡ 258(1674)
 አካለ ወልድ፡ መምህር፡ 271(1910)
 አካለ ውድም፡ 231
 አካሌ፡ 234(1387)
 አካሌ፡ 256(1657)
 አካሌ፡ 173፥ 256(1659)
 አካሌ፡ 173፥ 256(1659)
 አክሊሉ ሀብተ ወልድ፡ ጠቅላይ ሚኒስቴር፡
 275(1967)
 አክላለጠጥሬ፡ ንግሥት፡ 132
 አክሱም፡ 4፥ 228፥ 232፥ 233፥
 241(1526፥ 1527)፥ 248(1577)፥
 250(1614)፥ 252(1625)፥ 259(1682)፥
 262(1781)
 አዋሽ፡ 234(1406)
 አዋሽ ሸለቆ፡ 237(1519)
 አውራሊያን፡ ቄሳር፡ 54
 አውሮፓ፡ 237(1508)
 አውሮፓውያን፡ 174
 አውሳ፡ 266(1868)
 አውሳብዮስ፡ 250(1606)
 አውስትራሊያ፡ 276(1993)
 አውናኤል፥ አቤቶሁን፡ 249(1597)፥
 250(1615)
 አውግስጦስ፡ ቄሳር፡ 68

አውጣኬ፡ 233(444)
 አዕዋድ፡ 24-68
 አዘዞ ተክለሃይማኖት፡ 268(1880)
 አዚ ቄስጤ፡ 260(1703)
 አዚና፡ 252(1632፥ 1628)
 አዛና፡ 252(1632)
 አዜ፥ ሐድያ ገራድ፡ 247(1555፥ 1561)
 አይሁዳዊት፡ 57
 አይሁድ፡ 14-15፥ 31-34፥ 37፥ 42፥ 63፥
 64፥ 67፥ 68፥ 72፥ 104፥ 105፥ 109፥
 110-111፥ 142
 አይሁድ፥ ጸመ፡ 105፥ 111
 አይራራ፥ ወንዝ፡ 23
 አይባ ኪዳነ ምሕረት፡ 268(1880)
 አይተና፡ 253(1635)
 አይዘር፡ 232
 አይገበዝ፥ ብላቴን ጌታ፡ 257(1661)፥
 256(1659)
 አይፈርስ፡ 238(1523)
 አደቅ ሰይቶ፡ 244(1535)
 አዲስ አበባ፡ 32፥ 228፥ 267(1879)፥
 268(1880)፥ 269(1881፥ 1887፥
 1898)፥ 270(1899)፥ 271(1910)፥
 272(1928)፥ 274(1933)፥ 275(1983)
 አዲስ አበባ ሥላሴ፡ 269(1883)
 አዲስ ዓለም ማርያም፡ 16፥ 260(1704)፥
 273(1933)
 አዲስ ዘመን፡ 274
 አዳል/አዳሎች፡ 236(1426)፥ 237፥
 245(1539)፥ 45(1551)፥ 246
 አዳም፡ 12፥ 22፥ 38፥ 50-51፥ 73፥ 105-
 106፥ 129-133፥ 228፥ 229
 አድማስ ሞገሳ፡ እቴጌ፡ 248(1586)
 አድማስ ሰገድ፥ አዜ፡ 245(1551)
 አድባር ሰገድ፥ አዜ፡ 261(1713)
 አድዋ፡ 67፥ 68፥ 267(1876)፥ 269(1888)
 አድያም ሰገድ/ኢያሱ፥ አዜ፡ 246፥ 247፥
 258(1674)፥ 259(1698)
 አድያም ሰገድ፥ ሳልሳይ፡ 261(1747)
 አዶኒ፡ 241(1526)
 አገው፡ ምድረ፡ 249(1602)
 አገሦች፡ 243(1533)፥ 249(1600)፥
 251(1619፥ 1620)፥ 252(1628፥
 1629፥ 1632)፥ 253(1634፥ 1635፥
 1636፥ 1638፥ 1640)፥ 254(1642)፥
 255(1649፥ 1653)፥ 256(1659)፥
 258(1661)
 አጋምሳ፡ 273(1930)
 አጋማዮስ፡ 55-57

አግረፋ፡ 54-55
 አግብአ/ያግብአ ጽዮን፡ 232
 አግኒ/አግናጤስ፡ እጤ፡ 259(1695)
 አግዳዝ፡ 131
 አግዱር፡ 231
 አጥናፍ ሰገድ፥ ዳግማዊ፡ 248(1596)
 አጥናፍ ሰገድ፥ አጽናፍ ሰገድን እይ
 አጸቅቴ፡ 40
 አጽብሐ፡ 230፥ 231
 አጽናፍ ሰገድ/አጥናፍ ሰገድ፡ 243(1533)፥
 244(1535)፥ 257(1661)
 አፅራር ሰገድ፥ አዜ፡ 260(1700)
 አፈ ክርስቶስ፥ ደጅ አዝማች፡ 250(1613)፥
 251(1619)
 አፈወርቅ ወልደ ሰማዕት፥ ደጃዝማች፡
 272(1928)
 አፈ ድንግል፥ እናታችን እሜቶ፡
 255(1651)
 አፍሪካ አንድነት ድርጅት፡ 275(1955)
 አፍኢን፡ ሊቀ መላእክት፡ 11
 አፍጼ፥ አባ፡ 11፥ 231
 አፎንሱ፥ ዋቅሊክ ጳጳስ፡ 251(1620)
 አፕቅቴ፡ 40
 ኡራኤል፥ ሊቀ መላእክት፡ 11
 ኢሕአዴግ፡ 275(1983)፥ 276(1988)
 ኢምሮሃ ክርስቶስ፡ 232
 ኢራን፡ 66
 ኢሳይያስ ም. 49፥ ቍ. 8፡ 70
 ኢስላም፡ 241(1527)
 ኢብራኒም ጋዛዊ ፥ ኢስመድ ኢብን
 ኢብራኒም አል-ጋዛን እይ
 ኢትዮጵያ፡ 4፥ 18፥ 21፥ 23፥ 29፥
 32፥ 36፥ 46፥ 84፥ 54፥ 55፥ 63፥
 65፥ 66፥ 99፥ 106፥ 115፥
 118-120፥ 131፥ 139፥ 141፥ 173-
 175፥ 227-233፥ 236፥ 239፥
 245(1553)፥ 257(1661)፥ 262፥
 264(1842)፥ 265፥ 265(1845፥
 1848)፥ 266(1868)፥ 267(1876)፥
 268(1880)፥ 270(1906፥ 1910)፥
 271(1916፥ 1921፥ 1923)፥
 272(1927፥ 1928)፥ 274(1933፥
 1943)፥ 275(1983)፥ 276(1984)
 ኢትዮጵያዊ/ኢትዮጵያውያን፡ 18፥ 19፥
 20፥ 29፥ 63፥ 67፥ 107፥ 114፥
 116-118፥ 123፥ 271(1921)፥
 273(1929)፥ 274(1943)
 ኢኳተር፡ 26-29
 ኢየሩሳሌም፡ 60-63፥ 118-120፥ 132፥

175፥ 237(1508)
 ኢየሱሳውያን፡ 65
 ኢየሱስ ክርስቶስ፡ 8-10፥ 15፥ 19፥
 25፥ 33፥ 38፥ 46፥ 49-52፥ 54፥
 60፥ 63-64፥ 67-69፥ 84፥ 104፥
 108፥ 110፥ 112፥ 128፥ 129፥
 134፥ 139፥ 228፥ 233(1፥ 30፥ 34)፥
 266(1870)
 ኢየሱስ፥ ኢየሱስ ክርስቶስን እይ
 ኢያሱ፥ ልጅ፡ 270(1901፥ 1902፥
 1906፥ 1908፥ 1909)፥ 271(1910)፥
 272(1928)
 ኢያሱ፥ ሳልሳይ፡ 262(1776፥ 1780)
 ኢያሱ፥ ራብዓይ፡ 264(1822፥ 1824)
 ኢያሱ፥ ነቢይ፡ 8፥ 20
 ኢያሱ፥ አቤቶ፡ 258(1673፥ 1674)
 ኢያሱ/አድያም ሰገድ፥ አዜ፡ 8፥ 16፥ 246፥
 247፥ 259(1698)፥ 258(1674፥
 1676)፥ 260(1698፥ 1699፥ 1704፥
 1713)፥ 268(1880)
 ኢያሱ (ዳግማዊ) ፡ 261(1723)፥
 261(1747)
 ኢዮራም፡ 242(1531)፥ 243(1533)፥
 244(1535)
 ኢዮቤል/ኢዮቤልሳት፡ 15፥ 104፥ 112፥
 124-125፥ 136
 ኢዮቤድ፡ 230
 ኢዮአስ፥ አዜ፡ 261(1747፥ 1761)
 ኢዮአስ (ዳግማዊ)፡ 263(1810፥ 1813)
 ኢጣሊያ/ኢጣልያኖች፡ 265(1862)፥
 266(1862)፥ 267(1875፥ 1877)፥
 268(1879፥ 1880)፥ 269(1888)፥
 272(1927፥ 1928፥ 1929)፥
 273(1929፥ 1930፥ 1933)፥ 275(1952)
 ኢባውትሮስ፥ አዛዥ፡ 254(1646)፥
 258(1663)
 ኤልያስ፥ በዓል፡ 135
 ኤልያስ፥ ባሻ፡ 261(1725)
 ኤልያስ፥ ነቢይ፡ 21
 ኤርምያስ፥ ነቢይ፡ 15፥ 112
 ኤርትራ፡ 243(1533)፥ 274(1933፥
 1943)፥ 276(1983፥ 1985፥
 1990፥ 1992)
 ኤስሮም፡ 230
 ኤስድሮስ፥ መምህር፡ 139
 ኤቦር፡ 229
 ኤኖስ፡ 51
 ኤዎስጣቴዎስያን፡ 236(1426)
 ኤዎስጣቴዎስ፡ አባ፡ 235(1426)

ኢ.ኢ.ፋ.ን.ደ. 8	እንድትቅጥን፡ 104፡ 105፡ 124-125
ኢ.ፌ.ሰን፡ ገብኤ፡ 130-133፡ 233(423)	እንግሊዝ፡ 228፡ 264(1834)፡
ኢ.ፓ.ግሜኔ፡ 36	267(1876)፡ 272(1928)፡ 273(1932)፡
ኢ.ፓ.ክት፡ 40	273(1933)፡ 275(1980)
እለ ዓሜዳ፡ 131	እንግሊዝኛ፡ 39፡ 40
እለ ጸሐም፡ 131	እንዳራዝ፡ 248(1589)፡ 255(1649)
እሌኒ፡ ንግሥት፡ 8፡ 57-62	እኩሌ፡ 27-36
እሌኒ፡ ንግሥት/እቴጌ፡ 237(1508)	እኩሌ፡ የመፀው፡ 27-36
እልፍዮስ፡ 253(1639፡ 1640)	እኩሌ፡ የጸደይ፡ 27-36፡ 65-67
እሑድ፡ 30-32፡ 63-64	እክላኦባጥራ፡ ንግሥት፡ 130
እምሩ ገይሶ ሥላሴ፡ ልዑል ራስ፡	እደ ክርስቶስ፡ 256(1657)
269(1885)፡ 275(1972)	እደ ክርስቶስ፡ ደጅ አዝማች፡ 252(1627)
እምባብ፡ 267(1874)	እድም አስገድ፡ 233
እሴይ፡ 230	እግዚአብሔር ነግሠ፡ 235(1417)፡
እስላም/እስላሞች፡ 32፡ 124፡ 130፡ 237፡	236(1426)
242(1531)፡ 243(1533)፡ 245(1553)፡	አሊምፒያ ውድድር፡ 275(1952፡ 1956፡
246፡ 247(1555)፡ 261(1736)፡	1984)፡ 276(1988፡ 1993)
67(1877)	አሜድላ፡ 274(1933)
እስላም ሰንድ ተክለ ኢየሱስ፡ እራስ፡	አራተ ሊቃውንት፡ 32፡ 138
238(1523)	አራት፡ 15፡ 32፡ 138
እስልምና፡ 37	አርቶዶክሳዊት፡ 257(1661)
እስራኤል/እስራኤላውያን፡ 8፡ 105፡ 118፡	አርቶዶክስ፡ 55፡ 251(1624)
130፡ 138-139፡ 232	አሮሞ/አሮሞች፡ 248(1575)፡ 250(1610)፡
እስክንድር፡ መቄዶናዊ፡ 65፡ 130፡ 133	251(1620)፡ 252(1628)፡ 253(1636፡
እስክንድር፡ አፄ፡ 237(1471፡ 1487)፡	1638)፡ 254(1642፡ 1643)፡
238(1524)	255(1650፡ 1651፡ 1654)፡
እስክንድር፡ ዳግማዊ፡ 260(1713)	257(1660)፡ 258(1673)፡ 259(1696)
እስክንድርያ፡ 108፡ 233(444)፡	አን፡ 70
251(1624)፡ 257(1660)	ከረዩ፡ 250(1611)
እስጢፋኖስ፡ ሰማዕት፡ 10፡ 64	ከበብ (ተስቦ በሽታ)፡ 254(1645)
እስጢፋኖስ፡ አባ፡ 235(1426)፡ 236(1426)	ከበደ ሚካኤል፡ አቶ፡ 276(1991)
እስጥምቡል፡ 242(1531)፡ 244(1534)	ከብቴ፡ ዓቃቤ ሰዓት፡ 263(1794)
እሴፓኝ፡ 276(1984)	ከናፍረ ክርስቶስ፡ 250(1608)
እሸቴ፡ ደጃዝማች፡ 261(1760)	ከንትር፡ ራኅብ፡ 267(1871)
እቤር፡ 51	ከዋክብት፡ ከክብን እይ
እብነ ሐኪም (ምኒልክ)፡ 230	ከደወርድ፡ 248(1582)
እቱት ዮን፡ 27	ከፋ፡ 269(1887)
እጎተ ክርስቶስ፡ 257(1660)	ከፊት፡ 173
እጎተ ክርስቶስ፡ ወይዘሮ/ዌዘሮ፡ 228፡	ኪቶ፡ 261(1720)
255(1654)	ኪዳነ ምሕረት፡ 9
እጎተ ጴጥሮስ፡ 261(1760)	ኪዳነ ወልድ፡ መምህር፡ 267(1873)
እገዛ ክርስቶስ፡ ግንጽራር፡ 258(1675)	ካህናተ ሰማይ፡ 11
እናርያ፡ 248(1575፡ 1587)፡ 249(1597)	ካሊብ፡ 231
እናወጋ፡ 264(1842)	ካሌፍ (ካሌብ)፡ ፈላሻ፡ 248(1574)
እንቀሳጣጣሽ፡ 8	ካሣ፡ ልዑል ራስ፡ 267(1873)
እንበረም፡ 51	ካሣ (አፄ ቴዎድሮስ)፡ ደጅ አዝማች፡
እንድርአዝ፡ 231	265(1848)፡ 266(1863)
እንድርያስ፡ 235(1421)	ካሣ (አፄ ዮሐንስ)፡ 264(1825)
እንድርያስ፡ ሐዋርያ፡ 10	

ካሪኮስ፡ 54	ወለተ ማርያም፡ 253(1641)
ካራ፡ 248(1581)	ወለተ ማርያም፡ ዌዘሮ፡ 253(1639)
ካቶሊክ/ካቶሊኮች፡ 243(1533)፡	ወለተ ቅዱሳን፡ ወይዘሮ፡ 245(1550)
245(1537)፡ 250(1611)፡ 252(1630)፡	ወለተ ክርስቶስ፡ ዌዘሮ፡ 253(1641)
253(1639)፡ 257(1661)	ወለተ ጊዮርጊስ፡ 252(1628)
ኬልቄዶን፡ ጉባኤ፡ 130፡ 133፡ 233(444)	ወለተ ጊዮርጊስ፡ ዌዘሮ፡ 254(1644)
ኬንትሮስ፡ ክንትሮስን እይ	ወለተ ጴጥሮስ፡ እናታችን (እማሆይ)፡
ኬክሮስ፡ 30፡ 71፡ 122-123	250(1609)፡ 253(1637)፡
ክልቤ፡ 273(1929)	253(1635)
ክረምት፡ 27፡ 115-116፡ 117፡ 123	ወለተ ጽዮን፡ እመቤት፡ 258(1676)፡
ክረምት፡ ምህላ በአተ፡ 136	259(1686)
ክርስቲያን/ክርስቲያኖች፡ 14-15፡ 19፡	ወሊጋ፡ 248(1575)
21፡ 23፡ 25፡ 31፡ 37፡ 52፡ 54-55፡	ወሊሶ፡ 273(1929)
62-64፡ 67፡ 69፡ 71፡ 110፡ 111	ወላሞ፡ 269(1887)
ክርስትና፡ 15፡ 19፡ 37፡ 50፡ 54-55፡	ወላዲተ አምላክ፡ 233(423)
131፡ 138	ወሌ፡ ራስ፡ 266(1869)፡ 270(1910)
ክርስቶሳዊት፡ ዌዘሮ፡ 253(1637)	ወልማ፡ 271(1910)
ክርስቶስ፡ ኢየሱስ ክርስቶስን እይ	ወልወል፡ 271(1927)
ክርስቶስ ደወሎ/ክርስቶዶሎ፡ አቡን፡	ወልደ ሃይማኖት፡ 259(1690)
255(1656)	ወልደ ልዑል፡ ራስ፡ 261(1759)
ክርስቶዶሎ፡ አቡን፡ 261(1727)	ወልደ ሐዋርያት፡ 250(1612)
ክብርተ፡ 242(1532)	ወልደ ሚካኤል፡ መምህር፡ 273(1929)
ክብር ዘበኝነት/ክብር ዘበኞች፡ 270(1909)፡	ወልደ ክርስቶስ፡ አቤቶ፡ 254(1642)
275(1953)	ወልደ ገብርኤል፡ ራስ፡ 262
ክንትሮስ/ኬንትሮስ፡ 30፡ 39፡ 71፡ 120-122	ወልደ ጊዮርጊስ፡ 251(1620)
ክፍለ ማርያም፡ አቤትነት፡ 254(1645)	ወልደ ጊዮርጊስ፡ 252(1630)
ክፍለ ያዕቆብ፡ ልጅ ኢያሱ፡ 269(1889)	ወልደ ጊዮርጊስ፡ 254(1647)፡ 255(1650)፡
ክፍላይ፡ 252(1631)	1651፡ 1653፡ 1654)፡ 256(1657)፡
ክፍሎ፡ 242(1531)	261(1754)
ክፍሎ፡ ዐቃቤ ሰዓት፡ አባ፡ 255(1648)	ወልደ ጊዮርጊስ፡ መምህር፡ 252(1630)
ኮተቤ፡ 274(1935)	ወልደ ጊዮርጊስ፡ ራስ፡ 253(1637)፡
ኮቴ ብር (የ)፡ ቀረጥ፡ 271(1926)	254(1645)
ኮንቲ፡ ሮሲኒ፡ ሲኖር ካርሎ፡ 173፡ 174	ወልደ ጊዮርጊስ፡ ንጉሥ፡ 264(1844)፡
ኮከብ ጽባሕ ቤተ ማኅተም፡ 17	270(1909፡ 1910)
ኮከብ፡ 33፡ 250(1611)፡ 256(1657)፡	ወልደ ጊዮርጊስ፡ እጩጌ፡ 270(1910)
267(1874)	ወልዴ፡ 259(1684)
ኮከብ፡ ጅራታም፡ 259(1682)፡	ወልድ፡ 266(1870)
261(1735)፡ 267(1875)፡	ወልድ፡ በሃለ፡ 8፡ 9
270(1902)	ወልድ ሠዕላ፡ እቴጌ፡ 255(1653)
ኮከብ፡ 257(1661)	ወሎ፡ 246፡ 247፡ 258(1676)፡
ኮከባ፡ 255(1649)	265(1861)፡ 270(1906)፡ 271(1910)፡
ኩስትሮ፡ 248(1587)	ወምበር፡ 74፡ 78-79፡ 82-83፡ 143፡
ኩሽኖይ፡ 248(1575)	265(1861)፡ 266(1870)
ኢነፊራ፡ 249(1602)፡ 252(1629)	ወምበርያ፡ 259(1680)
	ወምበርያ፡ ምድረ፡ 254(1643)
ወለቃ፡ 249(1604)፡ 257(1660)	ወረሺኾች፡ 262(1767)
ወለተ ሐና፡ እናታችን፡ 259(1695)	ወረኝሻ፡ 249(1605)
ወለተ መስቀል፡ እመ ምኒት፡ 263(1812)	ወረንሻ (ወረንጥሻ)፡ 248(1581)፡
	249(1604፡ 1605)

ወረንጢሻ: 249(1600)፥ 1604፥ 1605)
 ወረንጢሻ (ሰልጣን ተቀናቃኝ): 250(1606)፥
 251(1617፥ 1621፥ 1624)፥
 252(1625፥ 1627)
 ወረደሱ: 266(1869)
 ወረደ ነጋሽ: 230
 ወረደ ፀሐይ: 230
 ወር: 34፥ 143-144
 ወር፥ ሰሞን: 36-38
 ወርቅ አምባ: 249(1602)
 ወርቅ: 34
 ወርወር (ላሊበላ): 240(1525)
 ወሰን ሰገድ: 231
 ወሰን ሰገድ: ራስ: 238(1523)
 ወሰንጌ: ቀኝ ጌታ: 241(1526)
 ወሰኖ: 241(1529)
 ወበሮ ላሞዝ: 255(1650)
 ወናግ ሰገድ: አፄ: 237(1500)፥
 244(1535)
 ወንድ ወሰን ካሣ: ደጃዝማች:
 273(1929)
 ወንጌላዊ ሰንበት: 112
 ወንጌላዊት: ዌዘር: 254(1645)
 ወንጌላውያን: 10፥ 39፥ 45
 ወንጌላውያን: ሰንበቶቻቸው: 127-129
 ወንጌላውያን፥ ዓመታቸው: 124-125፥ 129
 ወንጌል: 15፥ 45፥ 56
 ወይና ደጋ: 244(1535)፥
 248(1570)
 ወዴስ: 273(1930)
 ወድር: 259(1693)
 ወገራ: 241(1526፥ 1527)፥ 244(1535)
 ወጋየሁ፥ ፊታውራሪ: 271(1926)
 ወግዳ: 250(1615)
 ዋልታ: 27
 ዋልዋግ: 254(1642)
 ውርንሻ: 249(1600)
 ውሴ፥ ደጃች: 265(1848)
 ውዳሴ መስቀል: 235(1417)
 ውዳሴ ማርያም: 16፥ 32
 ውድም ረዓይ: አፄ: 234(1292)
 ውድም ረዓይ: አፄ: 234(1364)
 ውድም አስፈራ: 232
 ውድም አስፈራ: አፄ: 234(1364)
 ውድድም: 232
 ውጋዴን: 271(1926)፥
 272(1928)፥ 274(1936)
 ውጫሌ: 250(1612)
 ውጫሌ (ውል): 268(1881)፥

270(1899)
 ዐረብ/ዐረቦች: 34፥ 37፥ 63፥ 120፥ 231፥
 240(1524)፥ 245(1553)፥ 269(1890)
 ዐረብኛ: 19፥ 37፥ 39፥ 40፥ 46፥ 52፥
 120፥ 245(1553)
 ዐብዱላሂ: አሚር: 267(1879)
 ዐሐመ ጊዮርጊስ: አፄ: 261(1713)
 ዐመር: 243(1532)
 ዐመር ሰመተር: ደጃዝማች: 274(1936)
 ዐመር ኸያም: 66
 ዐደት: 21
 ዓለመ ወርቅ በየን: ዶክተር: 272(1928)
 ዓለሜ ታደሰ (የኢትዮጵያ ልጅ): አቶ: 18
 ዓለም ሰገድ: 257(1660)
 ዓሊ: ታላቁ/ራስ: 262
 ዓሊ ትንሹ/ራስ: 262
 ዓሊ፥ ፈርሳሃም: 240(1524)
 ዓሊጋዝ: ራስ: 262
 ዓመተ ምሕረት: 19፥ 48፥ 50፥ 52-54፥
 67፥ 70፥ 124፥ 143፥ 173
 ዓመተ ሥጋዊ: 70
 ዓመተ ሰማዕ(ታ)ት: 52-54፥ 124፥ 130-
 133
 ዓመተ በርዮድስ: 124
 ዓመተ ትስብእቱ ለክርስቶስ: 124
 ዓመተ አጋር: 124
 ዓመተ እስክንድር: 124
 ዓመተ እግዚአ: 19፥ 54፥ 67፥ 173፥
 264(1843)
 ዓመተ ክፍለ: 70
 ዓመተ ዓለም: 70፥ 73፥ 124፥ 143
 ዓመተ ዓቢይ ቀመር: 48
 ዓመተ ዓውደ ቀመር: 47፥ 49፥ 124
 ዓመተ ዓውደ አበቅቱ: 74፥ 82
 ዓመተ ፍዳ: 70
 ዓመታዊ ዙረት: 26
 ዓምደ ሐዋርያት: አባ: 260(1704)
 ዓምደ ኢየሱስ: 235(1425)
 ዓምደ ጽዮን፥ ወረኛ: 260(1700)
 ዓምደ ጽዮን (ዳግማዊ): 237(1487)
 ዓምደ ጽዮን (ገብረ መስቀል): 234(1307፥
 1336)
 ዓምዱ፥ ራስ: 238(1521)
 ዓምዶ: 242(1531)
 ዓሣ: ገራድ: 243(1533)
 ዓሥራት፥ ራስ: 262
 ዓሥራት ወልደየስ፥ ፕሮፌሰር:
 271(1920)፥ 275(1983)፥ 276(1991)

ዓሥራት ገብረ ማርያም: አቶ: 18
 ዓርብ: 31፥ 32፥ 63
 ዓርብ፥ ምስላ: 12፥ 136
 ዓቢይ ቀመር: 46፥ 45፥ 47-48፥ 72፥
 112፥ 141
 ዓቢይ ዓውድ: 45-52
 ዓቢይ ጽም: 47፥ 69፥ 85
 ዓባስ: 241(1526)
 ዓባይ/ዓባይ ሸለቆ: 241(1526)፥
 242(1531)፥ 243(1533)፥
 253(1636)
 ዓዋዲት: 105
 ዓዋጅ: 1፥ 42
 ዓዋጅ: 2፥ 42
 ዓዋጅ: 3፥ 42
 ዓዋጅ: 4፥ 42
 ዓዋጅ: 5፥ 78
 ዓዋጅ: 6፥ 78
 ዓዋጅ: 7፥ 79-80
 ዓዋጅ: 8፥ 80፥ 87
 ዓውደ ማንተም: 45-46፥ 52፥ 53፥ 71-72
 ዓውደ ሰማዕ(ታ)ት: 52
 ዓውደ ሱባዬ: 33፥ 45፥ 72
 ዓውደ ቀመር: 22፥ 39፥ 45-49፥ 52፥ 71-
 72፥ 78፥ 111-112
 ዓውደ ቀመር/15ተኛው: 141፥ 142
 ዓውደ ቀመር፥ የሰማዕ(ታ)ት: 52-53
 ዓውደ አበቅቱ: 39-49፥ 69፥ 71፥ 74፥
 79፥ 81፥ 83፥ 104-106፥ 110-111፥
 113፥ 141፥ 142
 ዓውደ እንድቅትዮን: 72፥ 105
 ዓውደ ወርሃ: 34-35፥ 39፥ 52፥ 71፥
 111፥ 113፥ 141፥ 142
 ዓውደ ወርሃ (= ዓውደ አበቅቱ): 40
 ዓውደ ዓመት: 35-38፥ 40፥ 42፥ 45-48፥
 52፥ 65፥ 71፥ 111፥ 141
 ዓውደ ዕለት: 25፥ 30፥ 33-34፥
 52፥ 71፥ 111
 ዓውደ ጥንተዮን: 106
 ዓውደ ጨረቃ: 36፥ 42
 ዓውደ ጳጳሚን: 38-40፥ 45-46፥
 105-107
 ዓውደ ፀሐይ: 45-46፥ 71-72፥
 107-108፥ 111-112
 ዓውድ: 21
 ዕለተ መጥቅስ: 141
 ዕለተ ዮሐንስ: 107-108፥ 141
 ዕለተ ፍሥሐ: 141
 ዕለታዊ ዙረት: 26

ዕለት: 25
 ዕሊኒ፥ እሊኒን እይ
 ሐመር፥ ገራድ: 242(1531፥ 1532)፥
 243(1533)
 ዕርገት: 9፥ 69፥ 75፥ 105፥ 110
 ዕስማን፥ ገራድ: 242(1531)፥ 243(1533)፥
 244(1535)
 ዕስማን ኑር: 243(1533)
 ዕብራዊ/ዕብራውያን: 107፥ 117፥ 118-120
 ዕብራይስጥ: 32፥ 120፥ 138-139
 ዕንቁ ሥላሴ: አባ: 251(1624)
 ዕንባቆም ዘደብረ ሊባኖስ፥ አጨጌ:
 245(1553)
 ዕንዚራ ስብሐት: 235(1417)
 ዕዝራ፥ ነቢይ: 15፥ 112፥ 131
 ዕዝራ፥ የውስጥ ብላቴና: 242(1531)
 ዕጋለ ጽዮን: 263(1793)፥ 263(1810)
 የዕ፥ አባ: 11፥ 231
 ዘለባስ: 249(1602)
 ዘሊዋውያን ም. 23፥ ቊ. 6-8፥ 104
 ዘመነ መሳፍንት: 262(1767)
 ዘመነ እስክንድር: 65
 ዘመን (የብጥብጥ): 275
 ዘመንፈስ ቅዱስ: 251(1617)
 ዘሚካኤል/አረጋዊ: ቅዱስ: 11፥ 231
 ዘሚካኤል: አባ: 235(1426)
 ዘማርያም: 261(1736)
 ዘማርያም፥ ደጅ አዝማች: 254(1643)
 ዘሥላሴ: ራስ: 248(1597)፥
 249(1598፥ 1600)
 ዘሥላሴ፥ አቤቶ: 258(1669)
 ዘርእ ወናይ: ደጅ አዝማች: 257(1661)
 ዘርእ ያዕቆብ፥ አፄ: 16፥ 22-24፥
 55፥ 234(1400)፥ 235(1426)፥
 236(1426)፥ 237(1460)
 ዘርአይ: 231
 ዘብል፥ ምድረ: 248(1578)
 ዘንተራ: 244(1535)
 ዘንግ/እንዝርት: 27
 ዘኢየሱስ፥ አቤተኅንግ: 253(1642)
 ዘእብን እግሩ: 250(1614)
 ዘክርስቶስ: ራስ: 255(1648)
 ዘክርስቶስ፥ አጨጌ (አጨ): 258(1665)፥
 258(1668)፥ 258(1674)
 ዘወልደ ማርያም: 255(1649)
 ዘወረደ፥ በዓል: 12
 ዘወንጌል፥ አጨጌ: 251(1621)
 ዘውዲቱ፥ ንግሥተ ነገሥታት: 266(1866)፥

1868): 267(1875): 270(1909):
271(1922)
ዘድንግል፡ አዲ፡ 247(1569): 248(1596:
1597): 249(1600)
ዘጊዮርጊስ፡ አዛዥ፡ 252(1634)
ዘጌ፡ 250(1609)
ዘፍጥረት ም 1፡ ቀ. 1፡ 31
ዘፍጥረት ም. 6-9፡ 19፡ ቀ. 3፡ 37፡
ቀ. 34፡ 104
ዘፀአት፡ ም. 12፡ ቀ. 1-2፡ 118
ዘፀአት ም. 12፡ ቀ. 8፡ 11፡ 104
ዘፀአት ም. 14-15፡ 105
ዘምባብዌ፡ 275(1983)
ዘገም፡ 252(1628፡ 1632):
259(1684)
ዛሬ፡ 253(1636): 255(1651፡ 1654):
256(1657፡ 1658)
ዛሬ፡ 25
ዛታ፡ 242(1531)
ዛና፡ 242(1532)
ዛጌ፡ 231፡ 232፡ 233
ዝርጋዝ፡ 231
ዝቋላ ገዳም፡ 272(1929)
ዝዋይ፡ 269(1886)
ዛራምባ ገዳም፡ 263(1792)
ዘሰማስ፡ በግልጋዳ፡ 258(1661)
ዝርን ስዩም፡ 232

የሐዋርያት ሥ. ም. 1፡ ቀ. 9፡ ም. 2፡
ቀ. 1-4፡ ም. 13፡ ቀ. 2-3፡ 105
የመን፡ 245(1553)
የማርያም ባሪያ፡ 261(1761)
የማነ አብ፡ አቤተሁን፡ 251(1622)
የማነ አብ፡ አጨጌ፡ 253(1640)
የማነ ክርስቶስ፡ ራስ፡ 249(1601):
250(1613): 252(1632)
የማናይ፡ 61
የሰባዮሽ/ሽ፡ 138
የተባበሩት መንግሥታት፡ 274(1943)
የኢትዮጵያ ሰብአዊ መብት ጉባኤ፡
276(1984)
የእምነት በር፡ 245(1553)
የዛ ሚካኤል፡ 273(1929)
የኩቴ ብር፡ 271(1926)
የጄ፡ 262(1767): 266(1869)
የዘመን አቋጣጠር፡ 18
የግደን፡ 254(1647)
የጸጋ ልጆች፡ 266(1870)
የልዮስ፡ 250(1609)

የልዮስ፡ ቁሳር፡ 65-68
የኒቨርሲቲ፡ 275(1954): 275(1983)
የሬድ፡ 51፡ 229
የሬድ፡ ቅዱስ፡ 61፡ 231
የሶቆብ፡ 232
የሶቆብ፡ 242(1531)
የሶቆብ/መለክ ሰገድ፡ አዲ፡ 248(1589:
1596): 249(1597፡ 1598): 1599)
የሶቆብ፡ አቤቶሁን፡ 245(1549)
የሶቆብ፡ ወልደ እልፍዮስ፡ ሐዋርያ፡ 10
የሶቆብ፡ የእስራኤላውያን አባት፡ 104፡
230
የሶቆብ፡ የጌታ ወንድም፡ 11
የግብአ/አግብአ ጽዮን፡ አዲ፡ 233(1278፡
1286)
ይሁዲ፡ 64
ይሁዳ፡ 51፡ 230
ይልማ፡ ደጃዝማች፡ 270(1900)
ይማም፡ ራስ፡ 262(1767)
ይምርሐኑ ክርስቶስ፡ 232
ይምኢታ፡ አባ፡ 11፡ 231
ይሥሐቅ፡ 230
ይሥሐቅ፡ ባሕር ነጋሽ፡ 248(1571)
ይሥሐቅ፡ አዲ፡ 235(1406): 235(1426)
ይሥሐቅ፡ ደጃዝማች፡ 256(1659)
ይሥሐቅ/ገሪማ፡ አባ፡ 11፡ 231
ይስላም፡ 241(1527)
ይባባ፡ 259(1680): 260(1703)
ይትባረክ፡ ቅዱስ፡ 232
ይኩኖ/ይኩኖ አምላክ፡ አዲ፡ 48፡ 49፡ 50፡
133፡ 174፡ 232፡ 233-234፡
243(1532): 249(1600): 250(1612):
233(1263፡ 1277): 234(1286)
የልያና፡ ወይዘሮ፡ 261(1724)
የልዮስ፡ 249(1601): 250(1605፡ 1609)
የሐንስ፡ 259(1689): 260(1698፡ 1701)
የሐንስ ም. 10፡ 109
የሐንስ (አራተኛው)/አባ በዝብዝ ካሣ፡
264(1825): 266(1864፡ 1868፡
1870): 267(1875፡ 1877):
268(1881)
የሐንስ (ቀዳማዊ)/አእላፍ ሰገድ፡ ጻድቅ፡
247፡ 257(1660): 258(1674):
259(1682)
የሐንስ፡ መጥምቁ፡ 8፡ 16-17፡ 39፡
108፡ 266(1870)
የሐንስ፡ ምህላ፡ 136
የሐንስ፡ ሳልሳይ፡ 264(1832):
264(1834): 264(1836):

264(1837): 264(1842):
264(1843)
የሐንስ፡ ወንጌላዊ፡ 10፡ 39፡ 72፡ 103፡
107፡ 127-129፡ 135፡ 175
የሐንስ ቅብርያል፡ 251(1618)
የሐንስ፡ ልሳተ፡ 105፡ 108
የሐንስ፡ አቡነ፡ 234(1364)
የሐንስ፡ አቡነ፡ 253(1641)
የሐንስ፡ አቡነ፡ 21፡ 255(1655)
የሐንስ፡ አቡነ፡ 257(1661): 261(1737)
የሐንስ፡ አቤተኅን፡ 253(1642)
የሐንስ፡ አዝማች፡ 241(1527)
የሐንስ፡ ደጃዝማች፡ 256(1659)
የሐንስ፡ ደጅ አዝማች፡ 252(1631)
የሐንስ፡ ዳግማዊ፡ 261(1761)
የሐንስ ዘዊፋት (ምሥራቃዊ)፡ አባ፡
236(1435)
ዮም፡ 25
ዮርዳኖስ፡ 266(1870)
ዮሳብ፡ አቡነ፡ 261(1762): 262፡
263(1796)
ዮሴፍ፡ 242(1531)
ዮሴፍ፡ ቅዱስ፡ 10፡ 68
ዮስጦስ፡ አቤቶ፡ 258(1668)
ዮስጦስ/ፀሐይ ሰገድ፡ አዲ፡ 260(1704፡
1708)
ዮናስ ም. 1-4፡ 104
ዮናስ፡ ነቢይ፡ 104
ዮናስ፡ አዲ፡ 263(1789): 263(1790)
ዮናታን (ከሐዲው)፡ 243(1533)
ዮናኤል፡ አባ፡ 250(1614)
ዮናኤል፡ አቤቶ፡ 255(1654)
ዮናብ፡ 242(1531)
ዮዲት፡ 105፡ 111
ዮዲት፡ 242(1531)
ዮዲት ም. 4፡ 105
ዮዲት፡ ጽመ፡ 111

ደለዊ፡ ኮከብ፡ 118
ደመ ክርስቶስ (ደሞ)፡ አቤቶ፡ 256(1656፡
1659)
ደመ ክርስቶስ (ደሞ)፡ አባ፡ 250(1614)
ደማስቆ፡ 9
ደም መርጨት፡ 104
ደምቢያ፡ 241(1526፡ 1526፡ 1527):
242(1532): 244(1534): 263(1792):
267(1877): 268(1880)
ደሞ፡ ደጅ አዝማች፡ 254(1647)
ደረስጌ፡ 243(1533): 244(1535)

ደራ፡ 258(1665): 259(1681):
266(1862)
ደራርቱ ቱል፡ 276(1984፡ 1993)
ደርምን፡ 260(1699፡ 1701)
ደርቤሾች፡ 173፡ 246፡ 267(1877):
268(1879፡ 1880፡ 1881)
ደርግ፡ 275(1966፡ 1983)
ደሴ፡ 270(1909)
ደስታ ዳምጠው፡ ራስ፡ 269(1886):
273(1929)
ደቂቃ፡ 30
ደቃይቅ፡ 30
ደቅስዮስ፡ ጳጳስ፡ 9
ደቅ አስገዴ (ነገድ)፡ 258(1676)
ደብረ ሊባኖስ፡ 238(1523): 257(1660):
258(1668): 259(1691):
273(1929)
ደብረ ሐንታ፡ 238(1524)
ደብረ ሐይቅ እስጢፋኖስ፡ 16፡ 234(1365፡
1390): 239(1524)
ደብረ ማርቆስ፡ 274(1933)
ደብረ ሰላም፡ 270(1903)
ደብረ ሰማዕት፡ 242(1531)
ደብረ ተሳስቋም፡ 9
ደብረ ቢዘን፡ 234(1364፡ 1398)
ደብረ ብሥራት (ሞረት)፡ 273(1929)
ደብረ ብርሃን፡ 238(1523): 259(1686):
267(1871)
ደብረ ብርሃን ሥላሴ፡ ጌንደር፡ 8
ደብረ ታቦር፡ ቡሄ፡ 9
ደብረ ኃይል ራጉኤል፡ 269(1882)
ደብረ ነጌድ፡ 239(1524): 267(1874)
ደብረ እግዚአብሔር፡ 239(1524)
ደብረ ከርቤ፡ 241(1527): 243(1532)
ደብረ ዋሊ (ዋልድባ)፡ 241(1526)
ደብረ ዘይት፡ 238(1521)
ደብረ ዘይት፡ 12፡ 69፡ 74-75፡ 110
ደብረ ዳም፡ 231፡ 243(1533):
244(1535): 245(1535)
ደብረ ድማን፡ 238(1524)
ደብረ ገሊላ፡ 241(1529)
ደብረ ጎል፡ 239(1524)
ደብረ ጽዮን፡ 23-24
ደቦና፡ 256(1657)
ደጋና፡ ሹም፡ 267(1877)
ደንቀዝ፡ 250(1610): 251(1624)
ደንክል/ደንክሎች፡ 253(1641):
266(1868)
ደንገላ፡ 252(1629)

ደንግባት፡ 254(1647)
ደኸኖ፡ 248(1582)
ደኸኖ፡ 249(1602)
ደዋሮ፡ 238(1523)፥ 241(1530)
ደጃፍ/ደጃፎች፡ 28
ደ. ፀ.፡ 71-72
ዱራ፡ 249(1604)
ዱብኒ ሻንቅላ፡ 259(1695)
ዲላም፡ 259(1696)
ዲዮስቆሮስ፥ ሊቀ ጳጳስ፡ 233(444)
ዲዮስቆሮስ፡ አባ፡ 250(1609)
ዲዮቅልጥያኖስ፥ ቄሳር፡ 52፥ 54-55፥
131-133፥ 233(276)
ዲገሌ፡ 249(1600)
ዳሞት፡ 259(1692)፥ 261(1760)
ዳሞት፥ ምድረ፡ 248(1589)
ዳረጎት፡ 242(1531)
ዳርጌ ፥ ራስ፡ 264(1822)፥ 269(1892)
ዳንኤል ም. 9፥ ቀ. 24፡ 112
ዳንኤል ነቢይ፡ 15፥ 112
ዳንግስ፡ 254(1644)
ዳኛ፡ 173፥ 256(1659)
ዳዊት፡ 32
ዳዊት/ሕዝብ ናኝ፡ አዲ፡ 235(1422)፥
236(1426)
ዳዊት፡ ሳልሳይ፡ 260(1708፥ 1713)
ዳዊት፥ አቤቶ፡ 256(1659)
ዳዊት፡ አዲ፡ 8፥ 234(1374፥ 1394፥
1406)
ዳዊት፥ የእስራኤል ንጉሥ፡ 132፥ 230
ዳሙንት፡ 251(1620)
ዳጉስማ፡ 255(1654)
ዳግሚት፡ 30
ዳግም (ዳግማዊ) ትንሣኤ፡ 12
ዴገልሃን፥ አዝማች፡ 237
ድል ሰገድ፡ 259(1687)
ድል በኢየሱስ፡ 243(1533)፥ 244(1535)
ድልነአድ፡ 231፥ 232
ድል ወምበራ፡ 244(1535)፥ 245(1551)
ድሜጥሮስ፥ ሊቀ ጳጳሳት፡ 20፥ 24፥ 26፥
71፥ 108-111
ድሜጥሮስ፥ አቤቶ፡ 254(1644)፥
258(1675)
ድሜጥሮስ፥ አዲ፡ 263(1791፥ 1792፥
1793፥ 1795)
ድምያኖስ፡ 255(1655)
ድምያኖስ፥ ደጅ አዝማች፡ 259(1690)
ድርሳኝ መላእክት፡ 236(1426)
ድርሶ፡ 250(1610)
ድቁቅ፡ 30
ድባርዋ፡ 243(1533)
ድጎንት፥ ጸመ፡ 110
ድንጉላ፡ 175
ድዮርዮስ፥ የኢክላኩባጥራ አባት፡ 130
ድድም፡ 232
ድግና ሚካኤል፡ 231
ድግናዮን፡ 232
ድጌ፡ 61፥ 231
ዶሪ፥ ራስ፡ 262
ዶሮሆ፡ 241(1526)
ዶጋሊ፡ 268(1879)
ጀኒጋብ፡ 272(1928)
ጀኔቫ፡ 271(1916)፥ 272(1928)
ጀንዳ ጊዮርጊስ፡ 268(1880)
ጀውዝ፥ ኮከብ፡ 117
ጀዲ፥ ኮከብ፡ 117
ጁሴፕ ሳፕቶ፡ 265(1862)
ጂማ ገነቱ፡ 272(1928)
ጂርጂስ ኢብን አል-ሞሂድ፡ 21፥ 23
ጂቡቲ፡ 269(1887)፥ 272(1928)
ጃንደረባ፡ 256(1659)
ጃፓን፡ 275(1956)
ገለላ፡ 8
ገሃህ፡ 123
ገለባት፡ 261(1736)
ገለላዊት፥ ወይዘሮ፡ 250(1608)
ገሳውዴዎስ፥ አቤቶ፡ 252(1631)፥
253(1635፥ 1639፥ 1640፥ 1641)፥
259(1695)፥ 261(1754)
ገሳውዴዎስ/አጽናፍ ሰገድ፥ አዲ፡
243(1533)፥ 245(1535፥ 1539፥ 1551)
ገልዋዴዎስ ቄሮ (ጉንፋን)፡ 253(1636)
ገሜ ጊዮርጊስ (ተራራማ ቦታ)፡ 245(1549)
ገምቦ፡ 248(1585)
ገረገራ፡ 254(1645)
ገሪማ/ይሥሐቅ፥ አባ፡ 11፥ 231
ገራኒ፡ 238
ገርማሜ ወልደ ሐዋርያት፥ ደጃዝማች፡
263(1801)፥ 269(1890)
ገርዜን፥ እመቤት፡ 253(1639)
ገብረ ልዑል፥ ብላቴን ጌታ፡ 257(1661)
ገብረ ሕይወት መሐሪ፥ አቶ(?)፡ 18
ገብረ ሕይወት ባይከዳኝ፥ ነጋድራስ፡
267(1877)፥ 271(1910)
ገብረ መስቀል፥ አዲ፡ 22፥ 131፥ 231
ገብረ መስቀል (ዓምደ ጽዮን)፥ አዲ፡

234(1307)
ገብረ መስቀል (የመደባዩ)፡ 257(1660)
ገብረ መንፈስ ቅዱስ፥ አቤቱ፡ 9፥
234(1374)
ገብረ መድኃኒት፡ 238(1521)
ገብረ መድኃኒት፥ አቤቶ፡ 253(1639)
ገብረ ማርያም ጉጉቱ፥ ደጃዝማች፡
273(1929)
ገብረ ሥላሴ፡ እጩጌ፡ 269(1895)
ገብረ ሥላሴ፥ ጸሐፊ ትእዛዝ፡ 16፥
264(1837)፥ 270(1905)
ገብረ ኢየሱስ፥ ምልምል፡ 251(1621)
ገብረ ክርስቶስ፡ 264(1824)
ገብረ ክርስቶስ፥ ደጃዝማች፡ 253(1639)
ገብሩ ደስታ፥ ከንቲባ፡ 264(1845)፥
274(1942)
ገብር ኄር፥ በኃል፡ 12
ገብርኤል፥ ሊቀ መላእክት፡ 8፥ 9፥ 11፥
133፥ 266(1870)
ገብርኤል፥ አባ፡ 236(1431)
ገነተ ኢየሱስ (የካቶሊኮች)፡ 250(1611)
ገነተ ኢየሱስ (ደብረ ሊባኖስ)፡ 257(1660)
ገነተ ጊዮርጊስ፡ 239(1524)
ገነተ ጽጌ ጊዮርጊስ፥ ቤተ ክርስቲያን፡
269(1886)
ገነት፡ 50
ገነት፥ ሆለታ፡ 272(1927)
ገንዘይ፡ 241(1527)
ገኝ፥ ምድረ፡ 249(1605)
ገውዝ/ጀውዝ፥ ኮከብ፡ 117
ገዛኸኝ አበራ፡ 276(1993)
ገዲ/ጀዲ፥ ኮከብ፡ 117
ገድለ አዳም፡ 50
ገልማ፡ 256(1657)
ገማን፡ 253(1636)
ገም፡ 231
ገራቲ፡ 246
ገራሶ፡ 266(1868)
ገሸን፡ 248(1579)
ገባ፥ አባ፡ 11፥ 231
ገባኤ (የሃይማኖት)፡ 257(1661)፥
266(1870)፥ 267(1870)
ገባኤ (የለንደን)፡ 275(1983)
ገባኤ (የሐዋርያት)፡ 242(1531)
ገንደት፡ 266(1868)
ገንዳ፡ 266(1868)
ገዛይ፡ 234(1387)
ገድሩ፡ 259(1693)
ገማሣ፥ ራስ፡ 262፥ 263(1792)
ገማሣ ወሌ ፥ ራስ፡ 266(1866)፥
271(1922)
ገሳ፡ 259(1680)
ገናገር፡ 270(1906)
ጊዮርጊስ፥ ሰማዕት፡ 8፥ 9
ጊዮርጊስ፥ ግራጌታ፡ 242(1531)
ጊዮርጊስ ወልደ ዓሚድ፡ 21፥ 23፥ 54፥
104፥ 228
ጊዮርጊስ ዘጋሰሜ፥ አባ፡ 68፥
234(1406)፥ 235(1417)፥
239(1524)
ጊዮርጊስ (የኢያሱል)፡ 260(1713)
ጊዮርጊስ፥ ደጅ አዝማች፡ 259(1689)
ጊጋር፥ አዲ፡ 263(1813፥ 1818)፥
264(1822)
ጋላ/ጋሎች/አሮሞች፡ 248(1588፥ 1576)፥
251(1620)፥ 252(1628፥ 1633)፥
253(1636፥ 1638)፥
254(1642፥ 1643)፥
255(1650፥ 1651፥ 1654)፥
256(1658)፥ 257(1660)፥
258(1665፥ 1673)
ጋሌሪዎስ፥ ቄሳር፡ 54-55
ጋሰሜ፡ 234(1406)፥ 235(1417)፥
239(1524)
ጋብዮስ፡ 253(1639)
ጋዲሎ፡ 265(1857)
ጋድ፡ 242(1531)
ጌራ፡ 273(1929)
ጌዴዎን/ጌዴዮን ፈላሻ፡ 242(1531)፥
248(1579)፥ 250(1606)፥ 251(1617)
ጌዴዎን (የእስራኤል መስፍን)፡ 51
ግሪክ፡ 32፥ 38፥ 40፥ 56፥ 60፥ 107፥
118-120፥ 133፥ 136
ግራኝ፥ አሐመድ ኢብን ኢብራሂም አል-
ጋዚን እይ
ግራቢያኒ፡ 273(1929)
ግራንሪ/ግርግርዮስ፥ ፖፕ፡ 65-67
ግርማ ሰፈር፡ 231
ግርማ ሰዩም፡ 232
ግርማ ሰር፡ 230
ግርማ፥ አዛዥ፡ 245(1545)
ግሸን፡ 243(1532)
ግብጣን ዶምክስታቤ፡ 244(1535)
ግብጣዊ (ቅብርያል)፡ 250(1612)
ግብጣዊ (የሐሰት ጳጳስ)፡ 252(1625)
ግብጣዊት፥ እመቤት፡ 255(1654)
ግብጣዊያን፥ ስሌት (የ)፡ 124፥ 134
ግብፅ/ግብፆች/ግብፃውያን፡ 9-11፥ 29፥

36÷ 37÷ 54÷ 63÷ 65÷ 66-67÷ 104÷ 112÷ 118÷ 120÷ 123-124÷ 130- 132÷ 231÷ 234(1341÷ 1391)÷ 252(1628)÷ 255(1656)÷ 258(1664)÷ 261(1737÷ 1762)÷ 265(1848)÷ 266(1868)÷ 267(1876)	ጥቁር አንበሳ: 272(1928) ጥንተ ቀመር: 31÷ 46÷ 70÷ 112 ጥንተ ትንሣኤ: 63 ጥንተ አን: 70÷ (112) ጥንተ ዕለት: 30÷ 46÷ 70÷ 71÷ 112 ጥንተ ፍጥረት: 31 ጥንት: 31÷ 46÷ 128 ጥንት: የጨረቃ: 70 ጥንት: የፀሐይ: 70 ጥንትጥን: 31÷ 40÷ 76÷ 80÷ 84÷ 105-107÷ 141 ጠማረ ትስብእት: 236(1426) ጠር ትምህርት ቤት: 272(1927)
ግንድ÷ ስሌቱ: 134 ግዕዝ: 13÷ 16÷ 20÷ 21÷ 25÷ 30-32÷ 34÷ 40÷ 42÷ 46÷ 63÷ 104÷ 138÷ 234(1341)÷ 235(1417)÷ 236(1426)÷ 239(1524)÷ 245(1553)÷ 246 ግዝረት: 8 ግድም ሰፈር: 231 ኅል: 249(1598÷ 1599) ኅረፍ ገጻም: 263(1792) ኅርኅርዮስ/ግሬኅራ: ፖፕ: 65-67 ኅሹ: አራት ዓይኖ: 265(1861) ኅሹ (የኅዝብ መስፍን): 262(1786) ኅበኖ ዳጪ: ራስ: 268(1881) ኅዝብ/ኅጃም: 241(1528)÷ 249(1600÷ 1601)÷ 249(1602)÷ 251(1621)÷ 252(1630)÷ 252(1629)÷ 253(1639)÷ 255(1651÷ 1654)÷ 256(1657÷ 1658)÷ 257(1660)÷ 258(1663÷ 1666)÷ 260(1700)÷ 262(1786)÷ 268(1881) ጉበዜ/ተክለ ጊዮርጊስ: 265(1860) ጉንደር: 8÷ 16÷ 245(1549)÷ 246÷ 256(1658÷ 1686)÷ 1690÷ 1696÷ 1697)÷ 267(1877)÷ 268(1880)÷ 271(1910)÷ 274(1934) ጉዳኖ: የፀሐይ: 27-28 ጉትማን: 242(1532) ጉንዳጉንዲ/ጉንድጉንዴ: ስሌት: 54÷ 123 ጉንዳጉዲ: 266(1868) ጉድሩ: 259(1692÷ 1694) ጓጉሳ: 250(1610) ጠለታ: 259(1696) ጠሊላ: 244(1535) ጠርቤንቶስ: 243(1533) ጠብያን: አባ: 259(1680) ጠብደን: 259(1680) ጠጠውድም: 232 ጣኖ: 241(1529) ጣይቱ: እቲጌ: 270(1902÷ 1910) ጣጣቱ: 271(1912) ጥልጥልያ: 9 ጥምቀት: 8÷ 9÷ 110÷ 112	ጨለንቆ: 267(1879) ጨረቃ ጨለመች: 250(1613)÷ 263(1792) ጨጨሆ: 249(1598) ሜራ: 249(1602)÷ 251(1619)÷ 253(1640)÷ 254(1647)÷ 258(1666) ሞልጋ: 268(1879) አራትሊጦስ: 64÷ 67÷ 69÷ 75÷ 110 አንጠሌዎን: አባ: 11÷ 231 አንጠቁስጤ: 67÷ 68÷ 75 እሳጦስ: እንጤናዊ: 64÷ 68 አውሎስ: 260(1701) አውሎስ: ሐዋርያ: 11÷ 67÷ 228 አውሎስ: አቤቶ: 255(1654) አጥሜን: 36÷ 38-40÷ 45-46÷ 67÷ 105- 107 አጥሜን: ዓውደ: 105-107 እጥሮስ: ሐዋርያ: 11÷ 67÷ 228 እጥሮስ: አቤት: 272(1928) እጥሮስ (ጃንደረባ): 256(1659) አለምት: 241(1526)÷ 242(1531)÷ 243(1533) አሊም ኅብራ: 242(1531) አሊም ፍራ: 242(1531) አሎተ ሃይማኖት: 57 አሎተ ገመስ: 12÷ 64 አሎተ ፊትቶ: 235(1417) አደይ: 26-28÷ 29-36÷ 65-67÷ 114÷ 116÷ 117÷ 123 አገዴ: 241(1526) አጋ: 266(1870)÷ 257(1660) አዴንያ: 9 አሕማ: አባ: 11÷ 231 አራእ: 252(1633) አርአ: 252(1633)

ጽርስ: 56÷ 60÷ 138 ጽንፈ አርአይ: 232 ጽንፈ አርዕድ: 230 ጽንፍ አስገድ: 233(1286) ጽዮን ግዛ: 231 ጽጌያት: ምህላ: 136 ጸመ ሐዋርያት: 9÷ 11÷ 47 ጸመ ስብከት(የገና ጸም): 8÷ 12 ጸመ ነቢያት: 8÷ 12 ጸመ አስቱር: 111 ጸመ አይሁድ: 104-105÷ 141÷ 142 ጸመ ዮሴፍ: 111÷ 141 ጸመ ድኅነት: 47÷ 69÷ 75÷ 105÷ 141 ጸም ገሀድ: የገሀድ ጸም: የልደት ገሀድ: 12 ጸም: የሰኔ: 69÷ 75 ጸም: የገና: 8 ፀሐይ ጨለመች: 245(1545)÷ 257(1661)÷ 258(1672)÷ 261(1720) ፀዳ: 250(1609) ፀጋማይ: 61 ፀርስ: ጽርዕን እይ ዕንሰታ: 10 ፈላሻ/ፈላሻዎች: 248(1574÷ 1579)÷ 250(1606÷ 1618) ፈረንሳይ: 262÷ 264(1843) ፈረንጅ/ፈረንጆች: 243(1533)÷ 252(1630)÷ 254(1643)÷ 257(1660÷ 1661)÷ 258(1661) ፈረንጃም አስላም: 241(1528) ፈንጃ ማርያም: 268(1880) ፈንግል: የተሰበ በሽታ: 252(1626) ፈንጣጣ: 259(1697)÷ 261(1761) ፈጻጸ: 259(1697) ፋራ: 253(1639) ፋንጅ: 250(1610) ፊልጸስ: ሐዋርያ: 10 ፊልጸስ: አቤት: 234(1398) ፊልጸስ: እጩጌ: 264(1815) ፊልጸስ: የግሪክ ንጉሥ: 136 ፊቅጦር: 253(1640) ፊቅጦር: አቤቶ: 242(1531) ፋሊት: 229 ፋሪስ: ራስ: 260(1707) ፋራስ: 230 ፋርስ: 55÷ 57÷ 63÷ 66 ፋሲል/ፋሲሊስ/ግለም ሰገድ: አጌ: አቤተሁን: 246÷ 251(1621÷ 1624)÷ 252(1625÷ 1628)÷ 257(1660)÷ 259(1692) ፋሲካ: 64÷ 104÷ 144÷ 242(1531)÷ 243(1533) ፋትኤል: ሊቀ መላእክት: 11 ፋግታ: 273(1930) ፋጡማ ሮባ: 276(1988) ፋልስታ: 9÷ 10 ፋሥሕ: 64÷ 111÷ 113÷ 141 ፋሥሕ: ዕለተ: 64÷ 104-105÷ 111÷ 114÷ 141 ፋሬምናጦስ: 65 ፋሬ ሠናይ: 231 ፋትረ ማርያም ይናዱ: ደጃዝማች: 272(1929)÷ 267(1878) ፋትሐ ንጉሥት: 265(1861) ፋቼ: 273(1929) ፋካሬ (ፋሬ) ሃይማኖት: 235(1417) ፋካሬ ኢየሱስ: 23 ፍጥርብያ: 55 ፕሮቡስ: ቄሳር: 54 ፖርቱጋል/ፖርቱጋሎች: 237(1508)÷ 243(1533)÷ 244(1534)÷ 245(1537) Anno Domini: 19 autumnal equinox: 28 Autumn: 26 BL Or 2082: 228 British Library: 228 Byzantium: 54, 57 Casius/Gasius: 55 celestial equator: 28 celestial north pole: 28 celestial pole: 28 celestial south pole: 28 Christavão da Gama, Captain: 244(1535) cycle: 21 date: 25 day: 25 Diocletian: 52
--

Earth's orbital: 28	Julian Calendar: 65
ecliptic: 28	
Edessa: 57	leap year: 38, 39
EMML: 18	Manicheans: 55
EMML 1264: 228	MOD (Modulus): 143-144
EMML 2063: 12, 16, 102, 140, 280	
EMML 2114: 16, 228	Neugebauer; Otto: 17
EMML 49: 18, 228	New Year's Day: 42
EMML 50: 226, 228, 304	
EMML 6285: 16, 228	origin: 30
EMML 7109: 228	
epact: 40	Period: 45, 66
equator: 104	Persia: 55
equinox: 28	planets: 33
	sabbaton: 32
full moon: 123	Septuagint: 32, 138
Gain Aurelius Gleins Diocletianus: 52	Spring: 26
Gasius: 55	
HMML: 18	terminology: 20
Image Makers: 18	Thoth: 36
INT (Integer): 143-144	Toledo: 9
	vernal equinox: 28

እርምጃ

አዲስ ቴዎድሮስ የነገሡት በ1848 ዓ. ም. ሳይሆን የካቲት 5 ቀን 1847 ዓ. ም. ነው (ተክለ ጸድቅ መኮሪያ፣ ዐዲ ቴዎድሮስ እና የኢትዮጵያ ሐገራት፣ 1981 ዓ. ም. ገጽ 137)።

